ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΚΗ' ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΤΕΥΧΟΣ 325 - 326 ΜΑΪΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ 1979

† ΜΙΧ. ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
ΕΥ. Α. ΦΑΚΑΤΣΕΛΗΣ
ΙΔΡΥΤΑΙ 1952—54

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ—ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ
1954—56
† ΜΙΧ. ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
1956—73
† ΜΙΧ. ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
ΔΗΜ. Γ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ
ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ — ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
ΔΗΜΟΣΘ. Γ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Επιτροπή Επιμελείας ὕλης
ΑΡΣΕΝΗΣ ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ
ΤΑΚΗΣ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΣ
ΝΙΚΟΣ ΤΕΝΤΑΣ
ΚΩΝ. ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ
(ἐτήσιαι)

Ἐσωτερικοῦ	Δρχ.	500
Νομ. Προσώπων, Ὀργανισμῶν, Τραπεζῶν	»	800
Κοινοτήτων & Σχολείων	»	500
Ἐξωτερικοῦ	Δολλ.	25
Τιμὴ τεύχους	Δρχ.	120

FEDERATION INTERNATIONALE de la Presse Periodique
ΔΙΕΘΝΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ

Ἀντεπιστέλλοντα Μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς

Λ. Ι. ΒΡΑΝΟΥΣΗΣ	(Ἀθῆναι)
ΧΡΥΣ. ΖΙΤΣΑΙΑ	(Θεσ/νίκη)
ΓΙΩΡΓ. Μ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ	(Ἀθῆναι)
ΜΙΧ. ΠΕΡΑΝΘΗΣ	(Ἀθῆναι)
ΤΑΚΗΣ ΤΣΙΑΚΟΣ	(Ἀθῆναι)

Ἐμβάσματα: «ΗΠ. ΕΣΤΙΑΝ» Ὁδὸς Σμύρνης ἀριθ. 11, Ἰωάννινα, Τηλέφ. 26.659

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Δημοσθ. Κόκκινου	:	«Κατοχὴ» (σχέδιο)	Σελ. 386
Ναπολ. Σταμ. Δοκανάρη	:	Τὸ κύκνειον ἆσμα τοῦ ὀθωνικοῦ δράματος (ἱστορ. μονογραφία)	» 387
Παν. Δ. Τζιόβα	:	Ἡ Ἐνιαία Δημογεροντία Ἰωαννίνων (ἱστορ. στοιχεῖα)	» 401
Μητροπολίτου Γερβασίου Ὡρολογᾶ	:		
Νικολ. Β. Λώλη	:	Ἀνέκδοτον Ἡμερολόγιον (ἱστορ. στοιχεῖα)	» 411
Ἀλεξ. Λαζάνη	:	Ἡ σύγχρονη ἑλληνικὴ ἱστορία στὶς ἐπιστολὲς ἁπλῶν ἀνθρώπων (ἱστορ. μαρτυρίες)	» 423
Χρήστου Σκανδάλη	:	Τοπωνύμια Κατσανοχωρίων (λαογρ. συλλογὴ)	» 433
Θεμ. Β. Παπαθανασίου	:	Ἡ λαϊκὴ λατρεία (λαογρ. μελέτη)	» 444
Gregor Maranon (μετάφρ. Μάγιας - Μαρίας Ρούσσου)	:	Ἡ ἐργασία κατὰ τὴν χριστιανικὴν ἀντίληψιν (μελέτη)	» 454
		Ὁ Γκρέκο καὶ τὸ Τολέδο (δοκίμιο)	» 469

Ἀφιέρωμα στὴ Ρουμανικὴ λογοτεχνία: **G. Macovescu — T. Archezi — L. Blaga — Al. Philippide — L. Fulga — Geo Bogza — E. Jebeleanu — V. Teodorescu — I. Caraion — St. A. Doinas — N. Cassian** — Μαρία Μαρινέσκου - Χύμου — **Con. Blancusi — Oct. Paler — D. Popescu — T. G. Maiorescu — Jon Horea — Al. Andritoiu — Vas. Nicolescu — M. Preda — Ion Vlasiv — Nic. Dragos — A. Rau — Ion Cheorghe — P. Ghelmez — D. R. Popescu — D. Gheorghiu — N. Stanescu — M. Sorescu — T. Utan — F. Neagu — G. Tomozei — Corn. Serban — C. Buzea — Ioan Alexandru — Andr. Paunescu — Ana Blanliana — N. Mutascu — Const. Chiritsa — Ion Lotreanu** (μεταφράσεις: Γ. Δ. Χορμουζιάδη — Καίτης Σισμάνογλου — Λάμπρου Ζιώγα — Μεν. Λουντέμη — Κ. Ἀσημακόπουλου — Μαρίας Μαρινέσκου - Χύμου)

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ: Σημειώματα: Ἡ δημιουργικὴ ἀναβίωση καὶ ἐπιβίωση τοῦ ἐθνικοῦ στὴ Λογοτεχνία καὶ Τέχνη (Ἀνδρέα Ράδου) — Ἰατροὶ Ἡπειρῶται ἐν Ρουμανίᾳ (Δημοσθ. Γραμματοπούλου) — Ἡ φιλοσοφικὴ παρουσία τοῦ Σπ. Κυριαζόπουλου (Παν. Χρ. Νούτσου) — Ἡ γυναίκα στὸν Βοκκάκιο (Ἀρσένη Γεροντικοῦ). — Κριτικὴ τοῦ βιβλίου. — Τεχνοκριτικά. — Ἔκθεση τοῦ Διοικητοῦ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης.

Δ)ΝΣΕΙΣ: Συντάξεως: Δ. Κόκκινος — Μελετίου Γεωγράφου 51 - Ἰωάννινα
Τυπογραφείου: Φ. Β. Μπαμπούσης — Γ. Διβολῆ 15 (Α. Τούμπα) - Θεσ)νίκη
Ἐκτύπωση: Τυπογραφεῖο «Η ΔΩΔΩΝΗ», Κονίτσης 195, τηλ. 920.610 & 925.159 - Θεσ)νίκη

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΤΟΜΟΣ ΚΗ' - ΤΕΥΧΟΣ 325 - 326
ΜΑΪΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ 1979
ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

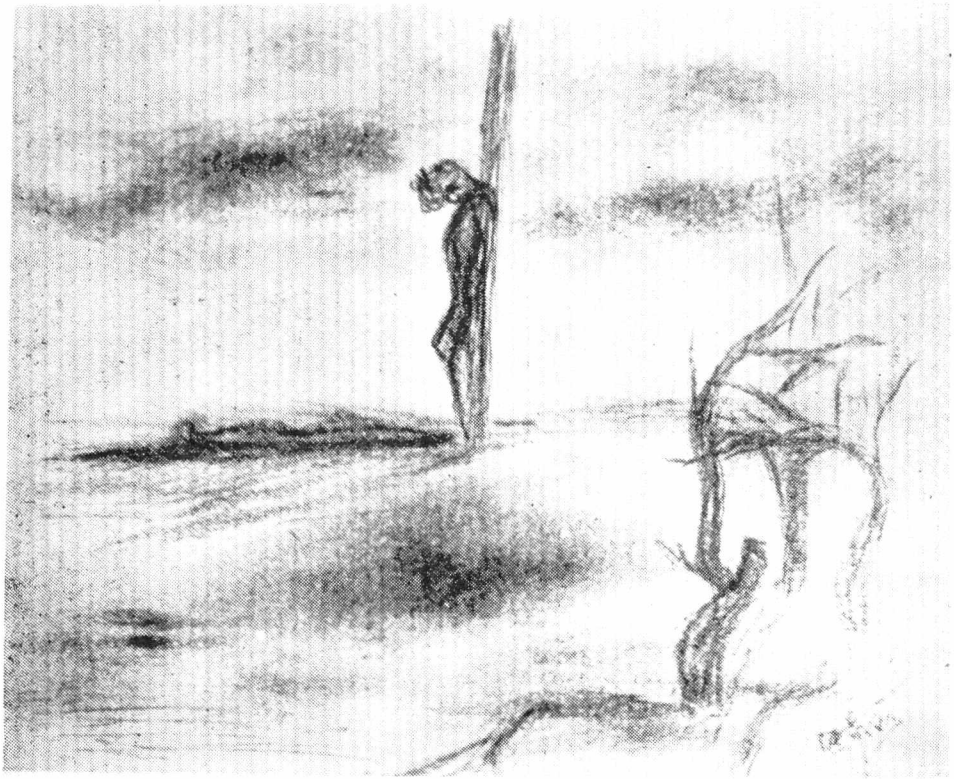

Δημοσθένη Κόκκινου: ΚΑΤΟΧΗ

(κάρβουνο - σχέδιο γιὰ μνημεῖο)

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΚΗ΄ ◆ ΜΑΪΟΣ — ΙΟΥΝΙΟΣ 1979 ΤΕΥΧΟΣ ◆ 325 - 326

ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΟΣ ΣΤΑΜ. ΔΟΚΑΝΑΡΗ
Ταγματάρχου Χωροφυλακῆς
Πτυχιούχου Φιλολογίας

ΤΟ ΚΥΚΝΕΙΟΝ ΑΣΜΑ ΤΟΥ ΟΘΩΝΙΚΟΥ ΔΡΑΜΑΤΟΣ

(Στοιχεῖα ἀπὸ τὴν ἀνέκδοτη ἀλληλογραφία τοῦ Συνταγματάρχου Χωροφυλακῆς Γεωργίου Κροκίδα)

Α΄ ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στὰ 150 χρόνια τοῦ ἐλεύθερου ἑλληνικοῦ βίου ὑπάρχουν ὁρισμένα γεγονότα ποὺ ἀποτελοῦν ὁρόσημα στὴν πολιτικὴ ἱστορία τοῦ τόπου μας. Ἀναμφισβήτητα τὰ γεγονότα ποὺ ὁδήγησαν στὴν πτώση τοῦ Ὀθωνικοῦ καθεστῶτος ἀποτελοῦν σημαντικὸ σταθμὸ στὴν ἐξελικτικὴ πορεία τοῦ ἔθνους. Ἡ τριακονταετία τοῦ Ὄθωνα χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὶς συγκρούσεις καὶ ἀντιθέσεις δύο διαφορετικῶν κόσμων[1]. Ὁ ἕνας κόσμος, ποὺ εἶχε τὶς ρίζες του στὸ μακρυνὸ ἑλληνικὸ παρελθόν, ἐξέφραζε τὸν Ἑλληνικὸ τρόπο ζωῆς ὅπως διαμορφώθηκε στοὺς αἰῶνες τῆς ἀκμῆς (Ἑλληνικὴ ἀρχαιότητα - Βυζάντιο) ἀλλὰ καὶ τῆς παρακμῆς (Τουρκοκρατία).

Ὁ κόσμος αὐτὸς ζοῦσε μὲ τὸ συναίσθημα καὶ δὲν ἦταν διατεθειμένος νὰ δεχθεῖ ἀλλαγὲς ποὺ θὰ τοῦ ἀλλοίωναν τὴν ἐθνική του φυσιογνωμία. Ὁ ἄλλος κόσμος ποὺ ἐξέφραζε τὸ ψυχρὸ καὶ πειθαρχημένο πνεῦμα τῆς Βαυαρίας, μὲ ὅλες τὶς καλές του προθέσεις καὶ τὶς πολλὲς προσπάθειες ποὺ κατέβαλε, δὲν κατόρθωσε ποτὲ νὰ καταλάβει τὸν Ἕλληνα καὶ νὰ εἰσέλθει στὴν Ἑλληνικὴ ψυχολογία. Γι' αὐτὸ ἔμεινε ξένος πρὸς κάθε τι τὸ Ἑλληνικὸ καὶ ἄθελά του ἔβλαψε ἀντὶ νὰ ὠφελήσει.

Σήμερα, ποὺ ὁ συναισθηματισμὸς ἔχει περάσει, διακρίνουμε καθαρότερα τὶς σοβαρὲς καὶ εἰλικρινεῖς προσπάθειες ποὺ κατέβαλαν οἱ Βαυαροὶ συνεργάτες τοῦ Ὄθωνα γιὰ νὰ ἐπιτύχουν τὴν πρόοδο καὶ τὸν ἐκσυγχρονισμὸ τῆς χώρας μας[2]. Προσπάθειες ὅμως ποὺ ἔρχονται σὲ ἀντίθεση μὲ τὸ λαϊκὸ αἴσθημα καὶ τὸ προσβάλλουν βάναυσα εἶναι καταδικασμένες σὲ ἀποτυχία[3]. Ἔτσι τὸ χάσμα ποὺ ἐχώριζε τὸν Ἑλληνικὸ λαὸ ἀπὸ τὸν ἡγεμόνα του συνεχῶς μεγάλωνε καὶ τελικὰ κατέληξε στὴ γνωστὴ ἔκρηξη. Ἀλλὰ πρὶν εἰσέλθουμε στὴν κύρια ἐξέταση τοῦ θέματός μας, ἂς ρίξουμε μιὰ σύντομη ματιὰ στὰ αἴτια ποὺ ὁδήγησαν σὲ ἀποτυχία τὴν πολιτικὴ τῆς Μεγάλης Ἰδέας τοῦ Ὄθωνα, ἡ χρεωκοπία τῆς ὁποίας ἐσήμανε καὶ τὸ τέλος τῆς Βασιλείας του.

Β΄ Η ΑΠΟΤΥΧΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΙΔΕΑΣ ΟΔΗΓΕΙ ΣΕ ΑΔΙΕΞΟΔΟ ΤΟ ΟΘΩΝΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ

Τὰ στενὰ ἐδαφικὰ ὅρια μέσα στὰ ὁποῖα εἶχαν καταδικάσει οἱ Μεγάλες Δυνάμεις τὸ νεοσύστατο Ἑλληνικὸ κράτος, μὲ τὸ πρωτόκολλο τοῦ Λονδίνου τοῦ 1829, δὲν παρεῖχαν σὲ αὐτὸ περιθώρια ὁμαλῆς ἀναπτύξεώς του. Αὐτὸ εἶχε γίνει συνείδηση στὴν ἰθύνουσα πνευματικὴ τάξη τοῦ τόπου, τὴ στρατιωτικοπολιτικὴ ἡγεσία τῆς ἐποχῆς καὶ στοὺς Ἀνακτορικοὺς κύκλους τοῦ Βασιλικοῦ Οἴκου τῆς Βαυαρίας.

Ὁ Ὄθωνας, ἀκολουθώντας τὴ συνταγὴ τοῦ φιλέλληνα πατέρα του Λουδοβίκου Α΄ τῆς Βαυαρίας[4] καὶ μὴ θέλοντας νὰ ἔλθει σὲ ἀντίθεση μὲ τὸ λαϊκὸ αἴσθημα, εἶχε στηρίξει τὴν πολιτική του στὴ διαδοχικὴ ἐπέκταση τῶν ἐδαφικῶν ὁρίων τῆς ἐπικρατείας τοῦ ἀναιμικοῦ κράτους του καὶ εἶχε πιστέψει συνειδητὰ ὅτι μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου τὸ κράτος του θὰ ἔφθανε τὰ παλαιὰ ὅρια τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Ἡ πολιτικὴ αὐτή, ποὺ στὴν ἱστορία εἶχε περάσει μὲ τὸ ὄνομα Μεγάλη Ἰδέα, ἀποδείχτηκε ὄνειρο ἀπραγματοποίητο. Ἀλλὰ παρ' ὅλες τὶς ἀδυναμίες ποὺ παρουσίαζε στὴν πρακτικὴ ἐφαρμογή της δὲν ἔπαυσε ποτὲ νὰ σαγηνεύει καὶ νὰ συγκινεῖ τὸν Ἑλληνισμὸ τῆς τριακονταετίας[5] τοῦ Ὄθωνα καὶ τῶν πρώτων δεκαετιῶν τοῦ Γεωργίου Α΄.

Ἡ φορὰ τῶν πραγμάτων μποροῦσε νὰ ἦταν διαφορετικὴ καὶ ἡ πολιτικὴ τοῦ Ὄθωνα νὰ ἐδικαιωνόταν, ἐὰν στὴν Ἑλληνοτουρκικὴ διένεξη δὲν εἶχαν ἐμπλακεῖ οἱ Μεγάλες Δυνάμεις[6], ποὺ ἡ κάθε μία ἐνδιαφερόταν γιὰ τὸ δικό της πολιτικὸ συμφέρον καὶ ἀδιαφοροῦσε γιὰ τὰ δίκαια τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Στὸν ἀνταγωνισμὸ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων γιὰ τὴ λεία τοῦ «Μεγάλου Ἀσθενοῦς», ὅπως ὀνομαζόταν τότε ἡ Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία, περισσότερο ἀτύχησαν στὴν πολιτική τους οἱ Δυτικὲς Δυνάμεις ποὺ δὲν εἶχαν ἄμεσες ἐδαφικὲς διεκδικήσεις καὶ ποὺ δὲν μπόρεσαν νὰ ἀντιληφθοῦν ὅτι ἡ ἀποχώρηση τῆς Τουρκίας ἀπὸ τὴν Εὐρώπη ἦταν ζήτημα χρόνου.

Ἡ κακή, λοιπόν, ἐκτίμηση τῆς πολιτικῆς καταστάσεως ἀπὸ τὶς Δυτικὲς Δυνάμεις, ἔδωσε καιρὸ στὴ Ρωσσία νὰ ἀφυπνίσει τὸ Σλαβικὸ στοιχεῖο τῆς Βαλκανικῆς καὶ νὰ τὸ ρίξει στὴ σκακιέρα τῶν ἀνταγωνισμῶν, γιὰ τὸ δικό της πολιτικὸ συμφέρον. Σήμερα ἡ Ἀγγλία εἰσπράττει τοὺς καρποὺς τῆς τότε κοντόφθαλμης πολιτικῆς της. Οἱ ἀγῶνες της, γιὰ τὴ διατήρηση τοῦ νεκροῦ Ὀργανισμοῦ τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, δὲν ἀπότρεψαν τὸ μοιραῖο, κατέστρεψαν ὅμως τὸ ὅραμα τῆς Μεγάλης Ἰδέας καὶ προλείαναν τὸ ἔδαφος γιὰ νὰ περιέλθει ὁ ζωτικὸς χῶρος τῆς Βαλκανικῆς στὸ Ρωσσικὸ ἔλεγχο καὶ νὰ διαταραχθεῖ ἡ παγκόσμια ἰσορροπία.

Ἀπὸ τὴν ἐπισκόπηση τῆς ὅλης καταστάσεως γίνεται ἀντιληπτὸ ὅτι, ἀπὸ Ἑλληνικῆς πλευρᾶς, ἡ πολιτικὴ ποὺ ἀκολούθησε ὁ Ὄθωνας γιὰ τὴν ὑλοποίηση τῶν σκοπῶν τῆς Μεγάλης Ἰδέας, ἦταν καθόλα λανθασμένη. Δὲν εἶναι βέβαια ἀληθινὸ ὅτι ἡ πολιτικὴ τῆς Μεγάλης Ἰδέας ἦταν ἕνα ὅπλο στὰ χέρια τοῦ Ὄθωνα γιὰ νὰ στρέψει ἀλλοῦ τὴν προσοχὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ[7]. Αὐτὸ δὲν γίνεται πιστευτὸ οὔτε ἀπὸ ἐκείνους ποὺ προσπαθοῦν μὲ τὰ σημερινὰ κριτήρια νὰ ἑρμηνεύσουν τὴν τότε ἐποχή. Λάθη μποροῦμε νὰ καταλογίσουμε στὸν Ὄθωνα, ἀκόμη καὶ ἀνικανότητα, κακὴ ὅμως πρόθεση ὄχι. Ὁ ἴδιος ὁ Ὄθωνας ἐργάστηκε συνειδητὰ γιὰ τὴν πραγματοποίηση τῶν ἐθνικῶν πόθων· ὁ πόνος τοῦ λαοῦ γιὰ τὴν ἀνάκτηση τῆς προγονικῆς κληρονομίας ἦταν καὶ δικός του πόνος. Ἐπόνεσε ἀληθινὰ τὴ Μεγάλη Ἰδέα[8] ὁ Ὄθωνας, ἐδάκρυσε καὶ ἔκλαυσε σὰν μικρὸ παιδὶ καὶ εἶχε τὴν ἀτυχία νὰ παραμείνει «μικρὸ παιδὶ» στὴ σκέψη σὲ ὅλη τὴν πολιτική του σταδιοδρομία, γιαυτὸ καὶ δὲν μπόρεσε νὰ συλλάβει τὸ θέμα στὶς πραγματικές του διαστάσεις.

Ἡ ἀποτυχία τῆς πολιτικῆς ἐπάνω στὴν ὁποία εἶχε στηρίξει τὸ θρόνο του ὁ Ὄθ-

θωνας ἦταν ἀναπόφευκτο νὰ ὁδηγήσει καὶ στὴν ἔκπτωσή του. Στὴν ἐργασία αὐτὴ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ γίνει ἀνάλυση καὶ παρουσίαση τῶν ἐπὶ μέρους στοιχείων ποὺ ὁδήγησαν σὲ ἀποτυχία τὴν πολιτικὴ τῆς Μεγάλης Ἰδέας τοῦ Ὄθωνα, γιατὶ κάτι τέτοιο θὰ ἐξέφευγε τοῦ σκοποῦ μας. Ἐπισημαίνουμε μόνον ὅτι ἐφ' ὅσον οἱ οἰκονομικὲς δυνατότητες τῆς χώρας δὲν ἐπέτρεπαν τὴ δημιουργία ἀξιόμαχου Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ, κάθε προσπάθεια ἐπιβολῆς δυναμικῆς λύσεως στὴν Τουρκία ἦταν καταδικασμένη σὲ ἀποτυχία. Τὸ θέμα δηλαδὴ ὅπως παρουσιαζόταν τότε δὲν ἦταν στρατιωτικὸ ἀλλὰ διπλωματικό. Λύση θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναζητηθεῖ μὲ τὴ μεσολάβηση τῶν Δυτικῶν Δυνάμεων. Ἐφ' ὅσον οἱ τελευταῖες ἐπείθονταν ὅτι ἡ παράταση τῆς ἐκκρεμότητας εὐνοοῦσε τὰ ρωσσικὰ σχέδια θὰ ἀντιδροῦσαν καὶ οἱ ἴδιες θὰ ἀναζητοῦσαν διαφορετικὴ λύση τοῦ ὅλου προβλήματος. Μία Ἑλληνοτουρκικὴ προσέγγιση — μὲ τὴ μεσολάβηση Οὐδετέρων Δυνάμεων — θὰ μποροῦσε νὰ δώσει ἱκανοποιητικὴ λύση καὶ στὰ δύο ἐνδιαφερόμενα μέρη. Κάτι τέτοιο ὅμως ἦταν ἀσύλληπτο στὴν Ὀθωνικὴ διπλωματία. Ἔτσι τὸ ὅλο θέμα δὲν τοποθετήθηκε σὲ ὀρθὴ βάση.

Ἡ πολιτικὴ τῶν πολεμικῶν προπαρασκευῶν καὶ τοῦ κλίματος ὀξύτητας ποὺ καλλιεργοῦσε ὁ Ὄθωνας ὁδήγησαν σὲ ἀδιέξοδο. Στὸ ἐσωτερικὸ οἱ ἄσκοπες πολεμικὲς προετοιμασίες ἔφθειραν τὴν οἰκονομία[9] τῆς χώρας καὶ δὲν τῆς ἐπέτρεψαν ποτὲ νὰ ὀρθοποδήσει μὲ μοιραῖες συνέπειες γιὰ τὰ λαϊκὰ στρώματα καὶ τοὺς πενόμενους ἀγωνιστές. Στὸ ἐξωτερικὸ ὁ Ὄθωνας παρουσιαζόταν στὰ μάτια τῆς Εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας[10] σὰν ὁ ἀντάρτης τῆς Ἀνατολῆς ποὺ μὲ τὶς ἀδεξιότητες τῆς πολιτικῆς του ἀπειλοῦσε τὴν παγκόσμια ἰσορροπία καὶ εἰρήνη.

Ἡ κατάληψη τοῦ Πειραιᾶ ἀπὸ τοὺς Ἀγγλογάλλους καὶ ἡ μὲ τὴν πίεσή τους ἀποτυχία τῆς Μεγάλης Ἠπειροθεσσαλικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1854 ἔκοψαν τὰ φτερὰ τοῦ Ὄθωνα καὶ τὸν προσγείωσαν στὴν πραγματικότητα. Τὸ χειρότερο ἀπ' ὅλα γιὰ τὸν Ὄθωνα ἦταν ὅτι οἱ Δυτικὲς Δυνάμεις τὸν εἶχαν διαγράψει ἀπὸ τὸν κατάλογο[11] «τῶν ἐστεμμένων» τῆς Εὐρώπης. Γι' αὐτὸ ὅ,τι χαρακτηρίζει τὴν πολιτικὴ τοῦ Ὄθωνα μετὰ τὸ 1854 εἶναι ἡ σπασμωδικότητα καὶ ὁ ἐκνευρισμὸς σὲ ὅλες του τὶς ἐκδηλώσεις. Στὴν εὐαίσθητη ψυχή του εἶχε πεθάνει ἡ πολιτικὴ τῆς Μεγάλης Ἰδέας καὶ μαζύ της εἶχεν ἐνταφιαστεῖ καὶ τὸ δικό του πολιτικὸ μέλλον[12] σὰν Βασιλιᾶ. Τὰ πολιτικὰ γεγονότα τῆς τελευταίας τριετίας τῆς Βασιλείας του δείχνουν ὅτι εἶχε χάσει τὸν ἔλεγχο τῶν πράξεών του[13]. Ὅλους τοὺς ἔβλεπε μὲ καχυποψία καὶ σὲ κανένα δὲν εἶχε ἐμπιστοσύνη. Σιγὰ σιγὰ ἀπομονώθηκε[14] ἀπὸ τοὺς φίλους του, τοὺς ἀγωνιστές, τὸ στρατό, τὴ χωροφυλακὴ καὶ ἀπὸ ὅλους ἐκείνους τοὺς παράγοντες ποὺ τόσο πιστὰ εἶχαν ὑπηρετήσει τὴν πολιτικὴ τῆς Μεγάλης Ἰδέας. Καμμία δύναμη πλέον δὲν μποροῦσε νὰ σώσει τὸ θρόνο τοῦ Ὄθωνα. Λὲν ἔλειπε παρὰ μόνον ὁ σπινθήρας ποὺ θὰ προκαλοῦσε τὴ μεγάλη ἔκρηξη καὶ τὸ σπινθήρα τὸν ἔθεσε ὁ ἴδιος ὁ Ὄθωνας μὲ τὴν ἀνάμειξή του στὴν πολιτικὴ διαμάχη.

Γ' Η ΑΠΟΚΟΡΥΦΩΣΗ ΤΟΥ ΟΘΩΝΙΚΟΥ ΔΡΑΜΑΤΟΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ἡ βασιλικὴ ἀνάμειξη στὴ «βορβορώδη» ἐκλογικὴ πάλη τῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν τοῦ 1861 ἀποτέλεσε τὸ ἔναυσμα τῆς μεγάλης ἐκρήξεως ποὺ συνέτριψε τὸν Ὄθωνα καὶ τὸ καθεστώς του. Στὴν ἐργασία αὐτὴ δὲν θὰ ἀσχοληθοῦμε μὲ τὰ καθόλου γεγονότα ποὺ ὁδήγησαν στὴν ἔκπτωση τῆς πρώτης Δυναστείας. Ἁπλῶς θὰ παραθέσουμε, θὰ ἀναλύσουμε καὶ θὰ σχολιάσουμε μερικὰ ἀνέκδοτα ἱστορικὰ στοιχεῖα, ποὺ σχετίζονται μὲ τὴν ἀλληλογραφία, ποὺ ἀντάλλαξαν δύο διάσημοι ἄνδρες τῆς ἐποχῆς καὶ ὅπου μέσα ἀπὸ αὐτὰ παρουσιάζεται τὸ Ὀθωνικὸ δρᾶμα σὲ ὅλη του τὴν

ἔκταση. Ἡ παρουσίαση εἶναι χρήσιμη ὄχι μόνο στοὺς εἰδικοὺς μελετητὲς τῆς ἱστορίας ἀλλὰ καὶ στοὺς πολιτευομένους καὶ στὸν κάθε Ἕλληνα ποὺ θέλει νὰ ἔχει ἄμεση γνώση τῶν συμβάντων τοῦ παρελθόντος τοῦ τόπου μας. Ἀκόμη εἶναι κατατοπιστικὴ γιὰ τὶς ἀντιδράσεις ποὺ παρατηροῦνται στοὺς κόλπους τῶν ὀργάνων τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ὅταν ἐκβιαστικὰ τοὺς ἐπιβάλλονται ὑποχρεώσεις παράνομες καὶ ἄσχετες μὲ τὰ κύρια καθήκοντά τους. Εἶναι λανθασμένη ἡ ἄποψη ὅτι τὰ ὄργανα τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ὑπηρετοῦν τυφλὰ ἀνήθικες καταστάσεις. Τὸ ἀντίθετο ἀκριβῶς συμβαίνει: κάθε τι ποὺ ἔρχεται σὲ ἀντίθεση μὲ τὸ δημόσιο αἴσθημα γίνεται ἀντιληπτὸ πρῶτα ἀπὸ τὰ ὄργανα τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας καὶ καταπολεμᾶται ἀπὸ αὐτὰ μὲ ὅλα τὰ «ἀθέατα» μέσα ποὺ ὑπάρχουν στὴ διάθεσή τους. Πολλὲς δὲ ἀσύμφορες καταστάσεις γιὰ τὸ ἔθνος καὶ τὸ λαὸ θὰ εἶχαν ἀποφευχθεῖ, τόσο στὸ μακρυνὸ ὅσο καὶ στὸ πρόσφατο παρελθόν, ἐὰν τὰ μηνύματα ποὺ ἔπαιρναν οἱ πρῶτοι τους ἀποδέκτες (τὰ ἐκτελεστικὰ ὄργανα) ἐξετάζονταν καὶ ἑρμηνεύονταν ὀρθὰ ἀπὸ τοὺς ἀσκοῦντες τὴν πολιτικὴ ἐξουσία (συμπολιτευομένους καὶ ἀντιπολιτευομένους). Δυστυχῶς — ὁμιλοῦμε γιὰ τὸ παρελθὸν — κάτι τέτοιο δὲν συνέβαινε, οἱ ἀσκοῦντες τὴν ἐξουσία ἤθελαν τὰ ὄργανα τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας κυβερνητικὸ φέουδο γιὰ θεμιτοὺς καὶ ἀθεμίτους σκοπούς, μεταπίπτοντας στὴν ἀντιπολίτευση ζητοῦσαν τὴν ἐκμηδένισή τους καὶ ἐπανερχόμενοι στὴν κυβέρνηση ἐπεδίωκαν μὲ κάθε τρόπο τὴν ἄλωσή τους καὶ ἡ ἱστορία ἐπαναλαμβανόταν.

Μέσα ἀπὸ τὰ ἀτομικὰ ἀρχεῖα τῶν Ἀξιωματικῶν Χωροφυλακῆς[15] ποὺ βρίσκονται σὲ Κρατικὰ Ἀρχεῖα ἢ καὶ σὲ ἰδιωτικὲς συλλογὲς παρουσιάζεται ἀνάγλυφη ἡ εἰκόνα τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τῶν 150 χρόνων ζωῆς τοῦ ἐλεύθερου Ἑλληνικοῦ Κράτους. Ἡ συστηματικὴ μελέτη τῶν πηγῶν αὐτῶν ἀπὸ τοὺς ἱστοριογράφους θὰ φέρει σὲ φῶς ἄγνωστες πτυχὲς τῆς ἱστορίας τοῦ τόπου μας καὶ θὰ διαλύσει πολλὲς πλάνες καὶ προκαταλήψεις σὲ βάρος θεσμῶν, προσώπων καὶ καταστάσεων.

Στὴ συνέχεια ποὺ ἀκολουθεῖ παραθέτουμε ἀποσπάσματα ἀπὸ ἀνέκδοτα ἱστορικὰ ἔγγραφα, ποὺ ἀνασύραμε ἀπὸ τὸ ἀτομικὸ ἀρχεῖο τοῦ Συνταγματάρχου Χωροφυλακῆς Γεωργίου Κροκίδα, ποὺ φυλάσσεται στὰ Γενικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους (Φ. 190 Συλλογὴ Βλαχογιάννη) καὶ ὅπου σχετίζονται, σύμφωνα μὲ τὸν χαρακτηρισμὸ ποὺ ἔδωσε ὁ ἴδιος ὁ Κροκίδας, μὲ «τὴν βορβορώδη ἐκλογικὴ πάλη» τῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν τοῦ 1861. Ὁ Γεώργιος Κροκίδας ὑπηρετοῦσε τότε μὲ τὸ βαθμὸ τοῦ Ταγματάρχου Χωροφυλακῆς ὡς Διοικητὴς τῆς Μοιραρχίας[16] Ἀρκαδίας.

Τὴν 24η Φεβρουαρίου 1861 ὁ Κροκίδας παίρνει τὴν ἀπὸ 22 Φεβρ. 1861 ἐπιστολὴ τοῦ ἐξαδέλφου[17] του Λέοντος Μελᾶ (πρόκειται γιὰ τὸν συγγραφέα τοῦ Γεροστάθη καὶ παλιὸ συμφοιτητὴ τοῦ Κροκίδα στὴν Ἰόνιο Ἀκαδημία), τὴν ὁποία παραθέτουμε αὐτούσια:

Τῇ 22 Φεβρ. 1861 ἐν Ἀθήναις

Φίλτατέ μοι Γεωργάκη

εἰς Τρίπολιν.

Εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 44 φύλλον τῆς «Φωνῆς τῆς Ἐλευθερίας» κατεχωρήθη ἡ ἐσώκλειστος ἐπιστολή, ἥτις σὲ ἀφορᾷ. Ὑποθέτω ὅτι τὴν συνέταξε καὶ τὴν ἐδημοσίευσεν ὑπουργικός τις προβλέπων ἀποτυχίαν ὡς ἐκ τῆς δικαιοσύνης καὶ εὐθύτητός σου, καὶ ἐπιθυμῶν ἢ νὰ σὲ ἐκδικηθῇ ἢ νὰ σὲ ἀπομακρύνῃ αὐτόθεν ὡς μὴ συναινοῦντα εἰς αἰσχρουργίας καὶ παρανομίας· ἀλλὰ ρύσαι ἡμᾶς ἀπὸ τῆς πονηρίας τῶν συγχρόνων μας! Σοὶ τὴν στέλλω λοιπὸν πρὸς γνῶσιν σου καὶ διὰ νὰ γράψῃς ἐὰν τὸ νομίσῃς ἀναγκαῖον τὰ δέοντα ὅπου δεῖ.

Εὔχομαι ὀγλήγωρα νὰ ἡσυχάσῃς ἀπὸ τὴν ἐκλογικὴν ἀηδίαν καὶ αἰσχρότητα.

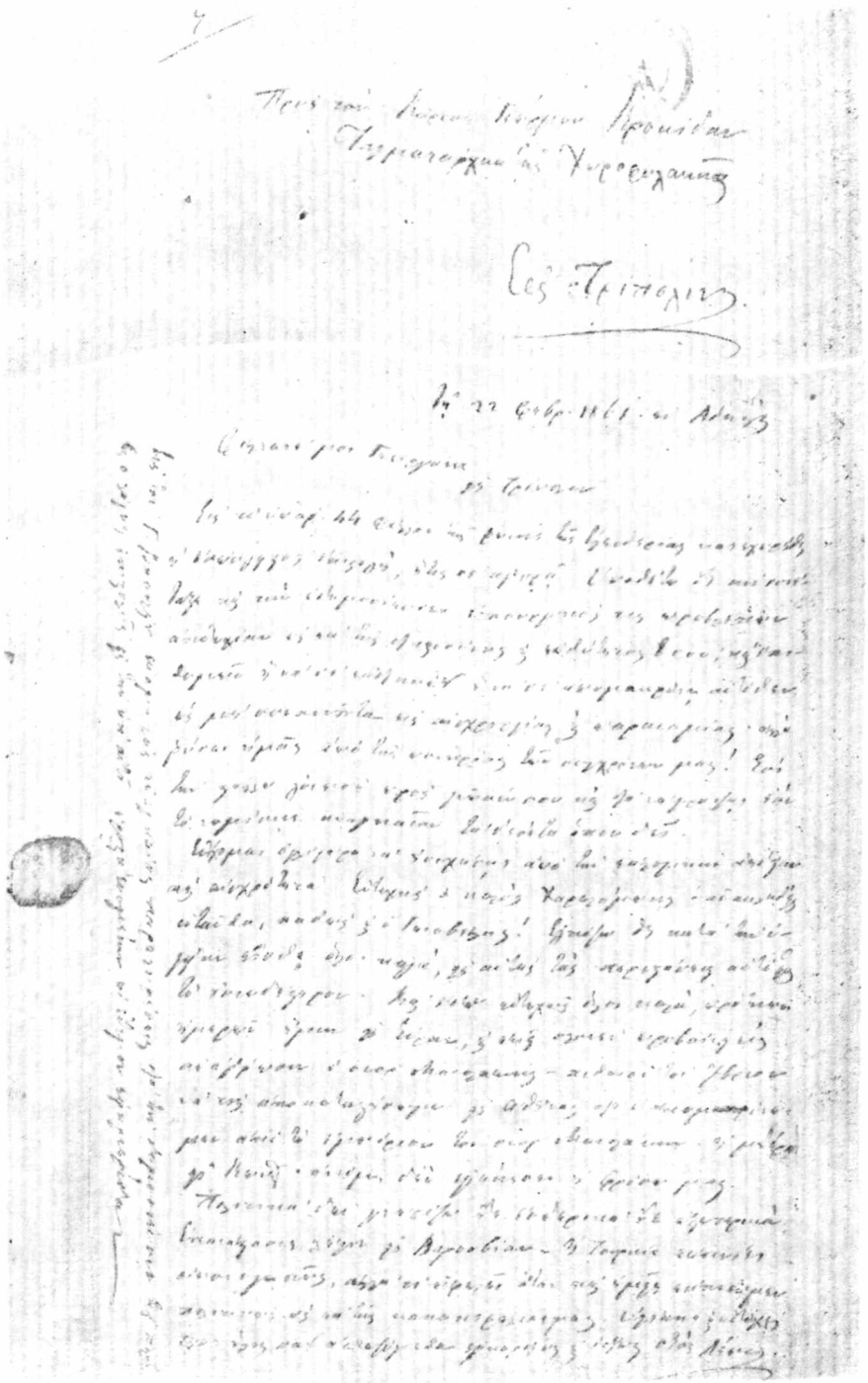

Φωτοτυπία τῆς ἀπὸ 22 Φεβρουαρίου 1861 ἀνέκδοτης ἐπιστολῆς τοῦ Λέοντος Μελᾶ πρὸς τὸν Ταγ)ρχη Χωρ)κῆς Γεώργιο Κροκίδα.

Εὐτυχὴς ὁ καλὸς Χαραλάμπης ὁ ἀνακληθεὶς ἐνταῦθα, καθὼς καὶ ὁ Γενοβέλης[18]. *Ἐλπίζω ὅτι κατὰ τὴν ὑγείαν εἶσθε ὅλοι καλά, εἰς αὐτὰς τὰς περιστάσεις αὐτὸ εἶναι τὸ οὐσιωδέστερον. Ἡμεῖς ἐστὲ εὐτυχῶς ὅλοι καλά, πρό τινων ἡμερῶν ἤμην εἰς Σύραν*[19], *καὶ ἐκεῖ ὁλονὲν προβαίνει εἰς ἀνάρρωσιν ὁ σιὸρ Μανολάκης — πιθανὸν τὸν 7βριον νὰ τοὺς ἀποκαταστήσωμεν εἰς Ἀθήνας διὰ ν' ἀπομακρύνωμεν ἀπὸ τὸ ἐμπόριον τὸν σιὸρ Μανολάκην· ἡ μητέρα εἰς Κων)πολιν· ἀκόμη δὲν ἐγέννησεν ἡ Φρόσω*[20] *μας.*

Πολιτικὰ δὲν γνωρίζω οὔτε ἐσωτερικὰ οὔτε ἐξωτερικά. Ἐπανάστασις λέγουν εἰς Βαρσοβίαν — ἡ Τουρκία ἐκπνέει οἰκονομικῶς, ἀλλὰ τί ὠφελεῖ ὅταν καὶ ἡμεῖς ἐκπνέωμεν πολιτικῶς ὡς ἐκ τῆς κακοκεφαλιᾶς μας. Ὑγίαινε καὶ εὐτύχει· ὅλοι ὅλους σᾶς ἀσπαζόμεθα ἐγκαρδίως καὶ ἰδίως

ὁ Σὸς Λέων..

Υ.Γ. Εἰς τὸν Γ. Βασιλείου[21] *ἔκαμα τὰς ἀναγκαίας παρατηρήσεις διὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπιστολῆς εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ προστατευομένην ὡς ἔντιμον ἐφημερίδα.*

Τὴν ἐπιστολὴ Λέοντος Μελᾶ συνόδευε ἀπόκομμα τῆς ἐφημερίδος «Φωνὴ τῆς Ἐλευθερίας» (ἀριθ. φύλλου 44 τῆς 17 Φεβρουαρίου 1861) στὴν ὁποία δημοσιευόταν ἀνώνυμη ἐπιστολὴ σὲ βάρος τοῦ Κροκίδα καὶ τοῦ Ταμία Τριπόλεως γιὰ δῆθεν μεροληπτικές τους ἐνέργειες ἐναντίον τῶν κυβερνητικῶν ὑποψηφίων. Τὴν παραθέτουμε καὶ αὐτὴν αὐτούσια:

Ἐν Τριπόλει τὴν 11ην Φεβρουαρίου 1861

Φίλιατε!

Πάντες διαρρηγνύουν τὰ ἱμάτιά των ἐν ἁπάσαις ταῖς ἐπαρχίαις, ὅτι δῆθεν ἡ κυβέρνησις ἐπεμβαίνουσα ἀναιδῶς κάμνει χρῆσιν θεμιτῶν καὶ ἀθεμίτων, ὅπως ἀναδειχθῶσι βουλευταὶ οἱ ὑποψήφιοί της πολεμοῦσαν τοὺς λαούς, ἐνῷ οὐδαμοῦ συμβαίνει τοιοῦτόν τι ἐκ μέρους τῶν ἐνταῦθα ἀρχῶν μας.

Δὲν δυνάμεθα ἢ νὰ ἐπαινέσωμεν τὴν ἀδιαφορίαν καὶ ἀμεροληψίαν τῶν ἀρχῶν μας, αἵτινες κηρύττουσι ὅτι ἡ κυβέρνησις ἀδιαφορεῖ τὶς ἐκ τῶν ὑποψηφίων ἀμφοτέρων τῶν μερῶν θέλει ἀναδειχθῇ βουλευτής. Ἐκ τούτων ἐννοεῖται ὅτι ἀπὸ τοῦδε ἀπὸ καρδίας σᾶς συγχαίρω διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν κ.κ. Ρήγα Παλαμήδη, Ταμπακοπούλου καὶ Μανέτα· περὶ τῶν λοιπῶν οὔτε γνωρίζω τί θὰ γενῇ, οὔτε ἐνδιαφέρομαι.

Μάθε δὲ προσέτι ὅτι ἡμεῖς πρέπει νὰ ὀφείλομεν πολὺ εἰς τὸν ἀξιότιμον μοίραρχον κ. Κροκίδαν, ὅστις μᾶς χορηγεῖ τὴν συνδρομήν του, ὡσαύτως καὶ εἰς τὸν κ. Ταμίαν, οἵτινες ἐκ συμφώνου ἐνεργοῦντες φέρουν τὸ καλλίτερον ὑπὲρ ἡμῶν ἀποτέλεσμα. Οἱ συμπολιτευόμενοι τὰ ἔχασαν, διότι εἰς τοὺς Δήμους διετάχθησαν εἰσπράξεις, καὶ ἀπειλοῦνται ὑπό τε τῶν εἰσπρακτόρων καὶ ἀποσπασματαρχῶν τῆς χωροφυλακῆς οἱ φίλοι τοῦ Βάρβογλη, ἵνα οὕτω καταναγκαζόμενοι ψηφοφοροῦν ὑπὲρ ἡμῶν, οἱ δὲ ψηφοφόροι ὅλων τῶν Δήμων ἤρχισαν νὰ φοβοῦνται, διότι ἀπὸ τὴν Πέμπτην ἐστείλαμεν εἰς ἕκαστον Δῆμον, ἀπὸ 5—6 παληκαράδες, οἵτινες οἰκονομοῦν ..... τοὺς ἀντιθέτους· ἀλλ' ὁ ἀφοσιωμένος κ. Σακόραφος διέταξεν νὰ συλληφθῶσιν, ἀλλ' ὅμως ἐνόσῳ ἔχομεν τὸν λαμπρὸν ἄνθρωπον κ. Κροκίδαν τίποτε δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ κατορθώσῃ.

Τέλος ἕως σήμερον ὑπάγομεν πολὺ καλά· αὔριον (Κυριακὴν) θέλομεν ἰδεῖ σχεδὸν τὸ ἀποτέλεσμα, καὶ τὴν Δευτέραν θὰ σᾶς γράψω μὲ χρυσᾶ γράμματα.
Ὁ φίλος σας Δ.Α.

Ὁ Γεώργιος Κροκίδας ἀφοῦ ἔλαβε τὴν ἐπιστολὴ καὶ τὸ συνημμένο σὲ αὐτὴν ἀπόκομμα τῆς ἐφημερίδας «Φωνὴ τῆς Ἐλευθερίας», ποὺ ἀναφερόταν στὸ πρόσωπό του, ἀπαντᾶ στὸν ἐξάδελφό του (Λέοντα Μελᾶ) μὲ τὴν ἀπὸ 24 Φεβρουαρίου 1861 ἐπιστολή του καὶ καταρρίπτει ἕναν πρὸς ἕναν τοὺς κακόβουλους σὲ βάρος του ὑπαινιγμοὺς τοῦ ἀνωνυμογράφου. Παραθέτουμε αὐτούσια τὴν ἐξασέλιδη χειρόγραφη ἐπιστολὴ Κροκίδα ὡς καὶ φωτοτυπία τῆς πρώτης σελίδας αὐτῆς:

Τρίπολις τῇ 24 Φεβρουαρίου 1861

Φίλτατε Λέων!

Οὐδέποτε ἠσθάνθην ἐν τῇ καρδίᾳ μου τοσαύτην ἀηδίαν καὶ ἀθυμίαν ὅσην ἀφ' ὅτου ἤρξατο ἡ βορβορώδης ἐκλογικὴ πάλη κατὰ τὸν Νομὸν τοῦτον· ἡ δὲ ἀπελπισία μου διὰ τὴν θεραπείαν τῆς οἰκτρᾶς κοινωνικῆς καταστάσεώς μας ἐστηρίχθη ἔτι μᾶλλον ὑπὸ τῆς γενικῆς ἠθικῆς καταστροφῆς καὶ τῆς διαλύσεως παντὸς κοινωνικοῦ θεσμοῦ!

Ἡ καταχωρηθεῖσα εἰς τὸ 44 φύλλον τῆς «Φωνῆς τῆς Ἐλευθερίας» ἐπιστολὴ εἶναι βεβαίως ἐπινόημα σατανικόν, ἐξελθὸν ἀπὸ τὰ ἐργοστάσια ἴσως τῆς οἰκονομίας, καθότι εἰς αὐτὴν βλέπω ἀναμεμιγμένον τ' ὄνομα τοῦ ἐνταῦθα Ταμία, ὑπὸ δυσμένειαν διατελοῦντος τῆς Οἰκονομίας· ἄνθρωπον σχολαστικόν, μονάζοντα, ὑποχονδριακόν, εἰς οὐδένα ἀναμιγνυόμενον καὶ τὸν ὁποῖον, ἐπὶ τέλους, ἅπαξ εἶδον ἀφ' ὅτου εὑρίσκομαι εἰς Τρίπολιν καὶ οὔτε κἂν ἕνα λόγον συνάλλαξα μετ' αὐτοῦ περὶ τῶν ἀηδεστάτων ἐκλογικῶν.

Οὐδόλως σκοπὸν ἔχω νὰ γράψω πρὸς οὐδένα, διότι ἀρκετὰ καὶ εἶπον καὶ ἔγραψα, ἐπισήμως τε καὶ ἡμιεπισήμως, κι' ἔπραξα ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς τιμῆς καὶ πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ὑποσχέσεως ἣν ἔδωσα, τοῦ νὰ ὑποστηρίξω ἠθικῶς τὸν συνδυασμόν, τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ὁποίου ἡ κυβέρνησις ἐπεθύμει· ἔχω δὲ πληρέστατα ἀναπαυμένην τὴν συνείδησίν μου, καθ' ὅσον μάλιστα διὰ τῆς εἰλικρινοῦς καὶ ἀμερολήπτου διαγωγῆς μου καὶ αὐτῆς τῆς κυβερνήσεως τὴν ὑπόληψιν ἐπροφύλαξα κατὰ κυρίας προσβολῆς, μὴν ἐνδώσας εἰς μωρὰς κι' ἀνηθίκους ἀπαιτήσεις ἀνθρώπων τινων οὐδένα ἐχόντων ἱερὸν καὶ ἐπὶ τῶν κεφαλῶν αὐτῶν τῶν ἰδίων προσώπων, ἅτινα σήμερον ἀπαρτίζουσι τὴν κυβέρνησιν, μετ' ἀδιαφορίας δυναμένων νὰ πατήσωσιν ὅπως φθάσωσιν ὅπου σκοποῦσιν, ἂν καὶ δὲν ὑπῆρχεν οὐδεμία ἀνάγκη τῆς χρήσεως μέσων βιαίων, παρανόμων καὶ ἀνηθίκων πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ συνδυασμοῦ αὐτοῦ, ἥτις ἐπιτυχία ἦτον ἄφευκτος καὶ εἶναι νομίζω τοιαύτη. Περὶ τούτων ἁπάντων ἔχω εἰς χεῖρας μου τὰ μέσα τῆς ἀποδείξεως καὶ δύσκολον δὲν εἶναι νὰ ὁμολογηθῇ παρὰ πάντων πρὸς ὄντινα ἔχει τὴν ἄδολον θέλησιν νὰ μάθῃ τὴν ἀλήθειαν, ὅτι ἄνευ τῆς προτροπῆς ἐμοῦ καὶ τῆς φρονίμου ἠθικῆς ἐνεργείας μου οἱ δύω τοὐλάχιστον ὑποψήφιοι, ὁ Κος Βάρβογλης καὶ ὁ Κος Ρεβελιώτης, ἤθελον ἤδη ἀποτύχει ἐντελῶς, διότι ἀμφότεροι, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, μεγίστας ἔχουν τοῦ τόπου τὰς ἀντιπαθείας. Ἀλλ' οἱ ὠνομασθέντες, οὗτοι Κύριοι, διὰ νὰ ἀποδείξωσι ψευδῆ καὶ ἀνυπόστατα ὅσα ὁ Χαραλάμπης εἶχε γράψει περὶ αὐτῶν, ὅτι δῆθεν δὲν ἔχουσι εἰς τὸν τόπον οὐδεμίαν ἐπιρροὴν ἀλλὰ μᾶλλον ἀντιπαθείας, ἀφ' οὗ προηγουμένως διαβολικῶς ἐσυκοφάντησαν τοῦτον κι' ἐκατόρθωσαν τὴν εἰς Ἀθήνας ἀνάκλησίν του, ἤρχισαν νὰ ζητῶσι διὰ παντοίων μέσων καὶ ὑποκρύφως ψήφους ἕκαστος δι' ἑαυτόν, ὀλίγον φροντίζοντες διὰ τοὺς λοιποὺς συντρόφους των κι' (δυσανάγνωστη

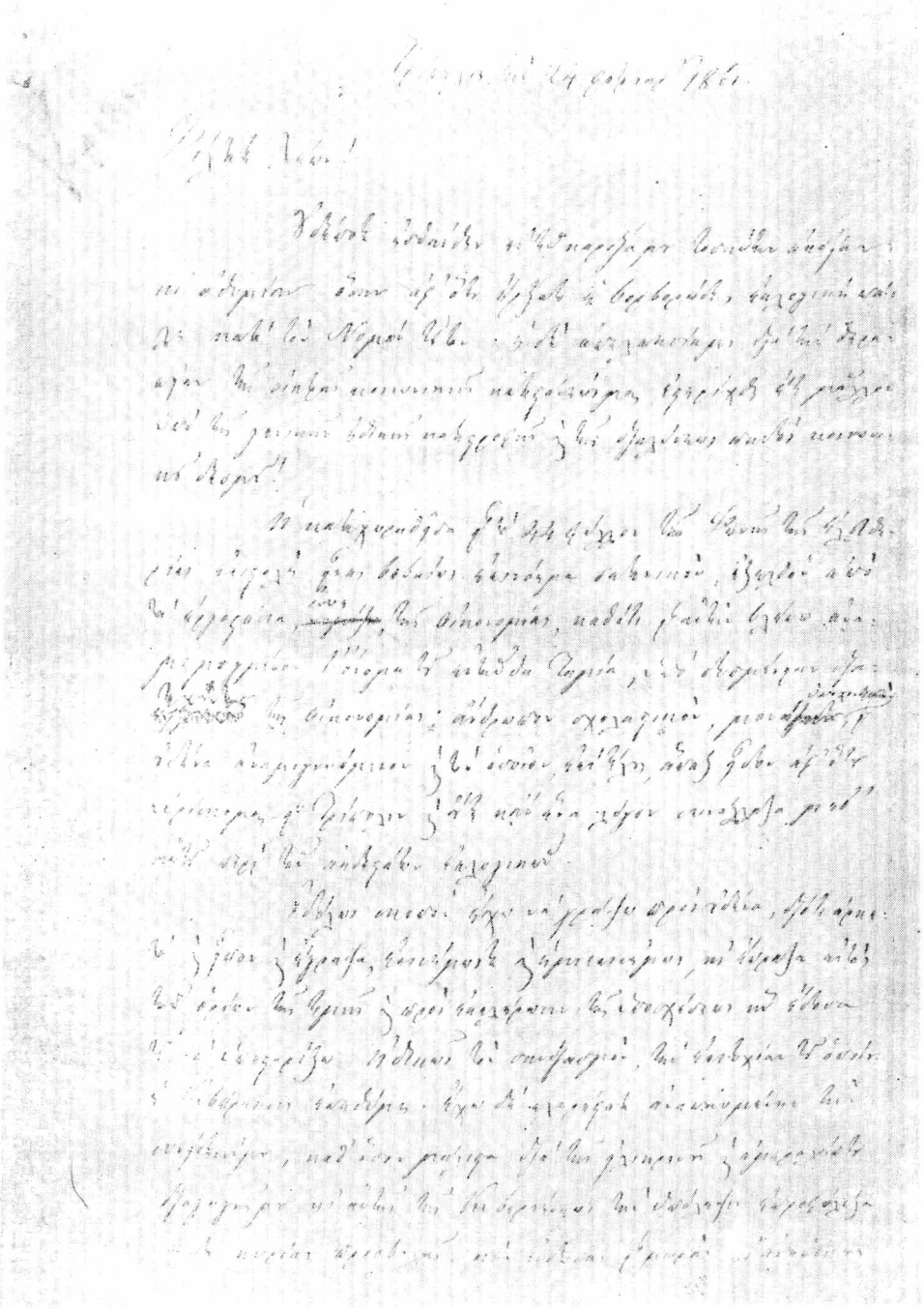

Φωτοτυπία τῆς πρώτης σελίδας τῆς ἀπὸ 24 Φεβρουαρίου 1861 ἀπαντητικῆς ἐπιστολῆς τοῦ Γεωργίου Κροκίδα πρὸς τὸν Λέοντα **Μελᾶ**.

λέξη) μάλιστα εἴς τινα μέρη αὐτούς, διὰ νὰ φανῶσι κατὰ τὸ ἀποτέλεσμα ὑπερτεροῦντες πάντων κατὰ τὰς ψήφους. Ἡ δολία αὕτη ἐνέργεια, μιμηθεῖσα καὶ παρὰ τῶν ἄλλων συνυποψηφίων των, ἔφερε τὴν μεταξύ των δυσπιστίαν, ἥτις ἐπεκατέστη φανερὰ πλέον ἐπιβουλή, ἡ δὲ ἐπιβουλὴ ἠπείλησε τὸν κίνδυνον μιᾶς ἀποτυχίας. Ἐντεῦθεν αἱ ἀλλεπάλληλοι, ἀντιφατικαί, παράλογοι καὶ παράνομοι ἀπαιτήσεις· ἐκ τούτου τὰ παράπονα κατ' ἐμοῦ μὴ ἐνδίδοντος εἰς αὐτάς· ἐκ τούτου αἱ μύριαι ἀφορμαὶ δοθεῖσαι εἰς τοὺς Παλαμίδαν καὶ Ταμπακόπουλον διὰ νὰ ἔχωσιν εἰς χεῖρας των λόγους κατὰ τὴν βεβαίαν ἀποτυχίαν των, νὰ διακηρύξωσιν ὅτι δῆθεν αἱ παρανομίαι καὶ ἡ βία ἔφερον τὴν ἀποτυχίαν των· ἐκ τούτου καὶ ἡ παραζαλισμένη ὁδὸς τῆς διευθυνούσης διοικητικῆς ἀρχῆς καὶ τὰ παρόμοια! Ἀλλὰ πρὸς τί χρησιμεύει ἡ ἐξιστόρησις τούτων ἁπάντων ὅταν ὑπάρχῃ πρόθεσις ἐκ μέρους τῶν Κων. Βάρβογλη καὶ Ρεβελιώτη νὰ μὲ παραστήσουν εἰς τὴν Κυβέρνησιν ὡς τὸν αἴτιον τῆς μὴ δι' ὑπερβαλούσης πλειονοψηφίας ἐπιτυχίας των! ὅταν ἄλλα ἀνθρωπάρια εὐτελῆ καὶ κακοήθη, τῶν ὁποίων τὰς κακουργίας περιέστειλον πάντοτε, προσκολληθέντα εἰς τοὺς δύω τούτους Κυρίους, παραγεμίζουν τὰς κεφαλὰς αὐτῶν μὲ μυρίας ὅσας αἰσχρὰς συκοφαντίας καὶ ἀναίσχυντα ψεύδη, οὗτοι δὲ διαβιβάζοντες αὐτὰ αὐτόθι ζητοῦν τὴν κεφαλήν μου ἐπὶ πίνακι; Τὸ κύριον ζήτημα εἶναι ἐάν, πρῶτον, οἱ Κοι ὑπουργοὶ καὶ προπάντων ὁ κοινὸς φίλος μας Κος Βότζιαρης (δὲν ὁμιλῶ περὶ τοῦ Ποτλῆ, διότι οὗτος καὶ τὴν φιλίαν θεωρεῖ μασκαραλίκι), θὰ κόψουν τὴν κεφαλήν μου χωρὶς νὰ ζητήσωσι προηγουμένως τὴν ἀπολογίαν μου ἐπὶ ὁρισμένων κατηγοριῶν· δεύτερον, ἐὰν ἡ κεφαλή μου κόπτεται εὐκόλως καὶ τρίτον ἐὰν ἡ τιμή μου, ἥτις δι' ἐμὲ εἶναι τὸ ἀκριβότερον τῶν ἀξιωμάτων, δὲν θὰ μείνῃ, ὡς πάντοτε, ἀκηλίδωτος. Βεβαίως δὲν θὰ εἶναι εὐχάριστον δι' ἐμὲ νὰ ὑποκύψω εἰς νέα ἔξοδα καὶ ζημίας, καταξοδεύων τὸν μισθόν, ὑπὸ μόνου τοῦ ὁποίου ζῶ, εἰς μεταθέσεις καὶ ὁδοιπορίας, ἀλλ' ὅταν εἶναι πεπρωμένον νὰ ὑποφέρω ταῦτα, ὑπουργοῦντος τοῦ φίλου μας Κου Βότζαρη, θὰ ὑποκύψω καὶ εἰς τοῦτο ἀγογγύστως μὲν ἀλλὰ μετὰ λύπης, καθόσον μάλιστα δὲν ἠξεύρω κατὰ πόσον τὸ τοιοῦτον δύναται νὰ εἶναι ὠφέλιμον εἰς πρόσωπα τοιαῦτα τὰ ὁποῖα εἶναι τὰ συγκροτοῦντα τὸ σημερινὸν ὑπουργεῖον, καὶ μετὰ τῶν ὁποίων μὲ συνδέουν παλαιαὶ φιλικαὶ σχέσεις.

Ἀλλ' ἐπανέρχομαι εἰς τὴν ἐπιστολὴν τῆς «Φωνῆς τῆς Ἐλευθερίας». Ὁποία διαβολικὴ καὶ καταχθόνιος κεφαλὴ συνέλαβε τὴν ἰδέαν ταύτην! ὁποῖα ψεύδη! λέγει ὅτι ἐγὼ ἐκ συμφώνου ἐνεργῶν μετὰ τοῦ Ταμία (τὸν δυστυχῆ τοῦτον ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον ἅπαξ μόνον εἶδον, ὡς προεῖπον, ἀφ' ὅτου εὑρίσκομαι εἰς Τρίπολιν), ἀπεστείλαμεν τοὺς εἰσπράκτορας καὶ τοὺς χωροφύλακας διὰ νὰ καταβλίψουν τοὺς ἀνήκοντας εἰς τὸν Βάρβογλην ψηφοφόρους! Κι' ἐν τούτοις οὐδεὶς τῶν εἰσπρακτόρων ἐξῆλθε τῆς Τριπόλεως ἀφ' ὅτου εὑρίσκομαι ἐνταῦθα· πρὸς τούτοις κοινῶς ὁμολογούμενον εἶναι ὅτι ἅπαντες οἱ εἰσπράκτορες ἀνήκουν εἰς τοὺς συμπολιτευομένους ὑποψηφίους, ὥστε οὗτοι τοὺς ἀντιπάλους αὐτῶν ἠδύναντο μᾶλλον νὰ καταβλίψουν παρὰ τοὺς λίαν εὐαρίθμους τοῦ Κυρίου Βάρβογλη. Τέλος πάντων διὰ τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων ἀποδεικνύεται ὅτι, πολὺ πρὶν ἀρχίσουν αἱ ἐκλογικαὶ ἐργασίαι, ἐγὼ ἀπέσυρον τοὺς χωροφύλακας ἅπαντας ἀπὸ τοὺς εἰσπράκτορας κι' ἔπαυσα πᾶσαν καταδίωξιν, κατὰ συνεννόησιν μετὰ τοῦ Νομάρχου, διὰ νὰ μὴ ἀποδοθῇ εἰς τὴν Κυβέρνησιν πρόθεσις βιαίας ἐπεμβάσεως. Δὲν μὲ φαίνεται παράδοξον πῶς ὁ Βάρβογλης ἀποδέχεται τὰ τοιαῦτα ψεύδη καὶ δὲν ἐρυθριᾷ· δὲν μὲ φαίνεται παράδοξον πῶς οἱ ἀντιπολιτευόμενοι δὲν διαψεύδουν αὐτά, διότι καὶ οὗτοι τοῦ αὐτοῦ φυράματος εἶναι, καὶ μάλιστα ὁ Κος Ρήγας, μετὰ τοῦ ὁποίου πρὸ καιροῦ πολλοῦ ἤλθον εἰς ῥῆξιν δι' ὅσα πολλάκις σὲ διηγήθην, ἴσως εὐχαριστεῖται νὰ μὲ βλέπῃ πολεμούμενον ἀπ' ἀμφοτέρων τῶν μερῶν· λέγω ἀπ' ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, διότι θὰ ἰδῇς ὅτι καὶ οὗτοι θέλουν ἐκφράσει παράπονα κατὰ τῶν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν μου τοὐλάχιστον, ἂν ὄχι ἀπ' εὐθείας κατ' ἐμοῦ· μὲ φαίνεται ὅμως πολὺ παράδοξον πῶς ὁ

Γεωργάκης, ἰδὼν τὸ ὄνομά μου τοῦτον διαβολικῶς καταχωρημένον εἰς τὴν παρ' αὐτοῦ προστατευομένην ἐφημερίδα, δὲν εἶπε πρὸς τὸν ἀγαθὸν νέον Μαυρογιάννην, ὅτι ἐγένετο θῦμα μιᾶς σατανικῆς ραδιουργίας καὶ δὲν ἠννόησεν ὅτι ὑπὸ τὴν φαινομένην ἀφελῆ ἐκείνην ἐπιστολὴν ὑπεκρύπτετο ἰοβόλος κακοήθεια! Ἐὰν ὅμως ὁ Γεωργάκης φρονεῖ ὅτι τὸ «LA POLITIQUE SANS MORALE EST UNE SCIENCE TROMPEURE» εἶναι μῦθος, τὸν συγχαίρω· ἐπειδὴ ὅμως οὔτε κἂν δύναμαι νὰ φαντασθῶ τὸ τοιοῦτον, ἀπαιτῶ παρ' αὐτοῦ νὰ μάθῃ παρὰ τοῦ Κου Μαυρογιάννη ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ ἐπιστολογράφος, διὰ νὰ ἐνεργήσω τὰ δέοντα. Ἀπὸ σὲ δὲ ἀπαιτῶ νὰ λάβῃς μίαν ἐξήγησιν μετὰ τοῦ Βότζαρη περὶ ὅλων αὐτῶν τῶν πραγμάτων καὶ νὰ μὲ γράψῃς τὸ ἀποτέλεσμα πρὸς ὁδηγίαν μου.

Ἠναγκάσθην νὰ γράψω ἀσυναισθήτως τὴν ἀπέραντον ταύτην ἐπιστολὴν διὰ νὰ σοὶ ἐξιστορήσω, εἰλικρινῶς, τὸν τρόπον καθ' ὃν προσεφέρθην καὶ εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν καὶ ὡς ὑπάλληλος καὶ ὡς τίμιος ἄνθρωπος. Μὴ βαρεθῇς λοιπὸν νὰ τὴν ἀναγνώσῃς καὶ παράβλεψον ὅσα τυχαίως παρεισέφρησαν λάθη εἰς αὐτήν!

Κάμε δὲ τὴν παρατήρησιν εἰς ὁντινα ἀνήκει ὅτι δυσχερῶς ἀποκαθίσταται ἡ θέσις οἱασδήποτε κυβερνήσεως ἐνδιδούσης εὐκόλως εἰς τὰς ἀπαιτήσεις εὐτελῶν ἀνθρώπων καὶ καταφερομένης ἕνεκα τούτου κατὰ τῶν ὑπαλλήλων της καὶ μάλιστα ὑπαλλήλων ὑπὲρ τῆς ἀκεραιότητος τοῦ χαρακτῆρος τῶν ὁποίων ἔχει μύρια δείγματα.

Χαίρομαι διότι ἅπαντες ὑγιαίνετε, καθὼς καὶ οἱ ἐν Σύρῳ καὶ Κωνσταντινουπόλει ἰδικοί μας· καὶ ἡμεῖς ἐπίσης ἀπὸ ὑγείαν εἴμεθα καλά.

Σᾶς ἀσπάζομαι ἅπαντας ἀπὸ καρδίας,

ὁ σὸς
Γεώργιος Κροκίδας

Στὴν ἐπιστολή του αὐτὴ ὁ Κροκίδας ἀναφέρεται στὶς ἀήθειες Κυβερνητικῶν καὶ Ἀντικυβερνητικῶν ὑποψηφίων καὶ μὲ τὴν ἀμερόληπτη στάση του καὶ τὴν κριτική του διάθεση μᾶς δίνει πιστὴ εἰκόνα τοῦ γενικοῦ κλίματος τῆς ἐποχῆς του. Περισσότερο κακίζει τοὺς κυβερνητικοὺς ὑποψηφίους (Βάρβογλη καὶ Ρεβελιώτη) πού, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἀλληλοφάγωμά τους, μὲ τὶς ἀπρεπεῖς τους ἐνέργειες ἔδωσαν ὅπλα στοὺς πολιτικούς του ἀντιπάλους (Ρήγαν Παλαμήδη, Ταμπακόπουλο καὶ Μανέτα) νὰ τοὺς κατηγορήσουν ὅτι μὲ ἀθέμιτα μέσα ἐπέτυχαν τὴν ἐκλογή τους. Ἀκόμη παρατηρεῖ ὅτι οἱ κυβερνητικοὶ ὑποψήφιοι ἐξέθεσαν τὴν κυβέρνηση καὶ ἐμείωσαν ἠθικὰ τὰ κρατικὰ ὄργανα μὲ τὶς προσπάθειές τους νὰ τὰ ρίξουν στὴν κομματικὴ διαπάλη γιὰ νὰ ἐπιτύχουν ἐκεῖνο ποὺ μποροῦσαν νὰ ἐπιτύχουν καὶ μόνοι τους καὶ χωρὶς τὸν διασυρμὸ τῶν κρατικῶν ὀργάνων.

Ὁ Κροκίδας εἶναι κατηγορηματικός, ὁμολογεῖ ὅτι εἶχε ἀναλάβει ἠθικὴ δέσμευσε ἔναντι τῶν κυβερνητικῶν ὑποψηφίων, ἀλλὰ ἡ δέσμευσή του αὐτὴ ἔφθανε στὰ ὅρια μιᾶς εὐχῆς γιὰ τὴν ἐπικράτησή τους καὶ ὄχι στὸ στραπατσάρισμα τῆς συνειδήσεώς του. Ἡ σήψη ὅμως εἶχε προχωρήσει πολὺ στὸν Ὀθωνικὸ Ὀργανισμὸ καὶ ἡ φωνὴ τῆς λογικῆς τοῦ Γεωργίου Κροκίδα καὶ τῶν λοιπῶν συναδέλφων του ποὺ ἐδέχονταν τὶς ἴδιες ἀφόρητες πιέσεις (στὴν ἐπιστολὴ Λ. Μελᾶ γίνεται λόγος γιὰ διώξεις καὶ ἀνακλήσεις Ἀξιωματικῶν Χωροφυλακῆς ἐπειδὴ ἀρνιόνταν τὴν κομματικοποίησή τους - βλ. ἐπιστολὴ Λ. Μελᾶ) δὲν μποροῦσε νὰ ἀκουστεῖ σ' ἕναν κόσμο ποὺ διακατεχόταν ἀπὸ τὸ αἴσθημα τῆς αὐτοκαταστροφῆς.

Ὁ Κροκίδας ἀγανακτεῖ ἰδιαίτερα μὲ τὶς κακοήθειες τῶν Κυβερνητικῶν ὑποψηφίων, ποὺ τὴν ἀμερόληπτη στάση τῶν κρατικῶν ὀργάνων καὶ τὴν ἀπόφασή τους νὰ μείνουν ἔξω ἀπὸ τὴν κομματικὴ διαπάλη, τὴν παρουσίαζαν διαστρεβλωμένα σὰν ἔν-

δειξη εὐνοίας πρὸς τοὺς πολιτικοὺς ἀντιπάλους τῆς κυβερνήσεως. Ἡ δημοσίευση τῆς ἀνωνύμου ἐπιστολῆς στὴν ἐφημερίδα «Φωνὴ τῆς Ἐλευθερίας» μὲ τὰ στοιχεῖα Δ.Α. ποὺ χαλκεύτηκε ἀπὸ τοὺς κυβερνητικοὺς ὑποψηφίους ἀποσκοποῦσε νὰ τρομοκρατήσει, νὰ ἐκβιάσει καὶ νὰ ἐξαναγκάσει τὰ κρατικὰ ὄργανα νὰ ἀφήσουν τὴν ἀμερόληπτη στάση τους καὶ νὰ ἀναμιχθοῦν στὰ ἐκλογικὰ γιὰ νὰ ὑποστηρίξουν τὴν πολιτικὴ ἐπικράτηση τῆς κυβερνητικῆς παρατάξεως.

Τὰ ἴδια ἐκβιαστικὰ καὶ ἀνήθικα μέσα μεταχειρίστηκαν οἱ ὀθωνικοὶ ὑποψήφιοι καὶ στὶς ἄλλες ἐπαρχίες τοῦ Κράτους[22]. Ὁ ἴδιος ὁ Ὄθωνας πρωτοστατοῦσε στὶς ἐκλογικὲς παρανομίες. Ἡ ἐκλογικὴ παρωδία τελείωσε καὶ ὅπως ἦταν ἐπόμενο οἱ ἐκλεκτοὶ τοῦ Ὄθωνα, παρὰ τὴ θέληση τοῦ λαοῦ, ἐπικράτησαν σὲ ὅλη τὴ χώρα. Ἡ νίκη τους ὅμως ὑπῆρξε πύρεια, γιατὶ ὁ ἀναβρασμὸς ποὺ ἀκολούθησε τὸ βιασμὸ τῆς λαϊκῆς θελήσεως προεκάλεσε θύελλα ἐξεγέρσεων ποὺ συνέτριψε τὸν Ὄθωνα καὶ τὴ φατριαστικὴ συντροφιά του.

Ἀπὸ τὴν παρουσίαση αὐτὴ διαφαίνεται ὅτι τὰ κρατικὰ ὄργανα ἔκαναν διάκριση τῶν ὑποχρεώσεών τους ἔναντι τῆς Ὀθωνικῆς Κυβερνήσεως. Εἶχαν συνείδηση ὅτι ἦσαν ὑποχρεωμένα νὰ ὑπηρετοῦν τὴν κυβέρνηση στὶς νόμιμες ὑπηρεσιακὲς διαδικασίες, ἀλλὰ ἀρνιόνταν νὰ μεταβληθοῦν σὲ κομματικά της φερέφωνα. Ἡ ἐπίσημη ἐπὶ τοῦ θέματος βιβλιογραφία εἶναι ἐλλειπὴς καὶ ἀδικεῖ κατάφορα τὰ κρατικὰ ὄργανα ταυτίζοντάς τα μὲ τὸ Ὀθωνικὸ καθεστὼς στὴν ἐποχὴ τῆς παραφορᾶς του. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι τὰ περισσότερα κρατικὰ ὄργανα[23] ὑπὸ τὸ βάρος τῆς ἀφορήτου πιέσεως ἀναγκάστηκαν νὰ ἀκολουθήσουν τὴν Κυβέρνηση στὸν καταστρεπτικό της κατήφορο. Ὑπάρχει ὅμως ἕνας κανόνας ἀπαράβατος, ποὺ ἰσχύει σὲ ὅλες τὶς ἐποχές, σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖο: Οἱ ἡμέρες ἑνὸς καθεστῶτος μετριοῦνται ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ τὸ καθεστὼς αὐτὸ θὰ ἐκβιάσει τὰ κρατικὰ ὄργανα γιὰ νὰ τὸ κρατήσουν μὲ τὴ βία στὴν ἐξουσία. Στὴν περίπτωση αὐτὴ τὸ καθεστὼς μοιάζει μὲ τὸν ἀνθρώπινο ὀργανισμὸ ποὺ ἀδυνατεῖ νὰ ἀφομοιώσει ξένες τροφὲς καὶ τρέφεται μὲ τὶς δικές του σάρκες. Ἔτσι καὶ τὸ Ὀθωνικὸ καθεστὼς μὲ τὰ ἔργα του ἔδειξε τὴν ἀδυναμία τῆς αὐτονομίας του. Τὰ κρατικὰ ὄργανα ἦσαν ἐκεῖνα ποὺ τὸ ἀπογύμνωσαν.

Οἱ Ἀξιωματικοὶ τῆς Χωροφυλακῆς δέχτηκαν τὸ μεγαλύτερο βάρος τῶν κυβερνητικῶν πιέσεων καὶ πολλὰ καταλογίστηκαν ἀνεύθυνα σὲ βάρος ὁλοκλήρου τοῦ σώματος τῆς Χωροφυλακῆς. Τὰ ἀνέκδοτα ὅμως ἔγγραφα μαρτυροῦν τὸ ἀντίθετο. Ἡ πατριωτικὴ στάση τῶν λαμπρῶν Ταγματαρχῶν Χωροφυλακῆς Γεωργίου Κροκίδα[24] καὶ Κων)νου Γενοβέλη[25], ποὺ διώχτηκαν ἀπὸ τὸ Ὀθωνικὸ καθεστὼς γιατὶ ἀρνήθηκαν νὰ ὑποκύψουν στὸν κομματικὸ ἐκμαυλισμὸ τοῦ ἀνηθίκου καθεστῶτος, λέγει πολλά. Δὲν εἶναι δὲ τυχαῖο τὸ γεγονὸς τῆς ἀντιδράσεως αὐτῶν, γιατὶ καὶ οἱ δύο τους εἶχαν λαμπρὴ προϊστορία. Νεαρὰ παιδιὰ φοιτοῦσαν στὸ Νομικὸ Τμῆμα τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας ὅταν ὁ ἀπόηχος τῆς κλαγγῆς τῶν ὅπλων ἀπὸ τὴν ἐπαναστατημένη Ἑλλάδα τοὺς ἔκανε νὰ ἀφήσουν τὰ φοιτητικὰ θρανία καὶ νὰ σπεύσουν σὲ βοήθεια τῆς Πατρίδος τους ποὺ ἐκινδύνευε ἀπὸ τὶς ὀρδὲς τῶν Ἀραπάδων τοῦ Ἰμπραήμ. Ἀκολούθησαν διαφορετικοὺς δρόμους στὸν ἀγώνα καὶ κατάφορτοι ἀπὸ δάφνες ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄφθονα τραύματα σμίγουν καὶ πάλι σὰν ἐπίλεχτα στελέχη τῆς Χωροφυλακῆς ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς ἱδρύσεώς της. Διακρίθηκαν σὰν Ἀξιωματικοὶ τῆς Χωροφυλακῆς στὸν τομέα τῆς τάξεως καὶ ἀσφαλείας καὶ στὴ μεγάλη Ἠπειροθεσσαλικὴ ἐπανάσταση τοῦ 1854 τοὺς ἀνατέθηκαν θέσεις κλειδιά. Ὁ Κροκίδας ἀπὸ τὴ Λαμία καὶ ὁ Γενοβέλης ἀπὸ τὴ Δυτικὴ Ἑλλάδα εἶχαν ἀναλάβει ἀντίστοιχα τὸ συντονισμὸ τῶν ἐπιχειρήσεων τῶν Ἀτάκτων Σωμάτων γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Ἠπείρου.

Ἄνδρες μὲ τέτοιο λαμπρὸ παρελθὸν δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ ὑποκύψουν στὴν κυβερνητικὴ βία καὶ νὰ μεταβληθοῦν σὲ τυφλὰ ὄργανα τοῦ καταρρέοντος Ὀθωνικοῦ καθε-

στῶτος. Τὸ παράδειγμα τῶν Κροκίδα καὶ Γενοβέλη ὑπῆρξε καθοδηγητικὸ γιὰ τοὺς βαθμοφόρους τῆς Χωροφυλακῆς ὄχι μόνο στὴ δική τους ἐποχὴ ἀλλὰ καὶ στοὺς μεταγενέστερους χρόνους. Σὲ ἀνάλογες περιπτώσεις οἱ βαθμοφόροι τῆς Χωροφυλακῆς μεταβάλλονται σὲ Κροκίδα καὶ Γενοβέλη καὶ τὸ μόνο ποὺ σκέφτεται καὶ ἐπιδιώκει εἶναι τὸ πῶς «ἡ τιμή του θὰ βγεῖ ἀκηλίδωτος» ἀπὸ τὴ δίνη τῆς ἐκλογικῆς διαμάχης, ὅπως ἐπιγραμματικὰ τονίζει ὁ Γεώργιος Κροκίδας στὴν ἐπιστολή του. Ἀλλὰ τὸ θέμα αὐτὸ εἶναι εὐρύτερο καὶ μόνον ὁ ἑκάστοτε ἱστορικὸς τοῦ μέλλοντος θὰ μπορέσει νὰ τοποθετήσει τὰ πράγματα στὴ σωστή τους βάση.

ΠΗΓΑΙ — ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ

1) Τὶς ἀντιθέσεις αὐτὲς παρουσιάζει μὲ ἐνάργεια ὁ Α. Σ. Σκανδάμης στὴν ἐργασία του: Ἡ Τριακονταετία τοῦ Ὄθωνος, Ἀθῆναι 1962.
2) Ἱστορία Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Ἐκδοτικὴ Ἀθηνῶν Α.Ε. τόμος ΙΣΤ′ σελ. 16—17.
3) Ἱστορία Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Ἐκδοτικὴ Ἀθηνῶν Α.Ε. τόμος ΙΣΤ′ σελὸ 50—51.
4) Γεωργίου Α. Χριστοδούλου: Ὁ Ὄθων καὶ ἡ Μεγάλη Ἰδέα, σελ. 51, Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος, Τόμος δέκατος ἕνατος.
5) Γεωργίου Α. Χριστοδούλου: Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελίδες 52—56 καὶ Θωμαΐδη Γ. Ἡ ἱστορία τοῦ Ὄθωνος, Ἀθῆναι 1895.
6) Ἱστορία Ἑλληνικοῦ Ἔθνους: Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελίδες 63 καὶ 123—124.
7) Γεωργίου Α. Χριστοδούλου: Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελίδα 65.
8) Στὴν προσπάθεια τοῦ Ὄθωνα γιὰ τὴν ὑλοποίηση τῶν σκοπῶν τῆς Μεγάλης Ἰδέας εἶχε θερμὸ συμπαραστάτη καὶ τὴν σύζυγό του Ἀμαλία. (Βλ. Σοφίας Ἀλιμπέρτη: «Ἀμαλία, ἡ Βασίλισσα τῆς Ἑλλάδος»).
9) Σπ. Β. Μαρκεζίνη: Πολιτικὴ Ἱστορία τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 1966, τόμος Α′, σελίδες 120—122 καὶ 212.
10) Ἱστορία Ἑλληνικοῦ Ἔθνους: Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελίδες 63 καὶ 123—124.
11) Γεωργίου Α. Χριστοδούλου: Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελίδες 62—63.
12) Γεωργίου Α. Χριστοδούλου: Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελίδα 61.
13) Σπ. Β. Μαρκεζίνη: Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελίδα 246.
14) Σπ. Β. Μαρκεζίνη: Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελίδες 257—264 καὶ Εὐαγγελίδη Τρ.: Ἡ ἱστορία τοῦ Ὄθωνος 1832—1862, Ἀθῆναι 1893.
15) Ὁ ἀναγνώστης θὰ πρέπει νὰ ἔχει ὑπόψη του ὅτι χωρὶς τὸ ἀτομικὸ ἀρχεῖο τοῦ Ἀντ)ρχου Χωρ)κῆς Πέτρου Βακάλογλου (Φ.Κ. 24 Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους, ΓΑΚ) ἡ μελέτη τῆς ληστείας στὴ χώρα μας θὰ παρουσίαζε πολλὲς ἐλλείψεις. Ὁμοίως, χωρὶς τὰ ἀτομικὰ ἀρχεῖα τῶν Ἀξιωματικῶν Χωροφυλακῆς: α) Γεωργίου Κροκίδα (Φ. 190 ΓΑΚ) καὶ β) Νικολάου Φιλαρέτου (Κ. 113 ΓΑΚ) ἡ μελέτη τῆς Μεγάλης Ἠπειροθεσσαλικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1854 θὰ παρουσίαζε πολλὲς δυσχέρειες καὶ θὰ ἄφηνε κενά.
16) Ἡ τότε Μοιραρχία Χωροφυλακῆς ἰσοδυναμεῖ μὲ τὴ σημερινὴ Διοίκηση Χωροφυλακῆς (Προϊσταμένη Ἀρχὴ Χωροφυλακῆς Νομοῦ).
17) Γιὰ τὴ συγγενικὴ σχέση Λέοντος Γ. Μελᾶ καὶ Γεωργίου Κροκίδα βλέπε: α) Λέοντος Ι. Μελᾶ: ΜΙΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ, Ἀθῆναι 1967, σελίδες 129—130 καὶ β) Ναπολέοντος Σταμ. Δοκανάρη: ΑΙ ΚΑΤΑΒΟΛΑΙ ΤΗΣ ΧΩΡΟΦΥΛΑΚΗΣ, περιοδικὸ «Ἠπειρωτικὴ Ἑστία», τεῦχος 309—310)1978, σελίδα 2.
18) Πρόκειται γιὰ τὸν τότε Ταγματάρχη Χωροφυλακῆς Κων)νο Γενοβέλη ποὺ εἶχε μετατεθεῖ στὴν Ἀθήνα καὶ εἶχε ἀντικατασταθεῖ ἀπὸ τὸν Γεώργιο Κροκίδα. Οἱ Λέων Μελᾶς, Γεώργιος Κροκίδας καὶ Κων)νος Γενοβέλης ὑπῆρξαν συμφοιτητὲς στὸ Νομικὸ Τμῆμα τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας γιαυτὸ καὶ ἀναφέρεται ὁ Γενοβέλης στὴν ἐπιστολὴ Λέοντος Μελᾶ. (Καὶ οἱ τρεῖς ἦσαν Ἠπειρῶτες).

19) Στὴ Σύρο ὁ Λέων Μελᾶς εἶχε συγγενικοὺς καὶ φιλικοὺς δεσμούς, διότι ὁ πατέρας του Γεώργιος Μελᾶς ἀπὸ τὸ ἔτος 1829 εἶχεν ἐγκατασταθεῖ οἰκογενειακῶς ἐκεῖ καὶ εἶχε χρηματίσει γιὰ μακρὸ χρονικὸ διάστημα Πρόεδρος τοῦ Ἐμποροδικείου Σύρου. (Βλέπε Λέοντος Ι. Μελᾶ, ἔνθ' ἀνωτέρω, σελίδες 217—234).

20) Πρόκειται γιὰ τὴν Εὐφροσύνη Γ. Μελᾶ, ἀδελφὴ τοῦ Λέοντος καὶ σύζυγο τοῦ Ἀνδρέα Βαλλιάνου — ἀδελφοῦ τῶν εὐεργετῶν Παναγῆ καὶ Μαρῆ Βαλλιάνου — (Βλέπε Λέοντος Ι. Μελᾶ, ἔνθ' ἀνωτέρω, σελίδα 235).

21) Ἀφορᾶ τὸν Γεώργιο Βασιλείου ἐξάδελφο τοῦ Λ. Μελᾶ ἀπὸ τὴ μητέρα του. Ἡ Ἑλένη σύζ. Γεωργίου Μελᾶ ἦταν θυγατέρα τοῦ ἀπὸ τὸ Ἀργυρόκαστρο τῆς Βορείου Ἠπείρου μεγαλεμπόρου Μιχαὴλ Βασιλείου. Γιὰ τὶς διακλαδώσεις τῆς οἰκογενείας Βασιλείου, βλέπε Λέοντος Ι. Μελᾶ, ἔνθ' ἀνωτέρω, σελίδες 236—239.

22) Γιὰ τὸ ἐκλογικὸ ὄργιο τῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν τοῦ 1861 καὶ τὴ στάση τῆς Χωροφυλακῆς σὲ αὐτές, βλέπε Κων)νου Σ. Ἀντωνίου: ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΧΩΡΟΦΥΛΑΚΗΣ, Ἀθῆναι 1964, τόμος Α΄, σελίδες 387—389.

23) Ἀγορεύσεις Ἑλληνικοῦ Κοινοβουλίου, τόμος Α΄.

24) Βιογραφικὰ Γεωργίου Κροκίδα βλέπε: α) Ἐφημερίδα ΦΩΝΗ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ, φύλλο 33 τῆς 30 Ἀπριλίου 1893 καὶ β) Ναπολέοντος Σταμ. Δοκανάρη: ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ, Θεσ)νίκη 1978, σελίδες 32—33.

25) Βιογραφικὰ Κων)νου Γενοβέλη: (Φ. 147 - ὑποφάκελλος «Ἀρχαιότης Ἀξιωματικῶν» - Ὀθωνικοῦ Ἀρχείου Ὑπουργείου Ἐσωτερικῶν τῶν ΓΑΚ). Ὁ Κων)νος Γενοβέλης γεννήθηκε τὸ ἔτος 1806 στὴν Πρέβεζα. Τέκνο τῆς γνωστῆς Ἠπειρωτικῆς οἰκογενείας Γενοβέλη ποὺ ἔδωσε ἐπίλεκτα μέλη στὴ διάρκεια τοῦ ἀγώνα. Ὁ Κων)νος Γενοβέλης ἐσπούδασε Νομικὰ στὴν Ἰόνιο Ἀκαδημία. (Βλ. μελέτη Βάσως Γ. Σαλβάνου: ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΔΡΑΣΙΝ ΤΩΝ ΣΠΟΥΔΑΣΤΩΝ ΤΗΣ ΙΟΝΙΟΥ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ, περιοδικὸ «Ἑλληνικὴ Δημιουργία», ἔτος Β΄, τεῦχος 31 τῆς 15 Μαου 1949, σελίδα 811: «...γ) Τοὺς στρατιωτικῶς ἢ ἄλλως πως ὑπηρετήσαντας τὴν Πατρίδα Κων)νον Γενοβέλην, Μ. Τολμίδην...»). Τὸ ἔτος ὅμως 1825 ἄφησε τὴν Ἰόνιο Ἀκαδημία καὶ κατετάγη ἐθελοντὴς στὸν Τακτικὸ Στρατό. Τὸν Φεβρουάριο 1826 προβιβάστηκε σὲ Λοχία Σιτιστή, τὸν Ἰούνιο τοῦ 1827 σὲ Ἐπιλοχία, τὴν 29 Ἰανουαρίου τοῦ 1828 σὲ Ἀνθυπολοχαγὸ τῶν Ἐπιτελῶν - Ὑπασπιστὴς τοῦ Στρατηγοῦ Φαβιέρου - καὶ τὴν 18 Σεπτεμβρίου τοῦ 1829 σὲ Ὑπολοχαγὸ τοῦ Πεζικοῦ. Τὸ 1833 προσελήφθη ὡς Ὑπασπιστὴς τοῦ Στρατηγοῦ Γεράρδ καὶ λόγῳ τῆς ἐπιτελικῆς του μορφώσεως ἐχρησιμοποιήθη ὡς ὀργανωτὴς τοῦ μεταπελευθερωτικοῦ τακτικοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ. Στὴ διάρκεια τοῦ ἀγώνα, λόγω τοῦ ἤθους καὶ τῆς μορφώσεώς του, χρησιμοποιήθηκε στὶς πιὸ λεπτὲς καὶ ἐπικίνδυνες ἀποστολές. Τὸ 1825 ἐπελέγη στὸ ἐπίλεκτο Σῶμα ποὺ εἶχε σταλεῖ γιὰ νὰ ὑπερασπίσει τὶς Σπέτσες ἀπὸ τὴν ἀπειλούμενη ἀπόβαση τοῦ Ἰμπραήμ. Τὸ 1826 στάλθηκε στὴν Ὕδρα ποὺ ἀπειλοῦνταν ἐπίσης μὲ ἀπόβαση τοῦ Ἰμπραήμ. Στὸ τέλος τοῦ ἰδίου ἔτους ἔλαβε μέρος στὴν ἐκστρατεία τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τοῦ Κιουταχῆ καὶ διακρίθηκε στὴ μάχη τοῦ Χαϊδαρίου. Ἔζησε τὸ δρᾶμα τῆς περὶ τὴν Ἀκρόπολη τῶν Ἀθηνῶν πάλης. Εἰσῆλθε στὴν Ἀκρόπολη μεταφέροντας πολεμοφόδια στοὺς ὥμους του καὶ ὑπέστη τὶς κακουχίες τῆς πολιορκίας μέχρι τῆς παραδόσεώς της. Ὑπερασπίζοντας τὴν Ἀκρόπολη δέχθηκε πολλὰ τραύματα καὶ τιμήθηκε μὲ τὸ Ἀργυροῦν Ἀριστεῖον. Ὡς Ὑπασπιστὴς τοῦ Φαβιέρου ἔλαβε μέρος στὴν ἐκστρατεία τῆς Χίου τὰ ἔτη 1827—1828. Τὸ 1828 ἔλαβε μέρος στὴν καταδρομικὴ ἐπιχείρηση κατὰ τοῦ Τσεσμὲ τῆς Μικρασιατικῆς ἀκτῆς ποὺ ἔγινε σὲ ἀντιπερισπασμὸ γιὰ νὰ ἀποσπάσει τὴν προσοχὴ τῶν Τούρκων ἀπὸ τὴν πολιορκία τοῦ Φρουρίου τῆς Χίου. Χαρακτηριστικὸ τῆς ὀρθοφροσύνης του εἶναι καὶ τὸ ἑξῆς περιστατικό: Τὸν Αὔγουστο τοῦ 1831 προβλέποντας τὴν ἔκρηξη ἐμφυλίου πολέμου καὶ μὴ θέλοντας νὰ ἀναμιχθεῖ στὸν ἀδελφοκτόνο σπαραγμό, παραιτήθηκε ἀπὸ τὴν ὑπηρεσία τοῦ Ι. Καποδίστρια καὶ ἀπὸ

τὸ στράτευμα. Μετὰ ὅμως τὴν ἐκλογὴ τοῦ Ὄθωνα, ὡς Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων, ἐπανῆλθε στὴν ὑπηρεσία καὶ τοῦ ἀνατέθηκε ἡ τιμητικὴ θέση τοῦ Ὑπασπιστοῦ τῆς Κυβερνήσεως μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ Βασιλέως. Τὴν 29 Σεπτεμβρίου 1834 κατετάγη στὴ Χωροφυλακὴ μὲ τὸ βαθμὸ τοῦ Ὑπομοιράρχου Α΄ τάξεως. Στὴ Χωροφυλακὴ ἐξάντλησε ὅλους τοὺς βαθμοὺς τῆς ἱεραρχίας καὶ τελικὰ ἔγινε καὶ Ὑπαρχηγὸς τοῦ Σώματος. Διακρίθηκε γιὰ τὸ ἦθος, τὴ φρόνηση καὶ τὴ μόρφωσή του. Ὁ Κων)νος Γενοβέλης ὑπῆρξε ἀσυμβίβαστος στὴν ἐκτέλεση τοῦ ὑπηρεσιακοῦ του καθήκοντος καὶ οὐδέποτε ὑπέκυψε σὲ πολιτικὲς πιέσεις γιὰ νὰ ἀναμιχθεῖ ὑπὲρ ἢ κατὰ τῶν ἀντιμαχομένων πολιτικῶν παρατάξεων. Χαρακτηριστικὸ τῆς εὐθύτητός του εἶναι καὶ τὸ ἑξῆς περιστατικό: Στὶς πρῶτες βουλευτικὲς ἐκλογὲς τοῦ ἔτους 1844, ποὺ ὑπηρετοῦσε μὲ τὸ βαθμὸ τοῦ Μοιράρχου ὡς Διοικητὴς τῆς Μοιραρχίας Πρωτευούσης, ἀρνήθηκε νὰ μεταβληθεῖ σὲ κομματικὸ ὄργανο τοῦ Κυβερνητικοῦ συνασπισμοῦ καὶ γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ διώχτηκε — προσωρινὰ μάλιστα φυλακίστηκε — καὶ μετατέθηκε δυσμενῶς στὴν Ἐπαρχία. (Βλέπε καὶ Νικολάου Σ. Κτενιάδη: ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΧΩΡΟΦΥΛΑΚΗ — ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΣΕΛΙΔΕΣ, Ἀθῆναι 1960, σελίδες 247—248). Ὁ Κων)νος Γενοβέλης ἀπεβίωσε τὴν 16 Ἀπριλίου 1871 μὲ τὸ βαθμὸ τοῦ Συνταγματάρχου Χωροφυλακῆς ἐ.ἀ.

ΠΑΝΑΓ. Δ. ΤΖΙΟΒΑ

Η ΕΝΙΑΙΑ ΔΗΜΟΓΕΡΟΝΤΙΑ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

(Ἀνέκδοτες ἀποφάσεις)

Μετὰ τὰ ὀλίγα ταῦτα εὑρισκόμεθα εἰς τὴν εὐάρεστον θέσιν νὰ ἀνακοινώσωμεν ὑμῖν ὅτι κατὰ τὸν προϋπολογισμόν, ὃν ὑπέβαλεν ἡμῖν ἡ Ἀξιότιμος ἐφορεία πόλεως, ἔχωμεν περίσσευμα περὶ τὰς 440 λίρας ὧν ἐὰν 150 διαθέσωμεν ἐτησίως πρὸς ἀπόσβεσιν χρέους μένουσι 290. Ἂν προστεθῶσιν εἰς αὐτὰς καὶ 550 λίραι διὰ προτομὴν αἵτινες θὰ δαπανηθῶσιν ἐφάπαξ γίνονται πάλιν τὸ ἐπιὸν ἔτος 440· ἂν δὲ ἐκ τῶν εἰσιτηρίων εἰσπράξωμεν 150 λίρας θὰ ἔχωμεν ἱκανὸν περίσσευμα χρησιμοποιηθησόμενον διὰ τὰς ἀνάγκας ταύτας. Ἡ ἀντιπροσωπεία λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν τὴν ἀνωτέρω εἰσήγησιν τῆς Αὐτοῦ Σεβασμιότητος, ἐνέκρινε τὰ ἑξῆς: 1) Παρεδέχθη παμψηφεὶ ὅτι εἶναι ἀνάγκη ἡ κοινότης Ἰωαννίνων νὰ ἐπέλθῃ ἀρωγὸς εἰς τὸ τμῆμα Τσαρκοβίστης διὰ τὴν παιδείαν συνιστῶσα τῇ ἐφορείᾳ τῆς Κοινότητος νὰ ἀναγράψῃ εἰς τὸν προϋπολογισμὸν ποσὸν ἐκ λιρῶν Ὀθωμ. ἑκατὸν ὑπὲρ τοῦ ἐν λόγῳ σκοποῦ ἀπὸ τοῦ τρέχοντος ἔτους. 2) Κατ' ἀρχὴν ἐγκρίνει παμψηφεὶ τὴν σύστασιν τῶν δύο διδασκαλείων τῶν ἀρρένων καὶ θηλέων· κατὰ πρότασιν δὲ τοῦ κ. Ἀλ. Μέξη ἐνεκρίθη νὰ ὑπομνησθῇ εἰς τὸν κ. Ἀναστ. Σακελλαρίου νὰ σκεφθῇ καὶ τὸ πρόγραμμα τῆς Σχολῆς. 3) Ἐγένετο δεκτὴ κατὰ πλειοψηφίαν ἡ πρότασις περὶ συστάσεως ἐνταῦθα οἰκοτροφείου μειοψηφοῦντος τοῦ κ. Ἀλ. Μέξη ὅστις φρονεῖ ὅτι ἡ μὲν σύστασις οἰκοτροφείου εἶναι ἀδύνατος καὶ προνοεῖ μόνον ὑπὲρ τῶν εὐπορούντων μαθητῶν ἐνῷ μᾶλλον ἐπείγει ἡ σύσταση οἰκονομικοῦ συσσιτίου διὰ τοὺς πτωχοὺς μαθητάς. Διωρίσθη δὲ ἐπιτροπὴ ἀπαρτιζομένη ἐκ τῶν κυρίων Κ. Δόνου, Σπ. Σπέγγου, Γ. Τζέτζου, Ἀθ. Στούπη, Ἀναστ. Ἀλιέως, Ἀλ. Μίσιου καὶ Κ. Γκλιβάνου, ἥτις ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῆς Αὐτοῦ Σεβασμιότητος νὰ προβῇ εἰς τὴν ἐνέργειαν τῶν δεόντων διὰ τὴν ἵδρυσιν καὶ λειτουργίαν τοῦ Οἰκοτροφείου· ἐγκρίνεται προσέτι ὅπως τὸ ταμεῖον τῶν ἐλεῶν χορηγήσῃ διὰ τὴν πρώτην ἐγκατάστασιν τοῦ οἰκοτροφείου ποσὸν ἐκ διακοσίων λιρῶν Ὀθωμανικῶν αἵτινες θὰ ἐπιστραφῶσιν ἐν περιπτώσει εὐοδώσεως τοῦ ἔργου καὶ συνεπῶς, οἱ πόροι αὐτοῦ ἀποφέρουσιν περίσσευμα. 4) Κατ' ἀρχὴν ἐγένετο δεκτὴ κατὰ πλειοψηφίαν ἡ πρότασις περὶ εἰσιτηρίων τῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν εἰ στὴν Σχολὴν ὅπερ θὰ θεωρεῖται ὡς δικαίωμα ἐγγραφῆς πλὴν μόνον τῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν τῶν Δημοτικῶν Σχολῶν· ἐπαφίεται δὲ εἰς τὴν ἐφορείαν νὰ διαβαθμίσῃ τὸ ποσὸν τῆς πληρωμῆς. 5) Τοῦ κ. Ἀλ. Μέξη προτείναντος ὅπως συστηθῇ ἐνταῦθα ἰδιαίτερον καὶ ἀνεξάρτητον τοῦ οἰκοτροφείου οἰκονομικὸν συσσίτιον ὡς εὐεργετικοῦ διὰ τοὺς πτωχοὺς μαθητὰς ἐγένετο ψηφοφορία καθ' ἣν ἐνεκρίθη κατὰ πλειοψηφίαν ἡ ἐν συνδυασμῷ μετὰ τοῦ οἰκοτροφείου σύσταση οἰκονομικοῦ συσσιτίου. 6) Προτάσει τοῦ κ. Κ. Γκλινάβου ἐνεκρίθη ὅπως τὰ τέκνα τῶν πτωχῶν τῆς πόλεως ὑποχρεωτικῶς ἀποπερατώνωσι τὴν Δημοτικὴν Σχολήν, συνεπῶς δὲν θὰ ἐλεοδοτῶνται παντελῶς ὅσοι λαμβάνουσιν ἐλεοδότημα καὶ δὲν συμμορφῶνται μὲ τὴν ἐν λόγῳ ἀπόφασιν περὶ τῆς

---

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 202.

ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως τῶν τέκνων των εἰς τὴν Δημοτικὴν Σχολήν. 7) Προτάσει τοῦ κ. Δ. Μήτσου ἐνεκρίθη ὅπως κόπτηται τὸ μηνιαῖον ἐπίδομα ἀπὸ τὰς τροφοὺς αἵτινες δὲν δίδουν τὸ παρ' αὐτὸν συντηρούμενον νόθον[37] καὶ ζητούμενον νὰ υἱοθετηθῇ παρά τινος· προσέτι ἐνεκρίθη ὅπως τὰ μὲν ἄρρενα νόθα λαμβάνωσι τὸ μηνιαῖον ἐπίδομά των μέχρι τῆς ἡλικίας τῶν 15 ἐτῶν ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως νὰ φοιτῶσιν εἰς τὸ σχολεῖον καὶ πέραν τούτου ἐὰν ἐξακολουθῶσιν εἰς τὸ Σχολεῖον· τὰ δὲ θήλεα νόθα θὰ λαμβάνωσι τὸ ἐπίδομά των μέχρι τῆς ἀποκαταστάσεώς των ἀλλὰ νὰ μὴν ὑπερβαίνῃ τὸ 25ον ἔτος τῆς ἡλικίας των. 8) Ἀνεγνώσθη ἡ ὑπὸ χρονολογίαν 27 Ἰουλίου ἐν ἔτους καὶ ἀρ. πρωτ. 35 ἐπιστολὴ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἠπειρωτικοῦ Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου διὰ τῆς ὁποίας προτείνει τὴν παρὰ τῶν ἁρμοδίων ἐνταῦθα λῆψιν μέτρων πρὸς σύστασιν διδασκαλείων καὶ μεταρρύθμισιν ἐν τῇ Νήσῳ Ἱερατικῆς Σχολῆς ὑπόσχεται δὲ νὰ συντηρήσῃ ἰδίᾳ δαπάνῃ τὸ ἁρμόδιον πρόσωπον ὅπερ νὰ ἀναλάβῃ τὴν πρακτικὴν ἄσκησιν τῶν μαθητριῶν τοῦ Ἐλισσαβετείου Παρθεναγωγείου, ὥστε νὰ ἀποβαίνωσιν ἱκαναὶ διδασκάλισσαι, ὡς ἐπίσης νὰ παρέχῃ ἐτησίως διακοσίας διακοσίας (ἀρ. 200) λίρας ὑπὲρ τῆς ἐν τῇ Νήσῳ Ἱερατικῆς Σχολῆς πρὸς μεταρρύθμισιν αὐτῆς διορισμένης καὶ ἐπιτροπῆς ἥτις θὰ συνεπιβλέπῃ μετὰ τοῦ Ἁγίου Περιστερᾶς[38] τὴν ὅλην κανονικὴν λειτουργίαν αὐτῆς. Ἡ ἀντιπροσωπεία μετ' εὐγνωμοσύνης ἀποδέχεται τὰς προτάσεις ταύτας τοῦ ἐν λόγῳ Συλλόγου καὶ ἐγκρίνει ἵνα γραφῇ ὅπως ἀμέσως στείλῃ ἀπὸ τοῦ ἐπιόντος σχολικοῦ ἔτους 1911—1912 τὸ διὰ τὴν πρακτικὴν ἄσκησιν τῶν μαθητριῶν κατάλληλον πρόσωπον, ὅπερ βεβαίως θὰ διατελῇ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῆς κατὰ καιρὸν ἐφορείας· ἐπιφυλάσσεται δὲ νὰ διαβιβάσῃ ἐγκαίρως τὴν ἀπόφασίν της διὰ τὴν Ἱερατικὴν Σχολὴν ἀφοῦ προηγουμένως μελετήσῃ τὸ ζήτημα καλῶς καὶ κανονισθῶσιν αἱ διάφοροι λεπτομέρειαι. 9) Ἐνεκρίθη ὅπως ἡ Ἀρχιερατικὴ ἐπιχορήγησις τῆς πόλεως ὑπολογιζομένου τοῦ ἀντιτίμου τῆς ἐνοικιάσεως τῶν λειβαδίων συμπληροῦται παρὰ τοῦ Ταμείου τῶν Ἐλεῶν, ἡ δὲ Δημογεροντία νὰ

---

37. Τὰ νόθα καὶ τῶν δύο φύλων, ἦταν κάτω ἀπὸ τὴν προστασία τῆς ἑλληνικῆς Διοίκησης. Στὰ Ἀρχεῖα τῆς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων ὑπάρχει βιβλίο ποὺ ἔχει καταχωρημένα πολλὰ ὀνόματα νόθων ποὺ τὰ συντηροῦσε ἡ κοινότητα. Υἱοθεσία νόθου καὶ τῶν δύο φύλων μποροῦσε νὰ γίνει ὕστερα ἀπὸ ἀπόφαση τῆς Δημογεροντίας. Αὐτὸ μᾶς πληροφορεῖ ἡ ὑπ' ἀριθ. 186 ἀπόφασή της ποὺ λέει: ΥΙΟΘΕΣΙΑ ΤΟΥ ΝΟΘΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ: Παρουσιασθεὶς ὁ Βασίλειος Θ. Μπούριας ἐκ τοῦ χωρίου Καστάνιανης Πωγωνίου τῆς ἐπαρχίας Δρυϊνουπόλεως κρεοπώλης ἔγγαμος πρὸ δέκα ἐτῶν ἐζήτησε νὰ υἱοθετήσῃ τὸ τεσσάρων μηνῶν νόθον ὀνόματι Ἀθανάσιος, τρεφόμενον παρὰ τῆς τροφοῦ (λείπει τὸ ὄνομα) καθότι τὰ τέκνα του ἀπέθανον καὶ δὲν ἔχει ἐλπίδας τεκνοποιήσεως. Ἡ Δημογεροντία ἐνέκρινε τὴν υἱοθεσίαν ταύτην καὶ παρέδωσεν εἰς τὸν ρηθέντα τὸ ἐν λόγῳ νόθον, ὑποσχεθέντα νὰ διαθρέψῃ αὐτὸ ὡς ἴδιόν του τέκνον». (ΠΡΩΤΟΝΟΣ ΛΟΓΟΣ ΕΠ. Μ. ΠΑΝΤΖΙΟΒΑ ΑΝΕΚΔΟΤΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΕΝΙΑΙΑΣ ΔΗΜΟΓΕΡΟΝΤΙΑΣ ΦΥΛΛΟ 6997/23 ΔΕΚ. 1978)

48. Μελέτιος Γεωργιάδης: Γεννήθηκε στὸ Νησὶ τῶν Ἰωαννίνων στὰ 1844. Τὸ κοσμικό του ὄνομα ἦταν Μιχάλης Γεωργιάδης. Σπούδασε στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης, ἀπὸ ὅπου πῆρε πτυχίο μὲ γενικὸ βαθμὸ ἄριστα. Στὰ 1857 ἔγινε μοναχός, στὰ 1864 διάκος, στὰ 1882 ἀρχιμανδρίτης καὶ στὰ 1866 ἡγούμενος τῆς Μονῆς Ἐλεούσης τῆς Νήσου. Ἀπὸ τὰ 1878 μέχρι τὰ 1921 εἶναι σχολάρχης χωρὶς μισθὸ στὴν Ἱερατικὴ Σχολὴ τῆς Νήσου. Στὰ 1899 ἡ ἐκκλησία σὲ ἀντάλλαγμα τῶν μεγάλων του ὑπηρεσιῶν στὴ Σχολὴ αὐτὴ τὸν ἔκανε ἀρχιερέα μὲ τὸν τίτλο «Περιστερᾶς». Συγγραφέας σοφὸς ὁ Μελέτιος στὰ 1873 ἔγραψε τὰ ἀπομνημονεύματά του καὶ στὰ 1918 ἐξέδωσε τὸ θεολογικό του ἔργο «ΘΕΙΑ ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ». Πέθανε στὰ 1939. (ΦΩΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Ἡ ἐν Ἰωαννίνοις ἐκκλησία, σελὶς 29).

ἀναλάβῃ τὴν εἰσπραξίν της καὶ 10) Ἀνεγνώσθη τηλεγράφημα τῶν ἁρμοδίων[39] ἔχον οὕτω: Βουλευτὴς Μαμμόπουλος προέβη εἰς ἐνεργείας πρὸς ἐπέκτασιν ἀμνηστείας καὶ εἰς καταδιωκομένους ἡμετέρους ἐν Ἠπείρῳ. μετέβη δὲ σήμερον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον πρὸς συνάντησιν ἁρμοδίου ὑπουργοῦ· ἐπληροφορήθη ὅτι κατάλογος τῶν ἐπὶ πολιτικοῖς ἐγκλήμασι καταδικασθέντων ὑπὸ τοῦ στρατοδικείου ληφθεὶς ἐξ Ἰωαννίνων παρεπέμφθη ὅπερ γνωμοδοτῆσαν ὑπὲρ ἀπονομῆς χάριτος παρέπεμψε ζήτημα εἰς Μέγαν Βεζύρην, ὅπως κατ' αὐτὰς ἀναγράψῃ εἷς τινα τῶν συνεδριάσεων τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου· ἐδόθησαν διαβεβαιώσεις ὅτι ἀπόφασις αὐτοῦ θὰ εἶναι εὐνοϊκή. Μεθ' ὃ ἐλήφθη ἡ συνεδρία[40].

Ἐν Ἰωαννίνοις τῇ 17 Αὐγούστου 1911

Ὁ Πρόεδρος Τ.Υ. Ὁ Γραμματεὺς Τ.Υ. Ἐν. Δημ. ὑπογραφαὶ (4) ΜΕΛ ὑπογραφαὶ (2) ἐφοροεπιτροπεία ὑπογραφαὶ (11).

Συνεδρία τῆς 19ης Αὐγούστου 1911

ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῆς Α. Σεβασμιότητος τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων κυρίου κυρίου Γερβασίου συνῆλθον σήμερον τὴν 19ην Αὐγούστου 1911 εἰς τακτικὴν συνεδρίαν τὰ μέλη τῆς Ἀξιοτίμου Ἐνιαίας Δημογεροντίας συγκείμενα ἐκ τῶν κυρίων Ἰ. Πισπιρῆ, Γ. Τζέτζου, Ἀλ. Μέξη καὶ Ἀλ. Μίσιου τὴν νόμιμον ἀπαρτίον ἀποτελοῦντα παρόντος καὶ τοῦ Γραμματέως αὐτῆς κ. Λ. Λιάσκου καὶ συνδιεσκέφθησαν ἐπὶ τῶν ἐν τῷ πινακίῳ ὑποθέσεων ὡς ἕπεται:

294. ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΧΡΥΣΟΒΙΤΣΗΣ[41]

Ἀνεγνώσθη τὸ ὑπὸ ἡμερομ. 17 τρέχοντος ἔγγραφον τοῦ πρωτοσυγκέλλου κ. Πανᾳρέτου καὶ τοῦ ἐκ τῶν μελῶν κ. Ε. Ζήκου, οἵτινες μετέβησαν εἰς Χρυσοβίτσαν ἐντολῇ τῆς Δημογεροντίας διὰ τὸ ζήτημα τῆς ἐφοροεπιτροπείας καὶ δηλοῦσιν ὅτι οἱ ἐφοροεπίτροποι Βασδέκης καὶ Σῖμος δὲν ἐννοοῦσιν ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ νὰ συνεργασθῶσι μετὰ τοῦ ταμείου Βαλαούρα καὶ ὅτι σύμπασα ἡ Κοινότης ὑποδεικνύει ἐξ ὁμοφώνου εἰς ἀντικατάστασιν τῶν παραιτηθέντων τοὺς Κυριάκον Χρ. Σιόλον καὶ Μῆτρον Παπαγιάννην. Ἡ Δημογεροντία λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν τὸ ἐν λόγῳ ἔγγραφον διορίζει ἐξ ὀφ-

---

39. Ἡ ἀπόφαση αὐτὴ ἀποτελεῖ συνέχεια τῆς ἀποφάσεως 287 ποὺ εἶναι τηλεγράφημα τοῦ Μητροπολίτη Γερβασίου σχετικὸ μὲ τὴν ἀμνηστεία.

40. Ἡ λύση προβλημάτων ἐκπαίδευσης, δημιουργίας νέων σχολείων,, ἔγκριση προϋπολογισμοῦ, καὶ ἄλλα γενικώτερα θέματα, ὅπως ἐγγραφὴ νέων κονδυλίων στὸν Προϋπολογισμό, ἀποφασίζεται σὲ συνεδρία τῆς ἀντιπροσωπείας πόλεως καὶ ἐπαρχίας.

41. Ἡ ἀπόφαση εἶναι συνέχεια τῆς ὑπ' ἀριθ. 282 ἀποφάσεως.

42. Ὁ διορισμὸς ἐξ ὀφφικίου ἦταν δικαίωμα τοῦ κυριάρχου σώματος τῆς ἐνιαίας Δημογεροντίας. Τέτοιοι διορισμοὶ ἦταν ἀναπόφευκτοι καὶ ἐπιβάλλονταν σὲ περιπτώσεις ἀνάγκης, γιὰ νὰ συγκρατήσουν τὴν διαίρεση τῶν κατοίκων. Σὲ ἄλλες περιπτώσεις τέτοιος διορισμὸς ἐπιβάλλονταν ὅταν δὲν ὑπῆρχε σὲ μιὰ κοινότητα ἐγκριμένος κανονισμὸς ἀπὸ τὰ Πατριαρχεῖα. Τέτοιος διορισμὸς ἔγινε στὰ 1896 στὴν Πρεμετή. (ΗΠ. ΕΣΤΙΑ, ΑΝΕΚΔΟΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΓΕΡΒΑΣΙΟΥ ΩΡΟΛΟΓΑ). Τέλος διορισμὸς ἐξ ὀφφικίου ἦταν ἀκόμη ἀπιβλημένος, ὅταν διαπιστώνονταν κομματικὲς διαμάχες ὀξείας μορφῆς. Τέτοιος διορισμὸς καὶ ματαίωση ἐκλογῶν ἔγιναν στὸ Πέραμα στὰ 1911 μῆνα Μάϊο) ὅπως ἀναφέρει ἡ ὑπ' ἀριθ. 69 ἀπόφαση τῆς Δημογεροντίας (ΗΠ. ΑΓΩΝ, 169 ΑΝΕΚ. ΑΠΟΦ. ΕΝΙΑΙΑΣ ΔΗΜΟΓΕΡΟΝΤΙΑΣ, ΦΥΛΛΟ 13993/10-11-1978, ΕΠ. Μ. ΠΑΝΟΥ Δ. ΤΖΙΟΒΑ).

φικίου[42] ἐφοροεπιτροπείαν Χρυσοβίτσης τοὺς ρηθέντας Κυριάκον Χρ. Σιόλον καὶ Μῆτρον Παπαγιάννην, οἵτινες νὰ συνεργάζωνται ὡς κανονικοὶ ἐφοροεπίτροποι καὶ μετὰ τοῦ ἐφοροταμίου Βαλαούρα.

295. ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΣΩΠΟΤΣΕΛΙΟΥ ΚΑΙ ΑΡ. ΔΑΝΟΣ

Ἐνεφανίσθησαν ὁ πληρεξούσιος τοῦ κ. Ἀριστ. Δάνου ἰατροῦ Σωποτσελίου καὶ ὁ ἐκ τῶν ἐφοροεπιτρόπων Σωποτσελίου κ. Κ. Μιχαηλίδης. Μεθ' ὃ ἀνεγνώσθη ἡ ὑπὸ χρονολ. 27 Μαΐου ἐν ἔτους καὶ ἀρ. πρωτ. 460 αἴτησις τοῦ Ἀριστ. Δάνου ἰατροῦ διὰ τῆς ὁποίας ἐκτίθησιν ὅτι συνεβλήθη[43] μετὰ τῆς Κοινότητος Σωποτσελίου ἀπὸ τοῦ ἔτους 1907 ἵνα παρέχῃ τὴν ἰατρικήν του συνδρομὴν καὶ παρέχῃ τὰ πρὸς τοῦτο φάρμακα εἰς τοὺς πτωχοὺς κατοίκους Σωποτσελίου ἀντὶ 48 ναπολεονίων τὸ ἔτος διὰ μίαν διετίαν ὅτι κατὰ Μάϊον τοῦ 1909 ἀνενεώθη ἡ συμφωνία του διὰ μίαν διετίαν ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ 1909 καὶ λήγουσαν τὴν 31 Αὐγούστου 1911, τῆς ἐπὶ τούτῳ πιστώσεως ἀναγραφομένης ἐν τῷ ὑπὸ τῆς Δημογεροντίας ἐπικυρωθέντι προϋπολογισμῷ ὅτι παρὰ τὰς ἀντιρρήσεις τοῦ ἐφοροταμίου κ. Κ. Μιχαηλίδου τῷ ἐπληρώθη ὁ μισθὸς τοῦ ἔτους 1909—1910, ὅτι βλέπων ὁ κ. Μιχαηλίδης κατὰ Μάρτιον τρέχ. ἔτους ὑπέβαλε μετὰ τῶν συναδέλφων του Ἀντωνίου Ἀναστασιάδου αἴτησιν δι' ἧς ἐξητεῖτο τὴν ἀκύρωσιν τοῦ συμβολαίου του προφασιζόμενος ὅτι τὸ ταμεῖον στερεῖται πόρων πρὸς πληρωμὴν τοῦ μισθοῦ του ἥτις ἐγένετο δεκτὴ παρὰ τῆς Δημογεροντίας ἀποφασισάσης νὰ τῷ πληρωθῇ ὁ μισθός του μόνον μέχρι Μαρτίου τρέχ. ἔτους ἀπόσχῃ δὲ νὰ ἐργάζηται κατὰ τὸ ὑπόλοιπον χρονικὸν διάστημα. ὅτι ἡ ἀπόφασις αὕτη τῆς Δημογεροντίας προκληθεῖσα κατόπιν τῆς ἀναληθοῦς εἰσηγήσεως τῶν ἐφοροεπιτρόπων μόλις ἤδη περιῆλθεν εἰς γνῶσιν του. ὅστις ἐξηκολούθει καὶ ἐξακολουθεῖ ἐργαζόμενος συμφώνως πρὸς τὸ συμβόλαιόν του καθόσον κατὰ νόμον δὲν ἐπιτρέπεται ἡ ἀκύρωσις συμβολαίου τινὸς ἄνευ τῆς συναινέσεως ἀμφοτέρων τῶν συμβαλλομένων. ὅτι ἐσχάτως πληροφορεῖται ὅτι οἱ ἐφοροεπίτροποι διώρισαν ἄλλον ἰατρόν, ἐξ οὗ ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ περὶ ἀνεπαρκείας τῶν κοινοτικῶν πόρων δήλωσις τῶν ἐφοροεπιτρόπων εἶναι ἀναληθής· ἐπειδὴ δὲ ἐξακολουθεῖ νὰ ἐργάζηται συμφώνως τῷ συμβολαίῳ του διὰ ταῦτα καὶ διὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους ἐξαιτεῖται νὰ ὑποχρεωθῶσιν οἱ ἐφοροεπίτροποι Σωποτσελίου τὸν μέχρι τῆς 1ης 7βρίου ἐν ἔτους μισθόν του. Μετὰ ταῦτα ὁ πληρεξούσιος κ. Ἀθαν. Στούπης ἐπανέλαβε τὰ τῆς ἀνωτέρω αἰτήσεως καὶ ἐπικαλούμενος τὸν ἐπικυρωθέντα προϋπολογισμὸν Σωποτσελίου τοῦ 1910—1911 εἰς ὃν συμπεριλαμβάνεται καὶ ὁ ἐκ 48 Νοπαλεονίων μισθὸς τοῦ ἰατροῦ κ. Ἀριστ. Δάνου καὶ ἰσχυριζόμενος ὅτι οὐδόλως εἶναι νόμιμον νὰ ἀκυροῦται τὸ μετὰ τῆς Κοινότητος συμβόλαιον τοῦ ἐντολέως του ἄνευ τῆς συναινέσεώς του καθότι πρόκειται περὶ συμβάσεως ἀμφοτεροβαροῦς, ἐξητεῖται δὲ τὴν πληρωμὴν τοῦ μισθοῦ του μέχρι τῆς 1ης 7)βρίου ἐν ἔτους συμφώνως τῷ συμβολαίῳ, ὅπερ ἀνεγνώρισαν καὶ οἱ ἐφοροεπίτροποι· προσήγαγε τὸ συμβόλαιον καὶ τὴν ἀναγνώρισιν τῶν ἐφοροεπιτρόπων. Μεθ' ὃ ὁ κ. Μιχαηλίδης ἐξαιτεῖται τὴν ἀπόρριψιν τῆς αἰτήσεως τοῦ κ. Ἀριστ. Δάνου ἐπικαλούμενος τὴν τελευταίαν ἀπόφασιν τῆς Δημογεροντίας ὁριζούσης νὰ τῷ πληρωθῇ ὁ μισθός του μέχρι

43. Ἡ σύμβασις ἰατρῶν μὲ κοινότητες γιὰ τὴν παροχὴ φαρμάκων καὶ ἰατρικῆς συνδρομῆς, ἦταν ἔργο τῆς τριμελοῦς ἐφορείας τῶν κοινοτήτων. Καὶ ὅμως σὲ κάθε τέτοια συμφωνία ἦταν ὁπωσδήποτε ἀπαραίτητη, καὶ ἡ ἔγκριση τῆς ἐνιαίας Δημογεροντίας. Ἀλλὰ ἐκλογὴ γιατρῶν δὲν γίνονταν μόνο στὶς κοινότητες. Στὴν πόλη τῶν Ἰωαννίνων, οἱ Γιατροὶ ἐκλέγονταν μὲ μυστικὴ ψηφοφορία τῶν παρόντων μελῶν τῆς ἐφοροεπιτροπείας. Ἐκλέγονταν οἱ πρῶτοι πέντε, μὲ ἀναπληρωματικοὺς τοὺς δύο πρώτους ἐπιλαχόντες. (Πρακτικὰ ἐφοροεπιτροπείας ἔτος 1911).

τῆς 1ης Μαρτίου ἐν ἔτους καὶ ἰσχυριζόμενος ὅτι ὁ ἐπικυρωθεὶς προϋπολογισμὸς φέρει τὴν ὑπογραφὴν μόνον τοῦ ἐφοροεπιτρόπου Ἀναστ. Παλαιοῦ καθόσον ὁ ἕτερος Ἀναστασιάδης ὑπέγραψεν ἐξαπατηθεὶς καὶ ὅτι ὁ Ἀριστ. Λάνος συνεφωνήθη νὰ ἔχῃ ἕδραν τὴν Μπούλτζην. δὲν μετέβη δὲ εἰσέτι εἰς τὴν νέαν του θέσιν ὡς μὴ εὑρὼν κατοικίαν καὶ ὅτι μετὰ τὴν τελευταίαν ἀπόφασιν τῆς Δημογεροντίας ὅσους ἐπεσκέφθη εἰς Σωποτσέλιον τὸν ἐπλήρωσαν, τὰ ὁποῖα σημαίνουσιν ὅτι ἀνεγνώρισε τὴν ἀπόφασιν τῆς Δημογεροντίας καὶ παρῃτήθη τὴν περαιτέρω ἐξακολούθησίν του. Ἡ Δημογεροντία ἐπειδὴ προεβλήθησαν παρὰ τοῦ κ. Μιχαηλίδου οἱ ἰσχυρισμοὶ ὅτι ὁ ἐν λόγῳ ἰατρὸς διωρίσθη εἰς τὴν Κοινότητα Μπούλτζης ἀπὸ πολλοῦ μὲ ἕδραν τὴν Κοινότητα ταύτην καὶ ὅτι μετὰ τὴν τελευταίαν ἀπόφασιν τῆς Δημογεροντίας ἐπληρώνετο ἀπὸ τοὺς ἀσθενεῖς οὓς ἐπεσκέπτετο διὰ ταῦτα πρὸ πάσης ἀποφάσεώς της ἐνέκρινε νὰ ἐξετασθῶσι τὰ δύο ταῦτα ζητήματα ἤτοι νὰ ζητηθῇ παρὰ τῶν ἐφοροεπιτρόπων Μπούλτζης τὸ συμβόλαιον καὶ νὰ ἐρωτηθῇ ἡ Κοινότης Σωποτσελίου διὰ τὸ δεύτερον.

296. ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ[44] ΕΦΟΡΟΕΠΙΤΡΟΠΕΙΑΣ ΠΟΛΕΩΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

Ἀνεγνώσθη ὁ διὰ τοῦ ὑπὸ χρονολ. σημερινὴν ἐγγράφου τῆς ἐφοροεπιτροπείας ὑποβληθεὶς προϋπολογισμὸς τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων ἀπὸ 1ης Ἰανουαρίου τρέχοντος ἔτους μέχρι 1ης Δεκεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους μετὰ τῶν εἰδικῶν ἀναλυτικῶν προϋπολογισμῶν ἑκάστου εὐαγοῦς καθιδρύματος τῆς πόλεως καθ' ὃν τὰ ἔσοδα ἀνέρχονται εἰς δρχ. 880.343. τὰ ἔξοδα δὲ εἰς γρ. 872.057. Ἡ Δημογεροντία διεξελθοῦσα ἐπισταμένως τὰ διάφορα κονδύλια τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων, ὡς καὶ τοὺς ἀναλυτικοὺς εἰδικοὺς προϋπολογισμοὺς ἑκάστου καταστήματος ἀποφασίζει παμψηφεὶ τὰ ἑπόμενα: Α) Ἐγκρίνει τὰ κονδύλια τῶν ἐσόδων ἀνερχόμενα εἰς Γρ. 880.343. Β) Ἐγκρίνει ἅπαντα τὰ ἐν τοῖς ἐξόδοις κονδύλια ὡς ἀναγράφονται ἐν τῷ προϋπολογισμῷ λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν τοὺς ἐν τῇ πρακτικῇ τῆς ἐφοροεπιτροπείας δικαιολογικοὺς λόγους ἐπὶ ἑνὸς ἑκάστου κονδυλίου ἐπενεγκοῦσα μόνον τὰς ἑξῆς τροποποιήσεις: 1) Τὸ διὰ τὸ Καπέσοβον κονδύλιον τῶν 150 γροσίων νὰ ὁρισθῇ εἰς φιορίνια ὡς διαλαμβάνει ἡ σχετικὴ ἀπόφασις τοῦ Μ. ἐκκλησιαστικοῦ δικαστηρίου. 2) Διὰ τὸ ὑπὲρ τοῦ οἰκοτροφείου κονδύλιον τῶν 7.500 μειοψηφοῦσιν οἱ κύριοι Ἀλ. Μέξης καὶ Ἰ. Πισπιρῆς, ὁ μὲν κ. Μέξης φρονεῖ πρῶτον ὅτι τὰ ἐλέη, προωρισμένα ὄντα διὰ τοὺς πτωχούς, δὲν ἔχουσιν οὐδεμίαν σχέσιν μὲ τὸ οἰκοτροφεῖον, ὅπερ εἶναι διὰ τοὺς πλουσίους καὶ δεύτερον ὅτι θὰ ἀποτύχῃ ὁ σκοπὸς τοῦ οἰκοτροφείου καὶ συνεπῶς θὰ χαθῶσι τὰ 7.500 γρόσια καὶ τρίτον ὅτι αἱ (200) διακόσιαι λίραι ἠδύναντο νὰ χρησιμοποιηθῶσιν ὑπὲρ τοῦ μισθοῦ τῶν διδασκάλων διὰ νὰ ἐνθαρρύνωνται εἰς τὴν διδασκαλίαν των, ὁ δὲ κ. Ἰ. Πισπιρῆς μολονότι εἶναι κατ' ἀρχὴν σύμφωνος μὲ τὸν κ. Μέξην διὰ τὴν χρησιμοποίησιν χρημάτων τῶν ἐλεῶν διὰ τὸ οἰκοτροφεῖον. θεωρεῖ ὅμως τὸ ὁριζόμενον ποσὸν ὑπερβολικὸν καὶ εὐχῆς ἔργον θεωρεῖ ὅπως ἐξευρεθῇ τοῦτο ἐξ ἄλλων πόρων καὶ οὐδὲ λεπτὸν νὰ μὴ διατεθῇ ἐκ τοῦ ταμείου τῶν Ἐλεῶν. Τέλος ὑπὲρ τῶν χωρίων Τσαρκοβίστης 3300 γρόσια ὑπολογίζει ὅτι εἶναι τὸ τρίτον τῶν ἐγκριθεισῶν δι' ὁλόκληρον τὸ ἔτος ἑκατὸν λιρῶν. Γ) Θεωρεῖ ἀναγκαῖον νὰ γίνωσι τὰ ἑξῆς: 1) Νὰ λη-

44. Ὁ προϋπολογισμὸς συντάσσονταν ἀπὸ τὴν ἐφοροεπιτροπεία πόλεως γιὰ τὴν πόλη τῶν Ἰωαννίνων τὸν Γενάρη τοῦ κάθε χρόνου. Ὁ προϋπολογισμὸς εἶχε δικαιολογημένες ἐγγραφές, γιὰ κάθε κονδύλιο. Ἡ Δημογεροντία ἐνέκρινε τὸν προϋπολογισμό, καὶ εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ κάνει τροποποιήσεις. Τέτοιες τροποποιήσεις ἦταν ἐγγραφὴ κονδυλίων γιὰ Σχολεῖα, γιὰ ἀνεγέρσεις οἰκοτροφείων καὶ ὀρφανοτροφείων κτλ.). Ὁ προϋπολογισμὸς ποὺ ἐνέκρινε ἡ Δημογεροντία μὲ αὐτὴ τὴν ἀπόφασή της, εἶναι γραμμένος μὲ ἐγγραφὲς καὶ ἔσοδα ἔξοδα κατὰ εἶδος στὰ πρακτικὰ ἐφοροεπιτροπείας στὰ 1911.

φθῇ σπουδαία περὶ τῶν νόθων πρόνοια. 2) Νὰ μὴ γίνῃ σκέψις περὶ τῆς ἐσωτερικῆς διαρρυθμίσεως τοῦ Νοσοκομείου Χατζῆ Κώστα καὶ περὶ ἐκπονήσεως ἐσωτερικοῦ κανονισμοῦ αὐτοῦ. 3) Νὰ λάβῃ γνῶσιν τῶν διαφόρων δανείων καὶ τοῦ εἴδους αὐτῶν. 4) Τὰ ἐν τῷ προϋπολογισμῷ δι' ἐλαιογραφίας τῶν ἐλεοθετῶν καὶ ἀναθεματικὴν στήλην 1.500 γρ.. ὡς καὶ τὰ διὰ τὴν ἀνέγερσιν μιᾶς Σχολῆς 50.000 γρ. νὰ κατατεθῶσιν ἐγκαίρως καὶ ὡρισμένως εἰς τὴν ἐνταῦθα Τράπεζαν τῶν Ἀθηνῶν διὰ τὴν ὡρισμένην χρῆσιν. Δ) Ἐγκρίνει τοὺς ὑποβληθέντας προϋπολογισμοὺς τῶν ἐπιτρόπων τῶν Ἱ. Ἐκκλησιῶν πόλεως.

297. ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ ΚΑΠΕΣΟΒΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ[45]

Ληφθείσης ὑπ' ὄψιν τῆς ὑπὸ χρονολ. 11 τρέχοντος δηλώσεως τῶν ἐφοροδημογερόντων Καπεσόβου ὅτι ὁ Εὐάγγελος Εὐαγγελίδης, διδάσκαλος τῆς Κοινότητός των κατὰ τὸ λῆξαν σχολικὸν ἔτος 1910—1911 ἔχει λαμβάνειν ὑπόλοιπον μισθοῦ ἐκ ναπολεονίων δέκα πέντε (ἀρ. 15) ἐνεκρίθη ὅπως τῷ πληρωθῶσι ταῦτα ἐκ τῶν παρὰ τῇ ἐνταῦθα Τραπέζῃ τῶν Ἀθηνῶν χρημάτων τῶν Πασχ. κληροδοτημάτων παρὰ τοῦ προσωρινοῦ ταμίου αὐτῶν κ. Ἱ. Πισπιρῆ. Μεθ' ὃ ἐλύθη ἡ συνεδρία ἐν Ἰωαννίνοις τῇ 19ῃ Αὐγούστου 1911.

Ὁ Πρόεδρος Τ.Υ. Ὁ Γραμματεὺς Τ.Υ. Τὰ μέλη (1) ὑπογραφὴ κ. Πισπιρῆ

Συνεδρία τῆς 1ης Σεπτεμβρίου 1911

Ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῆς Α. Σεβασμιότητος τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων κυρίου κυρίου Γερβασίου συνῆλθον σήμερον τὴν 1ην Σεπτεμβρίου 1911 εἰς τακτικὴν συνεδρίαν τὰ μέλη τῆς Ἀξιοτίμου Ἐνιαίας Δημογεροντίας συγκείμενα ἐκ τῶν κυρίων Ι. Πισιτιρῆ, Ἀλ. Μέξη, Ἀλ. Μίσιου, Κ. Μακρυδήμα καὶ Ε. Ζήκου τὴν νόμιμον ἀπαρτίαν ἀποτελοῦντα παρόντος καὶ τοῦ Γραμματέως αὐτῆς κ. Δ. Λιάσκου καὶ συνδιεσκέφθησαν ἐπὶ τῶν ἐν τῷ πινακίῳ ὑποθέσεων ὡς ἕπεται.

298. ΤΑΜΕΙΟΝ ΤΗΣ ΔΗΜΟΓΕΡΟΝΤΙΑΣ ΚΑΙ ΔΑΝΕΙΟΝ[46] 4 ΛΙΡΩΝ ΕΚ ΤΩΝ ΧΡΗΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΜΟΝΩΝ

Ἐπειδὴ τὸ ταμεῖον τῆς Δημογεροντίας δὲν ἐπήρκεσε κατὰ τὸν διαρρεύσαντα μῆνα Αὔγουστον εἰς τὰς πληρωμὰς τῶν ἀναγκῶν του ἐνεκρίθη ὅπως δανεισθῇ ἐκ τῶν χρημάτων τῶν Μονῶν, τῶν κατατεθειμένων παρὰ τῇ ἐνταῦθα Τραπέζῃ Ἀθηνῶν τέσσαρας (ἀρ. 4) λίρας Ὀθωμ. πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ἀναγκῶν του.

299. ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΤΑΜΕΙΟΥ ΤΗΣ ΔΗΜΟΓΕΡΟΝΤΙΑΣ

Ὁ ταμίας τῆς Δημογεροντίας κ. Ἀλέξιος Μίσιος ὑπέβαλε συνοπτικὴν κατάστασιν τοῦ Ταμείου τῆς Δημογεροντίας καθ' ἣν μέχρι σήμερον κλείει μὲ ἔλλειμμα ἐκ γροσίων 705 ἀφοῦ προστεθῶσιν ὡς ἔλλειμμα καὶ λίραι ὀθωμ. ἑπτά. ἃς χρεωστεῖ εἰς τὸ Ταμεῖον τῶν Μονῶν ἐκ τῆς πληρωμῆς τοῦ μισθοῦ τοῦ διδασκάλου Τσερνεσίου καὶ ἕ-

45. Ἡ ἀπόφαση αὐτὴ εἶναι συνέχεια τῆς ὑπ' ἀριθ. 266 ἀποφάσεως.

46. Τὸ Ταμεῖο τῆς Δημογεροντίας, εἶχε συσταθεῖ γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση ἐκτάκτων ἀναγκῶν τῆς Κοινότητας. Σὲ περίπτωση ἐλλείμματος, μποροῦσε νὰ δανεισθεῖ τὸ ὑπολοιπόμενο γιὰ τὴν συμπλήρωση ποσοῦ ἀπὸ τὰ ἔσοδα τῶν Μονῶν.

47. Ἀναστολὴ ἐπικύρωσης συμβολαίου εἶναι δικαίωμα τῆς Δημογεροντίας, ποὺ τῆς δίνει τὸ χρόνο νὰ πληροφορηθεῖ τὴν ἀλήθεια γύρω ἀπὸ τὴν ἀνικανότητα τῶν δασκάλων καθὼς καὶ γιὰ τὴν ἀλήθεια τῶν παραπόνων τῶν πολιτῶν.

τεραι τέσσαρες λίραι ἃς ἐδανείσθη σήμερον ἐκ τοῦ ταμείου τῶν Μονῶν διὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν ἀναγκῶν του τοῦ διαρρεύσαντος μηνὸς Αὐγούστου.

300. ΠΛΗΡΩΜΗ ΤΡΙΩΝ ΝΑΠΟΛΕΟΝΙΩΝ ΕΚ ΤΟΥ ΤΑΜΕΙΟΥ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΜΑΡΙΑΣ ΝΑΟΥΜ

Ἐνεκρίθη ὅπως καταβληθῶσιν ἐκ τοῦ Ταμείου τῆς Δημογεροντίας ὡς καὶ ἄλλοτε ἀπεφασίσθη τρία (ἀρ. 3) ναπολεόνια ὑπὲρ τῆς ἐκ τῆς ἐπαρχίας Βελεγράδων Μαρίας Ναούμ ἥτις δαπάναις τῆς Ἱ. Μητροπόλεως ἐξαπεστάλη εἰς τὸ ἄσυλον τῶν ἀπόρων κορασίδων εἰς Ἀθήνας καὶ οὕτω ἐξοφλεῖται ἡ τελευταία δόσις τῶν τροφείων της εἰς τὸ ἐν λόγῳ ἄσυλον.

301. ΙΕΡΑΙ ΜΟΝΑΙ ΔΟΥΡΟΥΤΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΣΤΕΡΑΣ ΚΑΙ ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑ ΛΙΡΑΙ ΑΣ ΚΑΤΕΒΑΛΕΝ Ο ΠΑΠΑ - ΓΙΑΝΝΗΣ

Ὁ Γραμματεὺς Δ. Λιάσκος ἐδήλωσεν ὅτι ὁ Αἰδ. Παπᾶ Γιάννης, τοποτηρητὴς τῶν Ἱ. Μονῶν Λουρούτης καὶ Περιστερᾶς κατέβαλε τὴν 17 παρελθόντος μηνὸς Αὐγούστου πεντήκοντα (ἀρ. 50) λίρας ὀθωμ. ἔναντι τοῦ μισθώματος τῆς παρ' αὐτοῦ πακτώσεως τῶν γαιῶν τῶν ἐν λόγῳ Μονῶν ἐκ τούτων δέκα λίραι ἐπληρώθησαν τὴν 20ὴν ἰδίου μηνὸς εἰς τὸν εἰσπράκτορα διὰ τοὺς ἡμίσεις σχεδὸν φόρους τοῦ τρέχοντος ἔτους τῶν γαιῶν τῶν Μονῶν τούτων καὶ ἕτεραι ἓξ (ἀρ. 6) λίραι ἐπληρώθησαν τὴν 31ην ἰδίου εἰς τὸν εἰσπράκτορα διὰ τοὺς ἡμίσεις σχεδὸν φόρους τοῦ τρέχοντος ἔτους τοῦ κτήματος τῶν Μονῶν τούτων Νεοχωροπούλου· τὸ ὑπόλοιπον δὲ κατετέθη εἰς τὴν Τράπεζαν Ἀθηνῶν.

302. ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΚΟΥΚΟΥΛΙΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ

Ἀνεγνώσθη ἡ ὑπὸ χρονολ. χθεσινὴ αἴτησις κατοίκων τινων Κουκουλίου δι' ἧς παραπονοῦνται κατὰ τῶν ἐφοροεπιτρόπων ὡς διορισάντων διδάσκαλον ὅλως ἀκατάλληλον τὸν Δημήτριον Νεστορίδην καὶ διὰ τὸ Παρθεναγωγεῖον ἐνῷ πάντοτε διωρίζετο διδασκάλισσα καὶ ἐξαιτοῦνται νὰ παυθῇ ὁ ρηθεὶς διδάσκαλος ὡς ἀκατάλληλος καὶ νὰ διορισθῇ διδασκάλισσα. Ἡ Δημογεροντία ἐνέκρινεν ὅπως αὔριον μετὰ μεσημβρίαν προσκληθῇ ὁ ἐνταῦθα εὑρισκόμενος ἐφοροταμίας κ. Ἀλ. Γεωργίτσης διὰ νὰ δώσῃ πληροφορίας περὶ τῶν ἀνωτέρω, ἀναστέλλεται[47] δὲ ἡ ἐπικύρωσις τοῦ συμβολαίου τοῦ ἐν λόγῳ διδασκάλου.

303. ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΜΠΑΟΥΣΙΟΥΣ

Ἐνεκρίθη ὅπως διαβιβασθῇ ἐπὶ ἐπιστροφῇ εἰς τοὺς Ἱερεῖς τῆς Κοινότητος Μπαουσιοῦς ἡ ὑπὸ χρονολ. 28 Ἰουλίου ἐν ἔτους καὶ ἀρ. πρωτ. 726 αἴτησις τριῶν κατοίκων τοῦ χωρίου Μπαουσιοῦς κατὰ τοῦ Γεωργίου Μπάσιου προσωρινοῦ ἐπιτρόπου τοῦ χωρίου τούτου περὶ λογοδοσίας καὶ πληρωμῆς καὶ τῶν ὀφειλομένων παρ' αὐτοῦ βακουφικῶν εἰσοδημάτων, ἵνα προσκαλούμενος ὁ ρηθεὶς ἀπολογηθῇ διὰ τὴν ἐνέργειαν τῶν δεόντων.

304. ΜΕΙΟΔΟΣΙΑ ΑΝΘΡΑΚΩΝ ΚΑΙ ΞΥΛΩΝ ΔΙΑ ΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ[48]

Ἐνεκρίθη ὅπως ἐκτεθῇ εἰς μειοδοσίαν ἡ παροχὴ τμηματικῶς 12.000 ὀκ. ἀνθρά-

48. Τὰ κυριώτερα Σχολεῖα τῆς πόλης τὸ 1911 ἦταν ἡ Καπλάνειος Σχολή, ἡ Ζωσιμαία, τὸ Ἐλισσαβέτειο Παρθεναγωγεῖο καὶ ἡ Ἀβακούμειος ἢ Ἱερατικὴ Σχολὴ τῆς Νήσου.

κων καὶ 3.000 ξύλων διὰ τὰ ἐνταῦθα ἐκπαιδευτήρια· ἡ κατακύρωσις γενήσεται εἰς τὴν Δημογεροντίαν τὴν μεθεπομένην Παρασκευὴν (9ην ἀρξαμένου).

305. ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΧΡΥΣΟΒΙΤΣΗΣ[49]

Ἀνεγνώσθη τὸ ὑπὸ χρονολ. 16 παρελθόντος μηνὸς σημείωμα τοῦ ἐφοροταμίου Χρυσοβίτσης Γεωργίου Μπαλαούρα διὰ τοῦ ὁποίου δηλοῖ ὅτι ἐφέτος κατὰ τὴν πανήγυριν τῆς 15ης Αὐγούστου εἰσέπραξεν εἰς μετρητὰ τρεῖς χιλιάδες ἑκατὸν δέκα ἐννέα γρόσια (3.119). κηρὸν ὀκαδ. ἑβδομήκοντα καὶ ἔλαιον ὀκαδ. ἑξήκοντα καὶ 144 ζεύγη τσουράπια μικρὰ καὶ μεγάλα.

306. Ι. ΜΟΝΗ ΔΟΥΡΑΧΑΝΗΣ[50]

Ἐπειδὴ λήγει ἤδη ἡ πάκτωσις τῶν γαιῶν τῆς Ἱ. Μονῆς Λουραχάνης τῶν κειμένων εἰς Ἀρδομίσταν ἐνεκρίθη ὅπως ἐκτεθῇ ἡ πάκτωσίς των εἰς πλειστηριασμὸν διὰ μίαν τριετίαν ὑπὸ τοὺς συνήθεις ὅρους· ἡ ὁριστικὴ κατακύρωσις γενήσεται μετὰ 15 ἡμέρας.

307. ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΚΑΠΕΣΟΒΟΥ

Συνεπείᾳ αἰτήσεως ὑπὸ χρονολ. 25ης παρελθόντος μηνὸς Αὐγούστου καὶ ἀρ. πρωτ. 801 κατοίκων τινῶν Καπεσόβου κατὰ τῶν ἐφοροδημογερόντων Καπεσόβου ἐνεκρίθησαν τὰ ἑξῆς: 1) Διὰ τὸν διορισμὸν τῶν διδασκάλων, καθ' ὧν καταφέρονται οἱ ρηθέντες ἀπορρίπτει τὰς ἐνστάσεις των καθότι ἤδη διωρίσθησαν οὗτοι καὶ ἐπεκυρώθησαν τὰ συμβόλαιά των[51] καὶ καθόσον ὡς πληροφορεῖται ἡ Δημογεροντία οἱ διδάσκαλοι εἶναι κατάλληλοι. 2) Νὰ ζητηθῶσι πληροφορίαι παρὰ τῶν ἐφοροδημογερόντων διὰ τὰ παρὰ τῶν ρηθέντων κατ' αὐτῶν καταγγελλόμενα ὅτι ἐνοικίασαν τὸ κοινοτικὸν βουνὸν καὶ διὰ τὸ 1913 καὶ προεξόφλησαν τὸ ἐνοίκιον. 3) Δὲν ἀναμιγνύεται εἰς τὸ ζήτημα τοῦ διορισμοῦ ἄλλου ἱερέως[52], καθόσον τοῦτο εἶναι ζήτημα ἀφορῶν τὸν

---

49. Ἡ ἀπόφασις αὐτὴ εἶναι συνέχεια τῆς 282 Ἀποφάσεως τῆς Ε.Δ.

50. Τὸ Μοναστήρι αὐτὸ βρίσκεται ΒΑ τῶν Ἰωαννίνων στοὺς πρόποδες τοῦ Μιτσικελίου καὶ Ο. Σαλαμάγκα. Περίπατοι στὰ Γιάννινα (1956) σ. 37) τιμᾶει τὴν μνήμη τῆς Κοίμησης τῆς Θεοτόκου. Πότε χτίστηκε δὲν μᾶς εἶναι γνωστό. Κατὰ τοὺς Ἰωαννίτας συγγραφεῖς ὑπῆρχε ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Λεσποτάτου τῆς Ἠπείρου ἢ μᾶλλον ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας. Κατὰ τὴν παράδοση, τὸ ἵδρυσε ὁ Τοῦρκος Λουραχὰν Μπέϋλερ Μπέης τῆς Ρούμελης ἐπειδὴ ἀβλαβὴς πέρασε τὴν παγωμένη λίμνη τῶν Ἰωαννίνων χωρὶς νὰ τὸ ξέρει. Τὴν περιπέτειά του αὐτὴ τὴν ἀπέδωσε ὁ Τοῦρκος πασᾶς σὲ θαῦμα καὶ ἵδρυσε ἐκεῖ τὸ μοναστήρι ποὺ πῆρε τὸ ὄνομά του. Μοναχὸς τῆς Μονῆς ἀναφέρεται στὰ 1482 ὁ Ἀνατόλιος (Φ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Η ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, σελ. 103).

51. Ἀπόλυση διδασκάλων ὕστερα ἀπὸ ἐπικύρωση τῶν συμβολαίων των ἀπὸ τὴν Ἐνιαία Δημογεροντία δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ γίνει. Ἐν τούτοις σὲ ἀποδειγμένη ἀνοκανότητα, καὶ σὲ δίκαια παράπονα τῶν πολιτῶν ἡ σύμβαση διδασκάλου - Κοινότητας τέλειωνε χωρὶς καμιὰ ἄλλη διαδικασία, ἐκτὸς ἀπὸ ἕνα πρακτικὸ ἀποφάσεως.

52. Διορισμοὶ κληρικῶν δὲν ἦταν δικαίωμα τῆς ἐνιαίας Δημογεροντίας. Ὁ διορισμός τους ἦταν κυρίαρχο δικαίωμα τοῦ Μητροπολίτη. Ὁ Μητροπολίτης ἀκόμη εἶχε καὶ τὸ δικαίωμα ποινῆς ἀπολύσεως σὲ παραβάσεις Δημογερόντων, ἐφοροεπιτρόπων καὶ μελῶν τοῦ Μεικτοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαστηρίου. Κάτι τέτοιο ἔγινε τὸν Ἰούλη τοῦ 1912 μὲ τὸν Λεωνίδα Γεωργίτση ποὺ ἦταν μέλος τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαστηρίου καὶ σήκωσε ἀδικαιολόγητη ἐπανάσταση, γιὰ τὸ ἐκπαιδευτικὸ ζήτημα. Στὶς 24 τοῦ Ἰουλίου 1912 ὁ τότε Μη-

Μητροπολίτην, ἡ δὲ Κοινότης αὕτη ἄλλως τε εἶναι μικρὰ καὶ ἐπαρκεῖ εἰς ἱερεὺς καὶ 4) Νὰ συντάξουν οἱ ἐφοροδημογέροντες κατάλογον τῶν πτωχῶν ὧν θὰ πληρώσῃ τὸν φόρον τὸν ὁποῖον νὰ ἀναρτήσωσιν εἰς τὴν Κοινότητα καὶ νὰ ἐξαποστείλωσιν εἰς τὴν Δημογεροντίαν.

308. ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΣΚΑΜΝΕΛΙΟΥ[53]

Ἀνεγνώσθη ἡ ὑπὸ χρονολ. 29 παρελθόντος ἀπάντησις τῶν δύο ἐφοροεπιτρόπων Σκαμνελίου Δημ. Τσέπη καὶ Νικ. Σκλάβη εἰς τὴν κοινοποιηθεῖσαν αὐτοῖς ἀπόφασιν τῆς Δημογεροντίας περὶ συνεργασίας καὶ μετὰ τοῦ ἑτέρου ἐφοροεπιτρόπου Βασ. Δώδου, διὰ τῆς ἀπαντήσεως δηλοῦσιν ὅτι πάντοτε τὸν προσεκάλουν εἰς συνεργασίαν ἀλλ' αὐτὸς ἐδυστρόπει καὶ ὅτι θὰ συμμορφωθῶσι μὲ τὴν ἀπόφασιν τῆς Δημογεροντίας νὰ τὸν προσκαλῶσι διὰ τοῦ Ἱερέως.

309. ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΜΕΣΙΑΝΩΝ

Συνεπείᾳ τῶν ὑπὸ χρονολ. 21 καὶ 31 Αὐγούστου ἔν ἔτους αἰτήσεως τῶν ἐφοροεπιτρόπων τῆς Κοινότητος Δερβιζιάνων καὶ τῆς Ἱ. Μονῆς Μεσιανῶν ἐνεκρίθησαν 1) ὅπως ἀνατεθῇ εἰς τὸν κ. Μέξην ἵνα συντάξῃ κατάλληλον ἔκθεσιν, ἥτις νὰ ἐξαποσταλῇ εἰς τὰ Πατριαρχεῖα διὰ τὴν ἐνέργειαν τῶν δεόντων περὶ τοῦ ἐλαιοτοπίου καὶ ἐλαιοδένδρων εἰς χωρίον Ντάρα τοῦ Λούρου ἅτινα ἀνήκουσιν εἰς τὴν Μονὴν καὶ κατακρατοῦνται παρὰ τοῦ Μωαμεθανοῦ Ἰσμαὴλ Βέη Τελιάτ. 2) νὰ διαβιβασθῇ ἐπιστολὴ εἰς τὸν Μητροπολίτην Πρεβέζης διὰ νὰ ἐνεργήσῃ τὰ δέοντα πρὸς καταβολὴν τοῦ γεωμόρου τῶν γαιῶν, αἵτινες κεῖνται εἰς χωρίον Λέλοβα καὶ ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἐν λόγῳ Μονήν, ὅπερ οἱ ἐφοροεπίτροποι τοῦ χωρίου τούτου κατακρατοῦσι, 3) νὰ διαβιβασθῇ τακρίριον διὰ τὴν ἐνέργειαν τῶν δεόντων διὰ τὰς γαίας τῆς Μονῆς αἵτινες κεῖνται εἰς Ἀλποχῶρι Ταὴρ Ἀγᾶ καὶ κατακρατοῦνται παρὰ τοῦ κληρονόμου τοῦ Τζαμαλῆ Ἀγᾶ. 4) Νὰ διαβιβασθῇ τακρίριον διὰ τὴν ἐνέργειαν τῶν δεόντων διὰ τὴν πληρωμὴν τοῦ ἐνοικίου τοῦ βακουφικοῦ κελλίου Δερβιζιάνων, εἰς τὸ ὁποῖον κάθηνται χωροφύλακες καὶ τοῦ ἐνοικίου τοῦ βακουφικοῦ κελλίου ἔνθα κάθηται ὁ Μουδίρης.

310. ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΟΥ ΓΟΥΔΙΝΕΙΟΥ ΚΛΗΡΟΔΟΤΗΜΑΤΟΣ ΖΙΤΣΗΣ

Συνεπείᾳ αἰτήσεως ὑπὸ χρονολ. 30 Αὐγούστου ἐν ἔτους καὶ ἀριθ. πρωτ. 814 τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Γουδινείου κληροδοτήματος εἰς ἣν ἐπισυνάπτεται καὶ ἡ λογοδοσία των τοῦ παρελθόντος ἔτους ἐνεκρίθησαν τὰ ἑξῆς: 1) Ἀναγνωρίζει τὸν γενόμε-

---

τροπολίτης Ἰωαννίνων Γερβάσιος τοῦ ἀπευθύνει τὴν ἑξῆς ἐπιστολή:

«Κύριε Λεωνίδα Γεωγίτση, ἐμάθομεν ἐκ θετικῆς πηγῆς ὅτι χθὲς συνεκαλέσατε ἐν τῷ καταστήματι τοῦ πολιτικοῦ Συνδέσμου μέλη τινα τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου καί τινας πολίτας ἐνώπιον τῶν ὁποίων ἐξεφράσατε μύρια καθ' ἡμῶν καὶ κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῆς περὶ ἡμᾶς ἀξιοτίμου ἐφορείας. Ἐπειδὴ διὰ τῆς ἐνεργείας ἡμῶν ταύτης καθιστᾶτε τὸν πολιτικὸν Σύνδεσμον ἑστίαν ραδιουργιῶν καὶ ἐνεργεῖτε παρὰ τὸ καταστατικὸν τοῦ Συλλόγου ἐξαιρέσεις ἐν τῇ Κοινότητι σᾶς ἀπαλλάσσομεν τῶν καθηκόντων σας ὡς μέλους τοῦ περὶ ἡμᾶς Μικτοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαστηρίου μέχρις οὗ ἀπολογούμενοι ἀποδείξητε τὸ ἀνυπόστατον τῶν καθ' ἡμῶν κατηγοριῶν. Ὀφείλετε ἐπὶ τέλους νὰ ἐννοήσητε ὅτι ὁ πολιτικὸς Σύνδεσμος δὲν ἔχει δικαίωμα ν' ἀναμιχθῇ εἰς κοινοτικὰς ὑποθέσεις, αἵτινες διέπονται ὑπὸ τοῦ παρὰ τῶν Σεβ. Πατριαρχείων κεκυρωμένου κανονισμοῦ τῆς Κοινότητος». (ΕΦΗΜ. ΗΠΕΙΡΟΣ 161/29 ΙΟΔΥΝ. 1912).

53. Ἡ ἀπόφαση εἶναι συνέχεια τῆς ὑπ' ἀριθ. 288 ἀποφάσεως.

νον διορισμὸν τοῦ προσωπικοῦ τῶν Σχολείων Ζίτσης παρὰ τῶν ἐφοροεπιτρόπων διὰ τὸ ἀρξάμενον ἤδη σχολικὸν ἔτος. 2) Τὸ δικαίωμα τοῦ διορισμοῦ τοῦ προσωπικοῦ τῶν Σχολείων θὰ ἔχῃ ἡ ἐφοροεπιτροπεία οὐχ ἧττον ὅταν πρόκειται περὶ βελτιώσεως τῶν Σχολείων συνίσταται εἰς τὴν ἐφοροεπιτροπείαν νὰ συνεννοῆται καὶ μὲ τοὺς ἐπιτρόπους τοῦ Γουδινείου κληροδοτήματος, οὗτινος οἱ πόροι εἶναι διὰ τὰ Σχολεῖα. 3) Νὰ εἰδοποιηθῶσιν οἱ ἐπίτροποι τοῦ Γουδινείου κληροδοτήματος νὰ παύσωσιν ἀπὸ τοῦδε πλέον τὴν συνδρομὴν τῆς ἐφημερίδος τῆς Νέας Ἡμέρας· καθότι ἡ πληρωμὴ τοιαύτης συνδρομῆς ἀντιβαίνει εἰς τὴν διαθήκην Γουδίνου τῆς ὁποίας οἱ πόροι εἶναι ὡρισμένοι διὰ τὴν βελτίωσιν τῶν Σχολείων. 4) Νὰ δώσωσιν ἐξηγήσεις καὶ πληροφορίας διὰ τὰ κονδύλια ἅτινα μέχρι τοῦδε ἐπλήρωσαν διὰ τὴν ἐν λόγῳ ἐφημερίδα ἅτινα συμπεριλαμβάνουσιν εἰς τὴν ἐπισυνημμένην λογοδοσίαν· ἐπίσης νὰ δώσωσιν ἐπεξηγήσεις διὰ τὸ κονδύλιον τῶν 126 30)40 γροσίων καὶ διὰ τὸ δαπανηθὲν ἐτησίως διὰ τὰ μνημόσυνα τοῦ εὐεργέτου.

311. ΑΘ. ΚΑΤΣΟΥΛΙΔΗΣ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΑΜΦΙΩΝ ΤΟΥ ΠΡΟΦ. ΗΛΙΟΥ ΖΙΤΣΗΣ ΚΑΙ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ[54]

Συνεπείᾳ ἀπαντήσεως ὑπὸ χρονολ. 24 Αὐγούστου ἐν ἔτους τοῦ Ἀθ. Κατσουλίδου ἐκ Ζίτσης εἰς τὴν τελευταίαν ἀπόφασιν τῆς Δημογεροντίας ὅπως φέρῃ ἐντὸς δέκα πέντε ἡμερῶν εἰς τὴν Ἱ. Μητρόπολιν τὰ πολύτιμα πράγματα καὶ ἔγγραφα τῆς Ἱ. Μονῆς τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ Ζίτσης διὰ τῆς ὁποίας ἀπαντήσεως δηλοῖ ὅτι ἀδυνατεῖ νὰ ἔλθῃ ὡς γέρων καὶ πάσχων καὶ ὅτι τὰ ἐν λόγῳ πράγματα εἰσὶν ἐμπεπιστευμένα αὐτῷ καὶ τὰ προφυλάσσει νὰ μὴν ἀπωλεσθῶσιν ὡς καὶ ἄλλα ἐνεκρίθη νὰ διαταχθῇ ὁ ρηθεὶς Ἀθ. Κατσουλίδης νὰ τὰ παραδώσῃ εἰς τὸν ἐκ τῶν ἱερέων Ζίτσης αἰδ. Παπᾶ Κωνσταντῖνον Πρωτόπαπαν διὰ νὰ τὰ μεταφέρῃ οὗτος εἰς τὴν Ἱ. Μητρόπολιν πρὸς καταγραφὴν καὶ ἁρμοδίαν παράδοσιν, καθόσον ἀδυνατεῖ νὰ ἔλθῃ μόνος του ὁ ρηθεὶς Ἀθαν. Κατακαλίδης συνάμα δὲ καὶ ἡ Ἱ. Μητρόπολις θὰ φροντίσῃ καὶ περὶ τῆς ἐξαφασλίσεώς των ὑπὲρ ἧς κήδεται ὁ ρηθεὶς Ἀθ. Κατσιουλίδης, ὡς ἀναφέρει εἰς τὴν ἀπάντησίν του. Ὅσον ἀφορᾷ περὶ τοῦ λαβεῖν του ἐκ τοῦ παρεκκλησίου τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Ζίτσης ἀνατίθεται εἰς τὸν Γραμματέα Δ. Λιάσκον νὰ ἐξελέγξῃ τοὺς ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν λογαριασμούς του, οὓς ἔχει ὑποβάλει εἰς τὴν Δημογεροντίαν.

312. Δ. ΓΟΥΔΙΝΟΣ ΕΚ ΖΙΤΣΗΣ

Συνεπείᾳ αἰτήσεως ὑπὸ χρονολ. 30 τρέχοντος καὶ ἀριθ. πρωτ. 815 τοῦ Δημητρίου Γουδίνου ἐκ Ζίτσης δι' ἧς ζητεῖ ὅπως ἀνακληθῇ ἡ ἀπόφασις τῆς πρώην Δημογεροντίας δι' ἧς τὸ ἀφῃρέθη τὸ δικαίωμα τῆς ψήφου ὡς δοσιλόγου[55] πρώην ἐπιτρόπου τῆς Μονῆς τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ Ζίτσης καθότι τὰ στοιχεῖα τῆς λογοδοσίας του κατέχουσιν οἱ Ἱερεῖς Ζίτσης, ἐνεκρίθη ὅπως διὰ τὸ ζήτημα τῆς κατακρατήσεως τῶν στοιχείων του δικασθῇ κατ' ἀντιμωλίαν[56] εἰς τὴν Δημογεροντίαν μετὰ τῶν ἱερέων·

54. Ἡ ἀπόφαση εἶναι συνέχεια τῆς ὑπ' ἀριθ. 251 ἀποφάσεως.

55. ΔΟΣΙΛΟΓΟΣ: (τὸ ὀρθότερο εἶναι δωσίλογος) ἡ πρώτη γραφὴ ἐπεκράτησε ἐξ αἰτίας τῶν νομοθετικῶν κειμένων ποὺ ἀναφέρονται ἔτσι. Δοσίλογος κατὰ τὸν Ἀστικὸ Κώδικα (ἄρθρο 303) εἶναι αὐτὸς ποὺ ἔχει τὴν διαχείριση ξένης ὑποθέσεως (ἀλλότριας) συνολικῆς ἢ μερικῆς ποὺ συνεπάγεται εἰσπράξεις καὶ δαπάνες καὶ εἶναι ὑποχρεωμένος σὲ λογοδοσία.

56. ΑΝΤΙΜΩΛΙΑ: εἶναι ὅρος νομικὸς ποὺ σημαίνει ἀναπαράσταση. Στὴν κατ' ἀντιμωλία συζήτηση ὑπόθεσης εἶναι ἀπαραίτητη ἡ παρουσία ὅλων τῶν διαδίκων, γιὰ τὴν διεξαγωγὴ τῆς δίκης.

οὐχ ἧττον ὅμως συνίσταται εἰς τὸν ἐν λόγῳ Λ. Γουδῖνον νὰ ὑποβάλῃ τὴν λογοδοσίαν τῆς διαχειρίσεώς του τῆς ἐν λόγῳ Μονῆς.

313. Ι. ΜΟΝΑΙ ΔΟΥΡΟΥΤΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΣΤΕΡΑΣ

Ἐπειδὴ μέχρι τοῦ ὁριστικοῦ διακανονισμοῦ τῶν διαφόρων ζητημάτων τῶν Μονῶν Δουρούτης καὶ Περιστερᾶς καὶ περὶ τῆς διοικήσεώς των θὰ παρέλθῃ χρόνος, ἐνεκρίθη κατὰ πλειοψηφίαν πρὸς πρόληψιν ζημιῶν τῶν βοσκησίμων τόπων καὶ τῶν γαιῶν τῶν Μονῶν τούτων νὰ πακτωθῶσιν αἱ βοσκαὶ καὶ αἱ γαῖαι τῶν Μονῶν διὰ πλειστηριασμοῦ[57] δι' ἓν ἔτος ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς 14ης 7Νβρίου ἐν ἔτους καὶ λῆγον τὴν 14ην 7Νβρίου τοῦ 1912 ἐντέλλεται δὲ τὸ Γραφεῖον νὰ ἀναρτήσῃ τὰς ἀγγελίας τοῦ πλειστηριασμοῦ μὲ τοὺς συνήθεις ὅρους καὶ μὲ ὁριστικὴν κατακύρωσιν μετὰ 15 ἡμέρας. Μειοψηφοῦν οἱ κ.κ. Ἀλ. Μέξης καὶ Α. Μίσιος φρονοῦντες ὅτι ἡ πάκτωσις εἶναι ἐπιζημία διὰ τὰς Μονὰς καὶ ὅτι ἀπὸ τοῦδε δέον νὰ σκεφθῇ ἡ Δημογεροντία περὶ διορισμοῦ καταλλήλου ἰσοβίου ἡγουμένου ὅστις θὰ ἀναλάβῃ τὴν ὅλην διοίκησιν τῶν Μονῶν.

Μεθ' ὃ ἐλύθη ἡ Συνεδρία

Ἐν Ἰωαννίνοις τῇ 1ῃ Σεπτ. 1911

Ὁ Πρόεδρος Τ.Υ. Ὁ Γραμματεὺς Τ.Υ. Τὰ Μέλη ὑπογραφαὶ (2)
Ζήκου καὶ Πισπιρῆ

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ — ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ — ΚΟΡΥΤΣΑΣ
ΓΕΡΒΑΣΙΟΥ ΩΡΟΛΟΓΑ (1864—1916)

ΑΝΕΚΔΟΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ*

(Παρουσίαση: Π. Δ. ΤΖΙΟΒΑ)

Ἀριθ. πρωτ. 71

Τῷ Κυρίῳ Διονυσίῳ Α. Ἀδὰμ

Ἐντιμότατε Κύριε,

Τὰ Σωματεῖα τῆς πόλεως Κορυτσᾶς ἐκτιμῶντας τὰ φιλοπάτριδα καὶ εὐεργετικὰ ὑμῶν αἰσθήματα ἐκφράζουσι δι' ὑμῶν ἐπὶ τῇ σημερινῇ εὐκαιρίᾳ τὴν ἀΐδιον εὐγνω-

57. ΠΛΕΙΣΤΗΡΙΑΣΜΟΣ: Εἶναι ἡ διαδικασία ἐκποίησης κινητῶν καὶ ἀκινήτων πραγμάτων ἀπὸ ἕναν ἀγοραστὴ ποὺ λέγεται πλειοδότης (ὑπερθεματιστής). Ὁ πλειστηριασμὸς διακρίνεται σὲ ἑκούσιο καὶ ἀναγκαστικό. Ὁ ἑκούσιος διεξάγεται ἑκούσια ἀπὸ τὸν ὀφειλέτη ἐνῶ ὁ ἀναγκαστικὸς διεξάγεται ὕστερα ἀπὸ προηγουμένη ἀναγκαστικὴ ἐκτέλεση μὲ ἐπιμέλεια τῶν δανειστῶν τοῦ ὀφειλέτη. Ἡ διαδικασία τοῦ πλειστηριασμοῦ κινητῶν καὶ ἀκινήτων, ὁρίζεται μὲ κάθε λεπτομέρεια στὴν πολιτικὴ δικονομία. Μίσθωση ὅμως κτημάτων μὲ πλειστηριασμὸ δὲν εἶναι δυνατὴ στὴν ἀπόφαση αὐτὴ τῆς Δημογεροντίας ὅπως περιγράφεται, γιατὶ πρόκειται γιὰ πάκτωση (μίσθωση) καὶ ὄχι γιὰ πώληση. Πιθανὴ λέξη ποὺ θὰ ταίριαζε ἀπόλυτα μὲ τὴν περίπτωση τῆς ἀποφάσεως εἶναι ἡ «πλειοδοσία», δηλαδὴ ὅποιος ἔδινε περισσότερα αὐτὸς νοίκιαζε καὶ τὰ κτήματα γιὰ ἕνα χρονικὸ διάστημα ποὺ ρητὰ καθοριζόταν στὸ συμβόλαιο.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 209.

μοσύνην τῆς πόλεως ἐπὶ τῇ προθυμίᾳ μεθ' ἧς εἰς πέρας ἠγάγετε τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ὑψηρεφοῦς τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως κτιρίου πρὸς συντέλεσιν τοῦ ὁποίου οὐκ ὀλίγα καὶ ὑμεῖς κατεβάλετε. Ἀκράδαντον δ' ἔχοντα τὴν πεποίθησιν ὅτι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι τῶν αὐτῶν θὰ ἐμφορῆσθε ἀγνῶν καὶ γενναίων πρὸς τὴν ἐκθρέψασαν ὑμᾶς πατρίδα αἰσθημάτων, εὔχονται ἀπὸ ψυχῆς, ὅπως Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν εὐοδοῖ ἐν παντὶ τὰ ἔργα ὑμῶν ἐπ' ἀγαθῷ τῆς φίλης πατρίδος, ἥτις πολλὰ τὰ καλὰ παρ' ὑμῖν ἐλπίζει σὺν τῇ ἐκφράσει τῆς διαπύρου εὐγνωμοσύνης καὶ τῶν θερμῶν εὐχῶν της ἡ Μητρόπολις μετὰ τῶν περὶ Αὐτὴν Σωματείων προάγεται νὰ ζητήσῃ παρ' ὑμῶν, ὡς ἐκτελεστοῦ τῆς διαθήκης τοῦ ἀοιδίμου εὐεργέτου τῆς πατρίδος καὶ αὐταδέλφου ὑμῶν Γεωργίου, πληροφορίας ὡς πρὸς τὸ ε΄ ἄρθρον τῆς διαθήκης αὐτοῦ τὸ ἀφορῶν τὴν ἵδρυσιν τοῦ ἐν Κορυτσᾷ ὀρφανοτροφείου, ὡς καὶ τὴν ἔγκρισιν ὑμῶν εἰς τὸν διορισμὸν τοῦ καταλλήλου ἐπιτρόπου τῆς Κοινότητος Κορυτσᾶς, ὅπως μετ' αὐτοῦ προβῆτε εἰς τὴν ἔν τινι ἀσφαλεῖ Τραπέζῃ κατάθεσιν τοῦ ὑπὲρ τοῦ ἀνωτέρω ἱεροῦ σκοποῦ ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Γεωργίου διατεθειμένου κληροδοτήματος.

Ἐπὶ τῇ βεβαίᾳ ἐλπίδι ὅτι ἐντὸς ὀλίγου θὰ ἔχῃ ἡ Μητρόπολις τὰς δεούσας ἐπὶ τοῦ προκειμένου πληροφορίας ἐκ μέρους ὑμῶν, εὔχεται ὑμῖν καὶ πάλιν πᾶν ἀγαθὸν καὶ καταθύμιον.

Ἐν Κορυτσᾷ τῇ 28ῃ 7)6ρίου 1896

Ἀριθ. πρωτ. 72

Ἐπιστολὴ συλλυπητήριος τῷ ἁγίῳ Πελαγωνίας ἐπὶ τῷ ἀπὸ μέρους τῶν σχισματικῶν Βουλγάρων ἐν Περλεπὲ δεινοπαθήματί του· ἀπεστάλη δὲ αὐτῷ ἐπιστροφῇ ἀργυρᾶ ποιμαντικὴ ῥάβδος.

Ἐν Κορυτσᾷ τῇ 16ῃ 8)6ρίου 1896

Ἀριθ. πρωτ. 73

Ἐπιστολὴ συστατικὴ τῷ ἁγίῳ Πελαγωνείας δι' ὑύόθεσιν τοῦ ἐκ Δάρδας Παπᾶ Ἠλία

Ἐν Κορυτσᾷ τῇ 16ῃ Ὀκτωβρίου 1896

Ἀριθ. πρωτ. 74

Ἐπιστολὴ τῷ ἁγίῳ Καστορίας δι' ἧς ἠγγέλθη αὐτῷ ὅτι εὑρέθη ὑπὸ τοῦ Μουτεσαρίφου Κορυτσᾶς ἐγκύκλιος ὑπουργικὴ καθ' ἣν οἱ ἀρχιερεῖς δὲν δικαιοῦνται νὰ καθαιρέσωσιν ἱερέα ἐν ἀγνοίᾳ τῶν Πατριαρχείων.

έ τῇ 16ῃ Ὀκτωβρίου 1896

Ἀριθ. πρωτ. 75

Ἐπιστολὴ τοῦ ἁγίου Χαλδίας

Περιπόθητέ μοι ἅγιε Κορυτσᾶς

Ἀσμένως πάνυ κομισάμενος τὴν ἀπὸ τῆς 4ης τοῦ παρελθόντος μηνὸς χρονολογουμένην ἐπιστολὴν τῆς ὑμετέρας ἀγάπης ἤσθην λίαν πρωτίστως ἐπὶ τῇ ἐκδηλώσει τῆς τιμαλφοῦς μοι Αὐτῆς ὑγιείας καθ' ἣν καγὼ θείᾳ συνάρσει καλῶς ἔχω· εἶδον ἑπομένως μετὰ πολλῆς εὐχαριστήσεως τὴν ἐπιτυχίαν της καὶ τὴν ἐπιθυμητὴν εἰρήνην καὶ ἀγάπην, ἣν κατώρθωσεν ἡ ἀγάπη της νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν θεόσωστον Αὐτῆς ἐπαρχίαν ἐν μέσῳ ποιμνίου καὶ ποιμένος κατασβέσασα πᾶσαν φατρίαν καὶ κομματισμόν. Εὔχομαι δὲ ἵνα ὁ τὰ ἀσθενεῖ θεραπεύων καὶ τὰ ἐλλείποντα ἀναπληρῶν θεὸς

ἐνισχύῃ καὶ διατηρῇ ἀπαραμείωτον τὴν ἐν ὑμῖν ἀγάπην καὶ εἰρήνην πρὸς ἔπαινον μὲν τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, χαρὰν δὲ καὶ εὐφροσύνην τῶν ἀγαπώντων Αὐτὴν εἰλικρινῶς. Μετὰ τοῦ τελευταίου γράμματός μου διὰ τοῦ κ. Ἀλεξάνδρου Βρυεννίου εἶχον στείλει Αὐτῇ τὴν εἰκόνα μου περιτετυλιγμένην μεταξὺ δύο σανίδων εἰς σχῆμα μεγάλον οὐδεμίαν περὶ αὐτῆς ποιεῖσαι μνείαν ἐν τῇ ἐπιστολῇ της μήπως δὲν ἀπεστάλη αὕτη. ἢ διέφυγε τὴν προσοχήν της καὶ δὲν μοὶ ἔγραψε περὶ αὐτῆς, ὁ Βρυέννιος μοὶ γράφει ὅτι ἀσφαλῶς διὰ τοῦ ταχυδρομείου τὴν ἀπέστειλον τῷ ἁγίῳ Κορυτσᾶς. Τὰ κατ' ἐμὲ γνωρίζω Αὐτῇ ὅτι εἰσέτι εὑρίσκομαι ἐν τῷ μεταλλείῳ Σὶμ - Χατζίκιοϊ μόλις περὶ τὰ τέλη τρέχοντος μηνὸς δύναμαι ἐντεῦθεν νὰ ἀναχωρήσω διὰ τὰ ἄλλα μεταλλεῖα, ἀλλ' οἱ κόποι πολλοὶ καὶ ἐλάχιστη ἡ ἀπολαβή. Ἔγραψα εἰς τὴν Ἀργυρόπολιν νὰ στείλωσιν εἰς Κ)λιν ἕνα νέον Ξενοφῶντα Ξανθόπουλον ἵνα τὸν εἰσαγάγω εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν συνάμα ἔγραψα καὶ εἰς τὴν Ἐφορείαν καὶ εἰς τὸν Λαυρέντιον νὰ τὸν συστήσῃ καὶ διὰ λογαριασμόν μου νὰ φροντίσῃ τὰ ἀναγκαιοῦντα αὐτῷ ἐνδύματα καὶ βιβλία ὁ νέος εἶνε ἀπὸ τὴν Ἀργυρούπολιν καὶ πρὸ καιροῦ μετώκησεν εἰς τὴν Θεοδοσιούπολιν ἐσχάτως μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Περικλέους ἐλθόντες εἰς Ἀργυρούπολιν, ὁ μὲν Περικλῆς διωρίσθη διδάσκαλος εἰς τὸ Σχολεῖον. ὁ δὲ Ξενοφῶν ἐσπούδασεν εἰς τὸ σχολεῖον Ἀργυρουπόλεως ἀποπερατώσας τὰ ἐν τῷ σχολείῳ μαθήματα ἐστὶν ὀρφανὸς καὶ πατρός, μητρὸς καὶ ἐπιδεκτικὸς γραμμάτων, πιστεύω ὅτι ἐὰν σπουδάσῃ θὰ κατέχῃ θέσιν ἴδωμεν. Ἐὰν θὰ μοὶ γράψητε πάλιν εἰς τὸ αὐτὸ Μεταλλεῖον διευθύνατε τὸ γράμμα τῇ φροντίδι τοῦ Παπᾶ Φωτίου. Τῷ κ. Γεωργίῳ γαμβρῷ ὑμῶν ἐκ μέσης ψυχῆς εὔχομαι.

Ἐπὶ τούτοις διαισθανόμενος τὰ αἴσια τῆς περιποθήτου μοι Αὐτῷ ὑγείας
διατελῶ ἐν ὅλῃ τῇ ἀδελφικῇ ἀγάπῃ
Ἐν Μεταλλείῳ Τὶμ Χατζίκιοϊ τῇ 10ῃ Ἰουλίου 1896
Ὁ Χαλδίας Γερβάσιος

Ἀριθ. πρωτ. 76

Ἀπαντητικὴ τῷ ἁγίῳ Χαλδίας

Περισπούδαστέ μοι ἐν Χῷ ἀδελφέ,

Μετ' ἀρρήτου πνευματικῆς χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως ἀνέγνων τὴν ὑπὸ ἡμερομ. 16ης Ἰουλίου ἐ.ἔ. πεφιλημένην μοι Αὐτῆς ἐπιστολήν. εἰς ἣν ὀπαντῶν σήμερον ἐκφράζω Αὐτῇ τὰς ἀπὸ κέντρου ψυχῆς εὐχαριστίας μου, δι' οὓς ἀπονέμει μοι δαψιλεῖς ἐπαίνους ἐπὶ ταῖς προσπαθείαις, ἃς πρὸς ἀνόρθωσιν τῶν κακῶς κειμένων καὶ ἀποκατάστασιν πλήρους εἰρήνης καὶ ὁμονοίας ἐν τῇ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν κρίμασιν, οἷς οἶδε Κύριος, ὑπὸ παντοίων δυσχερειῶν συνταρασσομένῃ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ κατέβαλον. Ὁμολογητέον ὅτι εἴ τι κατώρθωσα ἐν τῇ θεόθεν λαχούσῃ μοι ἐπαρχίᾳ ταύτῃ, τοῦτο πάντως ὀφείλεται τῇ πανσθενεῖ τοῦ Ὑψίστου προνοίᾳ τῇ τὰ ἀσθενῆ ἀείποτε θεραπεύουσῃ καὶ τὰ ἐλλείποντα ἀναπληρούσῃ.

Ἐλήφθη ἐγκαίρως καὶ τὸ φωτογράφημα Αὐτῆς, ὅπερ ἀνηρτημένον ἔχων ἐν τῇ αἰθούσῃ μο υμεθ' ὑπερηφανείας ἐπιδεικνύω πᾶσι τοῖς προσερχομένοις τὰς παντοίας Αὐτῆς ἀρετὰς ὑπερθαυμάζων καὶ ὡς ἄλλον μου πατέρα ἀγαπῶν καὶ σεβόμενος.

Ἐν τούτοις ἐπὶ τῇ ἐγγιζούσῃ ὀνομαστικῇ Αὐτῇ ἑορτῇ ἐκφράζων τὰ ἐγκάρδια συγχαρητήριά μου. δέομαι τοῦ Ὑψίστου, ὅπως ἀξιοῖ Αὐτὴν ἑορτάζειν ὑγιῶς καὶ γηθοσύνως εἰς πλείστας ἐτῶν περιόδους πρὸς μείζονα χαρὰν τῶν ἀγαπώντων Αὐτὴν καὶ ἐκτιμώντων τὰς σπανίας ἀρετάς της.

Ἀσπαζόμενος δὲ Αὐτὴν ἐν φιλήματι ἀδελφικῷ διατελῶ
Ἐν Κορυτσᾷ τῇ 10ῃ Ὀκτωβρίου 1896

Ἀριθ. πρωτ. 77

Ἐπιστολὴ τοῦ ἁγίου Βελεγράδων

Σεβάσμιε ἐν Χῷ ἀδελφέ.

Δὲν θὰ θελήσω ν' ἀναπτύξω τὴν συνδέουσαν ἡμᾶς φιλίαν διότι θεωρῶ περιττὸν νὰ ἐνδιατρίβω εἰς ἐκφράσεις αἰσθημάτων, τὰ ὁποῖα ἄλλα δύνανται νὰ μεταχειρίζωνται οὐχὶ δὲ καὶ ἐγώ. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι μετὰ τὴν ἄφιξίν μου ἐν τῇ ταπεινῇ μου παροικίᾳ εὐηρεστήθη ἡ Ὑμετέρα Σεβασμιότης νὰ μοὶ συγχαρῇ καὶ εὐχαριστῶν Αὐτὴν εὐγνωμονῶ· δίκαιον ὅμως νομίζω ἵνα ἐκφράσω τὰ συγχαρητήριά μου δι' ὅσα καλὰ καγαθὰ δραστηρίως ἐνήργησε καὶ ἐνεργεῖ ὑπὲρ τοῦ πεφιλημένου Αὐτῆς ποιμνίου, ὑπὲρ οὗ κἀγὼ ἄλλοτε χρηματίσας ταπεινῶς ποιμὴν αὐτοῦ ἐνδιαφέρομαι.

Φίλτατε ἐν Χῷ ἀδελφέ, τὰ τελευταῖα γεγονότα τῇ δραστηρίᾳ Αὐτῆς ἐνεργείᾳ λαβόντα χώραν. Οἷον ἡ ἀνέγερσις τοῦ μεγαλοπρεποῦς Παρθεναγωγείου ὑπὸ φιλομούσου εὐεργετικῆς οἰκογενείας καὶ ἑτέρας ὑπὲρ ἀνεγέρσεως λαμπρῆς Μητροπόλεως εἰσὶ ζῶντα παραδείγματα ῥέκτου καὶ δράστου Μητροπολίτου ἐν τοιαύταις μάλιστα περιστάσεσι. καθ' ἃς δυσκόλως διενεργοῦνται. Ταῦτα εἰλικρινῶς ἐκφράζω συναισθανόμενος καὶ οὐχὶ τύπους χρώμενοι ἡ Ὑμετέρα Σεβασμιότης δὲν θέλει ἀμφιβάλλει περὶ τῶν ἐκφράσεών μου γνωρίζουσα τὸν εἰλικρινῆ μου χαρακτῆρα. Ἐγὼ ἐν Χῷ ἀδελφὲ καταδικασμένος ὢν ἔν τε Κωνσταντινουπόλει ὅτε τὰς διατριβὰς ἐποιούμην τὸ νὰ διορίζομαι πρόεδρος τῶν συντακτικῶν ἐπιτροπῶν διὰ κανονισμούς, ἤδη καὶ ἐν τῇ ταπεινῇ μου παροικίᾳ τὴν αὐτὴν ἔτυχον τύχην δι' ἀναθεωρήσεως ἐπαρχιακῶν κανονισμῶν. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι αἱ συστάσεις μου πρὸς τὴν Ὑμετέραν Σεβασμ. ὑπὲρ τοῦ εὐαγοῦς ποιμνίου της ἐπαλήθευσαν καὶ ἂν οὐχὶ ἄλλο τοὐλάχιστον θὰ μέμνηται ἑνὸς φίλου εἰλικρινοῦς, ὅστις μικρόν τι παράπονον δύναται νὰ ἔχῃ ὅτε ἐν Κων)λει ἔμαθεν ὅτι ἡ Ὑμετ. Σεβασμιότης οὐχὶ καλῶς ἐξεφράσθη περὶ ἐμοῦ ἐπὶ τῷ διορισμῷ της. τοῦτο ὅμως οὔτε παρεδέχθη οὔτε ἐπίστευσα. οὔτε πιστεύω. οὔτε λέγω. καθότι ἀντίκειται τοῦτο πρὸς τὸν εὐγενῆ ἀφ' ἑνὸς χαρακτῆρα αὐτῆς. ἀφ' ἑτέρου πρὸς τὴν εἰλικρίνειάν της. Ἐλυπήθην δὲ διότι εἰς τὰς τελευταίας γενομένας μεταθέσεις ὁ κοινὸς φίλος καὶ σπουδαῖος ὁ πεπειραμένος ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου δὲν ἀνεδείχθη οὔτε Διδυμοτείχου οὔτε Νικοπόλεως ἐπαρχιῶν ἀξίων διὰ τὸν ἡμέτερον Κύριλλον· ἀλλ' ἴσως ἡ θεία πρόνοια ἐπιφυλλάσεται ἵνα εὐδοκήσῃ ὑπὲρ αὐτοῦ ἀνώτερα, κἀγὼ δὲ μετὰ σοῦ εὔχομαι. Συνιστῶν καὶ αὖθις εἰς τὴν εὐμένειάν της τοὺς ἀδελφούς Οἰκονόμον Παπᾶ Δῆμον καὶ Ἀνδρέαν Οἰκονομίδην παρακαλῶ ἵνα δεχθῆτε τὰ ἀδελφικά μου σέβη μετὰ τῆς ἐξεδιασμένης ἀγάπης μεθ' ἧς διατελῶ κατασπαζόμενος.

Ἐν Βερατίῳ τῇ 27ῃ 8)βρίου 1896

Ὁ Βελεγράδων Ἰωρόθεος

Ἀριθ. πρωτ. 78

Ἐπιστολὴ τῷ ἁγίῳ Βελεγράδων ἀπαντητικὴ εἰς συγχαρητήριά του ὑπὲρ παντὸς ὅτι ἐνήργησα καὶ ἐνεργῶ χάριν τοῦ πνευματικοῦ μου ποιμνίου

Ἐν Κορυτσᾷ τῇ 19ῃ 8)βρίου 1896

Ἀριθ. πρωτ. 79

Συστατικὴ ἐπιστολὴ τῷ κ. Ἐλευθερίῳ Ταπεινῷ δικηγόρῳ διὰ τὴν περὶ προικὸς ὑπόθεσιν τῆς Αἰκατερίνης Ν. Δρούσου ἐκ Κορυτσᾶς

τῇ 19ῃ Ὀκτωβρίου 1896

Ἀριθ. πρωτ. 80

Ἀπαντητικὴ τῷ Πρωτοσυγκέλλῳ κ. Ἱεροθέῳ εἰς συγχαρητήριον ἐπιστολήν του καὶ τηλεγράφημα ἐπὶ ὀνομαστικῇ ἑορτῇ

Ἀριθ. πρωτ. 81

Τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ

Παναγιώτατε Δέσποτα,

Πάνυ εὐσεβάστως ἀνέγνων τὴν ἀπὸ τῆς 24ης 7)βρίου 96 σεπτήν μοι Πατριαρχικὴν καὶ Συνοδικὴν ἐγκύκλιον. δι' ἧς ἐντέλλομαι ὅπως πρὸ τοῦ προσεχοῦς Δεκεμβρίου ἀποστείλω τὴν συνοδικῶς ἀποφασισθεῖσαν ὑπὲρ τῶν ἀναγκῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Ταμείου συνδρομὴν μετὰ τοῦ καταλόγου τῶν ἐν τῇ ἐμῇ ταπεινῇ ἐπαρχίᾳ Ἐκκλησιῶν διῃρημένων εἰς τρεῖς τάξεις παρ' ὧν δέον νὰ εἰσπράξω ἀναλόγως τὸ ποσὸν μιᾶς λίρας Τουρκίας, ἡμισείας καὶ ἑνὸς τετάρτου συνῳδὰ τῇ προανακοινωθείσῃ μοι ἀποφάσει. Ἀπαντῶν δηλῶ τῇ ὑμετέρᾳ θειοτάτῃ Παναγιότητι ὅτι θὰ φροντίσω ἐγκαίρως ν' ἀποστείλω τάς τε συνδρομὰς τῶν Ἐκκλησιῶν ὡς καὶ τὸν κατάλογον αὐτῶν.

Ἐπὶ τούτοις ἀσπαζόμενος τὴν χαριτόβρυτον Αὐτῆς δεξιὰν διατελῶ

Ἐν Κορυτσᾷ τῇ 8ῃ Ὀκτωβρίου 1896

Ἀριθ. πρωτ. 82

Πρὸς τὸ ἔντιμον Προεδρεῖον τοῦ ἐν Κων)πόλει Ἠπειρωτικοῦ Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου

Πρὸ ἡμερῶν ἁπάντων εἰς ἐπιστολήν τοῦ καθ' ὑμᾶς Συλλόγου ἔγραφον πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὅτι τὰς σχετικὰς περὶ τῶν Σχολείων Ἀργόβας πληροφορίας ἤθελον διαβιβάσῃ ὑμῖν εὐθὺς ὡς ἤθελον λάβῃ τοιαύτας. Κατ' αὐτὰς ὁ ἐν Πρεμετῇ Πρωτοσύγκελλός μου ἤγγειλέ μοι ὅτι συνεφωνήθη ἐν Ἀργόβᾳ ὡς διδάσκαλος ὁ κ. Βασίλειος Σ. Σούλης καὶ ὅτι ἐνεγράφησαν 20 μαθηταὶ καθὰ δηλοῖ καὶ ὁ ἔγκλειστος κατάλογος.

Ἐπὶ τούτοις διερευνῶν μετὰ πόθου τὰ αἴσια τῆς Ὑμετέρας πολυτίμου μοι ὑγιείας καὶ εὐχόμενος ὑμῖν καὶ τῷ καθ' ὑμᾶς Συλλόγῳ πᾶν ἀγαθὸν καὶ καταθύμιον διατελῶ

Ἐν Κορυτσᾷ τῇ 8ῃ Ὀκτωβρίου 1896

Ἡ πρὸ αὐτῆς εἶναι ἡ ὑπ' ἀριθ. Πρωτ. 104.

Ἀριθ. πρωτ. 83

Τοῖς ἀδελφοῖς Παπαδοπούλου

Ἀξιότιμοι φίλοι.

Προαγόμενος εἰς ἀπάντησιν τῆς ἀπὸ ἡμερομ. 1ης Ὀκτωβρίου ὑμετέρας ἐπιστολῆς. δι' ἧς ζητεῖτε τὴν ἐξόφλησιν τοῦ πρὸς ὑμᾶς χρέους μου, δηλῶ ὑμῖν, ὅτι ἕνεκα τῆς οἰκονομικῆς καχεξίας ἥτις μαστίζει τὸν τόπον. δὲν θὰ δυνηθῶ νὰ ἐξοφλήσω τὸ ὅλον χρέος μου· θὰ φροντίσω ὅμως ἐντὸς ὀλίγου νὰ ἀποστείλω ὑμῖν μέρος τούτου. Ἐπεθύμουν πολὺ νὰ ἀνταποκριθῶ εἰς τὴν δικαίαν αἴτησίν σας, πλὴν ἀνεξάρτητοι ὅλως τῆς θελήσεώς μου λόγοι ἀναγκάζουσί με νὰ μὴ δυνηθῶ νὰ πράξω τοῦτο.

Εὐχόμενος δὲ ὑμῖν πᾶν ἀγαθὸν καὶ καταθύμιον διατελῶ

Ἐν Κορυτσᾷ τῇ 8ῃ Ὀκτωβρίου 1896

Ἀριθ. πρωτ. 84

Πέτρου Δ. Χαρίζη

ἀκροστιχὶς εἰς Γ'ερβάσιον τὸν Αον Μητροπολίτην Κορυτσᾶς.

Γ ὄνιμος τὸν νοῦν καὶ κρίσιν κ' εἰς τὰ ἄλλα ἀγαθὸς
Ε μπειρότατος ἐδείχθης κυβερνήτης ἀγλαὸς

Ρ ήγματ᾽ εἶχε πλεῖστα ὅσα τὸ σκάφος ἡμῶν σαθρόν,
Β εβρωμένον καὶ ναυάγιον κινδυνεῦον πανοικτρὸν
Α λλ᾽ ἀτρόμητος. Σὺ ναύτης τὰς πληγὰς αὐτοῦ ἰᾶς,
Σ άλους δὲ καὶ τρικυμίας τολμηρῶς διαπερᾶς
Ι δοὺ σίγησαν οἱ σάλοι πάντες, οἱ κοινοτικοί,
Ε-ἰρήνη δὲ Ἱεράρχα βασιλεύει ἀγαστὴ

Ἔγγραφον ἐν Κορυτσᾷ κατὰ Ὀκτώβριον τοῦ 1896

Ἀριθ. πρωτ. 85

Ἀναστασίου Κ. Οἰκονομίδου

Ἄνδρα τὸν ἀργυρόπεζα τέκεν Χαλδίας αἶα
θρέψε τ᾽ ἀριπρεπέα, κλεινῷ ἐφεζόμενον
πρώτης συγκελίης θώκῳ, νῦν δ᾽ ἰθύνοντα
Κορυτσᾶν ζαθέων, πουλυβότειρα θ᾽ ἅλις
Γερβάσιον θεράποντα ὀτρηρὸν ἐόνταγε Μουσῶν
εὔχομαι ἐκ κραδίης Ὑψιμέδοντι θεῷ
Πολλὰ βιῶν ἔτεα τρισόλβιον, ἦν τε ἑορτὴν
φαίδιμον οὐ μόνον νῦν, ἀλλὰ καὶ αὖτις ἄγειν.

Ἀριθ. πρωτ. 86

Ἐπιστολὴ Χρυσοστόμου Καλαφάτη
ἀρχιδιακόνου τοῦ Ἁγ. Ἐφεσίου

Σεβαστὲ καὶ Πανιερώτατέ μου πάτερ καὶ φίλε

Ἀπὸ καιροῦ εὑρισκόμην περιοδεύων καὶ μόλις πρὸ ἑβδομάδος παθὼν ἔκ τινος ἀποστήματος ὑπὸ τὴν μασχάλην ἠναγκάσθην νὰ ἐπιστρέψω εἰς Κορδελιόν, ἵνα ὑποβληθῶ εἰς ἰατρικὴν ἐπίσκεψιν καὶ ἐγχείρησιν. Ἐπιστρέψας εὗρον γράμμα τῆς ὑμετέρας σεπτῆς φιλότητος καὶ ὅλοι οἱ ἐν τῇ Μητροπόλει ἀπὸ τοῦ σεβαστοῦμοι γέροντος ὅστις δὲν εἶχεν ἐξέλθει εἰς περιοδείαν, διότι ἐξῆλθον μετὰ τοῦ ἐπισκόπου μέχρι τοῦ μικροτέρου μας διακόνου ἐπιδείκνυντές μοι τὰς ἐφημερίδας συνέχαιρόν μοι, διότι ὁ φίλος ἐφ᾽ ᾧ πάντοτε σεμνύνομαι δὲν δείκνυται κατώτερος τῶν τόσων συστάσεων καὶ εὐφημιῶν μου, ἀφ᾽ οὗ κατώρθωσε νὰ συμβιβάσῃ ἐν τόσῳ βραχεῖ διαστήματι καὶ νὰ θεραπεύσῃ πολυχρονίους καὶ δυσιάτους πληγάς. Φίλε μου, ἡ χαρά μου εἶναι ἀνέκφραστος ὄχι διότι ἐγὼ εἶχον ἢ ἔχω ἀνάγκην νὰ ἴδω καὶ τοιαῦτα ψηλαφητὰ τῆς μεγάλης σου ἱκανότητος καὶ συνέσεως τεκμήρια, ἀλλὰ δι᾽ ἐκείνους μεθ᾽ ὧν ὁμιλῶ περὶ ὑμῶν θέλω ἵνα πεισθῶσιν ὅτι δὲν μεταχειρίζομαι ὑπερβολὰς εἰς τοὺς ἐπαίνους μου· ὅ,τι προέβλεπον καὶ ὅ,τι ὡς πίστεως ἄρθρον ἐπίστευον, τοῦτο πραγματοποιεῖται καὶ ἀμφιβολία δὲν ὑπάρχει ὅτι οὕτω συνετῶς πολιτευόμενον θὰ Σὲ περιβάλλῃ πάντοτε καὶ θὰ σὲ συσφίγγῃ ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἀφοσίωσις τοῦ ποιμνίου Σου. Ἂς ἴδῃ καὶ ἡ ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Πατριαρχικοῦ, καθημένη Παναγιότης του, τὴν ἀνεπάρκειαν αὐτοῦ καὶ τὸ πλήρωμα τῆς ἱκανότητος ἄλλων· ἐκεῖνος ἀντὶ νὰ κατευνάσῃ ἤναψε τὴν φοβερὰν καὶ καταστρεπτικὴν τῆς διχονοίας πυρκαϊὰν καὶ Σὺ εὑρὼν αὐτὴν νὰ ἐκπέμπῃ φοβερὰς γλώσσας πυρὸς τὴν κατέστειλας καὶ εὐλογοῦντος τοῦ θεοῦ τὸ ἔργον τῶν χειρῶν Σου, ἐντὸς μικροῦ καὶ θὰ τὴν σβύσῃς. Εὐλογημένον διὰ τοῦτο ἂς εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ καὶ ὑπὸ τὴν ἄμαχον αὐτοῦ σκέπην καὶ εὐλογίαν εἴθε νὰ εὑρίσκηται πάντοτε ἡ Σὴ γερασμία καὶ φιλικὴ κορυφὴ νὰ κατορθοῖ πάντοτε τὰ λαμπρὰ καὶ εὐλογημένα ταῦτα κατορθώματα. Πλήρης ἀδελφικῆς

χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως κατιφιλῶ τὴν δεξιάν σου καὶ ἐκπληρῶν τὴν δεδομένην ἀπὸ καιροῦ ὑπόσχεσίν μου, ἰδού Σοι ἐσωκλείω τὴν ταπεινήν μου εἰκόνα, ἣν δὲν ἀμφιβάλλω θὰ δεχθῇ εὐμενῶς.

Ἐν Κορδελιῷ τῇ 3ῃ Αὐγούστου 1895

Ἀριθ. πρωτ. 87

Ἐπιστολὴ Ἀλεξάνδρου Μελαχρινοῦ ἰατροῦ

Σεβαστὲ καὶ ἀγαπητὲ Μητροπολῖτα Κορυτσᾶς κύριε Γερβάσιε,

Μετὰ πολλῆς χαρᾶς ἔλαβον τὴν ἀπὸ 6ην Αὐγούστου χρονολογουμένην ἐπιστολήν Σας ἐξ ἧς τὰ καθ' ὑμᾶς ἔμαθον. Δὲν ὑπῆρχεν ἀμφιβολία ὅτι ἠθέλετε κατακτήσει τὴν γενικὴν ἀγάπην καὶ ἐκτίμησιν τῶν ἐπαρχιωτῶν σας, γνωστῶν ὄντων τῶν περικοσμούντων ὑμᾶς προτερημάτων. Τούτου ἕνεκα ἡ λύπη ἣν ἠσθάνθημεν ἐκ τῆς ἀναχωρήσεως ὑμῶν ἐμετριάσθη ἐκ τῶν ὅσων ἀνέγνωμεν ἐν ταῖς ἐφημερίσι περὶ τῆς καθόλου ἀποδοχῆς καὶ ἐξ ὅσων καὶ ἐντεῦθεν μανθάνομεν παρὰ ἐπαρχιωτῶν σας, ἰδίᾳ ἀναλογιζόμενοι ὅτι ἀπεφύγατε ὑπηρετοῦντες ἄνθρωποι ἀκαταλόγιστον καὶ εὐμετάβολον καὶ καχύποπτον. διατηρήσαντα οὕτω ἀναλλοίωτον τὴν ἀγαθωτέραν ἐκτίμησιν πάντων τῶν φίλων καὶ μή. Ἡ κατάστασις ἀγαπητέ, τῶν Πατριαρχείων ἡ αὐτὴ ἣν γνωρίζετε· ἄνθρωπος δὲν πατεῖ καὶ ἐὰν ἐπιθυμῇ τις νὰ ἰδῇ τινὰ τῶν φίλων, φοβεῖται μήπως τὸν καταστήσῃ ὕποπτον παρὰ τῷ Τσάτσῳ ὁ φίλος Βαπορίδης ἔλαβε τὴν συναλλαγματικὴν καὶ εἰσέπραξε τὸ ἰσότιμον. Σᾶς εὐχαριστοῦμεν δὲ πολὺ καὶ διὰ τὴν προσφορὰν τὴν ὁποίαν ἐκάματε πρὸς τὴν Σχολὴν ἐν εἴδει τόκου. Ἔχομεν ἤδη σκοπὸν ἀμέσως νὰ παραιτηθῶμεν· ἂς ἐργασθῶσι καὶ ἄλλοι.

Ἐπὶ τούτοις εὐελπιστῶν ὅτι θὰ ἔχω πάντοτε ἐπιστολήν σας, ἀσπάζομαι τὴν δεξιάν σας καὶ διατελῶ ὅλως πρόθυμος καὶ ἀφοσιωμένος φίλος.

Ἐν Φαναρίῳ τῇ 25ῃ Αὐγούστου 1895 Α.Β. Μελαχρινός.

Ἀριθ. πρωτ. 88

Προσφώνησις ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῶν γενεθλίων τῆς Α.Α. Μεγαλειότητος τοῦ Σουλτάνου

Σεφκειλοῦ κουτρετλοῦ βελῆ - νιϋμὲτ πὶ μινετιμὶζ Πατησαχημὶζ Σουλτάν. Ἀβδοὺλ Χαμὲτ Χὰν σανὶ ἐφέντη χαζιρετλερὴ ἰτζοὺν βιλατέτι χουμαγιουνλεριντὲ πεντελερὶ ταχὴ ρούμ μελλὲτ ταραφηντὰν δουὰ ἐτεριμκί, σαχήπι κουτρὲτ ἀλὰν τσανὰπ χὰκ τάχτι ἀληπάχτι Χουμαγιουνλεριντὲ σιχὰτ βὲ ἀφιγετὲ ταξίμ, βὲ κάτρι ἀλῆ κάτρι σενιγελερινὲ ταχείμ. βὲ τζοῦμλε τουσμανλαρὲ οὔζερινὲ τάϊμα μουζαφὲρ, βὲ ταπαάϊ σατηκαλερινὴ ἐμπριντὲ ὁλὰν ταλὲῶ Χασενελερινὴ γανὶ γανὶ ἰχσὰν ἐΐλεγέ. Ἀμήν.

Ἀριθ. πρωτ. 89

Ταχρίριον τῷ Νομάρχῃ Βιτωλίων

Ἐξοχώτατε,

Καθὼς ἐπληροφορήθημεν παρὰ τοῦ ἐν Κορυτσᾷ ἡμετέρου ἀρχιερατικοῦ ἐπιτρόπου, τὸ ἐκεῖ Συμβούλιον (ἰδαρὲ) πιέζει διὰ παντοίων τρόπων τοὺς Ὀρθοδόξους χριστιανοὺς τῆς κωμοπόλεως Μοσχοπόλεως, ἵνα παραδώσωσι καθηρημένῳ τινὶ ἱερεῖ Κοσμᾷ λεγομένῳ μόνον δύο ἢ τρεῖς ὀπαδοὺς ἔχοντι μίαν τῶν Ρωμαϊκῶν ἐν Μοσχοπόλει Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν. Ἐκτὸς τοῦ ὅτι ὁ Κοσμᾶς οὗτος δὲν εἶναι ἱερεὺς καὶ πᾶσα αὐτοῦ πρᾶξις τείνει πρὸς ἐμπαιγμὸν τῆς θρησκείας μας καὶ ἡ διαγωγή του ἀντιβαίνει εἰς τὰς διατάξεις τοῦ ὑψηλοῦ φιρμανίου, ὅπερ φέρω ἀνὰ χεῖρας συνῳδὰ

τῷ ὁποίῳ ἔπρεπε νὰ τιμωρηθῇ προσηκόντως, ὅλαι αἱ ἐκκλησίαι κτισθεῖσαι δι' ὑψηλῶν φιρμανίων ἐπ' ὀνόματι τῆς ἐν Μοσχοπόλει Ρωμαϊκῆς Ὀρθοδόξου Κοινότητος ἀνήκουσιν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς ταπεινῆς μου Μητροπόλεως δι' ἣν οὐδεμία ἀπόφασις τοῦ ἐνταῦθα ἰδαρὲ δύναται νὰ ἔχῃ κῦρος ὁπόταν ἀνεβαίνει εἰς τὰς διατάξεις τοῦ φιρμανίου τὸ ὁποῖον φέρω ἀνὰ χεῖρας.

Διὰ ταῦτα παρακαλῶ τὴν Ὑμετέραν Ἐξοχότητα νὰ διατάξῃ εἰ δυνατὸν τηλεγραφικῶς τὸν Μουτεσαρίφην Κορυτσᾶς ὅπως μὴ προβῇ εἰς τοιαύτας ἐνεργείας, αἵτινες δυνατὸν νὰ ἐπιφέρωσι ταραχὰς μεταξὺ τῶν φιλησύχων κατοίκων Μοσχοπόλεως, οἵτινες οὐδέποτε θὰ ἀνεχθῶσι νὰ ἴδωσι περιυβριζομένην τὴν θρησκείαν των ἐν Ἐκκλησίᾳ τὴν ὁποίαν οἱ πατέρες των ἐπ' ὀνόματι τῆς Ρωμαϊκῆς Ὀρθοδόξου Κοινότητος ἔκτισαν.

Ἐπὶ τούτοις διατελῶ (ἐν Κορυτσᾷ Πρεμετῇ τῇ 4ῃ Μαΐου 1896)

Ἀριθ. πρωτ. 90

Ἐπιστολὴ Χρυσοστόμου ἀρχιδιακόνου τοῦ ἁγίου Ἐφέσου

Σεβαστέ μοι φίλε,

Ἐν Βριούλοις εὑρισκόμενος ἔλαβον τὸ ὡραῖον πλὴν ἀχρονολόγητον γράμμα ὑμῖν. Μεγάλη καὶ εἰλικρινὴς εἶναι ἡ χαρά μου διότι ἀποκατέστησας τὴν τάξιν καὶ ἡσυχίαν ἐν τῇ πολυταράχῳ πρότερον ἐπαρχίᾳ σου καὶ ἤδη χάριν ἀπολαμβάνεις τοὺς ἀγλαοὺς καρποὺς τῶν συνετῶν μέτρων καὶ τῆς καλῆς σου ποιμαντορίας. Ἡμεῖς ὅλοι ἐνταῦθα παρακολουθοῦμεν τὰ τῆς σῆς ἐπαρχίας μετὰ τοῦ ἰδίου ἐνδιαφέροντος, μεθ' οὗ φροντίζομεν καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν ἐπαρχίαν. ὅ,τι γράφεται διὰ Σὲ καὶ τὴν ἐπαρχίαν Σας προκαλεῖ ὅλων μας τὴν προσοχὴν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον. Δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι τῆς αὐτῆς προσοχῆς θ' ἀξιῶνται καὶ τὰ καθ' ἡμᾶς ὑπὸ σοῦ. Ἰδιαιτέρως περὶ ἐμοῦ γνώριζε ὅτι καθ' ὅλα ἔχω ἄριστα προχθὲς εἶχον τὸν ἀδελφόν μου ἐδῶ ἐλθόντα μετὰ τοῦ γνωστοῦ σοι φίλου Δημοσθένους. Αἵ τὰ οἰκογενειακά μας ὀλίγον κατ' ὀλίγον ρυθμίζονται ἐπὶ τὰ βελτίω μόνον τὴν Ἐριφίλην ἂν ἐκδώσωμεν εἰς γάμον τώρα προσεχῶς, ἡ εὐτυχία μας θὰ λάβῃ τὰ ἐμπρὸς θὰ μὲ νομίζῃς ἴσως ἐπιλήσμονα τῶν πρὸς σὲ πολλῶν μου ὑποχρεώσεων. Δὲν θέλω νὰ μὲ βαρύνωσιν ὑποχρεώσεις ὡς κεκυρωμένος ὑπὸ τὸ βάρος χρεῶν νὰ παρίσταμαι ἐνώπιόν σου θέλω τὴν φιλίαν μας ἀνωτέραν παντὸς φιλικοῦ βάρους καὶ διὰ τοῦτο θὰ σὲ παρακαλέσω νὰ μοὶ δηλώσῃς ἓν μέρος ὅπου νὰ σὲ πληρώσω τὰς ὀφειλομένας δεκαπέντε λίρας. Ἴσως θὰ γνωρίζῃς ὅτι αἱ πέντε ἔμειναν μέχρι τέλους παρὰ τῷ Ἀριστομένει πλὴν τὸ χρέος εἶναι ἐμοῦ καὶ ἐγὼ ἀποδώσω. Γερβάσιέ μου, τί νὰ σοὶ εἴπω νομίζω ὅτι εἶμαι κατάδικος ἐνώπιόν σου διὰ τὸ παλαιωθὲν χρέος μου καὶ διὰ τοῦτο σὲ καθικετεύω ἐλευθέρωσόν με καὶ ἀπάλλαξόν με τῆς καταδίκης ταύτης. Θέλεις νὰ μάθῃς τὰ περὶ τῶν Ἐκκλ. πολιτικῶν μας πραγμάτων κρίσεις τοῦ σεβαστοῦ μοι Γέροντος· πρὶν σοι εἴπω ὅ,τι ἀκούω καὶ βλέπω θὰ σοὶ εἴπω ὅτι «ἐὰν δὲν Πατριαρχεύουν οἱ φιλόσοφοι ἢ δὲν φιλοσοφήσουν ὀρθῶς περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς οἱ ἀναδεικνύμενοι Πατριάρχαι μας, ἡ Ἐκκλησιαστική μας πορεία θὰ εἶναι ἡ αὐτὴ ἣν ὅλοι βλέπομεν· ἡ Ἐκκλησιαστική μας νόσος εἶναι βαθεῖα καὶ μόνον Πατριαρχεία ἱκανὴ καὶ μακροχρόνιος νοήμονος καὶ ἐναρέτου Πατριάρχου θὰ δυνηθῇ νὰ τὴν θεραπεύσῃ· οἱ δὲ εὐκόλως ἀναδείξαντες Πατριάρχας τοὺς Διονυσίους καὶ Νεοφύτους μέγα κρῖμα θὰ ἔχωσιν εἰς τὴν ψυχήν των· περὶ τοῦ νῦν Πατριάρχου μας οὐδὲν λέγω, διότι ὁ χρόνος θὰ μᾶς δείξῃ ὁποῖος τις ὁ ἀνήρ· ἴσως εἶχεν ἱκανότητα νὰ διορθώσῃ τινὰ κακῶς γινόμενα, ἀλλ' αἱ ἰσχυραὶ τῶν ἰσχυρῶν τῆς ἡμέρας ἐπιδράσεις θραύουσιν ὅλην τὴν θέλησίν του· ὁ Γέροντας μου, φίλε, ἔχει τὴν ὑψίστην ταύτην ἀρχὴν ἥτις ἐκ τῆς φιλοσοφικῆς κρίσεως τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων περιεγένετο αὐτῷ νὰ μὴ θαυμάζῃ τινα, διότι ὅλοι εἴμεθα μέτριοι σεβόμενος δὲ τὸν ἑκάστοτε

ἐπὶ τοῦ θρόνου εὑρισκόμενον ὅστις δήποτε καὶ ἂν ἦ οὗτος φίλος του ἢ ἐχθρός, μέγας ἢ μικρός. οὐδέποτε ἀνοίγει στόμα πρὸς ἐπίκρισιν ἀλλὰ ἥκιστα δὲ τῶν ἀνωτέρων του, σέβεται μέχρις ἀπιστεύτου βαθμοῦ πολλάκις ἐκφωνῶν τὸ ἀποστολικὸν «ἄρχοντα τοῦ λαοῦ σου οὐκ ἐρεῖς κακῶς» θλιβόμενος διὰ τὴν πορείαν τῶν ἐκκλησιαστικῶν μας καὶ ἐθνικῶν πραγμάτων θερμότερον καθ' ἑκάστην προσεύχεται ὅπως γυρίσῃ ὁ τροχὸς τῆς τύχης τῆς καλῆς καὶ τῆς εὐδαιμονίας καὶ εἰς τὰ ἡμέτερα πράγματα καὶ ἴδωμεν καὶ ἡμεῖς ἡμέρας καλὰς καὶ ἀγαθάς. Ἀλλ' ἔπρεπε, φίλε μου, νὰ μὴ γράψῃς πρότερον τὰς σὰς κρίσεις, ἃς ἐμόρφωσας ζήσας ἐν τοῖς Πατριαρχείοις καὶ ὕστερον νὰ ζητήσῃς καὶ ἡμῶν τὰς κρίσεις, αἱ ὁποῖαι μορφοῦνται μακρόθεν καὶ μακρὰν τῶν πραγμάτων καὶ αἱ ὁποῖαι πολλάκις δυνατὸν νὰ εἶναι καὶ ἡμαρτημέναι. Τοῦτο πολλάκις ἐζήτησα παρ' ὑμῶν καὶ οὐδέποτε τὸ ἐπέτυχον· ἤδη τὸ ζητεῖς καὶ σύ· ἡγοῦ τῆς ὁδοῦ καὶ πρὸς αὐτὴν βαδίσαι πειράσομαι. Ἑορτάζω κατὰ Νοέμβριον, ὥστε ἔχει κερδημένα τὰ διὰ τὴν προσεχῆ ἑορτὴν τοῦ ἁγίου Ι. Χρυσοστόμου τηλεγραφικά. Ἐγὼ θέλω καὶ διψῶ γράμματά σου καὶ ὄχι ξηρὰ τηλεγραφήματα· γράφε μοι, γράφε μοι πολλά, πολλὰ νὰ κορεσθῶ. Σὺ ὁ τόσον πολυλόγος πῶς τώρα ἐστείρευσες;

Καταφιλῶ τὴν δεξιάν Σας.

Ἐν Κορδελιῷ τῇ 18ῃ Ἰανουαρίου 1896. Ἀρχ. Χρυσόστομος

Ἀριθ. πρωτ. 91

Ἐπιστολὴ τοῦ Ν. Πηγαδᾶ

Σεβασμιώτατε,

Ὁ ἀξιότιμος κ. Χρηστάκης Νῖκος κατὰ τὴν ἐνταῦθα πρό τινων μηνῶν ὀλιγοήμερον αὐτοῦ διατριβὴν ἐξέφρασέ μοι τὴν λύπην του, διότι δὲν ἔγραψα πρὸς τὴν ὑμετέραν Σεβασμιότητα μετὰ παρρησίας δ' εἶπέ μοι, ὅτι θεωρεῖ δίκαια τὰ κατ' ἐμοῦ ἐπὶ τούτῳ παράπονα Αὐτῆς, ἥτις ἄλλως εὐμενεῖς πρὸς ἐμὲ τρέφει διαθέσεις. Τὸ ὀρθὸν τῆς ἐκ φιλικωτάτης καρδίας προερχομένας παρατηρήσεις ταύτης δὲν ἠδυνάμην ἢ ν' ἀναγνωρίσω θερμῶς δὲ παρεκάλεσα τὸν εἰρημένον ἀξιότιμον κύριον, ὅπως ἅμα τῇ εἰς πατρίδα ἐπανόδῳ εὐαρεστηθῇ νὰ διερμηνεύσῃ τῇ Ὑμ. Σεβασμιότητι τὴν εὐγνωμοσύνην μου ἐπὶ τοῖς εὐμενέσιν Αὐτῆς πρός με αἰσθήμασιν καὶ ἔδωκα τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι ἔμμελον νὰ γράψω καὶ ἰδιαιτέρως πρὸς τὴν Ὑμετέραν Σεβασμιότητα. Δυστυχῶς ὅμως ἱκανὸς ἔκτοτε παρῆλθε χρόνος, μόλις δ' ἤδη ἀφοῦ ὁλόκληρον συνεπληρώθη ἔτος ἀπὸ τῆς ἐκ Κορυτσᾶς ἀναχωρήσεώς μου, ἐπιχειρῶ νὰ ἐκπληρώσω ἐπιβεβλημένον μοι εὐάρεστον καθῆκον νὰ ἐκφράσω καὶ διὰ τῆς γραφίδος τῇ Ὑμετέρᾳ Σεβασμιότητι τὰς ἐγκαρδίους μου εὐχαριστίας καὶ τὴν ἄπειρον εὐγνωμοσύνην μου ἐπὶ τῇ πρὸς ἐμὲ ἐξαιρετικῇ Αὐτῆς συμπαθείᾳ ἥτις τὴν ἀφορμὴν ἔχει εἰς τῆς καρδίας Αὐτῆς καὶ μόνον τὴν εὐγένειαν.

Τὴν μέχρι τοῦδε σιωπήν μου δὲν ἐπιχειρῶ νὰ δικαιολογήσω, τολμῶ δὲ νὰ πιστεύσω, ὅτι θὰ τύχω τῆς συγγνώμης τῆς Ὑμετέρας Σεβασμιότητος, ἣν θερμῶς ἐξαιτοῦμαι, διότι ἡ ἀμέλεια καὶ αἱ ἀτελεύτητοι ἀναβολαὶ παρέσχον ἴσως ἀφορμὴν εἰς παρεξήγησιν τοῦ πρὸς τὴν Ὑμετέραν Σεβασμιότητα ἄκρου σεβασμοῦ καὶ ἐκτιμήσεως αἰσθημάτων μου. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι κατὰ τὴν διακανόνισιν τοῦ περὶ τοῦ μισθοῦ ἡμῶν ζητήματος ἐλυπούμην τὰς ἀλλεπαλλήλους βλέπων συζητήσεις, διότι ἐφρόνουν, ὅτι ἡ Ὑμετέρα Σεβασμιότης ἠδύνατο, ὀχυρουμένη ὄπισθεν τοῦ περὶ τούτου πρακτικοῦ τῆς ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου καὶ ἐπικαλουμένη τὴν ἀπόφασιν τῆς Μ. Ἐκκλησίας νὰ θέσῃ ἐκτὸς πάσης συζητήσεως τὸ θέμα καὶ νὰ ἐπιβάλῃ τὴν λύσιν, οὐχ ἧττον ὅμως λαμβάνων ὑπ' ὄψει τὴν γενικὴν κατάστασιν ἀνεγνώριζον τὰς δυσχερείας καθ' ὧν ὤφειλε νὰ προσκρούσῃ αὕτη, ἀφοῦ μάλιστα γνωσταὶ ἐτύγχανον καὶ αἱ διαθέσεις τῶν τε ἐναντίον ἡμῖν καὶ πολλῶν ἐκ τῶν μέχρι μὲν πρὸ μικροῦ τότε συμπάθειαν ἡμῖν ἐπιδειξαμένων κατὰ τὴν τελευταίαν δὲ στιγμὴν λιποψυχησάντων. Ἐκ τοῦ σύνεγγυς ἐν πάσῃ λεπτομε-

ρείᾳ γνωρίσας τά τε πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα ἠδυνάμην νὰ κρίνω ὁποίαν ἱκανοποίησιν καὶ δικαιοσύνην ἐδικαιούμην νὰ ἀναμένω μάλιστα ἐν περιστάσει καθ' ἣν ἡ τῶν παθῶν ἔξαψις εἰς τὸ κατακόρυφον φθάσασα σημεῖον ἦκιστα ἐπέτρεπον εἰς τὴν κρίσιν τὴν ἐλευθερίαν της, ἐπειδὴ δὲ ἡ Ὑμετέρα Σεβασμιότης ἐπαρκῶς δοκιμάσασα ἐξετίμησε δεόντως ταῦτα, εἶμαι ἀπηλλαγμένος νὰ ἐκταθῶ ἐπὶ τούτων, ἐνῷ τουναντίον θὰ ὑπῆρχεν οὐσιωδεστάτη παράλειψις, ἂν μὴ ἔσπευδον νὰ διαλύσω πᾶσαν ὑπόνοιαν, ὅτι δυσηρεστήθην — ἐγὼ τοὐλάχιστον — ἐκ τῆς λύσεως ἐκείνης κατὰ τῆς Ὑμετέρας Σεβασμιότητος, ἥτινι χάριτας μόνον, γινώσκω, ὅτι ὀφείλω. Ἀνεξαρτήτως δὲ καὶ τοῦ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἀξίου λήθης δι' ἡμᾶς ἐκείνου γεγονότος ἐπεκρότησα εἰς τὴν καθόλου πολιτείαν τῆς Ὑμετέρας Σεβασμιότητος καὶ ὑπῆρξα ἐν Κων)πόλει ἰδίᾳ κῆρυξ τῶν πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἀπὸ πολλοῦ φυγαδευθείσης ἡσυχίας καὶ τάξεως σπουδαίων αὐτῇ μεριμνῶν καὶ τοῦ ζωηροῦ καὶ εἰλικρινεστάτου πατρικοῦ Αὐτῆς ἐνδιαφέροντος ὑπὲρ πόλεως καὶ ἐπαρχίας ἣν κακῶς ἐννοουμένη φιλοπατρία μᾶλλον δὲ ἐπιμέρισπος φιλοπρωτία καὶ αἰσχρὰ ἰδιοτέλεια σκληρότατα ἐπὶ σειρὰν ὅλων ἐτῶν ἐδοκίμασαν. Τὰ μετὰ ταῦτα γεγονότα ἐδικαίωσαν μὲ πληρέστατα, χαίρω δὲ τὰ μέγιστα τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ καὶ ἡ κοινὴ μαρτυρία ἁπάντων τῶν γνωρισάντων τὴν Ὑμετέραν Σεβασμιότητα καὶ τὰς περικοσμούσας Αὐτὴν ἀρετὰς συμβιβάζεται πρὸς τὴν ἐκτίμησιν καὶ τὴν λατρείαν ὧν ἐν βραχυτάτῳ διαστήματι ἠξιώθη ἐν Κορυτσᾷ, ἥτις ὑπὸ τοιοῦτον πνευματικὸν ποιμένα ἓν καὶ μόνον μέλημα ὀφείλει νὰ ἔχῃ τὴν ἐπούλωσιν τῶν πληγῶν της καὶ τὴν ἐξάλειψιν τῆς παρὰ τῷ ἔξῳ κόσμῳ ἐσχηματισμένης δυσμενοῦς γνώμης. Τὸ κατ' ἐμὲ μεγίστην θὰ αἰσθάνωμαι εὐχαρίστησιν ἀκούων μακρόθεν μόνον τὴν πρόοδον καὶ τὸν πρὸς τὰ καλὰ ζῆλον τῶν Κορυτσαίων ἐν εἰρήνῃ καὶ ὁμονοίᾳ διατελούντων, εὐτυχὴς δὲ θὰ λογίζωμαι ἂν καὶ αἱ συμπάθειαι τῆς Ὑμετέρας Σεβασμιότητος μένωσιν ἀναλλοίωτοι πρός με ὅστις συνιστῶν ἐμαυτὸν εἰς τὴν εὔνοιαν Αὐτῆς θερμότατα ἀπεκδέχομαι καὶ τὰς θεοπειθεῖς Αὐτῆς εὐχὰς καὶ εὐλογίας.

Ἐν Πρώτῃ τῇ 12ῃ Σεπτεμβρίου 1896

Ἀριθ. πρωτ. 92

Ἀπαντητικὴ εἰς Ν. Πηγαδᾶν

Περισπούδαστε ἡμῖν κύριε Ν. Πηγαδᾶ,

Μετὰ πολλῆς τῆς περιχαρείας κομισάμενον ἀνέγνωμεν τὸ ὑπὸ ἡμερομ. 12ῃ 7)βρίου ἐ ἔ. περισπούδαστον γράμμα τῆς Ὑμετέρας Ἐλλογιμότητος, πρὸς ὃ σήμερον ἀπαντῶντες εὐχαριστοῦμεν μὲν ἐπὶ ταῖς ἀγαθαῖς σου πρὸς ἡμᾶς διαθέσεσι, προσέτι δηλοῦμεν δ' ὅτι, εἴτε καλὸ καὶ ὠφέλιμον ἐν τῇ θεόθεν λαχούσῃ ἡμῖν ἐπαρχίᾳ ἐπράξαμεν, τοῦτο ἐπωφείλεται τῇ πανσθενεῖ τοῦ Ὑψίστου χάριτι, ἥτις μόνη ἐπιπνέουσα δύναται νὰ συνάπτῃ τὰ διεστῶτα καὶ νὰ διαχέῃ πανταχοῦ τὴν γλυκιρὰν τῆς εἰρήνης αὔραν. Ἐπειδὴ δὲ ἐκ νεότητος ἐμάθομεν νὰ τιμῶμεν τὴν εἰλικρίνειαν, δὲν ἀποκρύπτομεν ὅτι πρὸ τῆς λήψεως τοῦ περισπουδάστου γράμματος διετελέσαμεν βεβαρημένοι τὴν καρδίαν, διότι καίπερ διὰ πολλῶν μόχθων καὶ κόπων διεξάγοντες καὶ αἰσίως λύσαντες τὸ ἰδιαίτερόν σου ζήτημα, οὐδεμιᾶς ἐτύχομεν ἀπὸ μέρους σου εὐχαριστίας. Ἀλλ' ἤδη ὁπότε ὁ γλαφυρός σου κάλαμος οὕτω λαμπρῶς, ἀλλὰ καὶ μετά τινος ὑπερβολῆς τοσαῦτα καλὰ περὶ ἡμῶν διετύπωσεν ἡ καρδία ἡμῶν ἠγαθύνθη καὶ τὸ πρὸς σὲ τῆς ἀγάπης ἡμῶν αἴσθημα καὶ ἐκτίμησιν ἀνερριπίσθη.

Μὴ ἀμφιβάλλοντες ὅτι προθύμως γενήσεται δεκτὸν τὸ πατρικὸν ἡμῶν τοῦτο παράπονον διαβεβαιοῦμεν σε ὅτι ἀείποτε ἐκτιμήσαμεν τὴν ἱκανότητά σου καὶ εὐξόμεθα πρὸς τὸν Ὕψιστον ὅπως διαφυλάσσῃ σε ὑγιαίνοντα καὶ ἐν πᾶσιν εὐτυχοῦντα.

Ἐπὶ τούτοις εὐχόμενοι σοι πᾶν ἀγαθὸν καὶ καταθύμιον διατελοῦμεν

Ἐν Κορυτσᾷ τῇ 23ῃ Ὀκτωβρίου 1896

Ἀριθ. πρωτ. 93

Ἐπιστολὴ Γενναδίου Ἀλεξιάδου

Πολυσέβαστέ μοι Ἱεράρχα,

Δὲν γνωρίζω ἂν ἡ ἐκ Θάσου ἐπιστολή μου, δι' ἧς τὰ κατ' ἐμὲ λεπτομερῆ ἐξέθετον τῇ ὑμετέρᾳ περισπουδάστῳ μοι Σεβασμιότητι ἔφθασεν εἰς χεῖρας Αὐτῆς ἀσφαλῶς. Ἡ βαθεῖα σιγὴ αὐτῆς καὶ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ μοι ἐμβάλλει εἰς ἀμφιβολίαν, ἀλλ' ὅπως ποτ' ἂν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἐπετείου Αὐτῆς ὀνομαστικῆς χαράσσων τὰς γραμμὰς ταύτας θὰ προσπαθήσω καὶ αὖθις νὰ ἐκθέσω ἐν συντόμῳ τὰ κατ' ἐμέ, ἱκανοποιῶν τὸ ὑπὲρ ἐμοῦ ἄπτωτον ἂν δὲν ἀμφιβάλλω ἐνδιαφέρον Αὐτῆς.

Καὶ πρῶτον Σεβασμιότατε, καθυποβάλλων τῇ ὑμετέρᾳ λίαν μοι πεφιλημένῃ Σεβασμιότητι τὰ ἐγκάρδιά μου συγχαρητήρια ἐπὶ τῇ μετ' οὐ πολὺ ἀγομένῃ ὀνομαστικῇ Αὐτῆς ἑορτῇ ἀπὸ μέσης ψυχῆς δέσμας τοῦ ὑψίστου, ὅπως ἀξιώσῃ Αὐτὴν νὰ ἑορτάζῃ καὶ πανηγυρίζῃ τὴν εὔσημον καὶ χαρμόσυνον ταύτην ἡμέραν ἐπὶ πλεῖστα ἔτη ἐν νηστείᾳ, χαρᾷ καὶ δόξῃ ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἔθνους συνεχίζουσα τὴν λαμπρὰν καὶ εὐδόκιμον Αὐτῆς ποιμαντορίαν περὶ ἧς πολλὰ τὰ καλὰ ἐπληροφορήθην καὶ παρά τινος συναδέλφου μου μαθόντος τὰ καὶ Αὐτὴν παρὰ τοῦ ἄλλοτε Γυμνασιάρχου Κορυτσᾶς κ. Φυλακτοῦ καὶ παρὰ τοῦ ἐσχάτως ἐνταῦθα ἀφικνομένου Ἀρχιμανδρίτου κ. Λαμασκηνοῦ Μοσχοπούλου πρὸς παραλαβὴν τῶν πραγμάτων τοῦ Σεβ. ἁγίου Νικοπόλεως. Ἔπειτα δὲ ἐπαναλαμβάνων ὅσα καὶ ἐν τῇ προηγουμένῃ μου πληροφορῶ τὴν Υ.Σ. ὅτι λαβὼν ὑπ' ὄψιν τὰς πολλὰς πρὸς τὸν Σεβασμιώτατον ἅγιον Μαρωνείας ὑποχρεώσεις μου καὶ τὰς συστάσεις τοῦ Σεβασμιωτάτου ἁγίου Προύσης, ὡς καὶ τῶν ἐνταῦθα φίλων μου ἀνενέωσα τὸ συμβόλαιόν μου ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ὅροις, ἐφ' οἷς καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἐν μέσῳ γενικῆς συμπνοίας καὶ εὐχαριστήσεως. Ἀποχαιρετήσας δὲ τοὺς πάντας μετέβην εἰς Θάσον ὅπως ἐκεῖ διέλθω τὰς διακοπὰς παρὰ τῷ ἁγίῳ Μαρωνείας. Δυστυχῶς κατὰ τὴν ἀπουσίαν μου, οἱ κατὰ τὸ φαινόμενον τὸν φίλον προσποιούμενοι, ἐν τῷ κρυπτῷ δὲ τὰ μένεα κατ' ἐμοῦ πνέοντες ἔγραψαν δύο ἐναντίον μου διατριβὰς λίαν ἐξευτελιστικὰς φρονοῦντες ὅτι δι' αὐτῶν θὰ μὲ ἀνάγκαζον νὰ παραιτηθῶ. Καὶ ἀνεσκεύασεν μὲν ἐπισήμως τοὺς λιβελιογράφους ἡ ἀξιότιμος ἐφορεία, ἀλλὰ καὶ οὕτω λυποῦμαι καιρίως, διότι διασύρεται ἀδίκως τὸ ὄνομά μου ἐν τῇ δημοσιογραφίᾳ ἔχων ὑπ' ὄψιν τὸ τοῦ Ἰσοκράτους ὅτι πολλοὶ τὴν μὲν ἀλήθειαν ἀγνοοῦσι πρὸς δὲ τὴν δόξαν ἀποβλέπουσι. Τὴν τοιαύτην στάσιν ἐὰν ἐγνώριζον ἐκ τῶν προτέρων, ἐπίσης ἐὰν ἐγνώριζον καὶ τὸν σχηματισμὸν Αης τάξεως, ἕνεκα τῆς ὁποίας εἰς νέους κόπους καὶ μελέτας θὰ ὑποβληθῶ ὁριστικῶς θὰ παρῃτούμην καὶ θὰ ἐζήτουν ἀλλαχοῦ θέσιν. Ἀλλ' οὐδέτερον ἐγνώριζον καὶ ἀνενέωσα τὸ συμβόλαιον χωρὶς νὰ λάβω ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ὑπ' ὄψιν. Ἦτο πεπρωμένον ἐπὶ ἓν ἔτι ἔτος νὰ ὑποφέρω ἀλλὰ Θεοῦ θέλοντος διὰ τὰ ἑπόμενα ὁριστικῶς καὶ ἀμετακλήτως θὰ ὑποβάλω παραίτησιν καὶ ἀπὸ τοῦδε θὰ ἀποταθῶ εἰς πάντας τοὺς εἰλικρινῶς ἀγαπῶντας με παρακαλῶν αὐτοὺς ἵνα φροντίσωσι καὶ μοί συστήσωσιν εἰς θέσιν ἀνετωτέραν σχετικῶς καὶ μᾶλλον συμφωνοτέραν πρὸς τὸ στάδιον τῶν μαθητῶν τῆς σχολῆς. Εἶναι περιττὸν νομίζω νὰ παρατηρήσω ὅτι μεταξὺ τῶν πρώτων φίλων, πρὸς οὓς θὰ ἀποταθῶ περὶ θέσεως κατατάσσεται καὶ ἡ ὑμετέρα φίλη μοι κορυφή, εἰς τὰ αἰσθήματα τῆς ὁποίας ἔκκλησιν ποιούμενος παρακαλῶ, ἵνα τὸ ἐπ' Αὐτῇ συντελέσῃ εἰς τὴν ἀπαλλαγὴν μου ἀπὸ τοῦ κοπιωδεστάτου διδασκαλικοῦ ἔργου ὡς λίαν ὀχληροῦ. Κατ' αὐτὰς ἀναμένω ἐκΔράμας τὸν ἀγαπητὸν Λαυρέντιον ν' ἀνταλλάξω μετ' αὐτοῦ σκέψεις περὶ τούτου καὶ θὰ παρακαλέσω αὐτὸν νὰ συστήσῃ τὰ δέοντα εἰς τοὺς ἀγαπητοὺς Κύριλλον καὶ Φώτιον, ἵνα ἐν εὐκαιρίᾳ ἐνεργήσω περὶ ἐμοῦ εἴτε εἰς κατάλληλον ἀρχιερέα συνιστῶντές μοι, εἴτε εἰς Γυμνάσιόν τι ὡς καθηγητήν, εἴτε ἐντὸς τῆς πρωτευούσης εὑρίσκοντες δι' ἐμὲ κατάλληλον θέσιν. Οὐχ ἧττον θεωρῶ καλὸν καὶ ἡ

Ὑμ. Σ. νὰ γράψῃ περὶ τούτου δύο λέξεις πρὸς τὸν Φώτιον. Πεπεισμένος ὅτι εἴτε οὕτως εἴτε ἄλλως θὰ ἐνεργήσῃ ἡ Ὑμετέρα πεφιλημένη μοι Σεβασμιότης ὑπὲρ τῆς βελτιώσεως τῆς καταστάσεώς μου, ἐκ προτέρου ἐκφράζω Αὐτῇ τὰς ἐγκαρδίους μου εὐχαριστίας. Παρακαλῶν δ' αὐτὴν ἐν τέλει ἵνα εὐαρεστουμένη διαβιβάσῃ τὰ δέοντα τῷ Πανοσιολογιοτάτῳ κ. Ἱεροθέῳ καὶ τῷ ἀνεψιῷ Αὐτῆς Γεωργίῳ καὶ μ' ἀξιώσῃ ὀλιγοστίχου ἀπαντήσεως, ἀσπαζόμενος τὴν ἱερὰν Αὐτῆς δεξιὰν καὶ ἐξαιτούμενος τὰς εὐχὰς Αὐτῆς διατελῶ μετ' ἄκρας ἀγάπης καὶ ὑπολήψεως.

Ἐν Γιουμουλτζίνῃ τῇ 9ῃ Σεπτεμβρίου 1896

Ἀπαντητικὴ τῷ Γενναδίῳ Ἀλεξιάδῃ

Ἀγαπητέ μου Γεννάδιε,

Ἀσμένως ἐδεξάμην τὴν ἀπὸ 8ης λήγοντος μηνὸς ἐπιστολήν σου, πρὸς ἣν καὶ ἀπαντῶν ἐν πρώτοις ἐκφράζω τὰς θερμάς μου εὐχαριστίας ἐπὶ ταῖς συγχαρητηρίοις εὐχαῖς, ἃς ἐπὶ τῇ ὀνομαστικῇ μου ἑορτῇ ἐκ φιλικοῦ καθήκοντος ὁρμώμενος διεβίβασάς μου. Εἶτα δὲ δηλῶν σοι ὅτι ὀπαραμείωτος τυγχάνει ἡ πρὸς σὲ ἀγάπη καὶ ἐκτίμησίς μου, διαβεβαιῶ ὅτι τὸ ἐπ' ἐμοὶ θὰ ἐνεργήσω τὸ δέον ὅπως τύχῃς θέσεως ἀναλόγου τῆς ἀξίας καὶ τῶν ἠθικῶν προσόντων σου. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ ἀλλοπρόσαλλον τῶν ἐν Γκιουμουλτζίνῃ φίλων σου, τοῦτο χρησιμευσάτω σοι ὡς μάθημα ὅτι πάντες οἱ ἐπαγγελόμενοι τὸν φίλον οὔκ εἰσι φίλοι καὶ ὅτι ἀνάγκη μετὰ πολλῆς τῆς προσοχῆς καὶ ἐπιφυλάξεως νὰ καταγράψῃ τις τινα ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν φίλων του. Ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι θὰ εἶμαι πάντοτε ἐνήμερος τῶν κατὰ σέ, περὶ ὧν τὰ μάλιστα ἐνδιαφέρομαι διατελῶ ἀσπαζόμενός σε ἐκ μέσης ψυχῆς καὶ καρδίας.

Ἐν Κορυτσᾷ τῇ 23ῃ 8)βρίου 1896

(Συνεχίζεται)

ΝΙΚΟΛ. Β. ΛΩΛΗ

Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΣΤΙΣ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΑΠΛΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ

1922, 1933, 1942,

1922 Γράφει ὁ Πέτρος Σ. Λώλης πρὸς τὸν ἀδελφόν του Βασίλειον εἰς Τεριάχιον

Τ.Τ. 925 τῇ 8ῃ Νοεμβρίου 1922
Ἀγαπητέ μου Ἀδελφὲ Βασίλειε, Χαῖρε.
Ὑγιαίνω, ὑγίαινε.
Ἐπὶ τῇ σημερινῇ Πανυγήρει εὔχομαι ὑμῖν ἔτη πολλά, καταστῆτε δὲ τάχιστα λατρευτὸς σύζυγος καὶ εὐτυχὴς πατήρ.
Σᾶς γράφω λεπτομερῶς τὰς περιπετείας μου εἰς Μικρὰν ἀσίαν.
Πρόσφερε τὰ σέβη μου εἰς τὴν Μητέρα μας.

Ὁ Ἀδελφός σας
Π. Σ. Λώλης

Καβατζὶκ Δ. Θράκης τῇ 7ῃ Νοεμβρίου 1922.

ΑΙ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑΙ ΤΗΣ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗΣ ΤΡΑΓΩΔΙΑΣ

Σάββατον 13ης Αὐγούστου ἐ. ἔτους.

Περὶ τὴν 4ην πρωϊνὴν ὥραν ἤρχισεν σφοδρὸς βομβαρδισμὸς ἐκ μέρους τοῦ ἐχθροῦ διαρκείας μέχρι τῆς 3ης ἀπογευματινῆς κατόπιν ἐξεδηλώθη ἡ ἐπίθεσις τοῦ ἐχθροῦ εἰς τρία Κέντρα ἀντιστάσεως τοῦ ὑποτομέως Σεϊντῆ - Σαζῆ - Ἀκ - ἴν, μὲ δύναμιν ἑνὸς τάγματος μὲ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὸν Συγκρότημα Κοτήφαρι ἔνθα εὑρίσκετο ὁ 6ος λόχος τοῦ 53ου Συν) τος. Οἱ Εὔζωνοι οἱ μὲν διὰ πρώτην φορὰν βαπτιζόμενοι εἰς τὸν πόλεμον, οἱ δὲ διὰ δευτέραν, μετὰ μεγίστης ψυχραιμίας ἀνέμενον τὴν ἐπίθεσιν τοῦ ἐχθροῦ, ἵνα κατασυντρίψωσιν αὐτήν, ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τὸν ἡρωϊκὸν Συν) χην μιας Νικόλαον Τσίπουραν, ἀφίσαντες τοὺς τούρκους ἵνα πλησιάσωσιν εἰς τὰ χαρακώματα, δὲν ἔβαλαν, οἱ τοῦρκοι νομίσαντες ὅτι κατόπιν τοῦ σφοδροῦ βομβαρδισμοῦ δὲν θὰ εἶχε μείνει κανείς, ὁρμοῦν πρὸς τὰ συρματοπλέγματα καὶ διὰ ψαλίδων ἑτοιμάζονται νὰ κόψουν αὐτά, ἀλλὰ δι' ἑνὸς παραγγέλματος «πῦρ», ἤναψεν ὅλη ἡ γραμμή, τὰ πυροβόλα κροτοῦν βάλοντα βολὴν φραγμοῦ καὶ μπαράζ, ἡ μάχη διήρκεσεν περὶ τὴν ὥραν, οἱ ἐναπομείναντες τοῦρκοι ὑποχώρησαν ἀτάκτως, ἵνα συνταχθῶσιν καὶ ἐπιτεθοῦν διὰ δευτέραν φοράν, ὁπότε κατὰ τὰς ἑσπερινὰς ὥρας ἐπετέθησαν καὶ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἡ τελεία καταστροφή των, 300 περίπου πτώματα εὑρίσκοντο ἔξω τῶν γραμμῶν μας πλὴν τῶν τραυματιῶν καὶ τῶν διαμελισθέντων ἐκ τῶν ὀβίδων, ἐκ τῶν ἡμετέρων εἷς ἐλαφρῶς τραυματίας, κατόπιν τῶν 1500 περίπου ὀβίδων τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ἀποτέλεσμα; ἡ τελεία συντριβὴ τοῦ ἐχθροῦ εἰς τὸν τομέα μας.

Ἡ νὺξ παρῆλθεν ἤρεμος, ἠκούοντο ἔξω τῶν γραμμῶν φωναὶ καὶ βογγητὰ τῶν τραυματιῶν τούρκων, καὶ ἀμέσως τὰ ὀβιδοβόλα μας βάλουν ἀποτελειώσαντα οὕτω

καὶ τοὺς τραυματίας, οἵτινες εὑρίσκοντο εἰς τὴν ἀπέναντι τῶν γραμμῶν μας χαράδραν.

Κυριακὴ 14ης Αὐγούστου ἐ. ἔτους.

Τὴν 7ην πρωϊνὴν ἤρχισεν πάλιν ὁ βομβαρδισμὸς διαρκείας μέχρι τῆς 4ης ἀπογευματινῆς, ὁπότε οἱ τοῦρκοι ἤρχισαν τὴν ἐπίθεσίν των μὲ ὁρμήν, ἀλλὰ καὶ διὰ δευτέραν φορὰν διεδραματίσθησαν τὰ τῆς τοῦ Σαββάτου. Κατὰ τὴν ὥραν τῆς μάχης ὁ θρυλικὸς Συν) χης μας εἰς τὸ παρατηρητήριον τοῦ πυροβολικοῦ συσκέπτεται μὲ τὸ ἐπιτελεῖον του καὶ καταστρώνει τὸ σχέδιον τῆς ἀντεπιθέσεως. Ἀλλὰ φθάσας ἀγγελιαφόρος ἐκ Μεραρχίας κομίζει διαταγὴν τῆς Στρατιᾶς, ἵνα ἡ Μεραρχία μας παραδώσῃ τὸν τομέα της εἰς τὸ 12ον Συν) γμα καὶ ἀναχωρήσῃ διὰ Ἀφιὸν Καρὰ Χισάρ, ὅπως πλευροκοπήσῃ τὸν ἐχθρόν. Εἶχε ἔλθει ἄλλη διαταγὴ κρυπτογραφικὴ περὶ τῆς ὑποχωρήσεως, ἡ ὁποία δὲν μᾶς ἐκοινοποιήθη». Κατὰ τὴν 6ην ἀπογευματινὴν ἔληξε ἡ μάχη, ἦλθε δὲ καὶ τὸ 12ον καὶ μᾶς ἀντικατέστησε. Συνάμα δὲ ὁ Συν) χης μας παρέδωσε καὶ τὸ σχέδιον τῆς ἀντεπιθέσεως εἰς τὸν τοῦ 12ου, ὅστις ἐνέκρινε καὶ ἐξετέλεσε τοῦτο. Ἡμεῖς περὶ τὸ μεσονύκτιον ἀντικατεστάθημεν, βαδίζοντες πρὸς τὸ Νότιον Συγκρότημα. Τὸ 12ον ἐνήργησεν τὴν ἀντεπίθεσιν, ἐξετόπισε τοὺς τούρκους, συνέλαβεν ὑπερεκατὸν αἰχμαλώτους καὶ ἦλθεν πάλιν εἰς τὰς γραμμάς του.

Δευτέρα 15-8-22.

Ἐτέθημεν εἰς πορείαν πρὸς τὸ Ν. Συγκρότημα μὲ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὸ Ἀφιόν. Δευτέρα ἑσπέρας κατεκλίθημεν εἰς Σαρῆ - Μπαϊρ. Τρίτῃ πρωΐ 9ῃ πρωϊνὴ ἐκκινοῦμεν δι' Ἀκ - σιλσύκ, μετὰ κοπιώδη πορείαν φθάνομεν. Ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ ἐβλήθη ἀπὸ μερικοὺς ἀτάκτους, ἀλλ' ἀνεπιτυχῶς. Τετάρτῃ πρωΐ 6ῃ πρωϊνὴ ἐκκινοῦμεν δι' Ἀλαγισούντ. «Σιδ. Σταθμὸς διακλάδωσις Δορυλαίου καὶ Κιουταχίας». Καθ' ὁδὸν πληροφορούμεθα ὅτι οὐδὲν τιμῆμα ἡμέτερον ὑπάρχει καὶ ὅτι τέσσαρες τουρκικαὶ Μεραρχίαι μὲ ἀνάλογον πυροβολικὸν καὶ ἱππικὸν ἐβάδισαν πρὸς Δορύλαιον καὶ Κιουτάχιαν, ἡμεῖς ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Συν) χην μας εἴμεθα πλέον ἢ βέβαιοι ὅτι θὰ ἐβγαίναμε πέρα, «οὐδεμίαν δὲ ἐμπιστοσύνην ἔχοντες πρὸς τὸν Μέραρχόν μας», βαδίζομε καὶ φθάνομε εἰς τὸν ἀνωτέρω Σιδ. Σταθμόν. Περισυλλέγομεν πληροφορίας περὶ τῆς ἐν γένει καταστάσεως. Βεβαιοῦνται αἱ ἀνωτέρω εἰδήσεις. Τέλος κατεκλίθημεν εἰς τὸν ἀνωτέρω σταθμόν. Στήνομε τὸν ἀσύρματον τῆς Μεραρχίας διὰ νὰ λάβωμε νέας διαταγάς. Τέλος ἦλθε ἡ διαταγὴ διὰ Οὐσάκ. Τὴν τετάρτην 9ην πρωϊνὴν ἐτέθη ἡ Μεραρχία ὁλόκληρος εἰς πορείαν μὲ ἐμπροσθοφυλακὴν τὸ 51ον καὶ ὀπισθοφυλακὴν τὸ 53ον καὶ πλαγιοφυλακὴν τὸν 6) 53 λόχον. Μετὰ τρίωρον πορείαν συνεπλάκη ἡ πλαγιοφυλακή, ἡ ὁποία ὑπέστη πανωλεθρίαν, λόγῳ τοῦ ὅτι τὴν ἀνέμενεν ὁλόκληρος τουρκικὴ Μεραρχία μετ' ἀρκετοῦ ἱππικοῦ καὶ πυροβολικοῦ. Ἀναπτύσσεται τὸ 53ον διότι λόγῳ τοῦ ἐδάφους τὸ 51ον ἐτέθη εἰς ἀκινησίαν. Γίνεται σχετικὸν διάβημα τοῦ Μεράρχου παρὰ τῷ Συν) χῃ μας ὅπως ὁ 6ος λόχος καθηλώσῃ τὸν ἐχθρόν, καὶ ὑποχωρήσῃ ἡ λοιπὴ Μεραρχία, ἔλαβεν ὅμως ἀρνητικὴν ἀπάντησιν. Βλέπων ὁ Μέραρχος ὅτι ἡ θέσις τῆς Μεραρχίας ἦτο κρίσιμος μεταβαίνει παρὰ τῷ Συν) χῃ τοῦ 51ου καὶ εἰσηγεῖται περὶ παραδόσεως τῆς Μεραρχίας. Καὶ παρ' αὐτοῦ ἔλαβεν ἀρνητικὴν ἀπάντησιν. Ἡ μάχη ἐξηκολούθησεν ἀπὸ 12ης πρωϊνῆς μέχρι 7ης ἀπογευματινῆς. Αἱ ἀπώλειαι τοῦ ἐχθροῦ ἦταν ἀνεξακρίβωτοι, πάντως ὅμως πολλοί. Ἡμέτεραι 40 τραυματίαι καὶ ὑπερτριάκοντα πέντε νεκροὶ καὶ ἐξαφανισθέντες. Ἐκεῖ ἐτραυματίσθη ὁ Γρηγόριος Δῆμος ἐκ Βοστίνης ἐξηφανίσθησαν δὲ οἱ λοχ. Ἐξάρχου Ὀδυσσεὺς ἐκ Ρουμπατῶν καὶ Κολιὸς Ἀθ. στρ. ἐκ Κακολάκου. Μόλις ἐνύκτωσε ἐτέθη ἡ Μεραρχία εἰς πορείαν καὶ ὅλην τὴν νύκτα ἐβαδίσαμε μέχρι μεσημβρίας τῆς ἐπομένης. Καταυλιζόμεθα, στήνομε τὸν ἀσύρματον, ἀλλ' οὐδεμία συνεννόησις. Ὁλόκληρος ἡ Μεραρχία ἦτο νεκρά. Οὐδέποτε οἱ ἄνδρες της εὑρέθησαν εἰς τοιαύτην ἀπαισιοδοξίαν. Τὸ ἀπόγευμα φθάνει ἓν ἀεροπλάνον μᾶς ἀναγνωρίζει καὶ φεύγει. Τὴν ἐπομένην ἐκκινοῦμεν δι' Οὐσάκ. Κατὰ τὴν μεσημβρίαν φθάνει τὸ ἀεροπλάνον καὶ μᾶς εἰδοποιεῖ ὅτι τὸ Οὐσάκ

κατελήφθη ὑπὸ τῶν τούρκων καὶ πρέπει νὰ ἀλλάξωμε κατεύθυνσιν. Ἐβαδίσαμεν ἐξ ἄλλης ὁδοῦ καὶ μετὰ 12 ἡμερῶν κοπιώδη πορείαν, βαλόμενοι ἀπὸ παντοῦ ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, νήστεις καὶ στερούμενοι τῶν πάντων φθάνομεν εἰς Δεκέλειαν, παραθαλασσίαν πόλιν ἀπέναντι τῆς Μυτιλήνης. «Διὰ νὰ σᾶς γράψω τὰ ὅσα διεδραματίσθησαν εἰς τὸ διάστημα τῶν 12 ἡμερῶν ἀπαιτεῖται ὁλόκληρος ἐφημερίς». Ἐπιβιβαζόμεθα εἰς τὰ πλοῖα καὶ ἀποβιβαζόμεθα εἰς Μυτηλίνην. Ἐκεῖ ἡ κατάστασις ἦτο ἀπελπιστική. Εὑρίσκοντο ὑπερτριάκοντα χιλιάδες στρατιῶται ἔνοπλοι, οἱ ὁποῖοι ἀπήτουν παρὰ τῶν ἀρχῶν ἀπολυτήρια. Διατάσσεται τὸ Σύνταγμά μας νὰ ἐπιβάλῃ τὴν τάξιν, καὶ ἐντὸς 12 ὡρῶν ἐπεβλήθη ἡ τάξις. Τί διεδραματίσθη εἰς τὸ διάστημα τῶν 12 ὡρῶν εἶναι ἀπερίγραπτον. Πόσαι κεφαλαὶ ἔχουν σπάσει δὲν ἀριθμοῦνται καὶ κατὰ δεκάδας διὰ σχοινίων ἐφέροντο οἱ ταραξίαι εἰς τὰ κρατητήρια. Τὸ γενικὸν πρόσταγμα τῆς τάξεως εἶχεν ὁ Συν) χης μας.

Κατὰ τὸ ὀλιγοήμερον διάστημα τῆς παραμονῆς μας ἐν Μυτηλίνῃ, ἤλθομεν εἰς συνεννοήσεις μετὰ τῶν ἀρχηγῶν τῶν ἐπαναστατῶν, ἐμείναμεν σύμφωνοι εἰς ὅλα τὰ ζητήματα. Ἀπεστάλημεν εἰς Θεσσαλονίκην καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἐξεδηλώσαμε τὸ κίνημα.

Καὶ εἰς Θεσσαλονίκην ἡ κατάστασις οὐχὶ εὐχάριστος, ἀλλὰ μόλις ἔμαθαν ὅτι ἀποβιβάζεται τὸ 53ον ἔτρεμε ὁ κόσμος, διότι ἐμεῖς τὸ εἴχαμε πάρει εἰς τὴν ἀπάνω σκάλα. Μόλις περνοῦσε τμῆμα τοῦ 53ου ἔπρεπε νὰ τρέμουν θεοὶ καὶ δαίμονες, καὶ τοιουτοτρόπως ἐπετύχαμε τὸν σκοπόν μας.

Εἰς Θεσσαλονίκην κυριεύσαμε ὅλας τὰς θέσεις: Φρουραρχεῖον, Διοίκησιν Φρουρίου καὶ ἄλλας ἀρχάς, ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ Συν) χου μας, τοῦ πολὺ Τσίπουρα Νικολάου.

Π. Σ. Λώλης

1933 Γράφει ὁ Βασίλειος Σ. Λώλης πρὸς τὸν Βασίλειον Α. Πλιάτσικαν εἰς Νέαν Ὑόρκην Η.Π.Α.

Ἐν Τεριαχίῳ τῇ 20ῇ Ἰουνίου 1933
εἰς Νέα Ὑόρκην

Φίλτατε φίλων Βασίλειε, χαῖρε.

Τὴν οἰκογένειάν σας χαιρετῶ, καθὼς καὶ ἡ οἰκογένειά μου σᾶς χαιρετᾶ.

Εἴμεθα καλά, τὸ ἴδιον καὶ δι' ὑμᾶς ποθοῦμεν.

Πρὸ 15 ἡμερῶν εὑρίσκομαι στὸ χωριό. Ἔφθασα καλὰ καὶ τοὺς εὗρῆκα ὅλους καλά. Δὲν σᾶς ἔγραψα ἀμέσως ἕνεκα τῶν πολλῶν φροντίδων καὶ βασάνων, διότι καθὼς ξεύρετε αὐτὸ γιὰ μένα δὲν εἶναι ταξεῖδι ἀναψυχῆς, ἀλλὰ βασάνων. Προσωρινῶς ἐγκατέστησα τὸ ἀρχηγεῖον μου εἰς τὸ μικρὸ σπητάκι τῆς θείας μου καὶ ἤρχισεν ἡ κατεδάφισις τῶν ἐρειπίων καὶ αὐτοπροσώπως διευθύνω τὰς ἐπιχειρήσεις, σήμερον δὲ ἐτέθη καὶ ὁ θεμέλιος λίθος.

Χθὲς ἔλαβα καὶ τὸ γράμμα σας, τὸ ὁποῖον μοῦ ἐστάλη ἐξ Ἀθηνῶν, καὶ ἐχάρην διὰ τὴν ὑγείαν σας. Σᾶς εὐχαριστῶ διὰ τὰ συλλυπητήριά σας διὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀναδόχου μου Θωμᾶ. Δυστυχῶς τὸ χωριό μας ἔχασεν ἕναν ἐκ τῶν καλυτέρων συγχωριανῶν μας, καὶ ὅλος ὁ κόσμος καὶ ὅσοι τὸν ἐγνώριζαν καὶ μόνον ἐξ ἀκοῆς ἐλυπήθησαν. Δὲν ξεύρω τί κατάρα ἔχει τὸ χωριό μας νὰ πληρώνῃ κάθε χρόνον σχεδὸν τόσην νεανικὴν ζωὴν φόρον εἰς τὸν Χάρον.

Κατωτέρω μοῦ γράφετε ὅτι αὐτοῦ ἡ κατάστασις ἤρχισε νὰ καλυτερεύῃ καὶ ὅτι ἐδῶ εἶναι εὐχάριστος χάρις εἰς τὴν Κυβέρνησιν Τσαλδάρη.

Μακρυὰ ποὺ ξημιέρωσες, ἢ τὸ γράφεις αὐτὸ γιὰ νὰ μὲ πειράξῃς, ἐπειδὴ ξεύρεις ὅτι εἶμαι βενιζελικὸς μέχρι μυελοῦ ὀστέων. Μοῦ γράφεις ὅτι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἐξύπνησε καὶ ἔδωσε τὴν ψῆφον του εἰς τὸ ἱστορικὸν κόμμα τοῦ Δ. Γούναρη. Ἐγὼ δὲν ξέρω νὰ ἔχῃ καμμίαν ἱστορίαν τὸ Λαϊκὸν Κόμμα, καὶ ποιὸς εἶναι αὐτὸς ὁ μεγάλος

ἀρχηγὸς Δ. Γούναρης καὶ πότε ἐκυβέρνησε καὶ πότε ἐδοξάσθη καὶ ἐμεγαλύνθη. Γράψε μου, σὲ παρακαλῶ, γιατὶ ἐγὼ δὲν γνωρίζω τὴν ἱστορίαν τῆς νεωτέαρς Ἑλλάδος. Ἐγὼ ξεύρω ὅτι μόνον ἕνα ἱστορικὸν κόμμα ὑπάρχει, τῶν Φιλελευθέρων, καὶ ἕνας Μεγάλος ἀρχηγός, ὁ Βενιζέλος, τοῦ ὁποίου ἡ φήμη διῆλθε τὰ στενὰ ὅρια τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος, τὴν ὁποίαν ἐδημιούργησεν Αὐτός, καὶ ἔφθασεν εἰς τὰ τέσσαρα ἄκρα τῆς γῆς, καὶ χάρις εἰς τὸν Βενιζέλον ἔμαθαν οἱ ξένοι ὅτι ὑπάρχει Ἑλλάς.

Ἀποκαλεῖς δολοφόνους τοὺς Σωτῆρας τῆς Πατρίδος, ἐνῷ οἱ Λαϊκοὶ εἶναι δολοφόνοι καὶ προδόται τῆς Πατρίδος καὶ αὐτοὶ ὀργάνωσαν δολοφονικὴν ἀπόπειραν ἐναντίον τοῦ ἀρχηγοῦ μας, ὁ ὁποῖος ἐσώθη ὡς ἐκ θαύματος, διότι δὲν τὸν φυλάγει μόνον ὁ Θεὸς ἀλλὰ καὶ ὁ Διάβολος, καὶ ἐδολοφόνησαν ἀνάνδρως τὴν Μεγαλυτέραν Ἑλληνίδα Εὐεργέτιδα. Ἀποκαλεῖς Μέγαν τὸν Γούναργην καὶ ἐκλεκτοὺς ὀπαδοὺς τοὺς 6 νεκροθάφτες τῆς Ἑλλάδος, χωρὶς ποτὲ νὰ ὑπολογίζετε τὰς χιλιάδας τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ ποὺ ἐθυσιάσθησαν ἀδίκως εἰς τὰ βάθη τῆς Μ. Ἀσίας. Αἶσχος! Αἶσχος!

Ὁμιλεῖς περὶ Θεσσαλονίκης, περὶ Ἀγγλο-γάλλων κ.τ.λ., καὶ περὶ φρονήματος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἐνῷ ἀπὸ τὰ 20 καὶ ἐντεῦθεν ἔγιναν 4 ἐκλογαὶ καὶ τὰ ἀποτελέσματα ἦταν πάντοτε συντριπτικὰ διὰ τοὺς Λαϊκούς, καὶ προπαντὸς εἰς τὰς ἐκλογὰς τοῦ 28 ποὺ τοὺς ἐσάρωσε κυριολεκτικῶς ὁ Βενιζελισμός. Μόλις κατώρθωσεν ὁ ἀρχηγός σας ὁ νυσταλέος νὰ ἐπιπλεύσῃ μὲ 5—10 ὀπαδοὺς καὶ εἶχαν τὴν ἀναίδειαν νὰ παρουσιασθοῦν στὴν Βουλὴν καὶ νὰ ὁμιλοῦν ἐν ὀνόματι καὶ ἐξ ὁλοκλήρου τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ ἀφέθησαν ἐλεύθεροι νὰ λέγουν ὅτι ἡ νοσηρὰ φαντασία των ὑπαγόρευεν καὶ νὰ ἐμμιέσουν αἰσχρὰς φράσεις τῶν ἀγυιῶν καὶ τῶν δρόμων. Καὶ τώρα αὐτοὶ οἱ προστάται τῶν ἐλευθεριῶν τοῦ λαοῦ δὲν ἐπιτρέπουν εἰς τὸν Μεγαλύτερον ἀρχηγὸν τοῦ ἱστορικωτέρου κόμματος, μὲ τὸ ἥμισυ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ μὲ 7 χιλιάδας ψήφους περισσοτέρους ἐπὶ τοῦ συνόλου, δὲν ἐπιτρέπουν νὰ ὁμιλήσῃ. Φαντάζονται ὅτι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς εἶναι οἱ 5—10 μπράβοι τῶν θεωρείων τῆς Βουλῆς, ὁ κ. Βουτσινᾶς τῆς «Ἀκροπόλεως» καὶ ὁ κ. Κώστας Ἀθάνατος τοῦ «Ἐλευθέρου (Παλιᾶ) Ἀνθρώπου», οἱ 10—20 θεσιθῆραι καὶ οἱ 100—200 πειναλέοι.

Ὁμιλεῖς περὶ Παγκάλου, Κονδύλη καὶ Χατζηκυριάκου, ἐνῷ χάρις εἰς τὴν ἀρωγὴν αὐτῶν κατορθώσατε νὰ ἀνέλθετε εἰς τὴν ἐξουσίαν. Ἀποκαλεῖτ ἐαρχηγὸν κόμματος τὸν ἠλίθιον ναύαρχον, ὁ ὁποῖος ἐξελέγη Βουλευτὴς μόνον μὲ 300 ψήφους, καὶ ἐνῷ αὐτὸς καὶ ὁ Πάγκαλος εἶναι οἱ πραγματικοὶ Δήμιοι τῶν Ἕξη. Κατάρα! Ἀνάθεμα!

Ὁμιλεῖς περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ὅτι ἐξεγέρθη ὡς εἷς ἄνθρωπος καὶ κατέφερεν θανατηφόρον πλῆγμα κατὰ τῆς Λερναίας Ὕδρας, ἀρλούμπας καὶ τὰ λοιπά. Φαίνεται ὅτι, ἀγαπητέ μου, δὲν ἔμαθες τὰ θετικὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐκλογῶν καὶ βάλε λίγο νερὸ στὸ κρασί σου. Ἐκερδίσατε τὴν ἐκλογὴν τῶν Ἀθηνῶν μὲ 500 ψήφους, 22 βουλευτάς, καὶ ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν ψήφων ἤλθατε 7 χιλιάδας ψήφους ἔλαττον. Καὶ αὐτὸ λέγεται ἐκλογικὸς θρίαμβος!!! Ὁ Βενιζελισμὸς δὲν εἶναι κόμμα εἶναι θρησκεία καὶ τὸ αἴσθημα εἶναι βαθειὰ ριζωμένο μέσα στὴν ψυχή μας, καὶ ἐντὸς ὀλίγου θὰ τοὺς σαρώσῃ καὶ πάλιν ἡ λαϊκὴ ὀργή, διότι ἀνάνδρως μᾶς ἐξυπάτησαν.

Ἔλαμψεν ἡ ἀλήθεια, ἐθριάμβευσεν ἡ ἀρετή, μοῦ γράφετε. Δυστυχῶς διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἐπεκράτησεν ἡ φαυλοκρατία, ἡ μούχλα, ἡ σαπίλα, ὁ ἀναχρονισμός, ἡ ὑπνηλία κτ.λ. καὶ πρὸς τὸ παρὸν θὰ ναρκωθῇ καὶ θὰ σταματήσῃ κάθε πρόοδος καὶ κάθε ἐξέλιξις. Μόνον μὲ τὸν Βενιζέλον ἐδοξάσθη καὶ ἐμεγαλούργησεν ἡ Ἑλλάς, καὶ μόνον μὲ τὸν Βενιζέλον τὰ ὄνειρα τῆς φυλῆς ἔγιναν πραγματικότης: Οἱ εὔζωνοι ἔστησαν τὰ ὅπλα σὲ πυραμίδες ἔξω ἀπὸ τὴν Ἁγία Σοφία, Ἑλληνικὸς στρατὸς εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν τῶν ὀνείρων, ὁ Πατριάρχης καὶ οἱ Δεσποτάδες τοῦ Φαναρίου ἑτοιμάσθηκαν νὰ λειτουργήσουν καὶ καλλίφωνοι πρωτοψάλται νὰ ψάλλουν κάτω ἀπὸ τοὺς ἱεροὺς

θόλους τῆς Ἁγίας Σοφίας. Μᾶς παρουσιάζετε ὡς ἐθνικοὺς ἥρωας ὅλους τοὺς συκοφάντας καὶ ὑβριστὰς τοῦ Βενιζέλου καὶ τοὺς ἀναβιβάζετε εἰς τὰ ἀνώτερα ἀξιώματα, ὅπως τὸν κ. Πολυχρονόπουλον, ἕναν Ὑπαστυνόμιον Β΄ Τάξεως, καὶ ὁ ὁποῖος Διευθυντὴς τῆς Ἀστυνομίας ὢν ὀργάνωσεν τὴν δολοφονικὴν ἀπόπειραν ἐναντίον τοῦ ἀρχηγοῦ μας. Λίσχος! Λίσχος! Λίσχος!

Οἱ πρόσφυγες θέλετε νὰ ψηφίζουν χωριστά, ἐπειδὴ δὲν εἶναι Ἕλληνες, ἐνῷ ἔχετε τὴν ἀξίωσιν οἱ Ἑβραῖοι τῆς Θεσσαλονίκης νὰ ψηφίζουν μαζί, αὐτοὶ εἶναι Ἕλληνες! Αὐτὴ εἶναι ἡ λογικὴ καὶ ἡ δικαιοσύνη τοῦ Λαϊκοῦ Κόμματος.

Αὐτά, ἀγαπητέ μου, περὶ τῆς πολιτιστικῆς καταστάσεως, ἐπειδὴ μοῦ ἔδωσες ἀφορμήν. Ἀκόμα δὲν ἤλθαν στὴν ἀρχὴ οἱ φίλοι σας καὶ ἄρχισεν ἡ ρεμούλα, ἐνῷ οἱ Φιλελεύθεροι ἐκυβέρνησαν 20 χρόνια, ἔκαμιαν καὶ σφάλματα ἔκαμιαν καὶ καλά.

Τώρα θὰ σοῦ γράψω καὶ μερικὲς ἐντυπώσεις ἀπὸ τὸ ταξεῖδι μου. Στὴν Πρέβεζα ἔφθασα στὰς 3 μ.μ. καὶ στὰς 4 ἀνεχώρησα διὰ τὰ Γιάννινα. Στὸ αὐτοκίνητο ἐκάθησα ἐμπρὸς γιὰ νὰ παρακολουθῶ τὴν κίνησιν καὶ νὰ ἀπολαμβάνω τὴν φύσιν, ἡ ὁποία αὐτὴν τὴν ἐποχὴν εἶναι μαγευτική.

Ὅλος ὁ τόπος εἶναι καταπράσινος. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τοῦ δρόμου τὰ χωράφια σπαρμένα μὲ σιτάρι καὶ κριθάρι μὲ τὰ στάχυα γερμένα ἀπὸ τὸ βάρος τοῦ καρποῦ. Ὁ κάμπος εἶναι καταπράσινος μὲ πολύχρωμα λουλούδια καὶ παπαροῦνες ποὺ κυματίζουν σὰν θάλασσα.

Μετὰ τὴν Φιλιππιάδα συναντοῦμε πολλὰ κοπάδια βλάχικα, ποὺ φεύγουν γιὰ νὰ στήσουν στρουγγες στὰ βουνά. Τὰ πρόβατα ὅλα κουρεμένα καὶ γερά, «ἐμαΐστικαν» ποὺ λὲν οἱ γυναῖκες. Τὰ σκυλιὰ ἀκολουθοῦν γύρω στὸ κοπάδι σὰν φοβισμένα, «ἔχασαν τὰ νερά τους», ὁ Μοῦργκος, ὁ Κοκκίνης, ὁ Καλέσης καὶ ὁ Κοράκης, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ὁρμοῦν στὸ αὐτοκίνητο σὰν νὰ θέλουν νὰ τὸ κατασπαράξουν. Προηγοῦνται τὰ καραβάνια μὲ τὰ ὄρτζια, στὸ ἕνα μουλάρι φορτωμένες οἱ βελέντζες μὲ τὶς φοῦρκες γιὰ τὰ τσαντήρια, τὸ ἄλλο ἡ γάστρα, ἡ πυροστιά, ἕνα δυὸ μικρὰ καὶ οἱ κόττες δεμένες ἀπὸ τὰ πόδια, σὲ κανένα παλαιὸ ἄλογο κανένας γέρος ἢ καμμιὰ γρηά, κανένας ἄρρωστος, βαστᾶνε καὶ κανένα μωρό. Ἐπὶ κεφαλῆς πάντοτε εἶναι κανένας νέος ἄνδρας καὶ ἀκολουθοῦν οἱ βλαχοπούλες ζαλωμένες τὶς σαρμανίτσες, ροδοκόκκινες καὶ ἀναμιένες ἀπὸ τὸ κάμα. Πρὸς τὸ βράδυ στήνουν τὰ σαντήρια τους σὲ καμμιὰ λακιὰ καὶ τὸ πρωΐ ἡ πορεία συνεχίζεται. Ἐνῷ στὸ μυαλό μου ἔρχεται τὸ τραγούδι

Καλότυχα εἶναι τὰ βουνά,
Καλότυχοι εἶν' οἱ κάμποι,
ποὺ θάνατο δὲν καρτεροῦν
καὶ χάρο δὲν παντέχουν.

κ.τ.λ.

Καὶ ἐνῷ πλησιάζω πρὸς τὸ χωριὸ καὶ μοῦ μυρίζει ὁ γράβος, χοροπηδάει ἡ καρδιά μου ἀπὸ ἐνθουσιασμό. Στὸ γεφύρι μὲ περιμένει ὁ γυιός μου μὲ τὸν Κώστα καὶ στὸ σπήτι ἡ γυναίκα μου μὲ τὸν Νικολάκη στὴν ἀγκαλιά.

Ἀλλὰ ὅπως σᾶς γράφω καὶ ἀνωτέρω, γιὰ μένα εἶναι ταξεῖδι φροντίδων καὶ βασάνω καὶ πρὸ παντὸς ἔλλειψις χρημάτων. Ἐγὼ δὲν εἶχα σκοπὸ νὰ ἔλθω ἐφέτος, ἀλλὰ ἡ βορειος πλευρὰ τοῦ σπητιοῦ εἶχε καταρεύσει καὶ ἔπρεπε νὰ προλάβω κανένα δυστύχημα. Ἐπέσπευσα τὴν ἀναχώρησίν μου, ἀλλὰ δυστυχῶς κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ μὲ βοηθήσῃ, καὶ ὁ «Λαγαρισμένος» δὲν ἔχει ἐφέτος οὔτε σπίρτα, καὶ σᾶς παρακαλῶ ἂν ἠμπορεῖτε νὰ μὲ βοηθήσετε θὰ μὲ ὑποχρεώσετε πολύ.

Ὅλοι οἱ ἐδῶ συγγενεῖς σας εἶναι καλὰ καὶ σᾶς χαιρετοῦν.

Ἐπὶ τούτοις διατελῶ καὶ ὑγιαίνων σᾶς ἀσπάζομαι ἀδελφικῶς.

Ὁ Φίλος σας
Βασίλειος Λώλης

1942 Γράφει ὁ Βασίλειος Σ. Λώλης

(Ἐν Τεριαχίῳ κατὰ τὰς ἀρχὰς 1942)

ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ ΤΗΣ ΚΑΤΟΧΗΣ

Ἀθῆναι, Ὀκτώβριος 1941

Τὸν περασμένο χειμῶνα (1940), ἂν καὶ εἶχε κηρυχθῆ ὁ πόλεμος, περνούσαμε καλὰ στὰς Ἀθήνας. Ὑπῆρχαν ἀπ' ὅλα: τρόφιμα, ἐργασίες καὶ χρήματα· καὶ πρὸ παντὸς ἄφθονο ψωμὶ καὶ χωρὶς δελτίο. Μὲ τὶς νίκες τοῦ Στρατοῦ μας, μὲ τὰ ἐνθουσιώδη ἄρθρα τῶν ἐφημερίδων καὶ μὲ τὸ ραδιόφωνο κάθε βράδυ περνούσαμε θαυμάσια. Ἀπὸ τὸ Λονδῖνον μᾶς ὡμιλοῦσαν ἑλληνικὰ διάφοροι λόρδοι φιλέλληνες, μεταξὺ αὐτῶν καὶ ὁ Ἀντιβασιλεὺς τῶν Ἰνδιῶν Λόρδος Ἔμερυ, ὁ Τζὼν Σταυρίδης, ἡ Κα Σταυρίδου καὶ ἄλλοι πολλοί. Καὶ κάθε Σάββατον βράδυ τὸ Δελτίον τοῦ κ. Κακλαμάνου, ἡ πολιτικὴ ἀνασκόπησις ὅλης τῆς ἑβδομάδος. Εἴμεθα ὑπερήφανοι διότι εἴμεθα Ἕλληνες!

Ἀλλὰ ἀπὸ τὰς 6 Ἀπριλίου ποὺ μᾶς ἐκηρύχθη ὁ πόλεμος ὑπὸ τῆς Γερμανίας καὶ ἀπὸ τὰς 26 τοῦ ἰδίου ποὺ εἰσῆλθαν τὰ Γερμανικὰ στρατεύματα εἰς τὰς Ἀθήνας, ἡ κατάστασις ἐχειροτέρευσεν αὐτομάτως. Τὰ τρόφιμα, τὰ εἴδη ρουχισμοῦ καὶ ὑποδήσεως ἄρχισαν σιγὰ σιγὰ νὰ ἐξαφανίζωνται καὶ νὰ σπανίζουν. Τὰ μαγειρεῖα, τὰ περισσότερα λειτουργοῦν μόνον τὸ μεσημέρι, μαγειρεύουν ἀγκινάρες καὶ κουκιὰ νερόβραστα καὶ σερβίρουν μερίδες ἐλαττωμένες. Στὸ ψωμὶ ἐφηρμόσθη τὸ δελτίον, λίγες μέρες 100 δράμια, ὕστερα 80 δράμια καὶ ὕστερα ἀπὸ λίγες μέρες 60 δράμια. Τρεῖς μῆνες, Μάϊον, Ἰούνιον καὶ Ἰούλιον, περνούσαμε μὲ ἀγκινάρες, κουκιά, κολοκυθάκια, μπάμιες, μελιτζάνες καὶ φασολάκια νερόβραστα, δυὸ καὶ τρεῖς μερίδες νὰ φᾶμε πάλιν εἴμεθα πεινασμένοι.

Ὁ Σπῦρος Λώλης, ὁ Ἀντώνης Γιώτης, ὁ Χριστόφορος Κήττας καὶ ὁ Κώστας Γαλίτσης ἀπὸ τὰς 18 Ἰουνίου ἀνεχώρησαν διὰ τὸ χωριό.

Αὔγουστο καὶ Σεπτέμβριο περνούσαμε μὲ σταφύλια, ποὺ ὑπῆρχαν ἄφθονα. Ὁ κόσμος εἶχαν ζωντανέψει, εἶχαν συνέλθει κάπως. Ἀλλὰ ἀπὸ τὴν 1ην Ὀκτωβρίου, ποὺ ἡ μερὶς τοῦ ἄρτου ἔγινε 30 δράμια, ἡ κατάστασις ἐχειροτέρευσε καὶ ἀπεφάσισα νὰ ἀναχωρήσω γιὰ τὸ ὡραῖο μας χωριὸ Τεριάχιον.

Εἰς τὰς Ἀθήνας αὐτὲς τὶς τελευταῖες μέρες μόνον ὁ καιρὸς εἶναι θαυμάσιος. Ὁ οὐρανὸς εἶναι καταγάλανος, ἔχομε ὡραῖες γλυκὲς φθινοπωρινὲς λιακάδες καὶ νύκτες σεληνόλουστες. Κατὰ τὰ ἄλα ἡ κατάστασις εἶναι ἀπελπιστική.

Ἀπὸ τὶς 5 τὸ πρωῒ γυναῖκες, γέροι καὶ παιδιὰ γυρίζουν στοὺς δρόμους καὶ στὶς ἀγορὲς νὰ βροῦν τίποτε νὰ μαγειρέψουν καὶ νὰ φᾶνε. Παντοῦ ἀτέλειωτες οὐρές, στὸ ψωμί, στὰ χόρτα, στὰ φροῦτα, στὰ ψάρια καὶ σ' ὅ,τι ἄλλο εἶναι φαγώσιμον. Πολλοὶ ὀλίγοι κατορθώνουν νὰ βροῦν κάτι νὰ φᾶνε. Τὰ μαγειρεῖα μόνον τὸ μεσημέρι μαγειρεύουν καὶ ὅλα νερόβραστα. Γιὰ νὰ βρῆς κάτι πρέπει νὰ πᾶς ἀπὸ τὰς 11, μετὰ τὰς 12 δὲν βρίσκεις τίποτε.

Δυὸ μῆνες ὅλος ὁ κόσμος ἐζοῦσε μὲ τὰ σταφύλια, ποὺ ὑπῆρχαν πολλά. Σ' ὅλους τοὺς δρόμους, ἀκόμη καὶ στὸ Ζάππειον, πωλοῦσαν σταφύλια ἀπὸ 24—40 δρχ. τὴν ὀκᾶ. Ἀλλὰ ἀπὸ τὴν 1ην Ὀκτωβρίου ποὺ ἔγινε ἡ μερὶς τοῦ ἄρτου 30 δράμια, καθὼς γράφω καὶ ἀνωτέρω, ἐξηφανίσθησαν καὶ αὐτὰ καὶ ὅλα τὰ εἴδη ποὺ μποροῦσαν νὰ κόψουν κάπως τὴν πεῖνα. Ἐδιπλασιάσθη ἡ τιμή των καὶ ὀλιγόστεψε τὸ βάρος των. Παστέλια καὶ διάφορα ἄλλα κατασκευάσματα (σκατολογήματα) ἀπὸ 5—8 δρχ. ἔχουν 12—20. Χαρουπόπηγες καὶ λαχανόπηγες, ὕποπτα κατασκευάσματα, ποὺ σοῦ προκαλοῦσαν μᾶλλον τὴν ἀηδίαν ποὺ τὰ βλέπεις καὶ ὄχι νὰ τὰ φᾶς, ἔχουν 30—40 δρχ., τὸ κομμάτι. Τὰ κάστανα ἀπὸ 80 δρχ. στὴν ἀρχὴ σὲ λίγες μέρες ἔφθασαν 200 δρχ., ψη-

μένα 2—3—4 στὸ δεκάρικο. Τὰ κυδώνια ἀπὸ 24 τὴν πρώτη μέρα σὲ μιὰ ἑβδομάδα 200. Ψημένα 15—20—30 δρχ. τὸ ἕνα καὶ δὲν ὑπάρχουν. Ἡ «μαύρη» λεγομένη ἀγορὰ ὀργιάζει. Ὅλα ἔχουν φθάσει σὲ ἀπίστευτες τιμές: Τὸ λάδι 600 δρχ., τὰ φασόλια 400 δρχ., τὰ ρεβύθια καὶ τὰ κουκιὰ 350 δρχ., τὸ ἀλεῦρι 500—600 δρχ., ἕνα ψωμὶ ἀπὸ 200—500 δρχ. Τὸ μενοῦ τῶν μαγειρείων εἶναι κυδώνια νερόβραστα, ντομάτες ἄγουρες γιαχνὶ καὶ λαχανίδες νερόβραστες.

Εἰς τὰ πρόσωπα ὅλων εἶναι ζωγραφισμένη ἡ ἀπελπισία καὶ ἡ ἀπογοήτευσις. Τὸ βράδυ οἱ γυναῖκες γυρίζουν στὰ διάφορα «Κέντρα», στὰ Πάρκα καὶ στὶς σκοτεινὲς γωνιὲς ἀγκαλιασμένες μὲ Γερμανοὺς καὶ Ἰταλούς. Καί, δυστυχῶς, ὄχι κοινὲς γυναῖκες ἢ πεταλοῦδες τοῦ ἔρωτος ἀλλὰ κορίτσια οἰκογενειῶν 14—16 ἐτῶν, μὲ κοντὰ φουστανάκια καὶ κοντὰ καλτσάκια. Καὶ πρὸ παντὸς νὰ περνοῦν ἀγκαλιασμένες στὸ Ζάππειον ἀνάμεσα ἀπὸ στίχους καροτσάκια ἀναπήρων καὶ τραυματιῶν. Τί εἰρωνεία! Οἱ νέοι ποὺ ἐθυσιάσθησαν καὶ ἔχυσαν τὸ αἷμα τους καὶ ἔμειναν ἀνάπηροι, χωρὶς χέρια, χωρὶς πόδια καὶ χωρὶς μάτια, γιὰ τὴν τιμὴ τῆς Πατρίδος, τῆς Μάννας καὶ τῆς Ἀδελφῆς, μετὰ πικρίας καὶ ἀπαγοητεύσεως βλέπουν τὸ κατάντημα τῆς τιμῆς τῆς Μάννας καὶ τῆς Ἀδελφῆς. Φρίκη καὶ ἀηδία, πεῖνα καὶ δυστυχία καὶ ἐξαχρίωσις, Σόδομα καὶ Γόμορα!

Δυστυχῶς δὲν ἐβγῆκεν ἡ ἄδεια ἀναχωρήσεώς μου τὸν Ὀκτώβριον καὶ παρέμεινα μέχρι 21 Δεκεμβρίου στὰς Ἀθήνας.

Ὅλων τῶν εἰδῶν οἱ τιμὲς ποὺ γράφω ἀνωτέρω ἔχουν διπλασιαθῆ, τριπλασιασθῆ καὶ πολλαπλασιασθῆ καὶ σχεδὸν δὲν ὑπάρχουν. Ἐννοεῖται ὅτι τὸ χρῆμα ἀκόμη ἔχει κάποιαν ἀξίαν· μόνον γιὰ τοὺς Μαυαραγορίτες ἔχει χάσει τὴν ἀξίαν του. Δὲν ὑπάρχει οὔτε συγκοινωνία. Τὰ τράμ, τὰ μόνα ποὺ κυκλοφοροῦν, σταματοῦν ἀπὸ τὰς 2 μ.μ. Δὲν ὑπάρχει οὔτε φωτισμὸς καὶ οὔτε θέρμανσις. Τὰ κάρβουνα ἔχουν 80 δρχ. ἡ ὀκᾶ, τὰ ξύλα, ρίζες μὲ χώματα, 40 δρχ. Πολλοὶ ἄνθρωποι πεθαίνουν στοὺς δρόμους, πρὸ παντὸς γέροι καὶ παιδιά. Μὲ τὰ κάρρα τοὺς κουβαλοῦν καὶ πέντε πέντε τοὺς θάφτουν. Ἡ καταάστασις εἶναι ἀπελπιστική!

Ἐπὶ τέλους, τὴν 15ην Νοεμβρίου ἐβγῆκε ἡ ἄδειά μου διὰ τὸ Ἀγρίνιον καὶ τὴν 5ην Δεκεμβρίου, ἀφοῦ ἑτοιμάσθηκα, ἀπεφάσισα νὰ ἀναχωρήσω. Τὴν 6ην Δεκεμβρίου, Σάββατον, εὑρίσκομαι στὸν Σταθμόν, ἀλλὰ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀναχωρήσω. Τὸ τραῖνο ἦρθε γεμάτο ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ καὶ οἱ Καραμπινιέροι τοὺς κατεβάζουν ὅλους διὰ τῆς βίας καὶ τοὺς πετοῦν τὶς βαλίτσες ἔξω ἀπὸ τὰ παράθυρα, ὅσοι εἶναι ὄρθιοι καὶ ὅσοι κρέμονται στὸν ἐξώστη καὶ στὴ στέγη. Ἀκόμη δυὸ φορὲς δοκιμάζω, στὰς 11 καὶ στὰς 13, ἡ ἴδια κατάστασις καὶ χειρότερη. Δοκιμάζω καὶ ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ, στὰς 16 στὰς 18 καὶ στὰς 20. Τὴν πρώτη φορὰ ἀλλάζω τρεῖς φορὲς βαγόνι. Τὴ δεύτερη ὁλόκληρη ἀμαξοστοιχία. Καὶ τὴν τρίτη ἦλθε τὸ τραῖνο γεμάτο ἀπὸ τὸ Μηχανοστάσιο. Μὲ ἔπιασε καὶ μιὰ ραγδαία βροχὴ καὶ παρ' ὀλίγον νὰ χάσω καὶ τὸ τσουβαλάκι μὲ τὸν Ἀποστόλη.

Κατὰ τὸ διάστημα τῶν 15 ἡμερῶν ἔκανα μαύρη ἀγορὰ μὲ κρέας ἀπὸ τὸν Παῦλο καὶ ἀπὸ τὸν Νιόνιο. Μιὰ ἑβδομάδα μὲ φιλοξένησε ἡ ἀδελφή μου. Ἔκαμα ἔξοδα 3005 δρχ. καὶ ἔβγαλα 8255.

Ἐπὶ τέλους ἀπεφάσισα νὰ ἀναχωρήσω μὲ αὐτοκίνητον Λεωφορεῖον. Πληρώνω εἰσιτήριον 2500 δρχ. καὶ 500 δρχ. γιὰ τὴ βαλίτσα μέχρι Πατρῶν. Ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲν ἀναχωρεῖ τὸ αὐτοκίνητον.

Ἐπὶ τέλους, τὴν 21ην Δεκεμβρίου, ἡμέραν Κυριακήν, στὰς 9 καὶ 5′ ἀναχωρῶ ἀπὸ τὴν ὁδὸν Πειραιῶς. Ἡ ἡμέρα εἶναι γλυκειὰ καὶ κάνει ὡραία λιακάδα. Τὸ Λεωφορεῖο εἶναι ἕνα μικρὸ φορτηγὸ σαραβαλάκι. Ἔχουν βάλει γύρω γύρω σανίδια γιὰ καθίσματα καὶ εἶναι σκεπασμένο μὲ μουσαμᾶ. Στὸ Πυριτιδοποιεῖο σκάει τὸ πρῶτο λάστιχο, στοῦ Σκαραμαγκᾶ τὸ δεύτερο. Ἐπιστρέφει ὁ σωφὲρ στὴν Ἀθήνα νὰ ἀγοράσῃ δυὸ σαμπρέλες καὶ ἐπανέρχεται στὰς 3 μ.μ. Καθυστέρησις 5 ὥρες. Βάζει τὶς νέες

σαμπρέλες καὶ ἕως ὅτου φθάσωμε στὸ 60ὸν χιλιόμετρον ἑφτὰ φορὲς ἀκόμα ἀλλάξαμε λάστιχο. Ἐβαδίσαμε πεζῆ 3—4 χιλιόμετρα γιὰ νὰ βροῦμε κάτι νὰ φᾶμε σὲ κάποιο ἐξοχικὸ «Κέντρον» λεγόμενον «Ἀμερικάνος». Ἔχει μόνον λαχανίδες νερόβραστες 50 δρχ. τὸ πιάτο. Μὲ 2—3 σταγόνες λάδι 75 δρχ. Τρώγω δυὸ πιάτα καὶ πληρώνω 150 δρχ. καὶ 30 δρχ. γιὰ φωτισμὸ καὶ θέρμανσι μὲ ἕνα μαγκάλι. Τὸ κρύο εἶναι τσουχτερό.

Τὸ πρωῒ ξεκινήσαμε καὶ τὸ μεσημέρι φθάσαμε στὴν Κόρινθο, ἀφοῦ ἀλλάξαμε ἄλλες τόσες φορὲς λάστιχο. Στὶς 2 μ.μ. ἀναχωροῦμε ἀφοῦ κολλήσαμε ὅλες τὶς σαμπρέλες, 5 τὸν ἀριθμόν, καὶ ἔσπασαν ὅλες στὸ δρόμο, φθάσαμε, ἐπὶ τέλους, τὸ βράδυ σ' ἕνα μικρὸ χωριό, Δερβένι λεγόμενον. Τώρα πλέον ἀποφασίσαμε νὰ ἀλλάξωμε τὶς ρόδες, τὴν μπροστινὴ πίσω καὶ τὴν πισινὴ ἐμπρός. Ὁ σωφὲρ ἀλλάζει τὶς ρόδες καὶ ἐμεῖς πᾶμε γιὰ φαγητό. Σ' ἕνα μαγαζάκι, ποὺ τὸ ἔχουν ἕνας γέρος καὶ μιὰ γρηά, βρίσκομε φασόλια νερόβραστα 100 δρχ. καὶ χόρτα ντρόβραστα 50 δρχ. Ξεκινοῦμε πάλιν καὶ κατὰ τὰ μεσάνυχτα φθάσαμε στὸ Ἄϊγιον. Ἐκεῖ ὁ σωφὲρ ἔχει τὸν γαμπρό του, ὁ ὁποῖος ἔχει καφενεῖον. Πίνομε τσάϊ, κονιὰκ καὶ σταφίδες καὶ κοιμούμεθα στοὺς καναπέδες. Τὸ κρύο εἶναι τσουχτερό. Τὸ πρωῒ πάλι τὰ ἴδια. Συνεχίζομε τὸ ταξεῖδι διὰ τὰς Πάτρας. Ἐπὶ τέλους φθάσαμε στὰς Πάτρας κατὰ τὰς 10 π.μ., ἀφοῦ ἀλλάξαμε 22 φορὲς λάστιχα καὶ κάναμε 2½ μέρες ταξεῖδι.

Τὴν 24ην Δεκεμβρίου, παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων, ἐπιβιβάζομαι στὸ βενζινόπλοιο διὰ τὸ Κρυονέρι, ἀφοῦ στὰς Πάτρας τὴν προηγουμένην ἡμέραν ἔφαγα καλά, φασόλια, καβούργια, ροβύθια, σταφίδες καὶ φοινίκια. Ἀλλὰ παρ' ὀλίγον νὰ μείνω στὰς Πάτρας, διότι τὸ βενζινόπλοιον εἶχε γεμίσει σαρδεληδόν, ἀκόμη καὶ στὰ κατάρτια κρέμονταν ἄνθρωποι, καὶ μόλις ἦλθε ἡ σειρά μου σταμάτησαν νὰ παραλαμβάνουν ἄλλους. Τέλος, μετὰ πολλὰ παρακάλια, ἐπιβιβάστηκα καὶ ἐγὼ καὶ ὕστερα ἀπὸ 1 καὶ 15′ θαυμάσιο ταξεῖδι, εἶναι ὡραία μέρα, φθάσαμε στὸ Κρυονέρι. Ἐπιβιβάστηκα στὸ τραῖνο καὶ κατὰ τὰς 4 μ.μ. ἔφθασα στὸ Ἀγρίνιο. Πηγαίνω στὸ ξενοδοχεῖον «Ἐμπορικόν», ἀφίνω τὴ βαλίτσα μου καὶ κατεβαίνω στὴν Πλατεῖα γιὰ φαγητό. Τρώγω φασόλια - ροβύθια - πράσσα καὶ πατσιάν. Ἕνεκα τῶν Χριστουγέννων ἔχουν σφάξει γουρούνια καὶ μοσχάρια καὶ ἔχουν ὡραῖον πατσιάν, χοιρινὸ καὶ μοσχαρίσιο καὶ ψάρια τῆς λίμνης πλακὶ καὶ τηγανητά.

Πέμπτη, 25 Δεκεμβρίου, Χριστούγεννα. Πρωῒ πηγαίνω εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀνάβω δυὸ κεριά, παίρνω ἀντίδωρον καὶ πηγαίνω στὸν κ. Πολυμερίδην μὲ γράμμια ἀπὸ τὸν κ. Μάγκον. Μοῦ προσφέρει τσάϊ μὲ δυὸ φέτες ψωμὶ καὶ προθυμοποιεῖται νὰ μὲ διευκολύνῃ διὰ τὴν ἄδειαν. Τρώγω ψάρια καὶ σέλινο στὸ μαγειρεῖον καὶ τὸ μεσημέρι μὲ προσκαλεῖ ὁ κ. Πολυμερίδης εἰς γεῦμα. Ἔχει ὡραία παχειὰ κοτόσουπα. Ἡ κυρία του εἶναι πολὺ εὐγενὴς καὶ περιποιητική (ἐξαδέλφη τῆς κ. Μάγκου). Μοῦ προσφέρει στηθάμι, μποῦτι καὶ φτερούγα, κρασὶ καὶ μανταρίνια. Ἐπέρασα ὡραῖα Χριστούγεννα σὰν νὰ εἶμαι στὸ σπήτι μου. Τὸ βράδυ κρασὶ καὶ ψάρια μὲ τὸν Λεωνίδα Μπαλαμπάνη.

Παρασκευή, 26. Τρώγω πατσιὰ καὶ πράσσα - πατσιὰ καὶ ψάρια καὶ παίρνω τὴν ἄδεια νὰ συνεχίσω τὸ ταξεῖδι. Σιγάρα - τσάϊ - κονιάκ.

Σάββατον, 27. Ἀναχωρῶ ἀπὸ τὸ Ἀγρίνιον διὰ τὴν Ἄρτα μὲ Σούστα. Τὸ μεσημέρι τρώγω κρέας στὴ Σφήνα καὶ τὸ βράδυ φθάσαμε στὴν Ἀμφιλοχία. Ὁ καιρὸς εἶναι καθαρός, λιακάδα, ἀλλὰ κάνει κρύο τσουχτερό. Τρώγω δυὸ μερίδες κρέας καὶ κοιμοῦμαι στρωματσάδα σ' ἕνα σπήτι.

Τὸ πρωῒ ξεκινοῦμε γιὰ τὴν Ἄρτα. Ὁ καιρὸς εἶναι ἄγριος. Τρώγω δυὸ πιάτα πατσιὰ χοιρινὸ θαυμάσιο, πίνω καφὲ καὶ κονιὰκ καὶ ἀναχωροῦμε. Τὸ μεσημέρι τρώγω ψάρι τοῦ φούρνου στοῦ Μηλιώνη καὶ συνεχίζουμε τὸ ταξεῖδι. Ἀρχίζει νὰ ρίχνει ψιλὸ χιόνι καὶ ἕως ὅτου φθάσωμε στὴν Ἄρτα ρίχνει μεγάλες τουλοῦπες ἀλλὰ χιονόνερο, τὸ ἔστρωσε καλά. Στὴν Ἄρτα εὐτυχῶς εὗρῆκα ἕνα κρεββάτι σὲ Ξενοδοχεῖο

καὶ ἀπὸ κάτω ἔχει Ἑστιατόριον. Ἐκεῖ τρώγω ἐντόσθια καὶ φασόλια καὶ ἕνα κομμάτι μπομπότα, 80 δρχ.

Τὸ πρωῒ ἀναχωρῶ διὰ τὸ Πόστο - Μπλόκο. Τὸ χιόνι ἐπάγωσε καὶ γλυστράει. Στὸ δρόμο ἀγοράζω πορτοκάλια ἀπὸ μιὰ ὡραία κοπέλα. Ξαναγυρίζω στὴν Ἄρτα καὶ τρώγω τρεῖς ζεστὲς φασουλάδες, πίνω κονιὰκ καὶ καφὲ καὶ πορτοκάλια. Αὐτοκίνητο δὲν ὑπάρχει γιὰ τὰ Γιάννινα. Μὲ μιὰ Σούστα φθάνομε στὴ Φιλιππιάδα μαζὶ μὲ δυὸ ἀδέλφια ἐμπόρους ἀπὸ τοὺς Ἁγίους Σαράντα, μὲ τὸν Δημήτρη Σούλιο ἀπὸ τὴν Ἀρίνιστα καὶ μὲ μιὰ ἡλικιωμένη κυρία. Ἐκεῖ βρίσκομε ὡραῖο ψητὸ χοιρινό. Πηγαίνομε στὸ Ξενοδοχεῖο καὶ πληρώνομε τέσσερα κρεββάτια. Ἀλλὰ δὲν προκάνομε νὰ φᾶμε τὸ ὡραῖο χοιρινό, ἕνα ἰταλικὸ αὐτοκίνητο περνᾶ γιὰ τὰ Γιάννινα, ρίχνουμε τὶς βαλίτσες καὶ πηδᾶμε ἐπάνω. Στὰς 5 μ.μ. ἐπὶ τέλους φθάνομε ἔξω ἀπὸ τὰ Γιάννινα καὶ κατεβαίνομε στὸ Πόστο - Μπλόκο στὸν Ἀκραῖο. Τὸ χιόνι εἶναι μισὸ μέτρο καὶ τὸ κρύο 18 βαθμοὺς ὑπὸ τὸ μηδέν.

Δοκιμάζω νὰ φθάσω μὲ τὰ πόδια στὴν Πλατεῖα, ἀλλὰ δὲν μπορῶ νὰ μεταφέρω τὴ βαλίτσα. Τὰ χέρια μου πάγωσαν ἀπὸ τὸ κρύο. Περνοῦν δυὸ γυναῖκες μὲ ἕνα γάϊδαρο. Τοὺς δίνω 100 δρχ. νὰ μοῦ μεταφέρουν τὴ βαλίτσα στὴν Πλατεῖα. Δέχονται, ἀλλὰ δὲν βγάζουν τὰ χέρια ἀπὸ τοὺς κόρφους. Ἐπὶ τέλους ἔρχεται ἕνα καροτσάκι, βάζω καὶ ἐγὼ τὰ πράγματά μου ἐπάνω καὶ βοηθῶ νὰ φθάσωμε στὴν Καλούτσιανη. Ἀφίνω τὴ βαλίτσα μου σ' ἕνα Ξενοδοχεῖο, ὅπου πιάνω ἕνα κρεββάτι, καὶ πηγαίνω γιὰ τὸν Νῖκο τὸν ἐξάδελφό μου. Βρίσκω τὸ μαγαζὶ κλειστό. Ἔχει ἀλλάξει μαγαζὶ καὶ δὲν τὸ ξέρω. Τρώγω δυὸ φασουλάδες καὶ μιὰ φακὲς καὶ πηγαίνω γιὰ ὕπνο. Εἶναι Δευτέρα, 29 Δεκεμβρίου.

Τρίτη, 30 Δεκεμβρίου. Σηκώνομαι ἀργά. Κάνει φοβερὸ κρύο. Δὲν μοῦ κάνει ἡ καρδιὰ νὰ σηκωθῶ ἀπὸ τὸ κρεββάτι. Στὴν Πλατεῖα ἀνταμώνω τὸν Νῖκο καὶ πηγαίνομε στὸ σπήτι του. Ἡ Βασιλικὴ μοῦ βάζει μιὰ ὡραία ζεστὴ φασουλάδα καὶ ψωμὶ ἀρκετό. Τὸ βράδυ πάλι τὰ ἴδια.

Τετάρτη, 31 Δεκεμβρίου 1941, Παραμονὴ Πρωτοχρονιᾶς. Ἑτοιμάζομαι νὰ φύγω γιὰ τὸ χωριό, ἀλλὰ δυστυχῶς χιονίζει. Διεκόπη κάθε συγκοινωνία. Παραμένω φιλοξενούμενος στὸν Νῖκο καὶ κόβομε τὴν Ἁϊ - Βασιλόπητα.

Ὅταν ἐζήτησα τὴν ἄδεια ἀναχωρήσεως, κατὰ τὰς ἀρχὰς Ὀκτωβρίου, ὑπελόγιζα ὅτι θὰ εὑρίσκομαι στὸ χωριὸ μέχρι τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ἢ τὸ πολὺ μέχρι τῶν Ταξιαρχῶν, ἢ ἐπὶ τέλους μέχρι τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος, ἀλλὰ Χριστούγεννα ἔκαμα στὸ Ἀγρίνιον καὶ Ἁϊ - Βασίλη στὰ Γιάννινα.

Ἰανουάριος 1942

Ἡ Πρωτοχρονιὰ ξημέρωσε μὲ ὡραία μέρα, γλυκειὰ λιακάδα. Ὅλος ὁ τόπος εἶναι κατάλευκος. Ὅλα τὰ βουνὰ γύρω κάτασπρα σὰν τὸ αὐγό. Τὸ ἀπόγευμα ἔκαμα περίπατο μὲ τὸν Νῖκο ἔξω ἀπὸ τὰ Γιάννινα σὲ χιονισμένα τοπία. Ἐπάνω στὰ χιόνια διαβάζομε: «Εὐτυχισμένος ὁ Νέος Χρόνος — ἂν εἶναι σὰν ὁ περασμένος καλύτερα νὰ μὴν ἔλθῃ», καὶ ἄλλες ἀνοησίες.

Παραμένω στὰ Γιάννινα καὶ τὴν 2αν Ἰανουαρίου, φιλοξενούμενος τοῦ Νίκου. Οὐδέποτε θὰ ξεχάσω τὴν φιλοξενίαν του. Τὸ πρωὶ τὸ κρύο εἶναι δριμύτατο, 18 βαθμοὺς ὑπὸ τὸ μηδέν.

Τὴν 3ην Ἰανουαρίου ἡμέραν Σάββατον κατὰ τὰς 3 τὸ ἀπόγευμα ἀναχωρῶ ἀπὸ τὰ Γιάννινα μὲ ἕνα φορτηγὸ αὐτοκίνητο ἐπάνω σὲ δέρματα καὶ κατὰ τὰς 6½ κατεβαίνω στοὺς Μύλους τῆς Ἀρίνιστας. Εἶναι τελείως σκοτάδι, ἀλλὰ σὲ λίγο προβάλλει τὸ φεγγάρι πίσω ἀπὸ τὸ βουνὸ καὶ φωτίζει τὰ πάντα. Δὲν εἶναι κανένας Μυλωνᾶς καὶ οἱ μῦλοι εἶναι κλειστοί. Δοκιμάζω νὰ φθάσω στὴν Ἀρίνιστα σὲ κανένα σπήτι, ἀλλὰ μοῦ εἶναι ἀδύνατον. Δὲν μπορῶ νὰ μεταφέρω τὴ βαλίτσα. Μπαίνω ἀπὸ

τὸ παράθυρο στὸ Μῦλο καὶ κοιμοῦμαι σ᾽ ἕνα πατάρι ἑτοιμόρροπο, ξεσκέπαστο καὶ χωρὶς παράθυρα καὶ χιονισμένο. Καθαρίζω τὰ χιόνια μὲ ἕνα σανίδι, ξαπλώνω καὶ κοιμοῦμαι. Εὐτυχῶς δὲν κάνει κρύο καὶ εἶναι πανσέληνος. Τρώγω σταφίδες καὶ πορτοκάλια.

Κυριακή, 4 Ἰανουαρίου 1942. Ἐπὶ τέλους ξημερώνει. Ὁ ἥλιος ἀνατέλλει καὶ χρυσίζει τὶς χιονισμένες κορυφὲς τῶν βουνῶν. Σὲ λίγο μὲ χτυποῦν οἱ ἀκτῖνες στὸ πρόσωπο. Σηκώνομαι, τρίβομαι, κτυπῶ τὰ πόδια μου νὰ ξεμουδιάσω. Καπνίζω ἕνα δυὸ τσιγάρα, ἀφίνω τὰ πράγματα καὶ πηγαίνω γιὰ τὴν Ἀρίνιστα. Τὸ πρῶτο σπήτι ποὺ βρίσκω κτυπῶ τὴν πόρτα. Εἶναι τὸ σπήτι τοῦ Θεόδωρου Τσιάβου. Στὸ τζάκι ἔχει πολλὴ φωτιὰ μὲ μεγάλη θράκα, μπρούσια, καὶ ἔχουν σκεπασμένη μιὰ κουλούρα λιπανή. Μοῦ προσφέρουν φασόλια καὶ ζεστὴ λιπανή. Ζεσταίνομαι, τρώγω καὶ συνέρχομαι. Εἶναι πολὺ φιλόξενος ἄνθρωπος. Ἀναλαμβάνει ἡ γυναῖκα του καὶ ὁ γυιός του νὰ μεταφέρουν τὰ πράγματά μου στὸ Τεριάχι, ἐπειδὴ τὰ ζῶα δὲν μποροῦν νὰ περπατήσουν στὸ χιόνι. Τὰ ξαλώνονται ἀπὸ τὸν Μῦλο καὶ προχωροῦμε μέσα ἀπὸ χιονισμένα χωράφια. Περνοῦμε τὸ γεφύρι καὶ ἀνεβαίνομε τὸν ἀνήφορο. Κάνει ὡραία γλυκειὰ μέρα, ὡραία λιακάδα, οὐρανὸς καταγάλανος. Ὅλος ὁ τόπος καὶ τὰ βουνὰ γύρω εἶναι κατάλευκα. Δὲν αἰσθάνομαι κρύο, μᾶλλον μιὰ γλυκειὰ ζέστη. Σιγὰ σιγὰ φθάνομε στὸν Ἅϊ - Θανάση τοῦ Μαυροπούλου, σὲ λίγο στὴν Ἁγία Μαρίνα καὶ σὲ λίγο στὸ Εἰκόνισμα τοῦ Ζαβρέχου.

Ἐπὶ τέλους, βλέπω τὸ Τεριάχι. Ἡ καρδιά μου ἄρχισε νὰ κτυπᾶ ἀπὸ συγκίνησι καὶ ἐνθουσιασμό. Βλέπω τὸν Ἅϊ - Λιᾶ χιονισμένο. Ἀρχίζω νὰ ψάλλω τὸ τροπάριον «Ὁ ἔνσαρκος ἄγγελος τῶν Προφητῶν ἡ κρηπίς», καὶ ὕστερα «Τῶν οὐρανίων στρατιῶν Ἀρχιστράτηγοι».

Σὲ λίγο φθάνομε στ᾽ ἀμπέλια καὶ σὲ λίγο στοῦ Βλιάσση. Μπροστὰ στὸ σπήτι τοῦ Βαγγέλη Νότου εἶναι ἡ Εὐδοκιά, ἡ Εὐανθία ἡ κουμπάρα μου καὶ οἱ κοπέλες τοῦ Παπαγιώργη. Μπροστὰ στοῦ Παύλου συναντῶ τὴν Φώταινα. Μπροστὰ στοῦ Κουλούρη τρέχοντας ἔρχεται ὁ γυιός μου ὁ Σπῦρος καὶ μὲ ἀγκαλιάζει. Σὲ λίγο καὶ ὁ ἀδελφός μου ὁ Κώστας. Στοῦ Ντρίτσου βρίσκω τὴ Θωμέσια. Καὶ στὴ λιάσα τοῦ σπητιοῦ μου περιμένει ὁ γυιός μου ὁ Νῖκος, γελαστὸς καὶ χαρούμενος, ἀσπροκόκκινος, παχουλὸς καὶ ὡραῖος· καλοντυμένος μὲ ἕνα ὡραῖο μακρὺ παλτό. Ἡ γυναῖκα μου ἀπουσιάζει. Εἰδοποιεῖται καὶ σὲ λίγο ἔρχεται. Ἀνάφτει μιὰ φωτιά, τσιουραμπίνα, καὶ ἑτοιμάζει τὸ τραπέζι. Τρώγω μιὰ ὡραία πυχτὴ παχειὰ σοῦπα καὶ γλῶσσα τσιγαριστὴ μὲ ἀγνὸ βούτυρο. Μοῦ φαίνεται ὅτι βλέπω ὄνειρο, δὲν πιστεύω νὰ εἶναι ἀλήθεια. Καὶ ὅμως εἶναι πραγματικότης. Ὕστερα ἀπὸ 15 ἡμερῶν ταξειδι ταλαιπωριῶν καὶ κακουχιῶν ἔφθασα ἐπὶ τέλους στὸ χωριό μου καὶ στὸ Σπητάκι μου. Ἔξοδα 9.810 δρχ.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Σ. ΛΩΛΗΣ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΛΑΖΑΝΗ
Συνταξιούχου Δημ)λου

ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ ΚΑΤΣΑΝΟΧΩΡΙΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ἀπ' ὅσα ἔχω ὑπόψη μου, ὡς τώρα στὴν περιφέρειά μας δὲν ἔγινε καμιὰ σοβαρὴ προσπάθεια στὸ κεφάλαιο αὐτὸ τῆς Λαογραφίας, οὔτε στὰ παλιότερα οὔτε στὰ νεώτερα χρόνια.

Πρὸ τοῦ Β΄ παγκοσμίου πολέμου, τὸ 1933, ὅταν ἡ κυριώτερη ἔκφραση τῆς Ἠπειρωτικῆς Ἱστορίας καὶ Λαογραφίας στὸν τόπο μας ἦταν τὸ μὲ μέριμνα τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Ἰωαννίνων ἐκδιδόμενο περιοδικὸ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ, δημοσιεύτηκε μιὰ μικρὴ σχετικῶς σὲ ἔκταση ἐργασία γιὰ τὰ τοπωνύμια ὅλου τοῦ Νομοῦ Ἰωαννίνων.

Ἡ ἐργασία ἐκείνη κατευθυνόταν ἀπὸ τὸ Γυμνασιάρχη κ. Κ. Στεργιόπουλο κι ὅπως φαίνεται στηρίχτηκε σχεδὸν ἀπόλυτα στὶς συλλογὲς τοπωνυμίων ποὺ τοῦ εἶχαν ἀποστείλει οἱ κατὰ τόπους διδάσκαλοι καὶ ἄλλοι πνευματικοὶ ἄνθρωποι, στοὺς ὁποίους εἶχε ἀποταθεῖ.

Ἔτσι ,διαβάζοντας κανεὶς σήμερα τὴν ἐργασία ἐκείνη, διαπιστώνει πώς, ὅπου οἱ συλλογεῖς ἔτυχε νὰ εἶναι πρόθυμοι κι ἀκούραστοι, ἀλλὰ καὶ διαπνέονταν ἀπὸ τὴν πίστη τους στὴν ἀνάγκη νὰ προβληθοῦν καὶ νὰ μελετηθοῦν, ὅσο μποροῦσε πλατύτερα, οἱ ρίζες τοῦ τόπου μας, ἡ συλλογὴ ἦταν σχεδὸν πλήρης, ἄρτια κι ὅσο μποροῦσε καλὰ ἀποδομένη. Ὅπου ὅμως δὲ συνέβαινε αὐτό, οἱ συλλογὲς ποὺ στάλθηκαν ἦταν ἕνα ἁπλό, μικρὸ δειγματολόγιο τῶν τοπωνυμίων, χωρὶς νὰ καλύπτουν ὅλη τὴν ἔκταση τοῦ χωριοῦ ποὺ ἀναφέρονταν καί, τὸ χειρότερο, χωρὶς νὰ εἶναι τὰ ἀναφερόμενα δειγματοληπτικὰ τοπωνύμια τὰ σπουδαιότερα τοῦ κάθε χωριοῦ. Κι αὐτὸ ἰσχύει γιὰ ὅλα τὰ Κατσανοχώρια, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Κωστήτσι, γιὰ τὸ ὁποῖο ὁ ἀείμνηστος διδάσκαλος Ἰ. Παπαζήσης, ποὺ ἔδωσε τὰ στοιχεῖα, ἦταν ἄνθρωπος δραστήριος καὶ καλῆς θελήσεως.

Ἀπὸ τὴ διαπίστωση αὐτὴ μοῦ γεννήθηκε ἡ ἀνησυχία, πὼς ἡ περιφέρειά μας θὰ μείνη πίσω στὸν τομέα αὐτό, ἂν δὲ γίνει καμιὰ σοβαρὴ προσπάθεια καταγραφῆς ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν τοπωνυμίων τῆς περιοχῆς, μὲ τὸ δυνατὸ σωστότερο τρόπο καὶ τὴ λαογραφικὴ δεοντολογία, ὥστε νὰ μπορεῖ ἡ παραπέρα ἔρευνα νὰ προχωρήσει στὸ δύσκολο ἔργο της. Γιατί, ποιός ξέρει ἂν, παραλείποντας κανεὶς νὰ γράψει ἕνα τοπωνύμιο, δὲν κρύβει αὐτὸ κάποιο μεγάλο μυστικὸ τῆς ἱστορικῆς πορείας τοῦ τόπου μας. Ἂς μὴν ξεχνᾶμε πὼς πολλὲς φορὲς ἔχει εἰπωθεῖ ὅτι ἡ σωστὴ ἑρμηνεία τῶν τοπωνυμίων μιᾶς χώρας γίνεται ἀφορμὴ ἐπιλύσεως σπουδαίων ἐθνολογικῶν ζητημάτων ποὺ ἀφοροῦν στὴ γλώσσα καὶ τὴν ἐθνικότητα τῶν λαῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπὶ μικρὸ ἢ μεγαλύτερο χρόνο ἔζησαν στὴ χώρα αὐτὴ καὶ ἐπέγραψαν εἰς τὰ διάφορα σημεῖα τοῦ ἐδάφους της τὰ διακριτικὰ σημεῖα τῆς ἐθνικότητός τους. (Περιοδ. ΑΘΗΝΑ, τόμ. ΜΑ, σελ. 77).

Ἡ ἀνησυχία μου αὐτὴ μὲ ὤθησε στὴν ἐργασία μου ἐτούτη, μὲ τὴν ὁποία πιστεύω πὼς θὰ μπορέσω νὰ δώσω κάτι καλύτερο ἀπὸ τὰ προηγούμενα ποὺ ἀνάφερα παραπάνω.

Στὴν πορεία τῆς ἐργασίας μου τήρησα τὸν συνηθισμένο ἁπλὸ τρόπο: Ὄνομα

τοπωνυμίου - ἔκφρασή του κατὰ τὸ τοπικὸ ἰδίωμα - προσανατολισμό του καὶ σύντομη περιγραφὴ - σύντομη ἔκθεση τῶν σχετικῶν μὲ τὴν ὀνομασία γνώσεών μας.

Τὶς πληροφορίες πῆρα ἀπὸ γνῶστες τῶν τοπωνυμίων μὲ μετάβασή μου σὲ κάθε χωριό. Σὰν τέτοιους χρησιμοποίησα τσοπάνηδες, γεωργοὺς καὶ τοὺς γεροντότερους σὲ κάθε χωριό.

Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ διαπίστωσα στὶς ἐπισκέψεις μου στὰ διάφορα χωριὰ μας εἶναι πὼς ἡ νεολαία μας ἔχει πλήρη ἄγνοια τῶν τοπωνυμίων τοῦ χωριοῦ της, γιὰ τὰ ὁποῖα κανένα δὲ δείχνει ἐνδιαφέρον, πολὺ δὲ περισσότερο γιὰ τὴν ἀναζήτηση καὶ διάσωση τῆς αἰτίας ποὺ ὀνομάστηκε ἔτσι τὸ καθένα. Αὐτὴ ἡ ἀπογοητευτικὴ πράγματι κατάσταση, ποὺ δυστυχῶς ἐκτείνεται καὶ στὸ χῶρο τῶν μορφωμένων νέων μας, μ' ἔκαμε νὰ ἐπιμένω περισσότερο στὴ λεπτομερειακὴ περιγραφὴ καὶ καταγραφὴ τῶν τοπωνυμίων μας .

Τελειώνοντας ἐπιθυμῶ νὰ διαβεβαιώσω ὅλους ὅτι κινοῦμαι μόνο ἀπὸ τὸ πάθος τῆς λαογραφικῆς ἔρευνας καὶ μὲ ὁδηγὸ τὴν προσφορὰ στὴν ἐπιστήμη της. Αὐτὸ μὲ κάνει νὰ πιστεύω πὼς ἡ ἀπόδοση στὴ Λαογραφία δὲν ἐξαρτᾶται ἀπόλυτα ἀπὸ τὴν ἀπιστημοσύνη τοῦ ἐρευνητῆ, ἀλλὰ ἀπὸ τὴ διάθεσή του γιὰ ἔρευνα καὶ σωστὴ ταξινόμηση τοῦ ὑλικοῦ ποὺ συγκεντρώνει. Αὐτὸ ὡς τὸ βαθμὸ ποὺ μοῦ ἐπιτρέπουν οἱ δυνάμεις μου τὸ ἔχω προσπαθήσει. Ἐναπόκειται στοὺς εἰδικοὺς νὰ κρίνουν καὶ ἀξιολογήσουν τὴν ἐργασία μου αὐτή.

Γιὰ τὴν ἐργασία μου αὐτὴ χρησιμοποίησα τὰ κάτωθι βοηθήματα:

1) Περιοδικὸ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ, ἔκδ. Ἰ. Μητροπόλεως Ἰωαννίνων, ἐτῶν 1926, 1927, 1928, 1932 καὶ 1934.

2) ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΤΩΝ ΚΑΤΣΑΝΟΧΩΡΙΩΝ. Ἔκδ. Συλλόγου Κατσάνων Ἀθηνῶν ἔτους 1966.

3) Περιοδικὸ ΑΘΗΝΑ, τόμ. ΜΑ.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΛΑΖΑΝΗΣ
Συντ)χος Διδάσκαλος

1.— Τοπωνύμια τοῦ χωριοῦ Π λ α ί σ ι α

Η ΠΛΑΙΣΙΑ (σήμερα ἔχει ἐπικρατήσει ἡ ἔκφραση τὰ Πλαίσια), εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ κεφαλοχώρια τῆς ὁμάδος τῶν Κατσανοχωρίων, ποὺ βρίσκονται ΝΑ τῶν Ἰωαννίνων κι ἐκτείνονται ἀπὸ τὰ ἀπέναντι τοῦ Μπιζανίου ὑψώματα μέχρι τοῦ Ξηροβουνίου πρὸς Ν καὶ Ἀράχθου πρὸς Α καὶ ΒΑ.

Τὸ ὄνομα Πλαίσια μὲ παχειὰ προφορὰ (Πλαίshια) ἐκφράζεται σὲ θηλυκὸ γένος (ἡ Πλαίσια) ἢ (Πλέσσια), μεταπολεμικὰ δὲ ἐπικράτησε σὲ οὐδέτερο πληθυντικό: τὰ Πλαίσια. Ὅλοι οἱ Κατσᾶνοι ὅμως ὁμιλοῦντες γιὰ Πλαίσια, λένε: θὰ πᾶμε στ' Πλαίshια ἢ: ἦρθε ὅλ' ἡ Πλαίshια.

Ἡ προέλευση τοῦ ὀνόματος εἶναι ἄγνωστη. Εἰκάζεται ὅμως ὅτι ὀνομάστηκε ἔτσι γιατὶ βρίσκεται στὸ ἄκρο λεκανοπεδίου ποὺ μοιάζει μὲ πλαίσιο, ἀφοῦ γύρω γύρω ὑπάρχουν βουνά. Παλαιότερα καὶ μάλιστα ὁ ἀείμνηστος Διδάσκαλος Ν. Σαφαρίκας, ἔγραφε τὸ ὄνομα μὲ ἔψιλον καὶ δύο σίγμα. Ἂν αὐτὸ ἦταν σωστό, πιθανὸν νὰ ἐγνώριζε ὅτι εἶναι ὄνομα ἀπὸ ὁμώνυμο πρόσωπο ποὺ πιθανὸν νὰ ἐφέρετο ὡς ὁ πρῶτος οἰκιστής.

Ἄλλη ἐκδοχὴ γιὰ τὴ γραφὴ αὐτὴ μὲ ἔψιλον εἶναι νὰ παρήχθη ἀπὸ τὸ ρῆμα πλέω, γιατὶ τότε ὁ μικρὸς κάμπος ἦταν τελματώδης.

Καὶ μιὰ ἀκόμα ἐκδοχὴ θέλει τὸ ὄνομα Πλέσσια ἀπὸ τὴ Ρουμανικὴ λέξη Ples - φαλακρὸς (ἴδε Κ. Μέρτζου: Συμβολὴ εἰς τὴν ἑρμηνείαν Ἠπειρωτ. τοπωνυμίων — ΗΠΕΙΡ. ΧΡΟΝΙΚΑ ἔτους 1934 σελ. 183). Ἐπειδὴ ὅμως καθ' ὅλες τὶς ἐνδεί-

ξεις δὲν ὑπῆρχε ἐδῶ πουθενὰ ἐντόνως φαλακρὰ τοποθεσία, φαίνεται σὰν ἀβάσιμη αὐτὴ ἡ ἐρμηνεία.

— Ἡ Πλαίσια βρίσκεται στὶς Β. παρυφὲς τῶν ὑψωμάτων Ἀετόρραχες, ποὺ μαζὶ μὲ τὰ ὀρεινὰ συγκροτήματα Ξηροβουνίου πρὸς Α καὶ Ἁγ. Ἀθανασίου πρὸς Δ. δημιουργοῦν τὸ εὐφορότατο λεκανοπέδιο Καλεντζίου - Πλαίσιας καὶ Πηγαδίων (πρώην Βαλτσιόρα). Ἔχει Κοινοτικὴ ἔκταση καλλιεργήσιμη στὸν κάμπο, βοσκήσιμη καὶ ξυλεύσιμη στὰ πέριξ τοῦ χωριοῦ ὑψώματα καὶ ἀπέναντί του στὸ Ξηροβοῦνι, ποὺ κατανέμεται κατὰ τὴ Βορεινή του πλευρὰ σὲ τρεῖς ἰδιοκτῆτες ἤτοι στὶς Κοινότητες Πηγαδίων, Πλαίσιας καὶ Καλεντζίου. Συνεπῶς, τὰ τοπωνύμια τοῦ χώρου τῆς Κοινότητος καλύπτουν μεγάλη ἔκταση καὶ εἶναι σχετικῶς πολυάριθμα. Τὰ παραθέτουμε ἐδῶ κατ' ἀλφαβητικὴ σειρὰ καὶ σύμφωνα μὲ τὸν τρόπο ποὺ προφέρονται σήμερα ἀπὸ τοὺς κατοίκους.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Ὅπου παρακάτω γίνεται λόγος γιὰ Ν. Σαφαρίκα, ἀναφερόμαστε στὴ Συλλογὴ Κ. Στεργιοπούλου (Ἠπειρ. Χρον. 1933) γιατὶ γιὰ τὸ χωριὸ αὐτὸ ἔστειλε τὰ τοπωνύμια ὁ Ν. Σαφαρίκας.

Ἁγὴ Βαρβάρα: Σ' Ν' Ἁγὴ Βαραβάρα. Τοποθεσία Ν. τοῦ χωριοῦ, ποὺ πῆρε τὸ ὄνομά της ἀπὸ τὸ ἐκεῖ ἐπὶ λοφίσκου παρεκκλήσι τῆς Ἁγ. Βαρβάρας.

Ἁγιάνν'ς: Στοὺν Ἁγιάνν': Τοποθεσία ΝΔ. τοῦ χωριοῦ λοφώδης, ὅπου τὸ παρεκκλήσι τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου, μέσα σὲ ὡραιότατο δάσος, ποὺ ἄλλοτε ἦταν πλούσιο Μοναστήρι (Ἴδε λέξ. Μοναστήρια).

Ἁγὴ Γιώργης: Στοὺν Ἁγὴ Γιώργ': Τοποθεσία Ν. τοῦ χωριοῦ, ὅπου σὲ γραφικώτατο λόφο καὶ πευκόφυτο ὑπάρχει παρεκκλήσι τοῦ Ἁγ. Γεωργίου. Γιὰ τὰ γύρω χωράφια ὑπάρχει ἡ ἔκφραση: Σ' τσ' Ἁγὴ Γιώρ(γ) δις.

Ἁγὴ Θανάσης: Στοὺν ἈγὴΘανάσ'. Δύο τοποθεσίες: Μία πρὸς Δ. καὶ μία ΒΑ. στὴν παρυφὴ τοῦ χωριοῦ, ποὺ πῆραν τὴν ὀνομασία τους ἀπὸ τὰ ὁμώνυμα παρεκκλήσια.

Ἁγὴ Λιὰς (ὁ): Στοὺν ἈγὴΛιὰ — Σ' Τσ' ἁγὴΛιάδες (προκειμένου γιὰ χωράφια γύρω ἀπὸ τὸν Ἁγὴλιά). Λόφος Ν. τοῦ χωριοῦ, μὲ δένδρα καὶ θάμνους ὅπου ὑπάρχει παρεκκλήσι τοῦ προφ. Ἠλία.

Ἁγὴπόστολος (ὁ): Στοὺν Ἁγὴπόστολου. Παρεκκλήσι καὶ τοποθεσία στὴ ΒΑ παρυφὴ τοῦ χωριοῦ.

Ἁλώνια (τά): Ἔχω ν' ἀχυρῶνα στ' ἁλών — Κάτ' στ' ἁλώνια βγαίν' ν' λάχανα. Τοποθεσία Α τοῦ χωριοῦ. Πῆρε τὸ ὄνομα γιατὶ ἄλλοτε ἐδῶ ὑπῆρχαν ἁλώνια ποὺ ἁλώνιζαν τὰ σιτάρια.

Ἁλωνάκι (τό): Ἔβγαλα τὰ γίδια στ' ἁλωνάκ'. Τοποθεσία ΒΔ τοῦ χωριοῦ, ὅπου στὰ παλιὰ χρόνια ὑπῆρχε πέτρινο ἁλώνι ποὺ τὰ ἴχνη του σώζονται ἀκόμη.

Ἀμπέλια (τά): Στ' ἀμπέλ' μ' ἢ Στ' ἀμπέλια ἔχω ἕνα χωράφ'. Τοποθεσία Ν τοῦ χωριοῦ ὅπου ἄλλοτε ὑπῆρχαν ἀμπέλια.

Ἀραβαριὸ (τό): Τοποθεσία ΒΔ τοῦ χωριοῦ στὸ πρανὲς τῆς χαράδρας τοῦ Μπισδένη. Προφανῶς τὸ ὄνομα πῆρε ἀπὸ τὴν ἐμφανιζόμενη σειρὰ βράχων (ἀράβα) ποὺ ἔμειναν ἀπὸ τὴ διαβρωτικὴ ἐνέργεια τοῦ νεροῦ τοῦ χειμάρρου. Τοποθεσία Ἀραβαριὸ ὑπάρχει καὶ στὸ Ξεροβούνι, Ν τοῦ χωριοῦ, ἀνηφορίζοντας πρὸς Γρεντζελιά, ὅπου ὑπάρχει κι ἐκεῖ ἀράβα βράχων.

Ἀράπισhια (τά): Ἔχου χουράφ' πέρα στ' Ἀράπισhια. Τοποθεσία ΝΔ τοῦ χωριοῦ, ὅπου ὑπῆρχε πρῶτα τὸ χωριὸ Πλαίσια. Κατὰ Ν. Σαφαρίκαν (Ἠπ. Χρονικὰ 1933) ὀνομάστηκε ἔτσι ἀπὸ τὸ μαῦρο χῶμα της. Καθ' ἡμᾶς, ἡ ἐκδοχὴ φαίνεται μᾶλλον ἀναληθής.

Ἀσπρόχωμια (τό) : Βῆκα ὡς ἀπάν᾽ στ᾽ Ἀσπρόχωμια. Τοποθεσία σὲ ὕψωμια Β τοῦ χωριοῦ, ὅπου ὑπάρχει μικρὸ ὀρυχεῖο ἀνορύξεως λευκοῦ χώματος, μὲ τὸ ὁποῖο παλιότερα ἄσπριζαν τὰ σπίτια τους οἱ Ἠλαισίτες.

Ἀσφεντόνας ἢ Ἀσφέντομας (ὁ) : Τοποθεσία Ν τοῦ χωριοῦ, ποὺ πῆρε τὸ ὄνομά της ἀπὸ τὸ φυτὸ Σφένδαμος (κλινὸς) ποὺ φύεται ἐδῶ.

Ἀφεντ᾽κὸ (τό) : Στ᾽ Ἀφεντ᾽κό. Τοποθεσία ΝΔ τοῦ χωριοῦ πίσω ἀπὸ τὸ ὕψωμα Ἁγι Θανάση, στὸν πεζόδρομο πρὸς τὰ Πεστά. Ἐδῶ ὑπάρχουν χωράφια τοῦ Ἁγιάννη Ἠλαίσιας κι ἴσως γι᾽ αὐτὸ λέγεται ἡ θέση Ἀφεντ᾽κό, ὑπονοώντας τὸν Ἅγιο, κατὰ τό: ὁ Ἀφέντ᾽ς ὁ Ἁγιάνν᾽ς.

Βάκουσh ἢ Βάκουσht (ἡ) : Τοποθεσία Δ τοῦ χωριοῦ, ὅπου ὑπάρχει λεκάνη ἀπορροῆς τῶν ὑδάτων τῶν γύρω ὑψωμάτων, σχετικῶς βαθειὰ καὶ χαραδρώδης, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀρχίζει ὁ χείμαρρος Κακολάγγαδο, ποὺ χύνεται μὲ ἀπόκρημνη χαράδρα στὸν κάμπο Ἠλαίσιας. Στὴν ἀρχὴ τῆς χαράδρας ὑπάρχει καὶ μικρὴ πηγὴ μὲ τὸ ἴδιο ὄνομα, ποὺ ποτίζουν τὸ καλοκαίρι τὰ ζῶα οἱ τσοπάνηδες. Πιθανώτερη ἐκδοχὴ τῆς ὀνομασίας ἀπὸ τὸν τρόπο λήψεως τοῦ ἤχου σ᾽ αὐτή: Βοὴ - ἀκουστὴ — Βάκουστη) .

Βαρούsh (ὁ) : Ὁ Βαρούsh μαχαλάς: Ὁ πέραν τοῦ χειμάρρου μαχαλὰς τοῦ χωριοῦ. (Ἴδε καὶ Τζαρανιώτη μαχαλάς) .

Βορίλλες (οἱ) : Ἑν. ἡ Βορίλλα: Λύριο θὰ μαζέψω τ᾽ Βορίλλα μ᾽ — Ὅλες οἱ Βορίλλες θὰ μαζευτοῦν αὔριο. Ἀγροτικὴ τοποθεσία ΝΑ τοῦ χωριοῦ μὲ γόνιμα χωράφια. Πιθανὴ προέλευση: Βοῦρκος - βουρκίλλες - βορίλλες. (Κ. Μέρτζιου: Εἰς τὴν Ρουμαν. Borila: Νότιος ἄνεμος, Vov - bija: ψάθα ἀπὸ βέργες, Vilubja: πηγὴ καὶ Ἀλβαν. vrela: δίνη ὕδατος) .

Βότνα (ἡ) : Βῆκαν τὰ κοπάδια στ᾽ Βότνα. Τοποθεσία ὀρεινὴ ΝΔ τοῦ χωριοῦ, ὅπου ἄλλοτε ἦταν λούτσα ποτίσιματος ζώων. (Μέρτζου ΗΠΕΙΡ ΧΡΟΝ.: Σλαυικ.: vodena: ὑδατώδης) .

Γαλαχτιὲς (ἡ, οἱ) : Τσ᾽ ἔδωκα προικιὸ στ᾽ Γαλαχτιὰ — Οἱ Γαλαχτιὲς φέτο εἶναι μὲ στάρια. Ἀγροτικὴ τοποθεσία Ν τοῦ χωριοῦ. Κατὰ τὴν ἄποψη τοῦ Ν. Σαφαρίκα, ἡ ὀνομασία ὀφείλεται στὸ γαλακτῶδες χῶμα της. Αὐτὸ ὅμως κρίνεται ἢ ἐσφαλμένο ἢ αὐθαίρετο, γιατὶ ἀπὸ ἔρευνα ποὺ ἔκαμα ἐπὶ τόπου, δὲ διαπίστωσα τέτοιο πράγμα. Τὸ πιθανώτερο εἶναι ὅτι ὀφείλεται στὸ γεγονὸς ὅτι ἐκεῖ φύτρωναν ἄλλοτε ἄφθονα τὰ φυτὰ γαλατσίδες (εὐφόρβιον), γνωστὰ γιὰ τὸ γάλα ποὺ βγάζουν οἱ βλαστοὶ καὶ τὰ φύλλα τους ὅταν κόβονται.

Γελαδόστρατα (ἡ) : Βῆκα μὶ τὰ γιλάδια ὡς τ᾽ γιλαδόστρατα. Τοποθεσία ἐπὶ τῆς ΒΔ πλαγιᾶς τοῦ χωριοῦ, ὅπου ὑπάρχει στράτα, ἀπὸ τὴν ὁποία ξέβγαζαν τὰ γελάδια στὸ βουνὸ γιὰ βοσκή.

Γιδόσταλος (ὁ) : Στοῦ γ᾽δόσταλου. Τοποθεσία Ν τοῦ χωριοῦ, στὴν πλαγιὰ τοῦ Ξηρόβουνιοῦ, κάτω ἀπὸ τὴ Γρεντζελιά, ὅπου ὑπάρχει στάλος γιδιῶν.

Γκαζντριμίτσα (ἡ) : Στ᾽ Γκαζντριμίτσα μ᾽ θὰ σπείρω φασούλια — Σ᾽ τσ᾽ Γκαζντριμίτσις γένουντι τὰ φασούλια. Πεδινὴ τοποθεσία Ν τοῦ χωριοῦ. Προέλευση τοπωνυμίου ἄγνωστη.

Γκλιάρους (ἡ) : Πῆγα νὰ ξιβγάλου τὰ γίδια ὡς πέρα σ᾽ τσ᾽ Γκλιάρους. Τοποθεσία σὲ πλαγιανὸ βοσκότοπο ΒΔ τοῦ χωριοῦ. Πιθανῶς πρόκειται γιὰ τοπωνύμιο μὲ ὄνομα κάποιας Γκλιάρους.

Γκλίμιζα (ἡ) : (Οἱ Γκλίμιζις) : Στ᾽ Γκλίμιζα τὴ δ᾽κή μ᾽ ἔσπειρα καὶ λίγα ρεβύθια — Σ᾽ τσ᾽ Γκλίμιζις γένουντι καλὰ σ᾽τάρια. Πεδινὴ τοποθεσία ΝΔ τοῦ χωριοῦ. Προέλευση τοπωνυμίου ἄγνωστη.

Γκοβόϊσδα (ἡ) : Πᾶμε στ᾽ Γκοβόϊζντα. Λόφος βοσκήσιμος καὶ μὲ λίγα χωράφια Ν τοῦ χωριοῦ. Ἐδῶ ὑπάρχουν ἐπὶ μέρους τοποθεσίες, ὅπως: Λαχίδα Γκοβόϊ-

σλας —Ράχη Γκοβόϊσδας — Στρῶμα Γκοβόϊσδας κλπ. (Μέρτζος: Ἐκ τοῦ σλαυικοῦ gvozda= παλαιὸ καὶ πυκνὸ δάσος ἢ gvozden=μεταλλεῖο σιδήρου).

Γκορτσιὰ τ' Παππᾶ (ἡ): Στ' Γκορτσιὰ τ' Παππᾶ. Τοποθεσία Ν τοῦ χωριοῦ στὸ Ξεροβούνι, ὅπου ὑπῆρχε γκορτσιὰ ποὺ ἀνῆκε στὸν Παπαδημήτρη, ἄλλοτε παπὰ τοῦ χωριοῦ.

Γρακάκι (τό): Στοῦ Γρικάκ'. Τοποθεσία Ν τοῦ χωριοῦ, στὸ Ξεροβούνι, ὅπου ὑπάρχει μιὰ σχετικῶς βαθειὰ τρύπα σὰ σπηλιά, ἀρκετὰ μέτρα, ὅπου καταφεύγουν τὸ καλοκαίρι τὰ γιδοπρόβατα καὶ σταλίζουν (γρακιάζουν).

Γκρόπα (ἡ): Γκρόπες: Τὰ γίδια τ' χωριοῦ φτάνουν ὡς σ' τσ' Γκρόπις. Τοποθεσία ΝΔ τοῦ χωριοῦ, ἀπότομος καὶ βραχώδης, μὲ 2—3 ρεματιὲς (ὀρσίδες). Τοπωνύμιο μᾶλλον ἀλβανικῆς προελεύσεως: Γκρόπα=βαθούλωμα, γούρνα.

Γκουριπινιὰ (ἡ): Ἔβγαλα τὰ πρόβατα νὰ βοσκήσ'ν στ' Γκουριπινιά. Τοποθεσία Ν τοῦ χωριοῦ, πλησίον τῆς Γκοβόϊζντας. Πιθανὸν νὰ ὀνομάστηκε ἔτσι ἀπὸ τὸ ἀναρριχητικὸ ἀγριόχορτο Γκούριπινο, ποὺ βλασταίνει πλούσια ἐκεῖ.

Γούβα (ἡ): Τοποθεσία ΝΔ τοῦ χωριοῦ, σὲ πλαγιὰ βουνοῦ. Ὀνομάζεται ἔτσι γιατὶ ὑπάρχει ἐκεῖ μικρὴ σπηλιὰ (ἐδῶ λέγεται γούβα), ὅπου σὲ πολεμικὲς περιπέτειες οἱ κάτοικοι ἔκρυβαν διάφορα ἀντικείμενα καὶ κυρίως τρόφιμα.

Γρεντζελιὰ (ἡ): Πήγαμαν στ' Γριντζιλιὰ γιὰ ξύλα. Ὀρεινὴ τοποθεσία στὸ Ξεροβούνι, Ν τοῦ χωριοῦ, ἀραιὰ δασωμένη. Στὴν Πλαίσια Γρέντζο ἢ γρίντζος σημαίνει ἀραιός. (Μέρτζος: Ἀλβαν. grizhel=κίσσα ἢ ἀπὸ τὸ σλαυικὸν grizalina=κυκλάμινο (ἄνθος τοῦ βουνοῦ).

Γύφτου (ὁ): Στ' Γύφτ'. Τοποθεσία Ν τοῦ χωριοῦ, πάνω στὸ Ξεροβούνι.

Δέση (ἡ): Τοποθεσία μέσα στὴ χαράδρα τοῦ Μπισδένη, ΒΔ τοῦ χωριοῦ. Λέγεται ἔτσι γιατὶ ἐκεῖ ἀκριβῶς μὲ διάφορα ἐμπόδια, πλέχτρες ἀπὸ ξύλα κλπ. σταματοῦσαν τὸ νερὸ τοῦ χειμάρρου καὶ τὸ ἔβαζαν σὲ εἰδικὸ αὐλάκι γιὰ νὰ κινήσει τὸν πιὸ κάτω βρισκόμενο νερόμυλο.

Ἐλβάτσα (ἡ): Σ'ν Ἐλβάτσα ἢ σ'ν Ἐλβάντσα. Τοποθεσία στὸν κάμπο Ν τοῦ χωριοῦ. Ἔτυμο ἄγνωστο.

Ζμόρια (τά): Κατὰ Ν. Σαφαρίκαν: Τὰ Ζαμόρια. Τοποθεσία στὸν κάμπο, Ν τοῦ χωριοῦ. Σμὸρ λέγεται καὶ τὸ πηγάδι ἀπ' ὅπου μέχρι προσφάτως ὑδρεύονταν ἡ Πλαίσια. Κατὰ τὴ μαρτυρία τοῦ Ι. Κ. Ράπτη, ποὺ πέθανε σὲ βαθὺ γῆρας, τὸ πηγάδι ὀνομάστηκε ἔτσι γιατὶ τὸ ἔφκιασε κάποιος Τοῦρκος ὀνόματι Σιμὸρ Ἀγᾶς κι ἀπὸ τὸ πηγάδι ὀνομάστηκε καὶ ἡ πιὸ κάτω ἀπ' αὐτὸ τοποθεσία, μιὰ καὶ ἡ πιὸ πάνω λέγεται Πηγάδια. Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ πηγάδι αὐτὸ εἶναι ἀστείρευτο, δυσκολευόμεθα νὰ δεχτοῦμε τὴ σύνδεση τοῦ τοπωνυμίου ποὺ κάνει ὁ Κ. Μέρτζιος μὲ τὸ σλαυικὸ zamorgo=μέρος κείμενον ὄπισθεν θαλάσσης καὶ μεταφ. κατὰ τὸ ἐν Ἠπείρω: θάλασσα=πολὺ νερό.

Ζαρκόρρασχη (ἡ): Πετρώδης καὶ ἄγονη πλαγιὰ στὰ Δ ἀντερίσματα τοῦ χωριοῦ, γυμνὴ ἀπὸ δέντρα. Ζάρκος=γυμνός. Γι' αὐτὸ ὀνομάστηκε Ζαρκόρραχη.

Ζιουνάκια (τά): Τοποθεσία σὲ πετρώδη πλαγιὰ στὴν ἀρχὴ τῆς χαράδρας τοῦ Μπισδένη, ΒΔ τοῦ χωριοῦ. Ἔτυμο ἄγνωστο.

Καλβιοῦ (στ'): Τοποθεσία ΝΔ τοῦ χωριοῦ, ὅπου ὑπάρχει βρύση. (Στ' βρύσ' στ' Καλβιοῦ).

Καλοκαιρσ'νὴ (ἡ): Βγάλαμαν τὰ γίδια σ'ν Καλοκαιρ'σ'νή. Τοποθεσία βοσκήσιμη ΝΔ τοῦ χωριοῦ, πάνω ἀπὸ τὴ θέση Κορφόλογγος.

Καμίνια (τά): Στὰ Καμίνια. Τοποθεσία στὴν λαγιὰ τοῦ Ξεροβουνιοῦ πρὸς τὴ θέση Στενά, ὅπου ὑπάρχουν κατάλοιπα παλιῶν καμινιῶν.

Κανατόπ(ι) (τό): Στοῦ Κανατόπ' ἢ στὰ Κανατόπια. Λοφώδης τοποθεσία Ν τοῦ χωριοῦ μὲ χῶμα μᾶλλον σταχτερό. Ἔτυμο ἄγνωστο.

Κάμπος (ὁ) : Ἀπάν' Κάμπος — Κάτ' Κάμπος: Στοὺν ἀχπὰν Κάμπου, στοὺν κάτ Κάμπου. Γενικὴ χονδρικὴ διαίρεση τοῦ κάμπου τοῦ χωριοῦ.

Καπνισμένος (ὁ) : Βήκαμαν γιὰ κυνήγ' στοὺν Καπνισμένου. Τοποθεσία Ν τοῦ χωριοῦ στὸ Ξεροβούνι μὲ μεγάλο χωράφι, ποὺ κατὰ Ν. Σαφαρίκα ἀνῆκε σὲ ἰδιοκτήτη ποὺ λέγονταν Καπνισμένος.

Κατσαμπᾶς (ὁ) : Στ' Κατσαμπᾶ ἢ στὰ Κατσαμπούδια. Τοποθεσία στὴν ἄκρη τοῦ κάμπου ΝΔ τοῦ χωριοῦ. Πιθανῶς πρόκειται γιὰ ὀνομασία παλαιοῦ ἰδιοκτήτη μὲ τὸ ὄνομα Κατσαμπᾶς.

Κατσιογιάννια (τά) : Τὰ Κατσιογιάννια εἶναι ὅλο καλὰ χωράφια. Τοποθεσία στὸν κάμπο Ν τοῦ χωριοῦ. Ἴσως κι ἐδῶ τὸ ὄνομα ἀνήκει σὲ παλαιὸ ἰδιοκτήτη της ποὺ λέγονταν Κατσιογιάννης.

Κερασιὲς (οἱ) : Τοποθεσία στὸν κάμπο Ν τοῦ χωριοῦ. Πῆρε τὸ ὄνομα ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ἐκεῖ ὑπῆρχαν ἄλλοτε καὶ μέχρι τῶν ἡμερῶν μας πολλὲς κερασιές.

Κοντριὰ (τά) : Στὰ Κοντριά. Τοποθεσία σὲ βουνὸ Β τοῦ χωριοῦ, ποὺ χαρακτηρίζεται ἀπὸ βραχόπετρες ποὺ μοιάζουν σὰ φυτρωμένες (κόντρες) κι ὅπου βόσκουν πρόβατα καὶ γίδια.

Κόντσμα (τό) : Τοποθεσίες στὰ Β, Δ καὶ ΝΔ τοῦ χωριοῦ, ποὺ ἐπισημαίνονται ἀπὸ τὴν ὕπαρξη σ' αὐτὲς ἑνὸς εἰκονίσματος, προσκυνηταριοῦ καὶ ποὺ συνήθως εἶναι πέτρινα, χτισμένα ἀπὸ τάματα χριστιανῶν γιὰ διαφόρους λόγους καὶ βρίσκονται πάντα σὲ δρόμους.

Κορφόλογγος (ὁ) : Στοὺν Κορφόλογγο βοσκᾶν καλὰ τὰ γίδια. Τοποθεσία σὲ ὀρεινὴ πλαγιὰ ΝΔ τοῦ χωριοῦ, ὅπου ὑπάρχει δάσος ἀπὸ πουρνάρια.

Κουκουλάγγαδο (τό) : Χαράδρα μὲ χείμαρρο (λαγκάδι) ΝΔ τοῦ χωριοῦ. Ὁ Ν. Σαφαρίκας τὸ ἀναφέρει σὰν Κακκολάγκαδο. Ἐπειδὴ οἱ Πλαισίτες τὸ προφέρουν Κουκουλάγκαδο, πιστεύω πὼς ἀλλοιώνομε τὴν πραγματικότητα ἂν κι ἐμεῖς τὸ ἀλλάξουμε. Εἶναι δὲ φανερό, πὼς τὴν ὀνομασία του πῆρε ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι μέσα καὶ γύρω ἀπ' αὐτὸ ἀκούονται τὴν ἄνοιξη πολλοὶ κοῦκοι.

Κ(ου)λούρια (τά) : Κ'λούρ' στὴν Πλαίσια, ὅπως καὶ σ' ὅλα τὰ Κατσανοχώρια, λέγεται κάθε ἀγροτικὴ ἔκταση περιφραγμένη μὲ τοῖχο καὶ χρησιμοποιεῖται κυρίως σὰν τόπος βοσκῆς ἢ ξυλεύσεως ἢ κοσολείβαδο. Τὰ Κλούρια στὴν Πλαίσια εἶναι τοποθεσία στὴν παρυφὴ τοῦ βουνοῦ ΝΔ τοῦ χωριοῦ. Τὰ Κλούρια παίρνουν σχεδὸν πάντα τὸ ὄνομα τοῦ ἰδιοκτήτη τους. Ἔτσι ἔχομε: Κ'λοὺρ τ' Κόκκορ' Β τοῦ χωριοῦ (ἰδιοκτήτης Κόκκορης Νιστοράτης) καὶ Κ'λούρ' τ' Τσιαφατᾶ Β τοῦ χωριοῦ (ἰδιοκτήτης Τσιαφατᾶς Νιστοράτης).

Κ(ου)ρὶ (τό) : Μέσα στοῦ κ'ρὶ τὸ χειμώνα βοσκᾶν καλὰ τὰ πρόβατα. Δάσος Β τοῦ χωριοῦ συνήθως ἀπαγορευμένο. Πρόκειται μᾶλλον γιὰ τοπωνύμιο ἀλβανικῆς προελεύσεως.

Κουρὶ τ' Μήτσου (τό) : Στοῦ Κ'ρὶ τ' Μήτσ'. Δασώδης τοποθεσία Δ τοῦ χωριοῦ, ποὺ προφανῶς ἀνῆκε σὲ κάποιον Μήτσιο, ἀγνώστου ἐπωνύμου.

Κισσάδια (τά) : Στὰ Κ'σάδια. Τοποθεσία Ν τοῦ χωριοῦ, στὸ Ξεροβούνι, ὅπου ὑπάρχουν παλιὰ χωράφια καὶ πουρνάρια μὲ πολλοὺς κισσούς.

Κολοκούρια τσ' Γκοβόσδας (τά) : Στὰ Κολοκούρια τσ' Γκοβόϊσδας. Θέση στὴν τοποθεσία Γκοβόϊσδα Ν τοῦ χωριοῦ, ὅπου κολοκούριζαν οἱ τσοπάνηδες τὰ πρόβατα.

Λαγκάδες (οἱ) : Πέρα στ'ς Λαγκάδις γένονται καλὰ στάρια. Τοποθεσία Ν τοῦ χωριοῦ μὲ χωράφια, ὅπου δημιουργοῦνται μικρὰ λαγκάδια (ἑνικ. ἡ Λαγκάδα — ὅταν πρόκειται γιὰ ἕνα μόνο χωράφι).

Λαγκάδ' τ' Πάν(ου) (τό) : Στοῦ Λαγκάδ' τ' Πάν'. Τοποθεσία στὶς ΝΔ κλιτύες τοῦ χωριοῦ, ὅπου δημιουργεῖται μικρὸ λαγκαδάκι, ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ τὸ σταυροτόπι τοῦ Πάνου Ράπτη.

Λαγκάδ᾽ τσ᾽ Καλόγριας (τό) : Στὸ Λαγκάδ᾽ τσ᾽ Καλόγριας. Ξερολάγκαδο ΝΔ τοῦ χωριοῦ μεταξὺ παρεκκλησίων Ἁγιάννη καὶ Παναγοπούλας.

Λαγούδια ἤ Στ᾽ Λαγοῦ: Ἔχω ἕνα χωράφ᾽ στὰ Λαγούδια ἤ στ᾽ Λαγοῦ. Τοποθεσία τοῦ κάμπου Ν τοῦ χωριοῦ, ὅπου φαίνεται πὼς ἄλλοτε εἶχε πολλοὺς λαγούς. Ἄλλη ἐκδοχὴ θέλει ὅτι ἐκεῖνα τὰ χωράφια κάρπιζαν τόσο λίγο, ἴσια ἴσια νὰ τρέφωνται οἱ λαγοί.

Λαιμὸς τ᾽ Κατσίκ(η) (ὁ) : Στοὺ λιμὸ τ᾽ Κατσίκ᾽. Βοσκήσιμη ἔκταση Ν τοῦ χωριοῦ, στὸ Ξεροβούνι.

Λάκκα τ᾽ Γκαβογιάννη (ἡ) : Στ᾽ Λάκκα τ᾽ Γκαβογιάνν᾽. Θαμνότοπος καὶ βοσκότοπος ΝΔ τοῦ χωριοῦ στὸ ὕψωμα Ἁγ Θανάση.

Λάκκος (ὁ) : Ἡ κεντρικὴ πλατεία τοῦ χωριοῦ λεγόταν πρῶτα Λάκκος, γιατὶ ἐδῶ ὑπῆρχε λάκκος (λούτσα) γιὰ τὸ πότισμα τῶν ζώων.

Λάκκος τσ᾽ Βρύσης (ὁ) : Στοῦ Λάκκου τσ᾽ Βρύης. Τοποθεσία μέσα στὴ χαράδρα τοῦ Μπισδένη ΒΔ τοῦ χωριοῦ, ὅπου στὴν κοίτη τοῦ χειμάρρου ὑπάρχει μεγάλος λάκκος ποὺ δὲ στερεύει τὸ κολακαίρι γιατὶ ἐκεῖ ὑπάρχει μικρὴ βρύση ποὺ τρέχει ὅλο τὸ χρόνο.

Λάκκος τσ᾽ Ἀγγέλως (ὁ) : Ποτίσαμαν τὰ ζῶα στοῦ Λάκκου τσ᾽ Ἀγγέλους. Τοποθεσία στὴν ἴδια χαράδρα, ὅπου στὴν κοίτη τοῦ χειμάρρου ὑπάρχει ἄλλος μεγάλος λάκκος πιὸ κάτω ἀπὸ τὸν προηγούμενο, ποὺ κατὰ τὴν παράδοση, πνίγηκε

Λάπατα (τά) : Φέτου στοῦ Λάπατου θὰ σπείρω καλαμπόκι γιατὶ ὅλα τὰ Λάπατα εἶναι καλαμπόκια. Τοποθεσία στὸν κάμπο Ν τοῦ χωριοῦ, ποὺ πῆρε τὸ ὄνομά κάποτε κάποια Ἀγγέλω καὶ πῆρε ἔκτοτε τὸ ὄνομά της.
της γιατὶ ἐκεῖ φυτρώνουν ἄφθονα ἄγρια Λάπαθα (Λάπτα — Ἀγριολάπατα).

Λαιμὸς (ὁ) : Τοποθεσία ΝΑ τοῦ χωριοῦ στὶς κλιτύες τοῦ Ξεροβουνιοῦ καὶ στὰ σύνορα τῶν περιοχῶν Πλαίσιας — Καλέντζιου.

Λειβάδια (τά) : Στὰ Λ᾽βάδια τἄσπειραν ὅλα τὰ χωράφια. Τοποθεσία στὸν κάμπο Ν τοῦ χωριοῦ, ποὺ τὰ παλιότερα χρόνια χρησίμευε γιὰ λειβάδι τοῦ χωριοῦ.

Λιθάρια (τά) : Ὅλα τ᾽ Λ᾽θάρια φέτου εἶνι μὲ στάρια — Τοὺ Λ᾽θάρ᾽ τὄσπ᾽ρα μὲ βρίζα. Ἀγροτικὴ τοποθεσία στὴ Ν παρυφὴ τοῦ χωριοῦ. Πιθανὸ νὰ πῆρε τὸ ὄνομά της γιατὶ τὰ χωράφια αὐτὰ συχνὰ τὰ γεμίζει μὲ λιθάρια (πέτρες) ὁ χείμαρρος Μπισδένης ὅταν ξεχειλίζει.

Λίμπους (ἡ) : Σ᾽ τσ᾽ Λίμπους τὄσπειρα τριφύλλ᾽. Τοποθεσία στὸν κάμπο Ν τοῦ χωριοῦ, ὅπου τώρα τὸ Νεκροταφεῖον. Τὸ ὄνομα ὀφείλεται μᾶλλον σὲ ἰδιοκτήτρια ποὺ λεγόταν Λίμπω.

Λιόντος (ὁ) : Ὡς τ᾽ Λιόντ᾽ ἔφτασα κυνηγώντας. Τοποθεσία Ν τοῦ χωριοῦ στὸ βουνὸ Ξεροβούνι, ὅπου κατὰ τὴν παράδοση εἶχε στάνη κάποιος ποὺ λεγόταν Λιόντος.

Μακριὲς (οἱ) : Τοποθεσία ψηλὰ στὸ Ξεροβούνι Ν τοῦ χωριοῦ, ὅπου ὑπάρχουν μακριές, ἐπίπεδες, στενὲς λωρίδες, στὶς ὁποῖες παλαιότερα, μέχρι τὸ 1940, πήγαιναν οἱ Πλαισίτες κι ἔκοβαν ἄγριο βουνίσιο χόρτο γιὰ τὰ ζῶα τους γιὰ τὸ χειμώνα. Λίγο πιὸ κάτω ὑπάρχει τποθεσία Μακριὲς τσ᾽ Θοδώρας.

Μαλαγούρι (τό) — Τὰ Μαλαγούρια: Στὰ Μαλαγούρια ἔχ᾽ν πολλοὶ κ᾽πάρια. Ἐδῶ στοὺ Μαλαγούρ᾽ ἔβαλα λίγο κῆπο. Τοποθεσία στὴ ΝΑ παρυφὴ τοῦ χωριοῦ πρὸς τὸν κάμπο. Προέρχεται μᾶλλον ἀπὸ τὴ λέξη Ἀ μ α λ α γ ι ά, ποὺ στὰ Κατσανοχώρια σημαίνει πλούσιο χορτάρι γιὰ καλὴ χόρταση.

Μαναστήρια (τά) : Ἔχου δυὸ χουράφια στὰ Μαναστήρια. Περιοχὴ χωραφιῶν Ν τοῦ χωριοῦ, κοντὰ στὸν Ἁγιάννη. Τὸ ὄνομα ὀφείλεται στὸ ὅτι τὸν Ἁγιάννη παλιότερα ὀνόμαζαν Μοναστήρι.

Μαράφες (οἱ) — Ἡ Μαράφα: Ἡ Μαράφα ἡ δ᾽κή μ᾽ κάν᾽ καλὴ φακή. Σ᾽ τσ᾽ Μαράφις ἔσπ᾽ρα φακή. Τοποθεσία στοὺς πρόποδες τῶν ΝΔ πλαγιῶν τοῦ χωριοῦ, ὅπου ὑπάρχουν πολλὰ κλούρια (περιτοιχισμένα χωράφια).

Μέγα (τό, τά) : Ἀγόρασα ἕνα χωράφ᾽ στὰ Μέγα. Τοποθεσία μὲ ἀγροὺς στὸν κάμπο, ΝΔ τοῦ χωριοῦ. Τὸ ἔτυχο ἄγνωστο.

Μέγα - πλάϊ (τό) : Ἔβγαλα τὰ πρόβατα στὸ Μεγαπλάϊ. Τοποθεσία ΝΔ τοῦ χωριοῦ, ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ μεγάλη πλαγιὰ (πλάι) καὶ ποὺ βόσκουν ζῶα καὶ ξυλεύονται οἱ κάτοικοι.

Μελίσσια (τά) : Τοποθεσία στὸ λόφο τῆς Γκοβόϊσδας Ν τοῦ χωριοῦ, ὅπου φαίνεται οἱ χωριανοὶ στὰ παλιότερα χρόνια εἶχαν πολλὰ μελίσσια.

Μῆτρος (ὁ) : Στοῦ Μήτρου. Βοσκήσιμη ἔκταση Ν τοῦ χωριοῦ στὸ Ξεροβούνι.

Μπαζιαβλίκα (ἡ) : Ἀπάν᾽ στ᾽ Μπαζιαβλίκα. Τοποθεσία στὴν κορυφὴ τοῦ πέρα Μαχαλὰ Δ τοῦ χωριοῦ, ποὺ ὅπως φαίνεται πῆρε τὸ ὄνομά της ἀπὸ κάποιον Μπαζαβλίκα.

Μπαρκαρόσhια (τά) : Στὰ Μπαρακαρόσhια ἔχου δυὸ χουράφια. Τοποθεσία χωραφιῶν στὸν κάμπο Ν τοῦ χωριοῦ. Ἔτυμο ἄγνωστο.

Μπάρτζης (ὁ) : Στοὺ Μπάρτζ᾽. Κατὰ Ν. Σαφαρίκαν, ὁ Μπάρτζος. Ἀνατολικὴ συνοικία τοῦ χωριοῦ, ὅπου κατὰ Ν. Σαφαρίκαν, πρῶτος οἰκήσας ἦταν κάποιος Μπάρτζος. Μπάρτζης λέγεται καὶ ὁ παρακείμενος ξεροχείμαρρος.

Μπαρτζούλια (τά) : Κάτ᾽ στὰ Μπαρτζούλια ἔκοψα πολὺ χορτάρ᾽. Ἐν. Τὸ Μπαρτζούλι. Τοποθεσία χωραφιῶν στὸ μέσον σχεδὸν τοῦ κάμπου Ν τοῦ χωριοῦ. Πιθανῶς τὸ ὄνομα δόθηκε ἀπὸ κάποιον Μπαρτζούλην, παλιὸ ἰδιοκτήτη τους.

Μορζούλα (ἡ) : Στ᾽ Μουρζούλα. Βοσκήσιμη ἔκταση Ν τοῦ χωριοῦ στὸ Ξεροβούνι, ὅπου ὑπάρχει τὸ φυτὸ Μορζιά.

Μ(ου)χούστ (τό) : Στοὺ Μ᾽χούστ. Τοποθεσία στὴ ΒΔ παρυφὴ τοῦ χωριοῦ κοντὰ στὴ χαράδρα τοῦ Μπισδένη. Ἄγνωστη ἡ προέλευση τοῦ ὀνόματος.

Μούλκια (τά) : Τοποθεσία χωραφιῶν στὸν κάμπο. Συναντῶνται σὲ πολλὰ μέρη τοῦ κάμπου χωράφια, ποὺ ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἦταν Μούλκια — ἰδιόκτητα — καὶ δὲν ἦταν τοῦ Δημοσίου — Ἰμπλιάκια — ὅπως ἦταν ὅλη ἡ περιοχὴ Πλαίσιας. Ἔτσι ἀκοῦμε σήμερα Πλαισίτες νὰ λένε: στὸ Μούλκ᾽ τὸ δ᾽κό μ᾽.

Μπιζντέν(η)ς ἢ Μπισδέν(η)ς (ὁ) : Κατέβασ᾽ ὁ Μπιζντέν᾽ς. Ὀρμητικὸς χείμαρρος — ξεροπόταμος — ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὰ ὑψώματα τῆς Λετορράχης καὶ διὰ μέσου βαθειᾶς χαράδρας διασχίζει τὸ χωριό, σκορπάει στὸν κάμπο καὶ χύνεται στὸν Ἄραχθο.

Μπιριπόρ(η)ς: Κατέβασ᾽ οὐ Μπιριπόρ᾽ς. Ξερολάγκαδο καὶ τοποθεσία στὶς πλαγιὲς Β καὶ πάνω ἀπὸ τὸ χωριό. Τὸ ἔτυμο ἄγνωστο.

Μποστάνια (τά) : Ἔβαλα κῆπο στὰ Μπουστάνια. Τοποθεσία στὴ Ν παρυφὴ τοῦ χωριοῦ, ὅπου παλιότερα, κατὰ τὴν παράδοση, ὑπῆρχαν λαχανόκηποι «μποστάνια).

Μπορνταντζῆ: Στ᾽ Μπουρνταντζῆ. Βοσκότοπος Ν τοῦ χωριοῦ στὸ Ξεροβούνι.

Μπρεντόγια ἢ Μπιρντόγια (τά) : Μεγάλο δάσος ἀπὸ πουρνάρια ΝΔ τοῦ χωριοῦ ποὺ τὸ μεγαλύτερο μέρος του ἀνήκει στὴν Κοινότητα Κορύτιανης.

Μπριάσκοβο (τό) : Στὸ Μπριάσbκοβο. Τοποθεσία - αὐχένας στὶς ΝΔ ὑπώρειες τοῦ Ξεροβουνίου, ὅπου παλιότερα περνοῦσε ἡμιονικὸς δρόμος ἐπικοινωνίας μὲ τὴν Ἄρτα καὶ τὴν Πρέβεζα. Τμήματα τῆς περιοχῆς ἀνήκουν καὶ στὰ Ηγγάδια, Σκλίβανη καὶ Πεστά. (Κ. Μέρτζος: Ἐκ τῆς σλαυικῆς λέξεως Briast=πτελέα. Brestoy = ἐκ πτελέας καὶ Brestovino=ξύλο ἀπὸ πτελέα).

Μύλος (ὁ) : Στοὺ Μύλου. Τοποθεσία στὴ Δ παρυφὴ τοῦ χωριοῦ παρὰ τὴ χαράδρα τοῦ χειμάρρου Μπισδένη ὅπου μέχρι προσφάτως λειτουργοῦσε νερόμυλος τοὺς χειμερινοὺς μῆνες.

Ντάρτζες (οἱ) : Ἡ Ντάρτζα: Ἔχω ἕνα χωράφ᾽ πέρα στις Ντάρτζις. Τοποθεσία ΒΔ τοῦ χωριοῦ μὲ περιφραγμένους ἀγροὺς (κλούρια). Τὸ τοπωνύμιο, μᾶλλον

Ἀλβανικὸ ἀπὸ τὴν Ἀλβ. λέξη Ντάρδα = Ἀχλαδιά. Πάντως ἡ τοποθεσία αὐτὴ εἶχε καὶ ἔχει πολλὲς ἄγριες καὶ ἥμερες ἀχλαδιές.

Ντούνια (τά) : Σήμερα σκαλίζουμι πέρα στὰ Ντούνια. Τοποθεσία μὲ χωράφια στὸν κάμπο Ν τοῦ χωριοῦ.

Ξεροβούνι ἢ Ξηροβούνι (τό) : Τὸ ἀκριβῶς ἀπέναντι καὶ Ν τοῦ χωριοῦ βουνό.

Ξιούρα (ἡ) — Οἱ Ξιοῦρες: Σ' Ν' Ξιόραμ' ἔμασα πολὺ στάρ' — Οἱ Ξιούρις εἶνι καλὰ χωράφια. Ἀγροτικὴ τοποθεσία στὸν κάμπο ΝΑ τοῦ χωριοῦ.

Ὀρσίδα (ἡ) ἢ Ὀρσύδα: Φτάσαμαν στ' μιγάλ' ν' Οὐρσίδα. Τοποθεσία κάτω ἀπὸ τὴ θέση Γκρόπες ΝΔ τοῦ χωριοῦ, ὅπου ὑπάρχει μεγάλη κατωφέρεια γεμάτη μικρὲς πέτρες. Πληθ. Ὀρσίδες (Κατὰ Μέρτζον: Ἡ Σλαυικὴ λέξη Oshita = ἔπαλξις, ἔρυμα, στήριγμα. Εἰς τὴν Ρουμαν. ursica = τσουκνίδα φυομένη ἴσως ἐκεῖ. Τὸ πιθανώτερο ὅμως εἶναι νὰ προέρχεται ἀπὸ τὴ λέξη ρογή, γιατὶ στὰ Καστανοχώρια λέμε Ὀρσίδες ὅτι δημιουργοῦνται ἀπὸ διαία ροὴ σὲ καταωφέρεια.

Παλιάλωνα (τά) : Στὰ Παλιάλωνα. Τοποθεσία μὲ χωράφια στὸν κάμπο Ν τοῦ χωριοῦ. Φαίνεται ὅτι ἐδῶ παλιότερα ὑπῆρχαν ἁλώνια.

Παλιόλ'μις (οἱ) : Κατ' σ' τσ' Παλιόλ'μις. Τοποθεσία στὸ Ν ἄκρο τοῦ κάμπου ὅπου παλιότερα λίμναζε τὸ νερό, σχημιατίζοντας μικρὲς λιμνοῦλες.

Παλιοκάλ'βα (τά) : Στὰ Παλιοκάλβα. Τοποθεσία μὲ θάμνους Ν τοῦ χωριοῦ στὸ Ξεροβούνι, ὅπου ὑπάρχουν ἐρείπια ἀπὸ παλιὲς καλύβες παλιῶν κτηνοτρόφων.

Παλιόστανες (οἱ) : Πέρα σ' τσ' Παλιόστανες. Τοποθεσία Ν τοῦ χωριοῦ στὴν παρυφὴ τοῦ Ξεροβουνιοῦ, ὅπου οἱ κάτοικοι εἶχαν στάνες. Ὑπάρχουν καὶ σήμερα μόνον δύο στάνες.

Παπαγάτσια (τά) : Στὰ Παπαγάτσια ἢ στ' Παπαγάτσ'. Τοποθεσία μὲ χωράφια στὸν κάμπο Ν τοῦ χωριοῦ, ὅπου ὑπάρχει ναΐδιο τοῦ ΙΔ΄ αἰώνα.

Πεθαμένος (ὁ) : Στοὺν πιθαμένου. Θέση ΝΔ τοῦ χωριοῦ στὴν κουρφὴ τοῦ ὑψώματος Ἁγιθανάσγι. Ἐδῶ βρέθηκε κάποιος πεθαμένος ἀγνώστου ταυτότητος καὶ θάφτηκε ἐπὶ τόπου.

Πηγάδια (τὰ) ἢ Μπγάδια (τοὺ Μπγάδ') : Τοποθεσία στὸ κέντρο σχεδὸν τοῦ κάμπου, ὅπου τὸ πηγάδι ὑδρεύσεως τοῦ χωριοῦ (τώρα εἶναι δύο πηγάδια καὶ ἡ ὕδρευση γίνεται μὲ ὑδραγωγεῖο). Μιλώντας γιὰ τὰ γύρω χωράφια οἱ κάτοικοι λένε: στὰ μπγάδια. (Ὅρα λέξη Σμόρια).

Π(η)γαδούλι (τὸ) ἢ Πηγαδούλια (Στοὺ Μπ'γαδούλ' ἢ στὰ Μπγαδούλια) : Τοποθεσία στὸ λόφο τῆς Γκοβόϊσδας Ν τοῦ χωριοῦ ὅπου ὑπάρχει μικρὸ πηγάδι (μπγαδούλ').

Πλάκες τ' Παπαν'κόλα (οἱ) : Τοποθεσία Λ τοῦ λόφου Γκοβόϊσδα στὰ σύνορα τῆς περιοχῆς Πλαίσιας μὲ τοῦ Καλεντζίου.

Πλούμη: Νερὸ ἀπὸ τ' Πλούμ'. Βρύση καὶ τοποθεσία ΝΔ τοῦ χωριοῦ στὰ σύνορα Πλαίσιας καὶ Βαλτσιώρας. Ἴσως ὁ πρῶτος ποὺ τὴν ἔφκιασε νὰ λέγονταν Πλούμης.

Πουρναράκι (τό) : Στοὺ Πουρναράκ'. Τοποθεσία μέσα στὸ χωριὸ κοντὰ στὸ χείμαρρο, ὅπου ὑπάρχει τραπεζοειδὴς βράχος καὶ μετρίου μεγέθους πουρνάρι ποὺ τὰ καλοκαίρια κάθονταν στὸν ἴσκιο του ἄνθρωποι καὶ ζῶα.

Πουρνάρια τρανὰ (τά) : Στὰ πουρνάρια τὰ τρανά. Τοποθεσία στὸ δάσος Ν τοῦ χωριοῦ, ὅπου ὑπάρχει μιὰ συστάδα ἀπὸ μεγάλα (τρανὰ) πουρνάρια.

Πουρνάρ' τσ' Ραβένιους (τό) : Στοὺ πουρνάρ' τσ' Ραβένιους εἶδα τὰ γίδια σ'. Τοποθεσία ΒΔ τοῦ χωριοῦ στὴν πλαγιὰ ὅπου ὑπῆρχε ἄλλοτε μεγάλο πουρνάρι ποὺ ἀνῆκε σὲ κάποια Ραβένιω (ἦταν νύφη στὸ χωριὸ ἀπὸ τὰ Ραβένια).

Πύργος (ο) : Στοὺν Πύργου. Τοποθεσία ΝΔ τοῦ χωριοῦ στὸν ρεινὸ ὄγκο τοῦ Ἁγι-Θανάση, ποὺ μοιάζει μὲ πύργο.

Ράδοστα (ἡ) : Χαράδρα ποὺ ἀρχίζει σχεδὸν ἀπὸ τὴν παρυφὴ τῶν Ἀετορρά-

χεων ἀποτελεῖ φυσικὸ σύνορο τῶν Κοινοτήτων Πλαίσιας Νίστορας καὶ ἀπολήγει στὸ Καλέντζι. Βλέπε σχετικὰ στὰ τοπωνύμια Καλεντζίου.

Σαδὶς (τό) : Στοὺ Σαδίς. Τοποθεσία ἐπίπεδος ΝΔ τοῦ χωριοῦ στὶς ὑπώρειες τοῦ ὀρεινοῦ ὄγκου Ἁγιθανάση καὶ πάνω στὸ Μέγα πλάϊ. (Μέρτζ. Sad, Sadi (Ρουμ.) καὶ Saditi (Σλ.) = τόπος φυτεμένος).

Σαλαώρα (ἡ) : Πῆγα γιὰ ξῦλα πέρα στ' Σαλαώρα. Λοφώδης τοποθεσία Ν τοῦ χωριοῦ μὲ σχετικῶς βαθειὰ ρεματιὰ (ὄχι χαράδρα ὅπως ἰσχυρίζεται ὁ Ν. Σαφαρίκας). (Τουρκ. Σαλαὼρ = ἄνω κάτω. Τὸν ἔκανε σαλαὼρ = τὸν πρόσβαλε).

Σβίκη (ἡ) — Οἱ Σβίκες: Πέρα στ' Σβὶκ ἢ πέρα σ' τσ' Σβίκις. Ἀγροτικὴ τοποθεσία ΝΔ τοῦ χωριοῦ στὴν παρυφὴ τοῦ Μεγαπλάϊ, ὅπου ὑπάρχουν πολλὰ φτελιάδια καὶ οἱ κάτοικοι πιστεύουν ὅτι τὸ μέρος ἐκεῖνο ἔχει πολλὰ ὑπόγεια νερά.

Σέλικα (τά) ὒ Στὰ Σέλκια ἢ στοὺ Σέλκ'. Τοποθεσία μὲ χωράφια στὸν κάμπο Ν τοῦ χωριοῦ. Κατὰ Μέρτζον Στέλκια ἀπὸ τὴ Σλαυικὴ λέξη steljka = φυτὸν ὁ θαλλός.

Σ(η)μάδια (τά) : Στὰ σ'μάδια. Τοποθεσία Δ τοῦ χωριοῦ στὸ σύνορο Πλαίσιας Κορύτιανης. Ἴσως λέγεται ἔτσι ἀπὸ δύο ὁροθετικὲς πέτρες ποὺ ὑπάρχουν ἐκεῖ (σμάδια).

Σιαμέτια (τά) : Στοὺ Σιαμὲτ - Στὰ Σιαμέτια. Ἀγροτικὴ τοποθεσία στὸν κάμπο ΝΔ τοῦ χωριοῦ. Ὀνομασία ξενική, πιθανὸν Τουρκικὴ ἐκ τοῦ Σιαμὶ = καυγᾶς, ἀλλὰ καὶ τοῦ Ἀλβανικοῦ Σιαμὶ = μαντήλι ἢ ἀπὸ τὸ Τουρκ. Οὐσμὲτ = ἐργασία.

Σιαφαρίκα: Στ' Σιαφαρίκα. Βοσκότοπος μὲ θάμνους Ν τοῦ χωριοῦ στὸ Ξεροβούνι ὅπου παλιὰ ὑπῆρχαν χωράφια καὶ στάνη τοῦ Σιαφαρίκα, οἰκογένεια ποὺ ὑπάρχει καὶ σήμερα στὴν Πλαίσια.

Σκάλα (ἡ) : Στ' σκάλα. Τοποθεσία στὴν πλαγιὰ τοῦ βουνοῦ πρὸς Μπριάσκοβο ΝΔ τοῦ χωριοῦ, ποὺ ἔχει φυσικὲς σκάλες ἀπὸ πέτρες.

Σκαλοπούλα (ἡ) : Στ' σκαλοπούλα. Τοποθεσία ΝΔ τοῦ χωριοῦ στὴν ἴδια κατεύθυνση μὲ τὴν προηγούμενη καὶ πρὶν φτάσουμε σ' αὐτή, ποὺ ἡ ἔκταση τῆς φυσικῆς της σκάλας εἶναι μικρότερη.

Σκασμάδες (οἱ) : Ἀπὰν σ' τσ' σκασμάδις. Τοποθεσία ΒΔ τοῦ χωριοῦ στὸ βουνὸ ποὺ ἔχει πολλὲς σχισμὲς ἀπὸ βράχους.

Σκαφδούλια (τά) : Στὰ σκαφδούλια. Τοποθεσία μέσα στὴ χαράδρα τοῦ Μπισδένη ΒΔ τοῦ χωριοῦ καὶ μέσα στὴν κοίτη του, ὅπου σχηματίζονται μικροὶ λάκκοι μέσα σὲ βράχους ποὺ μοιάζουν μὲ μικρὰ σκαφίδια (σκαφδούλια). Ἐκεῖ πηγαίνουν οἱ γυναῖκες καὶ πλένουν νεκροσκούτια καὶ ἄλλα ροῦχα.

Στάνες (οἱ) : Τοποθεσίες σὲ διάφορα μέρη τῆς Κοινοτικῆς ἐκτάσεως ποὺ ὑπῆρχαν ἢ ὑπάρχουν στάνες. Σὲ κάθε τέτοια τοποθεσία προστίθεται καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἰδιοκτήτη τῆς στάνης. Ἔτσι ἔχουμε Στάν' τ' Πάνου Ράφτ' — ΝΔ τοῦ χωριοῦ — Στὰν τ' Κολομπούρδα, ΝΔ — Στάν' τ' Παπαγιάνν' ΝΔ ἐπίσης — Στάνις τοῦ Φλουραίου Ν καὶ Οἱ Στάνες τῶν Γιανναίων ἐπίσης Ν τοῦ χωριοῦ.

Στενὰ (τά) : Στὰ στενά. Πεδινὴ τοποθεσία Ν τοῦ χωριοῦ μεταξὺ δύο πετρωδῶν λόφων ποὺ σχηματίζουν στενό, ποὺ ἔχει μῆκος 200 καὶ πλέον μέτρα κι' ὅσα χωράφια βρίσκονται ἐκεῖ λέγονται στενά.

Σητέρα τ' Ἀσφέντονα (ἡ) : Σ' τ' Σητέρα τ' Ἀσφέντονα. Θέση κοντὰ στὸν Ἀσφέντονα (ἴδε λέξη) ὅπου ὑπάρχει φυσικὴ πέτρινη στέρνα 3—4 κιλῶν.

Σητέρες (οἱ) : Πήγαμιαν γιὰ ξῦλα στ' τσ' Σητέρις. Τοποθεσία ΝΔ τοῦ τοῦ χωριοῦ, στὸ λόφο Μέγα πλάϊ, ὅπου ὑπάρχουν μικρὲς λακκοῦβες (στέρες) σὲ βράχους ποὺ κρατοῦν βρόχινο νερὸ καὶ ξεδιψοῦν οἱ τσοπάνηδες.

Στεφάν' τσ' Βάϊας: Στοὺ Στιφὰν τσ' Μάϊας. Βράχος (στεφάνι ἢ στεφάν' ἢ στιφάν') μέσα στὴ χαράδρα τοῦ Μπισδένη ΒΔ τοῦ χωριοῦ ποὺ πάνω του φυτρώνει δάφνη (βάϊα).

Στεφάν᾽ Τρανὸ (τό) : Στοὺ στιφάν᾽ τοὺ τρανό. Μεγάλος βράχος μέσα στὴ χαράδρα τοῦ Μπισδένη, ποὺ γιὰ τὸ μέγεθός του λέγεται τρανό.

Σωτῆρες (οἱ) : Σ᾽ τσ᾽ Σουτήρις. Τοποθεσία μὲ τὴν ὁποία προσδιορίζονται ὅλα τὰ χωράφια ποὺ βρίσκονται γύρω ἀπὸ τὸ παρεκκλήσι τῆς Σωτήρας στὴν Α παρυφὴ τοῦ χωριοῦ.

Τζαρανιώτη - Μαχαλᾶς: Λέγεται ἔτσι ὁ πέρα ἀπὸ τὸ χείμαρρο ποὺ διαρρέει τὸ χωριὸ μαχαλᾶς του. Κατὰ Ν. Σαφαρίκαν πρῶτος κατοίκησε ἐδῶ ὁ Τζαρανιώτης, οἰκογένεια ποὺ δὲν ὑπάρχει σήμερα.

Τζγάρια (τά) : Στὰ Τζγάρια. Τοποθεσία μὲ χωράφια στὴ ΝΔ παρυφὴ τοῦ χωριοῦ. Ἐδῶ τηγάνιζαν (τσιζάριζαν) τὰ παιδιὰ τὰ αὐγὰ ποὺ μάζευαν στὴν περιφορὰ τῆς περπαρίτσας.

Τζιούμια (ἡ) : Βραχώδης κορυφὴ πάνω ἀπὸ τὸ χωριὸ ποὺ μοιάζει μὲ ξεχωριστὸ σωρὸ ἀπὸ πέτρες. (Τζιούμια).

Τούφα τ᾽ Μαργαρίτη (ἡ) : Σ᾽ Ντούφα τ᾽ Μαραγαρίτ᾽. Τοποθεσία στὸ βουνὸ Β τοῦ χωριοῦ, ὅπου ὑπάρχουν ἴχνη ἀπὸ χωράφια ποὺ ἦταν ἄλλοτε ἐκεῖ. Σ᾽ ἕνα ἀπ᾽ αὐτὰ ὑπάρχει σήμερα μιὰ πελώρια τούφα (συστὰς) ἀπὸ πουρνάρια. Ἐπειδὴ βρίσκεται στὰ χωράφια ποὺ ἀνῆκαν τότε στὴ μεγάλη οἰκογένεια τοῦ Μαργαρίτη (Παπαδιαμάντη) τοῦ μετέπειτα Ἐθνικοῦ ἀγωνιστῆ Παπαδιαμαντόπουλου, λέγεται τούτφα τ᾽ Μαργαρίτ᾽. (Τότε ὁ κάμπος ἦταν βάλτος καὶ ἀκαλλιέργητος καὶ τὰ χωράφια τοῦ χωριοῦ ἦταν στὶς πλησίον πλαγιές).

Τρανὰ (τά) : Στοὺ τρανὸ ἢ στὰ τρανά. Τοποθεσία μὲ χωράφια μέσα στὸν κάμπο Ν τοῦ χωριοῦ. Ἄγνωστη προέλευση.

Τριαλάγγαδα (τά) : Τριαλάγγαδα. Τοποθεσία ΒΔ τοῦ χωριοῦ στὴν παλαγιὰ τοῦ βουνοῦ ποὺ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν παρουσία τριῶν λαγγαδιῶν ποὺ σχίζουν τὴν πλαγιὰ σὲ γραφικὰ κομμάτια μὲ θάμνους καὶ πουρνάρια.

Τριγούτια ἢ Τραγούδα (τά) : Τὸ Λαγγάδ᾽ στὰ τραγούδια λένε οἱ Πλαισίτες. Τοποθεσία στὸ βουνὸ ΒΔ τοῦ χωριοῦ, ὅπου ὑπάρχει μικρὸ λαγγάδι. Οἱ Κορυτιανοὶ τὸ λένε Τριγούτια. Ἐδῶ εἶναι τὸ σύνορο τῆς Κοινοτ. περιοχῆς Πλαίσιας καὶ Κορύτιανης.

Τσιότσh. Βοσκότοπος Ν τοῦ χωριοῦ στὸ Ξεροβούνι.

Τσιουμιάνης (ὁ) : Στ᾽ Τσhμιάν᾽. Τοποθεσία Ν τοῦ χωριοῦ στὸ Ξεροβούνι. Ἐδῶ ὑπάρχουν ἴχνη ἀπὸ καμένα ἔλατα ποὺ δείχνουν ὅτι ἄλλοτε ἡ τοποθεσία ἦταν δασωμένη μὲ ἔλατα. (Μέρτζου: Ἀπὸ τὴ Σλαυικὴ λέξη suman = δασώδης).

Τσιουπουτήρα (ἡ) : Σ᾽ν᾽ Τσιουπουτήρα βγάλαμιαν λαγό. Τοποθεσία Δ τοῦ χωριοῦ στὸ δάσος μεταξὺ Ζαρκόρραχης καὶ Μπρεντόγια.

Τσιουτσιούρια (τά) : Στὰ Τσιουτσούρια ἢ στοὺν Τσιουτσιούρα. Τοποθεσία μὲ χωράφια στὴ ΝΔ παρυφὴ τοῦ χωριοῦ.

Τσούτσουρους (ὁ) : Στοὺν Τσούτσουρου. Γεωλογικὸ φαινόμενο μέσα στὴ χαράδρα τοῦ Μπισδένη, ὅπου ἡ διάβρωση τοῦ νεροῦ ἔφαγε ὅλα τὰ σάπια πετρώματα κι ἔμεινε ἕνας βράχος σὰν κολώνα (τσούτσουρος).

Χαλίκια (τά) : Στὰ Χαλίκια ἢ στοὺ Χαλίκ᾽. Τοποθεσία μὲ χωράφια Α τοῦ χωριοῦ. Λέγεται ἔτσι γιατὶ τὰ χωράφια ἔχουν διάσπαρτες μικρὲς πέτρες (χαλίκια).

Χωράφια τ᾽ Λαζάν᾽: Στὰ Χουράφια τ᾽ Λαζάν᾽. Τοποθεσία στὸ βουνὸ Ν τοῦ χωριοῦ, ὅπου ὑπάρχουν ἴχνη ἀπὸ χωράφια, ποὺ ἀνῆκαν τὰ παλιὰ χρόνια, τότε ποὺ ὁ κάμπος δὲν καλλιεργοῦνταν στόν, στὸν παλιὸ Πλαισίτη Λαζάνη. (Ὅρα τούρα Μαργαρίτη).

Χωράφια τ᾽ Τσελίκη (τά) : Στὰ χουράφια τ᾽ Τσιλίκ᾽. Τοποθεσία στὴν ἴδια περίπου θέση μὲ τὴν προηγούμενη μὲ ἴχνη χωραφιῶν ποὺ ἀνῆκαν στὸν παλιὸ Πλαισίτη Τσελίκη.

Χριστόπουλος (ὁ) : Στοὺς Χ᾽στόπ᾽λου. Βοσκήσιμη ἔκταση Ν τοῦ χωριοῦ στὸ Ξεροβούνι.

ΧΡΗΣΤΟΥ ΣΚΑΝΔΑΛΗ

Η ΛΑΙΚΗ ΛΑΤΡΕΙΑ*

Περιοχῆς Κρυφοβοῦ καὶ Κουκλεσίου Ἠπείρου

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ

Πρῶτο Βραβεῖο Κουτλιδείου Διαγωνισμοῦ 1976 - 1977
τοῦ Λυκείου Ἑλληνίδων

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ (IV)

ΓΙΟΡΤΕΣ, ΛΑΤΡΕΥΤΙΚΑ ΕΘΙΜΑ ΓΙΟΡΤΩΝ ΕΠΟΧΙΑΚΑ ΛΑΤΡΕΥΤΙΚΑ ΕΘΙΜΑ

Α΄

ΦΘΙΝΟΠΩΡΙΝΕΣ ΓΙΟΡΤΕΣ, ΕΘΙΜΑ ΓΙΟΡΤΩΝ ΚΑΙ ΕΠΟΧΙΑΚΑ ΕΘΙΜΑ

Στὶς «Χινοπωριάτ'κες» (φθινοπωρινὲς) γιορτὲς θὰ περιγράψουμε γιορτὲς καὶ λατρευτικὰ ἔθιμα ἀπὸ ἀρχὲς «Τρυγητῆ» (Σεπτέμβρη) ὡς τὰ τέλη «Χαμένου ἢ Ἄϊ - Ταξιάρχ'» (Νοέμβρη).

1. Τ ῆ ς Γ ε ν ν ή σ ε ω ς Θ ε ο τ ό κ ο υ, 8 Σεπτέμβρη. «Τ'ς Παναγίας» στὸ «χωριαν'κό», δηλ. τὸ μεγάλο πανηγύρι, στὸ Κρυφοβό, σφάζουν ὅλοι «σφαχτὸ γιὰ τοὺ πανγύρ'» ἀδιακρίτως μεγάλο ἢ μικρὸ καὶ τὸ δέρμα τὸ «πᾶνε» (τὸ δωρίζουν» στὴν Παναγιά, γιὰ βοήθεια τῆς Ἐκκλησίας. (Πληροφ. προσωπική. Τὸ ἔθιμο συνεχίζεται).

2. Τ ο ῦ Σ τ α υ ρ ο ῦ, 14 Σεπτέμβρη. Ἀπὸ τὴ μέρα «τ'ς Σταυροῦ», «ἀπαντᾶνε» τὰ βοσκοτόπια στὰ χωριά. Δηλ. βγάζουν τὰ ζῶα ἀπὸ τὰ λιβάδια καὶ τὶς χερσιὲς γιὰ νὰ γίνει τὸ νέο «χινοπωριάτ'κο» χορτάρι γιὰ τὸ χειμώνα. Γι' αὐτὸ κάθε χωρικὸς τὴν παραμονὴ τοῦ Σταυροῦ ἢ πρωὶ πρωὶ ἀνήμερα, βάζει «τσουτσούρια» (πετρεοῦλες τὴ μία πάνω στὴν ἄλλη) ἢ «σ'μάδια μὶ σάλμα» (μὲ βρίζας καλαμιά), γιὰ νὰ βλέπουν οἱ τζιοπαναραῖοι καὶ νὰ καταλαβαίνουν πὼς «ἀπαντιέται» τὸ λιβάδι.

Οἱ νοικοκυρὲς ἑτοιμάζουν τὸ σπίτι καὶ κάθεται ἕνας στὸ σπίτι «νά 'ναι ἀν'χτὸ» γιατὶ θὰ περάσει ὁ παπὰς ἁγιασμό. Κάνει τὸν ἁγιασμὸ καὶ τοῦ δίνουν λεφτὰ ἢ ἕνα σαγάνι (χάλκινο πιάτο) στάρι ἢ ἄλλο «γέν'μα». Στὸ Κουκλέσι ἡ γριὰ Νάστω Μπότσαρη μοῦ εἶπε καὶ τὸ ἑξῆς εὐτράπελο: «Πέρασε ὁ παπὰς νιὰ βουλὰ καὶ βρῆκε τὸ Γιάν' στὸ σπίτι. Τ' Σταῦροῦ ἦταν.

— Γιάν', ἡ μάνα σ' ποῦ πάει;
— Πάει παπά μ' καὶ πλέν'.
— Ὄρε τὴν καταραμένη
σήμερα Σταυροῦ νὰ πλένει!
— Παπά μ', τ' λιρέτα σ'
τ'ν ἔχουμε κρατ'μένη.

---

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 240.

— Ὄρε τὴν εὐλογημένη,
πάντα τοῦ Σταυροῦ νὰ πλένη!»

Εἶναι ἀργία. Τὴ λογαριάζουν γιὰ βαριὰ γιορτή. Νηστεύουν ἀπὸ ἀρτύσιμα καὶ λαδερά. (Πληρ. προσωπικῆς ἐμπειρίας. Τὰ ἔθιμα τοῦ Σταυροῦ διατηροῦνται ἀκόμη).

3. Ἐ π ο χ ι α κ ό. Τὸν τρυγητὴ τρυγᾶνε τ' ἀμπέλια. Πρὶν ἀπὸ τὴν ὥρα τοῦ γενικοῦ τρυγητοῦ διαλέγουν τὰ «σταφύλια» γιὰ τ' ἀνάμα» (περισ. κοίτ. III, Β, 3).

Μόλις τελειώνουν τὸν τρύγο οἱ νοικοκυραῖοι καὶ βγαίνουν, μπαίνουν τὰ παιδούρια τοῦ χωριοῦ καὶ «μπορμπολογᾶνε τὰ γραντζανούδια». Δηλ. μαζεύουν καὶ τρῶνε τὰ ἀτροφικὰ παραστάφυλα, ποὺ βγαίνουν στὶς κορυφὲς τοῦ κλήματος. (Τὸ ἔθιμο ἀτόνησε γιατὶ παράτησαν τ' ἀμπέλια. Διατηρ. μετὰ τὸ 1960 στὶς οἰκογένειες ποὺ ἔχουν ἀμπέλια. Πληρ. προσωπικές).

4. Τ ο ῦ Ἁ γ ί ο υ Δ η μ η τ ρ ί ο υ, 26 Ὀκτώβρη. «Τ' Ἄϊ-Δημητριοῦ», τελειώνει ἡ θερινὴ περίοδος καὶ ἀρχίζει ἡ χειμερινὴ γιὰ τοὺς τζιομπαναραίους, ποὺ «ρογιάζονται» (μπαίνουν στὴ δούλεψη μὲ ρόγα, πληρωμή). Παλιότερα κι ὡς τὸ 1950 «ρογιάζονταν καὶ ξερογιάζονταν» πολλοί. Σήμερα ἐλάχιστοι. (Πληρ. προσωπική).

5. Ἐ π ο χ ι α κ ό. Τὸν Ἄϊ-Δημήτρη σπέρνουν «τ' Ἄϊ-Δημητριάτ'κο στάρι». (Στάρι τοῦ Ὀκτώβρη).

6. Τ ῶ ν Τ α ξ ι α ρ χ ῶ ν, 8 Νοέμβρη. «Τ' Ἄϊ-Ταξιάρχ'» τελειώνουν τὰ πανηγύρια στὰ χωριὰ καὶ στὰ ἐξωκκλήσια. Πέρα ἀπὸ τ' «Ἄϊ-Ταξιάρχ'» λειτουργοῦν στὰ ξωκκλήσια, ἀλλὰ δὲν κάνουν πανηγυράκια, δηλ. χορὸ κλπ., γιατὶ πιάνει ὁ χειμώνας. (Πληρ. προσωπική).

7. Τ ο ῦ Ἁ γ ί ο υ Μ η ν ᾶ, 11 Νοέμ. «Τ' Ἄϊ-Μηνᾶ» στὸ Κουκλέσι λειτουργοῦν στὸν Ἄϊ-Μηνᾶ. Τὰ κοπάδια κατεβαίνουν ἀπὸ τὰ ψηλώματα τῶν βουνῶν στὰ χαμηλά, γιατὶ ἔρχεται ὁ χειμώνας. Λένε τὸν ἑξῆς παροιμιακὸ λόγο στὸ Κουκλέσι καὶ στ' ἄλλα χωριά: «Τ' Ἄϊ-Μηνᾶ ἐμήνυσα καὶ τ' Ἄϊ-Φιλίπ' αὐτοῦ εἶμαι, μὲ κουβάρια ράματα, μὲ σακιὰ μπαλώματα».

Δὲν ἀνοίγουν ψαλίδι τ' Ἄϊ Μηνᾶ καὶ δὲν ξεθηκαρώνουν μαχαίρι γιατὶ «πέφτει λύκος στὰ πράματα». (Τὰ ἔθιμα συνεχίζονται. Πληρ. Δ. Ἀθανασόπουλου — Κουκλέσι).

8. 14 Νοέμβρη. «Τ' Ἄ ϊ Φ ι λ ί π π ο υ». Μικρὴ Σαρακοστὴ γιὰ τὰ Χριστούγεννα. Δὲν ἀποκρεύουν μὲ σφαχτό, δηλ. δὲν σφάζουν τίποτε σχεδόν. Οὔτε καὶ ἀπαραίτητο εἶναι νὰ ἔχουν κρέας. Φτιάνουν πίττα, κολοκυθόπιττα συνήθως, ρυζόπιττα. Εἶναι καιρὸς ποὺ λείπει τὸ γάλα. Καὶ οἱ κόττες δὲν πολυγεννοῦν αὐγά. Πολλὲς φορὲς δὲν ἑτοιμάζουν κἂν ἀρτύσιμο γιὰ τὴν ἀποκριά. Ὅ,τι τύχει ἐκείνη τὴ βραδιά. Τὴ λένε «Φτουχὴ ἀποκριὰ» καὶ τὸν Ἄϊ-Φίλιππα, «Φτουχὸ Ἄϊ-Φίλ'πα». Δουλεύουν στὰ χωράφια κανονικὰ καὶ δὲν τὴν «πιάνουν» οὔτε γιὰ «ἀλαφριὰ» σκόλη οἱ γυναῖκες. Ὅμως τὴν ἄλλη μέρα ποὺ ἀρχίζει τὸ Σαρανταήμερο, τηρεῖται μὲ αὐστηρότητα ἡ νηστεία. (Πληρ. ἀπὸ προσ. ἐμπειρία. Οἱ ἰδιωματισμοί, Κουκλεσίου καὶ Κρυφοβοῦ).

9. 15 Νοέμβρη, ἀ ρ χ ὴ τ ο ῦ Σ α ρ α ν τ α ή μ ε ρ ο υ. Οἱ γριὲς καὶ οἱ γέροντες νηστεύουν καὶ τὶς σαράντα μέρες. Οἱ νέοι μιὰ βδομάδα στὴν ἀρχὴ καὶ μία στὸ τέλος. Ἀπὸ τὴν πρώτη μέρα ἀρχίζουν τὰ «Σαρανταλειτουργα». Στὸ Κουκλέσι κάνουν ἀκόμα καὶ σήμερα πολλοὶ «Σαρανταλειτουργα».

10. Τ ῆ ς Π α ν α γ ί α ς, 21 Νοέμβρη. Στὸ Κουκλέσι τὴ λένε «Τ'ς Παναγοπούλας». Στὸ Κρυφοβὸ «τ'ς Παναγίας ἢ τ'ς Παναγίτσας τ'ς Πολυσπορίτσας». Ἀπὸ τὸ βράδυ τῆς παραμονῆς ἢ μετὰ τὸ λάλημα τοῦ κόκορα ξημερώνοντας τῆς

γιορτῆς, βάζουν νὰ βράσουν τὰ «μπόλια». Τὰ «μπόλια» ἀποτελοῦνται κυρίως ἀπὸ καλαμπόκι, ἀλλὰ καὶ μ' ἄλλα δημητριακὰ καὶ ὄσπρια μαζί. Δηλ. καὶ ἀπὸ καναδυὸ πλόχερα ἀπὸ τ' ἄλλα, γεννήματα, στάρι, φακή, ρεβύθια, φασόλια, κουκιά. Ξημερώνοντας τῆς Παναγίας πρέπει νά 'ναι βρασμένα καὶ μάλιστα ὅσο τὸ δυνατὸν γρηγορώτερα. Βάζουν ἀπ' αὐτὰ καὶ τρῶνε.

Παλιότερα ὅμως (πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο τοῦ Σαράντα), ὅπως μὲ πληροφόρησαν, πολλὲς γριὲς στὸ Κρυφοβὸ συντσακίζονταν ποιὰ νὰ πρωτοπάει στὴ βρύση χαράματα μὲ «μπόλια» γιὰ νὰ πάρει καὶ νερό. Πηγαίνοντας ἡ γυναίκα γιὰ νερό, νύχτα μάλιστα, ἔφερνε καὶ «κάνα πλόχερο μπόλια νὰ τὰ ρίξ' στὴ βρύση». Τὰ ἔριχνε «σταυρωτὰ» στὸ τρεχούμενο νερὸ κι ἔλεγε: "Οπως τρέχ' τὸ νερό, νὰ τρέχ' καὶ ἡ σοδιά». "Υστερα ἔπινε νερό, γέμιζε καὶ τὴ βαρέλα ἢ ἄλλο δοχεῖο ποὺ εἶχε καὶ γύρναγε στὸ σπίτι πάντα προφυλαχτικὰ νὰ μὴ τὴ δοῦν ἄλλοι. («"Επιανε» μόνο στὴν πρώτη καὶ ἂς πήγαιναν καὶ ἄλλες μετά. Ἡ δεύτερη καὶ τρίτη καὶ οἱ κατόπι ἔφευγαν στενοχωρημένες γιατὶ ἄλλη τοὺς «πῆρε τὴν προκοπὴ στὴ σοδιὰ τῆς χρονιᾶς». Σήμερα κάπου κάπου καμιὰ γυναίκα πηγαίνει νὰ «ρίξ' στὴ βρύση μπόλια».

'Επίσης μὲ πληροφόρησαν γριές, πὼς πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο πήγαιναν καὶ στὸ Κρυφοβὸ καὶ στὸ Κουκλέσι «μπόλια» καὶ στὴν ἐκκλησία «νὰ βλοπηθοῦν». Καὶ μετὰ τὰ ἔπαιρναν στὸ σπίτι.

Στὸ Κρυφοβὸ καὶ στ' ἄλλα χωριὰ ὑπάρχει καὶ μιὰ ἄλλη συνήθεια ποὺ συνεχίζεται καὶ σήμερα. Ἡ νοικοκυρὰ ἢ κανένα μεγάλο κορίτσι τοῦ σπιτιοῦ παίρνει λίγα «σπριὰ μπόλια» καὶ πηγαίνει καὶ τὰ βάνει στὸ εἰκόνισμα τοῦ Ξωκκλησιοῦ, ποὺ εἶναι κοντὰ στὸ σπίτι της. "Αν εἶναι πολλὰ Ξωκκλήσια, βάνει σ' ὅλα. "Αν τὸ 'Εξωκκλήσι δὲν ἔχει τέτοιο μικρὸ Εἰκόνισμα στὴν ἄκρη τοῦ προαυλίου του, τότε τὰ «μπόλια» τὰ τοποθετοῦν κάπου κάτω ἀπὸ τὴν εἰκόνα τοῦ 'Αγίου στὸ Εἰκονοστάσι μέσα στὴν ἐκκλησία. Μιὰ γριὰ ποὺ δὲ ζεῖ σήμερα, πήγαινε, ὅπως μολογᾶνε, καὶ στὸν "Αϊ-Λιά, στὸ βουνὸ ψηλά, «μπόλια, γιὰ τὸν "Αγιο».

Μεταλαβαίνουν ὅσοι θέλουν τὴν μέρα τῆς Παναγίας.

Ζευγάδες, τζιομπαναραῖοι, νοικοκυρὲς τὴν «κρατᾶνε» σὰ βαριὰ γιορτὴ καὶ σήμερα.

1. Τοῦ 'Αγίου 'Ανδρέα, 30 Νοέμβρη. «Τ' 'Αντριός», ποὺ λένε στὰ χωριά, βράζουν πάλι μπόλια, ἀλλὰ μόνο ποὺ δὲν βάζουν ἀπ' ὅλα, ὅπως τῆς «Πολυσπορίτσας», παρὰ μόνο καλαμπόκι. Τὸ ἔθιμο γιὰ «μπόλια» συνεχίζεται καὶ σήμερα. Κατὰ πληροφορίες γερόντων, πήγαιναν καὶ στὰ Ξωκκλήσια μπόλια, ὅπως γράψαμε στῆ ςΠαναγίας.

«Τ' 'Αντριός», λένε, «ἀντριεύει τὸ κρύο», δηλ. δυναμώνει· καὶ «ἀντριεύει ἡ νύχτα», δηλ. μεγαλώνει.

"Αν πέφτει χιόνι λένε καὶ τὴν παροιμιακὴ φράση ἀπὸ τὸ εὐτράπελο τῶν κουμπάρων: «Ρίξε 'Αντριά, ρίξε!». Περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ ἀναβάνουν τὴν εὐτράπελη διήγηση τῶν κουμπάρων, «τ' 'Αντριός».

Β'

ΧΕΙΜΕΡΙΝΕΣ ΓΙΟΡΤΕΣ — ΕΘΙΜΑ ΓΙΟΡΤΩΝ ΚΑΙ ΕΠΟΧΙΑΚΑ

1. Οἱ τρεῖς πρῶτες «τ' 'Αντριᾶ» (Δεκέμβρη) εἶναι: «Τ'ς "Αϊ-Βαρβάρας, τ' "Αϊ-Σάββα, τ' "Αϊ-Νικόλα». 'Επειδὴ ἀρχίζει τὸ κρύο, ἀρχίζουν καὶ τὰ χιόνια, λένε: («"Αϊ-Βαρβάρα βαρβαρώνει, "Αϊ-Σάββα ςσαβανώνει κι "Αϊ-Νικόλας παραχώνει». Στὸ Κουκλέσι καὶ στ' ἄλλα χωριὰ λένε καὶ τὴν ἄλλη παροιμιώδη φράση: «Βαρβαρίτσι Νικολίτσι καὶ στὴ μέση "Αϊ-Σαββέτσ'». 'Επίσης λέγεται συχνὰ καὶ ἡ ἄλλη κάπως πιὸ γνωστή: («"Αγια Βαρβάρα φώναξε

κι "Αϊ-Σάββας ἀποκρίθη, γιὰ κόψτε ξύλα κι ἄχυρα καὶ σύρτε καὶ στὸ μύλο. Γιατ' "Αϊ-Νικόλας ἔρχεται στὰ χιόνια φορτωμένος». Γιὰ τὸν "Αϊ-Νικόλα λένε ξέχωρα σὰν πέσει χιόνι τὴ μέρα αὐτή: «Τ' ἄσπρισε ὁ "Αϊ-Νικόλας τὰ γένια τ'».

2. Τοῦ 'Αγίου Σπυρίδωνος, 12 Δεκέμβρη. «Τ' "Αϊ-Σπυρι-δὼν» βράζουν «μπόλια» στὸ Κρυφοβό, στὸ Κουκλέσι καὶ στ' ἄλλα χωριά, ἀλλὰ μόνο μὲ καλαμπόκι, ὅπως γράψαμε καὶ στοῦ 'Αγίου 'Ανδρέα. Τὸ ἔθιμο μὲ τὰ «μπόλια» κρατοῦν καὶ σήμερα ἀκόμη. (Πληρ. προσωπικές).

3. Τοῦ 'Αγίου 'Ελευθερίου, 15 Δεκ. «'Ο "Αϊ-Λεφτέριος, λένε, ξελεφτερώνει τ'ς γυναῖκες» δηλ. τὶς ἔγκυες νὰ ἔχουν «καλὴ γέννα».

4. Τὸ Δωδεκαήμερο.

α') Γενικά: Οἱ καλικάντζαροι. «Τὰ καλκαντζαρούδια, τὰ καλκαντζάρια, τὰ δαιμον'κά, τὰ διαολ'κά, τὰ παγανά, οἱ καψιούρηδες». Μὲ αὐτὲς τὶς ὀνομασίες φέρονται στὸ Κρυφοβό, Κουκλέσι, καθὼς καὶ στ' ἄλλα γύρω χωριά. Εἶναι «κάτ' πράματα ἀλλόκοτα καὶ παρασούσ'μα» κατὰ τὴν ἔκφραση καὶ τὸν χαρακτηρισμὸ τῶν χωρικῶν. Δὲν ἔχουν τίποτε τὸ σωστὸ ἀπάνω τους, λένε οἱ γριές. «"Εχουν νουρά, νιὰ μύτ' ζουφιάρα κι ἄλλοτε μακριά, εἶναι κουκκαλιάρ'δες, μαῦρ'». Τὸ δωδεκαήμερο μαζεύονται «στοὺς μύλους, στὶς γρέβιες (ἐρειπωμένα κτίρια) στὰ λαγκάδια, στὰ κ'φαλιάρικα δέντρα». 'Απὸ ἐκεῖ «κινᾶν' κι ἔρχουντι γύρα στὰ σπίτια, στὰ μαντριὰ καὶ σ' ὅλο τὸ χωριό».

Βγαίνουν ἀποβραδὶς κάθε νύχτα καὶ φεύγουν μὲ τὸ λάλημα τοῦ πετεινοῦ, σιμὰ τὸ πρωί. Καὶ μάλιστα σιγὰ σιγὰ ὅσο νὰ λαλήσει ὁ μαῦρος κόκορας, ὁπότε πρέπει νὰ ἐξαφανιστοῦν ὅλοι.

Φεύγουν τραγουδώντας:

«Κόκκινος κόκορας λαλεῖ,
πάμετοι κι ἐμεῖς μωροί.
"Ασπρος κόκορας λαλεῖ,
πάμετοι κι ἐμεῖς μωροί.
Μαῦρος κόκορας λαλεῖ,
πάμετοι νὰ φύγουμε». "Η
«φεύγεστε νὰ φύγουμε».

Γι' αὐτὸ οἱ νοικοκυραῖοι κρατοῦν μαῦρο κόκορα στὶς κότες τους. ('Από τὸ στόμα τῆς Νάστως Μπότσαρη — Κουκλέσι).

Τὶς βαρέλες μὲ τὸ νερὸ δὲν τὶς ἀφήνουν ἔξω στὸ πεζούλι τῆς αὐλῆς γιατὶ τὶς μαγαρίζουν τὰ παγανά. «Πααίνουν κι ἀποπατοῦν πάνω στὴ γούλη τῆς βαρέλας».

Οἱ νοικοκυρὲς δὲν ἀφήνουν ποτὲ τὸ Δωδεκαήμερο βλάρι στὸν ἀργαλειὸ μισοϋφαμένο γιατὶ «πααίν' κὶ βρουντᾶν τὸ ξ'λόχτενο ὅλ' νύχτα τὰ καλκαντζαρούδια».

"Οταν χάσουν ζῶο τὸ Δωδεκαήμερο δὲν ψάχνουν τὰ μεσάνυχτα μὲ τὸ σκοτάδι, χωρὶς φῶς ἢ δαυλὸ στὸ χέρι, γιατὶ «τοὺς δέρνουν τὰ καλκαντζάρια».

Ροῦχα δὲν ἀφήνουν τὸ βράδυ ἁπλωμένα ἔξω, γιατὶ τὰ μαγαρίζουν τὰ παγανά.

Γιὰ νὰ διώχνουν τὰ καλκαντζάρια, νὰ μὴν μπαίνουν στὰ σπίτια καὶ τοὺς κάνουν ζημιές, κάνουν τὰ ἑξῆς:

Καΐνε παλιοπάπουτσα καὶ τὰ πετοῦν ἔξω στὴν αὐλὴ νὰ μυρίζουν γιὰ νὰ μὴ ζυγώνουν τὰ παγανά.

Βάζουν κόσκινο ἢ σήτα στὸ παραθύρι, νὰ μετροῦν τὰ καλκαντζαρούδια τὶς τρύπες. Κι ὅσο νὰ μετρήσουν τόσες τρύπες λαλοῦν τὰ κοκόρια καὶ φεύγουν.

Τὰ παγανὰ ἐπίσης φεύγουν μὲ θυμιάμα, φωτιά, σταυρό, κόκκαλο, μὲ τὸ «Πιστεύω» καὶ τὸ «Γιατερμῶν».

Πολλοὶ βάζουν στὰ παράθυρα τραγόμαλλο νὰ μὴν μπαίνουν τὰ καλικαντζάρια μέσα.

Ἄλλοι πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα βάζουν ἕνα κούτσουρο (σὰν ἀμπάρα) νὰ μὴν μπαίνουν τὰ «διαολ'κὰ» μέσα. Τὸ βράδυ βέβαια πρὶν κοιμηθοῦν.

Στὸ τζάκι φτιάνουν σταυρὸ νὰ μὴ ζυγώνουν στὸ σπίτι. Τὰ παιδιὰ φτιάνουν στεφάνια μὲ βέργες κερασιᾶς. Ἕνα κρεμᾶνε στὸ «μπουχαρὶ» (καπνοδόχο), τὸ ἄλλο τὸ καῖνε στὴ φωτιὰ νὰ φύγουν τὰ παγανά. (Τούτη τὴ συνήθεια μὲ τὰ στεφάνια δὲ τὴ βρήκαμε σήμερα στὸ Κουκλέσι ἀπ' ὅπου πήραμε τὴν πληροφορία. Ἡ Ν. Μπότσαρη λέει πὼς τὴν ἄφησαν μετὰ τὸ Σαράντα).

Ὅταν κανένας πάθει ἀπὸ τὰ καλκαντζαρούδια, χρειάζεται «ξόρκισμα καὶ διάβασμα ἀπὸ τὸν παπά».

Δὲν γνέθουν τὰ δωδεκαήμερα, γιατὶ παίρνουν τὴ ρόκα τὰ καλκαντζαράκια. Δὲν κόβουν ξύλα ἀπὸ χοντρὰ δέντρα στὸ λόγγο, οὔτε κι ἀπὸ κουφαλιάρικα βγάζουν σκίζες, γιατὶ «μπορεῖ νὰ πέσουν πάνω στὰ παιδιὰ τῶν καλκαντζαραίων καὶ τῶν δαιμονικῶν». Ἡ γριὰ Νάστω Μπότσαρη ἀπὸ τὸ Κουκλέσι μοῦ διηγήθηκε τὸ παρακάτω. Συνέβηκε, λέει, ὅταν αὐτὴ ἀκόμα ἦταν μικρὸ κορίτσι:

«Μιὰ γυναίκα πῆγε τὰ Δωδεκαήμερα νὰ βγάλει σκίζες ἀπόνα κφαλιάρικο κλαρί. Κὶ τί παθαίν'! Κάτως βάργιε μὲ τὸ τσικούρ', πετυχαίν' ἕνα καλκαντζαρόπ'λο στὸ κεφάλ'. Ἔτυχε νά 'χει τὰ παιδιά τ'ς ἐκεῖ, γλέπ'ς, ἡ δαιμόν'σα. Οἱ ἄλλοι οἱ δαιμόν' δὲν τ'ς ἦταν ἐκεῖ. Εἶχαν πάει στὸν μύλο τοῦ Μπαλαμπάνη, ἐκεῖ ἀπόπερα ποὺ εἶναι ὁ μύλος σήμερα. Νὶ στρών' ἀπ' λὲς ἡ μεγάλ' κοπέλα τ'ς δαιμόν'σας στὸ ξύλο τ' γυναίκα. Κὶ τ'ν πάει δέρν'τας κὶ τ'ν ἔρ'ξι στὸ ρέμα κὶ τ'ν ἔκανι ντὶπ γιὰ τοὺ σακί. Τὴν πῦραν τρομάρα τ'ς τὴν ἄλ' μέρα. Ἔζ'σε λίγο, ἀλλὰ τί τὸ θέλ'ς, πέθανε. Κι αὐτὰ 'π' λὲς ἔπαθε ποὺ ἔπεσε τὸ Δωδεκαήμερο ἀπάν' σ' αὐτὰ τὰ διαολ'κά».

Ὅταν φωνάζει κανένας ἀπὸ ἔξω τὸ Δωδεκαήμερο τὴ νύχτα δὲν ἀπολογιοῦνται «ὁρίστε», ἀπολογιοῦνται ἀπὸ μέσα οἱ νοικοκυραῖοι: «ὄρνια!». Μὴ τυχὸν καὶ φωνάζουν τὰ καλκαντζαρούδια καὶ τοὺς πάρουν τὴ φωνή.

(Ὅλες αὐτὲς τὶς συνήθειες, προλήψεις κλπ. γιὰ καλκαντζαρούδια ποὺ ἀναφέραμε παραπάνω τὶς διατηροῦν καὶ σήμερα στὰ χωριά).

Ἄλλες συνήθειες τοῦ Δωδεκάμερου.

Ὅλο τὸ Δωδεκάημερο δὲν λούζονται ἐκτὸς ἀπὸ τὶς τρεῖς παραμονές, Χριστουγέννων, Πρωτοχρονιᾶς καὶ Φώτων. Γιατὶ τοὺς παίρνουν τὸ μυαλὸ τὰ καλκαντζάρια, ἰδίως τὸ βράδυ. Κι ὅταν λουστεῖ κανένας, τὸ βράδυ ἰδιαίτερα, δὲν βγαίνει καθόλου ἔξω, γιὰ τὸν ἴδιο λόγο.

Δὲν πετοῦν τὴ στάχτη ἔξω καὶ τὶς 12 μέρες. Τὴ μαζεύουν στὸ σατχτολόγο (χῶρος στὸ τζάκι γιὰ τὴ στάχνη), ἢ σ' ἄλλα δοχεῖα.

Οἱ λεχῶνες πλένουν μέσα στὸ σπίτι τὰ ροῦχα τῶν μωρῶν, γιὰ νὰ μὴν πάθουν τίποτε τὰ μικρά.

Ὅλο τὸ Δωδεκαήμερο δὲ μαγειρεύουν φασόλια. Δὲν πηγαίνουν στὸ μύλο στὴ διάρκεια τοῦ Δωδεκαημέρου.

Δὲν δίνουν δανεικὰ τὸ βράδυ. Ἁλάτι μόνο τὴ μέρα δίνουν, προζύμι ὄχι, γιατὶ χαλάει ὅλο τὸ ζυμάρι μετά.

Παλιότερα ποὺ δὲν εἶχαν σιτάρια πολλὰ καὶ ἔτρωγαν ἐπὶ τὸ πλεῖστον καλαμποκίσιο ψωμί, τὸ Δωδεκαήμερο ζύμωναν καθάριο (σταρένιο ἀνεβατὸ) ψωμί.

Δὲν πλένουν ροῦχα στὰ λαγκάδια γιατὶ παθαίνουν «ἀερ'κό».

Τὸ καντήλι στὸ εἰκόνισμα τοῦ σπιτιοῦ μένει ἀναμμένο μέρα - νύχτα καὶ τὶς 12 μέρες.

Τὰ παιδιὰ τῶν βοσκῶν, στὰ ἀρνιὰ καὶ στὰ κατσίκια, ποὺ γεννιοῦνται τὸ Δωδεκαήμερο, δίνουν ὀνόματα γιορτῶν. Π.χ. ἡ ἀρνάδα ἡ Βασίλω, ἡ Φώτω ἡ κατσικάδα, κλπ.

Ἀπὸ τὰ Χριστόψωμα τοῦ Δωδεκάημερου ρίχνουν λίγα τρίμματα στὸ σπόρο (σιτάρι, κριθάρι, καλαμπόκι καὶ λοιπὰ ὄσπρια), γιὰ νὰ προκόψουν τὰ γεννήματα (πρωϊμιὲς καὶ ὀψιμιές). (Ἡ συνήθεια αὐτὴ προσεχόταν πολύ, πρὶν ἀπὸ τὸν Πόλεμο. Σήμερα παραμελήθηκε καὶ σχεδὸν χάνεται. Τὴν πληροφορία ἔχουμε ἀπὸ Μ. Σιούτη — Κρυφοβό).

Τὰ ἔθιμα καὶ τὶς συνήθειες, καθὼς καὶ τὶς λίγες προλήψεις ποὺ ἐκθέσαμε παραπάνω, σήμερα τὶς διατηροῦν στὰ χωριὰ ποὺ γράφουμε, καθὼς καὶ στ' ἄλλα γύρω. Ἐκτὸς βέβαια ἐκεῖνα ποὺ παραμελήθηκαν καὶ ξεχάστηκαν ἀπὸ τὸ σύνολο τῶν χωρικῶν καὶ γιὰ τὰ ὁποῖα τὴν παρατήρηση τὴ σχετικὴ σημειώνουμε ἀμέσως ἀπὸ κάτω, ὅπως καὶ τὸν πληροφοριοδότη, ποὺ θυμᾶται τὴν παλιὰ συνήθεια.

β΄) Τὰ Χριστούγεννα. Ἀπὸ τὸ πρωὶ τῆς Παραμονῆς ζυμώνουν «φουρνιὰ ψωμὶ καθάριο, ἀνεβατὸ καὶ ξεσιτσμένο» γιὰ τὶς γιορτές. (Δηλ. ψωμὶ σιταρένιο, φουσκώνει καλὰ στὸ γένωμα καὶ κοσκινισμένο μὲ τὴν πυκνὴ τὴ σήτα). Φτιάνουν λειτουργιὲς καὶ τὶς Κουλοῦρες ἢ Χριστόψωμα. Τὶς Κουλοῦρες ἢ Χριστόψωμα τὶς κεντοῦνε μὲ «βελατζοῦρες» (κελύφη βελανιδιῶν), γιὰ νά 'χουν προκοπὴ τὰ γιδοπρόβατα. Δηλ. νὰ γίνουν θηλυκά, ἀρνάδες καὶ κατσικάδες, στὸ κοπάδι. Ἄλλοτε κεντοῦν καὶ μὲ φλυντζάνι γιὰ νά 'χουν θηλυκὰ στὰ «γελαδ'κὰ» (ἀγελάδες). Νά 'χουν «μόσχες» ὅπως λένε (μοσχάρες). Τὸ κέντημα αὐτὸ στὸ Κρυφοβὸ τὸ λένε «σφράϊσμα μὲ βελαντζοῦρες». Ἢ «σφράϊσμα μὲ φλυντζάνι». Τὸ «σφράϊσμα μὲ βελαντζοῦρες» γίνεται «σταυρωτά». Παρόμοια γίνεται καὶ τὸ «σφράϊσμα μὲ φλυντζάνι». Ἀκόμα φτιάνουν πάνω στὴν κουλούρα καὶ «ἀρνοκάτσ'κα» μὲ ἕνα μυτερὸ ἐργαλεῖο ἢ πυρούνι, τρυπώντας τὴν κουλούρα πρὶν τὴν ψήσουν. Ἄλλοι κεντοῦν τὰ ἀρνοκάτσικα ἀνάγλυφα πάνω στὴν κουλούρα, μὲ ζυμάρι.

Τῶν Χριστουγέννων τὸ Χριστόψωμο εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ τέσσερα ποὺ φτιάνουν τὸ Δωδεκαήμερο. Γιατὶ φτιάνουν καὶ γιὰ τὴν Πρωτοχρονιά, γιὰ τὰ Φῶτα καὶ μία τέταρτη γιὰ τὰ «πράματα» (τὰ ζῶα). (Τὶς πληροφορίες γιὰ τὶς «κουλοῦρες πήραμε ἀπὸ Μ. Σιούτη καὶ ἄλλες γριὲς Κρυφοβοῦ καὶ Νάστω Μπότσαρη καὶ ἄλλες Κουκλεσίου. Τὸ ἔθιμο τοῦ Χριστόψωμου παραμελήθηκε μετὰ τὸ 1965 καὶ στὸ σύνολο τῶν χωρικῶν. Καὶ ἂν μερικοὶ φτιάνουν, τὸ κάνουν ἔτσι χωρὶς καθόλου νὰ δίνουν στὴν κατασκευή τους καὶ χρήση τους τὴν σημασία τὴν παλιά. «Ἔτσι γιὰ νὰ τ'ς φᾶν κὶ τίποτι ἄλλο», ὅπως χαραχτηριστικὰ λέει ἡ Ν. Μπότσαρη ἀπὸ Κουκλέσι).

Τὸ βράδυ τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων στὸ Κρυφοβὸ φτιάνουν «τὰ σπάργανα τοῦ Χριστοῦ». Εἶναι τηγανίτες ἀλλὰ ψημένες πάνω σὲ μαυρόπλακα, ποὺ κάτω της καίει φωτιά. Χωρὶς λάδι. Τὶς κολυμποῦν μέσα σὲ ζαχαρόνερο ζεστὸ ἢ μέλι μὲ νερὸ νὰ μουσκέψουν καὶ νὰ γλυκύνουν καὶ τὶς τρῶνε γιὰ βραδυνό. Ὅσο νὰ γίνουν μάλιστα οἱ τηγανίτες στὴν πλάκα τὰ παιδιὰ γύρω στὴ φωτιὰ ἀκοῦνε ἀπὸ τὸ στόμα τῶν γερόντων πολλὲς ἱστορίες, μύθους καὶ παραδόσεις, κυρίως γιὰ τὸ Δωδεκάημερο. (Τὸ ἔθιμο μὲ τὶς τηγανίτες συνεχίζεται καὶ σήμερα).

Στὸ Κουκλέσι οἱ μανάδες, τὴν Παραμονή, γιὰ νὰ «ξεχλιᾶνε» (ξεγελιοῦνται) τὰ παιδιὰ καὶ νὰ μὴ ζητᾶνε ἀρτυμένα, ποὺ τόσα βλέπουν τὴ μέρα αὐτὴ νὰ ἑτοιμάζονται, τοὺς λένε: «Βαστάξτε ὅσο νὰ περάσ' τὸ βράδ' ἡ Παναγίτσα μὲ τὸ γομαράκ'! Κὶ θὰ φουνάξ': Ξυπνᾶτε νὰ φᾶτε γάλα κι ἀπ' ὅλα». Τὰ παιδιὰ πολλὲς φορὲς φωνάζουν ἀπὸ τὴν πόρτα: «Παναγίτσα νὰ φάω γάλα!».

'Από τὸ στόμα τῆς Ν. Μπότσαρη πληροφορούμαστε πὼς ὡς πρὶν ἀπὸ τὸν Πόλεμο πήγαιναν «στάρι» βρασμένο στὴν ἐκκλησὰι τὴν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων γιὰ «τ'ς ψ'χές». (Σήμερα στὸ Κουκλέσι καὶ στ' ἄλλα χωριὰ ἐλάχιστα διατηρεῖται τὸ ἔθιμο τοῦτο).

Τέλος, τὴν Παραμονὴ σφάζεται καὶ τὸ γουρούνι τοῦ σπιτιοῦ. (Διατηρεῖται στὸ Κουκλέσι τὸ ἔθιμο).

Τὸ παιδὶ ποὺ θὰ γεννηθεῖ τὸ βράδυ τῶν Χριστουγέννων τὸ λένε «ἀντίχ'στο» (ἀντίχριστο). Μιὰ μέρα μετὰ τὴ γέννηση τὸ διαβάζει ὁ παπὰς καὶ τοῦ βάζουν «ἄρτο» στὸ φυλαχτό. Τὸ διάβασμα γίνεται στὴν ἐκκλησία. ("Εθιμο διατηρούμενο).

Τὴ μέρα τῶν Χριστουγέννων στὸ Κουκλέσι συνηθίζουν τὸ ἑξῆς: Μπαίνει ἕνας πρωὶ - πρωὶ στὸ σπίτι μ' ἕνα κλαρὶ ἐλιᾶς καὶ σταυρώνει τὴ φωτιά. (Τὸ ἔθιμο μετὰ τὸ 1960, παραμελήθηκε).

Οἱ χωρικοὶ τὸ πρωὶ τῶν Χριστουγέννων παρατηροῦν τὸ ἑξῆς: "Αν μπεῖ «θηλυκὸ» (γυναίκα) στὸ σπίτι θά 'χουν στὰ γιδοπρόβατα ἀρνάδες καὶ κατσικάδες. 'Αντίθετα ἂν μπεῖ «σερκὸ» θά 'χουν ἀρσενικά. (Σήμερα δὲν δίνουν σημασία στὸ ἔθιμο).

Μετὰ τὴ λετουργία μπαίνει ἕνας γείτονας μὲ μιὰ κλάρα τσερμιντζέλας ἢ μὲ ἄλλη «τσιαπόρα» (τουφούλα κλαριοῦ) στὸ σπίτι. Ρίχνει τὴν «τσιαπόρα» στὴ φωτιὰ καὶ λέει, καθὼς «πρατσαλάει» (κάνει θόρυβο κατὰ τὸ κάψιμο): 'Αρνάδες, κατσικάδες, μόσχες, φοράδες καὶ σερκὰ παιδιὰ οἱ νυφάδες». ("Εθιμο διατηρούμενο στὸ Κουκλέσι). Τὴ Δεύτερη μέρα Χριστουγέννων γιορτάζουν οἱ Χριστάδες καὶ οἱ Μανόληδες. Στὰ χωριὰ δὲν γιορτάζουν τὴν Πρώτη Μέρα τῶν Χριστουγέννων οἱ Χριστάδες, ὅπως στὶς πόλεις. (Τὸ ἔθιμο διατηρεῖται).

γ') Π ρ ω τ ο χ ρ ο ν ι ά. Τὴν Παραμονὴ ρίχνουν φύλλα πουρναριοῦ ἢ ἄλλου χλωροῦ κλαριοῦ στὴ φωτιὰ καὶ «ὀνοματίζουν» κάθε φορὰ ποὺ ρίχνουν φύλλο ἕνα ἄτομο ἢ ζῶο. "Αν τὸ φύλλο «σκραπανίσ' καὶ πεταχτεῖ πάνω» (κάνει τὸ χαραχτηριστικὸ θόρυβο καὶ τιναχτεῖ κατὰ τὸ κάψιμο), τότε τὸ ἄτομο ἢ τὸ ζῶο ποὺ ὀνομάτισαν θὰ ζήσει αὐτὴ τὴ χρονιά. Διαφορετικὰ πεθαίνει ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ ζῶο ψοφάει. ("Εθιμο Κουκλεσίου, Κρυφοβοῦ καὶ ἄλλων χωριῶν, στὸ ὁποῖο μετὰ τὸ 1960 δὲν δίνεται σημασία).

Τὴ Βασιλόπιττα, στὰ σπίτια πόχουν «βιὸ» (ζῶα) τὴν κεντοῦνε μὲ βελαντζοῦρες, γιὰ νά 'χουν θηλυκὰ στὸ «βιό». (Τὸ ἔθιμο τοῦτο, ἐκτὸς τῆς συνηθισμένης βασιλόπιττας, παραμελήθηκε τὰ τελευταῖα χρόνια. Πληρ. Ν. Μπότσαρη — Κουκλέσι).

'Ο Δημ. 'Αθανασόπουλος, κτηνοτρόφος Κουκλεσίου, μᾶς ἔδωσε καὶ τὴν παρακάτω εἴδηση ποὺ δὲν συνηθίζεται μετὰ τὸ 1930: «Τότις ποὺ τὸ κάθι σπίτ' εἶχε βιὸ πολύ, ἄλογα, πρόβατα, γίδια, γελάδια, στὴ βασιλόπ'τα ἔρ'χναν κὶ νιὰ φουρκούλα, ἕνα πουρναρόφλου, κι ἕνα χορταράκι. Σ' ὅποιον λάχαινε ἡ φούρκα θὰ φύλαε τ' ἄλογα. Σ' ὅποιον τὸ πουρναρόφλου τὰ γίδια καὶ σ' ὅποιον τὸ χορτάρι τὰ πρόβατα, ὅλη τὴ χρονιά».

Τὸ βράδυ τῆς Παραμονῆς λούζονται, ἀλλὰ δὲν βγαίνουν ἔξω «γιὰ νὰ μὴ ζουρλαθοῦν». ("Εθιμο διατηρούμενο).

Τὴ μέρα «τ' "Αϊ - Βασιλιοῦ», ἂν κάνει λιακάδα λένε πὼς «λιάζει ἡ ἀρκούδα τ' ἀρκουδάκια». 'Επίσης, πὼς καὶ ὁ Γενάρης θὰ πάει καλὰ ἂν εἶναι λιακάδα.

Τὸ πρωὶ τῆς Πρωτοχρονιᾶς καΐνε, σὲ κάθε σπίτι, μιὰ «τσιαπόρα» (πουρναρότουφα) στὴ φωτιὰ καὶ λένε: «Προύσια τὰ ἀρνιὰ καὶ τὰ κατσίκια». Δηλ. νά 'ναι πολλὰ τὰ ἀρνοκάτσικα σὰν τὰ κάρβουνα τῆς θρακιᾶς. (Συνηθίζεται τὸ ἔθιμο ἀκόμη).

Τὴν Πρωτοχρονιὰ τὰ ἀρραβωνιασμένα ἀλλάζουν ἀρνὶ βαμμένο κόκκινο. (Τὴν πληρ. ἔχουμε ἀπὸ τὴν Νάστω Μπότσαρη ἀπὸ τὸ Κουκλέσι. Τὸ ἔθιμο δὲν συνηθίζεται. Ἔπαψε πρὶν ἀπὸ τὸν Πόλεμο).

«Τ' Ἁϊ-Βασιλιοῦ» στὸ Κουκλέσι, φτιάνουν κουλούρια σὰν πρόσφορα στρόγγυλα, ἀλλὰ τρύπια στὴ μέση. Τὰ κρεμᾶνε τὴν Πρωτοχρονιὰ στὰ κέρατα γιδιῶν γιὰ νὰ γεννήσουν θηλυκά. Ἄλλο ἕνα τέτοιο κουλούρι ηγαίνουν καὶ τὸ κρεμᾶνε στὸ κέρατο ἑνὸς ἀπὸ τὰ «γελαδ'κά τους», κατὰ προτίμηση σὲ κανένα ἄγριο δαμάλι. Τινάζεται τὸ δαμάλι καὶ πέφτει ἡ κουλούρα. Ἂν πέσει ἡ κουλούρα ἀνάσκελα, δηλ. μὲ τὴν πλευρὰ ποὺ εἶναι κάτω στὸ ψήσιμο, ἀπάνω, τότε θὰ ἔχουν «κακὴ χρονιά», δηλ. ἔλλειψη σοδειᾶς. Ἂν ἡ κουλούρα πέσει κανονικά, τότε θά 'ναι μπόλικη σοδιά. (Στὸ Κουκλέσι κρεμᾶνε κουλοῦρες στὰ γίδια ἀκόμη καὶ σήμερα. Πληρ. Γιάννη Ἀγγελόπουλου, κτηνοτρόφου, 60 ἐτῶν).

Ἀπὸ τὴν Πρωτοχρονιάτικη βασιλόπιττα, χωρίζουν κομμάτι καὶ γιὰ τὰ «πράματα» (γίδια, πρόβατα, γελάδια κλπ.). (Τὸ ἔθιμο συνεχίζεται καὶ σήμερα).

Κάλαντα τὰ παιδιὰ δὲ λένε τὴν Πρωτοχρονιά, ὅπως καὶ τὰ Χριστούγεννα. Τὸ τραγούδι τοῦ Ἁϊ-Βασίλη τὸ λένε τὰ παιδιὰ τὴ μέρα αὐτὴ ἁπλῶς στὰ παιγνίδια τους στὸ σπίτι. Μετὰ τὸ 1965 τὰ παδιιὰ ἄρχισαν νὰ λένε τὰ κάλαντα Χριστουγέννων καὶ Πρωτοχρονιᾶς στὸ χωριό. Ἡ συνήθεια μπῆκε τυχαῖα, ἀπὸ παρότρυνση διδασκάλων.

δ΄) Τοῦ Σταυροῦ. Παραμονὴ τῶν Φώτων. «Τ'ς Σταυροῦ», κάθε νοικοκυρὰ μαζεύει τὴ στάχνη ἀπὸ τὸ «σταχτολόγο» (χῶρος στὸ τζάκι γιὰ τὴ στάχνη) ἢ καὶ ἀπὸ ἄλλα δοχεῖα, ποὺ τὴν ἔχει κρατημένη ἀπὸ ὅλο τὸ διάστημα τοῦ Δωδεκάημερου καὶ τὴ σκορπᾶ στὸν κῆπο, στ' ἀμπέλι, στὴ ρίζα κλαριῶν καὶ στὰ χωράφια» νὰ καρπίσουν καλά».

Ἀκόμη οἱ νοικοκυρὲς «σιάζουν καὶ συγυρίζουν τὸ σπίτι γιὰ νὰ περάσει ὁ παπὰς ἁγιασμό».

Μόλις «πέσουν οἱ Σταυροὶ στὸ νερό», φεύγουν τὰ καλικαντζαρούδια κι ὅλα τὰ διαολικά, ποὺ κυκλοφοροῦσαν ὅλο τὸ Δωδεκάημερο. (Οἱ συνήθειες τοῦ Σταυροῦ συνεχίζονται καὶ σήμερα).

ε΄) Τῶν Φώτων. Τὰ Φῶτα, ἀπὸ κάθε σπίτι πηγαίνουν στὴν ἐκκλησιὰ νερὸ σ' ἕνα μπουκάλι ἢ μαστραπὰ «ν' ἁγιαστεῖ». Τὸ λένε «ἁγίασμα, ἢ φωτονέρι ἢ ἁγιονέρι». Στὸ λαιμὸ τοῦ μπουκαλιοῦ ἢ στὸ χερούλι τοῦ μαστραπᾶ δένουν κι ἀπ' ἕνα χρωματιστὸ σχοινί, νὰ γνωρίζουν τὸ μπουκάλι τους καθένας, ἀλλὰ καὶ γιὰ ἄλλο σκοπὸ ποὺ θὰ τὸν ἐκθέσουμε παρακάτω. Σὰ γυρίσουν στὸ σπίτι πίνουν ἀπὸ τὸ φωτονέρι, ραντίζουν τὸ σπίτι, τὰ μαντριά, τὰ κηπάρια, τὰ κλαριά. Κρατοῦν καὶ λίγο σ' ἕνα μπουκαλάκι καὶ τὸ φυλᾶνε στὸ εἰκόνισμα τοῦ σπιτιοῦ. Τὸ ἔχουν «γιὰ ὥρα ἀνάγκης». Δηλ. δίνουν σὲ κανέναν ἄρρωστο, τὸ χρησιμοποιοῦν γιὰ ξεμάτιασμα, δίνουν σὲ ἑτοιμοθάνατο ἂν δὲν προβλάβει ὁ παπὰς νὰ τὸν μεταλάβει. Τὸ σχοινὶ τὸ κόβουν κομματάκια καὶ τὸ δένουν στὰ καρποφόρα κλαριὰ τῆς αὐλῆς καὶ τοῦ κήπου «ν' ἁγιαστοῦν». (Τὸ ἔθιμο τοῦ ἁγιάσματος διατηρεῖται).

Στὸ Κρυφοβὸ ἔβαζαν καὶ λίγο φωτονέρι σ' ἕνα μπουκάλι καὶ τὸ ἔθαβαν στ' ἀμπέλι «ν' ἁγιαστεῖ καὶ νά 'χει προκοπή». (Τὸ ἔθιμο διατηροῦνταν ὡς τὸ 1950, ποὺ στὸ χωριὸ ἦταν πολλὰ ἀμπέλια. Πληρ. τῆς Αἰκ. Τσιάπα, ἀγρότισσας 65 χρονῶν).

Τὸ ὑπόλοιπο τοῦ ἁγιάσματος, τὰ Φῶτα τῆς ἑπομένης χρονιᾶς, τὸ χύνουν στὸ χωνευτήρι τῆς ἐκκλησίας ἢ στὸν ἀφαήτη τοῦ σπιτιοῦ. (Ὁ ἀφαήτης εἶναι τὸ μέρος τοῦ τοίχου στὸ σπίτι πίσω καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ τζάκι ποὺ συνήθως εἶναι καὶ μισοχωμένο στὴ γῆ, ἀπὸ τὸ ὁποῖο εὔκολα ἀνεβανει κανεὶς στὸ σπίτι, γι' αὐτὸ τὸ ἔχουν

περιφραγμένο). Ἀκόμη τὸ Ἁγίασμα ποὺ μένει, τὸ χύνουν στὸ ποτάμι ἢ σὲ ἀπάτητο μέρος, γιὰ νὰ πάρουν τὸ νέο τὰ Φῶτα.

Ὁ Κ. Τσιάπας ἀπὸ Κρυφοβὸ καθὼς καὶ ἄλλοι γέροντες στὸ Κουκλέσι μᾶς δίνουν τὴν εἴδηση πὼς παλαιότερα — πρὶν ἀπὸ τὸ 1930 — ὁ παπὰς μὲ τὸ χωριό, γύριζαν τὰ φῶτα καὶ στὰ χωράφια καὶ ράντιζαν μὲ Ἁγίασμα τὰ σπαρτά.

Οἱ νιόπαντροι τὴ μέρα τῶν Φώτων πηγαίνουν στὴν ἐκκλησία «νὰ φωτιστοῦν». (Σήμερα λίγοι κρατοῦν τὸ ἔθιμο στὰ χωριά).

Συνηθίζουν τὴν καινούργια φορεσιὰ ποὺ φτιάνουν τὶς μέρες τῶν γιορτῶν αὐτῶν νὰ τὴν φοροῦν τὴν μέρα τῶν Φώτων ἀπαραιτήτως «γιὰ ν' ἁγιαστεῖ καὶ νάχουν πάντα καινούργιο πάνω τους». (Ἡ συνήθεια διατηρεῖται ἀπὸ μερικὲς οἰκογένειες ἀκόμη).

Τὰ φῶτα συνηθίζουν στὰ χωριὰ νὰ μαγειρεύουν κότα. Τὰ παιδιὰ μάλιστα μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς γιορτῆς, τὸ σφάξιμο καὶ μαγείρεμα τῆς κότας τραγουδοῦν στὸ σπίτι τους καὶ τὸ τραγούδι:

«Σήμερα εἶν' τὰ Φῶτα,
καρκαγιέται ἡ κότα
πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα,
τῆς φωνάζ' ὁ πέτος
δὲν ἀπολογιέται.
Τὴ σφίγγει μ' ἕνα λ'θάρι
τὴν παίρει στὸ ποδάρι.
Ὄϊ ποδαράκι μου
καὶ τὸ σαλβαράκι μου.
Γλήγορα τὴ σέλα,
στὸ μαντζοκαλόπρο,
πόχει 'νώγια καὶ κατώγια
μ' ἑκατὸ παραθυρίτσια.
Ἄνοιξα καὶ μπαίνω μέσα,
βρίσκω λύκο ποὺ χορεύει
κι' ἀλεποὺ ποὺ μαγειρεύει.
Κι ὁ λαγὸς ποὺ συγκαθάει.
Κι ὁ σκαντζόχοιρος ὁ ρήγας
κάνει μάτι τῆς χελώνας.
Χελώνα μώρ' χελώνα,
τὰ βουζιά σου γάλα
τὰ παιδιά σου κουτσιαβέλια».

Τέλος, γιὰ τοὺς χωρικούς, ὅλη τὴ μέρα τῶν Φώτων, τὰ νερά, στὶς βρύσες, στὰ λαγκάδια, στὰ ποτάμια, εἶναι ἁγιασμένα.

5. Τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου 17 Γενάρη. «Τ' Ἄϊ-Ἀντών'» οἱ γυναῖκες δὲν κάνουν καμιὰ δουλειά, δηλ. δὲν πλέκουν, δὲν πλένουν, δὲν ὑφαίνουν, δὲν μπαλώνουν, γιατὶ «ὁ Ἄϊ-Ἀντών'ς τὰ κόβει». Ὅ,τι δουλειὰ νὰ κάνεις, λένε, τὴ «χαλᾶ ὁ Ἄϊ-Ἀντών'ς». Ἀπὸ τὴ Μ. Σιούτη — Κρυφοβό, μαθαίνουμε καὶ τὸ ἑξῆς: «Λέν' νιὰ ἱστουρία, γιὰ μιὰ γυναίκα. Ἀκούρμα νὰ στὴν πῶ. Τὴν ἄξα ἀπὸ τ'ς παλιούς, ἀπὸ τ' βάβω μ' νὰ καταλάβεις. Μπῆκε μιὰ γυναίκα τ' Ἀϊ-Ἀντών' στὸν ἀργαλειὸ κι ὕφαινε. Τ'ς λέν' Τ' Ἄϊ-Ἀντών' καὶ μπῆκες στὸν ἀργαλειό! Ἄϊ-Ἀντών'ς αὔριο κυρά. Παραμονή, τὸ δειλινὸ ἦταν. Γιατὶ νὰ καταλάβ'ς τὸν Ἄϊ-Ἀντών' τὸν κρατᾶν ἀπὸ γλήγορα τὴν παραμονή. Τοὺς λέει κι ἡ γυναίκα ποὺ ὕφαινε: Εἶνι μ'κρὸς Ἅγιος ὁ Ἄϊ-Ἀντών'ς. Τὸ προυὶ τὸ βρῆκε τὸ βλάρ' ὅλο τρυπίτσες μικρὲς ἀπὸ τὴν κόπτσα (σκόρο). Τότις ἀκούει καὶ νιὰ

φουνή: "Αμ' δὲν ξέρ'ς! Μικρὸς 'Αντώνης εἶμε, μικρὲς τρυπίτσες ἔκανα». (Συνεχίζουν καὶ σήμερα «νὰ κρατᾶνε» τὴ γιορτὴ τοῦ 'Αγίου 'Αντωνίου).

6. Τοῦ 'Αγίου 'Αθανασίου, 18 Γενάρη. «Τ' "Αϊ - Θανασιοῦ», λένε στὰ χωριά, γιορτάζει δυὸ φορὲς (τὴν ἄλλη τὸ Μάη), γι αὐτὸ τὴν ἔπαθε «ὁ γύφτος πόκανε κουμπάρο βλάχο». Εὐκαιριακὰ τὴ μέρα αὐτὴ λένε τὴν εὐτράπελη διήγηση γιὰ τὸ γύφτο καὶ τὸν κουμπάρο. (Τὴν εὐτράπελη διήγηση παρουσιάσαμε σὲ ἄλλη Συλλογή: Παραδόσεις, εὐτράπελα, μύθοι. "Επαινος 'Ακαδ. 'Αθηνῶν. Δημοσιεύεται στὸ περιοδ. «ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΠΝΕΥΜΑ», Γιάννινα 1976, τεύχη 19, 20 καὶ ἑξῆς. Καθὼς καὶ στὸ «Λαϊκὸ γλωσσικὸ ὑλικὸ Κρυφοβοῦ», Βραβεῖο Γλωσ. 'Εταιρίας. Γι αὐτὸ δὲν τὴν ξαναγράφουμε ἐδῶ).

7. Τῶν Τριῶν 'Ιεράρχων, 30 Γενάρη. Στὰ χωριὰ λένε: «Γιουρτάζουν οἱ τρεῖς Γερόντ' ἀρχόντοι». Τὴ λογαριάζουν βαριὰ γιορτή.

8. Τοῦ 'Αγίου Τρύφωνα, 1 Φλεβάρη. «Τ' "Αϊ-Τρύφωνα» δὲν μπαίνουν στὰ χωράφια, γιατὶ «τὰ χαμουράγκια» (τυφλοπόντικες) καὶ τὰ πελέκια (ἀρουραῖοι) καὶ τ' ἄλλα «ζούδια», τρῶνε καὶ καταστρέφουν τὰ σπαρτά. 'Απὸ τὸ στόμα τῆς γριᾶς Νάστως Μπότσαρη ἀπὸ Κουκλέσι, πληροφορήθηκα πὼς παλιότερα, πρὶν ἀπὸ τὸ Σαράντα, ἔκαναν τὸ ἑξῆς πολλὲς γυναῖκες τὴ μέρα τοῦ 'Αγ. Τρύφωνα:

"Επαιρνε μία, ἕνα βελόνι μὲ ράμμα, ἕνα μπάλωμα (κομμάτι ὑφάσματος) καὶ ἔκανε πὼς ἔρραβε. 'Η ἄλλη τῆς ἔλεγε: Τί κάνεις αὐτοῦ; — Ράβου τὸ στόμα τῶν ποντικιῶν, τῆς ἀπαντοῦσε. Αὐτὸ γινόταν τρεῖς φορές. Μετὰ τὸ μπάλωμα τὸ βάζαν ψηλὰ στὴ γρεντιὰ τοῦ σπιτιοῦ. "Ετσι, ἔλεγαν, δὲν θὰ τοὺς κάνουν ζημιὲς τὰ ποντίκια καὶ τὰ «χαμοράγκια». (Τὸ ἔθιμο ἔπαψε τώρα).

Στὸ Κρυφοβὸ ἔκαναν κάτι παραπλήσιο. "Επαιρνε μιὰ γυναίκα τρία κλωνιὰ σάλμα (καλαμιὰ βρίζας). Τὰ ἀκομποῦσε σὲ ἕνα κούτσουρο καὶ τὰ ἔκοβε μὲ ἕνα κασάρι. 'Η ἄλλη τῆς ἔλεγε: «Τί κόβ'ς αὐτοῦ; Κόβω τ'ς μύτες τῶν ποντικιῶν». Αὐτὸ γινόταν τρεῖς φορές. (.Η συνήθεια ἔπαψε πολὺ πρὸ τοῦ Σαράντα. Πληρ. τῆς Μαρίας Σιούτη — Κρυφοβό).

9. Τῆς 'Υπαπαντῆς. Λένε: «"Αμα βρέχει τ' Παπαντῆς, θὰ βρέχ' σαράντα μέρες. "Αμα κάνει ἥλιος θὰ εἶναι σαράντα μέρες ἥλιος». Σχετικὴ εἶναι καὶ ἡ παροιμία: «Παπαντὴ καλὴ καλὴ "Ανοιξη κακὴ κακή». (Τὸ ἔθιμο παραμένει).

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΕΟΥΣ Β. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
Θεολόγου Καθηγητοῦ

Η ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΝ ΑΝΤΙΛΗΨΙΝ*

4. Μαρξισμός

Βάσις καὶ θεμέλιον τοῦ λεγομένου ἐπιστημονικοῦ Σοσιαλισμοῦ εἶναι ἡ θεωρία τοῦ Μαρξιστικοῦ διαλεκτικοῦ καὶ ἱστορικοῦ ὑλισμοῦ, ὡς διετυπώθη αὕτη ὑπὸ τῶν Μὰρξ καὶ Ἔνγκελς. Ὁ Κ. Μὰρξ ἐγεννήθη εἰς Τρίβηρα) (Trier) τῆς Ρηνανίας (Γερμανίας) τὸ 1818. Κατήγετο ἐξ οἰκογενείας ραββίνων, τῶν ὁποίων τὸ ἀρχικόν των ὄνομα ἦτο Μορδεκάϊ. Τὸ ὄνομά του εἶναι σύντμησις τοῦ Ἑβραϊκοῦ ὀνόματος Μαρδοχαῖος καὶ τὸ ὁποῖον ἀργότερον μετετράπη εἰς Μὰρκον[178]. Ἦτο δημοσιογράφος εἰς Πρωσσίαν, καταδιωχθεὶς δὲ ἐξ αὐτῆς ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς Παρισίους. Ἐκεῖ μετὰ τοῦ Φρ. Ἔνγκελς ἵδρυσε τό 1847 τὸν «Σύνδεσμον τῶν Κομμιουνιστῶν». Ἐκεῖ ἐπίσης ἐδημοσίευσε τὸ «Μανιφέστον» τοῦ 1847, τὸ ὁποῖον περιέχει γενικὴν ἔποψιν τῆς ἱστορίας, παρισταμένης ὡς σειρὰς μαχῶν μεταξὺ τῶν τάξεων καὶ τῶν ὁποίων τὰ αἴτια εὑρίσκονται εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς ἐργασίας καὶ τὴν κατανομὴν τοῦ πλούτου[179].

Ὁ Φρ. Ἔνγκελς ἐγεννήθη εἰς Μπάρμεν (Barmen) τῆς Βεστφαλίας τὸ 1820. Ὁ πατήρ του ἦτο βιομήχανος, τὸν δὲ υἱόν του προώριζε διὰ τὸ ἐμπόριον, ἀλλ' ὁ Ἔνγκελς κυρίως ἐνδιεφέρετο διὰ τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν φιλολογίαν[180]. Ἀργότερον ζῇ ὑπὸ τὴν ζωηρὰν ἐπίδρασιν τοῦ Φόϋερμπαχ. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου εἰργάζετο εἰς νηματουργικὸν ἐργοστάσιον τοῦ πατρός του, ἀφιερώθη εἰς τὴν μελέτην τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας καὶ τὴν ἀνάλυσιν τῶν ἀθλιωτάτων συνθηκῶν τῆς ζωῆς τῶν Ἀγγλων ἐργατῶν. Συναντηθεὶς μετὰ ταῦτα μετὰ τοῦ Μάρξ, συνεδέθη μετ' αὐτοῦ διὰ στενῆς φιλίας καὶ συνεργασίας.

Οὗτοι λοιπὸν θεωροῦνται καὶ οἱ δημιουργοὶ κοινωνικοῦ συστήματος, ἐδραζομένου ἐπὶ τῶν ὑλιστικῶν θέσεων τοῦ διαλεκτικοῦ καὶ ἱστορικοῦ ὑλισμοῦ. Πρόθεσίς μας ἐνταῦθα δὲν εἶναι νὰ ἐπεκταθῶμεν εἰς εὐρυτάτην ἀνάλυσιν τῶν φιλοσοφικῶν, οἰκονομικῶν καὶ πολιτικῶν ἀντιλήψεων τοῦ Μαρξισμοῦ, ἀλλά, μὲ βάσιν τὰ κύρια σημεῖα τῶν ἀντιλήψεων αὐτῶν, νὰ παρουσιάσωμεν τὰς θέσεις αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ κεφαλαιώδους διὰ τὴν ζωὴν τῶν ἀτόμων καὶ τῶν λαῶν προβλήματος τῆς ἐργασίας, ὡς καὶ τῶν ἄλλων προβλημάτων τῶν σχετιζομένων μὲ αὐτό. Αὐτὸς ἄλλωστε εἶναι καὶ ὁ σκοπὸς τῆς παρούσης μελέτης.

Ὁ Μαρξισμός, γνωστὸς λοιπὸν καὶ ὡς ἐπιστημονικὸς Σοσιαλισμός, ἀποτελεῖ ἄρνησιν ὄχι μόνον τοῦ Οὐτοπιστικοῦ Σοσιαλισμοῦ, τὸν ὁποῖον ἤλεγξεν ὁ Μὰρξ μετὰ σφοδρότητος, ὡς παραγνωρίζοντα τὴν πραγματικότητα μέχρι τοιούτου σημείου, ὥστε νὰ θεωρῇ ὡς δυνατὴν τὴν ριζικὴν μεταβολὴν αὐτῆς τῆς πραγματικότητος διὰ μόνης τῆς δυνάμεως μιᾶς ἰδέας[181], ἀλλὰ καὶ διαμαρτυρίαν κατὰ τοῦ Καπιταλισμοῦ ἢ ἀτομισμοῦ, ὁ ὁποῖος κατεπίεζε τὴν ἐργατικὴν τάξιν καὶ ἐξεμεταλλεύετο τὴν ἐργασίαν του

---

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 294.

178. Νικ. Π. Βασιλειάδη - Τὸ Λυκόφως τοῦ Μαρξισμοῦ, Ἀθῆναι 1975. Ἔκδ. γ', σελ. 28.

179. G. Richard - Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 38.

180. Νικ. Π. Βασιλειάδη - Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 35.

181. Στεφ. Στεφανοπούλου - Ἔνθ' ἀνωέρω, σελ. 25.

διὰ τοῦ γνωστοῦ νόμου τῆς προσφορᾶς καὶ ζητήσεως. Τὴν ἀλήθειαν ἄλλωστε αὐτὴν δέχεται καὶ ὁ ἴδιος ὁ Μαρξισμός, ὁ ὁποῖος διὰ τοῦ Λένιν διακηρύσσει ὅτι «ὁ Κομμουνισμὸς προέρχεται ἀπὸ τὸν Καπιταλισμό, εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς δράσης μιᾶς τέτοιας κοινωνικῆς δύναμης ποὺ τὴ γέννησε ὁ Καπιταλισμός»[182]. Τὸν Οὐτοπιστικὸν μάλιστα Σοσιαλισμὸν δὲν θεωρεῖ ὁ Μαρξισμὸς ὡς ἐκπρόσωπον τῶν συμφερόντων τοῦ προλεταριάτου, διότι οἱ οὐτοπισταὶ σοσιαλισταί, κατὰ τὸν Ἔνγκελς, δὲν θέλουν νὰ ἀπελευθερώσουν μίαν ὡρισμένην τάξιν, ἀλλ' ὁλόκληρον τὴν ἀνθρωπότητα, ἱδρύοντες οὕτω τὸ βασίλειον τοῦ λογικοῦ καὶ τῆς αἰωνίας δικαιοσύνης ἐντὸς τοῦ βασιλείου τῶν φιλοσόφων τῆς ἐποχῆς τοῦ Διαφωτισμοῦ. Μεταξὺ ὅμως τῶν δύο τούτων βασιλείων ὑπάρχει μία μεγάλη ἄβυσσος[183]. Ἀποτελῶν δὲ ὁ Μαρξισμὸς ὁλόκληρον κοσμοθεωρίαν, δύναται νὰ διακριθῇ εἰς τὴν διαλεκτικὴν φιλοσοφίαν, τὴν ὁποίαν ἐδανείσθη ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Γερμανοῦ ἰδεαλιστοῦ φιλοσόφου Ἐγέλου, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ἐστήριξε διὰ τῆς ἀλλοιώσεως αὐτῆς τὸν λεγόμενον διαλεκτικὸν ὑλισμὸν καὶ τὸν ἐξ αὐτοῦ πηγάσαντα ἐν συνεχείᾳ ἱστορικὸν ὑλισμόν, εἰς τὸ σύστημα τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας, εἰς τὸ ὁποῖον ἐστήριξε τὴν θεωρίαν τῆς ἀξίας ὡς ἐργασίας καὶ τῆς ὑπεραξίας καὶ τέλος εἰς τὴν περὶ κράτους καὶ ἐπαναστάσεως θεωρίαν του[184]. Θέμα ἑπομένως τῆς διδασκαλίας τοῦ Μὰρξ ἦτο νὰ ἀντιτάξῃ εἰς τὴν φιλελευθέραν πολιτικὴν οἰκονομίαν μίαν νέαν ἑρμηνείαν τοῦ κεφαλαίου, κατὰ τὴν ὁποίαν τοῦτο εἶναι προϊὸν ληστεύσεως τῆς ἐργατικῆς τάξεως, τὸ δὲ κέρδος τοῦ κεφαλαίου σχηματίζεται ἕνεκα τῆς παραβάσεως τῶν κανονικῶν νόμων τῆς ἀξίας[185]. Οὐδὲν ἄλλο λοιπὸν εἶναι ὁ Μαρξισμός, εἰ μὴ μία ἐπιστημονικὴ ἑρμηνεία τοῦ Καπιταλισμοῦ, ποὺ ἀποβλέπει εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς ἀνθρωπότητος ἀπὸ τὸ καπιταλιστικὸν καθεστὼς καὶ εἰς τὴν διὰ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ προλεταριάτου δημιουργίαν μιᾶς νέας ἀταξικῆς κοινωνίας[186].

Ὁ Μαρξισμὸς ἐχαρακτηρίσθη ὡς «Ἐπιστημονικὸς Σοσιαλισμὸς» τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Φρ. Ἔνγκελς τὸ 1877, ὁ ὁποῖος, ἐκμεταλλευόμενος τὴν αἴγλην ποὺ εἶχεν εἰς τὴν ἐποχήν του ἡ λέξις «ἐπιστήμη», ἠθέλησε νὰ δώσῃ κῦρος εἰς τὸ μαρξιστικὸν σύστημα[187]. Οὕτω κατεβλήθη προσπάθεια νὰ προβληθῇ ὡς ἐπιστημονικὴ ἡ θεωρία τοῦ Μάρξ, ἀφοῦ, ὡς ἔλεγον οἱ μαρξισταί, ὁ Μὰρξ εἶχε δημιουργήσει καὶ θεμελιώσει τὰς θεωρίας του ἐπάνω εἰς θέσεις ἀναλόγους πρὸς τὰς τῶν ἐπιστημόνων τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν[188]. Εἶναι γεγονὸς ὅτι ὁ Μαρξισμὸς ἐθεμελιώθη ἐπὶ τῆς διαλεκτικῆς μεθόδου τῆς διαγνώσεως τῆς κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς πραγματικότητος καὶ ἐπὶ τῶν νόμων, οἱ ὁποῖοι ρυθμίζουν τὸ ἱστορικὸν γίγνεσθαι[189]. Βάσις ἑπομένως θεωρητικὴ τῆς μαρξιστικῆς φιλοσοφίας εἶναι ὁ διαλεκτικὸς καὶ ἱστορικὸς ὑλισμός.

Ὁ διαλεκτικὸς ὑλισμὸς υἱοθέτησεν, ὡς γνωστόν, τὴν διαλεκτικὴν ἀρχὴν τοῦ Γερμανοῦ ἰδεαλιστοῦ φιλοσόφου Ἐγέλου (1770 - 1831). Ὁ Ἔγελος ὑπῆρξεν ὁ φιλόσοφος ἐκεῖνος ποὺ ἔφερεν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν καὶ ἰδιαιτέρως ἐτόνισε τὴν σπου-

182. Β. Ι. Λένιν - Κράτος καὶ Ἐπανάστασις, Ἐκδόσεις «Θεμέλιο», Ἀθήνα, Κεφ. V, 1, σελ. 163.

183. Φρ. Ἔνγκελς - Οὐτοπιστικὸς Σοσιαλισμὸς καὶ Ἐπισημονικὸς Σοσιαλισμός, Ἐκδόσεις «Θεμέλιο», Ἀθήνα, σελ. 59.

184. Π. Μοναστηριώτη - Ἐγχειρίδιον Ἐλευθέρου Πολίτου, Ἀθῆναι, 1976, Ἐκδόσεις Β', σελ. 37.

185. G. Richard - Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 39.

186. Χρ. Ν. Μπούτη - Οἱ φιλοσοφικὲς βάσεις τοῦ Μαρξισμοῦ, Περιοδ. «Κοινωνία», 1976, σελ. 217.

187. Νικ. Ψαρουδάκη - Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 7.

188. Στεφ. Στεφανοπούλου - Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 27.

189. Θρησκ. καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπ., Τόμος ΙΑ', Ἀθῆναι 1967, σελ. 284.

δαιότητα, τὸν ρόλον καὶ τὴν πολλοπλότητα τῶν ἀντιφάσεων μέσα εἰς τὸν ἄνθρωπον, εἰς τὴν ἱστορία καὶ εἰς αὐτὴν τὴν φύσιν ἀκόμη. Διὰ τοῦ ἔργου του «Φαινομενολογία τοῦ πνεύματος» διαμορφώνει νέαν περὶ κόσμου ἀντίληψιν[190]. Ἡ βαθυτέρα οὐσία τῶν πραγμάτων, κατὰ τὸν Ἔγελον, εἶναι ἡ «Ἰδέα» καὶ ὁ «Λόγος». Ἡ «Ἰδέα» αὐτὴ εἶναι ἡ σταθερὴ κατάστασίς της, δηλαδὴ ἡ θέσις. «Ἡ «Ἰδέα» ὅμως αὐτὴ δὲν μένει στατική, ἀλλὰ διαρκῶς ἐξελίσσεται μὲ τρόπον λογικόν, διαλεκτικόν, ὁδηγουμένη ἐκ τοῦ ἀτελεστέρου εἰς τὸ τελειότερον. Ἐξερχομένη ἐπομένως τοῦ ἑαυτοῦ της, ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν μὲ διάφορα ἀντικείμενα τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου ποὺ τὴν ἀλλοιώνουν καὶ τὴν φέρουν εἰς ἀντίθεσιν μὲ αὐτὰ καὶ οὕτως ἡ θέσις ἔρχεται εἰς τὸ δεύτερον στάδιον, τῆς ἀντιθέσεως. Μεταξὺ τῆς θέσεως καὶ ἀντιθέσεως γίνεται πλέον μία πάλη. Ἐκ τῆς πάλης αὐτῆς θὰ προέλθῃ ἡ σύνθεσις, δηλαδὴ ἡ ἰδέα θὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν ἑαυτόν της ὡς ὑποκειμενικόν, ἀντικειμενικὸν καὶ ἀπόλυτον πνεῦμα». Θέσις, ἀντίθεσις, σύνθεσις λοιπὸν εἶναι διὰ τὴν Ἐγελειακὴν φιλοσοφίαν ὁ τρόπος ἐξελίξεως τοῦ πνευματικοῦ καὶ ὑλικοῦ κόσμου[191].

Αὐτὴν τὴν Ἑλεγειακὴν θεωρίαν ἔλαβεν ὁ Μὰρξ καὶ ἔθεσεν ὡς θεμέλιον τοῦ ἰδικοῦ του συστήματος. Τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι ἡ διαλεκτικὴ τῶν Μὰρξ καὶ Ἔνγκελς ταυτίζεται μὲ τὴν διαλεκτικὴν τοῦ Ἐγέλου. Ὅπως ἀναφέρει καὶ ὁ Ἰ. Β. Στάλιν, «στὴν πραγματικότητα ὁ Μὰρξ καὶ ὁ Ἔνγκελς πῆραν ἀπὸ τὴ διαλεκτικὴ τοῦ Χέγκελ μόνο τὸ «λογικό της πυρῆνα», ἀπορρίπτοντας τὸ Χεγκελιανὸ ἰδεαλιστικὸ περικάλυμμα καὶ ἀναπτύσσοντας τὴ διαλεχτική παραπέρα, ἔτσι ποὺ τῆς ἔδωσαν τὴ σύγχρονη ἐπιστημονικὴ ὄψη»[192]. Διὰ τὸν Ἔγελον αἱ ἰδέαι δημιουργοῦν τὴν πραγματικότητα. «Γιὰ μένα ἀντίθετα τὸ ἰδεατὸ δὲν εἶναι παρὰ τὸ ὑλικὸ μεταφερμένο στὸ ἀνθρώπινο κεφάλι καὶ μετασχηματισμένο μέσα σ' αὐτό», τονίζει ὁ Μὰρξ εἰς τὸν ἐπίλογον τοῦ 1ου τόμου τοῦ «Κεφαλαίου» του[193]. Ὥστε διὰ τὸν Μαρξισμὸν ὁ Ἔγελος προσέφερε μὲν μεγάλην ὑπηρεσίαν, ποὺ ἄφησε ἐποχήν, ἀφοῦ ὁλόκληρος ὁ φυσικός, ἱστορικὸς καὶ πνευματικὸς κόσμος παρουσιάζει ὡς εὑρισκόμενος εἰς μίαν ἀδιάκοπον κίνησιν, μεταβολήν, ἀνασχηματισμὸν καὶ ἐξέλιξιν, δὲν ἔλυσεν ὅμως τὸ πρόβλημα· ἁπλῶς ἔθεσε τοῦτο[194]. Ὁ Ἔγελος ἦτο ἰδεαλιστὴς καὶ ἐθεώρει, κατὰ τὸν Ἔνγκελς, τὰ ἀντιτκείμενα καὶ τὴν ἐξελικτικήν των κίνησιν ὡς ἁπλᾶς ἀντανακλάσεις τῆς ἰδέας, ἡ ὁποία ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ τὸν κόσμον[195]. Ἡ διαλεκτική, κατὰ τὸν Μαρξισμόν, εἰς τὴν βάσιν της εἶναι τελείως ἀντίθετος πρὸς τὴν μεταφυσικὴν[196], τὸ δὲ σύστημα τοῦ Ἐγέλου ἐθεωρήθη ἀπὸ τὸν Ἔνγκελς ὡς μία κολοσσιαία ἀποτυχία[197].

Ἡ ὀνομασία τοῦ διαλεκτικοῦ ὑλισμοῦ ἐστηρίχθη βεβαίως εἰς τὴν διαλεκτικὴν τῶν ἀρχαίων, οἱ ὁποῖοι ὑπὸ τὸν ὅρον «διαλεκτικὴ» ἐννόουν «τὴν μέθοδον τῆς ἐκ τῆς καθαρᾶς νοήσεως ἀναπτύξεως τῶν γνώσεων»[198]. Ἡ ἀνάπτυξις δὲ αὐτὴ τῶν γνώσεων ἐπετυγχάνετο διαλεκτικῶς, ἀφοῦ ὡς γνωστὸν ὁ Σωκράτης ἐταύτιζεν αὐτὴν πρὸς τὴν μαιευτικήν, δηλαδὴ τὴν εὕρεσιν τῆς ἀληθείας διὰ τοῦ διαλόγου. Ὁ Μὰρξ ὅμως τὴν διαλεκτικὴν ἔθεσεν ἐπὶ ὑλιστικῆς βάσεως, ὥστε νὰ δώσῃ εἰς αὐτὴν τὴν ὀνομασίαν «διαλεκτικὸς ὑλισμός», ἤτοι ἡ μὲν μέθοδος μὲ τὴν ὁποίαν ἐπιχειρεῖ νὰ κατανοήσῃ τὰ φαινόμενα τῆς φύσεως εἶναι διαλεκτική, ἡ δὲ ἑρμηνεία ποὺ δίδει εἰς τὰ φαι-

190. Henri Lefebvre - Ὁ Μαρξισμὸς - Μετάφραση Σάββα Βάσου, Ἀθῆναι 1976, σελ. 18.
191. Νικ. Ψαρουδάκη - Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 9.
192. Ι. Β. Στάλιν - Διαλεχτικὸς καὶ Ἱστορικὸς Ὑλισμὸς - Ἀθήνα, Ἐκδοτ. Οἶκος «Γνώσεις», σελ. 7.
193. Αὐτόθι, σελ. 7 - Ὅρα καὶ Κ. Μὰρξ - Μισθός, Τιμή, Κέρδος, Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 95.
193. Φρ. Ἔνγκελς - Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 81.
195. Αὐτόθι, σελ. 81.
196. Ἰ. Β. Στάλιν - Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 8.
197. Φρ. Ἔνγκελς - Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 82.

νόμενα αὐτὰ εἶναι ὑλιστική[199]. Κατὰ τὴν μαρξιστικὴν ἀντίληψιν τοῦ διαλεκτικοῦ ὑλισμοῦ, ἡ κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ ζωὴ διέπεται ἀπὸ ἀναγκαίους καὶ ἀδυσωπήτους φυσικοὺς νόμους, τοὺς ὁποίους δὲν δύναται ἡ θέλησις τῶν ἀνθρώπων νὰ παραβιάσῃ καὶ οἱ ὁποῖοι νόμοι δὲν εἶναι αἰώνιοι καὶ ἀναλλοίωτοι, ἀλλὰ μεταβάλλονται καὶ ἐξελίσσονται. Ὡς ὑποκείμενοι ἐπομένως οἱ νόμοι αὐτοὶ εἰς μεταβολὴν καὶ ἐξέλιξιν δὲν δημιουργοῦν ἓν σταθερὸν καὶ ὁριστικὸν κοινωνικὸν σύστημα, ἀλλὰ μίαν σειρὰν διαφόρων κοινωνικῶν συστημάτων ἐναλλασσομένων μεταξύ των μὲ ρυθμὸν καὶ ἀναγκαιότητα. Ἀκριβῶς λοιπὸν ἐκ τῆς μελέτης τῶν νόμων αὐτῶν ὁ Μὰρξ θὰ θεωρήσῃ ὡς τελικὸν καὶ ἀναγκαῖον ἀποτέλεσμα τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Σοσιαλισμοῦ. Ὁ μαρξιστικὸς αὐτὸς Σοσιαλισμὸς δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀνθρωπίνης θελήσεως καὶ ἐνεργείας, ἀλλ' ἀποτέλεσμα τῶν οἰκονομικῶν νόμων[200]. Οὕτω διὰ τῆς ἐξελίξεως αὐτῆς ὁδηγούμεθα εἰς τὸν ἱστορικὸν ὑλισμόν, ὁ ὁποῖος εἶναι ἐπέκτασις τῶν ἀρχῶν τοῦ διαλεκτικοῦ ὑλισμοῦ εἰς τὴν μελέτην τῆς κοινωνικῆς ζωῆς καὶ ὁ ὁποῖος θὰ ἀποτελέσῃ τὴν βάσιν τῆς μαρξιστικῆς θεωρίας.

Ἀλλὰ τί εἶναι ὁ ἱστορικὸς ὑλισμός; Εἶναι ἡ θεωρία περὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς κοινωνίας, ὅπως ἀνέπτυξεν αὐτὴν ὁ Κ. Μὰρξ καὶ ὁ πιστὸς συνεργάτης του Φρ. Ἔνγκελς. Κατ' αὐτοὺς ἡ ἀνθρωπίνη κοινωνία δὲν παραμένει ἀμετάβλητος καὶ ἀμετακίνητος, ἀλλ' ἀντιθέτως ἐξελίσσεται καὶ μεταμορφώνεται διερχομένη διὰ διαφόρων μορφῶν, διὰ διαφόρων φάσεων[201]. Κατὰ τὸν ἱστορικὸν ὑλισμὸν αἱ ὑλικαὶ συνθῆκαι «εἶναι αὐτόνομοι καὶ ἀναπτύσσονται συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους τῆς διαλεκτικῆς, ἐνῷ αἱ ἰδέαι καὶ οἱ ἑκάστοτε κοινωνικοὶ θεσμοὶ ἀποτελοῦν ἀντανάκλασίν των, δηλαδὴ τὸ «ἰδεολογικὸν ἐποικοδόμημά» των»[202]. Ὅλη ἡ πορεία τῆς ἱστορίας διέπεται ἀπὸ τὰς σχέσεις παραγωγῆς, αἱ ὁποῖαι ἐπικρατοῦν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Ἡ παραγωγὴ δὲ καὶ μαζὶ μὲ αὐτὴν ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν προϊόντων της ἀποτελεῖ τὴν βάσιν παντὸς κοινωνικοῦ συστήματος. Εἰς πᾶσαν κοινωνίαν ποὺ ἐμφανίζεται ἱστορικῶς ἡ κατανομὴ τῶν προϊόντων καὶ ἡ διάρθρωσις τῆς κοινωνίας εἰς τάξεις ρυθμίζεται «σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ παράγεται καὶ μὲ τὸν τρόπο ποὺ παράγεται καθὼς καὶ μὲ τὸν τρόπο ποὺ ἀνταλλάσσονται τὰ πράγματα ποὺ παράγονται»[203]. Ἐπίσης ὅλαι αἱ ἰδέαι, ἡ συνείδησις, ἡ θρησκεία, ἡ ἠθική, ἡ φιλοσοφία, ἡ τέχνη, οἱ θεσμοί, οἱ νόμοι κ.ἄ. δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἐκλογικεύσεις τῶν ὑφισταμένων ὑλικῶν συνθηκῶν ἢ ἀντανάκλασις ἀπατηλὴ τῆς οἰκονομικῆς ἀληθείας καὶ γίνονται δεκταὶ τότε μόνον, ἐφ' ὅσον συμβάλλουν πρωταρχικῶς εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν οἰκονομικῶν σκοπῶν τῶν ἀνθρώπων. Ὁ οἰκονομία λοιπόν, κατὰ τὸν Μάρξ, εἶναι ἡ μόνη βασικὴ οὐσία καὶ προϋπόθεσις τῆς ζωῆς. Ἡ ἐξέλιξις τῆς ἱστορίας διευθύνεται μόνον ἀπὸ τὸν οἰκονομικὸν παράγοντα καὶ ἐνεργεῖται δι' ἀντιθέσεων τῶν τάξεων[204]. Αἱ οἰκονομικαὶ ἢ παραγωγικαὶ ἐπομένως συνθῆκαι εἶναι, κατὰ τὴν μαρξιστικὴν διδασκαλίαν, οἱ βασικοὶ γενεσιουργοὶ παράγοντες καὶ αἱ δυνάμεις ἐκεῖναι ποὺ καθορίζουν τὰς ποικίλας ἐκφάνσεις τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὴν καθ' ὅλου πολιτιστικὴν ἐξέλιξιν. Ὁλόκληρον τὸ πολιτιστικὸν οἰκοδόμημα ἐξαρτᾶται λοιπὸν ἐκ τοῦ ἑκάστοτε οἰκονομικοῦ καθεστῶτος, ὁπότε τὸ κέντρον τοῦ βάρους τοῦ πολιτισμοῦ

198. Π. Ἀντωνέσκου - Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 42.

199. Π. Μοναστηριώτη - Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 37.

200. Στεφ. Στεφανοπούλου - Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 28.

201. Αὐτόθι, σελ. 30.

202. Π. Μοναστηριώτη - Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 41.

203. Φρ. Ἔνγκελς - Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 87.

204. Μητροπολίτου Σάμου Εἰρηναίου - Ὁ Χριστιανισμὸς ἐν σχέσει πρὸς τὰς διαφόρους μορφὰς τοῦ πολιτισμοῦ - Ἀθῆναι 1935, σελ. 19.

δὲν εἶναι αἱ πνευματικαὶ δυνάμεις αὐτοῦ, ἀλλὰ διάφοροι ἄλλοι παράγοντες καὶ μάλιστα ὁ οἰκονομικός[205].

Κατὰ τὰ μαρξιστικὰ κείμενα, ὁ μαρξιστικὸς φιλοσοφικὸς ὑλισμὸς ἔχει τὰ ἑξῆς βασικὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: 1) Ὁ κόσμος ὡς ἐκ τῆς φύσεώς του εἶναι ὑλικὸς καὶ ἐξελίσσεται συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους τῆς κινήσεως τῆς ὕλης, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἰδεαλισμὸν ποὺ θεωρεῖ τὸν κόσμον ὡς τὴν ἐνσάρκωσιν τῆς «ἀπολύτου ἰδέας», τοῦ «παγκοσμίου πνεύματος», τῆς «συνειδήσεως»[206]. Τὰ διάφορα φαινόμενα τοῦ κόσμου εἶναι διάφοροι ὄψεις τῆς κινουμένης ὕλης, αὐτὸς δὲ ὁ κόσμος ἐξελίσσεται βάσει τῶν νόμων αὐτῶν, ὡς ἐλέχθη, χωρὶς νὰ ἔχῃ ἀνάγκην οὐδενὸς παγκοσμίου πνεύματος[207]. Ὁ κόσμος, κατὰ τὸν Μάρξ, «δὲν δημιουργήθηκε οὔτε ἀπὸ κανένα Θεό, οὔτε ἀπὸ κανέναν ἄνθρωπο, ἀλλὰ ὑπῆρχε πάντοτε, ὑπάρχει καὶ θὰ ὑπάρχει, μιὰ αἰώνια ζωντανὴ φωτιά, ποὺ ἀνάβει καὶ σβήνει σύμφωνα μὲ καθορισμένους νόμους»[208]. 2) Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἰδεαλισμόν, τὸν δεχόμενον τὴν πραγματικότητα τῆς συνειδήσεως καὶ ὅτι τὸ «εἶναι», ἡ φύσις ὑπάρχει μόνον εἰς τὴν συνείδησιν, εἰς τὰς παραστάσεις, εἰς τὰς αἰσθήσεις, ὁ μαρξιστικὸς ὑλισμὸς δέχεται ὅτι ἡ φύσις, ἡ ὕλη, τὸ «εἶναι» ἀποτελοῦν τὴν ἀντικειμενικὴν πραγματικότητα ποὺ ὑπάρχει ἐκτὸς καὶ ἀνεξαρτήτως τῆς συνειδήσεώς μας[209], ὅτι ἡ ὕλη εἶναι πρωταρχική, διότι εἶναι πηγὴ τῶν αἰσθήσεων, τῶν ἰδεῶν, τοῦ νοῦ, ἐνῷ ὁ νοῦς, ἡ συνείδησις εἶναι δευτερογενὴς παράγωγος, διότι εἶναι ἀντανάκλασις τῆς ὕλης, τοῦ «εἶναι», ἡ δὲ σκέψις εἶναι προϊὸν τῆς ὕλης, ἡ ὁποία ἐν τῇ ἐξελίξει της φθάνει εἰς ἕνα ὑψηλὸν βαθμὸν τελειότητος, λαβοῦσα τὴν μορφὴν τοῦ ἐγκεφάλου, ὁ ὁποῖος εἶναι τὸ ὄργανον τῆς νοήσεως, διὰ τοῦτο καὶ δὲν δυνάμεθα κατὰ συνέπειαν νὰ διαχωρίσωμεν τὴν σκέψιν ἀπὸ τὴν ὕλην[210]. Μάλιστα δὲ ὁ Μὰρξ σχετικῶς πρὸς τὴν διάκρισιν τοῦ νοῦ ἀπὸ τῆς ὕλης λέγει: «Δὲν μπορεῖ νὰ χωρίζουμε τὴ νόηση ἀπὸ τὴν ὕλη ποὺ σκέφτεται. Ἡ ὕλη εἶναι τὸ ὑποκείμενο ὅλων τῶν ἄλλων... Ἡ εἰκόνα ὅλου τοῦ κόσμου εἶναι μιὰ εἰκόνα ποὺ δείχνει πῶς ἡ ὕλη κινεῖται καὶ πῶς ἡ ὕλη σκέφτεται»[214]. 3) Ἐνῷ ἡ ἰδεαλιστικὴ φιλοσοφία ἀμφισβητεῖ τὴν δυνατότητα νὰ γνωρίσωμεν τὸν κόσμον, ἀφοῦ σαφῶς ἀναφέρει ὁ Κὰντ ὅτι γνωστὰ εἶναι ὅσα ὑποπίπτουν εἰς τὰς αἰσθήσεις τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὅτι ὄπισθεν τῶν φαινομένων κρύπτονται τὰ νοούμενα, τὰ ὁποῖα διὰ τοῦ νοῦ δὲν δύναται νὰ γνωρίσῃ ὁ ἄνθρωπος, καὶ κατὰ συνέπειαν τὰ πράγματα τοῦ κόσμου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνουν ποτὲ γνωστὰ εἰς τὴν ἐπιστήμην[212], ὁ μαρξιστικὸς ὑλισμὸς δέχεται σαφῶς ὅτι δυνάμεθα νὰ γνωρίσωμεν πλήρως τὸν κόσμον καὶ τοὺς διέποντας αὐτὸν νόμους, ἡ δὲ γνῶσις μιας τῶν νόμων τῆς φύσεως, ἐλεγχομένη διὰ τοῦ πειράματος καὶ τῆς πρακτικῆς, εἶναι γνῶσις αὐθεντικὴ καὶ ἔχει τὴν ἀξίαν ἀντικειμενικῆς ἀληθείας καὶ ἐπομένως δὲν ὑπάρχουν εἰς τὸν κόσμον πράγματα ποὺ δὲν γνωρίζουν οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ μόνον πράγματα, τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουν γνωσθῆ ἀκόμη, ἀλλὰ θὰ ἀποκαλυφθοῦν καὶ θὰ καταστοῦν γνωστὰ διὰ τῶν προσπαθειῶν τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς πρακτικῆς[213].

Ἀλλ' ἀφοῦ ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ἐξετέθη ἡ φιλοσοφία τοῦ μαρξιστικοῦ ὑλισμοῦ

---

205. Ὁλοκληρωμέναι προσωπικότητες - Κατηχητ. Βοήθημα Ἀποστ. Διακονίας - Ἀθῆναι 1961, σελ. 324.
206. Ἰ. Β. Σάλιν - Ἕνθ' ἀνωτέρω, σελ. 15.
207. Μ. Ρόζενταλ - Π. Γιουντὶν - Μικρὸ φιλοσοφικὸ λεξικό, σελ. 588. Παρὰ Ν. Ψαρουδάκη, Τὸ κατεστημένο ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ Χριστιανισμοῦ - Ἕνθ' ἀνωτέρω, σελ. 175.
208. Ἰ. Β. Στάλιν - Ἕνθ' ἀνωτέρω, σελ. 16.
209. Αὐτόθι, σελ. 16.
210. Π. Μοναστηριώτη - Ἕνθ' ἀνωτέρω, σελ. 39.
211. Ἰ. Β. Στάλιν - Ἕνθ' ἀνωτέρω, σελ. 17.
212. Αὐτόθι, σελ. 18.
213. Π. Μοναστηριώτη - Ἕνθ' ἀνωτέρω, σελ. 39.

καὶ ὡρίσθη ἡ ἔννοια τοῦ διαλεκτικοῦ καὶ ἱστορικοῦ ὑλισμοῦ, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἴδωμεν πλέον πῶς συντελεῖται κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἱστορικοῦ ὑλισμοῦ ἡ ἐξέλιξις τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας, διὰ νὰ γνωρίσωμεν ἐν συνεχείᾳ τὴν μαρξιστικὴν ἀντίληψιν περὶ τοῦ κεφαλαιώδους καὶ ἐνδιαφέροντος ἡμᾶς θέματος τῆς ἐργασίας. Κατὰ τὴν ἀντίληψιν τοῦ ἱστορικοῦ ὑλισμοῦ ἡ ἐναλλαγὴ τῶν κοινωνικῶν φάσεων, ἡ διαδοχὴ τῶν κοινωνικῶν αὐτῶν μορφῶν δὲν συντελεῖται ἀτάκτως, ἀλλὰ κατὰ τὸν διαλεκτικὸν ρυθμὸν ἤγουν, ἤτοι ὡς ἡ θέσις, ἀντίθεσις καὶ σύνθεσις[214]. Τοῦτον τὸν διαλεκτικὸν ρυθμὸν ἐφαρμόζει ὁ Μὰρξ ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας, διὰ νὰ προσδιορίσῃ τὴν ἐξέλιξίν της[215]. Ἡ μέθοδος παραγωγῆς ποὺ ἐπικρατεῖ εἰς μίαν δεδομένην ἐποχὴν εἶναι ἐκείνη ποὺ καθορίζει τὴν ὀργάνωσιν τῆς κοινωνίας. Κατὰ τὴν πορείαν ποὺ ἀκολουθεῖ αὕτη διαπιστοῦται ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ὅτι οἱ ὀργανικοὶ δεσμοὶ ποὺ συνδέουν τὰς παραγωγικὰς δυνάμεις αὐτῆς ἀποδεικνύονται ἀκατάλληλοι διὰ νὰ τὰς συγκρατήσουν. Τότε συντελεῖται ἀναποφεύκτως κοινωνικὴ μεταβολὴ δι' ἐπαναστάσεως, ἡ ὁποία προκαλεῖται ὑπὸ μιᾶς τῶν ἐν τῇ κοινωνίᾳ τάξεων. Ἡ κοινωνικὴ αὐτὴ τάξις, ἀνερχομένη εἰς τὴν ἐξουσίαν, πραγματοποιεῖ μίαν νέαν ὀργάνωσιν τῆς κοινωνίας, ἡ ὁποία στρέφεται κατὰ τῆς προηγουμένης, ἐνδιαφερομένης πρὸς διατήρησιν τῶν παλαιῶν θεσμῶν. Διὰ τῆς νέας αὐτῆς ὀργανώσεως τῆς κοινωνίας δὲν μεταβάλλονται μόνον αἱ παραγωγικαὶ δυνάμεις, διὰ τῆς ἀποκτήσεως νέων τεχνικῶν μέσων, τὰ ὁποῖα μεταβάλλουν τὸν τρόπον παραγωγῆς ἀγαθῶν, ἀλλὰ καὶ ὁ πολιτικός, θρησκευτικὸς καὶ πνευματικὸς βίος ἐν γένει[216]. Λέγοντες δὲ παραγωγικὰς δυνάμεις εἰς τὴν μαρξιστικὴν διάλεκτον, ἐννοοῦμεν κατ' ἀρχὴν μὲν τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὴν κοινωνικὴν καὶ τεχνικὴν ἐμπειρίαν των, μὲ τὰς ἀνάγκας καὶ τοὺς ὁραματισμούς των, μὲ τὸν βαθμὸν τῆς ὀργανώσεως καὶ τῆς συνειδήσεώς των[217] καὶ ὕστερον ὅλους τοὺς τεχνικοὺς παράγοντας, ἤτοι τὰς μηχανὰς καὶ τὰ διάφορα νέα τεχνικὰ μέσα παραγωγῆς, ὡς ἐργαλεῖα, μηχανὰς κλπ. Ἡ ἀξία τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων καθορίζεται ἀπὸ τὸ προσφερόμενον ποσὸν ἐργασίας, ἤτοι μεγαλυτέρα παραγωγικὴ δύναμις ἐργασίας, περισσότερον προϊὸν ἔχομεν, μικροτέρα παραγωγικὴ δύναμις, ὀλιγώτερον προϊὸν κατασκευάζεται εἰς τὸ αὐτὸ χρονικὸν διάστημα[218]. Ἀντιθέτως δὲ αἱ παραγωγικαὶ δυνάμεις δύνανται νὰ καθορίσουν καὶ τὴν ἀξίαν ἑνὸς προϊόντος ἢ ἐμπορεύματος, ὁπότε ὅσον μεγαλυτέρας παραγωγικὰς δυνάμεις ἐργασίας ἔχομεν, τόσον μικροτέρα εἶναι ἡ ἀπαιτουμένη ἐργασία διὰ τὴν κατασκευὴν ἑνὸς ποσοῦ προϊόντος καὶ κατὰ συνέπειαν μικροτέρα θὰ εἶναι καὶ ἡ ἀξία τοῦ προϊόντος, ἐνῶ αἱ μικρότεραι παραγωγικαὶ δυνάμεις ἀπαιτοῦν μεγαλύτερον ποσὸν ἐργασίας διὰ τὸ ἴδιον ποσὸν προϊόντος καὶ κατὰ συνέπειαν μεγαλυτέρα εἶναι ἡ ἀξία του.

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω λοιπὸν προκύπτει ὅτι κοινωνικαὶ σχέσεις καὶ παραγωγικαὶ δυνάμεις συνδέονται στενῶς μεταξύ των, ὁπότε διὰ τῆς ἀποκτήσεως νέων παραγωγικῶν δυνάμεων οἱ ἄνθρωποι ἀλλάσσουν τὸν τρόπον παραγωγῆς των καὶ διὰ τῆς ἀλλαγῆς τοῦ τρόπου παραγωγῆς μεταβάλλονται καὶ ὅλαι αἱ κοινωνικαὶ θέσεις[220]. Οὕτως εἰς τὴν μαρξιστικὴν κοινωνίαν οἱ ἄνθρωποι, διὰ τῆς πραγματοποιήσεως τῆς παραγωγῆς τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν, ἀποκαθιστοῦν μεταξύ των ὡρισμένας ἀμοιβαίας σχέσεις, εἴτε συνεργασίας καὶ ἀλληλοβοηθείας, εἴτε κυριαρχίας καὶ ὑποταγῆς, εἴτε σχέσεις μεταβάσεως ἀπὸ μιᾶς μορφῆς παραγωγῆς εἰς τὴν ἄλλην μορφήν. Πάντως, οἱοσδή-

214. Στεφ. Στεφανοπούλου - Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 30.
215. Αὐτόθι, σελ. 31.
216. Βασ. Χ. Ἰωαννίδου - Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 134.
217. Χρ. Ν. Μπούκη - Ἔνθ' ἀνωέρω, σελ. 232.
218. Κ. Μὰρξ - Μισθός, τιμὴ καὶ κέρδος - Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 40—41.
219. Αὐτόθι, σελ. 42.
220. Ἰ. Β. Στάλιν - Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 38.

ποτε καὶ ἐὰν εἶναι ὁ χαρακτὴρ τῶν παραγωγικῶν σχέσεων, αὗται ἀποτελοῦν ἀπαραίτητον στοιχεῖον παραγωγῆς. Μόνον διὰ τῶν κοινωνικῶν ἐπαφῶν καὶ σχέσεων μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, λέγουν οἱ Μὰρξ καὶ Ἔνγκελς, ὑπάρχει ἡ σχέσις μὲ τὴν φύσιν, συντελεῖται ἡ παραγωγή[221]. Αἱ ὡς ἄνω τάξεις εὑρίσκονται εἰς ἀντίθεσιν, μεταξύ των, ὅπως ἡ θέσις καὶ ἡ ἀντίθεσις εἰς τὸν διαλεκτικὸν ὑλισμόν. Ἐπίσης «τὸ νέον σύστημα ἀναπτύσσεται ἐντὸς τοῦ παλαιοῦ, ὡς τὸ ἀντίθετόν του κατὰ τοὺς νόμους τῆς διαλεκτικῆς. Οὕτω κάθε ἱστορικὴ περίοδος τῆς ἀνθρωπότητος πηγάζει ἀπὸ τὴν προηγουμένην, βάσει μιᾶς νομοτελείας, ἡ ὁποία ἐπιτρέπει τὴν πρόβλεψιν τοῦ μέλλοντος νὰ συμβῇ»[222]. Αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ νομοτέλεια ἐπιβάλλει νὰ δεχθῶμεν, κατὰ τὴν μαρξιστικὴν ἀντίληψιν, ὅτι τὰ πάντα προσδιορίζονται ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴν παραγωγήν. Αἱ βάσεις τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας εἶναι οἰκονομικαί. Τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων δὲν ρυθμίζουν καὶ δὲν κατευθύνουν αἱ ἰδέαι καὶ ἡ συνείδησίς των, ἀλλὰ αἱ ὑλικαὶ καὶ αἱ παραγωγικαὶ δυνάμεις. Αἱ ἰδέαι εἶναι ἀπόρροια καὶ ἀνταγάκλασις τῶν οἰκονομικῶν παραγωγικῶν δυνάμεων. Ὅπως μεταβάλλονται αἱ οἰκονομικαὶ καὶ κοινωνικαὶ συνθῆκαι, οὕτω καὶ αἱ ἰδέαι εἶναι, κατὰ τὸν Μαρξισμόν, προϊόντα ἱστορικὰ καὶ μεταβατικὰ[223] καὶ οὐδέποτε παραμένουν σταθεραὶ καὶ αἰώνιοι. Αἱ παραγωγικαὶ δυνάμεις εἶναι ἡ κυρία δύναμις εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς κοινωνίας καὶ ἡ ὁποία δύναμις καθορίζει τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν μορφὴν αὐτῆς[224]. Ἑπομένως ἡ ἱστορία τῆς κοινωνικῆς ἐξελίξεως εἶναι συγχρόνως καὶ ἱστορία τῶν παραγωγῶν τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν, ἱστορία τῶν ἐργαζομένων μαζῶν, ποὺ ἀποτελοῦν τοὺς βασικοὺς παράγοντας τῆς παραγωγῆς τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα θεωροῦνται ἀναγκαῖα διὰ τὴν ζωὴν τῆς κοινωνίας[225]. Κατὰ συνέπειαν λοιπὸν ἂς μὴ ἀναζητῶμεν, λέγει ὁ Μαρξισμός, τὴν κλεῖδα τῆς μελέτης τῶν νόμων τῆς ἱστορίας τῆς κοινωνίας εἰς τὸν νοῦν τοῦ ἀνθρώπου καὶ εἰς τὰς ἰδέας, ἀλλ' εἰς τὸν τρόπον τῆς παραγωγῆς, ὁ ὁποῖος κυριαρχεῖ εἰς ἑκάστην δεδομένην ἱστορικὴν περίοδον[226].

Βάσει τῆς ἀνωτέρω ὑλιστικῆς ἀντιλήψεως τῆς ἱστορίας ὅλαι αἱ ἐποχαὶ εἰς τὴν ζωὴν τῶν κοινωνιῶν εἶναι ἐποχαὶ ταξικῶν ἀγώνων, ὅπου αἱ δυνάμεις παραγωγῆς ἀντιμάχονται ἡ μία τὴν ἄλλην· ἐκ τῆς διαμάχης δὲ αὐτῆς, ἐκ τῆς λεγομένης πάλης τῶν τάξεων θὰ ἐπικρατήσῃ τελικῶς τὸ προλεταριᾶτον, τὸ ὁποῖον θὰ συγκροτηθῇ εἰς τάξιν ἀναγκαστικῶς, ποὺ θὰ εἶναι ἡ κυρίαρχος τάξις. Ὡς κυρίαρχος δὲ τάξις θὰ καταργήσῃ διαίως τὰς παλαιὰς παραγωγικὰς σχέσεις, ὡς καὶ τὰς ἀντιθέσεις τῶν τάξεων[227], ἀφοῦ τὸ προλεταριᾶτον θὰ εἶναι ἡ τελευταία καὶ ὁριστικὴ μορφὴ ἐξελίξεως τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας πέραν τῆς ὁποίας οὐδεμία ἄλλη ἐξέλιξις εἶναι δυνατὴ καὶ παραδεκτὴ ἀπὸ τὸν Μαρξισμόν. Αὐτὴ θὰ εἶναι καὶ ἡ ἰδεώδης μορφὴ κοινωνίας. Ὥστε τὸν Μαρξισμὸν ἐνδιαφέρει τὸ προλεταριᾶτον καὶ ὄχι ὁ ἄνθρωπος. Ὁ ἄνθρωπος, κατὰ τὸν Μάρξ, εἶναι τὸ ζῶον ποὺ κατασκευάζει ἐργαλεῖα[228], εἶναι τὸ προϊὸν μιᾶς ἐξελικτικῆς πορείας, κατὰ τὸν Ἔνγκελς, ἡ ὁποία ἐσυνεχίζετο ἑκατομμύρια ἔτη[229]. Τὸ ἄτομον εἶναι τὸ μέσον διὰ τὸν θρίαμβον καὶ τὴν ἄνοδον τοῦ προλεταριά-

---

221. Ἰ. Β. Στάλιν - Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 28.
222. Π. Μοναστηριώτη - Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 41.
223. Βασ. Χ Ἰωαννίδου, - Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 135.
224. Ἰ. Β. Στάλιν - Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 27.
225. Αὐτόθι, σελ. 29.
226. Αὐτόθι, σελ. 29—30.
227. Κ. Μὰρξ - Φρ. Ἔνγκελς - Μανιφέστο τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος - Ἐκδόσεις «Σύγχρονη Ἐποχή», Ἀθήνα 1975, σελ. 48.
228. Ἰ. Β. Στάλιν - Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 38.
229. Αὐτόθι, σελ. 11.

του[230], διαφέρει δὲ ἀπὸ τὸ ζῶον εἰς τὸ ὅτι τὸ μὲν ζῶον, κατὰ τὸν Κάουτσκυ, δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐφεύρῃ τὸ ἐργαλεῖον, ἐνῷ ὁ ἄνθρωπος τὸ ἐφευρίσκει[231]. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν εἶναι προϊὸν μακρᾶς ἐξελίξεως ἀπὸ τὰ ἄλλα ζῶα ὁ ἄνθρωπος, ἡ πρώτη πρᾶξις του, κατὰ τοὺς Μὰρξ καὶ Ἔνγκελς, εἰς τὴν ἱστορικήν του πορείαν καὶ ζωήν, ἡ ὁποία καὶ τὸν διέκρινε ἀπὸ τὰ ζῶα, εἶναι ἡ παραγωγὴ τῶν μέσων ὑπάρξεώς του. Πρέπει νὰ κατανοηθῇ ὅτι ὁ πρῶτος ὅρος πάσης ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως καὶ πάσης ἱστορίας εἶναι ἡ ὑλικὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ἀναγκαία τροφή, τὸ ποτόν, ἡ κατοικία, ἡ ἐνδυμασία καὶ μερικὰ ἀκόμη πράγματα. Τὸ πρῶτον λοιπὸν μέσον εἶναι ἡ παραγωγὴ αὐτῆς ταύτης τῆς ὑλικῆς ζωῆς[232].

Ἐξετάζοντες λοιπὸν τὴν ἱστορικὴν πορείαν τῆς κοινωνίας εἰς τὴν κοινωνικὴν καὶ κυρίως τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν οἱ Μαρξισταί, διακρίνουν τὴν ἱστορικὴν διαδοχὴν ἑνὸς ὡρισμένου ἀριθμοῦ τύπων παραγωγῆς. Οὕτω κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς προϊστορίας καὶ τῆς ἱστορίας ἐμφανίζεται ὁ πατριαρχικὸς τύπος παραγωγῆς, ὅπου διακρίνεται ἡ ἰδιοκτησία τῆς οἰκογενείας ἐν εὐρυτέρᾳ ἐννοίᾳ, ὡς καὶ μία διαφοροποίησις ἀξιωμάτων καὶ τάξεων, ὅπως ἡ ἐξουσία τοῦ πατριάρχου ἢ γενάρχου, ἡ κυριαρχία τῶν ἀνδρῶν κλπ.[233]. Ἐν συνεχείᾳ ἀκολουθεῖ μία οἰκονομία, ἡ ὁποία ἐβασίζετο εἰς τὴν ἀποδοτικὴν χρησιμοποίησιν τῶν σκλάβων, δηλαδὴ εἰς τὴν δουλείαν, ὅπου ὑπάρχουν οἱ κύριοι καὶ οἱ δοῦλοι, οἱ καταπιεσταὶ καὶ οἱ καταπιεζόμενοι καὶ οἱ ὁποῖοι εὑρίσκονται μεταξύ των εἰς ἕνα ἀδιάκοπον ἀγῶνα[234]. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν διαδέχεται ἡ ἐποχὴ τῆς μικρᾶς οἰκοτεχνίας καὶ τῆς ἁπλῆς γεωργικῆς παραγωγῆς, ἡ ὁποία ἐδημιούργησε τὴν μεσαιωνικὴν φεουδαρχικὴν κοινωνίαν καὶ οἰκονομίαν, ὅπου παρατηρεῖται ἡ ἐκμετάλλευσις ὑπὸ μιᾶς τάξεως, τῶν φεουδαρχῶν, μιᾶς μάζης ἀπομεμονωμένων καὶ προσκεκολλημένων κληρονομικῶς εἰς τὴν γῆν, τῶν δουλοπαροίκων, ἐνῷ ἡ ἐποχὴ τοῦ ἀτμοκινήτου ἀργαλειοῦ ἐδημιούργησε τὴν κοινωνίαν τῆς μεσαίας τάξεως μὲ ὅλας τὰς ἰδέας της καὶ τοὺς θεσμούς της. Καὶ ἰδέαι συμφέρουσαι περισσότερον εἰς τὴν φεουδαρχικὴν κοινωνίαν εἶναι, κατὰ τὸν Μαρξισμόν, ἡ ἰδέα τῆς μοναρχίας, τῆς θρησκείας, τῆς πλήρους ὑπακοῆς καὶ τοῦ ἀπολύτου σεβασμοῦ πρὸς τὸν ἄρχοντα, τῆς προσκολλήσεως εἰς τὴν γῆν τῶν δουλοπαροίκων, τῶν κληρονομικῶν δεσμῶν καὶ τῶν κλειστῶν συντεχνιῶν, ἐνῷ ἰδέαι συμφέρουσαι περισσότερον εἰς τὴν μεσοαστικὴν τάξιν ἦσαν ἡ ἐλευθερία, ἡ ἰσότης, ἡ ἀτομικὴ ἰδιοκτησία, ἡ ἐλευθερία κινήσεως, ἡ ἐλευθέρα μίσθωσις τῆς ἐργασίας, ἡ δημοκρατία, ὁ κοινοβουλευτισμός, ἡ ἐλευθερία τῆς σκέψεως, τὰ λεγόμενα «δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου»[235]. Ὅλαι αὐταὶ αἱ ἰδέαι, λέγουν οἱ Μὰρξ καὶ Ἔνγκελς, εἶναι ἰδέαι ὄπισθεν τῶν ὁποίων κρύπτονται ἀστικὰ συμφέροντα, διὰ τοῦτο καὶ εἶναι ἀπαράδεκτοι διὰ τὴν τάξιν τῶν προλεταρίων[236]. Διὰ τῶν ἐπαναστάσεων ὅμως τοῦ 17ου, 18ου καὶ 19ου αἰῶνος ἡ μεσαία τάξις, ἡ λεγομένη μπουρζουαζία (ἀστικὴ τάξις), ἀνατρέπει τὴν φεουδαρχίαν, ἡ ὁποία δὲν ἠδύνατο νὰ σταθῇ πλέον, λόγῳ ἀναπτύξεως τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων. Ὁ φεουδαρχικὸς ἢ συντεχνιακὸς τρόπος ὀργανώσεως τῆς βιομηχανίας δὲν ἦτο ἱκανὸς διὰ νὰ καλύψῃ τὰς ηὐξημένας ἀνάγκας, λόγῳ τῶν νέων ἀγορῶν ποὺ ἐδημιούργησεν ἡ ἀνακάλυψις τῶν νέων χωρῶν. Τὴν θέσιν αὐτῶν λαμβάνει «ἡ μανιφακτούρα»[237]. «Οἱ συντεχνιακοὶ μαστόροι παραμε-

230. Νικ. Π. Βασιλειάδη - Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 332.

231. Αὐτόθι, σελ. 334.

232. Στεφ. Στεφανοπούλου - Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 105.

233. H. Lefebvre - Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 70.

234. Κ. Μὰρξ - Φ. Ἔνγκελς - Μανιφέστο κλπ. - Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 19.

235. Π. Μοναστηριώτη - Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 41.

236. Κ. Μὰρξ - Φ. Ἔνγκελς - Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 34'

237. Μανιφακτοῦρα = Χειροεχνικὰ ἐργαστήρια.

ρίστηκαν ἀπὸ τὴ βιομηχανικὴ μεσαία τάξη»[238]. Αἱ νέαι αὐταὶ παραγωγικαὶ δυνάμεις ἀποτελοῦν διὰ τὸν Μαρξισμὸν τὸ πρῶτον κίνητρον εἰς τὴν ἱστορίαν διὰ τὴν ἐν συνεχείᾳ ἐγκαθίδρυσιν εἰς τὴν θέσιν των τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ ἢ καπιταλιστικοῦ καθεστῶτος[239], τὸ ὁποῖον ὡδήγησε τὰς παραγωγικὰς δυνάμεις εἰς ἀνέφικτα διὰ τὴν προηγουμένην ἐποχὴν ὕψη, ἀφοῦ εἰς τὴν θέσιν τῆς βιομηχανικῆς μεσαίας τάξεως ἀνῆλθον οἱ ἑκατομμυριοῦχοι βιομήχανοι, οἱ ἀρχηγοὶ ὁλοκλήρων βιομηχανικῶν στρατιῶν, οἱ σύγχρονοι ἀστοί[240]. Εἰς τὸν Καπιταλισμὸν βάσις τῶν παραγωγικῶν σχέσεων εἶναι ἡ ἰδιοκτησία εἰς τὰ μέσα παραγωγῆς, ἐνῷ εἰς τοὺς ἐργάτας δὲν ὑπάρχει ἰδιοκτησία, οἱ δὲ καπιταλισταὶ ἐκμεταλλεύονται αὐτοὺς ἀγρίως, ἀφοῦ, διὰ νὰ μὴ ἀποθάνουν ἐκ τῆς πείνης, ἀναγκάζονται, κατὰ τὸν Μαρξισμόν, νὰ πωλοῦν τὴν ἐργατικήν των δύναμιν εἰς τὸν κεφαλαιοῦχον καὶ νὰ ὑποφέρουν τὸν ζυγὸν τῆς ἐκμεταλλεύσεως[241]. Τὰ μέσα παραγωγῆς εἰς τὸν Καπιταλισμὸν συνιστοῦν τὸ κεφάλαιον. Τὸ κεφάλαιον ἀποτελεῖται ἀπὸ πρώτας ὕλας, ἐργαλεῖα καὶ μέσα συντηρήσεως κάθε εἴδους, τὰ ὁποῖα θὰ συντελέσουν εἰς τὴν παραγωγὴν νέων πρώτων ὑλῶν, ἐργαλείων καὶ μέσων συντηρήσεως. Ὅλα αὐτὰ τὰ μέρη ποὺ συνιστοῦν τὸ κεφάλαιον, λέγει ὁ Μάρξ, «εἶναι δημιουργήματα τῆς ἐργασίας, προϊόντα τῆς ἐργασίας, εἶναι συσσωρευμένη ἐργασία»[242], ποὺ ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν δημιουργίαν μιᾶς νέας παραγωγῆς. Εἶναι δηλαδὴ τὸ κεφάλαιον ἡ συσσώρευσις ἧς ὑπερεργασίας ἢ τῆς μὴ ἀμειβομένης ἐργασίας· καὶ ἡ ὑπερεργασία οὐδὲν ἄλλο εἶναι διὰ τὸν ἐργάτην, εἰ μὴ μία ἀγγαρεία, βαρυτέρα ἐκείνης τῆς τοῦ δουλοπαροίκου[243]. Εἶναι συσσωρευμένον ὑπερβάλλον ἐργασίας. Ἀλλὰ τὸ κεφάλαιον, ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω, ἀποτελεῖται καὶ ἀπὸ ἀνταλλακτικὰς ἀξίας. «Δὲν εἶναι ἕνα ἄθροισμα ἀπὸ ὑλικὰ προϊόντα, εἶναι ἄθροισμα ἀπὸ ἐμπορεύματα, ἀπὸ ἀνταλλαχτικὲς ἀξίες, ἀπὸ κοινωνικὰ μεγέθη»[244]. Τοῦτο ἀκριβῶς ἐπιτρέπει νὰ χαρακτηρισθῇ τὸ κεφάλαιον ὡς μία κοινωνικὴ παραγωγικὴ σχέσις, ἀφοῦ ὅλα τὰ συνιστῶντα αὐτὸ μέσα ἐδημιουργήθησαν «κάτω ἀπὸ δοσμένους κοινωνικοὺς ὅρους, μέσα σὲ ὡρισμένες κοινωνικὲς σχέσεις»[245]. Αὐτὸ λοιπὸν τὸ κεφαλαιοκρατικὸν καθεστώς, κατὰ τὸν νόμον τοῦ ἱστορικοῦ ὑλισμοῦ, γεννᾷ εἰς τοὺς κόλπους του τὸν νεκροθάπτην του, τὸ προλεταριᾶτον, δηλαδὴ τὴν ἐργατικὴν τάξιν. Οὕτω τὰ ὅπλα ποὺ ἐχρησιμοποίησεν ἡ ἀστικὴ τάξις διὰ τὴν ἀνατροπὴν τοῦ φεουδαρχισμοῦ ἐστράφησαν πλέον ἐναντίον τῆς ἰδίας τῆς ἀστικῆς τάξεως. Ἀλλὰ «ἡ ἀστικὴ τάξη δὲ σφυρηλάτησε μονάχα τὰ ὅπλα ποὺ τῆς φέρνουν τὸ θάνατο. Δημιούργησε καὶ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ θὰ χειροτοῦν αὐτὰ τὰ ὅπλα, τοὺς σύγχρονους ἐργάτες, τοὺς π ρ ο λ ε τ ά ρ ι ο υ ς»[246]. Αὐτὸ τὸ προλεταριᾶτον ὡς ἔργον του ἔχει τὴν ἀνατροπὴν τοῦ καπιταλιστικοῦ καθεστῶτος, τοῦ ὁποίου ὅλοι οἱ θεσμοὶ ἀποβαίνουν ἐμπόδια διὰ τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι ἀνέρχονται σταθερῶς. Οὕτω δημιουργεῖται μία σύγκρουσις μεταξὺ τῆς ἀστικῆς τάξεως καὶ τῶν προλεταρίων, δηλαδὴ τῆς ἐργατικῆς τάξεως, ἡ ὁποία εἶναι γνωστὴ εἰς τὸν νόμον τοῦ διαλεκτικοῦ καὶ ἱστορικοῦ ὑλισμοῦ ὡς ἡ πάλη τῶν τάξεων. Αὐτὴ εἶναι ἡ δύναμις, κατὰ τὸν Μαρξισμόν, ἡ ὁποία ἐμψυχώνει τὴν διαλεκτικὴν τῆς ἱστορίας καὶ θέτει τὴν κοινωνίαν εἰς κίνησιν[247].

---

238. Κ. Μὰρξ - Φ. Ἔνγκελς - Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 20.
239. Π. Μοναστηριώτη - Ἔνθ' ἀνωέρω, σελ. 42.
240. Κ. Μὰρξ - Φ. Ἔνγκελς - Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 20.
241. Ἰ. Β. Στάλιν - Ἔνξ' ἀνωτέρω, σελ. 35.
242. Κ. Μὰρξ - Μισθωτὴ ἐργασία καὶ Κεφάλαιο - Ἔνθ' ἀνωτέρω, ΙΙΙ, σελ. 57.
243. G. Richard - Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 40—41.
244. Κ. Μὰρξ - Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 60.
245. Αὐτόθι, σελ. 59.
246. Κ. Μὰρξ - Φ. Ἔνγκελς - Μανιφέστο κλπ. - Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 27.
247. Π. Μοναστηριώτη - Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 42.

Ἀφοῦ εἴδομεν τὴν πορείαν ποὺ διήνυσεν ἡ κοινωνία τῶν ἀνθρώπων, συμφώνως πρὸς τὴν ἀντίληψιν τοῦ ἱστορικοῦ ὑλισμοῦ, διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν τελευταίαν μορφήν, ὡς δέχεται αὐτὴν ὁ Μαρξισμός, δηλαδὴ εἰς τὴν τάξιν τῶν προλεταρίων, δυνάμεθα πλέον νὰ παρακολουθήσωμεν εὐκόλως τὴν θέσιν τοῦ Μαρξισμοῦ ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς ἐργασίας, ὡς καὶ ἐπὶ ὅλων τῶν μετ' αὐτῆς σχετιζομένων προβλημάτων. Ὁ Μαρξισμὸς τὸ βαθύτερο νόημα τῆς ἐργασίας καὶ τὸν ὕψιστον σκοπόν της τὸν βλέπει ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ὑλικῶν συμφερόντων τῆς τάξεως τῶν προλεταρίων. Ὅπισθεν δηλαδὴ τῆς ἐργασίας εὑρίσκει τὸ ταξικὸν συμφέρον, τὸ ὁποῖον καταλαμβάνει τὴν θέσιν τοῦ ἐθνικοῦ συμφέροντος. Εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Μὰρξ ἡ ἔννοια τῆς ἐργασίας γίνεται μία κοινωνικὴ κατηγορία, ὅπως ὅλαι αἱ οἰκονομικαὶ ἔννοιαι. Κατὰ τὸν Μὰρξ ἐργασία εἶναι ἡ ἐργασιακὴ λειτουργία τῶν ἐργατῶν, οἱ ὁποῖοι μὲ τὴν ἐργασίαν των πρῶτον κάμνουν δυνατὴν τὴν ὕπαρξιν τῶν κυριάρχων τάξεων[248]. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ πρέπει νὰ διασαφηνίσωμεν προηγουμένως καὶ πρὶν εἰσέλθωμεν εἰς τὴν βαθυτέραν οὐσίαν τοῦ θέματος, εἶναι ἡ ἔννοια τοῦ ὅρου «τάξις». Πῶς ἐννοεῖ τὴν τάξιν ὁ Μαρξισμός; Εἶναι γεγονὸς ὅτι ὁ Μὰρξ, παρ' ὅλον ὅτι καθ' ὅλην τὴν ζωήν του ἰδιαιτέρως ἠσχολήθη μὲ τὸ πρόβλημα τῆς λεγομένης πάλης τῶν τάξεων, ἐν τούτοις δὲν κατώρθωσε νὰ καθορίσῃ ἐπακριβῶς τί ἐννοεῖ διὰ τοῦ ὅρου αὐτοῦ. Ἐκεῖνο βεβαίως παὺ παραδέχεται οὗτος εἶναι ἡ ἀνομοιογένεια τῶν τάξεων, ὡς καὶ αἱ πολλαὶ κλιμακώσεις εἰς τὴν κοινωνίαν. Αἱ κλιμακώσεις ὅμως αὐταὶ δὲν ἐνδιαφέρουν πολὺ τὸν Μάρξ, ἀλλά, ὑποτάσσων οὗτος τὴν πραγματικότητα εἰς τὴν ἀναγκαιότητα τῆς περὶ πάλης τῶν τάξεων θεωρίας του, διακρίνει δύο μόνον τάξεις, ἤτοι ἐκείνην ποὺ δεσπόζει τῶν μέσων παραγωγῆς, δηλαδὴ τῶν καπιταλιστῶν, καὶ ἐκείνην ποὺ δὲν δεσπόζει αὐτῶν, δηλαδὴ τῶν προλεταρίων ἢ τῆς ἐργατικῆς τάξεως. Τοῦτο ἀκριβῶς δημιουργεῖ καὶ τὴν βαθυτάτην σύγκρουσίν των, ὥστε νὰ ἰσχύῃ πλήρως ὁ νόμος τῆς διαλεκτικῆς περὶ θέσεως, ἀντιθέσεως καὶ συνθέσεως, ὁπότε ἐξ αὐτῆς τῆς συνθέσεως προέρχεται κατὰ τὸν αὐστηρὸν νόμον τῆς ἀναγκαιότητος ἡ ἀνωτέρα μορφὴ τῆς κοινωνίας, ἡ ὁποία πρόκειται νὰ εἶναι ὁ «Κομμιουνισμός».

Ἀλλὰ ποῖα τὰ αἴτια τῆς συγκρούσεως τῶν τάξεων αὐτῶν, κατὰ τὸν Μαρξισμόν; Ὅπως ἀναφέρουν οἱ Μὰρξ καὶ Ἔνγκελς εἰς τὸ «Μανιφέστο τοῦ Κομμιουνιστικοῦ κόμματος», ἡ τάξις τῶν προλεταρίων ὑπῆρξεν ὁ νεκροθάπτης τῆς ἀστικῆς τάξεως. Διατί ὅμως; Ὁ Καπιταλισμὸς εἶναι γνωστὸν ὅτι κατεπίεζε τόσον τὴν ἐργατικὴν τάξιν, ὥστε οὗτοι ἔζων μόνον τόσον, ὅσον εὕρισκον ἐργασίαν. Ἡ ἀστικὴ τάξις δηλαδὴ ἔβλεπε τοὺς ἐργαζομένους ὡς ἐμπόρευμα, ὑποκείμενον εἰς ὅλας τὰς ἐμπορικὰς ἐναλλαγὰς τοῦ συναγωνισμοῦ καὶ εἰς ὅλας τὰς διακυμάνσεις τῆς ἀγορᾶς. Μὲ τὴν ἐμφάνισιν τῆς μηχανῆς ὁ ἐργάτης ἀπώλεσε τὴν ἀνεξαρτησίαν του, διότι μετεβλήθη εἰς ἁπλοῦν ἐξάρτημα τῆς μηχανῆς. Διὰ τοῦτο ἡ ἀξία τοῦ ἐργάτου περιορίζεται μόνον εἰς τὰ μέσα ποὺ χρειάζεται διὰ τὴν συντήρησίν του καὶ τὴν διαιώνισιν τοῦ γένους του. Ἡ τιμὴ τοῦ ἐμπορεύματος καὶ τῆς ἐργατικῆς δυνάμεως καθορίζεται ἀπὸ τὸ κόστος τῆς παραγωγῆς. Αἱ ἐργατικαὶ μάζαι εἰς τὰ ἐργοστάσια μεταβάλλονται εἰς στρατιώτας τῆς βιομηχανίας κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίβλεψιν μιᾶς ὁλοκλήρου ἱεραρχίας ἀξιωματούχων τῆς ἀστικῆς τάξεως. Ζοῦν λοιπὸν οἱ ἐργάται κάτω ἀπὸ ἕνα ἀφόρητον δεσποτισμὸν τοῦ ἀστικοῦ κράτους, ποὺ ὡς σκοπὸν ἔχει τὸ κέρδος. Πραγματοποιεῖται οὕτω, κατὰ τὸν Μάρξ, μία ἀλλοτρίωσις τοῦ ἐργάτου εἰς τὴν κεφαλαιοκρατικὴν κοινωνίαν ἀπὸ τὴν ἐργασίαν του, ὥστε αὕτη νὰ ὑπάρχῃ ἔξω ἀπὸ αὐτόν, ὁπότε, ἀντὶ νὰ εἶναι ἡ πηγὴ τῆς χαρᾶς του, γίνεται ξένη καὶ ἀνεξάρτητος ἀπὸ αὐτόν. Δὲν πραγματώνεται ἐντὸς τῆς ἐργασίας ὁ ἐργάτης, ἀλλ' ἐκμηδενίζεται· ἀντὶ νὰ εἶναι εὐτυχισμένος καὶ χαρούμενος, αἰσθάνεται δυστυχισμένος, διότι διὰ τοῦ τρόπου ποὺ ἀσκεῖ αὐτὴν βλέπει νὰ ἐξευτελίζεται τὸ σῶμα του καὶ νὰ καταστρέφεται τὸ πνεῦμά του. Ἐκτελεῖ ὁ ἐργάτης μίαν καταναγκα-

247. Λεξικὸ Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν, τόμος ΣΤ΄ - Ἐκδόσεις «Πλούταρχος», σελ. 2594.

στικὴν ἐργασίαν, ποὺ κυριολεκτικῶς τὸν ἀλλοτριώνει[249]. Γίνεται δηλαδὴ εἰς τὴν κεφαλαιοκρατικὴν κοινωνίαν μία πάλη μεταξὺ ἀνθρωπίνου καὶ ἀπανθρώπου, λέγει ὁ H. Lefebvre[250], καὶ ἡ ἐργασία τοῦ ἀνθρώπου ἔχει καταντήσει ἐξουθενωτικὴ καὶ ἔγινεν ἀντικείμενον ἐκμεταλλεύσεως. Ἡ κοινωνικὴ ζωὴ κατόπιν αὐτοῦ μὲ τὰς κοινωνικάς της τάξεις ἔχει παραμορφωθῇ[251]. Ἡ ἔννοια τῆς ἐργασίας εἰς τὴν κεφαλαιοκρατικὴν οἰκονομίαν μόνον πλασματικὴν ἐλευθερίαν ἔχει[252]. Τὸ χείριστον δὲ πάντων εἶναι ὅτι μὲ τὴν συνεχῆ ἐξέλιξιν τῆς βιομηχανίας ἡ ἐργασία τῶν ἀνδρῶν ἐκτοπίζεται ἀπὸ τὴν ἐργασίαν τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παιδίων. Οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἐπομένως οἱ ἐργαζόμενοι, εἰ μὴ ἐργαλεῖα τῆς ἐργασίας, τῶν ὁποίων ἡ τιμὴ ποικίλλει ἀναλόγως τῆς ἡλικίας καὶ τοῦ φύλλου, ἀφοῦ τὸ ἡμερομίσθιον τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παιδίων εἶναι μικρότερον τοῦ ἡμερομισθίου τῶν ἀνδρῶν[253].

Ἀλλά, μετὰ τὸν βιομήχανον, τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ ἐργάτου συμπληρώνουν «ὁ σπιτονοικοκύρης, ὁ μπακάλης, ὁ ἐνεχυροδανειστὴς κ.λ.π. Οἱ πρώην μεσαῖες τάξεις, οἱ μικροὶ βιομήχανοι, ἔμποροι καὶ εἰσοδηματίες, οἱ βιοτέχνες καὶ ἀγρότες, ὅλες αὐτὲς οἱ τάξεις κατρακυλοῦν στὸ προλεταριᾶτο, ἀπὸ τὴ μιὰ γιατὶ τὸ μικρό τους κεφάλαιο δὲ φτάνει γιὰ τὴν ἐπιχείρηση τῆς μεγάλης βιομηχανίας καὶ ὑποκύπτει στὸ συναγωνισμὸ μὲ τοὺς μεγαλύτερους καπιταλιστές, κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη, γιατὶ νέοι τρόποι παραγωγῆς ὑποβιβάζουν τὴ σημασία τῆς ἐπαγγελματικῆς τους δεξιοτεχνίας. Ἔτσι τὸ προλεταρίᾶτο σταρατολογεῖται ἀπὸ ὅλες τὶς τάξεις τοῦ πληθυσμοῦ»[254]. Οὕτως ἀρχίζει, κατὰ τὸν Μαρξισμόν, μία διαρκὴς πάλη τοῦ προλεταριάτου, ἡ ὁποία ἀκολουθεῖ διαφόρους φάσεις καὶ στρέφεται κατὰ τῆς ἀστικῆς τάξεως. Κατ' ἀρχὴν παρατηρεῖται ἡ πάλη τῶν μεμονωμένων ἐργατῶν, ὕστερον ἀκολουθεῖ ἡ πάλη τῶν ἐπαγγελματιῶν ἐναντίον τῶν μηχανῶν καὶ τῶν προϊόντων των καὶ ἐν συνεχείᾳ διακρίνομεν τὴν πάλην καὶ συσπείρωσιν τοῦ προλεταριάτου[255]. Οἱ ἐργάται προχωροῦν εἰς τὴ συγκρότησιν συνασπισμῶν ἐναντίον τοῦ Καπιταλισμοῦ, ὁπότε μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ἡ πάλη ἐμφανίζεται ὑπὸ μορφὴν ἐξεγέρσεων. Ἡ ταξικὴ ὅμως αὐτὴ πάλη εἶναι πολιτικὴ πάλη, διότι σκοπὸς τοῦ προλεταριάτου εἰς τελευταίαν κατάληξιν εἶναι ἡ κατάληψις τῆς ἐξουσίας, ἀφοῦ εἰς τὴν κυριολεξίαν μόνον αὐτὸ εἶναι τάξις ἐπαναστατική[256]. Ὥστε βασικὴ ἐπιδίωξις τοῦ προλεταριάτου εἶναι ἡ ἐπαναστατικὴ μετατροπὴ τῆς Καπιταλιστικῆς εἰς Κομμουνιστικὴν κοινωνίαν. Τοῦτο ὅμως θὰ πραγματοποιηθῇ, ἀφοῦ προηγουμένως προηγηθῇ μιὰ πολιτικὴ μεταβατικὴ περίοδος, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ κυριαρχήσῃ «ἡ ἐπαναστατικὴ δικτατορία τοῦ προλεταριάτου»[527], ἡ ὁποία δὲν ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν μεταβίβασιν τῆς ἐξουσίας εἰς ἄλλας χεῖρας, ἀλλὰ «νὰ τσακίσει τὴν παλιὰ μηχανὴ καὶ νὰ δημιουργήσει στὴ θέση της μιὰ καινούργια: νέο ἱστορικὸ δημιούργημα»[258]. Ἄνευ λοιπὸν ἐκμηδενίσεως τῆς ἀστικῆς τάξεως τὸ προλεταριᾶτον δὲν θὰ δυνηθῇ, κατὰ τὸν Μάρξ, νὰ ἀπελευθερωθῇ, νὰ κατακτήσῃ τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν καὶ νὰ ἐγκαθιδρύσῃ τὴν ἰδικήν του ἐπαναστατικὴν δικτατορίαν[259]. Ἡ πρόοδος ἐπομένως καὶ ἐξέλιξις πρὸς τὰ ἐμπρὸς τοῦ προλεταριάτου, ἡ ἐξέλιξις πρὸς τὸν Κομμουνισμόν, δὲν δύναται ἄλλως

249. Κ. Μὰρξ - Μισθωτὴ ἐργασία καὶ Κεφάλαιο - Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 40.
250. H. Lefebvre - Ἔνθ' ἀνωέρω, σελ. 39.
251. Αὐτόθι, σελ. 40.
252. Λεξικὸ Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν - Ἔνθ' ἀνωέρω, σελ. 2594.
253. Ὅρα Κ. Μὰρξ - Φ. Ἔνγκελς - Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 28—29.
254. Αὐτόθι, σελ. 29.
255. Αὐτόθι, σελ. 30.
256. Κ. Μὰρξ - Φ. Ἔνγκελς - Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 33.
257. Β. Ἰ. Λένιν - Κράτος καὶ Ἐπανάσταση - Ἔνθ' ἀνωτέρω, 165.
258. Αὐτόθι, σελ. 157.
259. Αὐτόθι, σελ. 166.

νὰ ἐπιτευχθῇ, εἰ μὴ μόνον διὰ τῆς ἐκμηδενίσεως τῶν «ἐκμεταλλευτῶν - κεφαλαιοκρατῶν». Τότε θὰ δυνηθῇ νὰ ἀπελευθερωθῇ ἡ ἀνθρωπότης ἀπὸ τὴν μισθωτὴν ἐργασίαν. Τοῦτο δὲ θὰ ἐπιτευχθῇ διὰ τῆς βίας[260].

Ἀλλὰ καὶ ἡ νέα κοινωνία τῶν προλεταρίων, κατὰ τὸν Μαρξισμόν, εἶναι τελείως διάφορος τῶν ὅρων τῆς παλαιᾶς κοινωνίας. Πρωτίστως ὁ προλετάριος ὄχι μόνον δὲν ἔχει ἰδιοκτησίαν ἀτομικήν, ἀλλὰ εἶναι καὶ τελείως ἀντίθετος πρὸς αὐτήν, διὰ τοῦτο καὶ μοναδικός του σκοπὸς εἶναι ἡ κατάργησις τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας[261]. Ἰδιοκτησία εἰς τὴν μαρξιστικὴν κοινωνίαν εἶναι ὁ ἐργαζόμενος λαός, ὁ ὁποῖος μένει, κατὰ τὸν Ἔνγκελς, «συλλογικὸς ἰδιοχτήτης τῶν σπιτιῶν, τῶν ἐργοστασίων καὶ τῶν ἐργαλείων τῆς δουλειᾶς. Καὶ γιὰ μιὰ μεταβατική, τουλάχιστο, περίοδο ζήτημα εἶναι ἂν θὰ παραχωρεῖται σὲ ξεχωριστὰ ἄτομα ἢ σὲ ἑταιρεῖες τὸ δικαίωμα νὰ χρησιμοποιοῦν αὐτὰ τὰ σπίτια, τὰ ἐργοστάσια κ.τλ., χωρὶς νὰ καλύπτωνται τὰ ἔξοδα. Τὸ ἴδιο ὅπως καὶ ἡ κατάργηση τῆς ἰδιοχτησίας τῆς γῆς δὲν προϋποθέτει τὴν κατάργηση τῆς γαιοπροσόδου, ἀλλὰ τὴ μετάβασή της στὴν κοινωνία, ἂν καὶ μὲ τροποποιημένη μορφή. Ἡ πραγματικὴ κατοχὴ τῶ ἐργαλείων δουλειᾶς ἀπὸ τὸν ἐργαζόμενο λαὸ δὲν ἀποκλείει, συνεπῶς, καθόλου τὴ διατήρηση τῶν σχέσεων μίσθωσης καὶ ἐκμίσθωσης»[262]. Ἐπομένως ὁ Μαρξισμὸς τάσσεται ὑπὲρ τῆς κοινωνικοποιήσεως τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τῆς διαλύσεως τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας, ποὺ στηρίζεται εἰς τὴν προσωπικὴν ἐργασίαν. Ἡ ἀτομικὴ ἰδιοκτησία, λέγει ὁ Μὰρξ εἰς τὸν 1ον τόμον τοῦ «Κεφαλαίου» του, «σὰν ἀντίθεση στὴν κοινωνικὴ συλλογικὴ ἰδιοκτησία, ὑπάρχει μονάχα ἐκεῖ ὅπου τὰ μέσα ἐργασίας καὶ οἱ ἐξωτερικοὶ ὅροι τῆς ἐργασίας ἀνήκουν σὲ ἰδιῶτες»[263]. Ἴσως γεννηθῇ τὸ ἐρώτημα, λέγει ὁ Ἔνγκελς, πῶς θὰ λυθῇ τὸ ζήτημα τῆς κατοικίας τοῦ προλεταριάτου ἀπὸ τὴν κοινωνικὴν ἐπανάστασιν ποὺ πρόκειται νὰ πραγματοποιηθῇ. Τοῦτο θὰ ἐπιτευχθῇ, ἀπαντᾷ ὁ ἴδιος, «μόνο μὲ τὴν ἀπαλλοτρίωση τῶν σημερινῶν ἰδιοκτητῶν καὶ μὲ τὴν ἐγκατάσταση σ᾽ αὐτὰ τὰ σπίτια ἄστεγων ἐργατῶν ἢ ἐργατῶν ποὺ ζοῦν τώρα σὲ ἀρκετὰ πυκνοκατοικημένα διαμερίσματα. Καὶ μόλις τὸ προλεταριᾶτο καταχτήσει τὴν πολιτικὴ ἐξουσία, ἕνα τέτοιο μέτρο, ποὺ ὑπαγορεύεται ἀπὸ τὸ δημόσιο καλό, θὰ μπορεῖ νὰ ἐφαρμοστεῖ μὲ τὴν ἴδια εὐκολία ποὺ πραγματοποιοῦνται ἄλλες ἀπαλλοτριώσεις καὶ ἐπιτάξεις κτιρίων ἀπὸ τὸ σημερινὸ κράτος»[264]. Κατὰ ταῦτα οὐδεμία ἀμφιβολία ἀπομένει διὰ τὸν Μαρξισμὸν ὅτι ἡ ἀτομικὴ ἰδιοκτησία πρέπει νὰ καταργηθῇ, νὰ καταστραφῇ. «Ἡ καταστροφή της», λέγει ὁ Μὰρξ εἰς τὸ «Κεφάλαιόν» του, «δηλαδὴ ἡ μετατροπὴ τῶν ἀτομικῶν καὶ κομματιασμένων μέσων παραγωγῆς σὲ κοινωνικὰ συγκεντρωμένα, ἐπομένως ἡ μετατροπὴ τῆς μικρῆς ἰδιοχτησίας τῶν πολλῶν σὲ μαζικὴ ἰδιοχτησία τῶν λίγων, ἡ ἀπαλλοτρίωση τῆς μεγάλης λαϊκῆς μάζας ἀπὸ τὴ γῆ, τὰ μέσα συντήρησης καὶ τὰ ἐργαλεῖα δουλειᾶς, αὐτὴ ἡ φοβερὴ καὶ δύσκολη ἀπαλλοτρίωση τῆς λαϊκῆς μάζας ἀποτελεῖ τὴν προϊστορία τοῦ κεφαλαίου»[265]. Δὲν ἀπομένει λοιπόν, συνεχίζει ὁ Μάρξ, οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ἡ ἀτομικὴ ἰδιοκτησία, ποὺ ἀπεκτήθη ἀπὸ τὴν ἐργασίαν ἑνὸς ἑκάστου, ἀποτελεῖ τὸ ὀχυρὸν ὄπισθεν τοῦ ὁποίου κρύπτεται ἡ Καπιταλιστικὴ ἀτομικὴ ἰδιοκτησία, ἡ ὁποία στηρίζεται εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς ξένης ἐργασίας[266]. Εἶναι ἐπομένως ἀνόητος, κατὰ τὸν Μάρξ, ἡ ἀτομικὴ ἰδιοκτησία ἐπάνω εἰς τὴν γηΐνην ἀτμόσφαιραν, ὅπως ἀκριβῶς ἀνόητος εἶναι ἡ ἰδιο-

260. Αὐτόθι, σελ. 168.

261. Κ. Μὰρξ - Φ. Ἔνγκελς - Ἔνθ᾽ ἀνωτέρω, σελ. 38.

262. Β. Ι. Λένιν - Ἔνθ᾽ ἀνωτέρω, Κεφ. IV, 1, σελ. 129.

263. Κ. Μὰρξ - Μισθός, τιμὴ καὶ κέρδος - Ἔνθ᾽ ἀνωτέρω, σελ. 99.

264. Β. Ι. Λένιν - Ἔνθ᾽ ἀνωτέρω, σελ. 128.

265. Κ. Μὰρξ - Μισθός, τιμὴ καὶ κέρδος - Ἔνθ᾽ ἀνωτέρω, σελ. 100.

266. Αὐτόθι, σελ. 101.

κτησία ἀνθρώπου ἐπὶ ἄλλου ἀνθρώπου[267]. Ἀκόμη καὶ ὁλόκληρος ἡ κοινωνία ἢ ἕν ἔθνος δὲν εἶναι ἰδιοκτῆται γῆς, ἀλλὰ κάτοιχοι καὶ μάλιστα ἐπωφεληταί της.

Καὶ αἱ κοινωνικαὶ καὶ οἰκογειακαὶ σχέσεις εἶναι ἐντελῶς διάφοροι πρὸς τὰς σχέσεις τῆς ἀστικῆς κοινωνίας. Ἡ οἰκογένεια εἰς τὴν μαρξιστικὴν κοινωνίαν δὲν δύναται νὰ στηρίζεται εἰς τὸ κεφάλαιον, εἰς τὸ ἀτομικὸν κέρδος, ὡς συμβαίνει εἰς τὴν ἀστικὴν τάξιν, ἀλλ' ἡ ὕπαρξις καὶ ἡ ζωή της ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ζωὴν καὶ εὐημερίαν τῆς κοινωνίας. Ἡ ἐντὸς τῆς οἰκογενείας ἀνατροφὴ τῶν τέκνων ἀντικαθίσταται ὑπὸ τῆς κοινωνικῆς ἀνατροφῆς. Ἄλλωστε, κατὰ τὸν Μαρξισμόν, καὶ ἡ ἀνατροφὴ τῶν τέκνων τῆς ἀστικῆς τάξεως καθορίζεται ἀπὸ τὰς διαφόρους κοινωνικὰς συνθήκας διὰ τῆς ἀμέσου ἢ ἐμμέσου ἀναμίξεως τῆς κοινωνίας, τοῦ σχολείου κλπ. εἰς αὐτήν. Ἑπομένως δὲν εἶναι ἐφεύρεσις τῶν κομμουνιστῶν τοῦτο, ἀλλὰ μόνον ποὺ αὐτοὶ «ἀλλάζουν τὸ χαρακτῆρα της, ἀποσποῦν τὴν ἀνατροφὴ ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τῆς κυρίαρχης τάξης»[268]. Ἀλλά, ἀντὶ νὰ κατηγορῆται, λέγου, ὁ Μαρξισμὸς εἰς τοῦτο, δὲν πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὑπὸ τὸ ἀστικὸν καθεστὼς ἔχομεν διάρρηξιν τῶν οἰκογενειακῶν δεσμῶν εἰς τὰς οἰκογενείας τῶν προλεταρίων, ὅπου, ἕνεκα τῆς μεγάλης βιομηχανίας, «τὰ παιδιὰ μεταβάλλονται σὲ ἁπλᾶ εἴδη τοῦ ἐμπορίου καὶ σὲ ὄργανα ἐργασίας;»[269].

Ἀλλ' εἰς τὴν μαρξιστικὴν κοινωνίαν δὲν ἔχει θέσιν καὶ ἡ ἰδέα τῆς πατρίδος, ἀφοῦ «οἱ ἐργάτες δὲν ἔχουν πατρίδα», τὸ δὲ προλεταριᾶτον «πρέπει πρῶτα νὰ καταχτήσει τὴν πολιτικὴ ἐξουσία, νὰ ἀνυψωθεῖ σὲ ἐθνικὴ τάξη, νὰ ἀνυψωθεῖ καὶ τὸ ἴδιο σὰν ἔθνος»[270], ὄχι βεβαίως μὲ τὴν ἀστικὴν ἔννοιαν. Τέλος καὶ ὅλος ὁ ἰδεολογικὸς κόσμος, ὡς τῆς θρησκείας, τῆς φιλοσοφίας, τῆς ἠθικῆς κ.λπ., μεταβάλλεται εἰς τὴν μαρξιστικὴν κοινωνίαν, ἀφοῦ οἱ Μὰρξ καὶ Ἔνγκελς δέχονται ὅτι «ἡ πνευματικὴ παραγωγὴ μεταβάλλεται μαζὶ μὲ τὴν ὑλικὴ παραγωγή». Ἴσως νὰ ὑπάρχουν αἰώνιαι ἀλήθειαι, αἱ ὁποῖαι δὲν μετεβλήθησαν κατὰ τὴν πορείαν τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως καὶ εἶναι κοιναὶ εἰς ὅλους τοὺς λαοὺς καὶ εἰς ὅλας τὰς κοινωνικὰς καταστάσεις· «ὁ κομμουνισμὸς ὅμως καταργεῖ τὶς αἰώνιες ἀλήθειες, καταργεῖ τὴ θρησκεία, τὴν ἠθική, ἀντὶ νὰ ἀνανεώσει τὴ μορφή του»[271]. Μάλιστα ἡ θρησκεία, κατὰ τὸν Μαρξισμόν, εἶναι «τὸ ἀφιόνι ποὺ ἀποβλακώνει τὸ λαό»[272], εἶναι «τὸ ὄπιον οὖ λαοῦ»[273], εἶναι τὸ ὅπλον «γιὰ τὴν πνευματικὴ ὑποδούλωση τῶν ἐργαζομένων πὸ τοὺς ἐκμεταλλευτές»[274], εἶναι «ἔκφρασις τῆς ἀθλιότητος, ἀλλὰ καὶ διαμαρτυρία ἐναντίον της»[275], διὰ τοῦτο καὶ πρέπει ἡ Ἐκκλησία νὰ χωρισθῇ ἀπολύτως ἀπὸ τὸ κράτος. Ἡ κοινωνία πλέον δὲν δύναται νὰ ζήσῃ ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς ἀστικῆς τάξεως, ἡ ὁποία ὡς προϋπόθεσιν τοῦ κεφαλαίου θεωρεῖ τὴν μισθωτὴν ἐργασίαν. Αὐτὴ ἡ μισθωτὴ ἐργασία, ἡ ζωντανὴ ἐργασία, κατὰ τὸν Μάρξ, «χρησιμεύει στὴ συσσωρευμένη ἐργασία σὰ μέσο γιὰ νὰ διατηρεῖ αὐτὴ τὴν ἀξία της καὶ νὰ τὴν πολλαπλασιάζει»[276]. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ πτῶσις τῆς ἀστι-

---

267. Κ. Μὰρξ - Τὸ Κεφάλαιο, τόμος Γ΄, Μετάφρ. Γιάννη Σουριώτη, Ἀθήνα 1960, σελ. 977.
268. Κ. Μὰρξ - Φ. Ἔνγκελς - Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 42.
269. Αὐτόθι, σελ. 43.
270. Αὐτόθι, σελ. 44.
271. Κ. Μὰρξ - Φ. Ἔνγκελς - Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 45.
272. Β. Ι. Λένιν - Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 152.
273. Γεωργ. Β. Μελέτη - Γιατὶ δὲν εἶμαι μαρξιστὴς - Ἐκδοσις «Ζωῆς», Ἀθῆναι 1976, σελ. 23.
274. Μ. Ρόζενταλ - Π. Γιουντὶν - Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 11 (Παρὰ Ν. Ψαρουδάκη, ἡ ἐπανάσταση τῆς ἀγάπης, σελ. 57).
275. Γεωργ. Β. Μελέτη - Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 24.
275. Κ. Μὰρξ - Μισθωτὴ ἐργασία καὶ Κεφάλαιο - Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 61.

κῆς τάξεως θεωρεῖται ὁ κύριος σκοπὸς καὶ ἡ βασικὴ ἀποστολὴ τοῦ προλεταριάτου[277]. Αὐτὰ εἶναι ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὰ αἴτια τῆς λεγομένης πάλης τῶν τάξεων.

Ἡ θεωρία δὲ αὐτὴ τῆς πάλης τῶν τάξεων θεωρεῖται ὑπὸ τοῦ Μαρξισμοῦ ἱκανὴ νὰ ἐρμηνεύσῃ ὅλα τὰ ἱστορικὰ γεγονότα καὶ τὸ βασικώτερον ὅλων τὴν τάσιν διὰ τὴν αὔξησιν τῆς παραγωγικότητος, ὅπου ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἐργάζονται ἐντὸς τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου, μὲ βάσιν τοὺς νόμιους τῆς τυφλῆς ἀναγκαιότητος καὶ συμφώνως πρὸς αὐτὸ ποὺ κρίνουν ὡς ταξικὸν συμφέρον των. Αὐτὴ ὅμως ἡ πάλη τῶν τάξεων ποὺ ὁδηγεῖ ἀναποφεύκτως εἰς τὴν συνεχῆ μεταμόρφωσιν τῆς κοινωνίας. «Καὶ ὅπως οἱ ἔμποροι καὶ οἱ τεχνῖται ἀνέτρεψαν τὸν μεσαιωνικὸν φεουδαλικὸν ἄρχοντα, ἔτσι καὶ οἱ προλετάριοι θὰ ἀνατρέψουν τὸν κεφαλαιοκράτην καὶ θὰ ἐγκαθιδρύσουν τὴν ὁριστικὴν χειραφέτησιν τῆς ἀνθρωπότητος, διότι κάτωθεν τοῦ προλεταριάτου, εὑρισκομένου εἰς τὴν κατωτάτην βαθμίδα τῆς κοινωνικῆς κλίμακος,, δὲν ὑπάρχει ἄλλη τάξις[278]. Τὸ τέρμα λοιπὸν τῆς πάλης τῶν τάξεων θὰ εἶναι ὁ θρίαμβος καὶ ἡ ἐπικράτησις τοῦ προλεταριάτου, ὁπότε θὰ πραγματοποιηθῇ ἡ λεγομένη ἀταξικὴ κοινωνία. Τὸ τέρμα τοῦτο εἶναι ἡ φυσικὴ κατάληξις, βάσει τοῦ σιδηροῦ νόμου τῆς ἐξελίξεως τῶν κοινωνιῶν καὶ τοῦ πολιτισμοῦ[279]. Ἀφοῦ πλέον εἴδομεν τὰ αἴτια τῆς συγκρούσεως τῆς τάξεως τῶν προλεταρίων μὲ τὴν ἀστικὴν τάξιν, ὡς καὶ τὴν ἔννοιαν τῆς λεγομένης πάλης τῶν τάξεων, ἂς ἴδωμεν ἐν συνεχείᾳ τὰς θέσεις τοῦ Μαρξισμοῦ ἐπὶ τοῦ προβλήματος τῆς ἐργασίας, αἱ ὁποῖαι θέσεις καὶ θὰ ὁδηγήσουν εἰς τὴν ὁλοκληρωτικὴν ἐπικράτησιν τῆς ἐργατικῆς τάξεως, δηλαδὴ τῆς τάξεως τῶν προλεταρίων.

Κατὰ τὴν μαρξιστικὴν θεωρίαν ἡ ἐργασία εἰς τὴν καπιταλιστικὴν κοινωνίαν εἶναι προϊὸν ἐκμεταλλεύσεως, ὅπου «ὁ ἐργάτης πουλάει στὸν καπιταλιστή, γιὰ τὸ μισθὸ τῆς ἐργασίας, τὴν ἐργασία του»[280]. Ὥστε λοιπὸν τὸ κεφάλαιον προϋποθέτει τὴν ἐργασίαν ὡς μισθωτὴν ἐργασίαν, ὁπότε τὸ κεφάλαιον ἐμφανίζεται ὡς φυσικὴ μορφὴ αὐτῆς καὶ τῶν ἐργασιακῶν μέσων[281], ὡς σκόπιμος παραγωγικὴ δραστηριότητα τοῦ κεφαλαίου καὶ ὄχι ὡς κοινωνικὴ ἀποστολή[282]. Προσφέρων δὲ ὁ ἐργάτης εἰς τὸν καπιταλιστὴν τὴν ἐργασίαν, τὴν παραγωγικὴν δραστηριότητα τοῦ ἐργάτου, τὴν δημιουργικὴν δύναμίν του, λαμβάνει ὡς ἀντάλλαγμα τὰ μέσα συντηρήσεώς του, ἐνῷ εἰς τὸν κεφαλαιοκράτην προσθέτει μεγαλυτέραν ἀξίαν εἰς τὴν συσσωρευμένην ἐργασίαν[283]. Ἑπομένως ὁ ἐργάτης οὐδὲν ἰδιοποιεῖται διὰ τῆς δραστηριότητός του, εἰ μὴ μόνον ἐκεῖνα ποὺ τοῦ εἶναι ἀναγκαῖα «γιὰ νὰ ἀναπαραγάγει μονάχα τὴ γυμνὴ ὕπαρξή του»[284]. Εἶναι ἡ ἐργασία μία ἀνταλλαγὴ μεταξὺ μιᾶς ὡρισμένης ποσότητος ἐργασίας, ποὺ προσφέρει ὁ ἐργαζόμενος καὶ ἑνὸς ὡρισμένου χρηματικοῦ ποσοῦ, τοῦ μισθοῦ. Ὅπως δηλαδὴ ἀνταλλάσσεται οἱονδήποτε ἀντικείμενον τῆς κεφαλαιοκρατικῆς κοινωνίας μὲ ἓν ἄλλο, οὕτω συμβαίνει καὶ μὲ τὴν ἐργασίαν[285]. Ὁ ἐργάτης λοιπὸν διὰ τῆς ἐργασίας του πωλεῖ τὴν ἐργατικήν του δύναμιν, τὴν ὁποίαν θέτει προσωρινῶς εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ κεφαλαιοκράτου. Αὐτὴν τὴν ἐργατικὴν δύναμιν ἀγοράζει ὁ καπιταλιστής, ὅπως ἀγοράζει τὰ διάφορα ἐμπορεύματα, ἀφοῦ δὲ τὴν ἀγοράσῃ, ὑποχρεώνει τὸν ἐργάτην νὰ

277. Κ. Μὰρξ - Τ. Ἔνγκελς - Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 36.

278. Π. Μοναστηριώτη - Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 43.

279. Βασ. Χ. Ἰωαννίδου - Ἔνθ' ἀνωέρω, σελ. 137.

280. Κ. Μὰρξ - Μισθωτὴ ἐργασία καὶ Κεφάλαιο - Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 19.

281. Κ. Μὰρξ - Τὸ Κεφάλαιο, τόμος Γ΄ - Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 1041.

282. Αὐτόθι, σελ. 1042.

283. Κ. Μὰρξ - Μισθωτὴ ἐργασία καὶ Κεφίλαιο - Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 62.

284. Κ. Μὰρξ - Φ. Ἔνγκελς - Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 39.

285. Κ. Μὰρξ - Μισθωτὴ ἐργασία καὶ Κεφάλαιο - Ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 95.

ἐργασθῇ τὸ χρονικὸν διάστημα ποὺ ἔχει συμφωνηθῇ[286]. Καὶ ἡ ἐργατικὴ δύναμις ἑνὸς ἀνθρώπου, λέγει ὁ Μάρξ, «ὑπάρχει μονάχα μέσα στὴ ζωντανή του προσωπικότητα. Ἕνας ἄνθρωπος πρέπει νὰ καταναλώνει μιὰν ὁρισμένη μάζα ἀπὸ μέσα συντήρησης γιὰ νὰ ἀναπτυχθεῖ καὶ γιὰ νὰ διατηρεῖται στὴ ζωή. Ὁ ἄνθρωπος ὅμως ὑπόκειται στὴ φθορά, ὅπως ἡ μηχανή, καὶ πρέπει νὰ ἀντικατασταίνεται ἀπὸ ἕναν ἄλλο ἄνθρωπο»[287]. Εἶναι λοιπὸν ἡ ἐργατικὴ δύναμις, κατὰ τὸν Μάρξ, ἐμπόρευμα, τὸ ὁποῖον ὁ μισθωτὸς ἐργάτης πωλεῖ εἰς τὸ κεφάλαιον διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰ μέσα συντηρήσεώς του. Τὸ ἐμπόρευμα δὲ αὐτὸ ἐχαρακτηρίσθη ὑπ᾽ αὐτοῦ ὡς ἰδιόμορφον, διότι ἔχει τὴν ἰδιάζουσαν ἱκανότητα νὰ δημιουργῇ νέαν ἀξίαν, ὅταν χρησιμοποιῆται ἀπ ὀτὸν Καπιταλισμὸν εἰς τὴν παραγωγικὴν διαδικασίαν[288]. Ἑπομένως δὲν εἶναι ἡ ἐργασία ἐκείνη ποὺ ἔχει ἀξίαν, κατὰ τὸν Μάρξ, ἀλλ᾽ ἡ ἐργατικὴ δύναμις, ἡ ὁποία ἀγοράζεται ἀπὸ τὸν κεφαλαιοκράτην καὶ πωλεῖται ἀπὸ τὸν ἐργαζόμενον, ὁπότε ἀπὸ τὴν στιγμὴν ποὺ μεταβάλλεται αὕτη εἰς ἐμπόρευμα, ἡ ἀξία της ρυθμίζεται ἀπὸ τὴν ἐνσωματωμένην εἰς αὐτὴν ἐργασίαν[289]. Ὥστε τὸ κεφάλαιον προϋποθέτει τὴν μισθωτὴν ἐργασίαν, ἡ δὲ μισθωτὴ ἐργασία προϋποθέτει τὸ κεφάλαιον[290]. Εἶναι δηλαδὴ ἀμφότερα ἀλληλένδετα καὶ τὸ ἓν δὲν δύναται νὰ ὑπάρχῃ εἰς τὴν καπιταλιστικὴν κοινωνίαν ἄνευ τοῦ ἄλλου. Ἐκ τῆς σχέσεως αὐτῆς ἐργασίας καὶ κεφαλαίου εἰς τὴν καπιταλιστικὴν κοινωνίαν, ἐπόμενον εἶναι, παρατηρεῖ ὁ Μάρξ, νὰ αὐθάνεται τὸ κεφάλαιον, ὅταν ἀνταλλάσσηται μὲ ἐργατικὴν δύναμιν, τὴν ὁποίαν μάλιστα ὑποδουλώνει εἰς τὸ συμφέρον του. Βεβαίως, συνεχίζει ὁ ἴδιος, οἱ καπιταλισταὶ ἰσχυρίζονται ὅτι τὸ ἰδικόν των συμφέρον καὶ τὸ συμφέρον τοῦ ἐργάτου ταὐτίζεται. Ὁ ἐργάτης δὲν ἠμπορεῖ νὰ ζήσῃ ἄνευ τοῦ μισθοῦ ποὺ προσφέρει τὸ κεφάλαιον, ὅπως καὶ τὸ κεφάλαιον καταστρέφεται ἄνευ τῆς ἐργατικῆς δυνάμεως. Ἑπομένως διὰ τῆς αὐξήσεως τοῦ κεφαλαίου αὐξάνεται καὶ τὸ προλεταριᾶτον, ὁπότε συμφέρον τοῦ ἐργάτου διὰ νὰ ζήσῃ μίαν ὑποφερτὴν ζωὴν εἶναι ἡ «ὅσο τὸ δυνατὸ πιὸ γρήγορη αὔξηση τοῦ παραγωγικοῦ κεφαλαίου»[291]. Κατὰ ταῦτα ἡ ἐργασία, λέγει ὁ Μάρξ, ἐφ᾽ ὅσον πωλεῖται ὑπὸ τοῦ ἐργάτου εἰς τὸν κεφαλαιοκράτην «ἔχει τιμὴ καὶ ὅτι μιὰ καὶ ἡ τιμὴ ἑνὸς ἐμπορεύματος εἶναι μονάχα ἡ χρηματικὴ ἔκφραση τῆς ἀξίας του, θὰ πρέπει νὰ ὑπάρχῃ κάτι σὰν ἀξία τῆς ἐργασίας»[292]. Ὥστε λοιπὸν ἡ ἐργασία, κατὰ τὸν Μάρξ, δημιουργεῖ ἀξίαν. Αὐτὴν τὴν ἀξίαν ἐκμεταλλεύεται ὁ καπιταλιστὴς καὶ ἔχει τὸ κέρδος, τὸ ὁποῖον οὐδὲν ἄλλο εἶναι, εἰμὴ ἡ ὑπεραξία ἢ τὸ μέρος τῆς συνολικῆς ἀξίας τοῦ ἐμπορεύματος, εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι ἀντικειμενικοποιημένη ἡ ὑπερεργασία, δηλαδὴ ὁ μὴ πληρωνόμενος χρόνος ἐργασίας[293].

286. Αὐτόθι, σελ. 36.
287. Κ. Μὰρξ - Μισθός, τιμὴ καὶ κέρδος - Ἔνθ᾽ ἀνωτέρω, σελ. 48.
288. Κ. Μὰρξ - Μισθωτὴ ἐργασία καὶ Κεφάλαιο - Ἔνθ᾽ ἀνωτέρω, σελ. 13.
289. Κ. Μὰρξ - Τὸ Κεφάλαιο, τόμος Β΄, Ἐκδ. Οἶκος «Μόρφωση», Ἀθήνα, σελ. 17.
290. Κ. Μὰρξ - Μισθωτὴ ἐργασία καὶ κεφάλαιο - Ἔνθ᾽ ἀνωτέρω, σελ. 39.
291. Κ. Μὰρξ - Μισθωτὴ ἐργασία καὶ κεφάλαιο - Ἔνθ᾽ ἀνωτέρω, σελ. 63—64.
292. Κ. Μὰρξ - Μισθός, τιμὴ καὶ κέρδος - Ἔνθ᾽ ἀνωτέρω, σελ. 46.
293. Αὐτόθι, XI, σελ. 56.

GREGOR MARANON
Μετάφραση ἀπὸ τὰ Ἱσπανικά:
ΜΑΓΙΑΣ — ΜΑΡΙΑΣ ΡΟΥΣΣΟΥ

Ο ΓΚΡΕΚΟ ΚΑΙ ΤΟ ΤΟΛΕΔΟ*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VII

ΤΟ ΥΠΕΡΒΑΤΙΚΟ ΣΤΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΓΚΡΕΚΟ ΚΑΙ Η ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΑ ΤΟΥ. Η ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΑΣΗΣ

Εἶναι ἀπαραίτητα λίγα λόγια ἀκόμη, γύρω ἀπὸ τὴ γένεση τῶν ὑπερβατικῶν ἔργων τοῦ ζωγράφου ἀπὸ τὴν Κρήτη. Ἀπὸ τὴν πληθώρα τῶν ὑποθέσεων ποὺ δημιουργήθηκαν γιὰ νὰ ἑρμηνεύσουν, ἡ πιὸ πολυσυζητημένη ἄλλοτε, ἔχει κιόλας καταρριφθῆ: κι' ἐννοῶ ἐκείνη τὴν ἐκδοχὴ τοῦ μυωπικοῦ ἀστιγματισμοῦ, ποὺ δημιούργησαν ὄχι οἱ γιατροί, ἀλλὰ οἱ κριτικοὶ καὶ πρῶτος ὁ Γιοῦστι. Οἱ γιατροὶ — ὁ Goldschmidt, ὁ Garcia del Mazo καὶ κυρίως ὁ Beritens — δέχτηκαν ἀδιάφορα τὴν ἰδέα τῶν κριτικῶν γιὰ νὰ φτάσουν τελικὰ σ' ἕναν ἐπιστημονικὸ δογματισμό. Εἶναι παράξενη ἡ ἐπίδραση ποὺ ἐξασκεῖ ἡ Ἰατρικὴ στὴ σύγχρονη ἐποχή, ὅμοια μὲ τὴ μυθικὴ ἐπίδραση ποὺ εἶχε ἄλλοτε πάνω στὶς πρωτόγονες φυλές. Τὰ γραπτὰ τοῦ δόκτορα Beritens, — μαρτυροῦν βέβαια ἕνα ἄνθρωπο εὐφυῆ καὶ ἕναν ἱκανὸ συγγραφέα — εἶχαν διεθνῆ ἀντίκτυπο, καὶ αὐτὸ ἦταν ἕνα σπάνιο φαινόμενο γιὰ ἱσπανὸ ἐπιστήμονα, τὸ νὰ ξεπεράση ἡ φήμη του τὰ σύνορα. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο διαλύθηκε, πάλι ἐξαιτίας τῆς ἰατρικῆς της ὑφῆς, ἡ ἐκδοχή, ποὺ τὴν ἀνέσυρα ἐγὼ μέσα ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ Κοσσίο, πὼς οἱ φρενοβλαβεῖς τοῦ Φρενοκομείου τοῦ Τολέδο, μποροῦσε νὰ χρησίμευσαν σὰν μοντέλα γιὰ τοὺς Ἀποστόλους τοῦ Θεοτοκόπουλου. Δὲ χρειάζεται βέβαια νὰ ποῦμε πὼς ἡ ὑπόθεση τοῦ ἀστιγματισμοῦ δὲν λύνει τὸ πρόβλημα, διότι, πέρα ἀπὸ ἄλλους λόγους καθαρῆς ὀπτικῆς, δὲν πρόκειται ἐδῶ ἁπλὰ γιὰ μορφολογικὲς παραμορφώσεις στοὺς ἁγίους τοῦ Γκρέκο, ἀλλὰ γιὰ μιὰ ἐκφραστικότητα, ποὺ ἐνσυνείδητα, καὶ γιὰ λόγους αὐστηρὰ πνευματικούς, υἱοθέτησε ὁ μεγάλος καλλιτέχνης, δίνοντας μὲ δυναμικὴ ἀπεικόνιση καὶ μὲ παλλόμενη ἐπιμήκυνση τὶς αὐριανὲς μορφές. Πρᾶγμα ποὺ κάνει αὐτὴ τὴ ζωγραφικὴ νὰ μπορῆ νὰ ὀνομαστῆ «ζωγραφικὴ τῆς ἀνάτασης» καὶ νὰ μὴν εἶναι μιὰ ἁπλὴ στατικὴ ἐπιμήκυνση αὐτῶν τῶν μορφῶν.

Ἡ ὑπόθεση τῆς τρέλλας

Περισσότερο ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἡ ὑπόθεση τῆς τρέλλας. Τὴν τρέλλα πρέπει νὰ τὴν ἀντιμετωπίζουμε μὲ μεγάλη προσοχή, γνωρίζοντας πολὺ καλὰ αὐτὸ ποὺ πρόκειται νὰ ποῦμε. Ὁ μέσος ἄνθρωπος — καὶ δὲ χρειάζεται νὰ ποῦμε πὼς σ' αὐτὴ τὴν κατηγορία ἀνήκουν οἱ περισσότεροι ἀπ' ὅσους εἶναι ἀφιερωμένοι στὶς πνευματικὲς - καλλιτεχνικὲς δραστηριότητες — θεωρεῖ σὰν τύπο φυσιολογικό, στὴν συμπεριφορὰ καὶ στὴ σκέψη, τὸ ἄτομο ποὺ προσαρμόζεται σὲ κανόνες καθορισμένους, ποὺ

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 341.

ἔχουν δημιουργηθῆ ἀπὸ μιὰ σιωπηρὴ συμφωνία, κατωχυρωμένους ἀπὸ νόμους καὶ ὁρισμοὺς ποὺ στηρίζονται στὴ στοιχειώδη ἄποψη πὼς ἔτσι εἶναι ὁ μεγαλύτερος ἀριθμὸς τῶν πολιτῶν ποὺ ζοῦν χωρὶς νὰ διαμαρτύρονται καὶ νὰ ἐπαναστατοῦν. Καί, πράγματι, μποροῦμε νὰ παραδεχτοῦμε πὼς αὐτὲς οἱ γκρίζες ὑπάρξεις ἀντιπροσωπεύουν τὸ κέντρο τοῦ φυσιολογικοῦ. Ἀλλὰ τὰ ὅρια τοῦ φυσιολογικοῦ δὲν σταματοῦν ἐκεῖ ποὺ τελειώνει τὸ γκρίζο, ἀλλὰ πολὺ πιὸ πέρα. Καὶ στ' ἀλήθεια, ἂν δὲν ὑπῆρχε λίγο ἀπ' αὐτὸ ποὺ ἐπίσημα ἀποκαλεῖται τρέλλα, ἡ ἀνθρωπότητα θὰ εἶχε παύσει νὰ ὑπάρχει μετὰ ἀπὸ λίγες γενεές. Ὑπάρχουν εὐτυχῶς, σ' ὅλες τὶς ἐποχὲς καὶ σ' ὅλα τὰ μέρη, ἀνθρώπινες προσωπικότητες ποὺ κάνουν νὰ ἐξασθενῆ ἡ μεγάλη στρατιὰ τῶν φυσιολογικῶν ἀνθρώπων ποὺ εἶναι διανοητικὰ ὁμοιόμορφοι καὶ πειθαρχημένοι. Αὐτὲς οἱ προσωπικότητες ἔξω καὶ πέρα ἀπὸ τὶς συνήθειες κινοῦνται πιὰ σὲ μιὰ ζώνη ἀβέβαιη, ἐπειδὴ καθὼς δὲν ὑπακούουν στοὺς προβλεπόμενους κανόνες, ἀσυναίσθητα ἀκολουθοῦν τὴν ἀνθρώπινη φύση ποὺ δὲν εἶναι βέβαια τὸ φυσιολογικὸ κατεστημένο παρὰ αὐτὸ ποὺ θὰ λέγαμε τρέλλα ἢ ἀντικοινωνικὴ συμπεριφορά. Σ' αὐτὴ τὴν ἀβέβαιη περιοχὴ ἀνήκουν οἱ μεγάλοι ἅγιοι καὶ οἱ μεγάλοι δημιουργοί, καὶ εἶναι ἀναπόφευκτο αὐτοὶ ποὺ βρίσκονται στὴν ἄλλη πλευρὰ νὰ τοὺς θεωροῦν σὰν πλάσματα ἀλλόκοτα, ἀνήσυχα ἢ παράφρονα. Ἐντούτοις, στὴν πραγματικότητα ἔτσι τοὺς κρίνουν μόνον οἱ σχολαστικοί. Ὁ λαὸς διαθέτει ποικίλες καὶ καίριες ἐκφράσεις γιὰ νὰ σκιαγραφεῖ αὐτὲς τὶς καταστάσεις ποὺ μοιάζουν μὲ τρέλλα καὶ ποὺ καθόλου δὲν εἶναι. Ὅταν λένε πὼς κάποιος εἶναι «ἐκτὸς ἑαυτοῦ» ἢ ὅτι «μάνιασε» ἢ «φρένιασε» δὲν ἐννοοῦν πὼς εἶναι τρελλός, ἀλλὰ πὼς ἐνεργεῖ ἔξω ἀπὸ τὰ συνηθισμένα φυσιολογικὰ πλαίσια κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση κάποιου πάθους. Ἂν αὐτὸ τὸ πάθος κυριεύσει τὴν ψυχή, ἡ μανία ἢ ἡ φρένα μπορεῖ νὰ γίνουν μόνιμες καταστάσεις. Αὐτὴ ἡ παροξυσμικὴ κατάσταση ἀκόμη κι ἂν χαρακτηριστεῖ σὰν τρέλλα, οὐδετεροποιεῖται σὰν παθολογικὸ φαινόμενο, καταστελλάζοντας σ' ἕνα μόνο ἀντικείμενο, πότε σὰν «ἐρωτομανία», πότε σὰν «μεγαλομανία» ἢ σὰν «μανία γνώσης». «Τρέλλα» σὲ παρόμοιες καταστάσεις δὲ σημαίνει τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸν ὑψηλὸ βαθμὸ ἑνὸς φυσιολογικοῦ πάθους.

Ἡ Ἁγία Θηρεσία, ποὺ ὄχι λίγοι γιατροὶ προσπάθησαν νὰ διαγνώσουν τὶς διάφορες νευρώσεις καὶ ψυχοπάθειές της, εἶναι ἕνα παράδειγμα ἀκραίου πάθους μιᾶς ψυχῆς ὑπέρτερης, μιᾶς ψυχῆς ποὺ βρισκόταν τόσο ψηλὰ ποὺ ἄγγιζε τὴν τρέλλα. Κι αὐτὴ ἡ ἴδια τὸ ἐκφράζει πολλὲς φορές. Ὅπως ὅταν περιγράφει τὶς ἐκστάσεις της σημειώνοντας πὼς μόνο ὅποιος ἔχει ζήσει παρόμοιες καταστάσεις θὰ τὴν καταλάβει καλά. Καὶ προσθέτει: «ἂν δὲν τὶς ἔχει δοκιμάσει κάποιος θὰ τὶς νομίσει γιὰ παραφορσύνη». Καὶ ἀλλοῦ, λέγοντας γιὰ τὸν ἀνώτατο βαθμὸ προσευχῆς, γράφει: «Ἐγὼ τοιο πρᾶγμα καὶ νὰ κάνει τὸν ἄλλον νὰ καταλάβει κάτι ἀπ' αὐτὸ γιὰ τὸ ὁποῖο δὲν ὑπάρχουν κἂν λέξεις γιὰ νὰ ξεκινήσει νὰ τὸ ἐκφραστεῖ δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ παραφορσύνη». Καὶ ἀλλοῦ, λέγοντας γιὰ τὸν ἀνώτατο βαθμὸ προσευχῆς γράφει: «Ἐγὼ δὲν βρίσκω ἄλλους λόγους νὰ τὸ πῶ ἢ νὰ τὸ ἐκφράσω, κι οὔτε ἡ ψυχὴ γνωρίζει τί κάνει τότε. Γιατὶ δὲν ξέρει ἂν μιλᾶ ἢ σωπαίνει, ἂν γελᾶ ἢ ἂν κλαίει. Εἶναι μιὰ ἐξαίσια παραφροσύνη, μιὰ οὐράνια τρέλλα ποὺ διδάσκει τὴ γνήσια σοφία, κι εἶναι ἕνας ὑπέροχος τρόπος ἐνατένισης τῆς ψυχῆς».

Δὲν μπορεῖ νὰ προσδιοριστεῖ καλλίτερα ἡ λογικὴ τοῦ παράλογου τοῦ μυστικισμοῦ ἀπ' ὅ,τι τὴν ἐκφράζει ἡ Θηρεσιανὴ αὐτὴ ρήση: «Εἶναι μιὰ οὐράνια τρέλλα ποὺ διδάσκει τὴ γνήσια γνώση». Κι οὔτε μποροῦν νὰ προσδιοριστοῦν μὲ περισσότερη σαφήνεια αὐτὰ τὰ ἀβέβαια ὅρια ποὺ χωρίζουν τὸν μυστικιστὴ ἀπὸ τὸν φρενοκρουσμένο. Δὲν ὑπάρχει ἴχνος ἀνευλάβειας κι ἀσέβειας σ' αὐτὴ τὴ διαπίστωση, καὶ αὐτοὶ ποὺ ἔχουν μιλήσει γιὰ τὴν παθολογία τῶν μυστικῶν βρίσκονταν μέσα στὰ ὅρια τῆς ἐπιστημονικῆς ὀρθοδοξίας, ἂν ὄχι στὶς προθέσεις ὅμως στὰ γεγονότα. Ἕνας μεγάλος σύγχρονος ψυχίατρος, ὁ J. Lhermitte ἔχει ἐκφράσει θαυμαστὰ αὐτὴν τὴν ἴδια ἰδέα γράφοντας: «Αὐτὸς ὁ ἀγώνας ποὺ λυτρώνει τὸν μυστικιστή, προϋποθέτει στιγμὲς ἀ-

σύγκριτης εὐχαρίστησης, ἀλλὰ συχνὰ διαποτίζεται ἀπὸ ὀδυνηρὲς καὶ ταραγμένες ἐκδηλώσεις ποὺ θυμίζουν πολὺ φαινόμενα χαρακτηριστικὰ ὁρισμένων νευρώσεων ἢ διανοητικῶν διαταραχῶν. Στὴν πραγματικότητα ὁ μυστικιστικὸς παροξυσμὸς ἀποτελεῖ μιὰ σκληρὴ δοκιμασία γιὰ τὶς εὐαίσθητες φύσεις. Καὶ γιαυτὸ διερωτόμεθα μέχρι ποίου σημείου φαινόμενα παθολογικὰ εἶναι δυνατὸν νὰ συγχέονται μὲ τὴν πιὸ γνήσια διανοητικὴ παραφορά».

Σκόπιμα ἀνέφερα τὴν Ἁγία Θηρεσία, καθὼς κι ἄλλους μεταγενέστερους συγγραφεῖς γιατὶ ὑπάρχει μιὰ ἐκπληκτικὴ σύμπτωση — κι ἔχω ἤδη πεῖ πὼς δὲν γνωρίζονταν μεταξύ τους, γεγονὸς ποὺ δίνει μιὰ μεταφυσικὴ διάσταση στὴ σύμπτωση — ἀνάμεσα στὴν τρέλλα γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ τῆς Ἁγίας καὶ στὴν τρέλλα μερικῶν ἔργων τοῦ Γκρέκο ποὺ ἐπίσης ξεχειλίζουν ἀπὸ ἔνθεη μέθη.

Δὲν ὑποστήριζαν μιὰ τόσο ἀκραία θέση τὰ σχόλια γύρω ἀπὸ τὴν παραδοξότητα, ποὺ εὐθὺς ἐξαρχῆς ἐνέπνευσε ἡ προσωπικότητα τοῦ Γκρέκο στοὺς ἀκαδημαϊστὲς ποὺ σχεδὸν ὅλοι ἦταν παλιοὶ χριστιανοί. Αὐτὴ ἡ παραδοξότητα, γιὰ τὴν ὁποία ὁ Παλομίνο καὶ ὁ Χουσέπε Μαρτίνες κατηγοροῦν τὸ μεγάλο ζωγράφο, τυλίχτηκε μ' ἕνα τόνο περιφρόνησης, μὲ μιὰ ὑποψία τρέλλας. Ἀλλά, ὅπως ἤδη εἶπα, καὶ ὁ Κοσσίο μὲ ὀξυδέρκεια διαπίστωσε, πὼς οἱ ρωμαντικοί, ξεκινώντας ἀπὸ τὸν Γκωτιέ, ἦταν αὐτοὶ ποὺ ἔδωσαν τὴν κατηγορηματικὴ διάγνωση γιὰ fou de genie» τοῦ Δομίνικου.

Ἀκόμη περισσότερο ἀνάμεσα στοὺς ρωμαντικοὺς κατέληξε νὰ εἶναι τὸ θέμα αὐτὸ παροιμιῶδες. Ὁ Madrazo[98] ὑποψιάζεται «κάποια παραισθητικὴ κατάσταση» ἡ ὁποία ἐκλόνισε τὸ ζωγράφο ἀκριβῶς στὴν περίοδο ἀνάμεσα στὸ Expolio καὶ στὸν «Ἅγιο Μαυρίκιο». Ὁ Κοσσίο μᾶς μιλᾶ γιὰ τὶς ἐρμηνεῖες τῶν νεωκόρων τοῦ Τολέδο ἀναφορικὰ πρὸς τοὺς πίνακες τοῦ κρητικοῦ, καὶ ἀπὸ καμιὰ δὲ λείπει τὸ θέμα τῆς τρέλλας τοῦ δημιουργοῦ. Καὶ τὸ ἴδιο συμβαίνει ἀκόμη καὶ στὸν Caldos τοῦ ὁποίου τὸ σχόλιο ἤδη ἀνέφερα. Καὶ τέλος ὁ ἱστορικὸς ὁ λιγώτερο ρωμαντικός, ποὺ ἀσχολήθηκε μὲ τὸν κρητικό, ὁ Σὰν Ρομάν, μᾶς πληροφορεῖ πὼς στὰ στερνά του ὁ γέρος καλλιτέχνης δὲν ὑπέγραφε τὰ συμβόλαια καὶ τὰ συμφωνητικά του ὁ ἴδιος, ἀλλὰ ὁ γιός του καὶ διατείνεται πὼς αὐτὸ μπορεῖ νὰ σημαίνει «πὼς ἡ διανοητική του κατάσταση ἦταν ἀλλοιωμένη καὶ ἔτσι μποροῦσε νὰ ἐξηγηθεῖ καὶ ἡ φήμη, ἡ τόσο διαδεδομένη στὸ Τολέδο, ὡς πρὸς τὴν τρέλλα τοῦ Γκρέκο. Μεταγενέστερα ἦρθαν οἱ διαγνώσεις τῶν ψυχιάτρων μὲ τὶς τρομερὲς ἐτικέττες τῆς «ψυχασθένειας» (Juarros) ἢ τῆς «παράνοιας» ἢ ἀκόμη καὶ τῆς «προσαρμοστικότητας, τῆς παραδοξότητας, τῆς ἐκκεντρικότητας, τοῦ ἐγωκεντρισμοῦ, τῆς μεγαλομανίας καὶ τῆς αὐταρχικότητας» τοῦ Ricardo Jorge. Περίεργο εἶναι τὸ παθιασμένο κατηγορητήριο ἐνάντια στὸν Γκρέκο τοῦ ἐπιφανοῦς Πορτογάλου καθηγητῆ, ποὺ φαίνεται νὰ διακατέχεται ἀπὸ ἕνα θανάσιμο μῖσος, ἀνεξήγητο, γιὰ τὸν δοξασμένο ζωγράφο. Ἄλλοι ἐπιφανεῖς συμπατριῶτες τοῦ Jorge, ὁ Reynaldo dos Santos, ὁ Varela Aldemira καὶ ὁ Cerqueira Gomes, καταπολέμησαν μὲ ἐπιδεξιότητα τὴ μῆνι αὐτὴ τοῦ συμπατριώτη τους.

Ἡ ἀτμόσφαιρα τοῦ Τολέδο ἦταν πρόσφορη γιὰ κάπια δόση τρέλλας. Αὐτὴν ἀκριβῶς μαρτυρεῖ ὁ ἀέρας μὲ τὸν ὁποῖο οἱ τολεδάνοι εὐγενεῖς ἀτενίζουν τὸ ἐκπληκτικὸ θαῦμα τῆς «Ταφῆς» καὶ σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο ἐπέμεινε ἰδιαίτερα ὁ Κοσσίο μὲ τὴ χαρακτηριστική του διεισδυτικότητα. Ἡ ἱστορία τῆς Ἱσπανίας, ἀπὸ τὴν ἀναρρίχηση τῶν Καθολικῶν Βασιλέων μέχρι τὴν καταστροφὴ τῆς Ἀήττητης Ἀρμάδας τί ἄλλο ἦταν παρὰ ἕνα συνεχῶς ἀνανεούμενο θαῦμα; Ποιὰ ἄλλη χώρα εἶδε μέσα στὸ διάβα τριῶν γενεῶν νὰ βλαστάνει κάτω ἀπ' τὸν ἴσκιο της ἡ πιὸ μεγάλη αὐτοκρατορία ποὺ γνώρισε ὁ κόσμος, κι αὐτὸ δίχως μέσα ἐξαιρετικά, σχεδὸν μὲ τὰ ὑπολείμματα τῶν

98. Φρειδερῖκος Μαντράσο, 1815—1894, Ἱσπανὸς ζωγράφος. Σ.Μ.

θλιβερῶν ἐκείνων ὡρῶν τῶν Τρασταμάρας;[99] Γιατὶ τὸ ἐκπληκτικὸ στὸν ἱσπανικὸ λαὸ ὑπῆρξε, ὄχι ἡ ὑλική του ἰσχύς, ἀλλὰ ὁ ἀπίστευτος δημιουργικός του ἐνθουσιασμός. Οἱ ἄνδρες του ὑπῆρξαν ἥρωες περισσότερο ἐξ αἰτίας τῆς τυφλῆς πίστης τους στὸ Θεὸ καὶ στὸν ἑαυτό τους παρὰ ἐξ αἰτίας τῆς δύναμής τους. Καὶ μετάδωσαν τὴν ἴδια ἡρωικὴ πνοὴ στὸ σύνολο τοῦ λαοῦ. Φυσικὸ εἶναι, μέσα σ' ἕνα τέτοιο περιβάλλον δύσκολα νὰ διακρίνεται ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα στὸ πραγματικὸ καὶ τὸ θαυμαστό, τὸ ὑπερβατικό. Τὸ βίωμα τοῦ θαύματος, στὴν εὐγενική του ἔννοια, εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ χαρακτηριστικὲς μορφὲς τῆς ἀνωμαλίας. Ὁ Κοσσίο χαρακτήρισε τοὺς μάρτυρες τῆς παρουσίας τοῦ Ἁγίου Αὐγουστίνου καὶ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου μὲ τὴν ὀρθὴ ἔκφραση ὄχι σὰν τρελλοὺς ἀλλὰ σὰν «ἀλλοπαρμένους». Δὲν εἶναι μόνον αὐτοὶ οἱ εὐγενεῖς ἀλλὰ καὶ ἄλλα μοντέλα ποὺ χρησιμοποιήθηκαν ἀπὸ τὸν Γκρέκο ποὺ δίνουν τὴν ἴδια ἐντύπωση, πὼς δὲν εἶναι φυσιολογικοί, γεγονὸς ποὺ πολλὲς φορὲς μεγαλοποιήθηκε ἀπὸ τοὺς κριτικοὺς ἢ τοὺς δημιούργησε σύγχυση. Σὲ κάποιους ὑπέροχους ἀγγέλους, ποὺ ἐδῶ καὶ πολλὰ χρόνια μὲ συντροφεύουν τὶς ὧρες τοῦ μόχθου μου, ὁ καθηγητὴς Ricardo Jorge διέγνωσε γεμάτος περιφρόνηση «ἀδενοειδεῖς ἐκβλαστήσεις». Τί νὰ τοῦ πεῖ κανείς!

Τὰ μοντέλα τῶν ἀλλοπαρμένων

Αὐτὸ τὸ θέμα συσχετίζεται μ' ἕνα ἄλλο πρόβλημα, ποὺ τὸ ἔθεσε πάλι ὁ Κοσσίο: ὅτι δηλοδὴ ὁ Θεοτοκόπουλος ἀναζήτησε μερικὰ ἀπὸ τὰ μοντέλα ποὺ χρειαζόταν γιὰ τοὺς ἁγίους του ἀνάμεσα στοὺς ψυχοπαθεῖς, ἴσως κι' ἀνάμεσα στοὺς ἐκδηλωμένους τρελλοὺς ποὺ νοσηλεύονταν στὸ Φρενοκομεῖο ποὺ εἶχε τὸ ὄνομα «Nuncio Viejo» ποὺ βρισκόταν κοντὰ στὸν καθεδρικὸ ναό. Ὁ Κοσσίο ἀναφέρεται συγκεκριμένα στὸν «Ἅγιο Βαρθολομαῖο» τοῦ Μουσείου τοῦ Γκρέκο, στὸ Τολέδο καὶ λέει: «Τὸ ἀνώτατο ὅριο τῆς διέγερσης, τῆς ἀνισορροπίας καὶ τῆς ἀνωμαλίας ὅσον ἀφορᾶ τὶς μειονωμένες μορφές, πρέπει νὰ ἀναζητηθεῖ στὸ Ἀποστολάτο τοῦ Ἁγίου Πέτρου τοῦ Μάρτυρα, ποὺ σήμερα βρίσκεται στὸ Μουσεῖο τοῦ Τολέδο. Γιὰ τὸν ἐντυπωσιακὸ καὶ τρομερὸ Ἅγιο Βαρθολομαῖο, τόσο παράξενα ὅσο καὶ ποιητικὰ ντυμένον στὰ λευκά, δὲ μένει νὰ ποῦμε παρὰ πὼς εἶναι ἕνας μαινόμενος τρελλός, ποὺ δαπρέτευσε ἀπ' τὸ παλιὸ καὶ φημισμένο Νοσοκομεῖο τοῦ Nuncio, ποὺ βρισκόταν ἐκεῖ κοντά, γιατὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἑρμηνευθεῖ καλλίτερα αὐτὸ ποὺ ἡ πλήρης διανοητικὴ σύγχυση φανερώνει στὸν Ἀπόστολο ποὺ φαίνεται σὰν νὰ βρίσκεται σὲ παραισθητικὴ κατάσταση».

Ἕνας ἁλυσοδεμένος πίθηκος μὲ αὐθεντικὴ ἔκφραση τρέλλας συμπληρώνει τὴν παράξενη ἐντύπωση ποὺ μᾶς προξεῖ ὁ Ἅγιος Βαρθολομαῖος. Πάνω σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο ἔκανα ὡρισμένες ἔρευνες καὶ θεωρῶ ἀναγκαῖο νὰ τὶς ἀνακοινώσω. Πρῶτα ἀπ' ὅλα θέλω νὰ ἐπαναλάβω πὼς ἡ πατρότητα αὐτῆς τῆς ἄποψης, ποὺ τώρα ἔχει τραβήξει τόσο τὴν προσοχή, ἐξαιτίας τῆς μεγάλης δημιοτικότητας καὶ ἐπικαιρότητας τοῦ Γκρέκο, καὶ τῆς ὑπεραισθητικῆς σύγχρονης δημοσιότητας, ἀνήκει ἀποκλειστικὰ στὸν Κοσσίο, κι ἀκόμη πρέπει νὰ πῶ πὼς αὐτὸς ἔκανε μόνο αὐτό: ἔρριξε μιὰ ἰδέα λεπτὴ καὶ δὲν ἔκανε καμιὰ κατηγαρηματικὴ δήλωση ποὺ θὰ ἦταν ἀντίθετη στὴν συνηθισμένη του σύνεση. Καὶ θέλω ἀκόμη νὰ προσθέσω πὼς ἐγὼ ἤμουν ἀντίθετος στὴ δημοσίευση τῶν φωτογραφιῶν ποὺ ἐγὼ εἶχα βγάλει, καὶ ποὺ ἐμφανίστηκαν σὲ διάφορα περιοδικὰ ἀνὰ τὸν κόσμο, καὶ τοὺς παραλληλισμοὺς ἀνάμεσα στοὺς τρελλοὺς τοῦ

99. Ἐρρίκος ΙΙ ντὲ Τρασταμάρα ἢ ὁ ντὲ λὰς Μερσέδες. 1333—1379. Ἦταν βασιλιὰς τῆς Καστίλλης ἀπὸ τὸ 1369 ὡς τὸ 1379. Ἀπειλούμενος ἀπὸ τὸν ἀδελφό του Πέδρο τὸν Σκληρό, κατέφυγε στὴ Γαλλία. Εἰσβάλλοντας στὴν Καστίλλη, ἀποκρούστηκε τὴν πρώτη φορὰ ἀπὸ τὰ ἑνωμένα στρατεύματα τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ τοῦ Μαύρου Πρίγκηπα. Μετὰ ὅμως ἀπὸ τὴ δολοφονία τοῦ ἀδελφοῦ του, ἀνέκτησε τὴν κορώνα του. Σ.Μ.

Nuncio καὶ τὴ ζωγραφικὴ τοῦ Δομήνικου. Ὁ Κοσσίο βρέθηκε στὴν ἀνάγκη νὰ δώσει ἀνάλογες ἐξηγήσεις κι αὐτὸ σὲ μιὰ περίοδο ποὺ οἱ δημοσιογραφικοὶ ἐκτροχιασμοὶ ἦταν μικρότεροι ἀπὸ τοὺς σημερινούς, καὶ ποὺ κατὰ κάποιο τρόπο τὶς καταξίωνε τὸ μεγάλο κῦρος τοῦ ἐπιφανοῦς δασκάλου.

Ἐγώ, καὶ ὁποιοσδήποτε ἄλλος, θὰ μποροῦσα νὰ κάνω ἕναν ἀριθμὸ ἀπὸ «πίνακες ζωντανοὺς» μεταμφιέζοντας τρελλοὺς καὶ γνωστικοὺς μὲ ἐμφάνιση καὶ ροῦχα τῶν Ἀποστόλων, ὅπως κατ' ἐπανάληψη ἔχουν κάνει μὲ τοὺς πρίγκηπες ποὺ ἔχει ζωγραφίσει ὁ Βελάσκεθ ἢ μὲ τοὺς σιδεράδες τοῦ Γκόγια. Ἀλλὰ αὐτὸ δὲν ἦταν κάτι ποὺ μὲ ἐνδιέφερε. Ἐκεῖνο ποὺ θὰ ἤθελα νὰ διακρίνω στοὺς ἀλλοπαρμένους τοῦ σύγχρονου Τολέδου, ἰδωμένους δίχως θεατρικὰ τεχνάσματα, ροῦχα εἰδικὰ καὶ ἄλλες σκηνοθεσίες ἐκτὸς ἴσως ἀπὸ κάποιο πολὺ ἐλαφρὸ μακιγιάρισμα, εἶναι ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρὰ τὰ φυλετικὰ χνάρια τῶν ἀνθρώπων τοῦ τόπου ποὺ ἔζησαν μαζὶ μὲ τὸν Γκρέκο καὶ ποὺ αὐτὸς ζωγράφισε κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη νὰ διακρίνω τὴν ἔκφραση τοῦ ἔντονου μυστικισμοῦ τῶν μοντέλων τοῦ μεγάλου ζωγράφου.

Καὶ τὰ δύο αὐτὰ πράγματα τὰ βρῆκα[100]. Οἱ τρόφιμοι τοῦ Nuncio Nuevo — τοῦ νέου φρενοκομείου —, ὅπως καὶ κάθε ἄλλο σύνολο ἀνθρώπων τοῦ Τολέδο, ὅπως εἶναι ὅλες αὐτὲς οἱ ὑπάρξεις ποὺ κυκλοφοροῦν στοὺς στενούς του δρόμους, παραμένουν ἀκόμα οἱ αὐθεντικοὶ τύποι τοῦ XVI καὶ XVII αἰώνα, πρᾶγμα ποὺ ἐξηγεῖται ἀπὸ τὴν περιορισμένη εἰσδοχὴ καὶ ἀνάμιξη ἄλλων τύπων τῆς χερσονήσου μὲ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἐξακολουθοῦν νὰ ζοῦν στὴν ἀρχαιολογικὴ πόλη, τὴν ἀπομονωμένη στὸ βράχο της ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ ἔπαυσε νὰ εἶναι ἡ πρωτεύουσα τοῦ Κράτους. Τὸ σύνολο σχεδὸν τῶν ξένων οἰκογενειῶν ποὺ ἔχουν ἑνωθεῖ μὲ τοὺς αὐτόχθονες προέρχεται ἀπὸ τὴν ἴδια τολεδάνικη περιοχή, φερμένο ἀπὸ τὴν φυσικὴ κεντρομόλο δύναμη ποὺ ἕλκει τὰ χωριὰ στὴν πρωτεύουσά τους. Κι ὅμως, σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση, οἱ τολεδάνοι ἐπαρχιῶτες ἔχουν κοντά τους τὴ Μαδρίτη ποὺ εἶναι ἕνας πόλος ἕλξεως πολὺ δυνατώτερος. Τὸ πλῆθος τῶν στρατιωτικῶν καὶ τῶν ὑπαλλήλων, ποὺ ἔρχεται ἀπ' ἔξω, παίζει ρόλο ἐπισοδειακὸ καὶ ἐφήμερο στὴ ζωὴ τῆς πόλης. Καὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐκκλησίας, ἂν καὶ πιὸ σταθεροί δὲν ἔχουν, ὅπως εἶναι φυσικό, παράδοση κληρονομική. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ὁ πληθυσμὸς τοῦ Τολέδο εἶναι, κατὰ κάπιο τρόπο μιὰ βιολογικὴ κειμηλιοθήκη τόσο ἀνέπαφη ὅσο καὶ γεμάτη ἐνδιαφέρον ὥστε νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναστηλωθεῖ τὸ παρελθόν του ἔτσι ζωντανὸ ὅσο τὰ κτήρια καὶ τὰ ἔργα τέχνης του. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ τὸ ἁπλὸ αὐτὸ πείραμα, ἀποδεικνύει καὶ τὴν ὀξυδέρκεια, τοῦ Γκρέκο, ἄν, ὅπως ἡ μελέτη τῶν λινῶν του καθιστᾶ πολὺ πιθανό, διάλεξε, πράγματι, γιὰ πρότυπα ὡρισμένων ἁγίων του τοὺς παράφρονες. Ἴσως νὰ τοὺς ἄφησε νὰ μεγαλώσουν τὰ γένεια τους καὶ τὰ μαλλιά τους, ὅπως ἔκανα κι ἐγώ, ἀφοῦ τότε οἱ τρελοὶ δὲν ἦταν μόνο ξυρισμένοι σύρριζα, ὅπως καὶ σήμερα, ἀλλὰ καὶ κουρεμένοι μὲ τὴν ψιλὴ σὲ ὁλόκληρο τὸ κεφάλι ὅπως οἱ κατάδικοι στὶς γαλέρες, ὅπως μᾶς ἀναφέρει ὁ Τίρσο ντὲ Μολίνα[101].

---

100. Ὁ συγγραφέας παραθέτει στὸ βιβλίο του 27 φωτογραφίες ἀπὸ προσωπογραφίες τοῦ Γκρέκο καὶ σύγχρονους Τολεδάνους τροφίμους τοῦ Φρενοκομείου μὲ τὸ παρακάτω σχόλιο. «Δὲν θέλησα νὰ σκιτσάρω τοὺς Ἀποστόλους καὶ νὰ τοὺς συγκρίνω μὲ τοὺς σύγχρονους «ἀθῴους», ἀλλὰ νὰ δείξω πῶς εἶναι πανομοιότυποι, καὶ μορφολογικὰ καὶ στὴν ἐκφραστικὴ ἔξαρση». Σ.Μ.

100. Πραγματικά, στὴ νουβέλα τοῦ Τίρσο ντὲ Μολίνα μὲ τὸν τίτλο «Los tres maridos burbados», ἕνας ἀπ' τοὺς συζύγους, ὅταν ξυπνᾶ ἀπὸ ἕνα ὄνειρο ποὺ τοῦ δημιουργήθηκε κάτω ἀπ' τν ἐπίδραση ὑπνωτικοῦ, γιὰ νὰ βεβαιωθεῖ πῶς δὲ βρίσκεται, ὅπως φοβᾶται καὶ ὑποψιάζεται, στὸ Φρενοκομεῖο τοῦ Τολέδο, λέει: Ἂν συνέβαινε αὐτὸ ποὺ φαντάζομαι, πῶς σύρριζα ξυρίζουν τὰ μαλλιὰ καὶ τὰ γένια τῶν τρελλῶν καὶ τῶν γαλλεριάνων, ἐμένα τὰ δικά μου θὰ ξερριζωθοῦν ἀπ' αὐτὸ τὸ φόβο». Ὑπάρχουν πολὺ

Σ' ὅλες τὶς παραπάνω ἰδέες δὲν ὑπάρχει καμιὰ διάθεση ἀσέβειας γιὰ τὸ ζωγράφο, ἐφ' ὅσον εὐσταθοῦν, ὅπως ἐγὼ ἐπίμονα πιστεύω. Ἕνας φυσιολογικὸς ἄνθρωπος, τὸν ὁποῖον ὁ ζωγράφος θέλει νὰ χρησιμοποιήσει σὰν μοντέλο γιὰ κάποιο Ἀπόστολο, μπορεῖ νὰ συγκεντρώνει τὶς ἐξωτερικὲς προϋποθέσεις, τὴν ἡλικία, τὴν κοινωνικὴ κατάσταση, τὸν ἀέρα μιᾶς φυσικῆς εὐγένειας καὶ μιᾶς παθιασμένης ἐξυπνάδας. Ἀλλὰ τὴν πνευματικὴ φλόγα, τὴ δόνηση τῆς ψυχῆς ποὺ βρίσκεται σὲ ἔξαρση καὶ φανερώνεται μὲς τὴν ἔκφρασή του, μὲ τὸ νὰ μὴ τὰ ζεῖ ἕνας συνηθισμένος ἄνθρωπος, θὰ ἀνάγκαζε τὸν ζωγράφο νὰ τὰ ἐφεύρει ἐπεμβαίνοντας ἔτσι στὴν πραγματικότητα τοῦ ἀπεικονιζομένου. Ἀντίθετα στοὺς ἀνθρώπους ποὺ κατοικοῦν στὸ Nuncio, ἢ σ' ὁποιοδήποτε ἄλλο φρενοκομεῖο τῆς γῆς, εἶναι εὔκολο νὰ συναντήσῃ κανεὶς τὴν πηγαία καὶ ἀμιγῆ ἔκφραση τοῦ ἡρωϊσμοῦ ἢ τῆς ἁγιοσύνης σ' αὐτοὺς ποὺ πιστεύουν πὼς εἶναι ἥρωες ἢ ἄξιοι. Ὁ ἀποκαλούμενος «Ἅγιος Λουδοβῖκος, βασιλιᾶς τῆς Γαλλίας» τοῦ Μουσείου τοῦ Λούβρου, ποὺ δὲν εἶναι γνωστὸ ἂν εἶναι ἢ ὄχι ὁ Ἅγιος Λουδοβῖκος ἢ ὁποιοσδήποτε ἄλλος μονάρχης, εἶναι ἐπίσης, δίχως ἀμφιβολία, ἕνας παράφρονας ποὺ κάνει τὸ βασιλιά. Αὐτὸ φαίνεται ἀκόμη πιὸ χτυπητὰ στὴν ἔκδοση τοῦ Ρωμαντικοῦ Μουσείου τῆς Μαδρίτης[102].

Οἱ παλιοὶ χαρακτήριζαν τοὺς τρελλοὺς μὲ τὸ ὡραῖο, φιλάνθρωπο καὶ μεταφυσικὸ ὄνομα «ἀθῶοι» ποὺ ἀκόμα διαβάζεται γεμίζοντας συγκίνηση τὸν ἐπισκέπτη στὸ ἄτριο τοῦ Nuncio τοῦ Τολέδο. Αὐτὴ ἡ ἀθωότητα κάνει τὸν παράφρονα, ποὺ εἶναι βέβαιος πὼς εἶναι, Ἅγιος Πέτρος ἂς ποῦμε, νὰ μπορεῖ νὰ δώσει στὸν παρατηρητὴ καὶ στὸν καλλιτέχνη ὄχι μόνο τὴν ἔκφραση τῆς συντριβῆς ποὺ εἶναι ἴδια σ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, εἴτε εἶναι ἅγιοι εἴτε ὄχι, ἀλλὰ καὶ μιὰ σκιαγράφηση τῆς ὑπερβατικῆς καὶ ὑπεράνθρωπης ὑφῆς αὐτοῦ τοῦ πόνου τὴ στιγμὴ ποὺ ἀνάβρυσε μέσ' ἀπὸ

λίγες πληροφορίες ποὺ ν' ἀναφέρονται στὴ ζωὴ τῶν τρελλῶν τοῦ Nuncio καὶ εἶναι παράξενο ποὺ εἶναι σύγχρονα: ἡ μαρτυρία τοῦ Τίρσο ντὲ Μολίνα καὶ τὸ τελευταῖο κεφάλαιο τοῦ ψεύτικου «Κιχώτη» τοῦ Φερνάντες ντὲ Ἀβεγιανέδα, ποὺ ὕστερα ἀπὸ τόσες ἔρευνες ἀποδεικνύεται ἕνας τέλειος γνώστης τῆς τολεδάνικης ζωῆς. Θὰ πρέπει νὰ ἐντυπωσίασε σφοδρὰ τὸν Θερβάντες αὐτὸ τὸ κεφάλαιο, ποὺ πραγματικὰ εἶναι ἀξιοθαύμαστο κι ἄξιο ἑνὸς Κέβεδο, ἀφοῦ καὶ στὴν ἀφιέρωση καὶ στὸ πρῶτο κεφάλαιο τοῦ Δεύτερου Μέρους τοῦ αὐθεντικοῦ Κιχώτη ἀναφέρει, ἐπίμονα, ἱστορίες ἀπὸ φρενοκομεῖα, ποὺ ἀληθινὰ εἶναι οἱ λιγότερο χαριτωμένες ἀπ' ὅσες ὑπάρχουν στὸ ἀθάνατο βιβλιο του. Ἐπίσης ἀναφέρεται καὶ στὸ «Σπίτι τῶν Τρελλῶν». Ὁ J. de Valdivielso, ἄλλος γνώστης τοῦ Τολέδο, ποὺ ἀσφαλῶς ἔχει ἐμπνευσθεῖ στὸ Nuncio τὸ θρησκευτικὸ δρᾶμα του «Τὸ νοσοκομεῖο τῶν τρελλῶν». Ἐκεῖ μιλάει πολλὲς φορὲς γιὰ τὰ κελλιὰ καὶ τὰ μαρτύρια τῶν τρελλῶν, ποὺ ἐπίσης γνώριζαν ὁ Τίρσο, ὁ Θερβάντες καὶ ὁ Φερνάντες ντὲ Ἀβεγιανέδα. Μιλᾶ ὁ Βαλντιβιέλσο γιὰ τὶς «κουκοῦλες τῶν τρελλῶν» δηλαδή, γιὰ κάποιο εἶδος κουκούλας μὲ τὸ ὁποῖο θὰ πρέπει νὰ σκέπαζαν τὰ ξυρισμένα κεφάλια τῶν παραφρόνων. Σ.Σ.

Γιὰ τὸν ἕλληνα ἀναγνώστη σημειώνω πὼς ὁ Φερνάντες ντὲ Ἀβεγιανέδα εἶναι μιὰ μυστηριώδης προσωπικότητα τῶν ἱσπανικῶν γραμμάτων ποὺ ἐμφανίζεται σὰν συγγραφέας τοῦ ἀπόκρυφου δεύτερου μέρους τοῦ Κιχώτη ποὺ δημοσιεύτηκε στὴν Ταρραγόνα τὸ 1614, ἕνα χρόνο πρὶν ὁ Θερβάντες δημοσιεύει τὸ δικό του. Σ.Μ.

102. Ταπεινὰ πιστεύω πὼς εἶναι ἐπίσης τοῦ Γκρέκο κι αὐτὸς ὁ πίνακας ποὺ ὑπάρχει στὸ Ρομαντικὸ Μουσεῖο κι ὄχι τοῦ Γιώργη Ἐμμανουὴλ ὅπως σημειώνει ὁ Καμὸν Ἀσνάρ. Αὐτὸ τὸ ἀποδεικνύει ὁ ἀέρας τῆς προφροσύνης τοῦ ὑποτιθέμενου ἡγεμόνα, μὲ τὰ τετράστια αὐτιὰ τοῦ ἐκφυλισμένου καὶ τὴν ἀσυμμετρία τοῦ προσώπου, χαρακτηριστικὰ τῆς ζωγραφικῆς τοῦ Γκρέκο κι ὄχι τοῦ γιοῦ του. Αὐτὸς ὁ πίνακας εἶναι ἕνα μυστήριο. Σ.Σ.

τὴ συνείδηση τοῦ Ἀποστόλου. Καὶ κανεὶς δὲν θὰ μποροῦσε νὰ τὴ νιώσει ἢ νὰ τὴν φανταστεῖ μ' αὐτὴ τὴ μορφὴ ὄντας φυσιολογικός. Ὁ Γκρέκο ζωγράφιζε τρελλούς, γιαυτὸ δὲ χωράει ἀμφιβολία, γιατὶ διέθετε τὴ διαίσθηση τῆς ἐγγύτητας τῆς τρέλλας μὲ τὴν ἁγιοσύνη. Ὁ Βελάσκεθ ζωγράφισε τοὺς ἠλιθίους, ποὺ ἀποτελοῦν τὸν ἀντίθετο πόλο ἀπὸ τοὺς παράφρονες, καὶ τοὺς ζωγράφισε μὲ ἄπειρη τρυφερότητα, καθὼς λέει ὁ Lafuente Ferrari, μὲ τὴν τρυφερότητα τοῦ καλοῦ ἀνθρώπου ποὺ εἶναι συνάμα καὶ ἱκανοποιημένος ἀπὸ τὴ ζωή. Ἐδῶ ἀκριβῶς ἐμφανίζεται μιὰ ἀπὸ τὶς διαφορὲς τὶς γειμάτες σημασία ἀνάμεσα στοὺς δυὸ μεγάλους ζωγράφους. Ὁ Γκρέκο προσηλωμένος στὸ πνεῦμα, ποτὲ δὲν θὰ ζωγράφιζε ἕναν βλάκα. Ὁ Βελάσκεθ, προσηλωμένος καὶ βολεμένος στὶς πιὸ ψηλὲς βαθμίδες τῆς κρατικῆς ἱεραρχίας, μόνιμος ἐγκάτοικος τῶν Ἀνακτόρων, δὲ θὰ διενοεῖτο ποτὲ νὰ ἀναζητήσει τὰ πρότυπα τῶν ἁγίων ἀνάμεσα στοὺς παράφρονες.

Ἡ ἐντύπωση πὼς ἐκεῖνοι οἱ τολεδάνοι «ἀθῶοι» τοῦ σήμερα, ἀδελφοὶ ἐκείνων ποὺ εἶδε ὁ Γκρέκο, προξένησαν σ' ὅσους τοὺς παρατηροῦσαν, μετὰ τὴν πρότασή μου καὶ τὸ ἐλαφρὸ ἀποστολικὸ μακιγιάρισμα ποὺ τοὺς ἔφερε σὲ λογαριασμό — γιατὶ τὸ ράσο κάνει τὸν παπά, κυρίως ὅταν πρόκειται γιὰ τοὺς «ἀθώους» — , ὑπῆρξε φοβερὴ κι ἐξηγεῖ τὴν αὐτόματη διάδοση ποὺ εἶχαν οἱ εἰκόνες, ξεστρατίζοντας μ' αὐτὸ τὸν τρόπο τὶς προθέσεις μου[103].

Εἶναι φανερὸ πὼς αὐτὴ ἡ ὑπόθεση εἶναι τρωτὴ ἀφοῦ σὲ ἄλλες περιπτώσεις ὑπῆρξαν ἄνδρες καὶ γυναῖκες φυσιολογικοὶ τὰ πρότυπα τῶν Ἁγιογραφιῶν του. Ἤδη ἔχω μιλήσει γιὰ τὸ συνηθισμένο μοντέλο ποὺ χρησιμοποιοῦσε γιὰ τὶς Παναγίες του, καὶ ποὺ δὲν ἦταν ἄλλο ἀπὸ τὴ γυναίκα του ἢ τὴ μνήμη της. Καὶ γιὰ τοὺς ἀγγέλους, ποὺ σχεδὸν ὅλες τὶς φορὲς τοὺς ἐνέπνευσε ἡ τολεδάνα ἀνατολίτισσα κόρη, μὲ τὴν ἀνασηκωμένη μύτη. Κι ἀκόμα πολλὲς φορὲς ἀνακαλύπτει κανεὶς στοιχεῖα ἀπὸ τοὺς ἰδαλγούς του στὶς ἀποστολικὲς μορφές. Προσέξτε: τὰ μοντέλα τῶν τρελλῶν χρησιμοποιοῦνται γιὰ τοὺς ἁγίους ἀρσενικοῦ γένους καὶ ποτὲ γιὰ τὶς ἁγίες. Κι εἶναι σωστὸ αὐτό, γιατὶ τὸ πέρασμα ἀπὸ τὴ μεγαλοφυία στὴν τρέλλα εἶναι πολὺ πιὸ συχνὸ στὸν ἄνδρα παρὰ στὴ γυναίκα. Σ' αὐτὴν ἡ τρέλλα, ὅπως καὶ ὁ ἀλκοολισμός, ἔχει πολλὲς φορὲς μιὰ χροιὰ ἀξιοθρήνητης ἀρρώστιας δίχως παράλληλα νὰ διαθέτει τὸ πιθανὸ μεγαλεῖο ποὺ ἔχει στὸν ἄνδρα.

Ἀρκετὰ εἰπώθηκαν πάνω σ' αὐτὸ τὸ θέμα, τὸ ἀρκετὰ ἐνοχλητικό, ποὺ ξεκινώντας το, μόνη πρόθεση εἶχα, μαζὶ μὲ ἄλλα πρόσωπα ἐπίσης περίεργα, νὰ ἐξακριβώσω ὡς ποιὸ βαθμὸ ἔστεκε μιὰ ὀξυδερκὴς παρατήρηση ποὺ ἔκανε ὁ καλλίτερος κριτικὸς ποὺ εἶχε ποτὲ ἡ ζωγραφικὴ καὶ ἡ προσωπικότητα τοῦ Θεοτοκόπουλου. Αὐτὰ τὰ μορφολογικὰ πειράματα ποὺ ἦταν καθαρὰ ἐμπειρικά, δὲν μποροῦσαν νὰ ἔχουν παρὰ μιὰ σχετικὴ ἀξία. Παρ' ὅλα αὐτά, πράγματι, σὲ κανένα ἄλλο μέρος, ἔξω ἀπὸ τὸν οἶκο τῶν «ἀθώων», νομίσαμε πὼς δὲ θὰ εἴχαμε ἀνασάνει, γυρίζοντας πίσω τὴν πορεία τῶν καιρῶν, τὴν ἴδια χιμαιρικὴ καὶ συνάμα ἀνθρώπινη ἀνάσα ποὺ τύλιξε τὸν μεγάλο ζωγράφο καὶ θεολόγο τῆς Κρήτης.

Προτυποποίηση τοῦ παράδοξου

Ἀργότερα καὶ σιγὰ - σιγὰ ἡ ἰδέα γύρω ἀπὸ τὰν τρέλλα τοῦ Γκρέκο ἀρχίζει νὰ ξεχνιέται. Κι αὐτὸ τὸ γεγονὸς ἀποτελεῖ μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ ἐνδιαφέρουσες πλευρὲς τῆς περιπέτειας τῆς φήμης του. Ὁ πρωτοπόρος, ὅποιος κι ἂν εἶναι, εἶναι αὐτὸς ποὺ κά-

103. Δὲν παρουσιάζει κανένα ἐνδιαφέρον ἡ ἀπαρίθμηση τῶν ἐντύπων ὅλου τοῦ κόσμου ποὺ ξαφνικὰ δημοσίευσαν τὶς φωτογραφίες τῶν «ἀθώων» τοῦ Τολέδο. Φυσικὰ δίχως κανένα σχολιασμὸ δικό μου. Ἄσχετα ποὺ πολλοὶ ἀρθρογράφοι καὶ δημοσιογράφοι ἔγραψαν αὐτὰ ποὺ φαντάζονταν πὼς εἶπα, χωρὶς νὰ τὰ ἔχω πεῖ. Σ.Σ.

νει πραγματικότητα μιὰ μορφὴ ἰδεολογική, αἰσθητικὴ ἢ ἐπιστημονική, ὅταν ἀκόμη αὐτὴ δὲν ἀποτελεῖ μέρος τῆς κατεστημένης πραγματικότητας, ἢ τῶν πεποιθήσεων τῶν ἀνθρώπων, τὴν κάθε δεδομένη στιγμὴ τῆς ἱστορίας ποὺ συγκροτεῖ τὴν «πραγματικότητα», σὰν νὰ εἶναι αὐτὴ ἕνα πρᾶγμα κανονισμένο καὶ ὁριστικό. Κάθε τι ποὺ ἐμφανίζεται στὶς ἀνθρώπινες κοινωνίες, καὶ εἶναι ἔξω ἀπὸ αὐτὴ τὴν κανονικὴ πραγματικότητα, ἀντιμετωπίζεται ὅπως ἤδη εἶπα, σὰν ἐξωφρενισμός, ἐπανάσταση, ἀνοησία ἢ τρέλλα, καὶ πολλὲς φορὲς εἶναι. Ἀλλὰ σὲ ἄλλες περιπτώσεις, πρόκειται ἁπλὰ γιὰ καινούριες μορφές, διαφορετικὲς ἀπὸ τὴν κλασσικὴ πραγματικότητα, κι ἀπὸ ἐκεῖνες ποὺ ἔχει πιὰ συνηθίσει ἡ ἀνθρώπινη διάνοια καὶ ποὺ τελικὰ ἐνσωματώνονται στὴν καθημερινὴ ἀντίληψη καὶ κανεὶς πιὰ δὲν θυμᾶται πὼς ὑπῆρξαν τρέλλες.

Πολλὲς φορὲς μὲ τὴν πάροδο μιᾶς καὶ μόνης γενεᾶς αὐτὸ τὸ πέρασμα ἀπὸ τὸ ἀσυνήθιστο στὸ συνηθισμένο συμβαίνει χωρὶς νὰ τὸ πάρουμε εἴδηση. Καὶ σὲ μᾶς τοὺς ἴδιους ἀκόμη, εἶναι δύσκολο νὰ σκεφτοῦμε πῶς μποροῦσαν νὰ μᾶς φανοῦν παράλογοι κάποιοι στίχοι ποὺ τώρα μᾶς ἔρχονται στὰ χείλη μὲ τὴν ἴδια ἄνεση ὅπως κι οἱ στίχοι τοῦ Γκαρθιλάσο, ἢ πὼς θεωρήσαμε τολμηροὺς ἢ ἄνομους τρόπους ζωῆς καὶ πράξεις ποὺ σήμερα συνεχῶς πραγματοποιοῦμε. Ἢ πῶς χαρατηρίσαμε σὰν ἔργα παρανοϊκοῦ, μουσαμάδες σὰν τοῦ Γκρέκο, ποὺ εἶναι ἤδη ταυτισμένοι μὲ τὴ σημερινὴ παραδεδεγμένη νοοτροπία μιας.

Ὑπάρχει ἕνα παράδειγμα πολὺ περίεργο γι' αὐτὰ ποὺ λέγω. Πρὶν σαράντα χρόνια οἱ προσωπογραφίες τοῦ Θεοτοκόπουλου — κι ὄχι μόνο οἱ οὐράνιες μορφές του — θεωροῦνταν τόσο ἐπιμήκεις ἀπὸ τὸν κόσμο, ποὺ αὐτὸ ἀποδόθηκε, ὅπως ἤδη εἶπα, σὲ ἀστιγματισμό. Ὁ δόκτωρ Beritens μᾶς πρόσφερε λαμπρὲς ἀποδείξεις, τραβώντας φωτογραφίες τῶν διαφόρων προσωπικοτήτων, μὲ τὴν ὀπτικὴ διόρθωση τοῦ ὑποτιθέμενου ἀστιγματισμοῦ τοῦ ζωγράφου, γιὰ νὰ ἐπαναφέρει τὰ μοντέλα στὴ φυσιολογική τους κατάσταση. Κι ἔτσι, γιὰ νὰ ἀναφέρω τὸ παράδειγμα τὸ πιὸ γνωστό, στὸν πίνακα «Ὁ εὐγενὴς μὲ τὸ χέρι στὸ στῆθος» μᾶς παρουσίασε τὴ μορφὴ ὅπως τὴ ζωγράφισε ὁ Θεοτοκόπουλος, κι ἐπίσης διορθωμένη, δίχως τὴν ἐπιμήκυνση. Κι ἐρωτοῦσε: «Δὲ σᾶς φαίνεται τὸ πρόσωπο ἀλλαγμένο, πιὸ φυσικὸ ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ αὐτὸς ζωγράφισε; Δὲ βρίσκετε πιὸ καλλίγραμμο καὶ μὲ σωστότερες ἀναλογίες τὸ χέρι αὐτὸ ποὺ εἶναι τροποποιημένο;» Τοὺς σημερινοὺς ἀνθρώπους τοὺς ἐκπλήττουν ὅλα αὐτά, γιατὶ ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς δὲ βρίσκουμε παράξενη, οὔτε μακρουλή, τὴν ἐκπληκτικὴ μορφὴ ποὺ ζωγράφισε ὁ Δομήνικος, οὔτε τὸ χέρι παραμορφωμένο. Ἀντίθετα, βρίσκουμε πὼς ἀπὸ τὸν ἱππότη τὸν τροποποιημένο ἢ διορθωμένο ἔχει ἐξαφανιστεῖ ὅλη ἡ κομψότητα καὶ τὸ μυστήριο ποὺ κάνουν τὸν πίνακα ἕνα ἀνυπέρβλητο ἔργο τέχνης. Μετὰ τὴ διόρθωση, ὁ μελαγχολικὸς νέος δὲ μοιάζει πιὰ μὲ ἥρωα, ἀλλὰ ἔχει καθαρὰ τὴν ἐμφάνιση ἐκείνου ποὺ ἴσως νὰ ὑπῆρξε, ἑνὸς τίμιου συμβολαιογράφου. Καὶ οἱ δυὸ φωτογραφίες - ὄψεις εἶναι φυσιολογικές: Ἡ διαφορὰ ἔγκειται στὴν ἐξύψωση ἀπὸ τὴ χυδαία κανονικότητα, πρᾶγμα ποὺ γιὰ χρόνια φαινόταν παράξενο, ἀλλὰ ποὺ σήμερα εἶναι ἐπίσης κανονικὸ - φυσιολογικό. Τὸ ἐκπληκτικὸ — κι ἐδῶ βρίσκεται τὸ quid τῆς μεγαλοφυίας — εἶναι πὼς μὲ μιὰ ἁπλή, ἀνεπαίσθητη ἀλλαγὴ στὶς ἀναλογίες, εἶναι δυνατὸν νὰ δοθεῖ τόση πνευματικότητα στὴ μορφὴ ἑνὸς ὁποιουδήποτε κοινοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὴ τὴν ἴδια ἄποψη τὴν ἐπιβεβαιώνουν οἱ ραδιογραφικὲς ἔρευνες ποὺ ἔγιναν ἀπὸ τὸν R. Gilbert πάνω στοὺς πίνακες τοῦ Γκρέκο. Σὲ μερικοὺς ἀπὸ αὐτοὺς ἔκπληξη προκάλεσε ἡ πρώτη ἀπεικόνιση μιᾶς μορφῆς ποὺ ἔχει τὶς κανονικές της ἀναλογίες. Ἐνῶ ἡ τελικὴ μορφή, αὐτὴ ποὺ θὰ δεῖ ὁ παρατηρητής, ἔχει τὶς ἀναλογίες ἐπιμηκυμένες καὶ μ' αὐτὸν καὶ μόνο τὸν τρόπο γεμίζει πνευματικότητα[104]. Αὐτὲς οἱ μελέτες ἀποδεικνύουν,

104. Εἶναι ἐκπληκτικὴ πράγματι ἡ ἐπεξεργασία ποὺ ἔχει ὑποστεῖ ἡ φυσιογνωμία τῆς Παρθένου στὴν «Ἁγία οἰκογένεια» ὅπου στὴν πρώτη δοκιμὴ ἔχουμε τὸ πραγματικὸ πρω-

ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, μὲ τρόπο ὁριστικό, πὼς ἡ ἐπιμήκυνση τῶν εἰκόνων δὲν ὀφειλόταν σὲ κανένα ἐλάττωμα, ἀλλὰ στὸν τρόπο ἔκφρασης τοῦ ζωγράφου στὴν τάση του γιὰ «ἀνάταση».

Τὸ πνεῦμα τῶν ἀνθρώπων πλουτίζεται μὲ αὐτὰ καὶ μὲ ἄλλα πολλὰ ἀνοίγματα, πέρα ἀπὸ τὴ συμβατικὴ κανονικότητα. Σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση ἐμψυσήθηκε τὸ «πνεῦμα τῆς ἀνάτασης» στὴν ἀδρὴ ἀνατομία τῶν ἀνθρώπων. Καὶ γιὰ νὰ ἐπιτευχθεῖ αὐτό, ἦταν ἀναγκαῖο, στὸ κύλισμα ἑκατὸ χρόνων νὰ χτυπηθοῦν πάνω στὸ ἀνθρώπινο μυαλό, τὸ τόσο ἐπίμονο στὴν πρόοδο, μυριάδες τολμηρὲς ἰδέες καὶ στίχοι καὶ κριτικὲς κι ἔργα τέχνης καλπάζοντας. Μιὰ ἀπὸ τὶς μορφὲς τοῦ πολιτισμοῦ εἶναι ἡ «προτυποποίηση τοῦ παράδοξου».

Ἄλλες ἐκδοχὲς καὶ ἑρμηνεῖες

Ἀπὸ τὴν ἐκδοχὴ τῆς τρέλλας, πιὸ περίπλοκη εἶναι ἐκείνη τοῦ Huxley[105]. Αὐτὸς ὁ μέγας στοχαστὴς εὔστοχα θεωρεῖ τὸν Γκρέκο σὰν «φλεγόμενο ἀπὸ φωτιὰ μυστική», ποὺ σημαίνει πὼς εἶναι μιὰ ψυχὴ ποὺ ἀγωνίζεται νὰ φτάσει μὲ τὴν προσπάθεια καὶ τὴ χάρη, τὴν ἐκστατικὴ ἕνωση μὲ τὸ Πνεῦμα τὸ θεϊκό. Ἀλλὰ κάνει λάθος βεβαιώνοντας πὼς αὐτὴ ἡ τάση, ἡ κλίση πρὸς τὸν οὐρανό, ἐξουδετερώθηκε μέσα στὸν Γκρέκο ἀπὸ μιὰ ὑποσυνείδητη ἐπιθυμία ποὺ τὸν ἀνάγκαζε νὰ γυρίζει τὶς μορφές του πρὸς τὰ μέσα, πρὸς τὸν ἴδιο τους τὸν ἑαυτό, συγκλονιζόμενες στὸ βάθος ἀπὸ «μιὰ ἀνείπωτη ἐσωτερικὴ κατάσταση» σχεδὸν νευροφυτική. Σὲ ἄλλο σημεῖο μᾶς λέει πὼς στοὺς μουσαμάδες τοῦ Κρητικοῦ ὑπάρχει ἡ «διαταραχὴ μιᾶς μορφολογίας σχεδὸν ἐγκεφαλικῆς».

Τὸ λάθος εἶναι ἀκατανόητο, γιατὶ κανένας ζωγράφος δὲν ἐξέφρασε, στὸ βαθμὸ ποὺ ὁ Θεοτοκόπουλος τὸ ἔκανε, τοῦτο τὸ ἀνέβασμα πρὸς τὴν αἰωνιότητα. Φανερὸ εἶναι πὼς αὐτὴ ἡ ἀνάβαση πρὸς τὸ Θεὸ εἶναι ἐπίσης μιὰ δύναμη κεντρομόλος, γιατὶ ὁ Θεὸς βρίσκεται μέσα στὸν μυστικιστή. Ἀλλὰ ὄχι καθὼς μέσα σὲ φυλακή, ἀλλὰ μέσα στὴν ἀπεραντοσύνη τῆς ψυχῆς ποὺ δὲν ἔχει πέρατα. Ἡ μεγαλοσύνη τοῦ Θεοτοκόπουλου βρίσκεται ἀκριβῶς στὸ ὅτι πέτυχε νὰ ἐκφράσει τὴν ὑπέρτατη ἀνάταση, ἀλλὰ ὄχι σὰν μιὰ φυγὴ πρὸς τὰ πέρα, κεντροφυγή, παρὰ σὰν ἕνα πάθος μυχιαίτατα κεντρομόλο, ποὺ λειτουργεῖ στὴν περιοχὴ τὴν πιὸ ἀπόκρυφη τοῦ πνεύματος τοῦ κάθε θεατῆ. «Ἀτενίζεις μέσα Σου, ὅπου βρίσκεται ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ» ἔλεγε ὁ Οὐναμοῦνο. Στὴ «Μετάσταση τῆς Παρθένου» τοῦ Ἁγίου Βικεντίου (Τολέδο), τὸ μάτσο μὲ «τὰ κρίνα τὰ λησμονημένα» σημαδεύει τὰ σύνορα ἀνάμεσα σ' ὅ,τι συμβαίνει σ' αὐτὸν τὸν κόσμο ὅπου βρίσκεται ὁ θεατὴς καὶ στὸ ἐπέκεινα, στὸν κόσμο τῶν ψυχῶν καὶ τῆς Δόξας. Μὲ τὰ κριτήρια τοῦ ψυχαναλυτῆ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὰ καταλάβουμε αὐτὰ τὰ πράγματα. Συγκρίνατε αὐτὴ τὴν ἑρμηνεία τοῦ Huxley μὲ τὴν ἄλλη τοῦ Ρίλκε στὸ ποίημά του «Ἡ Μετάσταση τῆς Παναγίας», ποὺ γράφτηκε στὸ Τολέδο, μπροστὰ στὸν πίνακα τοῦ Γκρέκο, ὅπου καὶ ἐκφράζει τὴν ὑπέρτατη καὶ ἀδυσώπητη ἄνοδο στοὺς οὐρανοὺς μὲ λόγια σχεδὸν τόσο γεμάτα ἀπὸ ἐκτυφλωτικὴ ἐξωπραγματικότητα ὅσο καὶ ἡ ζωγραφικὴ ποὺ τὰ ἐνέπνευσε:

. . . . . .
Καρπὲ ξεριζωμένε ἀπ' τὸ ἔδαφός μας
ἀμπέλου ρόγα γεμάτη γλυκασμὸ
ἄσε μιας νὰ νιώσουμε πῶς καταλύεσαι

τύπο ἕνα κοινὸ ὅμορφο πρόσωπο — ραδιοφωτογραφία — ἐνῶ στὴ δεύτερη ἐκτέλεσή του παρουσιάζεται ἀποπνευματοποιημένο καὶ γεμάτο ἀνάταση μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ χνάρια τῆς ἀγαπημένης. Σ.Μ.

105. Huxley: «Θέματα καὶ παραλλαγές», Γαλλικὴ ἔκδοση 195. Σ.Σ.

μέσα στῆς γονιευμένης αἰωνιότητας τὸ χωνευτήρι.
Τί ἐμεῖς ξεμένουμε ἐδῶ ἀπ᾽ ὅπου Ἐσὺ ἀναχώρησες.
Κάθε μεριὰ ἐδῶ κάτω τὴν παρηγοριά σου ἀποζητάει
γύρε πάνω μας Χάρη μὲ τοῦ Ἐλέους τὸ κρασὶ δυνάμωσέ μας
γιατὶ γιὰ Κατανόηση δὲν μπορεῖ νὰ γίνει λόγος.
. . . . . .
Ὅπως μέσα στὴ νύχτα, ὅ,τι οἱ πηγὲς ἀναβλύζουν
ἡ ἀπομονωμένη μέσ᾽ στὴ σιγαλιὰ πιάνει ἀκοή,
ἔτσι κι Ἐσὺ ἀναδύνεσαι ἀπ᾽ τὶς ψυχές μας
Ἐσὺ μόνη. Σὰν σὲ βελόνας μάτι
ζητᾶ ἡ ἀπέραντη ματιά μου πάνω σου νὰ γαντζωθεῖ
προτοῦ ἀπ᾽ αὐτὸ ἐδῶ τ᾽ ὁρατὸ νὰ φτερουγίσεις
ἔτσι ποὺ κι ἂν εἶναι ἡ ματιά μου ἄχρωμη, μαζί Σου
μέσ᾽ ἀπ᾽ τὰ μύρια χρώματα τῶν Οὐρανῶν νὰ τήνε σύρεις[106].

Ἀνέφερα πιὸ πάνω τοὺς ψυχαναλυτὲς καὶ πρέπει νὰ ὑπογραμμιστεῖ ἡ ἐλάχιστη περιέργεια ποὺ διήγειρε σ᾽ αὐτοὺς ἡ ζωγραφικὴ καὶ ἡ προσωπικότητα τοῦ Γκρέκο, κυρίως ἂν θυμηθεῖ καὶ συγκρίνει κανεὶς ἕνα ἀπὸ τὰ κλασσικὰ καὶ πιὸ διεισδυτικὰ δοκίμια τοῦ Φρόυντ, ποὺ εἶναι ἀφιερωμένο σ᾽ ἕνα πίνακα τοῦ Λεονάρδο ντὰ Βίντσι, «Ἡ Λήδα μὲ τὸν Κύκνο». Ἕνας παραλληλισμὸς ἀνάμεσα στὸν Λεονάρδο καὶ τὸν Θεοτοκόπουλο ἀπὸ αὐτὴ τὴ σκοπιά, θὰ ἦταν γεμάτος ἀπρόβλεπτες θέσεις. Ἡ μόνη ἀναφορὰ ψυχαναλυτῆ γιὰ τὸν Γκρέκο, ποὺ γνωρίζω, εἶναι τοῦ C. Goitein, ποὺ ἀναφέρεται στὴν «Ταφὴ τοῦ Κόμητα τοῦ Ὀργκὰθ» καὶ περιορίζεται στὴν ἐφαρμογὴ τοῦ ψυχαναλυτικοῦ κλισὲ πάνω στὸ μεγάλο αὐτὸ πίνακα, δίχως ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον.

Σ᾽ αὐτὴν τὴν ἴδια ὁμάδα ἀνήκει κι ἄλλη σειρὰ ἀπὸ σύγχρονες ἑρμηνεῖες ποὺ δὲν ἀναφέρονται ἄμεσα στὴν πιθανολογούμενη τρέλλα τοῦ Δομήνικου, ἀλλὰ στὴν παράδοξη ἀγριάδα τῆς ζωγραφικῆς του, ποὺ ἐκφράζεται μὲ τὸ στοιχεῖο τὸ μολυβένιο, τὸ ἀφύσικο καὶ πάνω ἀπὸ ὅλα τὸ συσπασμένο. Εἶναι βέβαιο πὼς ἡ ἀγωνία τῆτς προσπάθειας νὰ ἀνεβάσει τὴ ζωγραφικὴ στὸ ἐπίπεδο μιᾶς ἐκφραστικότητας μὲ ἀποελεσματικότητα, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ διαθέτει κι οὔτε ποτὲ θὰ μπορέσει νὰ ἔχει ἡ ζωγραφική, εἶναι αὐτὸ ποὺ δημιουργεῖ ἕνα ἄμετρο αἴσθημα ἀκροβατικότητας, σύσπασης, στὰ πλάσματα τοῦ Γκρέκο. Ἀλλὰ αὐτὸ δὲν δικαιώνει τὸ ξεχείλισμα τῆς περιφρόνησης, μὲ τὴν ὁποία ἕνας μεγάλος δάσκαλος μέσα σ᾽ ἄλλους, ὁ Ὀρτέγκα ι Γκασσέζ, μᾶς μιλάει γι᾽ αὐτό: «Γιὰ νὰ μᾶς ἐντυπωσιάσει — λέει — ἔχει ἐκτελέσει ὁ Γκρέκο μπροστά μας ὅλα ἐκεῖνα τὰ γυμνάσματα τὰ ἐξαρθρωτικά, ποὺ τὶς προάλλες καὶ σήμερα εἴχαμε τὴν εὐχαρίστηση νὰ σᾶς παρουσιάσουμε[107]. Σ᾽ αὐτὸ τὰ μπορούσαμε νὰ ἀπαντήσουμε: Ἀλλὰ ὁ μόχθος τοῦ διανοητῆ τί ἄλλο εἶναι ἀπὸ καθαρὴ ἀκροβασία; Ἡ ἴδια ἡ φιλοσοφία εἶναι ἡ ἀκροβασία, ἡ πολλὲς φορὲς μεγαλειώδης, τῶν ἰδεῶν. Ὁ διανοητὴς — καὶ ὁ Γκρέκο ὑπῆρξε κατ᾽ ἐξοχὴν διανοητὴς — βγαίνει στὴ σκηνὴ καὶ μπροστὰ στὸ κοινό, μὲ τὶς ἰδέες, μὲ τὶς λέ-

106. Ἂς μοῦ συχωρέσουν οἱ ἀναγνῶστες καὶ ὁ Ρίλκε, ὅπου βρίσκεται, τὴν μετάφραση αὐτὴ ποὺ εἶναι ἀποτέλεσμα... συλλογικῆς ἐργασίας: Ἑνὸς ἱσπανοῦ ποὺ τὸ μετέφερε ἀπ᾽ τὰ γερμανικὰ στὰ ἱσπανικά, καὶ ποὺ τὴν μετάφρασή του χρησιμοποιεῖ ὁ Μαρανιὸν στὸ βιβλίο του, τοῦ εὐγενικοῦ κ. Διώνα Ἀρρύβα ποὺ εἶχε τὴν καλοσύνη νὰ τὸ περάσει ἀπ᾽ τὰ γερμανικὰ στὰ ἑλληνικὰ κατευθείαν, καὶ δική μου ποὺ ἀνακάτωσα τὶς δυὸ παραπάνω μεταφράσεις. Σ.Μ.

107. Εἶναι ἀξιοσημείωτη ἡ κλίση τοῦ Ortega γιὰ τὸν Γκρέκο. Ἀπὸ τὰ πρῶτα του, νεανικά, δοκίμια, ποὺ ἦταν γεμάτα ἐνθουσιασμό, κρυώνει σιγὰ - σιγά, μέχρι ποὺ φτάνει στὸ τελευταῖο του βιβλίο νὰ δώσει ἕνα εἰρωνικὸ σχόλιο. Σ.Σ.

ξεις, μὲ τὶς μορφές, μὲ τὰ χρώματα, κάνει γυμνάσματα, ὑπέροχα ἢ ἐπιδέξια ἀκροβασίας. Κι ὅταν δὲν μπορεῖ νὰ τὰ κάνει, καλύτερα θὰ εἶναι νὰ κάθεται σπίτι του. Ἀκριβῶς αὐτὸ εἶναι τὸ μυστικὸ τοῦ βάθους τοῦ Κρητικοῦ: «μυστικὸ βαθιοῦ μυστηρίου ποὺ δὲν τὸ συλλαμβάνουν ὅλοι, μιᾶς αὐθεντικῆς πνευματικότητας, μιᾶς θρησκευτικότητας τῶν Ἁγίων Τόπων, μπροστὰ στὶς συζητήσεις τῶν θεολόγων καὶ τῶν συμβουλίων. Μυστικὸ μιᾶς ζέσης ἀκροβατικῆς, ναί, σὰν κι ἐκεῖνο τὸ τόσο εὐχάριστο στὴν Παρθένο, ποὺ ἡ συνηθισμένη προσευχὴ τῆς φαινόταν μικρὸ πράγμα κι ἄρχισε νὰ κάνει ταχυδακτυλουργίες μὲ τὰ χέρια, κι αὐτὸ ἦταν κάτι ποὺ ἤξερε νὰ τὸ κάνει μὲ πάθος καὶ χάρη, μπροστὰ στὴ Μάνα τοῦ Θεοῦ»[108].

Ἄλλο ἕνα παράδειγμα, τελευταῖο, γιὰ τὸ ἴδιο πράγμα, συναντᾶμε σ' ἕνα θαυμαστὸ ποιητή, τὸν Ραφαὲλ Ἀλμπέρτι, στὸ ποίημά του El Greco, ὅπου περιγράφει τὴ ζωγραφική του σάν:

Μιὰ δόξα θρήνων ἀπὸ ἴκτερο
χολερικὸ τραγούδι διάχυτο
....
Πελιδνὴ ταραχή, ἀγωνία συντριμμένη
ἀνησυχία πράσινη, κίτρινη φρενῖτις...
....
Ὦ καθαρτήρι τοῦ χρώματος, τιμωρία
σκληρή, ποινὴ τῆς γραμμῆς,
συσπασμένε λαβύρινθε, αἰθέριο
σπήλαιο μὲ μυστηριώδεις ὡραίους ἀσκημιούς,
μὲ φριχτοὺς πανέμορφους, πάσχοντες
πάνω σὲ μιὰ αἰωνιότητα πάντα σκοτισμένη!

Ἐγὼ θεωρῶ ξεπερασμένες πιά, τόσο τὶς ἐξηγήσεις γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τοῦ ἔργου τοῦ Θεοτοκόπουλου, ὅσο κι αὐτὲς τὶς παρουσιάσεις τὶς ρητορικές, τόσο ἐμπνευσμένες, ἀλλὰ τόσο βίαιες, ποὺ ἔρχονται σὲ ἀντίθεση μὲ τὴ γενικὴ παραδοχὴ τῶν λινῶν τοῦ Κρητικοῦ, ποὺ ὅλοι πιὰ τὰ θεωροῦν φυσικὰ κι αὐτονόητα. Ὁ Γκρέκο ζωγράφισε ἔτσι, γιατὶ ἔτσι ἔπρεπε νὰ κάνει, γιὰ νὰ ἐκφράσει τὴ δ ι κ ή τ ο υ πραγματικότητα, τῶν ἀνθρώπινων καὶ τῶν οὐρανίων πλασμάτων, ποὺ δὲν συγκροτοῦσαν τὴν πραγματικότητα τῶν ἄλλων ζωγράφων. «Πρέπει νὰ σβήσουμε — καθὼς λέει ὁ Σάντσες Καν - τὸν — τὶς γελοῖες ὑποθέσεις τοῦ ἀστιγματισμοῦ, τῆς παράνοιας ἢ τῶν ἐπαναστατικῶν ἀναζητήσεων». Ἡ ἀναμφίβολη ἀπορρόφησή του ἀπὸ τὸ μυστικισμό, τὸ ἀνατολίτικο πνεῦμα του, δημιούργησαν μέσα στὸ εἶναι του τὴ ζωγραφικὴ τῆς ἀνάτασης. Αὐτὸ εἶναι ὅλο.

(Σ υ ν ε χ ί ζ ε τ α ι)

108. Ὁ Rafael Atberti στὸ βιβλίο του «A la Pintura», Buenos Aires 1948. Σ.Σ.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

ΣΤΗ ΡΟΥΜΑΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Ἡ πνευματικὴ ἐπαφὴ καὶ ἡ ἀλληλογνωριμία τῶν λαῶν, γιὰ τὴν συνταρακτικὴ τούτη ἐποχὴ μὲ τὶς ἀντανακλάσεις τῶν μεγάλων μεγεθῶν καὶ τὶς τραγικὲς διαφεύσεις τῶν ἐπιστημονικῶν ἐπιτεύξεων, ἀποτελεῖ τὸ πρῶτο καὶ ἀναντίρρητο αἴτημα. Γιατί, κάτω ἀπ' τὰ νέφη καὶ τὶς ὁρατὲς θύελλες ποὺ ἔφεραν οἱ τελευταῖες δεκαετίες ἀπ' τὶς στάχτες, τὰ αἵματα καὶ τὴν ἠθικὴ μηδένιση τῆς ἀξίας τῆς ζωῆς, δὲν ἀπομένει παρὰ μονάχα ἡ θεϊκὴ αὐτὴ κοινότητα τῆς ἀγάπης καὶ τῆς κοινῆς μοίρας ποὺ ἔχουμε, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, πάνω στὸν ὅμορφο τοῦτο πλανήτη. Ἰδιαίτερα, στὸν βαλκανικὸ χῶρο, ὅπου ὑπάρχει πάντα ἕνα θερμὸ ὑπόστρωμα ἱστορικῆς μνήμης καὶ κουλτούρας μὲ κοινὰ ὄνειρα καὶ ἀγῶνες, ἡ πνευματικὴ αὐτὴ προσέγγιση εἶναι σχεδὸν ὑπαρξιακὴ ἀνάγκη καὶ ἀμετακίνητο ἰδανικὸ γιὰ τὸν σύγχρονον ἄνθρωπο.

Ἡ «Ἠπειρωτικὴ Ἑστία», ξεκινώντας ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀφετηρία, προσπαθεῖ — ὅσο τῆς εἶναι δυνατὸν — νὰ συμβάλλει στὴν δημιουργία μιᾶς τέτοιας συναδέλφωσης καὶ νὰ δώσει τὶς ἀναγκαῖες ἐκεῖνες προσβάσεις ποὺ θὰ φέρουν μία νέα περίοδο οὐσιαστικῆς γνωριμίας, ἀληθινῆς φιλίας καὶ γόνιμης συνεργασίας.

Καί, εἰδικώτερα, στὸ τεῦχος τοῦτο, δίνει ἕνα ξεχωριστὸ ἄνοιγμα πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύθυνση, γιὰ τὴν εὐρύτερη πνευματικὴ γνωριμία μὲ τοὺς σημερινοὺς πνευματικοὺς ἀνθρώπους τῆς Ρουμανίας, ἀφιερώνοντας τὶς λογοτεχνικές της σελίδες γι' αὐτὸν τὸν σκοπό. Διότι, δὲν εἶναι μονάχα στὶς προθέσεις καὶ στὴν ἀποστολὴ τῶν διανοουμένων νὰ βοηθήσουν τὴν συνείδηση τοῦ καιροῦ μας νὰ φέρει πιὸ κοντὰ τοὺς λαούς, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀνακαλύψουν πὼς μποροῦν νὰ ἔχουν τὰ ἴδια ὄνειρα, γιὰ τὴ ζωή. Ἀκόμα, γιατὶ πιστεύουμε πώς, μαζὶ μὲ τὴν μακρόχρονη φιλία, ἡ πατρίδα μας — καὶ πολὺ ἡ Ἤπειρος — ἔχει βαθύτερους δεσμοὺς πνευματικῆς συγγένειας μὲ τὴ Ρουμανία, ποὺ κορυφώνεται στοὺς δυὸ - τρεῖς τελευταίους αἰῶνες, τόσο στὴν καταβολὴ τῆς κουλτούρας, ὅσο καὶ στὰ χρόνια τῶν ἡγεμονιῶν τῆς Μολδοβλαχίας καί, πρὸ παντός, μὲ τοὺς τάφους στὸ Δραγατσάνι. Τέλος, γιατὶ οἱ Ἠπειρῶτες τῆς Ρουμανίας ἔδεσαν τὸ ὄνομά τους μὲ τὰ γράμματα, τὴν ἐπιστήμη καὶ τὴν ἐν γένει νεώτερη πολιτιστικὴ καὶ πνευματικὴ παράδοση αὐτῆς τῆς χώρας. Ἔτσι, τώρα ποὺ οἱ νέοι ἄνθρωποι ἀναζητοῦν ἕνα παράθυρο καὶ μιὰ κοινὴ γλώσσα, ποὺ δὲν θέλουν νὰ ἔχουν τοὺς φράχτες ἀνάμεσά τους γιὰ νὰ φτιάξουν ἕνα μέλλον καλύτερο, θεωροῦμε πὼς οἱ παρόμοιες προσφορὲς στὸν πνευματικὸ χῶρο συνιστοῦν τὴν καλύτερη δυνατὴν ὑπηρεσία στὸν ἐθνικὸ καὶ στὸν ἀνθρώπινο γενικὰ πολιτισμό.

«ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ»

Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΡΟΥΜΑΝΙΑ

Τὰ τελευταῖα χρόνια εἶχα τὴν εὐκαιρία νὰ γνωρίσω ἀπὸ πιὸ κοντὰ τὴ σημερινὴ πνευματικὴ ζωὴ τῆς Ρουμανίας καὶ μπορῶ νὰ δώσω μιὰ μαρτυρία, ποὺ ἴσως ἀξίζει περισσότερο ἀπὸ μιὰ στενὰ κριτικὴ ἀποτίμηση τῆς λογοτεχνίας της. Οἱ Ρουμάνοι λογοτέχνες καὶ γενικότερα οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι τῆς Ρουμανίας προσφέρουν τὶς ὑπηρεσίες ἐκεῖνες ποὺ στήνουν τὶς γέφυρες ἀνάμεσα στοὺς λαούς, προβάλλουν τὰ κοινὰ αἰτήματα τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς μας κ' ἔχουν τὶς ἴδιες ἀγωνίες καὶ τὶς ἴδιες προσδοκίες μὲ τοὺς γείτονές τους. Μιλᾶμε ἄλλες γλῶσσες, ἔχουμε ὀργανώσει τὴ ζωή μας μὲ διαφορετικὸ τρόπο, μὰ ἀνταμώνουμε ἐκεῖ ποὺ ὁ ἄνθρωπος παλεύει μὲ τὴ Μοίρα καὶ προσπαθοῦμε νὰ βρεθοῦμε πολὺ κοντά του γιὰ νὰ τὸν βοηθήσουμε.

Αὐτὴ εἶναι ἡ βασικὴ ἐντύπωσή μου ἀπὸ τὴ σημερινὴ Ρουμάνικη λογοτεχνία, — μιὰ λογοτεχνία ποὺ κινεῖται σὲ ἀξιόλογο ἐπίπεδο μὲ τοὺς ποιητές της, μὲ τοὺς διηγηματογράφους καὶ τοὺς μυθιστοριογράφους της, καὶ μὲ τοὺς δοκιμιογράφους της, γίνεται σημαντικὸ κοινωνικὸ λειτούργημα καὶ ἐργάζεται κι αὐτὴ γιὰ τὸ σκοπὸ ποὺ σημείωσα: γιὰ τὴν προσέγγιση καὶ τὴ γόνιμη συνεργασία τῶν λαῶν.

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ
('Ακαδημαϊκὸς -
Πρόεδρος τῆς Πνευματικῆς 'Εστίας
'Ελληνορουμανικῆς φιλίας)

GEORGE MACOVESCU
Προέδρου τῆς Ἑνώσεως Ρουμάνων Λογοτεχνῶν

Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΡΟΥΜΑΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Ἡ λογοτεχία εἶναι ἡ πιὸ εὐγενικὴ ἔκφραση τῆς ἀνθρώπινης πνευματικότητας, εἶαι τὸ ἄφατο ἀναρίγισμα τῆς ζωῆς, εἶναι τὸ δραματικὸ ἐρώτημα τοῦ ἀνθρώπου, πότε σπαρακτικὸ καὶ πότε σθεναρό, μπροστὰ στὸ πεπρωμένο. Εἶναι τὸ ἀπόσταγμα τῆς ζωῆς.

Ἡ λογοτεχνία μετρᾶ τὸν πολιτισμὸ καὶ τὴν πολιτιστικὴ στάθμη ἑὸς λαοῦ, μιᾶς κοινωνίας. Ὅταν οἱ ἄνθρωποι ἁρπάζουν τὰ ὅπλα γιὰ νὰ ἐπιβάλουν μὲ τὴ δύναμη τὴ θέσληισή τους, οἱ μοῦσες ἀποτραβιοῦνται, οιωποῦν. Ὅτα ὅμως οἱ μοῦσες ἀνεβοῦν στὴ σκηνὴ καὶ ὅταν ἀκουστεῖ ἡ φωνὴ τῶν γραμμάτων, τότε οἱ ἄνθρωποι γίνονται καλύτεροι, εὐγενικότεροι, ὁμορφότεροι, τότε ἀσχολοῦνται καὶ πάλι μὲ τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς ζωῆς, τὰ προβλήματα τοῦ χρόνου, τοῦ αἰώνιου καὶ τοῦ δικοῦ τους χρόνου.

Ἐμᾶς, τοὺς κατοίκους αὐτῆς τῆς γῆς ποὺ λέγεται Ρουμανία, ἡ φύση μᾶς προίκισε μὲ μιὰ μεγάλη εὐαισθησία, ποὺ δὲν μᾶς ἐγκατέλειψε ποτέ, οὔτε στὰ δίσεκτα οὔτε στὰ εὐτυχισμένα χρόνια. Τὰ μεγάλα γεγονότα μᾶς συγκίνησαν πάντοτε καὶ βρήκαμε πάντα τὸν τρόπο νὰ ἐκφράσουμε τὴ συγκίνησή μας μὲ τὴν τέχνη τοῦ λόγου.

Τὸ κάνουμε καὶ σήμερα μ' ἐπίδοση ξεχωριστή.

Ἡ τέχνη τοῦ λόγου καὶ τὸ πνεῦμα της δὲν μποροῦν νὰ σχεδιοποιηθοῦν, ὅπως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ σχεδιοποιηθεῖ ἕνας ὁλόκληρος σωρὸς ἔργων μεγάλης ἀξίας. Δὲν μποροῦμε ὅμως καὶ ν' ἀρνηθοῦμε ὅτι στὰ χρόνια τοῦ σοσιαλισμοῦ, ἔπειτ' ἀπὸ ἔρευνες καὶ διοταγμούς, ἔπειτ' ἀπὸ λάθη καὶ ἀποτυχίες, ἔκανε τὴν ἐμφάνισή της στὴ Ρουμανία μιὰ λογοτεχνία καινούργια, σημαντικῆς ἀξίας, ποὺ συμβαδίζει μὲ τὸν καιρό μας, μὲ τὸν κόσμο μας — ποὺ βρίσκεται σὲ ἀδιάκοπη ἀνακατάταξη — μὲ τὸν διαστημικὸν ἄνθρωπο καὶ μὲ τὶς ἐπαναστατικὲς ἀλλαγὲς ποὺ συνέβηκαν στὸν τόπο μας. Πρόκειται γιὰ μιὰ πραγματικότητα ποὺ δὲ συζητεῖται, ἔργο τῶν συγγραφέων τῆς σημερινῆς Ρουμανίας.

Πῶς τὸ κατορθώσαμε; Τὰ μυστικὰ τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας παραμένουν ἀκόμη ἄγνωστα. Ἴσως μιὰ μέρα ὁ ἄνθρωπος, στὸ δρόμο του γιὰ τὴν ἀνακάλυψη ὅλων τῶν ἀληθειῶν, νὰ φωτίσει κι αὐτὸ τὸ μυστήριο. Μποροῦμε, ὡστόσο, νὰ μιλήσουμε γιὰ ὁριομένες συγκεκριμένες πραγματικότητες, ποὺ θὰ μᾶς βοηθήσουν νὰ καταλάβουμε τὸ φαινόμενο τῆς ρουμανικῆς λογοτεχνίας ὅπως ἐμφανίζεται σήμερα, καὶ νὰ μαντέψουμε τοὺς δρόμους ποὺ θ' ἀκολουθήσει στὸ μέλλον.

Ἔτσι, μποροῦμε νὰ μιλήσουμε γιὰ τὴ θέση ποὺ ἡ σύγχρονη λογοτεχνία κατέχει στὴ χώρα μας στὸ μεγάλο πλαίσιο τῆς ρουμανικῆς πνευματικότητας.

Μποροῦμε νὰ μιλήσουμε γιὰ τὴ συμμετοχή της στὶς ὑποθέσεις τῆς πολιτείας, γιὰ τὴν ἐπίδρασή της στὸν ἄνθρωπο τῆς σημερινῆς Ρουμανίας, γιὰ τὴν ἐπικοινωνικότητα ποὺ ὑπάρχει, καὶ πρὸς τὶς δυὸ κατευθύνσεις, μεταξὺ λογοτεχνίας καὶ ἀνθρώπου.

Ἡ ἐπανάσταση ποὺ ζοῦμε στὴ Ρουμανία, καὶ ποὺ γιὰ τὴν ἐπιτυχία της ἐργαζόμαστε ὅλοι οἱ κάτοικοι αὐτῆς τῆς χώρας, ἐπηρεάζει βαθειὰ τὴν πνευματικὴ καὶ τὴν καλλιτεχνική της δημιουργία. Πῶς συμμετέχουν οἱ συγγραφεῖς σ' αὐτὴν τὴν ἐπανάσταση, ποὺ πρέπει νὰ ὁδηγήσει σ' ἕνα ἐξελιγμένο πολιτισμό, σὲ μιὰν ἀνώτερη μόρφωση, σὲ μιὰ τέχνη μεγάλης πνευματικῆς ὁμορφιᾶς; Τὴν ἀπάντηση σ' αὐτὴν τὴν ἐρώτηση τὴ δίνει ὁ κάθε συγγραφέας μὲ τὸ ἔργο του, ὁ καθένας μὲ τὸν τρόπο του, μὲ τὸ δημιουργικό του πνεῦμα, ὁδηγημένος καὶ ἀπὸ τὴ συναίσθηση ὅτι ἀνήκει σ' αὐτὴν τὴ χώρα, σ' αὐτὸ τὸ ἔθνος, ποὺ βρίσκεται κάτω ἀπὸ ἕνα καινούριο φῶς τῆς ἱστορίας.

Ἡ συναίσθηση αὐτὴ μᾶς ὑποχρεώνει νὰ ἐργασθοῦμε γιὰ μιὰ λογοτεχνία ὑψηλῆς στάθμης, ὅπου οἱ προχωρημένες ἰδέες τοῦ καιροῦ μας καὶ οἱ σύγχρονες πραγματικότητες νὰ ἐκφράζονται κατὰ τρόπο ἄξιο τοῦ καιροῦ μας. Νέες ἰδέες, νέες μορφές, νέο ὕφος. Τὸ νὰ διδάσκεται ἀπὸ τὸ παρελθὸν δὲν σημαίνει καὶ νὰ τὸ ἀντιγράψεις ἢ νὰ τὸ μιμηθεῖς. Στὴν τέχνη, καὶ προπαντὸς στὴ λογοτεχνία, χρειάζεται τόλμη, θάρρος διειοδύσεως στὰ κρυμμένα μυστικὰ καὶ στὰ ἀνείπωτα αὐτοῦ τοῦ κόσμου, γιὰ νὰ βγάλεις ἀπὸ ἐκεῖ στὴν ἐπιφάνεια ὁμορφιὲς ποὺ δὲν ἔχουν γραφεῖ ἀκόμα. Πῶς πρέπει νὰ εἰπωθοῦν; Αὐτὸ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν τέχνη τοῦ κάθε συγγραφέα.

Κάθε λαὸς δημιουργεῖ μόνος του τὴ γλώσσα ποὺ μιλεῖ καὶ γράφει. Αὐτὸς εἶναι ὁ μεγάλος καλλιτέχνης. Κάπου κάπου ἐπεμβαίνουν σ' αὐτὴν τὴ διαδικασία καὶ οἱ συγγραφεῖς, ρίχνουν τὴ χρυσή τους σφαίρα στὸ χωνευτήρι ποὺ μέσα του γίνεται καὶ ἀπογίνεται ἡ γλώσσα, κι ἀμέσως ξεπετιοῦνται καινούρια χρώματα. Ἂν δὲν παρουσιαζόταν ὁ Eminescu, δὲν ξέρω πῶς θὰ γράφαμε καὶ πῶς θὰ μιλούσαμε σήμερα οἱ Ρουμάνοι. Νὰ γράψεις μιὰ νέα λογοτεχνία σημαίνει νὰ βρεῖς νέα μέσα γλωσσικά, καὶ πρέπει νὰ ὁμολογήσουμε πὼς ἡ λογοτεχνικὴ δημιουργία τῶν τελευταίων δεκαετιῶν, σὲ ὅλες γενικὰ τὶς γλῶσσες, σημειώνει μιὰν ἀνανέωση τῶν ἐκφραστικῶν μέσων κ' ἕναν ἐμπλουτισμὸ τῆς γλώσσας.

Σωστὰ γίνεται λόγος σήμερα γιὰ μιὰ νέα ἐποχὴ στὰ γράμματα τῆς Ρουμανίας. Ἡ δάφνη ποὺ ἐπάξια στεφανώνει τὸ μέτωπό της θὰ μαραινόταν ὡστόσο, ἂν ἔπαυε ἡ φροντίδα γιὰ μιὰν ἀδιάκοπη ἀνανέωση. Μὲ τί μέσα ἐπιτυχαίνουμε αὐτὴν τὴν ἀνανέωση καὶ ποιά κατεύθυνση θὰ πάρει στὸ μέλλον ἡ λογοτεχνία μας, εἶναι ἐρωτήσεις ποὺ τὶς ἀπαντήσεις τους θὰ τὶς δόσουν οἱ συγγραφεῖς στὰ βιβλία τους. Ἡ κοινωνία ἀλλάζει ἀκατάπαυστα· καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀλλάζει γρήγορα, ὅσο σὲ καμιὰν ἄλλη ἐποχή. Ἡ ψυχολογία του, ἐπηρεασμένη ἀπὸ ἔκτακτα γεγονότα, παρουσιάζει οὐσιαστικὲς μεταβολές. Ἡ συζήτηση γύρω ἀπὸ μιὰ σύγχρονη λογοτεχνία, ποὺ ἀκολουθεῖ τὸ βῆμα τῶν μεγάλων αὐτῶν ἀλλαγῶν, γίνεται ἀντικειμενικὴ ἀνάγκη. Εἶναι αὐτὸ ἀκριβῶς ποὺ συμβαίνει σήμερα στὴ λογοτεχνία τῆς Ρουμανίας.

Μετάφραση: Γ. Δ. ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΑΔΗΣ

TUDOR ARGHEZI

ΑΡΡΩΣΤΟ ΧΕΡΟΥΒΕΙΜ

Ὁ ἄγγελός μου θυμᾶται ἀκόμη ἀπὸ τὸ χθὲς
Τὶς εὐτυχίες του τὶς πρωτινές.
Μὰ τώρα γεύεται τὸν οὐρανὸ
Σὰν μιὰ γαβάθα γάλα πικρὸ καὶ ἀχνιστό.
Τ' ἀστέρια του δὲν στέλνει πιὰ
Σὰν ἅγια λάβαρα ζωγραφιστά,
Κι' ὁ βραδυνὸς ἀγέρας δὲν σκορπᾶ σὰν χάδι
Μεθυστικὲς μοσχοβολιὲς ἀπὸ κρασὶ καὶ λάδι.
Ὁ κάμπος, τὸ λιβάδι, χάσανε τὸν ἀνθό,
Τὰ φύλλα τους, τὸ χρῶμα τους καὶ τὸν καρπό.
Κάτω ἀπὸ τὸ ζεστὸ οὐρανό, μαῦρα νερὰ
Σέρνουν λάσπες βραστὲς ἀπὸ ἄσφαλτο βαρειά.
Ὅπου κι' ἂν ψάχνει νὰ γείρει τὸ κεφάλι,
Ὁ τόπος εἶν' ἀγκαθερός, καρφιὰ ἔχει τὸ χορτάρι,
Οἱ γερανοὶ πετοῦν ψηλά, χωρὶς τὴ συντροφιά του,
Τὸ πέταγμά τους δὲν καλεῖ καθόλου τὴν καρδιά του.
Φωλιὰ μὲς στὴν καμάρα, ζωὴ παντοτινή,
Ἀξία πιὰ δὲ" ἔχουν στὴν ἄδεια του ψυχή.
Κι' ὅσο κυλᾶ, κι' ἀργοκυλᾶ ὁ θλιβερὸς ὁ χρόνος,
Πρώτη φορὰ ποὺ ἔνιωσε νὰ τὸν ζυγώνει ὁ πόνος,
Γιατὶ κρυφὰ κι' ἀπρόσμενα στὸ ἄσπρο του κορμὶ
Ἀρχίζει νὰ φυτρώνει τῆς γῆς ἕνα σπειρί.

Μετάφραση: ΚΑΙΤΗ ΣΙΣΜΑΝΟΓΛΟΥ

LUCIAN BLAGA

ΔΕΝ ΠΟΔΟΠΑΤΩ...

Δὲν ποδοπατῶ τὸ μπουμπούκι τοῦ κόσμου
γεμάτο θαύματα
καὶ δὲν σκοτώνω
μὲ τὸ μυαλό μου τὰ μυστήρια ποὺ ἀπαντῶ
στὸ δρόμο μου
στὰ λουλούδια, στὰ μάτια, στὰ χείλια ἢ καὶ στοὺς τάφους.
Τῶν ἄλλονῶν τὸ φῶς
πνίγει τὰ μάγια τοῦ ἀδιαπέραστου, κρυμμένο
σὲ ἄβυσσο μέσα σκοταδιῶν,
ὅμως ἐγὼ πλουτίζω μὲ τὸ φῶς μου
τὰ θαυμαστὰ τοῦ κόσμου
ὅπως καὶ τὸ φεγγάρι, ποὺ μὲ τὶς λευκές του ἀχτίδες
ὄχι μονάχα δὲν μικραίνει ἀλλά, τρεμάμενο,
τὸ μυστήριο τῆς νύχτας μεγαλώνει·
ἔτσι καὶ γὼ πλουτίζω τὸ σκοτεινὸ ἀκροούρανο

μὲ ἀναριγιάσματα κι ἅγια μυστήρια
κι ὅ,τι δὲν εἶναι νοητὸ
γίνεται ἀκόμα πιὸ δυσκολονόητο
κάτω ἀπ' τὸ βλέμμα τῶν ματιῶν μου,
καθὼς ἐγὼ ἀγαπῶ
λουλούδια, μάτια, χείλια,
ὡς καὶ τοὺς τάφους!

Μετάφραση: Γ. Δ. ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΑΔΗΣ

AL. PHILIPPIDE

ΡΟΜΑΝΤΖΑ

Ἄρρωστη μοῦ εἶναι ἡ σκέψη
καὶ νὰ τὴν ξερριζώσω θέλω
σὰν νάταν πόδι μιᾶς ἀράχνης.
Μοῦ πονᾶ κ' ἡ ψυχή, σὰν νάταν σάρκα!
Νὰ τὴν πετάξω ἀπὸ τὸ σῶμα μου πῶς θἄθελα,
νὰ μὴ τὴ νιώθω μέσα μου νὰ σπαρταρᾶ.
Νὰ τὴ σκοτώσω καὶ στὴν πλάτη μου νὰ τὴν φορτώσω,
στὴ ρεματιὰ νὰ τὴν πετάξω καὶ νὰ τῆς τραγουδήσω
ἕνα μενεξεδένιο μοιρολόϊ
σὰν αὐτὰ ποὺ σφυρίζει ὁ ἄνεμος σὰν φτάνει τὸ φθινόπωρο.

Εἶναι τὰ δειλινά μου
σὰν κάποια σπίτια,
ποὺ τοὺς λείπουν τὰ παράθυρα
κι' οἱ τοῖχοι τους γυμνοί...
οἱ νύχτες μου βαθειὲς εἶναι σὰν θάλασσες
ποὺ πάνω τους καράβια ταξιδεύουν
μὲ πράσινα φανάρια,
ὀρθάνοιχτα, σωστὰ ρουθούνια,
ποὺ λὲς νὰ καταπιοῦν ζητοῦν ὅσες αὐγὲς
μοῦ ἔχουν ἀπομείνει.

Ἔ, σεῖς καραβοκαπετάνιοι
τῆς σιωπῆς,
γεροφαντάσματα, τί ψάχνετε δῶ πέρα;
Μὲ μάτια σὰν κωλοφωτιές,
μὲ τὰ χέρια σας ἴδια παλαμάρια
νὰ πιάνετε τὶς δύστυχες ψυχές!
Τὴν ψυχή μου; Τὴν πέταξα στοὺς σκύλους,
γεροφαντάσματα, ἔ, σεῖς
καραβοκαπετάνιοι τῆς σιωπῆς.
Γεροφαντάσματα, τὶς πλῶρες
στρέψετε πίσω τῶν τρεχαντιριῶν σας,
ἄλλα δὲν ἔχω λόγια πιὰ γιὰ σᾶς!

Μετάφραση: Γ. Δ. ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΑΔΗΣ

LAURENTIU FULGA

Ο ΛΙΠΟΤΑΚΤΗΣ

Πέρασα τὴ νύχτα μου μαζὶ μὲ τὸν ὑπολοχαγὸ Χαλμιὲζ σ᾽ ἕνα σταῦλο τοῦ χωριοῦ. Εἴμασταν ξαπλωμένοι ὁ καθένας χώρια σὲ κάτι ἀχυρένια μιντέρια. Ἡ ἀτμόσφαιρα ἦταν ἐχθρική. Ἐχθρική. Γιατὶ πῶς γίνεται νὰ φερθεῖ σὰν ἄνθρωπος πρὸς ἄνθρωπο ὁ δήμιος μὲ τὸ θῦμα του;

Τὸ γεγονὸς εἶναι ὅτι τὸ τέρας τοῦτο μὲ τὴν ὡραία ὄψη (πραγματικὰ ἦταν ἀπίστευτα ὡραῖος. Ἦταν σὰν νὰ τὸν ἔπλασε ἡ μάνα του μὲ λιβάνι καὶ γαϊδουρόγαλο — μάγουλο ροδάκινο, μάτια ὑγρά, τρυφερά. Ἦταν σὰν πουτάνα πολυτελείας). Τὸ γεγονὸς εἶναι ὅτι ἀπ᾽ τὴ στιγμὴ ποὺ ἔπεσα στὰ χέρια τοῦ Χαλμιὲζ δὲν ἄκουσα ἀπ᾽ τὸ στόμα του οὔτε λέξη.

Διέταξε στρατονόμους νὰ μὲ ἀφοπλίσουν (ὡς καὶ τὸ λουρὶ τοῦ πανταλονιοῦ μου μοῦ τὸ πῆραν) καὶ μετὰ μὲ κλείδωσε ἐδῶ μέσα.

Τὸ κτῆνος! Ἔχει διαταγὴ λέει, νὰ μὲ κρατήσει φυλακισμένο ὡς τὸ πρωΐ, ὡς τὴν ὥρα ποὺ θἄρχιζε ἡ τελετὴ τῆς ἐκτέλεσης τοῦ φαντάρου ποὺ δοκίμασε νὰ λιποταχτήσει. Τώρα ὁ Χαλμιὲζ κάνει πὼς κοιμᾶται. Μὰ κοιμᾶται; Ἕνας διάβολος ξέρει τί μαγειρεύει μὲς στὴ σκυλίσια ψυχή του.

Ἀπ᾽ τὶς χαραμάδες τοῦ σταύλου τρυπώνουν κάτι λουρίδες φῶς, ἐνῶ σὲ τακτικὰ διαστήματα ἀκούεται τὸ μηχανικὸ βῆμα τοῦ φαντάρου ποὺ φυλάει σκοπός.

Γιὰ νὰ βρῶ σκοινὶ νὰ κρεμαστῶ ἀποκλείεται. Νὰ πνίξω πάλι τὸ Χαλμιέζ; Τὸ θεωρῶ παράλογο. Μὰ κι᾽ ἂν ἀκόμη τὰ κατάφερνα στὸ τέλος θἄπεφτα ἀπ᾽ τὶς σφαῖρες τοῦ σκοποῦ. Λοιπόν... τίποτα. Μπῆκα στὸν κύκλο τοῦ θανάτου ποὺ ὁλοένα στενεύει γύρω μου, ὥσπου νὰ μὲ πνίξει. Μένω μὲ τὰ χέρια πλεγμένα καὶ τὰ μάτια στὸ ταβάνι. Καλῶ τὴν Ἀλεξάνδρα. Μὰ κείνη δὲν ἔρχεται. Καλῶ τὸν πατέρα... δὲν μ᾽ ἀκούει. Μὲ πλημμυρίζουν χωρὶς τέλος χιλιάδες ἄλλες εἰκόνες, ψίθυροι, ἀρώματα, μελωδίες — σ᾽ ἕνα χαοτικὸ κύλισμα μὲς τὸ κεφάλι μου ποὺ τὸ καίει ὁ πυρετός. Σιγὰ - σιγὰ ὅμως νοιώθω τὸν πυρετό μου νὰ πέφτει καὶ — ἀπότομα — ἀρχίζω νὰ κρυώνω. Ἕνα παγερὸ ὑγρὸ μοῦ διαποτίζει τὸ αἷμα καὶ τὴ σάρκα. Κύματα ἀπὸ πειναμένες βδέλλες βγαίνουν ἀπ᾽ τὸ σκοτάδι καὶ μὲ κατασκεπάζουν. Μετὰ ἕνα σωρὸ μάτια μὲ περικυκλώνουν. Τὰ μάτια τῆς μάννας, τοῦ πατέρα, τῆς Ἀλεξάνδρας... Σπιθίζουν ἀπ᾽ τὶς χαραματιὲς τοῦ σταύλου καὶ μὲ κυττοῦν ἀνήσυχα.

Περνᾶ λίγη ὥρα.

Καὶ ξάφνου... μιὰ σιωπὴ τὰ βουβαίνει ὅλα. Μιὰ σιωπὴ ποὺ μοιάζει τὴ σιωπὴ τοῦ τουφεκιοῦ πρὶν τοῦ τραβήξεις τὴ σκανδάλη. Καὶ μὲς σ᾽ αὐτὴ τὴ σιωπὴ κάποτε ἀνεβαίνει ἕνας λυγμός. Κάποιος γρατσουνίζει τὸν τοῖχο τοῦ σταύλου καὶ κλαίει πνιχτά!

— Κύριε Ὑπολαχαγέ! φωνάζω στὸ Χαλμιέζ.

Εἴδατε πόσο εὐγενικὸς ἤμουν μὲ τὸν κέρβερό μου; Δὲν λησμόνησα οὔτε τὸ ὑπηρεσιακὸ πρωτόκολλο. Τοῦ μίλησα μάλιστα ψιθυριστὰ γιὰ νὰ μὴν τοῦ ταράξω ἀπότομα τὸν ὕπνο. Ἀλλὰ ὁ ληστὴς δὲν κοιμόταν, ἤ — μᾶλλον — κοιμόταν μὲ τὸνα μόνο μάτι, ἤ μὲ τὴ μισὴ μόνο συνείδηση. Μὰ εἶχε κι᾽ ἐκεῖνος ἀκούσει τί συνέβαινε πίσω ἀπ᾽ τὸν τοῖχο καὶ βιάστηκε νὰ μὲ καθησυχάσει.

— Μὴν τρομάζεις... μοῦ λέει. Εἶναι κεῖνος... Κ ε ῖ ν ο ς ντέ, ὁ «αὐριανός».

Σὲ τέτοιο χάλι κατέβασε τὸν ἄνθρωπο ποὖταν γιὰ νὰ ἐκτελεστεῖ αὔβριο. Σὰν νἄταν ἕνα κομμάτι παληοκρέας ποὺ θὰ τὸ πετοῦσε στοὺς σκύλους.

— Μά... κλαίει, τόλμησα νὰ πῶ.

— Συμβαίνει καμμιὰ φορά... μοῦ ἀποκρίνεται ἀνατριχιάζοντας.

— Κλαίει. Καὶ γρατσουνίζει καὶ τοὺς τοίχους... συνεχίζω.

— Γράφει καὶ στὸ σπίτι του... χαχανίζει ὁ Χαλμιὲζ εὐτυχὴς ποὺ εἶπε μιὰ τόσο πετυχημένη «ἐξυπνάδα».

Ἐγὼ ὅμως ἤρθα στὴ θέση ἐκείνου τοῦ δυστυχισμένου. Ἔγινα ἕνας μελλοθάνατος ποὺ ὁλομόναχος στὸ διπλανὸ ντάμι, κυκλωμένος ἀπὸ παραισθητικὲς παραστάσεις, γρατσουνίζω τὸν τοῖχο. Πράγματι... μπορεῖ νὰ σκαλίζει κάτι ἀνορθογραφίες στὸν τοῖχο. «Ἐδῶ πέρασε τὴν τελευταία του νύχτα ὁ στρατιώτης Τάδε ἐκ τοῦ χωρίου Τάδε περιμένοντας νὰ τουφεκιστεῖ ἀπ' τ' ἀδέλφια του τὸ ἔτος 1944, μήνα Αὔγουστο κλπ. κλπ.».

Σηκώνω τὸ κεφάλι μου καὶ τ' ἀκουμπῶ στὴν ἄκρη τοῦ παχνιοῦ.

— Γιατὶ τὸν καταδίκασαν σὲ θάνατο; ρωτῶ.

Ὁ Χαλμιὲζ μασουλάει τὰ λόγια του, διστάζει...

— Ἔ, νά... Λιποτάχτησε... ἀπάντησε στὸ τέλος καὶ τὸν ἄκουα πὼς κινοῦνταν ἀνήσυχα πάνω στὸ ἀχυρένιο μιντέρι του. Ἀλλά... τί διάολος σὲ καβαλλίκεψε ἐσένα; Ἔ; Σὲ φαγουρίζει ἡ γλώσσα σου; Κοιμήσου ποὺ νὰ σὲ πάρ' ὁ διάλος κι' ἄσε με ἥσυχο!

— Δὲ νυστάζω τοῦ εἶπα. Ἔπειτα θέλω νὰ μάθω...

— Σοῦ τᾶπα.

— Καὶ πῶς τὸν πιάσανε;

— Νόμιζε πὼς ἦταν εὔκολο σὰν ψωμοτύρι. Δὲν ἤξερε ὅτι στὰ μετόπισθεν εἶναι στημένα δίχτυα. Τὸν βούτηξαν καὶ μᾶς τὸν φέρανε πίσω ρεγάλο. Θὰ μ' ἀφήσεις τώρα νὰ κοιμηθῶ; Παράτα με γιατὶ αὔριο ἔχω δουλειά.

— (Ὄχι φύτρα τοῦ διαόλου! Δὲ θὰ σ' ἀφήσω νὰ κοιμηθεῖς! Ξέρω ὅτι ἔχεις «δουλειά». Μὰ ἂν αὐτὸ ἐσὺ τὸ λὲς δουλειὰ τότε οἱ φονιάδες μπροστά σου εἶναι ἄγγελοι. Ὄχι δὲ θὰ σ' ἀφήσω νὰ ἡσυχάσεις!) Εἶναι νέος; ρωτῶ.

— Δὲν τὸν εἶδα ἀποκρίθηκε ἀηδιασμένος ὁ Χαλμιέζ. Τότε ποὺ ἔφτασα ἐδῶ αὐτὸς ἦταν κλεισμένος.

— Καὶ δὲν εἶχες τὴν περιέργεια μωρὲ νὰ τὸν δεῖς;

— Ὄχι. Γιατί;

— Γιὰ ν' ἀλλάξεις μαζί του δυὸ λόγια ἀδελφέ! Νὰ ξέρεις τουλάχιστον ποιὸν θὰ σκοτώσεις!

— Δὲν ὑπάρχει λόγος.

— Αὔριο ὅμως θὰ τὸν δεῖς.

— Δὲν εἶμαι ὑποχρεωμένος.

— Ἐλπίζεις πὼς θὰ γλυτώσεις ἀπ' τὴ ματιά του;

— Σοῦ εἶπα. Δὲν εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ τὸν δῶ! εἶπε μὲ φανερὴ ἐπιθυμία ν' ἀποφύγει τὴν ἀπάντηση. Ἐγώ... ἔκανα κιόλα τὰ σχέδιά μου γιὰ τὸ πῶς θὰ συμβοῦν τὰ πράγματα καὶ τώρα ἔχω τὸ κεφάλι μου ἥσυχο. Θέλεις νὰ ξέρεις πῶς; Νά, θὰ κοιτάω ὁλοένα κατὰ τὸν οὐρανὸ ὥσπου νὰ φτάσουμε ἐ κ ε ῖ ποὺ πρέπει. Ἀποκεῖ κι' ὕστερα εἶναι δουλειὰ τοῦ Β. Ἐπιτρόπου. Νὰ διαβάσει πρῶτα τὴν ἀπόφασή, νὰ τὸν πάει ὡς τὴν ἄκρη τοῦ λάκκου, νὰ τοῦ ξηλώσει τὰ διακριτικὰ κλπ. κλπ. Ἡ δική μου δουλειὰ εἶναι πάλι ἄλλη. Νὰ ἀραδιάσω ἀντίκρυ του τὸ ἐκτελεστικὸ ἀπόσπασμα καὶ νὰ διατάξω «πῦρ». Τὸ ὑπόλοιπον τοῦ προγράμματος ἀφορᾶ πλέον τὸ γιατρό. Νὰ τὸν πλησιάσει, νὰ τοῦ πάρει τὸ σφυγμό, νὰ διαπιστώσει τὸ θάνατο καὶ μετὰ νὰ ἐπιτρέψει τὴν ταφή. Ἐγὼ σ' ὅλο τὸ διάστημα θὰ κοιτῶ κατὰ τὸν οὐρανό.

— Ἔτσι συμβαίνει πάντα;

— Ἔτσι.

— Βλέπω ὅτι γνωρίζεις θαυμάσια ὅλες τὶς διατυπώσεις. Ἔχεις διοικήσει κι' ἄλλοτε ἐκτελεστικὰ ἀποσπάσματα;

— Παρευρέθην σὲ πολλὲς ἐκτελέσεις.

— Εἶσαι δυνατὸς ἄντρας κ. Ὑπολοχαγέ.

— Ὁ πόλεμος μὲ σκήρυνε.

— Γιὰ πές μου ὅμως... Τόλμησες νὰ σκεφτεῖς τί σὲ περιμένει ἂν π.χ. ὁ μελλοθάνατος, τὴν τελευταία στιγμή, σπάσει τὴ γραμμὴ τῶν χωροφυλάκων, σὲ γραπώσει ἀπ' τὸ γιακὰ καὶ κυττώντας σε στὰ μάτια σὲ ρωτήσει: «Ὑπολοχαγὲ Χαλιμέζ! Δὲν ντρέπεσαι ρὲ νὰ κάνεις αὐτὸ ποὺ κάνεις;» Πές μου... Τί θὰ γίνει τότε;

Ὁ Χαλιμὲζ ἀναπήδησε ἀπ' τὸ μιντέρι του σὰν πάνθηρας. Τὸν βλέπω στὸ βρώμικο φῶς ποὺμπαινε ἀπ' τὶς χαραματιὲς σὰν κάτι φασματικό. Μοιάζει μὲ μεταμορφωμένο ἐφιάλτη. Ἡ ἀγγελική του ὁμορφιὰ ἄλλαξε ἀπότομα σὲ φρικιαστικὴ ἀσκήμια. Ἔμπηξε τὰ νύχια του στὸν ὦμο μου κι' ἄρχισε νὰ οὐρλιάζει.

— Τί ἔχεις μὲ μένα ρέ; Ἔ; Λέγε. Τί ἔχεις;

Δοκίμασα νὰ τοῦ ξεμακρύνω τὰ χέρια μὲ τὴν ἴδια ἀηδία ποὺ θὸ ξεμάκραινα μιὰ κάμπια. Μοῦ φάνηκε πὼς τὰ χέρια του μύριζαν θάνατο. Τὸν κύτταξα ἀτάραχα στὰ μάτια καὶ μετὰ τοῦ λέω μ' ἕνα χαμόγελο.

— Ἥσυχα ἀδελφάκι...

Κεῖνος ὅμως δὲν ὑπεχώρησε. Συνέχισε νὰ κρατᾶ τὰ νύχια του μπηγμένα στοὺς ὤμους μου καὶ νὰ μὲ τραβᾶ καίοντας τὸ πρόσωπό μου μὲ τὸ βρώμικο χνῶτο του.

— Νομίζεις ρὲ πῶς μπορεῖς νὰ παίζεις μαζί μου; Ἔ;

— Ἐγὼ δὲν ἔχω πιὰ τί νὰ χάσω Χαλιμέζ!

— Καὶ πρῶτον θὰ σὲ παρακαλέσω νὰ μοῦ μιλᾶς μὲ τὸν προσήκοντα σεβασμὸ «Κύριε Ὑπολοχαγέ».

— Μὴ μὲ ζαλίζεις!

— Θὰ μποροῦσα νὰ σὲ στείλω ἐκεῖ ποὺ θὰ πᾶς αὔριο κι' αὐτὴν κιόλα τὴ στιγμή! Τὸ ξέρεις; Θὰ πῶ πὼς δοκίμασες νὰ τὸ σκάσεις...

— Δὲ θὰ τὸ κάνεις. Ἕνας νεκρὸς νομίζω πὼς σοῦ φτάνει.

— Τότε γιατὶ δὲ μ' ἀφήνεις ἥσυχο; Ἔ; Πές μου. Γιατί;

Δὲν περίμενα τέτοιαν ἀντίδραση ἀπὸ μέρους του. Μιλώντας τον ὅπως τοῦ μίλησα δὲν ἤθελα παρά, ἁπλῶς νὰ γνωρίσω τὸ δήμιό μου. Μοῦ ἦταν ἀνυπόφορο νὰ σταθῶ ἀντίκρυ στὸ ἀπόσπασμα χωρὶς νὰ γνωρίζω ὡς τὸ βάθος τὸ φονιά μου. Ἂς τἄβαζε μὲ τοὺς ἠλιθίους ποὺ μᾶς ἔκλεισαν στὸ ἴδιο κελί. Τί νόμισαν τάχα; Ὅτι ὁ συγχρωτισμός μου μ' ἕναν δήμιο θὰ ἐξανέμιζε κάθε του ἐλπίδα καὶ ὅτι θὰ δεχόμουν τὸ πρωΐ νὰ τὸν ἀντικαταστήσω στὸ ἐκτελεστικὸ ἀπόσπασμα;

— Ἄκου κ. Ὑπολοχαγέ, τοῦ λέω. Θέλω νὰ τὸ νοιώσεις μιὰ καὶ καλὰ αὐτό. Ἐννοῶ τὴ διαταγὴ ποὺ μοὔδωσε ὁ Στρατηγὸς νὰ σὲ ἀντικαταστήσω αὔριο τὸ πρωΐ ὡς Διοικητὴ τοῦ Ἀποσπάσματος... Ἄδικα ἐλπίζεις. Δὲν πρόκειται σὲ καμμιὰ περίπτωση ν' ἀλλάξω ἀπόφαση.

— Δουλειά σου.

— Κι' αὐτὸ πρὸς δική σου ἱκανοποίηση. Γιατὶ ἔτσι γλυτώνεις ἀπ' τὴ γραμμὴ τοῦ πυρός. Μ' αὐτὸ δὲν ἀλλάζεις τὴ θέση σου;

— Ἔ, καί;

— Αὔριο ἢ μεθαύριο τὴν αὐγὴ θὰ μὲ ὁδηγήσεις καὶ μένα ἐκεῖ.

— Καὶ ποιὸ εἶναι τὸ φταίξιμό μου γι' αὐτό;

— Ἐντάξει. Τώρα ἄκου καὶ τοῦτο. Τὸν «αὐριανὸ» φοβήθηκες νὰ τὸν δεῖς καὶ νὰ τοῦ κουβεντιάσεις. Οὔτε καὶ αὔριο θὰ τὸν δεῖς. Θὰ κυττᾶς συνέχεια κατὰ τὸν οὐρανό. Ἔτσι;

— Ξαναρχίζεις;

— Ἐμένα ὅμως κύριε δὲ θὰ μπορέσεις νὰ μὲ ἀποφύγεις. Μὲ βλέπεις ἀπὸ τώρα. Μ' ἀκοῦς! Κουβεντιάζεις μαζί μου. Ἀπὸ μένα δὲ θὰ ξεφύγεις! Λύριο βράδυ ἢ μεθαύριο τὴν αὐγὴ — ὅταν ξεκινήσεις νὰ μὲ πᾶς ἐκεῖ ποὺ θὰ μὲ πᾶς — θὰ σ' ἁρπάξω ἀπ' τὸ γιακά! Καὶ θὰ σὲ ὑποχρεώσω νὰ μοῦ ἀπαντήσεις.

— Σὲ τί;

— Στὴν ἐρώτηση ποὺ σοῦ ἀπευθύνω ἀπὸ τώρα: «Κύριε Ὑπολοχαγὲ Χαλιμέζ. Δὲν ντρέπεσαι ρὲ νὰ κάνεις αὐτὸ ποὺ πᾶς νὰ κάνεις;» Ἀπάντησε!!

Τὰ χέρια του μὲ μιᾶς λασκάρησαν, σὰ νἄδειασαν ἀπὸ αἷμα, νὰ κρύωσαν. Τὰ μάτια του κυττοῦσαν σὰν τρελλὰ τὸν τοῖχο ποὺ ἦταν πίσω μου. Κάποτε ξεμάκρυνε ὡς τὴ μέση τοῦ σταύλου τρίβοντας τὰ βλέφαρά του γιὰ νὰ διώξει τὶς ὀπτασίες ποὺ τὸν περικύκλωναν σὰν τοὺς ἱστοὺς τῆς ἀράχνης.

— Τί ξέρεις ἐσύ... εἶπε πικρά.

— Τί εἶναι αὐτὸ ποὺ δὲν ξέρω κύριε Ὑπολοχαγέ; Λέγε.

Φαίνεται πὼς τὸ ἀπόστημα ποὺ εἶχε μὲς στὴ συνείδησή του ἔσπασε καὶ τὸ δηλητήριο σκόρπισε μέσα του καὶ τὸν φαρμάκωσε. Κι' ἔτσι τὸν ἔπνιξε ἡ ἀνάγκη νὰ μιλήσει. Ἄρχισε λοιπὸν νὰ μιλᾶ, μὰ χωρὶς ν' ἀπευθύνεται σ' ἐμένα. Θὰ μιλοῦσε φαίνεται στὸ θεό του, σ' ὅσον θεὸ ἔμεινε μέσα του καὶ τοὔδινε λογαριασμό.

Τρία ὁλόκληρα χρόνια λέει πολεμοῦσε. Ἀπ' τὸν Προῦθο ὡς τὸ Βόλγα καὶ πάλι πίσω. Ρίχθηκε στὸν πόλεμο τυφλὰ κατ' εὐθείαν ἀπ' τὰ στρατιωτικὰ θρανία φέρνοντας στὸν ὦμο του τὸ ἄστρο τοῦ Ἀνθυπολοχαγοῦ. (Ὑπολοχαγὸ τὸν κάμανε ἀργότερα γιὰ κάτι «ἡρωϊσμοὺς» κατὰ τὴν ὑποχώρηση). Τοῦ εἶχε τεθεῖ τὸ καθῆκον νὰ σκοτώσει καὶ νὰ σκοτωθεῖ γιὰ τὸ βασιληᾶ. Σκότωσε; Ποῦ νὰ ξέρεις; Ὅταν ξεχύνονται ἀπ' τὶς βραστὲς κάννες τόσες σφαῖρες, κι' ὅταν θερίζονται ἀπ' αὐτὲς τόσα κορμιὰ ποῦ νὰ ξέρεις ποιὸ εἶναι τὸ κορμὶ ποῦπεσε ἀπ' τὴ δική σου σφαῖρα; Ἡ ἄγνοια αὐτὴ σὲ ἀπαλλάσσει ἀπὸ κάθε πονοκέφαλο ἢ κοιλόπονο. Τὰ συμπλέγματα ἐμφανίσθηκαν πολὺ ἀργότερα καὶ συγκεκριμένα ὅταν ἄρχισαν (σύμφωνα μὲ τὸ ἀνακοινωθὲν) οἱ «ἐλαστικὲς» καὶ πολὺ «στρατηγικὲς» συμπτύξεις, ὥσπου φτάσανε στὴ Μολντόβα. Ἐκεῖ ἀποκορυφώθηκαν οἱ κρίσεις συνείδησης φτάνοντας ὡς τὴν τρέλλα. Πόλεμος στὸ ἔδαφος τῆς Ρουμανίας; Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀλήθεια. Στυγνή, πικρή, ἀβάσταχτη, μὰ αὐτὴ εἶναι.

Στὴ φάση αὐτὴ ὁ Χαλιμὲζ δὲν ἤξερε παρὰ μόνο ὅτι τὰ νεῦρα του σκόρπισαν. Ὅτι ὁ φόβος τοῦ ἔτρωγε τὸ σηκώτι, ὅτι μαῦρα προαισθήματα κύκλωναν ἀπὸ παντοῦ. Ὁ θ ά ν α τ ο ς! Σὲ ποιὰ τρύπα νὰ χωθεῖ γιὰ νὰ μὴν τὸν εὕρει; Ἔπειτα τοῦ συνέβη καὶ κάτι ἄλλο, ἀπ' τ' ἀπίθανα. Ὕστερα ἀπὸ τριῶν χρονῶν ἀσκητισμό, μὴν ἔχοντας τὴν τύχη ν' ἀνταμώσει ἔστω καὶ τὴν πιὸ ἄσκημη γυναίκα «γιὰ νὰ τὴν σκίσει σὰν σαρδέλλα». Ἐδῶ — στὴ Μόλντοβα — τοὔτυχε καὶ τοῦτο, σὰν νὰ τοῦπεσε ἀπ' τὸν οὐρανό. Σὲ μιὰ τοπικὴ ἐπίθεση κάτω ἀπὸ ἕναν κολασμένο βομβαρδισμὸ ξετρύπωσε μιὰ χωριάτισσα στὸ βάθος ἑνὸς κήπου, ἀνασκελωμένη πάνω στὸ γυμνὸ χῶμα.

Ἦταν σίγουρο. Ἀντὶ γιὰ τὸ θάνατο ἡ κοπέλλα προτιμοῦσε τὸ σφίξιμο μέχρι σκασμοῦ ἑνὸς νταβραντισμένου ἄντρα. Ἦταν νέα, μεγαλοσώματη, νηστικὴ γι' ἄντρα μέχρι τρέλλας. Ἔπεσε στὰ μπράτσα τοῦ Χαλιμὲζ καὶ τὸν κάλεσε νὰ ζήσει μαζί της τὸν ἐρωτικὸ χαμό. Ὁ Χαλιμὲζ ὅμως δὲν ἦταν πιὰ ἱκανὸς γιὰ τίποτα. Ἔμενε μπροστά της σὰν ξύλο. Τοῦ κάκου βασανίστηκε ἡ γυναίκα ν' ἀναστήσει τούς... νεκροὺς ἐκ τῶν νεκρῶν... Τὸ αἷμα κοίτανταν μέσα του σὰν ἀναλυωμένος πάγος κι' ἡ σάρκα του εἶχε μεταβληθεῖ σὲ ἴσκα. Στὸ τέλος τῆς κοπάνισε μιὰ μὲ τὴ μπότα καὶ γύρισε στὰ «πολεμικά του ἔργα». Τότε κατάλαβε πὼς γιὰ νὰ γλυτώσει ἀπ' ὅλα αὐτά, (ἀπ' τὸ θάνατο, ἀπ' τὰ βάσανα, ἀπ' τὴ σεξουαλικὴ ἀνικανότητα) μιὰ καὶ μόνη λύση ὑπῆρχε. Ἡ φυγή. Κι' ἦταν ἕτοιμος ὅταν — ἀπίστευτο — τοῦ πρότειναν ν' ἀλλάξει ἐθελοντικὰ τὴ θέση του (τῆς γραμμῆς τοῦ πυρὸς) μὲ τὴ θέση τοῦ Διοικητῆ ἑνὸς ἐκτελεστικοῦ ἀποσπάσματος. Πολὺ λίγο τὸν ἔνοιαξε τὸ ἂν οἱ ἄλλοι τὸν κυττοῦσαν μὲ

περιφρόνηση. Ἂς πᾶνε στὸ διάλο ὅλοι! Μιὰ μέρα ὅλα αὐτὰ θὰ ξεχαστοῦν κι' αὐτὸς θὰ βαδίζει μὲ τὸ μέτωπο ψηλά, καὶ μὲ τὸ βλέμμα στὸν οὐρανὸ ὅπως αὔριο. Στὸ διάλο οἱ τύψεις! Θἄμενε ζωντανός, ἐλεύθερος. Καὶ θὰ γιατρεύονταν καὶ ψυχικά. Ἔτσι κι' ἀλλοιῶς ὁ πόλεμος δὲν πρόκειται νὰ φτάσει ὣς ἐδῶ. «Ἐγὼ λέω πὼς μιὰ καὶ μπόρεσα νὰ φτάσω ὣς ἐδῶ θἄχω περισσότερες εὐκαιρίες νὰ πάω καὶ πιὸ πέρα. Δηλαδὴ νὰ τὸ σκάσω».

— Μὰ ἐσὺ εἶσαι λιποτάχτης ρέ! τοῦ πετάω κατάφατσα.

— Πῶς εἴπατε παρακαλῶ; ἔκανε σὰν ν' ἀνακάλυπτε γιὰ πρώτη φορὰ ὅτι ἤμουν κι' ἐγὼ ἐκεῖ. Τί εἶπες;

— Αὐτὸ ποὺ ἄκουσες! Κύριε Ὑπολοχαγὲ Χαλμὲζ εἶσαι ἕνας συχαμένος λιποτάκτης. Ὁ στρατιώτης ἐκεῖνος ἔφυγε ἀπ' τὸ μέτωπο γιατὶ ἀποζήτησε τὸ σπίτι του. Ἐσὺ τὄσκασες ἀπὸ φόβο. Ὁ στρατιώτης στάθηκε βλάκας φεύγοντας μέσα ἀπ' τὶς καλαμποκιές. Ἐσὺ ὅμως εἶσαι πονηρὸς καὶ γι' αὐτὸ τὄσκασες «ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως».

— Δὲ σοῦ ἐπιτρέπω! Ἀκοῦς; Δὲν σοῦ ἐπιτρέπω!

— Θὰ μοῦ ἐπιτρέψεις κύριε; Κι' αὐτὰ εἶναι τὰ τελευταῖα λόγια ποὺ σοῦ ἀπευθύνω. Σύμφωνα μὲ ὅλους τοὺς Νόμους ἔπρεπε νὰ συλληφθεῖς καὶ νὰ στηθεῖς μπρὸς στὸ ἀπόσπασμα. Ἀλλὰ κατάφερες ὄχι μόνο νὰ μὴν ἐκτελεσθεῖς ἀλλὰ καὶ νὰ ἐκτελεῖς τοὺς ἄλλους. Σὲ συγχαίρω.

Ξαφνικὰ μεταβλήθηκε πάλι σὲ τεερατόμορφη ἀράχνη καὶ οὐρλιαξε.

— Μὰ δὲν καταλαβαίνεις μπρὲ ἄνθρωπε ὅτι θέλω νὰ ζήσω; Τί διάλο! Τόσο κολοκύθας εἶσαι. Θ έ λ ω νὰ ζ ή σ ω μωρέ! Καὶ δὲ μὲ νοιάζει πῶς, καὶ μὲ ποιὸ ἀντάλλαγμα. Θ έ λ ω ν ὰ ζ ή σ ω!

Τότε ἀπ' τὴν ἄλλη μεριὰ τοῦ τοίχου ἀκούστηκαν δυνατώτερα χτυπήματα.

— Κι' αὐτὸς δὲ θέλει νὰ ζ ή σ ε ι, κύριε Ὑπολοχαγέ; Πήγαινε νὰ δεῖς τί θέλει. Κάνε τουλάχιστον αὐτὴ τὴ μικρὴ χειρονομία. Ὅσο γιὰ τὸν ἑαυτό μου δὲ θὰ σοῦ ζητήσω τίποτα. Ἄντε μούμια, τράβα.

Δίστασε λιγάκι ἀκόμη. Ἔλεγα πὼς δὲ θὰ σάλευε. Μὰ σὲ λίγο ἄνοιξε τὴν πόρτα καὶ βγῆκε. Στὸ ἄνοιγμα σχηματίσθηκε τὸ ἀσυμμάζευτο μπόϊ τοῦ σκοποῦ μὲ τὸ τουφέκι ἕτοιμο νὰ μοῦ τὸ φέρει στὸ κεφάλι ἂν ἔκανα νὰ κινηθῶ κατὰ τὴν ἔξοδο. Αὐτὸ μοῦ ἔλειπε τώρα...

Περίμενα ἀκίνητος, ἀνυπόμονος τὴν ἐπιστροφὴ τοῦ Χαλμέζ. Μεσολάβησε ἕνα κενό... κάτι σὰν διακοπὴ ἀνάμεσα στὴ ζωὴ καὶ στὸ θάνατο.

Τέλος ὁ Χαλμὲζ γύρισε παραπατώντας σὰν νἄταν μεθυσμένος. Τράβηξε πίσω του τὴν πόρτα καὶ τὴν ἔκλεισε. Δὲν εἶναι διόλου στὰ συγκαλά του. Στέκεται καὶ μετρᾶ χαμένα τὸ σταῦλο ἀπ' τὴν μιὰν ἄκρη ὣς τὴν ἄλλη.

— Πιστεύω πὼς τἄχει χαμένα, μοῦ εἶπε.

— Τί ἤθελε;

— Μιὰ τουφίτσα χορτάρι ἢ κάποιο λουλούδι... Κάνα στάχυ, λέει, ἢ κάνα κλαράκι. Τέλος πάντων κάτι ἀπ' αὐτὰ ποὺ θρέφει τὸ χῶμα.

— Τοῦ πῆγες;

— Μάζεψα ἕνα χερόβολο καὶ τοῦ τὸ πῆγα.

— Ἔ, νὰ ὅτι ἔχει ἀπομείνει κάποιο σπειρὶ ἀνθρωπιᾶς μέσα σου. Σὲ ρώτησε τίποτα;

— Ὄχι, τίποτα. Ἤθελε μόνο νὰ μοῦ φιλήσει τὸ χέρι. Δὲν τὸν ἄφησα.

— Καληνύχτα κύριε Ὑπολοχαγέ.

Εἶν' ἀλήθεια ἢ γελιέμαι; Ναί... Εἶν' ἀλήθεια. Ὁ Ὑπολοχαγὸς Χαλμὲζ ἔπεσε

στὸ ἀχυρένιο του μιντέρι, ἀγκάλιασε κάτι ἄχερα καὶ τἄσφιγγε κλαίοντας σὰ μικρὸ παιδί.

★

Ξεκινάσαμε.

Τὸ πρωϊνὸ δὲν ἔμοιαζε μὲ κανένα ἀπ' τὰ πρωϊνὰ ποὺ συνθέτουν τὸ σκηνικὸ γιὰ τέτοια γεγονότα. Δηλαδή: μολυβένιος οὐρανός, μὲ τὶς ὁμίχλες κρεμασμένες ὣς τὴ γῆ κάτι ποὺ σπρώχνει τὸ μελλοθάνατο νὰ φαντάζεται ὅτι ἡ φύση εἶναι θλιμμένη γιὰ χάρη του καὶ ὅτι συμμετέχει μ' ὅλη της τὴν ὕπαρξη στὴν τραγωδία ποὺ διαδραματίζεται.

Ἀπεναντίας. Ἦταν ἕνα πρωῒ φονικὰ ἀδιάφορο. Καὶ ἀφάνταστα ὡραῖο. Ἡ φύση ἦταν παραδομένη στὴ θεσπέσιά της ξεγνοιασιά, κι' εἶναι νὰ τερετίζεις ἀπὸ εὐτυχία γιατὶ ζεῖς, ἔτσι ποὺ ἀκόμη καὶ στοὺς ἐχθρούς σου νὰ τὸ εὔχεσαι νὰ πεθάνουν ἕνα τέτοιο τρελλὸ πρωϊνό.

Μὲ τὸν ἴδιο κλέφτικο τρόπο ποὺ ξεφακρύναμε ἀπ' τὸ προαύλιο τῆς Διοίκησης, μὲ τὸν ἴδιο κλέφτικο τρόπο — προχωρήσαμε ὣς τὸ ἔβγα τοῦ χωριοῦ... Δηλαδὴ κουφὰ καὶ βουβὰ γιὰ νὰ μὴ μᾶς μυριστοῦν οἱ ἄλλοι ἢ γιὰ νὰ μὴν ταράξουμε τὸν ὕπνο τοῦ Στρατηγοῦ μας. Πρῶτα διαβήκαμε μιὰ σειρὰ ἀπὸ μπερδεμένα δρομάκια γιὰ νὰ κατεβοῦμε στὸ τέλος σὲ μιὰ στενὴ χαράδρα ποὺ εἶχε ἐκλεγεῖ ὡς τόπος ἐκτελέσεως. Κεῖνα ποὺ σημειώνουν τὸ πέρασμά μας εἶναι τὰ πουλιὰ ποὺ πετοῦν ξελογιασμένα ἀπὸ κλαρὶ σὲ κλαρί. Τὴ συνοδεία μας κλείνει ἕνα πληγιασμένο κοπρόσκυλο ποὺ μυρίστηκε πὼς πηγαίναμε ποιὸς ξέρει — σὲ τί βασιλικὸ συμπόσιο ὅπου θὰ μποροῦσε νὰ γλύψει κι' αὐτὸς κάνα κοκκαλάκι.

Ἡ συνοδεία μας ἔχει τὴν παρακάτω διάταξη. Πρῶτος - πρῶτος βαδίζει ὁ Ὑπολοχαγὸς Χαλμές. Ἀμέσως μετὰ δώδεκα ἄντρες τοῦ ἀποσπάσματος σὲ μιὰ γραμμὴ γεωμετρικῆς ἀκρίβειας, ἔχοντας στὴ μέση τὸ μελλοθάνατο καὶ — τέλος — ἐγὼ πλαισιωμένος ἀπὸ ἕναν στρατιωτικὸ γιατρὸ καὶ τὸν κ. Βασιλικὸ Ἐπίτροπο. Τελευταῖος στὴ σειρὰ — ἀντιπροσωπεύοντας ἴσως τὸ στρατηγὸ — ἔρχεται ὁ κοπρίτης. Στὴν οὐσία ὅμως οἱ πραγματικοὶ κοπρῖτες εἶναι οἱ «ἐπίσημοι» ποὺ πλασιώνουν ἐμένα. Καὶ πρῶτα - πρῶτα ἡ «κουτσουλιὰ» κείνη ποὺ παρίστανε τὸ γιατρό. Εἶναι ρουφηγμένος καὶ στεγνὸς σὰν ξερὸς τσίρος ἔχοντας στὸ σαγώνι του ἕνα κοκκινοτρίχικο βουρτσάκι (μοναδικὴ κακομοιριασμένη προσδοκία γιὰ νὰ λογαριαστεῖ σὰν ἄντρας). Ἡ φωνή του εἶναι ψιλὴ σὰν σουβλιά. Ἀπεναντίας ὁ Ἐπίτροπος εἶναι ἕνας σεβάσμιος ὄγκος φορτωμένος μοῦσκλα καὶ λαρδί. Ἐπιδεικνύει ἕνα χαμόγελο τόσο ἡλίθιο καὶ πεταλουδίζει τὰ μάτια του μὲ τόση γυναικεία κοκετταρία πού, σίγουρα ἔξω ἀπ' τὶς νομικές του ἀπασχολήσεις θἄναι μιὰ αὐθεντικὴ μέγαιρα ἢ ἕνας χυδαῖος κύναιδος.

Ὁ γιατρὸς τρίβεται ὁλοένα γύρω μου γιὰ νὰ δείξει τὸ «ἀφύσικο» τῆς συμμετοχῆς του.

— Ὄχι διὰ παρομοίας «τελετὰς» μοὶ ἐδόθη τὸ ἰατρικόν μοι δίπλωμα, φίλε μου, ὄχι!

Ἐνῶ ὁ Ἐπίτροπος κρατώντας μου τὸ μπράτσο μοῦ πετᾶ καμμιὰ λέξη μὲ ὑπονοούμενα βρέχοντας ὁλοένα τὰ χείλη του καὶ κολλώντας τα στὸ μάγουλό μου. Ξέρει ὅτι εἶμαι ὁ μεθαυριανὸς «πελάτης» του.

— Ἔχεις καιρὸ ὡστόσο νὰ μετανοήσεις, φίλε μου... λέει γλοιώδικα. Μιὰ λεξούλα σου μόνο θέλω. Μιὰ λεξούλα σου κι' ἔχεις σωθεῖ. Θὰ πονέσει πολὺ ἡ καρδιά μου ἂν δὲν μπορέσω νὰ σὲ σώσω. Τ λές, νέε μου; Χί!...Χί...Χί...

— (Χμ... Κάτι θὰ κάνω γιὰ τὴν δική σου τὴν «καρδούλα» καὶ γιὰ τὸ «διπλωματάκι» τοῦ ἀλλουνοῦ, κανάγιες! Αὐτὸ λέω).

Στὴν πραγματικότητα ὅμως δὲν ἔλεγα τίποτα. Δὲν εἶχα κέφι ν' ἀρχίσω συζη-

τήσεις μ' αὐτὰ τὰ μαλακόστρακα. Γιατί, κατὰ τὴ δική μου ἄποψη αὐτὲς οἱ ἀποκρυφιστικὲς δυνάμεις εἶναι ἐκεῖνες ποὺ κυβερνοῦν αὐτὸν τὸν παράλογο κόσμο.

Δὲν εἶχε λοιπὸν κανένα νόημα. Τὸ μόνο ποὺ εἶχε ἀξία τοῦτο τὸ πρωῒ ἦταν ἡ ζωὴ αὐτοῦ τοῦ δυστυχισμένου ἀνθρώπου. Ἡ ὄψη του ἦταν σχεδὸν ἄσπρη, ταίριαξε παράξενα καὶ παιραισθητικὰ μὲ τὸ πράσινο τοῦ τοπίου. Ζητῶ μὲ τὸ βλέμμα μου τὸν ὑπολοχαγὸ Χαλμιέζ. Φυσικὰ δὲν ἤρθε ἀκόμη ἡ σειρά του νὰ μπεῖ στὴ σκηνή. Κυττάζει τὸν οὐρανό. Γιὰ τὴν ὥρα παίζει τὸ ρόλο του ὁ Ἐπίτροπος. Πιάνει τὸ φανταράκο ἀπ' τὸ μπράτσο. Κοντὰ στὰ προκλητικά του λίπη ὁ φαντάρος δείχνει κοκκαλιάρης. Ὁ Ἐπίτροπος πιὸ πολὺ τὸν σέρνει παρὰ τὸν ὁδηγεῖ κατὰ τὸ στύλο.

Ὁ στρατιώτης εἶναι μαλακός, μοιάζει μὲ ἄψυχο σκισμένο ροῦχο. Τώρα τὸν κυττῶ κι' ἐγὼ στὰ μάτια γιὰ πρώτη φορά. Εἶναι μελαχροινός, μὲ μιὰ κέρινη ἐπιδερμίδα. Τὰ χέρια του τρέμουν καὶ δὲν ξέρει τί νὰ τὸ κάνει τὸ χερόβολο τοῦ χορταριοῦ ποὺ τοῦ χάρισε ὁ Χαλμιέζ. Κοιτάζει τὸ ἀραδιασμένο μπουλοῦκι τῶν χωροφυλάκων ποὺ μὲ τὸ δάχτυλο στὴ σκανδάλη περιμένουν τὴ διαταγή. Δὲν τοῦ διαβάζουν οὔτε μισὴ φράση ἀπ' τὴν ἀπόφαση τῆς καταδίκης του, ὁ Ἐπίτροπος διάζεται νὰ ξεμπερδεύει μιὰ ὥρα ἀρχήτερα. Αὐτὴ τὴ βιασύνη τὴ βλέπει κανεὶς στὶς κινήσεις ὅλων, μιὰ ἀγωνία ὀδυνηρὴ σὰν πληγὴ ποὺ ἄνοιξε ἄξαφνα. Τοὺς μαστιγώνει ὅλους ὁ καιρὸς παραμορφώνοντας τὰ χαρακτηριστικά τους. Ἀκόμη κι' οἱ κινήσεις τοῦ Ἐπιτρόπου ἔχουν μιὰν ἀφύσικη σπασμοδικότητα. Ἔδεσε τὸν κατάδικο στὸ στύλο κυριαρχημένος ἀπόναν ἀδιόρατο φόβο. Στὰ χείλη τοῦ κακόμοιρου τοῦ παιδιοῦ ἄνθισε ἕνα μαραμένο γέλιο, ἕνα γέλιο τέλειας ἐγκατάλειψης. Ὁ Χαλμιὲζ κυττᾶ πάντα τὸν οὐρανό, ὁ γιατρὸς ψελλίζει κάτι σὰν προσευχὴ («Δέξου Κύριε εἰς τὸ βασίλειόν σου τὸν δοῦλον σου... Πῶς νὰ τὸν ἔλεγαν; Γύρισε κατὰ μένα. Σώπαινα. Τὸ ἴδιο θὰ ρωτάει αὔριο καὶ γιὰ μένα... Στὸ κάτω - κάτω ποιὸς εἶμαι; Τί θέλω ἐδῶ; Γιατὶ μοῦ ἦταν γραμμένο νὰ ζήσω ἐγὼ σήμιερα αὐτὸν τὸν ἐφιάλτη; Κι' ὁ μέγας κι' ἀκατανόητος Θεός, γιατὶ μένει τόσο ἀδιάφορος μπρὸς σὲ τέτοια ἐγκλήματα;

Ὁ γιατρὸς συνέχιζε τὸ τροπάρι του. Σὲ λίγο ἄρχισε νὰ τὸν συνοδεύει μὲ τὸ σκυλίσιο κλάμμα του κι' ὁ κοπρίτης.

Ὁ Ἐπίτροπος ἔβγαλε ἀπ' τὴν τσέπη του μιὰ μαύρη κορδέλλα. Ποιὸς ξέρει πόσα ζευγάρια μάτια ἔδεσε ὡς τώρα...

Ὁ στρατιώτης ὅμως τὴν ἀποδιώχνει. Στρέφει τὸ κεφάλι του δεξιὰ κι' ἀριστερὰ γιὰ νὰ τὴν ἀποφύγει. Τότε γίνεται κάτι τὸ ἀπίστευτο, κάτι ποὺ ἄλλαξε σὲ μιὰ μόνο στιγμὴ ὁλόκληρη τὴν ἱεροτελεστία.

Σαλεύοντας δεξιὰ κι' ἀριστερὰ γιὰ ν' ἀποφύγει τὴν κορδέλλα ὁ στρατιώτης ἀνακάλυψε ὅτι ὁ στύλος ποὺ ἦταν δεμένος ἄρχισε νὰ σαλεύει. Καὶ τότε μὲ μιὰ δύναμη ὑπεράνθρωπη πολλαπλασιασμένη ἀπ' τὴν ἐλπίδα νὰ σωθεῖ τινάχθηκε πρὸς τ' ἀπάνω ἀνατρέποντας μαζὶ μὲ τὸ στύλο καὶ χωρὶς νὰ τὸ ἐπιδείξει καὶ τὸν Ἐπίτροπο ποὺ ἔπεσε στὸν λάκκο ποὺ εἶχαν σκάψει γιὰ τὸν κατάδικο.

Ὁ στρατιώτης — ξαφνιασμένος ἀπ' τὴν ἀναπάντεχη στροφὴ ποὺ ἔπαιρναν τὰ πράγματα — στὴν ἀρχὴ κοίταξε γύρω μ' ἕνα βλέμμα χαμένο, ὕστερα μ' ἕνα σάλτο βρέθηκε μακρυὰ καὶ μ' ἄλλο ἕνα στὰ πρῶτα δέντρα τοῦ δάσους σέρνοντας ξοπίσω του καὶ τὸ στύλο σὰν τὸ Χριστὸ ποὺ ἔφυγε ἀπ' τὸ Γολγοθᾶ σέρνοντας μαζί του καὶ τὸ σταυρό του.

Ὁ Δημόσιος Κατήγορος πρόβαλε ἀπ' τόν... τάφο του πάνινος καὶ μ' ἀφροὺς στὸ στόμα ἄρχισε νὰ οὐρλιάζει.

— Κτήνη! Βλάκες! Τί κάθεστεεε! Πυροβολεῖστε! Πῦρρρ! Πιάστε τον! Ρίχτε του! Πῦρρρ! Λιγστές! Πῦρρρ!!

Τὸ πράμα ὅμως ἦταν πιὰ καθαρό, ἡ «μηχανὴ» εἶχε χαλάσει. Ἄρκεσε μιὰ διδίτσα γιὰ νὰ καταστρέψει ὁλόκληρη τὴν ἱεροτελεστία. Ὄχι τόσο γιατὶ ἀνατράπηκε τὸ τυπικὸ τῆς ἐκτέλεσης ὅσο γιατὶ προκάλεσε ἀναστάτωση στὴν ψυχὴ τῶν δημίων.

Βρισκόμουν πίσω καὶ δὲν ἔβλεπα τὶς φάτσες τους, τὶς φανταζόμουν ὅμως συντετριμμένες, πνιγμένες στὴν ἀπορία καὶ τὸ παράπονο.

Ὁ καθένας φαντάζονταν τὸν ἑαυτό του δεμένον στὸ στύλο, στὴ θέση τοῦ καταδίκου. Ἂν δὲν κατάφερναν νὰ τὸν πιάσουν καὶ νὰ τὸν ξαναστήσουν πάνω ἀπ' τὸ λάκκο κατὰ τὸ «γράμμα τοῦ Νόμου» ἦτα χαμένοι.

Πρόσεξα ὅμως ὅτι ἡ περισσότερη φρίκη συγκεντρώθηκε στὰ μοῦτρα τοῦ Χαλμιέζ, τυπικοῦ διοικητῆ τοῦ ἐκτελεστικοῦ ἀποσπάσματος. Ἂν δέχτηκε νὰ γίνει ἀρχιδήμιος τόκανε μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ τὸν ἀποσύρουν ἀπ' τὴν πρώτη γραμμή. Καὶ τώρα; Κινδύνευε νὰ στηθεῖ ὁ ἴδιος. Καὶ τώρα ποιὸς θἄδινε τὸ «παράγγελμα;» Ὤ, δὲν ἦταν ἐδῶ τὸ πρόβλημα. Θὰ βρίσκονταν καὶ ἄλλος ποὺ θὰ δεχόταν ν' ἀποσυρθεῖ ἀπ' τὴν πρώτη γραμμὴ σκοτώνοντας ἕναν ἀθῶο.

— Μαμελοῦκοι! οὐρλιαζε μὲ τὸ κεφάλι ἔξω ἀπ' τὸ λάκκο πάντα ὁ Δημόσιος Κατήγορος. Τώρα ἔμοιαζε μὲ γνήσιο μπουλτόγκ.

Τὸ μοπυλοῦκι τῶν χωροφυλάκων — ἐπὶ τέλους — ξεκίνησε. Οἱ σκοπευτὲς ἀκροβολίστηκαν κάνοντας ἁλυσίδα. Ἤξερα ὅτι ἡ κακοτυχία τοῦ δυστυχισμένου αὐτοῦ ἀνθρώπου ἦταν ἡ μόνη σωτηρία μου.

Βέβαια ὑπῆρχε κι' ἄλλη μιὰ σωτηρία. Νὰ τὸ σκάσω. Μὰ χωρὶς νὰ τὸ θέλω βρέθηκα κι' ἐγὼ νὰ τρέχω πίσω ἀπ' τὸ μοπυολοῦκι τῶν διωκτῶν του, μαζὶ μὲ τὸν Δημόσιο Κατήγορο ποὺ λαχανιάζει ξοπίσω μας μόλις καταφέροντας νὰ κουβαλήσει τὰ λίπη του. Μόνο ὁ κοπρίτης ἔμεινε πίσω καὶ συνέχιζε νὰ οὐρλιάζει ἀπελπισμένα.

Κάποτε ἀνεβήκαμε ἐπὶ τέλους στὸ λόφο. Μπρός μας μαύριζε ἕνα θερισμένο χωράφι. Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ στύλο ἔφευγε κατὰ τὸ ἄγνωστο ἐλπίζοντας πάντα σὲ μιὰν ἀνέλπιστη σωτηρία.

Ἡ ἁλυσίδα τῶν σκοπευτῶν τώρα προχωροῦσε σὲ ἀταξία. Ἄλλοι ἔτρεχαν γρηγορώτερα, ἄλλοι μένανε πίσω. Τὸ σβωλιασμένο χῶμα τοὺς δυσκόλευε τὴν τρεχάλα.

Ποιὸς ξέρει πάλι. Μπορεῖ — τώρα ποὺ ξέφυγαν ἀπ' τὸ βλέμμα τῶν ἀνωτέρων τους — νἄνοιωσαν κάποιες τύψεις... Κι' ἴσως γι' αὐτὸ νὰ πήγαιναν συρτὰ κι' ἀνάκατα γιὰ νὰ μὴν φορτώσουν στὴν ψυχή τους ἄλλο ἕνα ἔγκλημα. Ἴσως...

Κεῖνος ὅμως ποὺ πῆρε ἐπιτόπου τὴν ἐνδεχόμενη σωτηρία τοῦ καταδίκου ἦταν ὁ Δημόσιος Κατήγορος.

— Τεμπελόσκυλα! οὐρλιαζε συνέχεια μὲ τὴ γλώσσα ἀπ' ἔξω. Τραβάτε! Ξεκάντε τον! Πῦρρρ!

Τὸ σωστὸ εἶναι πὼς κι' ἂν ἤθελαν νὰ τὸν σκοπεύσουν δὲν θὰ τὸν πετύχαιναν. Γιατὶ παρασυρμένοι ἀπ' τὸ σκοτεινὸ φόβο ποὺ τρύπωσε στὴν ψυχή τους θ' ἀστοχοῦσαν. Ἀλλὰ θ' ἀστοχοῦσαν καὶ γιὰ ἕναν ἄλλο λόγο: Ἀνάμεσα ἀπ' αὐτοὺς καὶ τὸν ἴδιο παρενεβλήθη κάποτε ὁ Διοικητής του, ναί, ὁ ὑπολοχαγὸς Χαλμέζ. Πῶς ν'ἀνοίξειςπῦρπού ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ σκοτώσεις ἐκεῖνον; Ὁ Χαλμὲζ ἔδειχνε σὰν νὰ πῆρε τὴν ἀναστολή του μὲ πάθος. Ἔτρεχε σὰν τρελλὸς λιγοστεύοντας ὁλοένα τὴν ἀπόσταση ποὺ τὸν χώριζε ἀπ' τὸν κατάδικο. Κάποτε ἐπὶ τέλους ἔφτασε σὲ ἀπόσταση βολῆς καὶ τράβηξε. Τὸ βόλι πέτυχε τὸ στύλο ποὺ ἔσερνε ξοπίσω του σὰν ὁ Χριστὸς καὶ τινάχθηκαν κάτι πελεκούδια. Ὁ Χαλμὲζ ξανατράβηξε. Ὁ «Χριστὸς» κλονίστηκε. Ξανατράβηξε γιὰ τρίτη φορὰ μὰ — ἀπίστευτο — ὁ «Χριστὸς» ἀντ ἰνὰ σωριαστεῖ τάχυνε τὸ βῆμα. Ἕνα τέταρτο βόλι ὅμως τὸν ξάπλωσε νεκρό. («Τὸ σταυρὸ τῆς μάνας σου, Χαλμέζ, σὲ ζηλεύω! Μὲ τέσσερες σφαῖρες μπόρεσες νὰ σκοτώσεις τὴ λευτεριά!»).

Ἔσυραν τὸ νεκρὸ σὰν ψόφιο σκυλὶ καὶ τὸν πέταξαν στὸ λάκκο. Ὕστερα ξεκίνησαν — Ὅλοι οἱ ἄ ν θ ρ ω π ο ι — μὲ τὴ συνείδηση ἀναπαμένη. Οἱ ἄνθρωποι. Γιατὶ ὁ σ κ ύ λ ο ς ἔμεινε. Καὶ μὲς τὴ θανάσιμη μοναξιά του συνέχιζε τὸ ἀπελπισμένο του κλάμμα.

— Πεινάω σὰν λύκος εἶπε ὁ κ. Ἐπίτροπος ξεροκαταπίνοντας καὶ γλύφοντας

τὰ χείλη. Ἔτσι τὴν παθαίνω πάντα. Μετὰ ἀπὸ κάθε «ἐργασίαν» μὲ θερίζει ἡ πείνα.

— Ἡσύχασε. Ἔχω κάτι κονσερβάκια... τὸν παρηγόρησε ὁ γιατρός. Ἐλπίζω νὰ φτάσουν καὶ γιὰ τοὺς δυό μας.

Στράφηκα κατὰ τὸν Χαλμὲζ ποὺ ἐρχόταν ξοπίσω μαζὶ μὲ τὸ ἀπόσπασμα. Κάτι εἶχε πάθει. Κάποια στιγμὴ τραβήχθηκε στὴν ἄκρη τῆς δημοσιᾶς κι' ἄρχισε νὰ ξερνοβολᾶ. Γελοῖο φινάλε! Ἄλλοι νὰ πεινοῦν σὰ λύκοι κι' ἄλλοι νὰ ξερνοβολοῦν καὶ μάλιστα χωρὶς νὰ φᾶνε.

Μετάφραση: ΛΑΜΠΡΟΥ ΖΙΩΓΑ
(Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ βιβλίο «Ἡ Ἀλεξάνδρα καὶ ἡ Κόλαση»).

GEO BOGZA

ΠΛΑΝΗ

Ὅλοι μὲ κυνηγοῦσαν.
Μὲ κυνηγοῦσαν σὰν θήραμα
Σκαρώνοντας γιὰ λογαριασμό μου
Ἕνα σωρὸ πλάνες.
Μὲ κυνηγοῦσαν
Πιστεύοντας ὅτι εἶμαι μουρούνα
Καὶ μ' ἔβλεπαν
Σὰν μαῦρο χαβιάρι στὶς γαβάθες.
Μὲ κυνηγοῦσαν
Καὶ πίστευαν πὼς πέτυχαν
Τὸ πιὸ πετυχημένο τους κυνήγι.
Μὲ κυνηγοῦσαν
Νομίζοντας πὼς εἶμαι φάλαινα
Καὶ λογάριαζαν μὲ γυάλινα μάτια
Τὸ πόσοι τόνοι λίπος θά 'πεφτε
Στὸ μερτικὸ τοῦ καθενός.
Μὲ κυνηγοῦσαν
Χτίζοντας γύρω μου μ' ἐπιμονὴ
Τὴν προσωπική τους εὐτυχία.
Μὲ κυνηγοῦσαν...
Κι' ἐγὼ ὁ καημένος
Παρὰ τὸ φτωχό, κατάρτι
Ἑνὸς ναυαγισμένου πλοίου.

Μετάφραση: Μ. ΛΟΥΝΤΕΜΗΣ

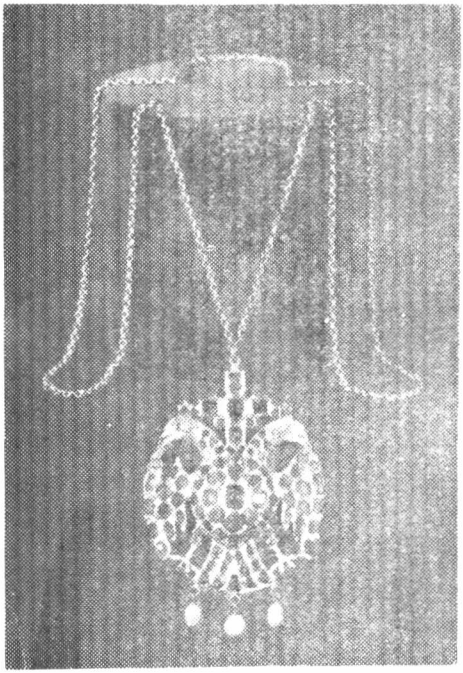

Ἐκκλησιαστικὸν ἐγκόλπιον ἀπ' τὴν ἐποχὴ τοῦ πρίγκηπα C. BRANCOVAN (18ος αἰώνας).

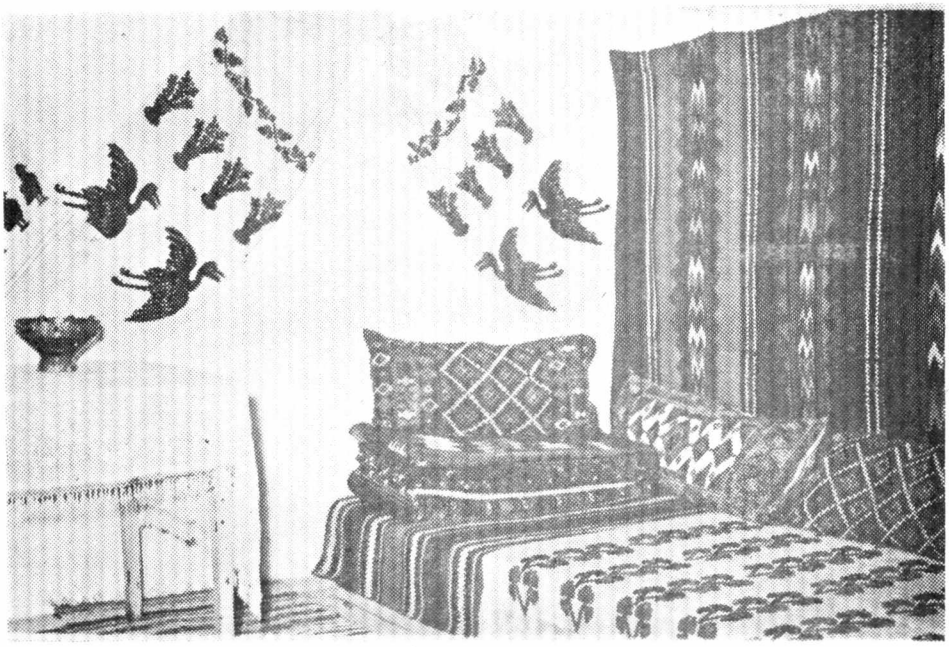

Ἐσωτερικὸ λαϊκοῦ σπιτιοῦ τοῦ χωριοῦ OSTROV.

EUGEN JEBELEANU

ΑΣΗΜΙ ΚΑΙ ΧΡΥΣΑΦΙ

Στὰ χρυσὰ μαλλιά σου καρφίτσα ἀσημένια
φοροῦσες, κ' ἦσουν πανέμορφη μέσα στὴ μαύρη νύχτα,
μὲ τὶς μεταξωτές σου μπούκλες νὰ χρυσίζουν,
φῶς ξανθὸ γιὰ νὰ λάμπει ἀκόμα κι ὁ Λαβύρινθος.

Πῶς θἄθελα νὰ ἦτανε τὸ διάστημα στὸ χέρι μου
ἕνα δίχτυ ἁπαλό, γιὰ πεταλοῦδες,
νὰ σὲ κλείσω ἐκεῖ μέσα στοὺς αἰῶνες,
ὅπως ἦσουν, μιὰ πιὰ δὲν μπορῶ νὰ σὲ πιάσω...

Ἀσημένια καρφίτσα στὰ χρυσὰ μαλλιά σου!
Κ' ἔγερνες, θησαυρὸς στὸν γαλανὸν ἀέρα,
δάσος ποὺ θρόιζε καὶ φλόγα ποὺ σκιρτοῦσε.

Μὲ θαμπώνεις καὶ σήμερα μὲ τὶς φωτιὲς ποὺ ρίχνεις,
κάτι ὅμως ἔχει ἀλλάξει:
εἶναι χρυσὴ ἡ καρφίτσα καὶ τὰ μαλλιὰ ἀσημένια!

Μετάφραση: Γ. Δ. ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΑΔΗΣ

VIRGIL TEODORESCU

ΣΤ' ΟΝΟΜΑ ΣΟΥ ΒΡΕΧΕΙ

Θὰ εἶμαι ὁ ἐραστής σου μέχρι τῆς πέντε ἡ ὥρα,
ποὺ οἱ νυχτερίδες ξεψυχοῦν ἐπάνω στὸ γοφό σου.
Ἐπειδὴ τ' ὄνομά σου μὲ τοὺς ἀνέμους ἀρχινᾶ,
καὶ μ' ἕνα καμάκι στὴ ραχοκοκαλιά.
Γιατὶ ὅπως κι ἂν τὸ γυρίσω, σκούζει καὶ βογγᾶ,
σὰν ἕνα λέπι γαλανό, σὰν σακὶ μὲ ὀστά.
Γιατὶ στ' ὄνομά σου οἱ νυχτερίδες στήνουν καρτέρι
καὶ ἡ Ντράγκα, ἡ βασίλισσα, στ' ὄνομά σου ντύνει
Γιατὶ στ' ὄνομά σου ἡ πεταλούδα μὲ τη νεκροκεφαλὴ
τὸ ἄσπρο φάντασμά της.
τὸ μισοσκόταδο ἀγαπάει.
Στ' ὄνομά σου βρέχει τὴν ὥρα ποὺ τὰ ἐλάφια
τὰ κέρατά τους σμίγγουν.
Στ' ὄνομά σου τῶν καραβιῶν ἡ πλώρη
ἀχολογεῖ τὰ πρωινὰ
κι' οἱ ψαράδες τὰ καμάκια τους πετοῦν
στῶν σκυλόψαρων τὴ ράχη.
Στ' ὄνομά σου, τὸ ἀπίθανα καθάριο,

τσιγάρα ζητοῦν καὶ κρυσταλλένιους χάρτες.
Σκουριάζουν τὰ κρυφὰ ἐκεῖ ὅπου τὰ χτυποῦν
καὶ στὸ μακρὺ τὸ διάδρομο τοῦ ὕπνου
φαντάσματα φονιάδων στιλέτα ἑτοιμάζουν.

Μετάφραση: ΚΑΙΤΗ ΣΙΣΜΑΝΟΓΛΟΥ

ION CARAION

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ

Ἀπ' τὰ μικρὰ κατοίκια εἴμουν τὸ πιὸ τυφλὸ
κι' ὁ μαχαιρὰς στὸ πανηγύρι τὸ ἔμαθε, δὲν ξέρω πῶς.
Κύριε ταχυδακτυλουργέ, σεῖς εἶστε ἕνας ταχυδακτυλουργὸς ἀληθινός;

Ναί, ναί, ἀλλὰ κοίτα νὰ δεῖς, αὐτό...
ἀπ' τὰ μικρὰ κατοίκια εἴμουν τὸ πιὸ τυφλό.

Κι' ἔνιωσα ἀπὸ τὴν πρώτη ἀρχὴ
τοὺς κόκορες δίχως λειριὰ στὸ αἷμα νὰ βουτᾶνε,
μὰ τώρα τὸν καραγκιοζοπαίχτη νὰ πιάσει ποιὸς μπορεῖ;
Ἔκανε φονικὸ καὶ ἔφυγε ἀλλάζοτας μορφὴ
καὶ τὸ μικρὸ κατοίκι ἔπαψε πιὰ ἀ ζεῖ.

Τὴν ὥρα αὐτὴ κανεὶς δὲν εἶναι σπίτι
τὸ ποτάμι στὴν ὄχθη ἔστρωσε τραπέζι
Κύριε, σχεδιάστε μου ἕνα τραπέζι στὸ χαρτί!
Κυρία μου, καὶ σεῖς, παρακαλῶ, ἕνα ψάρι!

Μετάφραση: ΚΑΙΤΗ ΣΙΣΜΑΝΟΓΛΟΥ

ST. A. DOINAS

ΣΙΝΤΡΙΒΑΝΙ

Πόσο γάργαρη ἡ ψυχὴ τῶν πηγῶν
Μὲ χίλιες ὑγρὲς συλλαβὲς
πληροῖ τὸ ἄπειρο.
Θαρρεῖς καὶ ραψῳδοὶ
Λαϊκοὶ
Μὰ ἐκλεκτικοὶ
Κι ἀσάλευτοι
Μεταβάλλουν σὲ τόξα
Ὅλα τὰ λόγια τοῦ φλογεροῦ καλοκαιριοῦ.
Λόγια ποὺ πάλλουν
Καὶ νύχτα μέρα ψάλλουν
Γιὰ νὰ μὴ σιγήσουν
Παρὰ ὡς φιλία στὰ χείλη.

Μετάφραση: Κ. ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

GEO BOGZA

Ρ Ι Τ Σ Ο Σ

Ἐκφράζω τὸν θαυμασμό μου στὸν Ρίτσο, καὶ τοῦ στέλνω μυρωμένη καὶ δροσόλουστη αὔρα ἀπ᾽ τὶς κορφὲς τῶν Καρπαθίων μέχρι τὶς ἡλιόλουστες καὶ μυθικὲς κορφὲς τοῦ Παρνασσοῦ.

Στὶς πλαγιὲς αὐτοῦ τοῦ βουνοῦ, ἐξευγενισμένου ἀπὸ παμπάλαιη μυθολογία, καθίσαμε κάποτε κ᾽ οἱ δυό μας, ἐγὼ εὐτυχισμένος γιατὶ βρισκόμουν στὸ πλάϊ ἑνὸς μεγάλου ποιητή, ἀπ᾽ τὴν γενεὰ τοῦ ὁποίου σὲ πολὺ μακρινὰ χρόνια ἕνας ἄλλος ποιητὴς στάθηκε πρωτοπόρος τῆς πιὸ διαλεχτῆς ποίησης τῆς ἀνθρωπότητας.

Φράουλες τῶν Καρπαθίων, γλυκαθεῖτε ἀκόμα πιὸ πολύ, τὸ καλοκαίρι αὐτό, γιὰ νὰ διῶξτε τὴν πίκρα ἀπ᾽ τὴν ψυχὴ αὐτοῦ τοῦ μεγάλου ποιητῆ, ποὺ ἐπειδὴ ἐξύμνησε τὴν λεφτεριά, τὴ στερήθηκε κατὰ τὰ πιὸ ὄμορφα χρόνια τῆς ζωῆς του.

Σκυλιά, ποὴ ἀγρυπνᾶτε στὶς στάνες τῶν Καρπαθίων, σκύψτε τὸ ἀπαλό σας μουσούδι στὴν παλάμη τοῦ Γιάννη Ρίτσου, γιὰ νὰ θυμηθεῖ πόσο ἀγαπητὸς εἶναι σ᾽ αὐτὰ τὰ λημέρια.

Καὶ σύ, προβατίνα τοῦ λαϊκοῦ μας μύθου*, πὲς ἀκόμα μιὰ φορὰ τὸ παραμύθι τὸ γεμάτο κοσμικὸ ρῖγος, σὰν ἀπότιση φόρου τιμῆς γιὰ τὸν μεγάλο Ἕλληνα ποιητή, ἐκ μέρους τῆς ρουμάνικης ψυχῆς, γεμάτης ποίηση.

Στὸ τελευταῖο τέταρτο τοῦ δικοῦ μας αἰώνα, βρέθηκαν πολλοί, — ποιητὲς προικισμένοι ἢ ὄχι — ποὺ χάρηκαν τὶς ὁμορφιὲς καὶ τὰ φαγοπότια τῆς χώρας, ποὺ ἐκτείνεται στὰ μέρη τοῦ Δούναβη καὶ ὕστερα ἀπὸ ἕνα ἢ δυὸ χρόνια, γύρισαν καὶ πάλι σ᾽ αὐτοὺς τοὺς τόπους, γιατὶ μέσα στὶς ψυχές τους ἀνάσαινε ὁ πόθος γιὰ τοὺς πελικάνους τοῦ Δέλτα τοῦ Δούναβη, ἢ γιὰ τὰ κρασιὰ τοῦ Κοτυνάρι. Ἀνάμεσα σ᾽ αὐτοὺς τοὺς σταθεροὺς φίλους τῆς χώρας μας, — μερικοὶ πολὺ γνωστοὶ στὸν τόπο τους, ἄλλοι λιγώτερο γνωστοὶ — ἡ παρουσία τοῦ Γιάννη Ρίτσου ἦταν μοναδική. Ἦρθε στὸν τόπο μας, χωρὶς νὰ φέρνει μαζί του τὴν κάρτα ποὺ νὰ σημειώνει λεπτομερειακὰ τὶς ἰδιότητές του, ἀλλὰ μὲ τὸ φωτοστέφανο μιᾶς μακρᾶς κάθειρξης ἑνὸς μεγάλου ποιητῆ σὲ ἑλληνικὸ νησὶ καὶ μὲ τὴν Εὐρωπαϊκὴ φήμη μεγάλου δημιουργοῦ κι᾽ ἀνάμεσα σ᾽ ὅλους αὐτοὺς ἀποδείχτηκε ὁ πιὸ σοβαρὸς κι᾽ ὁ πιὸ ταπεινὸς ταυτόχρονα.

Εἶπε πὼς θὰ κάνει στὴ γλώσσα του μιὰν ἀνθολογία τῆς ρουμάνικης ποίησης καὶ τὴν ἔγραψε, ἀποφεύγοντας τὶς δουλοσύνες καὶ τὰ κέρδη ποὺ ὑπέθετε ἡ συνεργασία μὲ μιὰ γραφειοκρατία — ποὺ ἐνέπνευσε τόσες ἄτυχες ἀνθολογίες — καὶ τὴν ἔφτιαξε μόνος του, τὴν τύπωσε ὁ ἴδιος, παρέχοντας τὸ κῦρος του σὰν ἐγγύηση στοὺς Ἕλληνες ἐκδότες. Εἶναι λιγοστοὶ οἱ φίλοι τῆς ρου-

μάνικης λογοτεχνίας, ποὺ ἔδειξαν ταυτόχρονα σὲ τέτοιο βαθμὸ καὶ ζῆλο καὶ ἀφιλοκέρδεια.

Χρέος εἶναι γιὰ κάθε ρουμάνο ποιητὴ — χρέος ποὺ δὲν λησμονιέται — νὰ θαυμάζει τὸν Γιάννη Ρίτσο.

Τὸ νὰ ἀποτίσω φόρο τιμῆς στὸν Γιάννη Ρίτσο εἶναι γιὰ μένα μιὰ ἀπ' τὶς πιὸ μεγάλες καὶ καθαρὲς χαρὲς τῆς ζωῆς μου.

Προβατίνα τοῦ λαϊκοῦ μας μύθου, αὐτὲς τὶς μέρες ποὺ ὁ μεγάλος μας φίλος ἀπὸ τὴν Ἀθήνα ἀνεβαίνει ἀκόμα ἕνα σκαλοπάτι τῆς ζωῆς — ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ ὁποίου κυττάζοντας πρὸς τὰ πίσω δὲν θὰ εἶδε λιγώτερες φορτοῦνες ἀπ' ὅσες εἶδε ὁ Ὀδυσσέας ὰν πάτησε ξανὰ στὴν Ἰθάκη — γίνου θαυματιυργὴ καὶ πέστου πόσο ἀγαπητὸς καὶ σεβαστὸς εἶναι σ' αὐτὰ τὰ λημέρια μας, ποὺ τὰ χάϊδευε κάποτε μὲ τὸ βλέμμα του. Ἦτα τότε ποὺ τὸ βλέμμα του ἀποπλανιόταν στὴν ἐλεύθερη ἔκταση τοῦ τόπου μας, τότε ποὺ βρίσκονταν πίσω ἀπ' τὰ συρματοπλέγματα, ἐνῶ ἐμεῖς ψηνόμαστε στὸν ἥλιο τῆς θάλασσάς μας.

Ἀπόδοση ἀπὸ τὰ ρουμανικά:
ΜΑΡΙΑ ΜΑΡΙΝΕΣΚΟΥ - ΧΥΜΟΥ

NINA CASSIAN

Η ΚΡΑΥΓΗ

Μὲ ὑγρὸ ἕνα χέρι σὲ ἄγγιξα,
μὲ ὑγρὸ ἕνα στόμα σὲ φώναξα.
Μ' ἔπνιγε ἡ ἀγάπη, ἀληθινὴ
σὰν τραγούδι.

Στὴν ὄχθη περιδιάβαζε
ζωὴ γεμάτος, ψηλόκορμος, βουβός,
ἀπ' τὴ νοτιὰ ξεκουφασμένος
κι' ἀπ' τὴ φωνή μου.

Ταραγμένος λιγάκι
γυρνοῦσες ποῦ καὶ ποῦ τὸ κεφάλι
καὶ τὸ δρόμο ἀκολουθοῦσες
χαμογελώντας παράξενα.

Τὰ λόγια μου ἦταν σταγόνες νεροῦ,
ποὺ ξέρουν ὡς καὶ τὴν πέτρα νὰ τρυπήσουν.
Καὶ σὺ διάβαινες στὴν ὄχθη ἀπέναντι,
γεμάτος ζωή, ψηλόκορμος, κουφός.

Ἀπόδοση: Γ. Δ. ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΑΔΗΣ

ΜΑΡΙΑ ΜΑΡΙΝΕΣΚΟΥ - ΧΥΜΟΥ

Η ΔΙΑΔΟΣΗ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ ΣΤΗ ΡΟΥΜΑΝΙΑ

Ι. Ἡ διάδοση τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας εἶναι παληὰ στὴ Ρουμανία, τόσο στὶς περιοχὲς τῆς Βλαχίας καὶ τῆς Μολδαβίας, ὅσο καὶ στὴν περιοχὴ τῆς Τρανσυλβανίας, ὅπου ἰδίως στὶς δύο μεγάλες πόλεις, Μπρασὸβ καὶ Σιμπίον ἤκμασαν οἱ περίφημες ἐμπορικὲς «κομπάνιες» τῶν ὁποίων «οἱ ἑταῖροι» ἐκτὸς ἀπὸ τὸ καθ' αὐτὸ ἐμπόριόν τους, ἀσχολοῦντο καὶ μὲ τὸ ἐμπόριο τῶν βιβλων καὶ ἔκαναν διάφορες μελέτες καὶ μεταφράσεις. Πολλοὶ νέοι Ρουμάνοι διαμορφώθηκαν στὸ περιβάλλον αὐτῶν τῶν ἐμπόρων καὶ μεταξὺ αὐτῶν ἀναφέρουμε τὸν πολυμαθῆ Στέφαν Μπεργκλέριου πού καταγόταν ἀπὸ τὴν πόλη Μπρασὸβ καὶ ὁ ὁποῖος μετὰ τὶς πανεπιστημιακές του σπουδὲς στὴ Λειψία ἔγινε ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους ἐκδότες ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων στὴ Γερμανία.

ΙΙ. Στὰ πλαίσια τῶν δύο αὐθεντικῶν σχολῶν ἐκαλλιεργεῖτο μαζὶ μὲ τὴν ἀρχαία Ἑλληνικὴ καὶ ἡ νεοελληνική, μέσῳ τῶν παραφράσεων πού ἐγίνοντο πάνω στοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας συγγραφεῖς. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο οἱ τελειόφοιτοι τῶν δύο σχολῶν μιλοῦσαν ἄμεμπτα τὴν νεολληνικὴ γλώσσα.

ΙΙΙ. Ἡ κατάργηση τῶν δύο αὐθεντικῶν σχολῶν δὲν ἐμπόδισε τὴν περαιτέρω μελέτη καὶ καλλιέργεια τῆς νεοελληνικῆς γλώσσας. Παρ' ὅλο πού ἡ γαλλικὴ ἐπίδραση εἶναι ὅλο καὶ πιὸ ἔντονη, διατηρεῖται ἕνα κλίμα εὐνοϊκὸ διὰ τὴν μελέτην καὶ τὴν διάδοση τῆς νεοελληνικῆς. Σ' αὐτὸ συμβάλλουν περισσότεροι παράγοντες. Ἀπ' αὐτοὺς ἀναφέρουμε: 1) τοὺς μαθητὲς τῶν μεγάλων διδασκάλων, τοῦ Φωτιάδη, τοῦ Νεοφύτου Δούκα καὶ τοῦ Βαρδαλάχου, ὅπως ὁ Πετράκε Ποενάρου, ὁ Ἀντὼν Πὰνν καὶ ὁ Ἐλιάντε Ραδουλέσκου. 2) Τοὺς Ἕλληνες ἐμπόρους, τὸν Σακελλαρίου τὸν Μεϊτανῆ, τὸν Μπέλλιο, τὸν Δάρβαρη, τὸν Χατζῆ Μόσχο, πού διατηροῦν σχέσεις μ' ὅλες τὶς ἑλληνικὲς παροικίες, ἰδίως τῆς Βιέννης, τῆς Βουδαπέστης καὶ τῆς Ὀδησσοῦ. 3) Τοὺς Ἕλληνες διανοούμενους ὅπως οἱ Ἰατροὶ Μαῦρος, Ἠπίτης, τοὺς διδασκάλους Κωνσταντῖνον Ἀριστία, Γεώργιο Ἰωαννίδη. 4) Τοὺς διδασκάλους πού διδάσκουν τὰ νεοελληνικὰ σὲ διάφορες οἰκογένειες πριγκίπων καὶ εὐγενῶν μπογιάρηδων, καὶ 5) τὰ τυπογραφεῖα πού τυπώνουν πολλὰ βιβλία ἑλληνικά, ἰδίως μὲ διδακτικὸν περιεχόμενον. Πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ τὰ βιβλία εἶναι πολλὲς φορὲς ἐκδόσεις βιβλίων πού ἔχουνε τυπωθεῖ στὴ Βιέννη ἢ στὴ Λειψία, ὅπως εἶναι «Ἡ κατ' ἐπιτομὴν γραμματικὴ Τερψιθέα τοῦ Νεοφύτου Δούκα, Βουκουρέστι, 1832. Ἡ νέα παιδαγωγία συντεθεῖσα ὑπὸ Ἰωάννου Κοκόνου Σμυρναίου, ἔκδοση ἑβδόμη, μετά τινος προσθήκης, Βουκουρέστι, 1836. Ἡ χρηστοήθεια τοῦ Βυζαντίου, σὲ μετάφραση νεοελληνικὴ τοῦ Ναοὺμ Ρμνυτσεάνου 1829 καὶ σὲ ρουμάνικη μετάφραση τοῦ Ἀντὼν Πάν. Ἐπίσης πρέπει νὰ σημειωθεῖ ἡ μετάφραση τοῦ Ἰσοκράτη, πού ἔκανε ὁ Ντινίκου Γκολέσκου καθὼς καὶ οἱ μεταφράσεις τῶν κωμωδιῶν τοῦ Μολιέρου, ἀπὸ τοὺς Λ. Κονδούρη καὶ Σερούϊον.

ΙV. Ζώντας σ' αὐτὸ τὸ περιβάλλον, ὅπου ἡ Ἑλληνικὴ παιδεία εὑρίσκετο στὸν ἀνθό της, οἱ Ρουμάνοι ποιητὲς ἀδελφοὶ Βακαρέσκου, Πάρις Μομουλεάνου, ὁ Ἰὸν Ἐλιάντε Ραδουλέσκου μιλοῦσαν πολὺ καλὰ τὰ Ἑλληνικά. Ὅσον ἀφορᾶ δὲ τὸν Ἐλιάντε Ραδουλέσκου πρέπει νὰ ἀναφέρουμε τὸ εἰδικό του ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν Νεοελληνικὴ Κουλτούρα καὶ ἰδίως γιὰ τὴν δράση τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ. Ὅπως ἀπέδειξε ὁ Νέστωρ Καμαριανὸς ὁ Ἐλιάντε Ραδουλέσκου στὴν ἐφημερίδα τοῦ «Κουριέ-

ρουλ Ρουμανέσκ» μὲ ἡμερομηνίαν 13 Αὐγούστου 1833, παρώτρυνε ὅλους τοὺς διανοούμενους νὰ συνεισφέρουν χρηματικὰ ποσὰ τὰ ὁποῖα νὰ σταλοῦν στὴν Ἑλλάδα γιὰ τὴν ἀνέγερση ἑνὸς μνημείου ποὺ νὰ ἀπαθανατίζει τὴν μνήμη τοῦ Κοραῆ. Τὸ γεγονὸς πὼς ὁ Ἐλιάντε Ραδουλέσκου, ἡ πιὸ ἀντιπροσωπευτικὴ φυσιογνωμία ἐκείνης τῆς ἐποχῆς ἔλαβε αὐτὴν τὴν πρωτοβουλία εἶναι ἕνα δεῖγμα εὔγλωττον γιὰ τὶς Ἑλληνορουμανικὲς σχέσεις στὶς ἀρχὲς τοῦ 19ου αἰώνα.

V. Ἡ ἑλληνικὴ παράδοση δὲν σβήνει τὸν 19ον αἰώνα καὶ ἡ ἐκπαίδευση στὴν Ἑλληνικὴ γλώσσα συνεχίζεται. Ὁ ποιητὴς Βασίλε Κίρλοβα γίνεται γνωστὸς μὲ τὸ ποίημά του «Ὁ λυπημένος βοσκός», γραμμένο κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τῆς νεοαναγεννητικῆς ποίησης ποὺ ἐκπροσωποῦσε ὁ Ἀθανάσιος Χριστόπουλος. Ἕνας ἄλλος ποιητὴς ποὺ ἐμορφώθη κάτω ἀπὸ τὴν ἴδια ἐπίδραση τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων εἶναι καὶ ὁ Γκριγκόρε Ἀλεξανδρέσκου, ὁ γνωστὸς ὑμνητὴς τῶν Ἱερολοχιτῶν ποὺ ἔπεσαν στὸ Δραγατσάνι. Αὐτὸς ἐδιδάχθηκε Ἑλληνικὰ μαζὶ μὲ τὸν Βασίλε Κίρλοβα, ἀπὸ τὸν Διδάσκαλο Ραφαὴλ στὸ Σπίτι τοῦ Νικολάου Χιώτου. Ὁ Δημήτριε Μπολιντινεάνου μαρτυρεῖ τὴν ὕπαρξη στὴ Ρουμανία μιᾶς ποίησης εὐγενοῦς καὶ γλυκειᾶς, τὴν ὁποία ἀντιπροσωπεύει ἰδίως ὁ Χριστόπουλος, οἱ ποιητὲς Βακαρέσι καὶ Κονάκι ποὺ ἔπλεκον μὲ τὶς ἀχτίδες τῆς Ἑλλάδος τοὺς κρίνους τῶν Καρπαθίων».

Τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ 19ου αἰώνα καθὼς καὶ ὁ 20ὸς αἰώνας ἀποδεικνύουν πὼς τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν Ἑλλάδα μένει ἀμείωτο. Ἡ καλλιέργεια τῆς νεοελληνικῆς συνεχίζεται στὶς φιλοσοφικὲς σχολὲς τοῦ Βουκουρεστίου, Γιασίον καὶ Κλουζ καθὼς καὶ στὰ ἐπιστημονικὰ ἱδρύματα τῆς Ἀκαδημίας. Ἡ ἑλληνικὴ γλώσσα καλλιεργεῖται ἐπίσης στὰ Σχολεῖα ποὺ διατηροῦν οἱ πλούσιες Ἑλληνικὲς παροικίες τοῦ Βουκουρεστίου Βραΐλας, Γαλατσίου, Κωνστάντζας καὶ Σουλινᾶ, ποὺ ἐξέδιδαν ἐφημερίδες, περιοδικά, λευκώματα καὶ ποὺ εἶχαν πολλὲς φορὲς δικούς τους ἐκδοτικοὺς οἴκους. Μεγάλο ρόλο ἔπαιξεν σ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ὁ Ἑλληνικὸς τύπος τῶν ἐν Ρουμανίᾳ παροικιῶν καὶ ἰδίως ἡ ἐφημερίδα «Νέα Ἑλλὰς» ὄργανον τῶν ἐν Ρουμανίᾳ Ἑλληνικῶν παροικιῶν καὶ ἡ ὁποία, διὰ τοῦ ἱδρυτοῦ της Κλεοβούλου Τσούρκα, ὑπῆρξε ὁ φωτεινὸς φάρος τῶν ἐν Ρουμανίᾳ Ἑλλήνων κατὰ τὴν δύσκολον περίοδον Β' Παγκοσμίου Πολέμου.

Σήμερα στὴ Ρουμανία τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὸν ἀρχαῖο καὶ νεοελληνικὸ πολιτισμὸ παραμένει ἀκμαῖο. Ταὐτόχρονα οἱ Ρουμάνοι ποιητὲς εἶναι ἐνημερωμένοι πάνω σ' ὅλα τὰ παγκόσμια γεγονότα καὶ παρακολουθοῦν τὴν Εὐρωπαϊκὴ καὶ παγκόσμια λογοτεχνία ἀπὸ τὴν ὁποία καὶ ἂν δέχονται καμιὰ ἐπίδραση, χωνεύεται ὅμως μέσα στὴ δική τους ἐκφραστικὴ ἀνάγκη.

VI. Σήμερα τὴ διάδοση τῆς Νεοελληνικῆς λογοτεχνίας ἔχουν ἀναλάβει στὰ πλαίσια τοῦ Κρατικοῦ λογοτεχνικοῦ πλάνου οἱ ἐκδοτικοὶ οἶκοι, ἰδίως ὁ ἐκδοτικὸς «Universal» ποὺ διευθύνεται ἀπὸ τὸν γνωστὸ Καθηγητὴ καὶ λογοτέχνη Ρομούλη Μουντεάνου καὶ ποὺ ἐξέδωκε μία ἐντυπωσιακὴ σειρὰ μεταφράσεων νεοελληνικῶν λογοτεχνῶν: Τσάτσο, Πρεβελάζη, Καζαντζάκη, Ι. Μ. Παναγιωτόπουλοι, Κρανιδιώτη, Ἀσημακόπουλο, Βαλέτα κλπ.

Ὁ ἴδιος ἐκδοτικὸς οἶκος ἐξέδωσε μία ὡραία καὶ πλήρη ἀνθολογία τοῦ νεοελληνικοῦ διηγήματος μὲ τὴν φροντίδα τοῦ Κώστα Ἀσημακόπουλου. Ὁ ἐκδοτικὸς οἶκος «Μινέρβα» ποὺ ἐξέδωσε τὴν πρώτη ἀνθολογία τοῦ νεοελληνικοῦ διηγήματος τὸ 1967 ἑτοιμάζει τώρα δίγλωσσο ἑλληνορουμανικὴ ἔκδοση τῶν ποιημάτων τοῦ Ἰὸν Πιλλάτ. Ὁ ἐκδοτικὸς οἶκος «Ἀλβατρὸς» ἐκδίδει τὴν μετάφραση τῶν ποιημάτων τοῦ Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου.

VII. Ἀπὸ τὸν Γκριγκόρε Ἀλεξανδρέσκου* ποὺ ἐξύμνησε τοὺς Ἱερολοχίτες, ἀπὸ τὸν Ντουίλιου Ζαμφιρέσκου ποὺ τραγούδησε τὸ Μεσολόγγι, συνεχίζοντας μὲ τὸν Χόρα Φουρτούνα ποὺ μετέφρασε τὸν Ὕμνο τῆς Εἰρήνης τοῦ Παλαμᾶ ἕως τὴν μεγάλη φάλαγγα τῶν λογοτεχνῶν ποὺ ἀντπιροσωπεύεται ἀπὸ τὸν Ἰὸν Μπράντ, τὸν Νικάτα Στανέσκου, τὸν Μαρὶν Πρέντα, τὸν Ἐουντζὲν Μὄάρμπου, τὸν Μαρὶν Σορέσκου ἡ Ρουμανικὴ λογοτεχνία δείχνει ἕνα ζωηρὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν Ἑλλάδα.

---

* Σ. «Η.Ε.»: Ὁ Γριγκόρε Ἀλεξανδρέσκου, Ρουμᾶνος ρωμαντικὸς ποιητὴς καὶ μέγας φιλέλλην, συνεκινήθη ἀπὸ τὴν ἡρωϊκὴ μάχη τοῦ Δραγατσανίου καὶ ἔγραψε τὸ ποίημα: **«Οἱ τάφοι τοῦ Δραγατσανίου»** τὸ 1847. Δημοσιεύθηκε στὸ πανηγυρικὸ τεῦχος τῆς «Η.Ε.» (Ἀφιέρωμα 1821—1971) γιὰ τὴν 150ετηρίδα ἀπ' τὴν παλιγγενεσία, τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1971.

CONSTANTIN BLANCUSI
(1876—1957)

Μπούστος παιδιοῦ
Μπροῦντζος: 1907
(Συλλογὴ Ἀκαδημίας G. OPRESCO)

«Δεσποινὶς Παγκανὺ»
Μπροῦντζος: 1931
(Συλλογὴ O. MOSESCO)

OCTAVEAN PALER

ΝΑΙ

Ναί, δὲν εἶναι πάντα μιὰ σοφία νὰ λὲς
Ὅτι οἱ μοῦσες σωπαίνουν ἀνάμεσα στὶς κάννες τῶν ὅπλων.
Οἱ λέξεις μου βρίσκονται ἐδῶ καὶ τὶς σφίγγω
Σὰν μιὰ λόγχη.
Μάνα συγχώραμε δὲν μποροῦσα νὰ κάνω ἀλλιῶς.
Ξέρω ἐσὺ σιωποῦσες ὅλη σου τὴ ζωὴ
Καὶ θὰ ἔπρεπε ἴσως τὸ ἴδιο νὰ κάνω κι' ἐγὼ
Ἀλλὰ ἔπρεπε κάποτε ἀπ' τὴ σιωπή μας
Νὰ ξεπηδήσει μιὰ φωνὴ
Ποὺ νὰ μοῦ γεμίζει τὸ στόμα μὲ ἐλπίδα καὶ δάκρυα
Καὶ μιὰ ἡλιόλουστη λύπη
ποὺ ἀνήκει, δὲν ξέρω, σὲ ποιὸν
Σὲ μένα ἢ στὸν τάφο μου. Ἀλλὰ
Αὐτὸ δὲν ἔχει σχεδὸν
Καμμιὰ σημασία.

Μετάφραση: ΛΑΜΠΡΟΥ ΖΙΩΓΑ

D. POPESCU

ΑΡΚΕΤΑ!

Τινᾶξτε ψηδὰ τοὺς σκυφτοὺς ὤμους
Πετᾶξτε ἀπ' τὶς ράχες σας τὴν ἀρχαία τυραννία!
Κρύα σκοτάδια, γεωλογικὰ μᾶς κυκλώνουν
Νερὰ χωρὶς σύνορα
Ὁρίζοντες πολλαπλασιασμένοι στὸ ἄπειρον
Ἀόρατη πύλη ἀπ' ὅπου φαίνονται
ἐξωτικὰ τοπία.

Μυαλὸ ποὺ τὸ διαφεντεύει τυραννικὰ
Τὸ πνεῦμα τῆς τρέλλας.
Βουβὸ ἐρωτηματικό, ἀποτυπωμένο
Πὰ στὴν κίτρινη ἐπιδερμίδα τοῦ μετώπου
Σκῆπτρο τῆς Ἔνθεης μανίας τοῦ Δία
— Ἄσαρκο χέρι τῆς τύχης —
Ποὺ ὑψώνεται γιὰ νὰ ἀκούσει τὴν καταδίκη του,
Θρόνοι, λαιμοτόμοι,
Λεπίδες ἀπὸ τροχισμένο σίδερο,
Ἁλυσίδες
Σημαῖες ὑποταγῆς, λάβαρα ζητιάνων
Λιτανεῖες ἁμαρτωλῶν τῆς Γέεννας

Γόνατα κοκκινισμένα ἀπὸ τὶς μετάνοιες.
Βοδινὰ μάτια, δακρυσμένα
Ποὺ ἱκετεύουν στὸν οἶκτο μας.
Θέληση ποὺ σώπασε γλύφοντας
Τὶς πληγές μας.
Χαμόγελα τοῦ πλήθους ζαλισμένα ἀπ' τὴν πεῖνα
Κι' ἀπ' τὸ αἷμα τῆς ἀρένας τοῦ τσίρκου.
Ὕμνοι, ποιήματα καὶ ὅρκοι
Ξαποστίλετε τοὺς γορίλες
Στὶς σπηλιὲς καὶ στὰ δάση!
Σπᾶστε τὰ ψεύτικα εἰκονίσματα!
Ἀποτρέψτε τὸ βλέμμα
Ἀπ' τοὺς ἐπαγγελματίες γόητες!
Πετάξτε τὰ δεκανίκια
Στηριχτεῖτε ὀρθοί!
Ἀνάμεσα σ' οὐρανὸ καὶ γῆ!

Παιδιὰ ἀτρόμητα τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου,
Τῆς εὐτυχίας καὶ τοῦ πόνου...
Πιστοὶ φρουροὶ
Τῆς Ἀρχῆς καὶ τοῦ Τέλους
Ἱππότες τῆς Ἀγάπης καὶ τῆς Ἐλπίδας
Ὁρμῆστε κατὰ τὸ ἄγνωστο
Νὰ γνωρίσετε τὸν ἑαυτό σας!

Μετάφραση: ΜΕΝΕΛΑΟΣ ΛΟΥΝΤΕΜΗΣ

TOMA GEORGE MAIORESCU

BASSO – RELIEF

Ἀνάμεσα ἀπ' τοὺς πέτρινους κίονες
Ἔμειναν γιὰ νὰ στηρίξουν τὸν οὐρανὸ
Οἱ κουρτίνες τῆς ὁμίχλης
Ποὺ κρύβουν τὶς φωλιὲς τῶν ἀετῶν.

Μπρὸς στὸ πανὼ τῆς μνήμης μου
Στέκουν σκαλισμένοι στὸ βράχο
Κάτι σοφοὶ γέροντες
Καὶ κάτι παράξενα ζῶα
Ποὺ κοιτοῦν
Πρὸς μιὰ κατεύθυνση
Ποὺ γνωρίζουν μόνο αὐτά.

Ἔχουν τὴ ματιά τους στραμμένη
Πρὸς τὸν δυσανάγνωστο ὁρίζοντα
Καὶ εἶναι ὁρατοὶ
Μόνο σ' ὁρισμένες ὧρες

Κι ἀπ' ὁρισμένη σκοπιὰ
Προσθέτοντας ἄλλη μιὰν ἔγνοια
Στὴ βασανιστική μας προσμονή.

Μετάφραση: ΜΕΝΕΛΑΟΣ ΛΟΥΝΤΕΜΗΣ

ION HOREA

ΕΠΟΣ ΓΙΑ ΤΑ ΠΟΥΛΙΑ

Ἀγαπῶ τὰ πουλιά.
Ἀγαπῶ τὰ φτερά τους
ποὺ ἀστράφτουν μέσ' τὸν πρωϊνὸ ἥλιο,
τοὺς κορυδαλλοὺς ἀγαπῶ
ποὺ σχίζουν τ' ἀπέραντο γαλάζιο,
τὰ κοτσύφια ποὺ τραγουδοῦν στοὺς κάμπους,
Μὰ πιὸ πολὺ ἀγαπῶ τὰ περιστέρια.

Ἀγαπῶ τὰ πουλιά.
Ἀγαπῶ τὰ λευκόχρυσα φτερὰ τῶν γλάρων
ὅταν ὑψώνονται σὲ σχῆμα σταυροῦ τὸ μεσημέρι,
πετώντας πάνω στοὺς βάλτους,
καὶ τὶς τσίχλες ἀγαπῶ ὅτα περνᾶνε κοπάδια.
Μὰ πιὸ πολὺ ἀγαπῶ τὰ περιστέρια.

Ἀγαπῶ τὰ ματωμένα φτερά τους
ὅταν οἱ πέρδικες σκάβουν τὰ χωράφια
καὶ χαλᾶνε τὰ σπαρτά.
Μὰ πιὸ πολὺ ἀγαπῶ τὰ περιστέρια.

Ἀγαπῶ τὰ πουλιά.
Τὶς χωματοφωλιές τους ἀγαπῶ
ποὺ στήνουν κάτω ἀπ' τὶς ἀστρέχες τῶν σπιτιῶν
τὶς φωλιὲς ποὺ φτιάχνουν μὲ ρίζες
μέσ' τὰ χαμόκλαδα
τὶς φωλιὲς ποὺ κάνουν μὲ φτερὰ
στὰ γιατάκια.
Μὰ πιὸ πολὺ ἀγαπῶ τὶς φωλιὲς ἀπὸ βέργες
ποὺ εἶναι κρυμμένες στὶς πυκνὲς φυλλωσιὲς τῶν δένδρων
ἢ στὰ σπλάχνα μιᾶς γέρικης ἰτιᾶς.

Ἀγαπῶ τὰ πουλιά.
Ἀκόμη κι ὅταν στὸ σύνορο τοῦ χωραφιοῦ μου
στήνω κάποιο σκιάχτρο
γιὰ νὰ μὴ χαλάσουν τὰ σπαρτά μου,
Ἀκόμη κι ὅταν διώχνω τὰ κοπάδια τῶν ψαρονιῶν
Ἀκόμη κι ὅταν τὸ φθινόπωρο βγαίνω
μὲ τὸ ντουφέκι μου στὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ
καὶ φονεύω καμμιὰ κάργια.

Ἀγαπῶ τὰ πουλιά.
Ἀγαπῶ τὶς πρασινογάλαζιες γκοῦσες τους
καὶ τὶς σταχτιὲς οὐρές τους,
καὶ τὰ ράμφη τους τ κίτρινο ἐνστόμισμα
καὶ τὰ μάτια τους ποὺ μοιάζουν μὲ σπόρους καναβιοῦ
τ' ἀηδόνια ποὺ λικνίζονται στὶς ἰτιὲς
φωνάζοντας τὰ πρωϊνά,
τοὺς ξυλοτρύπτες ποὺ δουλεύουν ὅλη μέρα.
Μὰ πιὸ πολὺ ἀγαπῶ τὰ περιστέρια.

Ἀγαπῶ τὰ θορυβώδη κοπάδια τους
ὅταν ταΐζου τὰ πουλάκια τους
κι ὅταν μαθαίνουν τὰ σπουργιτάκια νὰ πετᾶνε
πάνω ἀπ' τὶς αὐλὲς καὶ τὰ περιβόλια
καὶ τὰ χελιδόνια νὰ σχίζουν τὸν ἀέρα,
Μὰ πιὸ πολὺ ἀγαπῶ τὰ περιστέρια.
Ἂν ἤμουν Ἴκαρος
θὰ μάθαινα ἀπ' τὰ πουλιὰ νὰ πετῶ,
καὶ θἄταν ἀρκετὸ ν' ἀγαπήσω
τὸ πρωϊνὸ πέταγμά τους
ὅταν ὑψώνονται στὸν οὐρανὸ
σὰ ν' ἀναπηδοῦν ἀπ' τὴν ψυχή μου.
Μόνο ἂν θἄμουνα ὁ Ἴκαρος
πεσμένος πάνω στὴ γῆ
Ὕστερα ἀπ' τὸ πρῶτο πέταγμα
θἄταν ἀρκετὸ ν' ἀγαπῶ
τὸ βραδυνὸ πέταγμά τους.
Ὅταν ἡ γῆς ὑψώνεται μαζί τους
γιὰ νὰ πιάσει τὴν τρεμόλαμψη τοῦ ἡλιου
τότε ἀγαπῶ τὰ χελιδόνια
καὶ τὴ λαλιά τους,
Μὰ πιὸ πολὺ ἀγαπῶ τὰ περιστέρια
ποὺ κατεβαίνουν μέσ' τὴν ψυχή μου
ἔτσι ὅπως θὰ μπαίνανε σπίτι τους.

Μετάφραση: ΛΑΜΠΡΟΣ ΖΙΩΓΑΣ

AL. ANDRITOIU

ΜΑΡΙΑ

Ὅλα ὅσα μούταξες
Ἦταν ψέματα κι' ὀνείρατα.
Ἦταν κεριὰ σ' ἐρημωμένα παρακλήσια
Μαρία.

Στ' ἀλαβάστρινο στῆθος σου·
Κουρνιάζει ἡ ἁμαρτία τῶν πρωτόπλαστων

Τὸ φεῖδι σοῦδωσε τὸ δῶρο ὁλόπρωτο,
Μαρία.

Μπορεῖ ἐσὺ τὰ πάντα τώρα νὰ τὰ τέλειωσες
Μετὰ ἀπὸ τόσες μελωδίες κι' ἔρωτες
Ποὺ αἰῶνες θὰ μοσκοβολοῦν στὴν μνήμη μου,
Μαρία.

"Οπου καὶ νᾶναι θὲ νὰ πᾶς στοὺς οὐρανοὺς
Καὶ τοὺς ἁγίους ὅλους τοὺς παρθενικοὺς
Στὴν ἁμαρτία τῆς σάρκας θὰ τοὺς σύρεις
Μαρία.

Τὰ στόματά μας μένουν μπολιασμένα
Μὰ στὴ Δευτέρα Παρουσία
Θὰ ξαναγαπηθοῦμε ἐμεῖς οἱ δύο
Μαρία.

Εἶσαι ἕνα νούφαρο τῆς νιότης μου ἐσὺ
Κι' ἂν τὴν ἀγάπη μας ἐπρόδωσες - ἐγὼ
Σὲ συγχωρῶ μ' ἕνα δάκρυ μου πικρό,
Μαρία.

Μετάφραση: ΛΑΜΠΡΟΣ ΖΙΩΓΑΣ

VASILE NICOLESCU

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΣΟΔΕΙΑΣ

Σὰν ἀσημιένιος δίσκος τῆς σοδειᾶς εἶχαν καθήσει
ἄπειρ' ἀστέρια, ἀθώρητα, μετέωρα, ἐνῶ
τὸ οὐράνιο τόξο — δέντρο πύρινο — εἶχε ἀνθίσει
σ' αὐτὸ τὸ τελευταῖο τοῦ κόσμου πρωϊνό.

Πελεκητοὶ κομῆτες, πόσες ντάλιες πηγωμένες,
τί θησαυροὶ σὲ κώχη φωσφορίσιας πυροστιᾶς...
Κ' ἦταν νεράϊδες σὰν κοιτοῦσες, μαγεμένες,
χωρὶς ὀνόματα, οἱ γλῶσσες τῆς φωτιᾶς.

Μετάφραση: Κ. ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

MARIN PREDA

ΤΟ ΑΛΟΓΟ

Ὁ Φλόρεα Γκεόργκε εἶχε νὰ κάνει ἕνα σωρὸ δουλειές, ἀλλὰ ἀπ᾽ ὅλες ἦταν μιὰ ποὺ τὴν εἶχε σκεφτεῖ ἀπὸ χτὲς κι᾽ ἔπρεπε νὰ τὴν τελειώσει τώρα τὸ πρωΐ, πρὶν ἀκόμα βγεῖ ὁ ἥλιος καὶ τὸν πιάσουν οἱ ζέστες.

Εἶχε σηκωθεῖ νωρίτερα κεῖνο τὸ πρωινό.

Ἀφοῦ κατάπιε κάμποσα σβώλια μαμαλίγκα μὲ τυρί, πῆγε στ᾽ ἀχούρι κι᾽ ἄρχισε ν᾽ ἀνακατώνει κάτι ἁλυσίδες καὶ λουριά, ὕστερα τὰ παράτησε, πῆρε ἕνα καπίστρι καὶ πλησίασε τὸ ἄλογο, ποὺ κοίτονταν ἀκίνητο κοντὰ στὸ παχνί. Ἔχωσε τὸ κεφάλι τοῦ ἀλόγου στὸ καπίστρι καὶ τὸ τράβηξε σιγὰ στὴ μέση τῆς αὐλῆς.

Ἀπὸ τὰ μύρια ἀστέρια τῆς περασμένης νύχτας τρεμόλαιμπαν ἀκόμα στὸν οὐρανὸ κάτι μελανιασμένα ἄστρα. Μέσα στὴ σιγαλιὰ ὁ δροσερὸς καὶ καθάριος οὐρανὸς ἀσπρόφεγγε πάνω ἀπὸ τοὺς λόφους καὶ τὶς ἀκακίες, ποὺ ἔφραζαν τὸ ἔμπα τοῦ χωριοῦ.

Ἦταν ἕνα ψηλό, γέρικο ἄλογο μὲ σουφρωμένο τὸ πετσὶ κάτω ἀπ᾽ τὴν κοιλιὰ καὶ φαγωμένο παντοῦ ἀπὸ τὴ λαιμαριά. Μόλις ποὺ περπατοῦσε, μὲ κρεμασμένο τὸ κεφάλι, σερνάμενο βαρειὰ - σιγά, σὰν ἕνα μεγάλο καὶ σαραβαλιασμένο νεροβάρελο. Στὴ μέση τῆς αὐλῆς σταμάτησε πετρωμένο κι᾽ ὕστερα, ὅταν ὁ κύρης του τὸ τράβηξε ἀπὸ τὸ καπίστρι, ὅλα τὰ κόκκαλά του ἄρχισαν νὰ λύνονται καὶ νὰ πεντιοῦνται, κι᾽ ἔτσι μπόρεσε νὰ κάνει δυὸ - τρία βήματα· λογῆς - λογῆς κοκκαλάκια καὶ χορδὲς ἔβγαιναν ἀπὸ τὶς κλειδώσεις κι᾽ ἀνάμεσα ἀπ᾽ τὰ πλευρά του κι᾽ ἔσμιγαν παράξενα γιὰ ν᾽ ἀργοκινήσουν τὰ τέσσερα ποδάρια του.

Ὁ Φλορέα Γκεόργκε, δίπλα του, ἄρχισε νὰ γελάει· σταμάτησε μιὰ στιγμὴ καὶ τὸ κοίταξε πῶς στέκει ἀχαμνὸ στὴ μέση τῆς αὐλῆς, μὲ τὶς πλατσουκωτὲς χηλές, σὰ δυὸ μαῦρα τσανάκια χωμένα στὴ λάσπη, καὶ πῶς δὲν μπορεῖ νὰ περπατήσει. Πῆγε πιὸ κοντά του κι᾽ ἄρχισε νὰ τὸ χαϊδεύει, τραβώντας το ἀπὸ τὸ τσουλούφι, ποὺ κρεμόταν στὸ κούτελό του:

— Ἄινε, λεβέντη, ἄιντε νὰ πηγαίνουμε, εἶπε σὲ λίγο κι᾽ ὕστερα τράβηξε γιὰ τὴν αὐλόπορτα, σέρνοντας πίσω του τὸ ἄλογο ἀπ᾽ τὸ καπίστρι.

Ὅταν βγῆκαν στὸ δρόμο, σταμάτησαν πάλι. Ξαφνικά, τὸ ἄλογο φταρνίστηκε, σκορπώντας παντοῦ τὶς μύξες του.

— Ἔ, ψωράλογο, ἔκανε ὁ Φλόρεα κι᾽ ἄρχισε πάλι νὰ γελάει.

Ὕστερα τοὔπε μαλακά:

— Μὲ γέμισες μύξες, ἀλλὰ δὲν πειράζει. Ἄινε, πᾶμε τώρα.

Καὶ πῆραν σιγὰ τὴ δημοσιά. Βάδιζαν στὴ μέση τοῦ δρόμου. Τ᾽ ἄλογο πατοῦσε βαρειὰ καὶ στὸ κάθε βῆμα τὰ κόκκαλά του ἔβγαιναν μυτερὰ πρὸς τὰ πάνω, ἕτοιμα νὰ τοῦ ξεσκίσουν τὸ πετσί.

— Ἄιντε, γεροντάκο μου, καὶ τἄφαγες τὰ ψωμιά σου... Ἄϊντε, ζῆσε, μαῦρε μου, νὰ φᾶς χλωρὸ τριφύλλι...

Μπροστὰ σ᾽ ἕνα πηγάδι τ᾽ ἄλογο σταμάτησε ἀπότομα. Ὁ Φλόρεα φουρκίστηκε τώρα γιὰ καλά. Δὲ σήκωσε κὰν τὰ μάτια νὰ κοιτάξει τὸ ἄλογο κι᾽ οὔτε γέλασε πιά. Μιὰ σκέψη σκοτείνιασε τὸ μυαλό του κι᾽ ἀνατρίχιασε τὸ κορμί του. Μὰ δὲν κράτησε πολύ. Σὲ λίγο τὸ χέρι του ἔσφιξε γερὰ τὸ καμτσίκι καὶ τὸ πλατάγιασε στὸν ἀέρα:

— Ντί:..

Τὸ ἄλογο ὅμως δὲν τὸ κούνησε ρούπι.

— Νερὸ ζητᾶς!... μουρμούρισε. Ἔ, νὰ σοῦ δώσω νερό...

Ὁ Φλόρεα Γκεόργκε σίμωσε τὸ πηγάδι, ἄφησε τὸ καπίστρι κι' ἅρπαξε τὸν κουβά. Μ' ἕνα ἀπότομο τίναγμα τὸν πέταξε ἀναποδογυρισμένο στὸ πηγάδι. Ὕστερα τὸν ἔβγαλε γεμάτο καὶ τὸν ἔχυσε στὴν κοπάνα. Ἔβγαλε καὶ δεύτερο κουβά. Τὸ ἄλογο τέντωσε τὸ λαιμό, ἔχωσε τὴ μούργη του στὴν κοπάνα κι' ἤπιε. Ἔβλεπες τὸ νερὸ πῶς κυλοῦσε στὸ λαρύγγι καὶ τὸ ἄκουγες πῶς ἔπεφτε στὴν ἄδεια κοιλιά του.

Στὴν πρωινὴ σιγαλιά, ἄνθρωπος καὶ ζῶο στεκόταν πλάι - πλάι, ἤρεμα κι' ἀδελφωμένα. Σὲ λίγο, τὸ ἄλογο ἀναστέναξε· τὸ ἕνα ἀπὸ τὰ τέσσερα ποδάρια του δίπλωσε, λὲς καὶ ἑτοιμαζόταν νὰ στρώσει ἐκεῖ δίπλα στὴν κοπάνα.

Ὁ Φλόρεα Γκεόργκε ἅρπαξε τὸ καπίστρι κι' ἄρχισε νὰ τὸ τραβάει:

— Ἄιντε, μωρέ, θὰ μᾶ πιάσει τὸ μεσημέρι κι' ἔχω ἕνα σωρὸ δουλειές... Ντί... Ἔ, ποὺ νὰ πάρει ὁ διάολος!... Αὐτὸ μᾶς ἔλειπε τώρα... Νὰ σὲ πάρω ζαλίγγα...

II

Τὸ σκοτάδι εἶχε πιὰ διαλυθεῖ κι' ὁ Φλόρεα Γκεόργκε ἔπρεπε νὰ περάσει κάμποσα σπίτια ἀκόμα γιὰ νὰ βγεῖ ἀπὸ τὸ χωριό. Τραβοῦσε τ' ἄλογο ἀπὸ τὸ καπίστρι δυνατά, γιατὶ βιαζόταν νὰ φτάσει κάπου ἐκεῖ κοντά, σ' ἕνα μέρος ὅπου εἶχε καρφώσει τὴ ματιά του μὲ κάποια ἀνησυχία. Ἦταν ἕνα σπίτι στὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ μὲ στέγη ἀπὸ κεραμύδια, ποὺ οἱ τσίγκινες ἀστρέχες της ἄγγιζαν, θαρρεῖς, τὸ δρόμο.

Τὸ σπίτι εἶχε μεγάλα παραθυρόφυλλα φραγμένα σταυρωτὰ μὲ κάτι χοντρὰ καὶ πολὺ μακριὰ σίδερα.

Σὰν ἔφτασε μπροστὰ στὸ σπίτι ὁ Φλόρεα Γκεόργκε σταμάτησε κι' ἄρχισε νὰ φωνάζει:

—Βρέ, Ἰλίε! Βρέ, Στραβούλιακα!

Σταμάτησε καὶ τ' ἄλογο μὲ τὰ πόδια διχαλωτά, προσπαθώντας μάταια νὰ ξύσει κάπου τὸ κεφάλι του. Ὁ Φλόρεα Γκεόργκε δὲν τοῦ ἔδωσε σημασία. Κοιτοῦσε μόνο δυσαρεστημένος κατὰ τὴν αὐλὴ ἀπ' ὅπου δὲν ἔπαιρνε ἀπόκριση.

— Βρέ, Στραβούλιακα! Βρέ, Ἰλίε, ξαναφώναξε.

Κι' ὕστερα σιγότερα, γιὰ τὸν ἑαυτό του: «Τί νὰ κάνει ὁ γύφτος; Γιατὶ δὲν σηκώνεται;»

— Ποιὸς εἶναι; ἀκούστηκε μιὰ γυναίκεια φωνή.

— Ξύπνα, λιγάκι, τὸν Ἰλίε, ἀποκρίθηκε ὁ Φρόρεα Γκεόργκε.

— Τί τὸν θέλεις; Δὲν εἶναι σπίτι.

— Ποῦ εἶναι, μωρή; Θέλω νὰ μοῦ δώσει κάτι ἀπὸ τὸ σιδεράδικο.

— Δὲν εἶναι σπίτι, ἔφυγε ψὲς ν' ἀγοράσει πέταρα... Κι' ἔκλεισε τὸ σιδεράδικο.

Ὅταν τἄκουσε κι' αὐτό, ὁ Φλόρεα Γκεόργκε κατσούφιασε ἀκόμα περισσότερο· ἀπόμεινε γιὰ πολλὴν ὥρα ἀκίνητος· σκεφτόταν κάτι, κάτι τὸ συγκεκριμένο, ποὺ φαινόταν ὅτι τὸν στενοχωρεῖ καὶ προπαντὸς τὸν φέρνει σὲ ἀμηχανία. «Δὲν πειράζει, μουρμούρισε, θὰ δῶ ἐγὼ τί θὰ κάνω. Ναί, ναί... ἂς φτάσουμε πρῶτα ἐκεῖ καὶ μετὰ βλέπουμε»...

— Τὸν ἤθελα νὰ μοῦ δώσει κάτι ἀπὸ τὸ σιδεράδικο, ξαναπε δυνατὰ στὴ γυναίκα.

Τὸ μεσημέρι θὰ γυρίσει, τοῦ ἀποκρίθηκε ἡ φωνὴ μέσ' ἀπὸ τὴν αὐλή. Θὰ τὸν βρεῖς στὸ σπίτι...

— Ὄχι, ἀποκρίθηκε ὁ Φλόερα Γκεόργκε. Τὸν ἤθελα τώρα τὸ πρωί. Ἀλλὰ δὲν πειράζει... Δὲν πειράζει... Θὰ δοῦμε!...

Κάπως ἀναποφάσιστα ὁ Φλόερα Γκεόργκε ξεκόλλησε κάποτε ἀπὸ τὸ σπίτι μὲ

τὰ μεγάλα παραθυρόφυλλα. Τώρα πλησίαζε στὸ ποτάμι· μπῆκε μέσα νὰ τὸ περάσει. Προχωροῦσαν σιγά.

— Πέταρα! ἀκοῦς ἐκεῖ, πέταρα! Ὁ ἄντρας της εἶναι χρόνια σιδερᾶς κι' αὐτὴ λέει ἀκόμα πέταρα!... Ἀκοῦς ἐκεῖ, πέταρα!... Ποὺ νὰ πάρει ὁ διάολος κι' ἐσένα καὶ τὰ πέταρά σου! Κουτορνίθι!... Ντί!... Ἄιντε, παληκαρόπουλο, ἔκανε ὁ Φλόρεα Γκεόργκε στὴν ἀκροποταμιά, ἐνῶ τὸ ἄλογο τσαλαβουτοῦσε ἀκόμα στὸ νερό, πλαταγίζοντας τὴν οὐρά του.

Τὸ χωριὸ ἄρχισε νὰ ξυπνάει. Ἀκουγόταν ἕνα θρόϊσμα, ποὺ μόλις ἔφτανε ὡς τ' αὐτιὰ καὶ πολλὰ σιγομιλητά, ποὺ πετοῦσαν πάνω ἀπὸ τὶς ἀκακίες καὶ χάνονταν ἀκαταλαβίστικα. Ἔξω, στὸν κάμπο, ὁ ἀγέρας ἄσπριζε σὰν πελώριο τεντωμένο σεντόνι, φωτίζοντας ἅπλετα τὴν ἀπεραντοσύνη του. Μὲς στὰ βαθειὰ χαράματα κάμποσα κάρα πρόβαλαν στὴ δημοσιά, πέρασαν τὸ ποτάμι καὶ βγῆκαν στὸν κάμπο. Προσπέρασαν τὸν Φλόρεα Γκεόργκε, καθὼς ἀνέβαινε κι' αὐτὸς τοῦ ποταμοῦ τὴν ὄχθη.

III

Κάποιος σταμάτησε ἀπότομα τὸ κάρο του δίπλα στὸν Φλόρεα Γκεόργκε.

— Καλημέρα, Φλόρεα, τοῦ φώναξε κι' ἀνασηκώθηκε.

— Καλημέρα!

— Ποῦ στὸ διάτανο πᾶς μὲ τοῦτο τὸ ψωράλογο;

— Πάω... Δώσμου ἕνα τσιγάρο, ἀποκρίθηκε ὁ Φλόρεα Γκεόργκε.

— Δὲν ἔχω φωτιά, Φλόρεα! Δηλαδή, ἔχω, ἀλλὰ δὲν παίρνει φωτιὰ ὁ πριόβολος.

— Μὴ χωλιάζεις, ἔχω ἐγώ! Δὲν τέλειωσες ἀκόμα τὸ ὄργωμα; ρώτησε ὁ Φλόρεα Γκεόργκε, ἀφήνοντας τὸ καπίστρι νὰ πέσει χάμω.

— Ἔχω ἀκόμα γιὰ ὄργωμα ἕνα χωράφι ἐκεῖ πέρα, στὴ Στάντσια. Μὰ τί ζόρικο ποὺ ἔγινε τ' ὄργωμα,... μιά τὸ Θεό του, ἔκανε ὁ ἄλλος. Βγάζει, Φλόρεα, τὸ γυνὶ κάτι σβώλους, σὰν κολοκύθια, καταλαβαίνεις;

— Ξέρω, μωρέ, ξέρω... Βροχή, Ἀργκίρ, χωρὶς βροχή... Πᾶρε, ἄναψε, ἔκανε ὁ Φλόρεα Γκεόργκε, δίνοντας στὸν ἄλλο ἕνα κουρέλι, ποὺ ἔβγαζε ἀπὸ τὴ μιὰν ἄκρη μιὰ λεπτὴ κλωστὴ καπνό. Ὕστερα ἄναψε κι' αὐτός, τράβηξε μιὰ ρουφηξιὰ κι' ἔσκυψε νὰ πάρει ἀπὸ κάτω τὸ καπίστρι.

— Ἔ, λοιπόν, γειά σου, ἔκανε ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ κάρο καὶ ξεκίνησε.

— Γειά σου!

Ὁ Φλόρεα Γκεόργκε ξεκίνησε κι' αὐτὸς μὲ τ' ἄλογό του, ἀνεβαίνοντας τὴν πλαγιά. Τὸ ζῶρο πῆρε τὸ κατόπι του, τενώνοντας τὸ λαιμὸ καὶ σέρνοντας βαρειὰ τὸ κορμί του. Ἀλλὰ σὲ λίγο ἄνθρωπος καὶ ζωντανὸ βγῆκαν ἀπὸ τὸ δρόμο, ποὺ ἁπλωνόταν ἴσα πάνω, ἔστριψαν ἕνα μαντέμι μὲ κόκκινη πέτρα κι' ἔφτασαν μπροστὰ σ' ἕνα βαθὺ φαράγγι, ἀνοιγμένο ἀπὸ τὰ νερὰ πάνω στὴν ὄχθη, γεμάτο πυκνά, πράσινα χαμόδεντρα, ἀνάκατα μὲ κοτρώνια καὶ ξεπλυμένα, ἄσπρα κόκκαλα ἀπὸ ψοφίμια. Οἱ θόρυβοι ἀπ' ἔξω δὲν ἔφταναν ἐκεῖ κάτω, λὲς καὶ τοὺς ρουφοῦσαν χωνιὰ σφηνωμένα στὰ τοιχώματα τῆς χαράδρας.

Ὁ Φλόρεα Γκεόργκε σταμάτησε ἐκεῖ.

Σταμάτησε καὶ τ' ἄλογο, τεντώνοντας τὸ λαιμό του νὰ κόψει κάτι ψηλὰ χορτάρια ποὺ εἶχαν φυτρώσει μέσα στὸ φαράγγι.

— Ἐδῶ, ἐδῶ, μουρμούρισε ὁ Φλόρεα Γκεόργκε, ἀγναντεύοντας πέρα ὡς πέρα τὸ φαράγγι. Ὕστερα γύρισε κατὰ τὴ μεριὰ τοῦ ἀλόγου, ποὺ πάλευε ἀκόμα νὰ ξεριζώσει τὸ χορτάρι;

— Ἄιντε, τώρα βρέθηκες κι' ἐσὺ νὰ βοσκήσεις!

Τράβηξε τὸ καπίστρι, ἀλλὰ τὸ ἄλογο δὲν ἔλεγε ν' ἀφήσει τὴν τούφα τὸ χορταρι κι' ὅλο τάνιζε τὸ λαιμό του.

— Ἔι, θὰ μεσημεριάσει. Ντί...

Καὶ τὸ τράβηξε ἀπότομα.

Μπῆκαν βαθειὰ στὸ φαράγγι καί, ξαφνικά, ὁ Φλόρεα Γκεόργκε σταμάτησε. Κείνη τὴ στιγμή, πάνω ἀπὸ τὶς ψηλὲς ἀκακίες ποὺ μόλις διακρίνονταν στὸ ἔμπα τοῦ χωρισοῦ, οἱ ἀχτίδες τοῦ ἡλίου χύθηκαν ἀναπάντεχα, πλημμυρίζοντας μὲ κόκκινο φῶς ὁλόκληρο τὸ φαράγγι.

IV

Ὁ Φλόρεα Γκεόργκε σὰ νὰ ἀνατρίχιασε, τρομαγμένος. Κοίταξε γύρω του, ξύνοντας τὸ κεφάλι του, ὕστερα ἄφησε τὸ καπίστρια καὶ τράβηξε ἀπὸ τὰ χάμουρα μιὰ τριχιά, ποὺ τὴν πέρασε γύρω ἀπὸ τὸ λαιμὸ τοῦ ἀλόγου· τραβήχτηκε κάμποσα βήματα πίσω, κρατώντας τὴν τριχιὰ στὰ χέρια, κι' ἔσκυψε κάτω. Πῆρε ἀπὸ τὸ χλωρὸ χορτάρι ἕνα ἄσπρο ἀλογήσιο κόπανο, χοντρὸ καὶ ξερὸ σὰν πέτρα, καὶ τὸ δοκίμασε μὲ τὰ χέρια του, γιὰ νὰ δεῖ πόσο γερὸς εἶναι. Πλεύρισε τὸ ἄλογο κι' ὅταν σήκωσε τὸ χέρι, ὁ ἀγέρας σφύριζε. Γιὰ μιὰ στιγμή, τὸ πρόσωπό του τὸ αὐλάκωσε βαθειὰ σούφρα. Τὸ ἄλογο πήδησε ἀλαφιασμένο — κάτι ἄρχισε νὰ σαλεύει μέσα του — κι ἄρχισε νὰ κουνάει ἀπελπισμένα τὸ κεφάλι.

Κάτι ἄρχισε τότε νὰ χοροπηδάει καὶ στὰ σωθικὰ τοῦ Φλόρεα Γκεόργκε. Ἔνιωσε τὸ μυαλό του νὰ δουλεύει σὰν ἕνα μηχανάκι μὲ πολλὲς ροδίτσες. Τραβήχτηκε κοιτάζοντας τὸ ζῶο — ποὺ τὸ ξύπνησε χωρὶς νὰ τὸ καταλάβει — καὶ ἄγρια καὶ μὲ τρόμο στὴν ψυχὴ ἔσφιξε γερὰ τὴν τριχιὰ καὶ ἥσυχος, τόσο ποὺ τὸν ξάφνιασε, χτύπησε τὸ ἄλογο κατακούτελα. Ὕστερα τὸ ξαναχτύπησε ἀπανωτά, τραβώντας πάντα τὴν τριχιά. Τὸ ἄλογο σηκώθηκε ξαφνικὰ στὰ μπροστινὰ πόδια κι' ἔκανε νὰ πεταχτεῖ νὰ φύγει, ἀλλὰ σωριάστηκε χάμω, φουσκώνοντας βαρειά.

Σὰν τὸ εἶδε ξαπλωμένο καταγῆς νὰ πνίγεται, ὁ Φλόρεα Γκεόργκε ἔνιωσε νὰ σπάει κάτι μέσα του καὶ νὰ χάνεται, κάτι νὰ βουίζει μέσα του, σὰν ἕνα ἐρημόσπιτο ποὺ τὸ δέρνει ὁ ἄνεμος, λὲς κι' ἀπ' τὸ κεφάλι του καὶ τὴν καρδιά του πέταξε ἕνα σμάρι πουλιά· πῆρε βαθειὰ ἀνάσα καὶ σφούγγισε τὸ μέτωπό του, ποὺ τὸ ἔλουζε κρύος ἱδρώτας.

Ἄδραξε πάλι τὸ ξεροκόκκαλο καί, μηχανικά, χωρὶς νὰ σκέφτεται τίποτα, σὰν νἄκοβε ξύλα, ἄρχισε νὰ ξαναχτυπάει ἀλύπητα. Τὸ ἄλογο δὲν ἀνάσανε πιά. Τὸ ἕνα του μάτι εἶχε χυθεῖ κι' ἔτρεχε σὰν κρόκος αὐγοῦ. Ὡστόσο, ὁ Φλόρεα Γκεόργκε τὸ χτυποῦσε ἀκόμη ἀπανωτὰ καὶ ὑπολογισμένα, μ' ὅλο ποὺ τὸ κεφάλι τοῦ ἀλόγου ἦταν πιὰ πνιγμένο στὰ αἵματα, πετρωμένο, νεκρό.

Ἐπιτρέλους πέταξε τὸν κόπανο, ἔσκυψε κ' ἔψαξε νὰ βρεῖ ἕνα μέρος γιὰ νὰ τὸ γδάρει. Καβαλίκεψε τὸ πεσμένο ἄλογο κι' ἄρχισε νὰ τὸ τραβάει μὲ τὰ δυό του τὰ χέρια. Ἄρπαξε μὲ τὰ νύχια τὸ τομάρι ἀπὸ τὸ κεφάλι καὶ τὸ τραβοῦσε δυνατά, σφίγγοντας τὰ δόντια. Τραβοῦσε, τραβοῦσε, ὥσπου φούσκωσαν οἱ φλέβες στὰ μηλίγγια του. Πέρα, στὸν κάμπο, κάτι τσομπαναρέοι ἀνέβαιναν τὸ λόφο πίσω ἀπὸ τὰ πρόβατά τους, σφυρίζοντας καὶ πετροβολώντας τὰ κριάρια.

Ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ ἄλογο φαίνονταν ἀπὸ ἐκεῖ πάνω σὰ νὰ παλεύουν. Μιὰ φωνὴ ἔκανε τὸν Φλόρεα Γκεόργκε νὰ σηκώσει τὸ κεφάλι, τρομαγμένος.:

— Γιά δέστε, ρέ! — ἀντήχησε στὸ φαράγγι ἡ στριγγιὰ φωνὴ ἑνὸς βοσκοῦ. Κάποιος γδέρνει ἕνα ἄλογο. Ζωὴ στὰ κατσικομούλαρά σας, ρέ!...

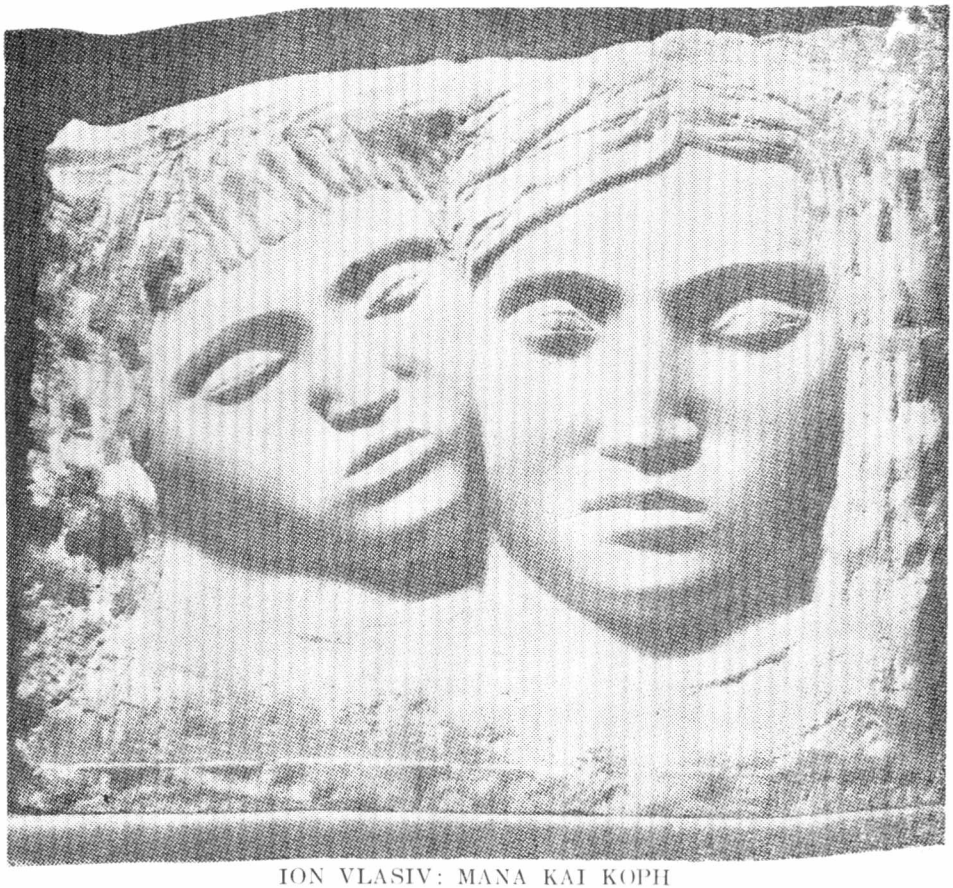

ION VLASIV: ΜΑΝΑ ΚΑΙ ΚΟΡΗ

NICOLAE DRAGOS

ΦΘΙΝΟΠΩΡΙΝΗ ΜΟΝΑΞΙΑ

Φεύγει ἀπ' τὰ ξώστεγα ἡ πουλολαλιὰ,
κι ἀπ' τὰ σταφύλια, μ' ἥλιο θαμπωμένα,
δύουν κάτ' ἀπ' τὰ βλέφαρα πουλιά, πουλιά,
μονάχα πᾶνε, μακριὰ πᾶνε ξεχασμένα.
Τ' ἀποκαλόκαιρο ὅπως λυώνει στὶς αἰσθήσεις
σὰν λιτανείας καπνὸς κινοῦν γραμμή,
σὰν ἄυλη πᾶν νεροσυρμὴ
ὄνειρα γιὰ γκρεμοὺς καὶ πτήσεις ....
Κι ἄλλη μιὰ μέρα φεύγει δίχως σκιὰ
κι ἔχει ὁ οὐρανὸς σ' ἀχνὸ καθρέφτη ξεχαστεῖ,
μόνο στὸ δρόμο τῆς ματιᾶς σου τώρα πιὰ
ἀχνοπετᾶνε πονεμένοι ἀητοί.

Μετάφραση: ΛΑΜΠΡΟΣ ΖΙΩΓΑΣ

AUREL RAU

ΠΟΡΤΡΑΙΤΟ

Ἀρχίζω νὰ ψάχνω τὸ πορτραῖτο μου στὸν σκασμένο
φλοιὸ τῶν δένδρων...
Πάντα ὅταν ὁ ἀνοιξιάτικος ἄνεμος
χτυπᾶ τὴ φυλλωσιά τους σάμπως γιὰ νὰ τὴν πάρει
τ' ἀκούω στὸ λόφο νὰ ἠχοῦν,
ν' ἀναστατώνονται καθὼς παλιὲς στρατιές.

Ἀπ' ὅλα τὰ δέντρα διαλέγω γιὰ τὸν ἑαυτό μου τὶς βελανιδιές.
Ἀποφεύγω τὶς ἰτιὲς μὲ τὸ σιγανὸ κλάμα τους
ποὺ ἀποβραδὶς συχνὰ βγαίνουν στὸ δρόμο μου
καὶ λαχταρῶ μὲ ὅλη τὴν ὕπαρξή μου
μὲ ἔκφραση ρωμαλέα, μιὰν ἀνάσα τρικυμίας
ἀπάνω στὰ μικρὰ καὶ χαρωπὰ λουλούδια.

Ἂς ἤτανε νὰ μὴ μὲ βρεῖ ὁ θάνατος,
χαμένο σὲ φθινοπωρινοὺς καημούς.
Τὰ μάτια μου ποὺ ρουφοῦν τὰ χρώματα,
ἡ ἀκοή μου ποὺ μέση της ἡ πλάση τραγουδάει,
τὰ χέρια μου ποὺ πάσχισαν τὰ γύρω
νὰ γεμίσουν μὲ τὴν ἄσβεστη φλόγα
τοῦ παλιοῦ πόθου γιὰ μιὰ καλύτερη ζωή.

Βουΐζετε δέντρα, ὁ ἥλιος ζεῖ ψηλὰ στὶς φυλλωσιές σας.
Ὁ χρόνος σκαλίζει στοὺς κορμιούς μιας βαθειὰ γράμματα.
Ὡστόσο, ἀπτόητος ὁ ἄνθρωπος
πίνει τὸ φαρμάκι του ἀπ' τὶς πηγὲς τοῦ οὐράνιου τόξου
καὶ μπρὸς στὰ λαίμαργά του χρόνια
μ' ἕνα μέταλλο πιὸ σκληρὸ τὸ χαράζει.

Μετάφραση: Κ. ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

ION GHEORGHE

Ο ΜΟΝΟΚΕΡΩΣ
(ΠΑΡΑΛΟΓΗ)

Σὰν χύσουν τ' ἄστρα μιὰ φουρνιὰ
τὴ στάχτη τοῦ Ἀλωνάρη καὶ τὴν πύρα,
στὸν οὐρανὸ ὁ Μονόκερως περνᾶ·
συνάντηση ἔχει μὲ τὴ μοίρα.
Μὲ τὸ ποδάρι τὸ στικτὸ
τὸ ἄλογο τὸ μυθικὸ
χτυπάει τὴ θύρα.

Λίγο πρὶν ἔβγει ὁ ἥλιος λαμπερὸς

ἔρχεται ὁ Βόδα Ἰὸν ὁ Τρομερός.
Τὸν σκοῦφο του μὲ τὸ φτερὸ
γέρνει στῆς κρήνης τὸν κρουνό.
Πίνει ὁ Μονόκερως μιὰ ρουφηξιὰ
λυγάει ἀπὸ τὰ μπροστινὰ
καὶ τὰ ρουθούνια του φυσᾶ
στῆς σκάφης τὴ δροσιά.

Ὅταν λαγάριοε καὶ πάλι τὸ νερό,
τέσσερις στάλες σὰν τὸ γάλα,
σὰν τέσσερ' ἄστρα τῆς νυχτιᾶς μεγάλα,
στὸν Βόδα πέσανε τὸν Τρομερό.

Λέει τὸ ἄτι: Ἔλα, ρήγα,
ὅπως σ' ἔφερα, σὲ πῆγα.
Νὰ δεῖς πῶς στὴν Ἁγιὰ Σοφιὰ
ἔχει φωλιάσει ἡ ἀγριογαλιά.

— Πόσο ζεῖ κάτω ἀπὸ τὸν ἥλιο
τὸ μεγαλύτερο βασίλειο; —
Πῆρε ἡ Πύλη στὰ Βαλκάνια
φωτιὰ κάποια ζαμάνια...

Μὲ τὴν ὁπλὴ χτυπᾶ βαρβάτα
ὁ Μονόκερως κι ἀνοίγει στράτα.
Ξέφραγο νὰ περάσει ἀμπέλι
ὅποιος θέλει καὶ δὲ θέλει.
Τώρα τὰ λάβαρα πλυμένα,
στὸ κάστρο ἀπάνω ὑψωμένα,
κυματίζουνε στὸ ἀγέρι
ντάλα μεσημέρι.

Σὰν σὲ πιάσαν ζωντανὸ
σὲ ξεοκίσανε στὰ δυό,
κύρη μου, καὶ σ' ἄλλα δυό.
Ἕνα σου μέλος στὴν Ἀνατολὴ
τὰ σύνορά μου ἐκεῖ φρουρεῖ,
κι ἄλλο στὴ Δύση πεταμένο,
ὁρόσημο κι αὐτὸ βαλμένο.

Τ' ἄλλα δυὸ πέσαν κοντὰ
στὴ ζωγραφιστὴ ἐκκλησιά.
Ἀπὸ τὴν προσμονὴ καὶ τὴν ἀποθυμιὰ
ἔγινε τὸ καθένα μιὰ κληματαριά.
Τὸ σταφύλι ροζακί,
τὸ κρασὶ ἁψὺ - ἁψύ,
ὅποιος τὸ δοκιμάζει
τὸ σπαθί του ἁρπάζει.

Ἀπ' τὴν πολλὴ τὴ συλλοὴ καὶ τὸ καρτέρι
στοῦ ἀνθρώπου τὴν καρδιὰ φώλιασε περιστέρι·
στὴ γκάγκα του φυτρώνει μαγικὸ
βοτάνι, ποὺ στὸ γένος θὰ φέρει λυτρωμό.

Ἔλα, Ρήγα, νὰ ξεδόσεις
κι ἀπ' τὸ μαρτύριο ἀφοῦ γλυτώσεις
μὲ πέντε ἀδέρφια ν' ἀδερφώσεις:
Στὴ δύναμη δὲν ἔχει ἄλλο
οὰν τὸ πρῶτο, τὸ μεγάλο·
τὸ δεύτερο κοιτάζει κατὰ ἐκεῖ
ποὺ ἔχει κουρνιάσει τὸ πουλί·
στὸ τρίτο ὕπνος δὲν κολλάει
καὶ ὅλο τ' ἅρματα τηράει·
μάγερα κάνουν τὸ δαχτυλιδά,
ποὺ ξέρει τί ἔχει στὸν τορβά·
τὸ πιὸ μικρὸ φυλάει τὶς ἀκριτιὲς
μὰ καὶ γιατρεύει τὶς λαβωματιές.
Ὁ Βόδας Ἰὸν καταλαβαίνει·
τὴν προσταγὴ γιὰ τὸ δεξί του περιμένει.

Σὰν χύσουν τ' ἄστρα μιὰ φουρνιὰ
τὴ στάχτη τοῦ Ἀλωνάρη καὶ τὴν πύρα,
ὁ ρήγας στὸ Μονόκερω πηδᾶ
καὶ πάει νὰ βρεῖ τῆς μοίρας του τὴ μοίρα...
Τὸ ἄλογο τὸ μυθικὸ
μὲ τὸ ποδάρι τὸ στικτὸ
τοῦ κόσμου κρούει τὴ θύρα.

Ἀπόδοση: Γ. Δ. ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΑΔΗΣ

PETRE GHELMEZ

Τ' ΑΔΕΛΦΙΑ

Μ' αὐτοὺς δὲν ἔχω νὰ μοιράσω παρὰ μιὰ χούφτα λέξεις.
Τόσο λίγο καὶ τόσο πολύ!
Κανεὶς δὲν μπορεῖ νᾶναι πιὸ φτωχὸς
σ' αὐτὸν τὸν καημένο πλούσιο κόσμο — ἀπὸ μᾶς.

Μιὰν ἀνάμιξη ἔχεις καὶ σύ.

Ἐμεῖς δὲν δανειζόμαστε παρὰ τὸ αἷμα.
Κατὰ τὰ ἄλλα ὁ καθένας μένει μόνος του.

Μὴν πεῖς στ' ἀδέλφια μου τὴ λέξη: Εὐτυχισμένοι — εἶναι
ἕνας μεγάλος πόνος.
Τὸ κρασὶ στὸ τραπέζι τους δὲν εἶναι κρασί, ἀλλὰ ἕνας
γαλαξίας ὀνείρων.

Τὴ βήματά τους ἀντηχοῦνε κάτω ἀπ' τὰ ἀστέρια
μεταφέροντας τὸ νόημα τῶν λέξεων ἀπ' τὴ μιὰ γωνιὰ
τοῦ σύμπαντος στὴν ἄλλη.
Ποιός κουβαλάει ἕνα τόσο μεγάλο βάρος στὴν πλάτη του
ἐθελοντικὰ
σὰ μιὰ ὄμορφη ματαιότητα;
Ποιός πουλάει τὶς νύχτες
γιὰ μιὰ προσδοκία ὅπου
κάπου - κάπου σταματᾶ κανένα πληγωμένο πουλί,
μὲ τὰ φτερά του στάχτη
ἀπὸ τὸ δυνατὸ φῶς τῶν σπειριῶν τοῦ σταριοῦ;

Ἀνασκαλίζει κάποιος, ἀνασκαλίζει συνέχεια
στὴ σοφίτα τῶν γλωσσῶν τοῦ κόσμου.
Μὴν τρομάζετε, εἶναι τ' ἀδέλφια μου
ποὺ τοποθετοῦν στὶς φωλιὲς τὰ ζεστὰ αὐγὰ τῶν συλλαβῶν
καὶ τῶν γραμμάτων,
ἔτσι ὅπως θὰ πετοῦσαν στὸν ὁρίζοτα
ἀμέτρητα ἔγχρωμα πουλιά.

Κάπου - κάπου, πατώντας στὴν ξύλινη σκεπὴ τοῦ κόσμου
κάποιος ἀδελφός μου
πέφτει στὰ καμένα ἀπ' τὴν ξηρασία λειβάδια, προσποιώντας τὸ πηγάδι.
«Ἕνα πηγάδι ἤρεμο μὲ λίγο νερό...»

Χιλιάδες πηγάδια στὴν ἄκρη τοῦ δρόμου.. .

Κι ἐγὼ σ' αὐτὴ τὴ βρεμένη μὲ δάκρυα σκεπὴ
Ἀνάμεσα στὰ τενεκεδένια κοκόριια ποὺ δὲν μποροῦν νὰ
φωνάξουν κουκουρίκου,
καὶ τοὺς ἀνεμόμυλους
ποὺ στρέφονται πάντα κατὰ κεῖ ποὺ φυσάει ὁ ἀέρας,
προσπαθώντας ἀκόμη νὰ μοιράσω μὲ τ' ἀδέλφια μου μιὰ
χούφτα λέξεις,
αὐτὴ ἡ θαυματουργὴ βράση — ἡ τροφὴ τοῦ αἵματός μας
ποὺ δὲν ποθεῖ τὸ θάνατο.

Μετάφραση: ΛΑΜΠΡΟΣ ΖΙΩΓΑΣ

D. R. POPESCU

Η ΛΕΥΚΗ ΒΡΟΧΗ

Ὁ ἥλιος ἦταν στρογγυλὸς καὶ καυτὸς σὰν ψωμὶ ψημένο στὴ γάστρα. Ἡ ξηρασία στριφογύριζε στὴν ἄσπρη νεκρὴ αὐλή. Ἡ γριὰ Σεβαστίτσα ἄναβε τὴ φωτιὰ καὶ σταυροκοπόταν νὰ φύγει ἡ ξηρασία, παρακαλώντας τὸ θεὸ νὰ μὴν κάψει τὴ γῆ. Στὸ σπίτι, ἡ γυναίκα τοῦ Ὀκισὲλ σφάδαζε ἀπὸ τοὺς πόνους. Προσευχόταν σιγά, νὰ μὴν τὴν ἀκοῦν τὰ παιδιὰ κι ὁ ἄντρας της. Ὁ Ὀκισὲλ εἶχε πουλήσει πέντε στρέμματα στὸν Καμοὺ καὶ κάλεσε τὴ γριὰ Σεβαστίτσα νὰ ἑτοιμάσει μιὰ μπομπότα γιὰ τὰ παιδιά. Ἡ γριά, ὅπου κι ἂν πήγαινε, ἔλεγε πὼς θἄρθουν καβάλα οἱ ἀρχάγγελοι νὰ κάψουν τὸν κόσμο. Θὰ βαστοῦν ψηλὲς λαμπάδες καὶ θὰ τὶς ἀνάψουν ἀπὸ τὸν ἥλιο. Ἡ γριά, κοκκαλιάρα καὶ μαύρη, μὲ τὴ μέση στραβὴ σὰν δεκανίκι, εἶχε περάσει τὰ ὀγδόντα. Ὅμως περπατοῦσε μὲ βῆμα σταθερὸ καὶ πολλοὶ ἔλεγαν ὅτι εἶναι μάγισσα. Ἰσχυριζόταν πὼς ἡ ξηρασία δὲν ἔρχεται μέρα - μεσημέρι, μὰ τὴ νύχτα, σὰν κοπέλλα μὲ ξέπλεγα μαλλιὰ καὶ πρόσωπο ἄσπρο σὰν κιμωλία, περιφέρεται στὰ χωράφια, καὶ μ' ἕνα φύσημά της μαραίνει κάθε βλάστηση. Τὶς νύχτες θἄπρεπε νἄρχεται ἕνας δροσερὸς ἀέρας, ἀλλὰ δὲν συμβαίνει αὐτὸ γιατὶ τὸν καταπίνει ἡ ξέπλεγη αὐτὴ κοπέλλα, κι ὕστερα τὸν ξεφυσᾶ καυτό, ξεραίνοντας τὰ χόρτα καὶ τὰ φύλλα τῶν δέντρων. Τὴ μέρα, ἔλεγε ἡ γριά, γύριζε στὸ χωριό, λευκὴ σὰν τὸ θάνατο, ξέραινε τὴ γῆ καὶ τὶς ψυχές, χτυποῦσε τὶς πόρτες καὶ ἔμπαινε στὶς αὐλές, κι ἂν περνοῦσε τὸ κατώφλι τοῦ σπιτιοῦ ἦταν μήνυμα θανάτου. Εἶχε μπεῖ καὶ στὸ σπίτι τοῦ Ὀκισέλ. Κανεὶς δὲν τὴν εἶδε, γιατὶ οὔτε μποροῦσε νὰ τὴ δεῖ, καὶ ἡ γυναίκα τοῦ Ὀκισὲλ ἦταν τοῦ θανατᾶ. Ξεγραμμένη ἀπ' τὴ ζωή, δὲν θἄχε τὴν τύχη ν' ἀκούσει τὰ λαγοῦτα στὸ γάμο τῶν παιδιῶν της. Ἡ ξηρασία, λευκὴ σὰν τὸ θάνατο, τὴ σημάδεψε στὸ πρόσωπο, τὴν ξέρανε. Λίγες ἦταν οἱ μέρες της... τὸ νεκροταφεῖο τὴν περίμενε. Ἡ Σεβαστίτσα δὲν εἶπε στὸν Ὀκισὲλ τί πίστευε γιὰ νὰ μὴ τὸν θυμώσει. Ἄναβε τώρα τὴ φωτιὰ στὴ γάστρα καὶ μιλοῦσε στὰ παιδιά, ποὺ δὲν ξεκολλοῦσαν τὰ μάτια ἀπὸ τὶς φλόγες καὶ ἀπὸ τὴ μπομπότα, ποὺ περίμενε νὰ ψηθεῖ. Δὲν εἶχαν φάει ἀπὸ μέρες παρὰ χόρτα, ραδίκια, μοῦρα καὶ σούπα ἀπὸ ἀμπελόφυλλα. Περνοῦσε ἡ πρασινάδα ἀπὸ τὰ ἄντερά τους, ὅπως στὶς πάπιες. Μαμαλίγκα δὲν εἶχαν δεῖ ἀπὸ μέρες· τὰ μῆλα τοῦ προσώπου τους ἦταν φουσκωμένα καὶ μελανὰ στὴ μιὰ καὶ τὴν ἄλλη μεριὰ τῆς λεπτῆς μύτης τους ποὺ ἔμοιαζε μὲ κόψη μαχαιριοῦ, καὶ τὰ μάτια εἶχαν βουλιάξει βαθειὰ στὸ πρόσωπο. Ἡ Ζορίνα τοῦ Καμούη παρατήρησε ὅλα αὐτά, καὶ δὲν ἄφησε ἥσυχο τὸν Ὀκισὲλ παρὰ ὅταν τὸν ἔπεισε νὰ πουλήσει τὰ πέντε στρέμματα, ποὺ εἶχε κοντὰ στὴν Λίντιτσα.

— Παρὰ νὰ χάσεις τὰ παιδιά σου, καλύτερα ὑπόγραψε ἐδῶ, τοῦ εἶπε ἡ Ζορίνα, φέρνοντας ἕνα βιβλίο μὲ χοντρὰ πράσινα ἐξώφυλλα, ὅπου περνοῦσε ὅλες τὶς ἀγορὲς ποὺ ἔκανε.

Στὴν ἀρχὴ ὁ Ὀκισὲλ οὔτε ἤθελε νὰ ἀκούσει, ὕστερα σκέφτηκε πὼς ὅλοι, λίγο - πολύ, πούλησαν κάτι καὶ ὑπόγραψε, παίρνοντας ὅρκο πὼς εἶναι ἡ πρώτη καὶ τελευταία φορά.

— Πᾶτε νὰ παίξετε, εἶπε ἡ γριὰ στὰ παιδιά, ποὺ δὲν ξεκολλοῦσαν ἀπὸ κοντά της. Ὀκισέλ, πὲς νὰ φύγουν, σύρε κι ἐσύ, ὥσπου νὰ ψηθεῖ ἡ μπομπότα.

Ὁ Ὀκισὲλ ἀποπῆρε τὰ παιδιὰ κι αὐτὰ πῆγαν στὴ μουριὰ νὰ ξεγελάσουν τὴν πεῖνα τους. Ἀνέβηκε κι ὁ Ὀκισὲλ στὸ δέντρο νὰ φάει μοῦρα, γιατὶ πει-

νοῦσε. Κουνιόνταν τὰ κλαδιὰ καὶ ἔπεφταν κάτω μοῦρα, ζαρωμένα μοῦρα. Ὁ Ἀζόρ, ὁ σκύλος, μεγάλος σὰν μοσχάρι, σηκώθηκε ἀπὸ τὸ φράχτη ποὺ πλάγιαζε κι ἦρθε νὰ φάει μοῦρα.

— Φύγε ἀπ' ἐδῶ! φώναξε ὁ Ὀκισὲλ ἀπὸ τὴ μουριά. Ὁ σκύλος δὲν κουνήθηκε καὶ γρυλλίζοντας ἔτρωγε λαίμαργα τὰ μοῦρα ποὺ ἔβρισκε. Πρόσεχε ὅμως νὰ μὴν τὸν χτυπήσει κανείς.

— Κατεβεῖτε ρὲ καὶ διῶξτε τὸ παλιόσκυλο, φώναξε ὁ Ὀκισὲλ στὰ παιδιά. Αὐτὰ ἔκαναν πὼς δὲν ἀκοῦν κι ἀνέβηκαν στὴν κορφὴ τῆς μουριᾶς.

— Κατέβα, Λάκε, παιδί μου καὶ διῶξε τὸ κοπρόσκυλο. Τὰ μοῦρα ποὺ πέφτουν μποροῦμε νὰ τὰ φᾶμε καὶ μεῖς.

— Δὲν κατεβαίνω γιατὶ θὰ μὲ δαγκώσει, εἶπε τὸ παιδί.

— Στὸ διάβολο! Ἀζόρ! φώναξε ὁ Ὀκισέλ, κι ἔριξε τὸ καπέλλο του γιὰ νὰ διώξει τὸ σκύλο. Τὸ ψάθινο καπέλλο πέταξε ἀλλοῦ κι ὁ Ἀζὸρ οὔτε κουνήθηκε.

— Μὴν τινάζετε τὰ μοῦρα, φώναξε ὁ Ὀκισὲλ στὰ παιδιά, μὰ ὅσο προσεχτικὰ κι ἂν κάνανε, τὰ μοῦρα ἔπεφταν καὶ ὁ σκύλος τὰ καταβρόχθιζε.

Ὅσο μεγάλος κι ἂν ἦταν ὁ Ἀζόρ, κατάντησε σκιά. Ὅλοι οἱ σκύλοι τοῦ χωριοῦ εἶχαν γίνει φαντάσματα. Κανεὶς δὲν τοὺς ἔδινε τίποτα. Ὅλη μέρα, κουλουριασμένοι, κάθονταν σὲ σκιερὰ μέρη. Τοὺς θέριζε ἡ πείνα. Ἔτρωγαν φύλλα καὶ πολλοὶ λύσσαξαν. Ὁ Ἀζὸρ τάβαζε μὲ ὅλους τοὺς σκύλους τῆς γειτονιᾶς, ὅταν ἦταν λόγος γιὰ κάτι φαγώσιμο, καὶ τοὺς ἔβαζε κάτω. Καὶ τώρα ἀκόμη ἀνακατευόταν, ἀλλὰ τὸ βλέμμα του ἦταν θολό.

Ὁ Ὀκισὲλ κατέβηκε ἀπ' τὴ μουριὰ κι ἔδιωξε τὸ σκύλο. Ὁ Ἀζὸρ κρύφτηκε στὸ χαγιάτι, οὐρλιάζοντας.

— Τινάξτε τὸ δέντρο! φώναξε ὁ Ὀκισέλ. Τὰ παιδιὰ ἄρχισαν νὰ τινάζουν τὰ κλαδιὰ καὶ ὁ Ὀκισὲλ μάζευε μὲ τὰ μαῦρα, κοκκαλιασμένα δάχτυλά του, τὰ μοῦρα, τρώγοντάς τα λαίμαργα.

Σερνόταν στὰ γόνατα, μάζευε ἕνα-ἕνα τὰ μοῦρα, καὶ τὰ κατάπινε μ' εὐχαρίστηση. Ἕνας χωριανὸς τὸν φώναξε στὴν ἐξώπορτα. Πῆγε καὶ φύγαν μαζὶ γιὰ τὸ χωριό, λέγοντας στὰ παιδιὰ νὰ κατεβοῦν ἀπὸ τὸ δέντρο καὶ νὰ παρατήσουν τὰ μοῦρα γιὰ μιὰν ἄλλη φορά, μιὰ καὶ σὲ λίγο θἄτρωγαν ζεστὴ μπομπότα. Ἔφυγε γιὰ νὰ μὴν εἶναι παρὼν ὅταν θὰ μοίραζαν τὴ μπομπότα, ν' ἀφήσει τὰ παιδιὰ νὰ χορτάσουν. Εἶχε πεῖ τῆς γριᾶς νὰ μὴν τοὺς δώσει νὰ παραφᾶνε.

Ὅταν ἡ γριὰ ἔβγαλε τὴ μπομπότα ἀπὸ τὴ γάστρα, φώναξε τὰ παιδιὰ κοντά της. Τοὺς εἶπε νὰ φέρουν ἕνα τρίποδο τραπεζάκι, μιὰ κανάτα κι ἕνα βρεγμένο πανί. Ἔβρεξε μὲ τὸ πανὶ τὴ μπομπότα, ποὺ ἄχνιζε μοσχοβολώντας. Ὁ Ἀζὸρ ἦρθε κοντὰ καὶ κοίταξε μὲ γουρλωμένα μάτια. Ἡ γριὰ καθάρισε τὴ μπομπότα ἀπὸ τὴ στάχτη. Τὴν ἔβαλε στὸ τραπεζάκι καὶ πῆγε νὰ φέρει ἕνα μαχαίρι ἀπὸ τὸ σπίτι, γιατὶ τὰ παιδιὰ εἶχαν καθήσει σταυροπόδι στὸ χῶμα. Κοίταζαν τὴν μπομπότα καὶ ποῦ καὶ ποῦ τὴν ἄγγιζαν μὲ τὸ δάχτυλο, καὶ ὕστερα τὸ ἔβαζαν στὸ στόμα λιγωμένα ἀπὸ τὴ χαρά. Ὥσπου νἄρθει ὅμως ἡ γριά, ὁ Ἀζὸρ χύμιξε στὴ μπομπότα, τὴν ἅρπαξε κ' ἔτρεξε στὴ μέση τῆς αὐλῆς. Ἔμπηξε τὰ δόντια του στὴ μπομπότα, δάγκωσε ἕνα γερὸ κομμάτι καὶ τὸ κατάπιε. Τρομερὸ κάψιμο ξέσχισε τὸ λαρύγγι του. Ὁ σκύλος οὐρλιαξε σὰν λυσσασμένος, μὰ δὲν τὰ παράτησε. Ἔμπηξε πάλι τὰ δόντια του στὴ ζεστὴ μπομπότα κ' ἔτρωγε. λαίμαργα, σὰν λύκος. Ὕστερα ἀπὸ κάθε μπουκιὰ οὐρλιαζε. Τὰ παιδιὰ ἔμειναν ἄφωνα καὶ κοίταζαν χωρὶς νὰ καταλαβαίνουν. Ὕστερα ὥρμησαν μὲ πέτρες, μὲ ξύλα, μὲ ὅ,τι βρῆκαν μπροστά τους. Ὁ Ἀζὸρ πῆρε στὸ στόμα του τὴ μπομπότα καὶ κοιτάζοντας σὰν λυσσασμένος τὰ παιδιὰ ἔτρεξε

στὸν κῆπο. Ἄλλαξε ὅμως δρόμο, πήδηξε ἕνα φράχτη καὶ μπῆκε κάτω ἀπὸ τὸ χαγιάτι' Ἐκεῖ δὲν τὸν ἔφταναν οἱ πέτρες. Ἄδικα προσπάθησαν, ἄδικα ἔβρισαν τὰ παιδιά. Κανέναν δὲν εἶχε τὸ θάρρος νὰ μπεῖ κάτω ἀπ' τὸ χαγιάτι καὶ ἄδικα βλαστημοῦσε ἡ γριὰ Σεβαστίτσα. Ὁ σκύλος ἔτρωγε ἀπὸ τὸ χαγιάτι καὶ οὐρλιαζε. Βιαζόταν νὰ φάει, γιὰ νὰ μὴ τοῦ κλέψει κανεὶς τὴ μπομπότα καὶ ἔσκουζε σὰν νὰ τὸν χτυποῦσαν μὲ ἀναμμένη μασιά, ἔτσι ἔκαμε τὸ λαρύγγι καὶ ἡ καρδιά του. Τὰ οὐρλιαχτὰ τοῦ σκύλου ἀκούγονταν ὡς τὸ βράδυ καὶ ὅλη τὴ νύχτα. Τὴ δεύτερη μέρα τὸν βρῆκαν πεθαμένο μπροστὰ στὸ σπίτι, κάτω ἀπ' τὴ μουριά, κοντὰ στὴν ἐξώπορτα, ἐκεῖ ὅπου κάθεται ὁ σκύλος καὶ φυλάγει τὴν αὐλή, νὰ μὴ ἔρθει κανένας ξένος νὰ κλέψει.

Ἐπιμέλεια: Γ. Δ. ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΑΔΗΣ

DANA GHEORGHIU

ΗΤΑΝ ΤΟ ΤΡΙΤΟ

Εἶχα μονάχα δύο καὶ κρυβόμουν
πίσω ἀπ' τὶς φοῦστες τὶς φαρδιές,
ποὺ τόσο ἀγαποῦσα.
Σταυρωμένο τὸ ἐκκρεμὲς
ἔπλεκε κι' ὅλο μετροῦσε
καὶ στῆς ζωῆς τὸ διάδρομο
μὲ χρόνια μαζεμένα στὰ σακκιὰ
μὲ κυνηγοῦσε.

Ὕστερα ἕνα γεφύρι
ἀδιάκοπα μὲ φώναζε, καρτερικό,
κεῖνες τὶς μέρες
τὶς παράλογες, ποὺ ἐγὼ δὲν πίστευα
στὸ ἐφήμερό μου πέρασμα,
στὸ πέταγμά τους τὸ γοργό.

Καὶ κάποτε, μιὰ νύχτα ἀργά,
εἶχα χειμῶνες, κι' ἐγὼ δὲν ξέρω πόσους,
ἕνα ἄλλο μάτι ἄγρυπνο
μοῦ θύμιζε μονάχα περασμένα.
Ἦταν τὸ τρίτο, αὐτὸ ποὺ φύλαγε
τὰ βράδυα μου. Τὰ παραγινομένα.

Εἶχα, μιὰ ὄχι! Ὄχι, πιὰ δὲν εἶχα
τῶν μίσχων τὸ στεφάνι·
ἄλλη μιὰ βάρκα ἀγαπητὴ
πάνω σὲ ρόδες, τὸ ἔσπρωχνε μπροστά.
Κ' ἔφευγα ἐγώ...
Τί ὄνειρο νάταν αὐτό!;

Σὰν ξύπνησα δὲν ζοῦσα πιά.

Μετάφραση: ΚΑΙΤΗ ΣΙΣΜΑΝΟΓΛΟΥ

NICHITA STANESCU

ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Εἶναι ἕνα πάθημα τῆς ὕπαρξής μου!...
Καὶ τότε ἡ εὐτυχία, ποὺ μέσα μου κουρνιάζει,
εἶναι πιὸ δυνατὴ ἀπὸ μένα, ἀπὸ τὰ κόκκαλά μου,
ποὺ μοῦ τὰ τρίζει σ' ἕνα ἀγκάλιασμα σφιχτό,
τόσο ἐξαίσιο πάντα, μὰ πάντα ὀδυνηρό.

Νὰ κουβεντιάσουμε, νὰ ποῦμε λόγια
μακρόσυρτα, γυαλιστερά, σὰν σμίλες ποὺ χωρίζουν
τοῦ ποταμοῦ τὰ κρύα νερὰ μέσα στὸ δέλτα τὸ καυτό,
τὴ μέρα ἀπὸ τὴ νύχτα, βουνὸ ἀπὸ βουνό.

Πάρε με, ὦ εὐτυχία, πάνω ψηλὰ καὶ χτύπα μου
τὸν κρόταφο στ' ἀστέρια, ὡσότου
ὁ κόσμος μου ὁ ἀπέραντος καὶ δίχως τελειωμὸ
νὰ γίνει μιὰ κολώνα, ἢ κάτι διαφορετικό,
ὅσο πιὸ γρήγορα μπορεῖ, καὶ ὅσο πιὸ ἀψηλό.

Τί καλὰ νὰ ὑπάρχεις, τί θαῦμα νὰ ὑπάρχω καὶ γώ!
Δυὸ ξέχωρα τραγούδια ποὺ σμίγουν, ποὺ χτυπιοῦνται,
δυὸ χρώματα ποὺ δὲν ἀντάμωσαν ποτέ,
τὸ ἕνα κάτω, χαμηλὰ καὶ πρὸς τὴ γῆ γερμένο,
τὸ ἄλλο πολὺ ψηλὰ καὶ σχεδὸν ξεσχισμένο,
στὸ πάλεμα τ' ἀσύγκριτο καὶ τόσο φλογερό,
τί θαῦμα νὰ ὑπάρχεις, νὰ ὑπάρχω καὶ γώ!

Μετάφραση: ΚΑΙΤΗ ΣΙΣΜΑΝΟΓΛΟΥ

MARIN SORESCU

Ο ΤΡΟΧΟΣ

Κατοικῶ σ' ἕνα τροχό.
Τὸ νιώθω αὐτὸ
ἀπὸ τὰ δέντρα:
Ὅταν κοιτάζω ἀπ' τὸ παράθυρο
τὰ βλέπω
πότε μὲ τὰ φυλλώματα στὸν οὐρανό,
πότε στὸ χῶμα.

Τὸ βλέπω ἀπ' τὰ πουλιὰ
ποὺ πετοῦν
μὲ τὸ ἕνα φτερὸ στὸ νότο
καὶ τὸ ἄλλο στὸ βοριά.

Καὶ ἀπὸ τὸν ἥλιο,
ποὺ ἀνατέλλει
πότε στὸ ἀριστερό μου μάτι,
πότε στὸ δεξί.

Μὰ καὶ τὸν ἴδιον ἐμένα,
ποὺ ὑπάρχω κάποτε
κι ἄλλοτε δὲν ὑπάρχω.

Μετάφραση: Γ. Δ. ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΑΔΗΣ

TIMBERIU UTAN

ΣΟΥΝΙΟ

Στὸν Εὐάγγελο Ἀβέρωφ - Τοσίτσα
ἀντὶς γιὰ γράμμα

Τόσες μάχες, ἀδελφέ μου,
ἥττες καὶ νίκες
γνώρισαν τὰ βουνὰ κ' οἱ θάλασσες.

Κόκκαλα τῆς καταρακωμένης αἰωνιότητας
οἱ κολῶνες τοῦ Ναοῦ
Ἀπὸ τὰ Πέρατα τοῦ Κόσμου.

Σὰν τὶς ἀντικρύσεις ἀπ' τὴ θάλασσα — μπάζουνε νύφες
τοῦ θεοῦ τῆς θάλασσας
Ἐκεῖ στ' ἀκρωτήρι
Εἶναι Πέτρες
Μαρμάρινες, ψηλὲς
τόσο μονάχα
Θἄθελα νὰ κατέβω τὸν γκρεμὸ στ' ἀκρωτήρι
νὰ ψάξω
ἕνα θαλάσσιο γιγάντιο κοχύλι
Νὰ ξανακούσουμε τὶς Φωνές.

Τὴν φωνὴ τοῦ δύστυχου Αἰγέα
ποὺ περιμένει τ' ἄσπρο κατάρτι,
τὴν φωνὴ τῆς Ἀριάδνης
ποὺ ἐγκαταλείψανε στὴν Νάξο.

Νά! Σὲ μιὰ κολώνα χάραξε
ὁ λόρδος Βύρων τὸ ταπεινό του ὄνομα,
ὁ μαχητὴς τοῦ Μεσολογγίου.

Οἱ μάχες ἀδελφέ μου,
Δὲν εἶναι ἰδανικὸ
Ἰδανικὸ εἶναι ἡ μάχη.

Ποιὸς τόπε πὼς ὁ χρόνος εἶν' ἀγαθὸς Θεός;

Μετάφ: ΜΑΡΙΑ ΜΑΡΙΝΕΣΚΟΥ - ΧΥΜΟΥ

FANUS NEAGU

ΠΕΡΑ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΑΜΜΟΛΟΦΟΥΣ

Ἦταν τὸ 1946, μὲ τὴν φοβερὴ ξηρασία. Ὁ Σουστέρου εἶχε τέσσερες μέρες νὰ καπνίσει. Τὴν πέμπτη μέρα δὲν κρατήθηκε πιά, ἔκοψε μιὰ τούφα κληματόφυλλα, ἀπὸ τὴν κληματαριὰ ποὺ ἔζωνε τὸ σπίτι του, κι ἔστριψε τσιγάρο. Εἶχε τὰ μάτια πρησμένα ἀπὸ τὸν ὕπνο, γιατὶ μόλις τώρα, τὸ ἀπομεσήμερο, σηκώθηκε ἀπ' τὸ κρεββάτι. «Νὰ πάρει ἡ ὀργή, σκέφτηκε, ξαγρυπνᾶς μιὰ νύχτα, κι ὕστερα θέλεις δυὸ μέρες γιὰ νὰ συνέλθεις». Ἡ γυναίκα, ἡ πεθερά, τὰ παιδιά ἔλειπαν ἀπὸ τὸ σπίτι. «Πῆγαν νὰ βροῦν τίποτα φαγώσιμο, εἶπε μέσα του, σκόρπισαν σὰν τὰ πουλιὰ τῆς πέρδικας».

Καὶ βγῆκε στὸ δρόμο, κοντός, ξερακιανός, μὲ τὸ πουκάμισο ἔξω ἀπὸ τὰ παντελόνια του. Εἶχε ὄρεξη νά φάει μιὰ ἀρμαθιὰ μαρούλια: στὸν ὕπνο του ὀνειρεύτηκε πώς ἔβρεξε καὶ πρασίνισε ὁ λαχανόκηπος, ὅπως τὰ καλὰ τὰ χρόνια. Ἀπὸ δῶ καὶ δυὸ καλοκαίρια, ὅσο κρατοῦσε ἡ ξηρασία, δὲν ξύπνησε ποτὲ χωρὶς τὴν ὄρεξη νὰ φάει κάτι, ποὺ δὲν μποροῦσε νὰ βρεῖ. «Εἶναι φῶς - φανάρι, σκέφτηκε, πὼς τὰ ὄνειρα γεννιοῦνται στὸ στομάχι κι ἀνεβαίνουν νὰ πεθάνουν στὸ στόμα. Θὰ ἦταν προτιμότερο, μὰ τὸ Θεό, νὰ μὴν ὀνειρεύεται ὁ ἄνθρωπος».

— Σουστέρου, δώσμου, μωρέ, κι ἐμένα νὰ τραβήξω μιὰ ρουφηξιά.

Ἦταν ὁ ψάλτης τοῦ χωριοῦ. Γιὰ τὸν ψάλτη ὅλος ὁ κόσμος ἔλεγε πὼς ἔχασε τὰ συλλοϊκά του ἀπὸ τὴν πείνα. Καθόταν ὁλημερίς στὴν ἄκρη, στὸ χαντάκι, σταυροπόδι, μασοῦσε ξινήθρα, ὅταν τὴν εἶχε κι αὐτή, κι ἔψελνε ἀράδα τὴν ἴδια πάντα προσευχή, μὲ τὰ μάτια καρφωμένα στὸν ἀσυννέφιαστο οὐρανό. «Κύριε, ποὺ ἀναπαύεσαι στὶς δάφνες».

— Δὲν εἶναι καπνός, μωρέ, τοῦ ἀποκρίθηκε ὁ Σουστέρου, εἶναι ἕνα ἀγριόχορτο, ποὺ βρωμοκοπάει καὶ τσούζει στὸ λαρύγγι.

Ἀγνάντεψε ὡς πέρα τὸ δρόμο. Μπροστὰ στὴν κοινότητα μιὰ γυναίκα μάζευε σβουνιὲς γιὰ νὰ καλαφατίσει τὸ χαγιάτι της. Κοντὰ στὸ ξύλινο γεφύρι, κάτω ἀπὸ τὴν ἀσβεστωμένη ἀκακία, ἕνα σκυλὶ τίναζε τοὺς ψύλλους του. Στὸ σιδεράδικο πετάλωναν ἕνα ἄλογο. Μύριζε καμμένο νύχι.

Ὁ Σουστέρου ἔστριψε ἀργὰ τὴ γωνιὰ τοῦ φράχτη καὶ κατέβηκε στὸ ποτάμι. Σταμάτησε μπροστὰ στ' αὐλάκια ὅπου κυλοῦσε ἄλλοτε τὸ νερὸ πρὸς τὸ λαχανόκηπο. Ἦταν ἄδειασα. Ἡ λάσπη στὸν πάτο τους εἶχε ξεραθεῖ καὶ σκιστεῖ. Ἡ κοίτη τοῦ ποταμοῦ ἁπλωνόταν στὸν ἀνήφορο, σὰν μιὰ σταχτιὰ κάμπια. Ὁ ἄμμος καὶ ἡ πετρωμένη λασπουριὰ λαμποκοποῦσαν στὸν ἥλιο. Σαπισμένες ρίζες κρέμονταν στὴν ὄχθη πρὸς τὴ μεριὰ τοῦ χωριοῦ. Πιὸ πέρα, στὸ ἔρημο βοσκοτόπι, ἡ γαλατσίδα κουλουριαζόταν ἀπὸ τὴ ζέστα. Πίσω ἀπὸ μιὰ βατσινιά, στριφογύριζε ἕνας ἀσβός. Μακριά, στὴν κορφὴ τοῦ λόφου, φάνηκε ἕνας καβαλλάρης.

Ὁ Σουστέρου χάραξε μὲ τὴν ἄκρη τοῦ ποδιοῦ ἕναν σταυρὸ στὸν ἄμμο καὶ χαμογέλασε. Ὅταν ἦταν παιδὶ κι ἔκανε ἕναν σταυρὸ στὸ χῶμα, ἔλεγε πὼς ἀπὸ κάτω κελαρύζει μιὰ πηγή. Κουτὸς ποὺ ἦταν στὰ νειάτα του! Κάθε χρόνο, τὴν πρώτη ἑβδομάδα τῆς ἄνοιξης, πήγαινε στὸ βοσκοτόπι μ' ἕνα παλούκι νὰ βγάλει κρόκους. Κι ἦταν, σὰν νὰ τοὺς βλέπει καὶ τώρα, ὁλοστρόγγυλοι, κάτασπροι ὅπως τὸ γάλα ποὺ πέφτει στάλες - στάλες στὴν καρδάρα. Καὶ δὲν ἄφηνε κρόκο γιὰ κρόκο. Ἡ μάνα του τοῦ ἔλεγε πρὶν φύγει:

— Ὅσους κρόκους φέρεις στὸ σπίτι, τόσα πουλάκια θὰ βγάλει ἡ κλωσσαριά μας.

Κι ἐκεῖνος τὴν πίστευε.

Ὁ καβαλλάρης, ποὺ κάλπαζε ἀπὸ ψηλά, κόντευε νὰ μπῆ στὸ χωριό.

— Εἶναι τρελλός, εἶπε ὁ Σουστέρου κουνώντας τὰ χέρια του· ἂν συνεχίσει ἔτσι τὴν πιλάλα, θὰ ξεπατώσει τ' ἄλογο πρὶν νὰ περάσει τὸ γιοφύρι.

Ὁ καβαλλάρης τὸν εἶδε ἀπὸ μακρυὰ καὶ χύθηκε ἴσα καταπάνω του, ξεφωνίζοντας καὶ δείχνοντας μὲ τὸ χέρι πίσω του, πὼς ἔρχεται ὁ χείμαρρος.

— Ἔβρεξε στὰ βουνὰ κι ἔρχεται κατεβασιά. Πλημμύρισε ὁ ποταμὸς Μπουζέου.

Ὁ Σουστέρου δὲν κατάλαβε ἀμέσως τί τοῦ ἔλεγε, σὰν νὰ τὸν ξεμυάλισε· ὁ ταν ἦρθε στὰ συγκαλὰ του, ὁ καβαλλάρης εἶχε περάσει πιὰ - βολίδα - τὸ γεφύρι κι ἔγινε ἄφαντος μὲς στὴν κατακαμπιά. Ὁ Σουστέρου ἀπόμεινε γιὰ λίγο σύξυλος, ἀγναντεύοντας ἀχόρταγα τὴ ρεματιά, ποὺ ἀνηφόριζε πρὸς τὰ βουνά. Ἔνιωθε κιόλας στὸ πρόσωπό του τὴ δροσιὰ τοῦ νεροῦ. Ὕστερα πήδησε τὸ χαντάκι, καὶ τσακίστηκε νὰ περάσει γρήγορα - γρήγορα τὸ γεφύρι, ἀγκομαχώντας. Τὸ ἕνα μανίκι ἀπὸ τὸ πουκάμισο κρεμόταν στὸν ἀγκώνα του, σὰν λυμένος ἐπίδεσμος, μουσκίδι στὸν ἱδρώτα. Τὸ ξήλωσε καὶ τὸ πέταξε.

Ὁ ψάλτης τοῦ ἔκοψε τὸ δρόμο, μ' ἕνα κλωνάρι ἀκακίας στὸ χέρι, γιὰ νὰ διώχνει τὶς μύγες.

— Ψάλτη μου, πρωτοψάλτη μου, τσίριξε ὁ Σουστέρου, ἔρχεται κατεβασιά, μ' ἀκοῦς; Πρέπει νὰ ρίξω τὴ βάρκα στὸ νερὸ καὶ νὰ καθαρίσω τὰ χαντάκια. Σὲ μιὰ βδομάδα θὰ φᾶμε μαρούλια.

Σὲ μισὴ ὥρα, ὁ Σουστέρου ἔβγαλε τὴ βάρκα ἀπὸ τὸ χαγιάτι καὶ τὴν ἔσυρε μέσα ἀπὸ τὴ σκόνη τοῦ δρόμου ὡς τὴν ἀπέναντι ὄχθη.

Στὸ ἀναμεταξὺ, ἄρχισαν νὰ κτυποῦν οἱ καμπάνες τῆς ἐκκλησιᾶς. Ντίγκ - ντάγκ - ἡ μεγάλη καμπάνα· ντίγκ - ντίγκ - κι ἡ μικρὴ καμπάνα. Τὸ σήμαντρο δὲν σήμανε. Τὸ σήμαντρο σημαίνει μόνο γιὰ τὴ λειτουργία.

Ὅταν σήμαναν οἱ καμπάνες, ὅλο τὸ χωριὸ κουβαλήθηκε στὴν ὄχθη τοῦ ποταμοῦ. Οἱ ἄντρες ρίχτηκαν μὲ τούς κασμάδες καὶ τὰ τσαπιὰ νὰ παραμερίσουν τὰ χώματα, ποὺ ἔφραζαν τὰ χαντάκια. Οἱ γυναῖκες δὲν κατέβηκαν στὸ ρέμα, στριμώχτηκαν κάτω ἀπὸ ἕνα δέντρο, κρατώντας σφιχτὰ τὰ παιδιὰ ἀπὸ τὰ χέρια, γιατὶ ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ τὰ παρασύρει ὁ χείμαρρος. Κανεὶς δὲν ξέρει γιατὶ πίστευαν πὼς ἡ κατεβασιά, καθὼς ὁρμάει ἀπὸ τὰ βουνά, φέρνει μαζὶ της ἕναν παγερό, διαβολεμένο ἄνεμο καὶ ἁλαφιάζονταν ἀπὸ τώρα, σὰν τ' ἄγρια θηρία ὅταν αἰσθάνονται τὸν ἐρχομὸ τῆς βαρυχειμωνιᾶς. Λυὸ γυναῖκες ἔσπρωξαν μὲ τὰ χέρια ὡς τὴν ἀκροποταμιὰ ἕνα κοτρώνι, μεγάλο σὰν κούτσουρο, γιὰ νἄχουν ποῦ νὰ πλένουν τὰ σκουτιά. Κάτω, σὲ μιὰ γούβα, ἕνα γεροντάκι ἔστηνε τ' ἀγκίστρια. Ἀπὸ τὸ κάθε ἀγκίστρι κρέμονταν κι ἀπὸ μισὸ σκουλήκι γιὰ δόλωμα. Κάποια κοπέλλα χτενιζόταν, ἀναδεύοντας τὰ καστανὰ μαλλιὰ της στὸ ἡλιόφως, κι ἔλεγε ἕνα λυπητερὸ τραγούδι, ποὺ ἔμοιαζε μὲ μοιρολόϊ. Στὴ φούρια τῆς δουλειᾶς οἱ ἄντρες σταματοῦσαν μιὰ στιγμὴ καὶ μάζευαν τὰ ποδανάρια ὡς πάνω ἀπὸ τὸ γόνατο, γιὰ νὰ μὴ βραχοῦν τὰ ροῦχα τους, ἀργότερα. Αὐτὰ ποὺ φοροῦσαν ἦταν ὅλα φορέματά τους, γιατὶ τὰ ἀποδέλοιπα τὰ εἶχαν ἀλλάξει μὲ καλαμποκάλευρο στοὺς πλούσιους καὶ τοὺς μυλωνάδες τῶν ἀπάνω χωριῶν.

Σὰν ἀπόσωσε τὸ καθάρισμα τῶν χαντακιῶν, ὁ Σουστέρου πέρασε στοὺς γειτόνους νὰ ζητήσει καπνό. Τοῦ ἔδωσαν ὅσο γιὰ νὰ γεμίσει δυὸ φορὲς τὸ τσιμπούκι του. Τοὺς ἔδωσε κι αὐτὸς νὰ τραβήξουν μιά ρουφηξιά. Ὕστερα τράβηξε γιὰ πιὸ πέρα, παντῶντας ἀνάλαφρα στὴν ἄκρη τῆς ρεματιᾶς καὶ τραβῶντας συνέχεια τὸ μανίκι γιὰ νὰ σκεπάσει τὸ ἡλιοκαμμένο μπράτσο του. Σὰν ἔπεσε πάνω στὸ γεροντάκο μέ τ' ἀγκίστρια ἔγινε φωτιὰ ἀπὸ τὸ θυμὸ του κι ἄρχισε νὰ τσιρίζει νὰ τὰ πάρει

ἀπὸ κεῖ, νὰ μὴν τρομάξει τὰ ψάρια ἀπὸ τὴν πρώτη μέρα.

— Ἔ, καλά, κατάλαβα, ἔκανε ὁ γέρος ἤρεμα, θὰ τὰ πάρω. Μὰ τζάμπα φωνάζεις. Λὲν ξέρεις πὼς τὸ ψάρι πάει κόντρα στὸ ρέμα; Ἂς φτάσει πρῶτα ὁ παραπόταμος Μπουζέου, στὸν ποταμὸ Σιρέτ, κι ὕστερα ἔρχονται τὰ ψάρια.

— Ἔτσι εἶναι, παραδέχτηκε ὁ Σουστέρου, τὸ εἶχα ξεχάσει. Μπορεῖς νὰ τ' ἀφήσεις.

— Θὰ τ' ἀφήσω, ἀποκρίθηκε ὁ γέρος, γιατί, ποιὸς ξέρει, μπορεῖ νὰ πέσει κάνα κελεπούρι. Σ' αὐτὴν ἐδῶ τὴ γούβα ἔπιασα μιὰ φορὰ ἕναν γουλιανό, σὰ γουρούνι.

— Κάνε γρήγορα καὶ μάζευέ τα, οὔρλιαε ὁ Σουστέρου, σαστισμένος πάλι. Δὲ θέλω παραπανήσια λόγια.

Ἄρχισε νὰ βραδυάζει. Ὁ ἥλιος ἔγερνε στὸν ὁρίζοντα. Ὁ κόσμος ἔμεινε ἀκόμη ἀσάλευτος, ἐκεῖ στὴ ρεματιά, ἀλλὰ εἶχε ἀρχίσει νὰ χάνει τὴν ὑπομονή του. Σέ κάμποσα μέρη οἱ γυναῖκες ἄναψαν φωτιές. Ἔπεφτε ἡ νύχτα. Οἱ ἄντρες κίνησαν ν' ἀνταμώσουν τὸ Σουστέρου, νὰ τὸν ρωτήσουν τὶ ἀκούγεται μὲ τὴν κατεβασιά, γιατὶ δὲν ἔρχεται, κι οὔτε φαίνεται.

— Ἂν δὲν φαίνεται, ἀποκρίθηκε ὁ Σουστέρου πάνω ἀπὸ τὴ βάρκα, ἀκούγεται. Βᾶλτε αὐτὶ στὴ γῆ κι ἀφουγκραστῆτε.

Πέντε ἄτομα ξάπλωσαν ἀμέσως στὴν ἄμμο, μπρούμυτα. Ὁ Σουστέρου φώναξε στὶς γυναῖκες, πάνω, στὴν ἀκροποταμιά, νὰ μὴν κάνουν σαματᾶ καὶ ξάπλωσε κι αὐτὸς πλάϊ στοὺς ἄλλους πέντε. Τίποτα. Τὸ χῶμα ξερὸ ὡς μιὰν ὀργιά βάθος, ἦταν βουβό. Οἱ σβῶλοι δὲν ἔχουν φωνή. Αὐτοὶ ποὺ εἶχαν μείνει ὄρθιοι περίμεναν ἀνυπόμονα. Γυάλιζαν τὰ μάτια τους. Τὰ σαγόνια τους, μελανιασμένα σὰν πελτὲς ἀπὸ δαμάσκηνο, ἔκαναν ἀγριωπὴ τὴν ὄψη τους. Ὁ Σουστέρου ἀνασηκώθηκε ἀράθυμα.

— Πρὶν ἀπὸ λίγο ἀκουγόταν, εἶπε. Ἐρχόταν σὰν ἕνα μακρυνὸ βουητό. Μιὰ σκὲψη ἄστραψε στὸ μυαλό του: Γιὰ σταθῆτε! Νὰ ξέρετε πὼς οἱ μυλωνάδες ἀπὸ τὰ ἐπάνω χωριὰ μᾶς ἔκοψαν τὸ νερό. Οἱ κλεφταράδες οἱ μυλωνάδες, ἔσκαψαν βαθειὰ αὐλάκια καὶ τώρα ὅλο τὸ νερὸ ποτίζει τοὺς μπαξέδες τους. Οὔτε σὲ μιὰ βδομάδα δὲ θὰ ρθεῖ σὲ μᾶς, ἂν δὲν πᾶμε νὰ τοὺς πιάσουμε ἀπὸ τὸ γιακᾶ.

Οἱ ἄλλοι κοιτάχτηκαν ἀμίλητοι. Ὁ Σουστέρου, εἶχε δίκιο. Θυμήθηκαν πὼς οἱ μυλωνάδες τοὺς ἔκοβαν κάθε χρόνο τὸ νερὸ ἀπ' τ' αὐλάκι.

— Μᾶς πῆραν τὰ σκουτιὰ γιὰ τὸ τίποτα, μᾶς ἄφησαν τσίτσιδους, ἔκανε ὁ Σουστέρου, τώρα μᾶς κόβουν καὶ τὸ νερό.

Παράτησαν τὰ σύνεργά τους κι ἔτρεξαν στὸ χωριὸ νὰ καβαλλικὲψουν τ' ἄλογα. Ἔπρεπε νὰ φέρουν τὴν κατεβασιά, ἀλλοιῶς ἦταν χαμένοι.

Σ' ἕνα τέταρτο τῆς ὥρας εἶχαν μαζευτεῖ καμιὰ εἰκοσαριὰ καβαλλαρέοι. Οἱ ἄλλοι, ἀπὸ τὴν ἀκροποταμιά, τοὺς φώναζαν νὰ πάρουν μαζί τους καὶ τσεκούρια. Φαντάζονταν πὼς θὰ δοθεῖ μάχη.

Ὁ Σουστέρου σπιρούνιασε τ' ἄλογό του καὶ ξεκίνησαν ὅλοι μαζί, σὰ μιὰ ἴλη ἱππικοῦ ἕτοιμη γιὰ ἐπέλαση. Ὁ δρόμος ἦταν δύσβατος. Οἱ ὁπλὲς τῶν ἀλόγων βούλιαζαν στὴν ἄμμο. Μπροστὰ τους ξεπρόβαλε τὸ φεγγάρι. Ἦταν κίτρινο καὶ σημαδεμένο, σὰν τό μάγουλο τῆς γριᾶς. Ἡ ἀμμουδιὰ σπίθιζε. Ὁ ἄσπρος σὰν συντέφι ντορὸς της τέλειωνε στὸ φεγγάρι. Μήπως ἀπ' ἐκεῖ χυνόταν στὴν κοίτη τοῦ ποταμοῦ; Ὁ Σουστέρου προπορευόταν. Τὰ ἐπάνω χωριὰ ἦταν μακριά. Ὡς τὸ πιὸ κοντινὸ εἶχε μιὰ ὥρα δρόμο, χωρὶς κλωθογυρίσματα. Κι οἱ καβαλλαρέοι, καθὼς ἀκολουθοῦσαν τὸ ρέμα, ἔκαναν πολλὲς στροφές. Δὲν εἶχαν κάνει οὔτε τὸ μισὸ δρόμο καὶ δυὸ ἄλογα, ψόφια ἀπὸ τὴν κούραση καὶ τὴν πείνα, γούρλωσαν τὰ μάτια τους

καὶ σωριάστηκαν καταγῆς. Ξεπέζεψαν ὅλοι, σήκωσαν τὰ ψόφια ἄλογα καὶ τὰ πῆγαν δίπλα στὴν ἀκροποταμιά.

— Γδᾶρτε τα ἐδῶ, εἶπε ὁ Σουστέρου στ' ἀφεντικά τους, καὶ μὴν ἀφήσετε τὰ ψοφίμια νὰ κυλήσουν στὸ ρέμα καὶ μᾶς μαγαρίσουν τὸ νερό.

Οἱ καβαλλαρέοι, λιγώτεροι τώρα, συνέχισαν τὸ δρόμο τους κάτω ἀπὸ ἕναν γαλάζιο, ψηλὸ οὐρανό. Μπροστά τους τὸ φεγγάρι εἶχε ἀκουμπήσει τὸ πρόσωπό του ἐπάνω σ' ἕνα χοντρὸ λόφο. Δεξιὰ κι ἀριστερά, κανένα φῶς. Ὕστερα τὸ λιοπύρι τῆς μέρας, ὁ κάμπος ἀνάδινε ἀκόμα φωτιὰ καὶ τ' ἄλογα ἦταν μουσκίδι στὸν ἱδρώτα· μποροῦσες νὰ μαζέψεις μὲ τὴ φούχτα τοὺς ἀφροὺς ἀπ' τὰ καπούλια τους. Οἱ καβαλλαρέοι τὰ ζόριζαν νὰ βιαστοῦν - πότε μὲ τὸ μαλακό, χτυπώντας τα ἀνάλαφρα στὴ μούρη, καὶ πότε μὲ τὸ ἄγριο, στυλιαρώνοντάς τα.

Ἔφτασαν κάποτε στὸν πρῶτο μῦλο. Τὸ λιβάδι, ποὺ ἁπλωνόταν γύρω του, ἦταν ξερό. Τράβηξαν μπροστά. Εἶπαν μέσα τους πὼς τὸ νερὸ τὸ κόψαν πιὸ πάνω. Μερικοὶ - γύρω στοὺς ἑφτὰ - ξεπέζεψαν καὶ βάδισαν δίπλα στ' ἄλογα. Οἱ μπροστινοὶ φοβήθηκαν πὼς τοὺς ἔχασαν καὶ κάλπασαν ὡς τὴ γωνιὰ τῆς ὄχθης, ὅπου φύτρωνε ἕνα δάσος ἀπὸ λεῦκες σὲ μιὰ στενὴ λωρίδα γῆς. Ἐκεῖ ὁ Σουστέρου σταμάτησε ἀπότομα τὸ μικρόσωμο μαλλιαρὸ ἄλογό του, κι ἔκανε τὸ μέτρημα. Εἶχαν ἀπομείνει οἱ μισοί, κι ὡς τὸ ἑπόμενο χωριὸ εἶχαν ἀκόμη μιᾶς ὥρας δρόμο, ἂν ὄχι καὶ περισσότερο.

Λίγο πρὶν τὰ μεσάνυχτα οἱ καβαλλαρέοι ἔφτασαν στὸ δεύτερο μῦλο. Τὸν εἶχαν δεῖ ἀπὸ μακριά. Ἦταν κρυμμένος ἀνάμεσα σέ κάτι γέρικες λεῦκες· μυτερὴ στέγη σκεπασμένη μέ τσίγκο. Δίπλα του, ἐπάνω σὲ λοφίσκο, ἕνα σπίτι μὲ σκοτεινὰ παράθυρα. Ἕνα σμάρι ἀγριόπαπιες πέρασε ἀπὸ πάνω τους, κρώζοντας, καὶ χάθηκαν κατὰ τὸν κάμπο.

— Ἔρχονται ἀπὸ τὸ βάλτο, εἶπε ὁ Σουστέρου, τσαλαβουτοῦσαν ὡς τώρα ἐκεῖ.

Οἱ καβαλλαρέοι ἀράδιασαν στὴ σειρὰ τ' ἄλογα. Τὰ τσεκούρια τὰ φύλαγαν στὸν κόρφο. Ἡ κοίτη τοῦ ποταμοῦ ἔστριβε ἀπότομα πρὸς τὰ δεξιά κι ὕστερα ξαναγύριζε πάλι ἀριστερὰ πρὸς τὰ βοσκοτόπια. Ξεχύθηκαν καλπάζοντας πάνω στὴν ἀπόκρημνη ὄχθη, ὡς τὸ νεροφράχτη, ὅπου ξεπέζεψαν. Καὶ τοῦτο τὸ βοσκοτόπι ἦταν ξερὸ· τὰ λούκια - ὅλα ἄδεια, γιομάτα λασπουριὰ ὡς τὴ μέση. Σταλιὰ νερὸ πουθενά.

Δὲν τοὺς ἐρχόταν νὰ τὸ πιστέψουν. Τρικλίζοντας, πέρασαν τὸ γεφύρι ποὺ ἔβγαζε στὸ μῦλο. Ἕνα μοσχάρι ξαπλωμένο καταμεσῆς στὸ μονοπάτι, μούγκριζε στὸν ὕπνο του. Μέσα γαύγιζε κάποιο σκυλί.

Ἄκουσαν ἕνα πνιχτό, ξερὸ βήξιμο κι ἕνα μάνταλο νὰ τρίζει. Ὁ σποιτονυκοκύρης τρόμαξε, τοὺς πῆρε γιὰ κλέφτες. Γύρισαν ἀμίλητοι στ' ἄλογα. Ὁ Σουστέρου ἔσπασε πρῶτος τὴ σιωπή.

— Δὲν ἔκοψαν ἐδῶ τὸ νερό, εἶπε. Πιὸ πάνω στοὺς ἄλλους μύλους, ἐκεῖ νὰ πᾶμε.

Τέσσερις νοματαῖοι ξέκοψαν ἀπὸ τὴν παρέα καὶ ροβόλησαν τὸν κατήφορο. Τὰ τσεκούρια τους κρέμονταν ἀπὸ τὸ ζουνάρι. Οἱ ἄλλοι καβαλλαρέοι ἀκολούθησαν τὸν Σουστέρου ὡς τὸ μέρος ποὺ ἡ κοίτη τοῦ ποταμοῦ φαινόταν ν' ἁπλώνεται ἴσα μπροστὰ - ἕνας ντορὸς ἀπὸ κιμωλία, ποὺ δέν τέλειωνε πουθενά. Ἐκεῖ τὸν παράτησαν κι αὐτοί.

Ὁ Σουστέρου δὲν τοὺς φώναξε νὰ γυρίσουν. Κοίταξε τὸ φεγγάρι ποὺ ἔσβηνε στὴν κορφὴ τοῦ λόφου, σήκωσε τὸ χέρι ποὺ τοῦλειπε τὸ μανίκι καὶ χτύπησε τ' ἄλογο στὸ λαιμὸ μὲ τὸ λουρὶ ἀπὸ τὰ γκέμια. Ἔνιωθε πάντα μπροστὰ του τὴ δροσιά τοῦ νεροῦ.

Μετάφρ. - Ἐπιμέλεια: Γ. Δ. ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΑΔΗΣ

GHEORGHE TOMOZEI

ΔΑΚΡΥ

Ἦταν ἕνα δάκρυ ἁμαρτωλό,
ἕνα δάκρυ ποὺ εἶχε μέσα του ἄλλο δάκρυ.
δάκρυ ποὺ κυλοῦσε δίχως σπίτι
μές στὸ παλιὸ τὸ σπίτι,
λειωμένο ἀπ᾽ τὴν ταπείνωση.
ἕτοιμο νὰ σουρθεῖ
νὰ βρεῖ ἕνα βλέφαρο, ποὺ ὅλο καὶ μακραίνει.

Καὶ τὸ μικρούτσικο τὸ δάκρυ,
ποὺ βγῆκε ἀπὸ ἄλλο δάκρυ,
καμιὰ δὲν εἶχε διαφορὰ
ἀπὸ τὸ σπόρο κάποιου μήλου,
ποὺ ἔτυχε νὰ τὸνε λέμε
γῆ.

Μετάφραση: ΚΑΙΤΗ ΣΙΣΜΑΝΟΓΛΟΥ

CORNELIU SEPBAN

ΤΕΛΙΚΑ

Βιώσιμη εἶναι τελικὰ ἡ χαρὰ
Ὁ πόνος εἶναι μόνο
Μιὰ δοκιμασμένη πλάνη
ποὺ θεμελιώνει
ἕνα κατώφλι γιὰ τὰ ὕψη.

Βιώσιμη εἶναι τελικὰ ἡ χαρὰ
τὸ μῖσος εἶναι μόνο
Ἕνα σημάδι ἁγιας ἀγρύπνιας
Στὴ δοκιμασμένη πόρτα
τῆς δοκιμασίας.

Βιώσιμη εἶναι τελικὰ ἡ ζωὴ
Ὁ θάνατος εἶναι μόνο
Ὁ θαυμασμὸς μιᾶς φλόγας
ποὺ ἀνεβαίνει ἀκατάπαυστα
πρὸς νέες ἀναφλέξεις.

Μετάφραση: ΛΑΜΠΡΟΣ ΖΙΩΓΑΣ

CONSTANTA BUZEA

ΑΓΓΕΛΩΝ ΓΙΑΤΡΙΑ

Νιώθω θλιμμένη, ὅμως ποτὲ γιὰ σένα.
Φεύγουν τὰ ζῶα τρομαγμένα, πέρα.
Ἀπὸ τὰ θαύματα, πιὰ ξεχασμένα,
Τετάρτη καὶ Παρασκευή, ἢ Τρίτη καὶ Δευτέρα.

Λίγες οἱ μέρες μας, ποιός ξέρει, καὶ περνᾶμε
Μὲ τὰ μικρὰ μας χρόνια δεμένα στὸ λαιμὸ
Σὰν χιονισμένοι ἀπὸ τὴν ἁγια καλοπέραση γερνᾶμε,
Νὰ μὴν ὑπάρχω, νὰ γεννιέμαι, ν' ἀγαπῶ.

Τὶ μοῦ δίνεις, νὰ μὴν πεθάνω σήμερα,
Ν' ἀνθέξει ἀκόμα ἡ δόλια μου καρδιά;
Θλιμμένο μου τραγούδι, ἀγγέλων γιατριά.

Μετάφραση: ΚΑΙΤΗ ΣΙΣΜΑΝΟΓΛΟΥ

IOAN ALEXANDRU

ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ

Μὲ τὸν ἄνθρωπο ποὺ ἔχω πίσω μου
Κουβαλᾶμε μαζὶ μιὰ πόρτα
Τὸ ξύλο της εἶναι σκληρό, καὶ μὲ γρατσουνάει.
Λὲς κι ὅλες οἱ παράλογες μάχες τοῦ κόσμου
(Μ' ἄλογα, βέλη καὶ περικεφαλαῖες).
Ἔγιναν ἀπάνω της
Πίσω μιᾶς προκαλεῖ χλευαστικὰ
Ὁ μουχλιασμένος κάμπος
Εἶναι ξημέρωμα καὶ κατηφορίζουμε μιὰ πλαγιά.
Ἀπόψε ἔβρεξε, τὸ χῶμα γλιστρᾶ κάτω ἀπ' τὶς πατοῦσες μας
Τ' ἄσπρα μας πουκάμισα φουσκώνουν στὸν ἀέρα
Σὰν νὰ κουβαλοῦμε κάποιον νεκρὸ
Ἀνάμεσα ἀπὸ κύματα σταχυῶν.
Ὁ ἄνθρωπος θά 'πρεπε, κανονικά, νὰ βρίσκεται
μπροστά μου
Εἶναι πολὺ πιὸ ψηλὸς κι ἔτσι — στὸν κατήφορο —
Ὅλο τὸ βάρος πέφτει πάνω μου
Καὶ φουσκώνει τὶς φλέβες τοῦ λαιμοῦ μου.
Μὲ τρώει ἡ γλώσσα μου νὰ τοῦ πῶ καμιὰ βρισιά:
«Ποιὸς εἶσαι βρὲ ἄνθρωπε;».
Ὅταν γλιστρῶ ὁ ἄνθρωπος γελᾶ
σὰν σπασμένη ρόδα.
Καὶ σὰν γλιστρᾶ ἐκεῖνος γκρεμίζομαι ἐγὼ
Ἂν δὲν ἦταν ἡ πόρτα — αὐτὸ τὸ ξύλινο σκουπίδι —
θά 'χανα ἀπὸ καιρὸ τὴν ἰσορροπία μου.

Βαδίζουμε σιγά, ποιὸς ξέρει γιὰ ποῦ.
Σὰν περνᾶμε ἀπ᾽ τὰ σταυροδρόμια
Βγάζουμε βουβὰ τὰ καπέλα μας
Κι ἀκοῦμε πῶς τρίζει ἡ ρόδα τοῦ κόσμου
Πιὸ πέρα δὲν τὸν ρωτῶ
Ξέρω καταποῦ πρέπει νὰ πᾶμε
Σὰν περνᾶμε ἀνάμεσα ἀπὸ δέντρα χαμηλώνουμε
τὴν πόρτα
Γιὰ ν᾽ ἀνοίξουμε δρόμο.
Κλαῖνε πάνω μας τὰ δέντρα μὲ ψιλὲς σταλαματιὲς
Καθὼς παραμερίζουμε τὰ κλαδιά τους
νιώθουμε τὸ ρῖγος τους κάτω ἀπ᾽ τὸ πουκάμισό μας.
Στοὺς ὤμους, καὶ στὰ φρύδια μας.
Πεινῶ.
Μὲ σήκωσαν ἀκριβῶς στὸν ὕπνο μου.
Γι᾽ αὐτὴ τὴν ἀκατανόητη δουλειὰ
Κι ἐσύ, μητέρα, δὲν θὰ ξέρεις
Ποῦ χάθηκε ὁ γιός σου
Χωρὶς ν᾽ ἀφήσει πίσω του
Κανένα σημάδι.

Μετάφραση: ΜΕΝΕΛΑΟΣ ΛΟΥΝΤΕΜΗΣ

ANDRIAN PAUNESCU

ΔΥΣΤΥΧΙΣΜΕΝΑ ΔΙΣΤΙΧΑ

Ὅποιος ἔχει γονικὰ πὰ στὴ γῆ κι ὄχι στὸ νοῦ
Καὶ στὸν ὕπνο ἀκούει τὸ κλάμα τοῦ ἀλλουνοῦ.

Κι ἂν δὲν ἤμουν ἢ κι ἂν δὲν ἤμουν κι ἂν δὲν ἤμαστε καλοὶ
Θὰ γεράσουμε μιὰ μέρα — ἔτσι ἡ τάξη τὸ καλεῖ.

Τ᾽ εἶν᾽ πατέρας; Τ᾽ εἶν᾽ μητέρα; «Ἄνθρωποι χωρὶς μιὰ κώχη»
Τυλιγμένοι στὰ στερνά τους μέσ᾽ στῆς φτώχειας τὴν ἀπόχη.

Τ᾽ εἶν᾽ τὰ γονικά; Στ᾽ ἀλήθεια κάτι ζωντανοὶ σταυροὶ
Ποὺ ὅλο σέρνονται καὶ βήχουν, ποιός τὸ δίκιο τους θὰ βρεῖ;

Ἄνθρωπο γιὰ νὰ σὲ κάνουν κάνανε τὴ νύχτα μέρα
Κι ἔφτασαν νὰ ζητιανεύουν ὡς καὶ μιά σου «Καλημέρα».

Ὡς καὶ τώρα ποὺ τὰ γράφω, ὡς καὶ τούτη τὴ στιγμὴ
Κάπου ἀκούονται οἱ εὐχές τους, κάπου ἀκούονται οἱ λυγμοί.

Τὸ πιὸ δύσκολο στὸν κόσμο εἶναι νᾶσαι στὸ θεό σου
Ὄχι γιὸς τῶν γονικῶν σου, μὰ πατέρας τῶν παιδιῶν σου.

Πόσα δάκρυα ἔχει ὁ κόσμος μόνο οἱ μάνες μας τὸ ξέρουν
Μὰ τὰ δάκρυα δὲ φτάνουν τὸν κατακλυσμὸ νὰ φέρουν.

Μετάφραση: ΜΕΝΕΛΑΟΣ ΛΟΥΝΤΕΜΗΣ

ANA BLANDIANA

ΛΟΦΟΙ

Ἔρημοι λόφοι, δεντροφυτεμένοι,
Μισοκρυμένοι μὲς στὴ γῆ, βαθειά,
Γιὰ νὰ μποροῦν νὰ χαίρονται οἱ πεθαμένοι
τὴ σάρκα σας στρογγυλεμένη ἀπαλά.

Μπορεῖ ἕνας πεθαμένος τώρα, σὰν καὶ μένα,
Νὰ στέκεται ν' ἀκούει τὸ χρόνο πῶς βαδίζει.
Θυμᾶται τίς παλιὲς ζωές, τὰ περασμένα,
καὶ ἀγναντεύοντάς σας, μουρμουρίζει:

Ἔρημοι λόφοι, δεντροφυτεμένοι,
Μισοκρυμένοι ἐκεῖ ψηλά, στὸν οὐρανό,
Γιὰ νὰ μποροῦν νὰ χαίρονται κ' οἱ ζωντανοὶ
τὸ πνεῦμα σας, τὸ ἀπέραντ' ἀγαθό.

Μετάφραση: ΚΑΙΤΗ ΣΙΣΜΑΝΟΓΛΟΥ

DAN MUTASCU

ΤΟΠΙΟ ΑΝΑΜΝΗΣΗΣ

Οἱ γυναῖκες μὲ τὶς ἀνεμῶνες
ἔριξαν στὸν ποταμὸ
ἀγάλματα
ἀθλητῶν καὶ τενόρων.

Ὁ ἥλιος εἶναι μάρτυρας
ὁ ὁρίζοντας σὲ περισυλλογὴ ἔχει πέσει
τὰ πουλιὰ στέκουν σὲ ἰσορροπία
στὰ κλαδιὰ
τὰ παιδιὰ
Κοιμοῦνται στὰ σπλάχνα τῶν μανάδων
σὰν σκιὲς
ἀνάμεσα στὰ φῶτα.

Τ' ὄνομά σου
τὸχω γράψει σ' ἕνα χαρτὶ καὶ τὸχω κλείσει
σ' ἕνα λαγήνι
ποὺ κυλάει στὰ νερὰ καὶ σὲ ζητάει.

Ἀπόδοση ἀπὸ τὰ ρουμανικά:
ΜΑΡΙΑ ΜΑΡΙΝΕΣΚΟΥ - ΧΥΜΟΥ

CONSTANTIN CHIRITSA

ΟΙ ΙΠΠΟΤΕΣ "ΛΟΥΛΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΚΕΡΑΣΙΑΣ,,

Εἶναι περίπου πενῆντα χρόνια ποὺ τὸ μεγάλο ρολόγι τοῦ πύργου τοῦ σχολειοῦ ἐπιστατεῖ μὲ τὸ καντράν του τὰ τέσσερα σημεῖα τοῦ ὁρίζοντα. Εἶναι περίπου πενῆντα χρόνια ποὺ οἱ μεγάλοι του δεῖχτες δείχνουν ἀλάνθαστα τὴν ἀκριβὴ ὥρα. Σπάνια, τὸν χειμώνα, τότε ποὺ ξαναρχίζουν τὰ μεγάλα κρύα καὶ τὸ χιόνι κατακλύζει τὸ πᾶν, τὸ καντρὰν τοῦ ὡρολογιοῦ ποὖταν στραμμένο πρὸς τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου, σταματοῦσε τὴν πορεία του. Τὸ ἴδιο συνέβαινε καὶ τὴν ἄνοιξη, τότε ποὺ τὰ περιστέρια, οἱ καλιακοῦδες ἢ ἄλλα πετούμενα παίζανε καὶ βιάζανε τὴν πορεία κανενὸς δείχτη. Μὰ κάθε φορὰ ποὺ ὁ γέρο - Τιμόφτε, ὁ ἐπιστάτης τοῦ σχολείου, ποὖχε ἀρχίσει αὐτὴ τὴ δουλειὰ ἀπ' τὸν καιρὸ ἀκόμα ποὖχαν τοποθετήσει τὸ μεγάλο ρολόγι — κι' ὅπως λέγανε οἱ μαθητὲς τῶν ἀνωτέρων τάξεων, θὰ τὴν τέλειωνε μαζὶ μὲ τὸ ὁριστικὸ σταμάτημα τοῦ ὡρολογιοῦ — ἀνέβαινε στὸν πύργο, τίναζε τὶς τεράστιες τροχαλίες κι' ἄρχιζε νὰ γυρνάει μιὰ μεγάλη μανιβέλα, ἀληθινὴ ρόδα κάρου.

Ὁ γέρο - Τιμόφτε ἄκουγε γιὰ λίγες στιγμὲς τὸ βουερὸ τὶκ - τάκ, ἔπειτα κουνοῦσε τὸ κεφάλι του, δείχνοντας τὴν συγκατάθεσή του, ἔβγαζε ἀπ' τὸ λουρί του ἕνα στρογγυλὸ μετάλλινο, κουτί, — ποὺ ἄλλοτε ἔλαμπε — σὰν πιατέλα, τὸ στήριζε πάνω στὰ γόνατα καὶ τὸ χτύπαγε. Σὰν ἔδινε τὴν παραγγελία, ἔπεφτε ἀπ' τὸ κουτὶ ἕνα καπάκι ποὺ φανέρωνε ἕνα καντρὰν ρολογιοῦ μὲ τὰ πειθαρχημένα ρωμαϊκὰ ψηφία, ποὺ στόλιζαν τὶς ὄψεις τοῦ ρολογιοῦ τοῦ πύργου.

Ὁ ἐπιστάτης ἐξέταζε μὲ προσοχὴ τὴν ἀκριβὴ ὥρα καὶ κανόνιζε μὲ ἀκρίβεια τοὺς δεῖχτες τοῦ «Γκιγκαλάου», γιατὶ ἔτσι ὀνόμαζε αὐτὸς τὸ ρολόγι τοῦ πύργου. Μόλις τέλειωνε ἡ δουλειά, χτύπαγε δυνατὰ μὲ τὸ χέρι γιὰ νὰ κλείσει τὸ καπάκι τοῦ «Τσιγκαλάου». Αὐτὸ τὸ ὄνομα τὸ εἶχε δώσει στὸ ρολόγι ποὺ φύλαγε στὸ ζωνάρι του. Εἶναι περιττὸ νὰ ποῦμε πὼς ἡ ἀλυσίδα ποὺ κρατοῦσε ἐκεῖνο τὸ μετάλλινο θηρίο μποροῦσε νὰ σύρει ἕνα μεγάλο τσομπανόσκυλο. Ἔπειτα, μὲ βῆμα ἀργό, ὁ γέρος κατέβαινε τὰ σκαλοπάτια, ἔβγαινε στὴν αὐλή, στεκόταν στὴ μέση της, διάβαζε μὲ δυνατὴ φωνὴ τὴν ἀκριβὴ ὥρα ποὺδειχνε τὸ ρολόγι τοῦ πύργου, κι ἂν ἦταν στὴν ὥρα τῶν μαθημάτων ἔκανε ἕνα σύντομο λογαριασμό, γιὰ νὰ δεῖ πόσα λεπτὰ εἶχε ἀκόμα ἕως τὸ διάλειμμα. Κι ἂν μένανε ἀκόμα σαράντα δευτερόλεπτα μέχρι νὰ σημάνει τὸ κουδουνάκι, ὁ γέρο - Τιμόφτε δὲν ἐξέταζε πιὰ μήτε τὸ «Γκιγκαλάου», μήτε τὸ «Τσιγκαλάου». Ὅσο φορτωμένος κι ἂν ἦταν μὲ τὶς δουλειές του, ὅσο κι ἂν τὸν παίδευαν οἱ ἔγνοιες, ἀκριβῶς στὸ δευτερόλεπτο, τὸ κουδουνάκι κουδούνιζε στὴν παλάμη του, δείχνοντας πὼς τὸ μάθημα εἶχε πιὰ τελειώσει. Δὲν θὰ λέγαμε ὅμως ὅλη τὴν ἀλήθεια, ἔτσι ὅπως ἀποφασίσαμε, ἂν δὲν προσθέταμε πὼς ἦταν μερικὲς φορὲς τὴ χρονιὰ ποὺ ὁ γέρο - Τιμόφτε δὲν σεβόταν τὴν ἀκριβὴ ὥρα. (Ἂς μᾶς συγχωρέσει ὁ γέρος αὐτὴν τὴν ἀδιακρισία, μιὰ ποὺ αὐτὴ ὁλοκληρώνει τὴν ἀλήθεια). Μέχρι τώρα δὲν μοὔτυχε νὰ βρῶ δεύτερο ἄνθρωπο ποὺ

νὰ διατηρήσει μὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους τόσο τίμιες καὶ σταθερὲς σχέσεις σὰν τὸν γέρο Τιμόφτε. Ἦταν ὅμως μέρες ποὺ ὁ φύλακας βρίσκονταν σὲ ρήξη μὲ τὴν ἀκριβὴ ὥρα. Ἦταν οἱ μέρες ποὺ προηγοῦνταν οἱ διακοπές, οἱ τελευταῖες μέρες τῆς σχολικῆς χρονιᾶς. Αὐτὲς τὶς μέρες, ὅσες φορὲς ἔδινε τὸ σύνθημα γιὰ διάλειμμα, ὁ γέρο - Τιμόφτε ἔπεφτε ἔξω ταχτικά. Κουδούνιζε μερικὰ λεπτὰ νωρίτερα. Πέντε - ἕξι διευθυντὲς πολὺ σχολαστικοί, τοὔκαναν τὴν ἀπαιτούμενη στιγμὴ παρατηρήσεις γι' αὐτὴν τὴν περίεργη ἀταξία, μὰ ὁ γέρο - Τιμόφτε δὲν ἀντιδροῦσε· σήκωνε μονάχα τοὺς ὤμους γιὰ νὰ πεῖ μὲ φωνὴ ἤρεμη κι ἀδιάφορη πὼς ἐκεῖνες τὶς μέρες ὁ «Γκιγκαλάου» κι ὁ «Τσιγκαλάου» δὲν συνεννοοῦνταν μεταξύ τους, καὶ μ' αὐτὸ ἔληγε ἡ ὑπόθεση. «Ὁ «Γκιγκαλάου» βιάζεται κι ὁ «Τσιγκαλάου» τεμπελιάζει κι ἐγὼ παλεύω νὰ τοὺς συμφιλιώσω ὅπως μὲ κόβει τὸ κεφάλι... Καλὰ θἄταν νὰ βρεῖτε ἐσεῖς ἕναν ἄλλο τρόπο νὰ τοὺς συμφιλιώσουμε...». Τότε ὁ γέρο - Τιμόφτε σώπαινε. Οἱ διευθυντὲς τὸν κοίταζαν μὲ ἀπορία, πορσπαθοῦσαν νὰ καταλάβουνε ποιὸς ἦταν ὁ «Γκιγκαλάου» καὶ ὁ «Τσιγκαλάου» κι ἀρχίζανε νὰ ὑποπτεύονται πότε τὸ ἕνα, πότε τὸ ἄλλο· προχωροῦσαν σὲ ἄλλα θέματα συζήτησης ξεχνώντας τελικὰ τὸν γέρο - Τιμόφτε καὶ τὰ κουσούρια του. Ἔτσι συνέβαινε, ὅσες φορὲς διόριζαν ἕνα νέο διευθυντὴ στὸ μεγάλο μονόροφο κτίριο, ποὺ βρισκόταν στὸ λόφο τοῦ βόρειου μέρους τῆς πόλης, νὰ συζητηθοῦν δυὸ σπουδαῖα πράγματα. Στὴ γενικὴ συγκέντρωση τοῦ σχολείου μιλοῦσαν περισσότερο γιὰ τὸ παρελθὸν τοῦ σχολείου, ποὺ εἶχε διαπεράσει γενναῖα ἕναν ὁλόκληρο αἰώνα καὶ ποὺ προχωροῦσε μὲ τὴν ἴδια ἀντρεία μέσα σ' ἄλλον αἰώνα, κοντεύοντας νὰ συμπληρώσει 25 χρόνια, ἐνῶ στὴν αἴθουσα τοῦ διευθυντηρίου, ἀνάμεσα στοὺς καθηγητὲς ἡ συζήτηση ἦταν γιὰ τὴν ἀμετάβλητη συνήθεια τοῦ γέρο - Τιμόφτε νὰ δίνει στοὺς μαθητὲς κατὰ τὶς τελευταῖες μέρες τῆς χρονιᾶς μερικὰ λεπτὰ ἐπιπλέον σὲ κάθε διάλειμμα. Οἱ καθηγητὲς σκύβανε τὰ κεφάλια τους, σὰν νὰ βρίσκονταν ἐνώπιον ἑνὸς παλιοῦ καὶ ἀπαραβίαστου διατάγματος, ἀλλὰ στὴν πραγματικότητα σκέφτονταν ἢ μᾶλλον ἐνθυμοῦνταν τὴν ψυχικὴ ταραχὴ καὶ τὴν ἀνυπομονησία ποὖχαν οἱ μαθητὲς ἐκεῖνες τὶς μέρες καὶ ἄφηναν τὸν γέρο - Τιμόφτε νὰ κάνει ὅπως εἶχε συνηθίσει. Ἐξάλλου, ὁ γέρο - Τιμόφτε ἦταν ἀπὸ τοὺς ἐντιμώτερους ἀνθρώπους ποὺ ἔτυχε νὰ ζήσουνε σ' αὐτὰ τὰ μέρη. Στὴ διάρκεια τῶν 50 ἐτῶν ποὺ εἶχε τὴ φροντίδα τοῦ σχολείου, δὲν ἀπουσίασε καμιὰ φορὰ ἀπ' τὴ δουλειά του. Γι' αὐτὸ τὰ καθάρματα καὶ οἱ σκασιάρχες δὲν τὸν χώνευαν καθόλου. Ἐκείνους ποὺ τὸ σκάζανε ἀπὸ τὰ μαθήματα τοὺς ἀνακάλυπτε ὅπου κι ἂν κρύβονταν, ὅσο καλὰ κι ἂν διάλεγαν τὸν κρυψώνα τους, κι αὐτὸ δὲν ἦταν καὶ εὔκολο πράγμα, γιατὶ ἡ αὐλὴ καὶ ἰδίως ὁ κῆπος τοῦ σχολείου, ὁ ἀπέραντος αὐτὸς κῆπος — ὅπως εἶναι ὅλοι οἱ χῶροι τῶν παιδικῶν ἀναμνήσεω —, γεμάτος δενδράκια καὶ πελώρια δένδρα μὲ φοβερὲς κουφάλες καὶ θάμνους, διάφορα κτίρια καὶ τείχη, ποὺ δὲν μποροῦσες νὰ μαντέψεις τὴ χρήση τους, εἶχε σωρὸ κρυψῶνες. Τοὺς σκασιάρχες ὁ γέρο - Τιμόφτε τοὺς ἀνακάλυπτε ὅπου κι ἂν κρύβονταν καὶ τοὺς ἔβγαζε ἔξω, τραβώντας τους ἀπ' τὰ μαλλιά, τοὺς τράνταζε, τοὺς ἔβριζε μὲ βίαια λόγια. Ἐκεῖνες τὶς στιγμὲς μάθαινες ἀπ' τὸ στόμα τοῦ γέρου - Τιμόφτε γιὰ ὅλες τὶς προσωπικότητες ποὖχαν βγεῖ ἀπὸ τὰ θρανία αὐτοῦ τοῦ σχολείου, γενεὲς ὁλόκληρες, δασκάλοι, καθηγητές, συγγραφεῖς, καλλιτέχνες, ἐπιστήμονες, ἄνθρωποι ποὺ εἶχαν ἀντιληφθεῖ πὼς τὸ σχολειὸ εἶναι φωλιὰ ὅπου μαθαίνεις πῶς μπορεῖς νὰ φθάσεις μέχρι τὸν οὐρανό, πὼς δὲν εἶναι βόρβορος ὅπου μαθαίνουν καὶ σέρνονται τὰ κοπρόσκυλα. Κι ὁ γέρος ἀριθμοῦσε ὀνόματα λωποδυτῶν ποὖχαν ἀρχίσει «σὰν καὶ σᾶς νὰ περιπαίζουν τὸ σχολειό, ἔπειτα τοὺς γονιούς, τοὺς φίλους καὶ τὴν πατρίδα». Φουρκισμένος ὁ γέρο - Τιμόφτε ἔτριβε ἔπειτα τὰ μυτερά του γένεια, ἔφτυνε τ' ἀποτσίγαρο, ποὖχε σβήσει πρὸ πολλοῦ καὶ τὸ πατοῦσε μὲ τὴ φτέρνα τῆς ἀρβύλας. Ἡ φωνή του

σὰν νἄχε παγώσει. Οἱ ὧρες ποὺ ἀκολουθοῦσαν ἦταν βαρειές, λὲς καὶ τὸν εἶχαν πλακώσει σκληρὰ βάσανα. Δὲν ἔβρισκε πιὰ τὴν ἡσυχία του, γύριζε ἄσκοπα, μιλοῦσε ἀδιάκοπα καὶ μήτε οἱ προστατευόμενοί του μποροῦσαν νὰ τὸν καθησυχάσουν. Μονάχα ἂν ἔρχονταν σ' αὐτὸν κανένας ἀπὸ τοὺς σκασιάρχες ποὺ εἶχε ἀνακαλύψει, γιὰ νὰ τοῦ ζητήσει συχώρεση, χωρὶς προσποίηση, μόνον τότε ἄλλαζε τὴ συμπεριφορά του ὁ γέρος. «Ἂν εἶν' ἔτσι τὰ πράματα, μουρμούριζε ὁ γέρος, δὲν εἶναι κακό... ἀλλὰ τὰ λόγια μόνο δὲν ἀρκοῦν», ἔλεγε καί, πρὶν συνέλθει ἀπ' τὸν θυμό του, ἄρχιζε νὰ καταπιάνεται μὲ καμιὰ σπουδαία δουλειά. Ἡ καρδιά μου ὅμως χτυποῦσε δυνατὰ καὶ πολλὲς φορὲς στὰ συνοφρυωμένα του βλέμματα κρύβονταν δάκρυα χαρᾶς. Διηγόταν γιὰ τὸν γέρο - Τιμόφτε ἀρκετὰ παρόμοια συμβάντα ποὖχαν ἕνα εὐεργετικὸ ρόλο στὴ ζωὴ μερικῶν ἀνθρώπων, μὲ τοὺς ὁποίους ὑπερηφανεύονταν τὸ σχολεῖο.

Ὅταν ὅμως ὁ γέρο - Τιμόφτε ἀγαποῦσε κανένα, ἦταν σπουδαῖος. Στοὺς μαθητὲς ποὺ βρίσκονταν κάτω ἀπὸ τὴν προστασία του, ἄνοιγε τὶς αἴθουσες τῶν τάξεων, τοῦ ἐργαστηρίου ἢ τῆς αἴθουσας τῆς γυμναστικῆς, ὁποιαδήποτε ὥρα τῆς ἡμέρας ἢ τῆς νύχας θέλανε, ἔστω κι ἂν θὰ χρειάζονταν ὧρες ὁλόκληρες γιὰ νὰ τοποθετήσει τὰ πράγματα στὴ θέση τους. Καμιὰ φορὰ ἐπέμβαινε μὲ τὶς συνετές του συμβουλὲς ἀκόμα καὶ στὶς σιωπηλὲς διαμάχες ποὺ διεξάγονταν ἀνάμεσα στοὺς καθηγητὲς καὶ τοὺς μαθητές, ἰδίως τότε ποὺ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ντροπαλοὺς καὶ φοβισμένους μαθητὲς γίνονταν δυσμενεῖς σὲ κανένα καθηγητή. Ὁ γέρος ἤξερε καλύτερα ἀπὸ κάθε ἄλλο ν' ἀνοίγει τὶς καρδιὲς τῶν μικρῶν φοβισμένων παιδιῶν ἢ νὰ κάνει τοὺς καθηγητὲς νὰ σεβαστοῦν τὰ λόγια του. Ἔτσι, τὰ πράγματα διορθώνονταν μὲ τὴν τίμια ἐπιδεξιότητα τοῦ γέροντα καὶ ἔβγαιναν σὲ καλὸ ἀποτέλεσμα καταστάσεις ποὺ μποροῦσαν νὰ διαρκέσουν μέχρι τὸ τέλος τῆς χρονιᾶς. Οἱ μαθητὲς συζητοῦσαν ἀκόμα πὼς σὲ εἰδικὲς περιστάσεις οἱ αἰτήσεις γιὰ ἐπανεξέταση σὲ κανένα μάθημα γίνονταν γρηγορώτερα δεκτὲς ἂν ἀπευθύνονταν προφορικὰ στὸν γέρο - Τιμόφτε παρὰ στὸν διευθυντή.

Ἀλλὰ γιὰ νὰ μπορέσεις νἄχεις τὴν ἐχτίμηση καὶ τὴ συμπαράσταση τοῦ γέρο - Τιμόφτε, ἔπρεπε νᾶσαι ἀπὸ τοὺς πρώτους μαθητές. Νᾶσαι παράδειγμα γιὰ ὅλους. Κι ἂν τύχαινε ὁ γέρος νὰ σὲ λογαριάσει ἀνάμεσα στοὺς προστατευόμενούς του καὶ σοῦ συνέβαινε κανένα ἐπεισόδιο μὲ τοὺς παιδονόμους, μποροῦσε νὰ σοῦ προβλέψει τὸ μέλλον σου μὲ μιὰ ἀφάνταστη σιγουριά. Ἔφτανε ν' ἀναφέρει δυὸ - τρία παραδείγματα μεγάλων ἀνθρώπων ποὖχαν βρεθεῖ σὲ παρόμοιες περιστάσεις, λέγοντας πολλὲς λεπτομέρειες γεμάτες εἰλικρίνεια καὶ ἐλπίδα, καὶ τότε οἱ καθηγητὲς ἄρχιζαν καὶ ἔβλεπαν κατὰ διαφορετικὸ τρόπο τὰ πράγματα κι ἄλλαζαν γνώμη. Γιατὶ ὁ γέρος μιλοῦσε ἀνοιχτά, ἔλεγε τὴν ἀλήθεια, σὲ κοίταζε κατάματα καὶ ὅπως φαίνονταν δὲν ἔπεφτε καμιὰ φορὰ ὄξω, σὰν ὑπεράσπιζε κανένα.

Τὴ χρονιὰ ποὺ ἀρχίζει ἡ διήγησή μας, ὁ γέρο - Τιμόφτε εἶχε, ὅπως συνήθιζε πάντα, παιδιὰ ποὺ προστάτευε καὶ παιδιὰ ποὺ δὲν χώνευε. Κατὰ σύμπτωση, αὐτὴ τὴ φορὰ ἔτυχε οἱ ἥρωές του νᾶναι μαθητὲς τῆς ὄγδοης τάξης ποὺ μένανε ὅλοι στὴ συνοικία «Τσιρὲς» καὶ γι' αὐτὸ συνήθιζε νὰ τοὺς ὀνομάζει «Τσιρεσάρου». Καὶ πάλι κατὰ σύμπτωση ἀνάμεσα στοὺς «ἀχώνευτους» μαθητές, μπορεῖ μάλιστα καὶ ἐπικεφαλῆς τους, βρίσκονταν δυὸ μάγκες τῆς ὄγδοης τάξης, ποὺ ἕνα πρωὶ τοὺς βρῆκε κρυμμένους σ' ἕνα χαντάκι, γεμάτο ἀγριόχορτα, ἐνῶ οἱ συμμαθητές τους συμμετεῖχαν ὁλόψυχα στὸ μάθημα τῆς γεωλογίας. Ἡ ἀλήθεια ὅμως δὲν θἄταν πλήρης ἂν δὲν θὰ μαρτυρούσαμε ἀπὸ μιὰν ἀρχὴ πὼς ὁ μαθητὴς ποὺ ἀγαποῦσε πιότερο ὁ γέρο - Τιμόφτε — πρῶτος ἀνάμεσα

στοὺς εὐνοουμένους του — ἦταν ἕνας μπόμπιρας ἀπ' τὴν πέμπτη τάξη — μάγκας ἀληθινὸς — ποὺ δὲν εἶχε παρόμοιο ὅλο τὸ σχολειό, μπορεῖ μάλιστα ἀκόμα καὶ στὴν ἱστορία τοῦ σχολειοῦ, καὶ στὸν ὁποῖο ὁ γέρο - Τιμόφτε δὲν εἶχε ποτὲ δείξει τὴν ἀγάπη του φανερά. Μάλιστα τὸν κατσάδιαζε γιὰ τὶς τρέλλες του καὶ τὶς φάρσες του. Δὲν τὸν εἶχε χαϊδέψει καμιὰ φορά, οὔτε στ' ἀστεῖα, ὅπως συνήθιζε μὲ τοὺς ἄλλους μαθητὲς ποὺ συμπαθοῦσε. Ἂν στὰ πενῆντα χρόνια τῆς ὑπηρεσίας του δὲν θὰ ἔβρισκε ἀνάλογη περίπωση, ἂν δὲν τοῦ συνέβαινε τώρα καὶ τριάντα πέντε χρόνια νὰ τοῦ χτυπήσει ἡ καρδιὰ γιὰ ἕναν τρελλούτσικο μπόμπιρα, ποὺ στὸ κάθε βῆμα του ἔκανε κι ἀπὸ μιὰ τρέλλα κι ὅσες φορὲς ἄνοιγε τὸ στόμα του ἔβγαζε κι ἕνα ἀγκάθι καὶ ποὺ τώρα εἶχε φθάσει ἕνας ἀπὸ τοὺς πιὸ φημισμένους ἀνθρώπους τῆς χώρας του, εἶναι βέβαιο πὼς ὁ ξανθὸς μπόμπιρας, ὁ μάγκας κι ὁ ξεμαλλιάρης, θἄμπαινε στὴν ὁμάδα τῶν παιδιῶν ποὺ δὲν τὰ χώνευε ὁ γέρος. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ γέρο - Τιμόφτε εἶχε ἀκριβὴ μνήμη τῶν περιστατικῶν καὶ ἐπιπλέον τὸ ἔνστικτο τῆς σύγκρισης καὶ μιὰ προαίσθηση, ποὺ δὲν ἔπεφτε ἔξω καμιὰ φορά, εὐχαριστήθηε νὰ ὑποδουλωθεῖ ἀπὸ τὴ χαρούμενη καὶ καταχτητικὴ ἐμφάνιση τοῦ Τὶκ καὶ τὸν πέρασε στὴ σειρὰ τῶν «εὐνοουμένων». Δηλαδὴ μέσα στὸ μυαλό του προέβλεψε γιὰ τὸ παιδὶ ἕνα λαμπρὸ μέλλον. Ὁ Τὶκ δὲν τὄξερε αὐτὸ καὶ γι' αὐτὸ ὅσες φορὲς τύχαινε νὰ περάσει κοντὰ ἀπὸ τὸν γέρο - Τιμόφτε, ἢ ἔβαζε τὸ χέρι του στὴ μύτη καὶ κουνοῦσε τὰ δάχτυλα, ἢ τραβοῦσε κανένα φανταστικὸ σκυλὶ ποὺ τὸ βαστοῦσε δεμένο μὲ χοντρὴ ἁλυσίδα, καὶ ποὺ τὸ ρώταγε καθὼς περνοῦσε μπροστὰ ἀπὸ τὸ φυλάκιο τοῦ γέρου φύλακα:

— Γιγκουλίκα, δεῖξε μου μὲ τὴν οὐρά σου, τί ὥρα εἶναι;

Οἱ μικρότεροι μαθητὲς πέθαιναν στὰ γέλια, ἐνῶ ὁ γέρο - Τιμόφτε συνοφρυώνονταν κι ἀπειλοῦσε μὲ τὸ δάχτυλό του καὶ ὁ Τὶκ προσπαθοῦσε νὰ μάθει γιατὶ χαίρονταν τόσο πολὺ οἱ γύρω του. Τόσο πολὺ εἶχε συνηθίσει μ' αὐτὴ τὴν ἀθῶα φάρσα, ποὺ φαντάστηκε ἀκόμα μιὰ τελετὴ βαπτίσματος, προσθέτοντας τὸ ὄνομα «Τσιγκουλίκα» στὸν Τσόμπυ, τὸν πιστό του σκύλο, ποὺ ἤθελε νὰ τὸ κάνει ξακουστό. Βασανίζονταν νὰ τὸν μάθει τὶς ὑποδιαιρέσεις τοῦ χρόνου καὶ τὸ διάβασμα τῶν ὡρῶν ἀπὸ τὴν πορεία τοῦ ἡλίου. Μὰ γιὰ νὰ μὴ μείνει τὸ νέο του ὄνομα μιὰ ἁπλὴ προσθήκη ποὺ θὰ τὴν ἀφάνιζε γρήγορα ὁ χρόνος καὶ ἐπειδὴ εἶχε τὴν ἰδέα πὼς ὁ γερο - Τιμόφτε τὸν κατάτρεχε, ἀποφάσισε νὰ χρησιμοποιήσει τὸ ὄνομα «Τσιγκουλίκα» ὅταν ἔπρεπε νὰ μαλώνει τὸ σκυλὶ ὅταν ἀνακάλυπτε σὲ βάρος του ἀρνητικὰ κατορθώματα καὶ τὸ ὄνομα Τσόμπι ὅταν ἔπρεπε νὰ τὸ χαϊδεύει, ἢ νὰ τὸ ἐνθαρρύνει, δηλαδὴ ὅταν ἔπαιζε θετικὸ ρόλο. Ὁ Τὶκ ἔκαμε πολλὲς ἐπαναλήψεις μέχρις ὅτου νὰ μπορέσει νὰ προφέρει αὐτόματα τέτοιες φράσεις:

— Κοπρόσκυλο, συχαμερὸ καὶ ἄθλιο, ἀφορισμένε Τσιγκουλίκα, μοὔκρυψες τὸ παπούτσι; Ἔλα, ἔμπα στὸ κοτέτσι, Τσιγκουλίκα! Μάρς!

— Μπράβο, Τσόμπι, μπράβο! Δεύτερη φορὰ νὰ τοῦ γδάρεις τὴ γούνα καὶ νὰ τοῦ ἀφήσεις μονάχα τὴν οὐρά, γιὰ νὰ μπορῶ νὰ τὸν σέρνω.

Μ' ὅλα αὐτὰ τὰ φαινόμενα ὁ Τὶκ ἀγαποῦσε τὸν γέρο - Τιμόφτε καὶ στὸ βάθος τῆς ψυχῆς του τὸν ἀγαποῦσε ὑπερβολικά. Τὸν μιμοῦνταν, τοῦ μιμοῦνταν τὴ φωνὴ καὶ τὸ φτέρνισμα, τοῦ ἀνέμιζε τὰ δάχτυλα... μὰ ποιός ἄλλος τοῦ ἔβαζε στὸ φυλάκιο, κρυφά, ἀπαρατήρητα, ἕνα ὡραῖο πορτοκάλι τυλιγμένο μὲ προσοχὴ σὲ κόκκινο μεταξένιο χαρτί; Κατὰ εὐτυχὴ σύμπτωση, ὁ πιτσιρίκος εἶχε μάθει πὼς τίποτα δὲν εὐχαριστοῦσε πιότερο τὸν φύλακα ἀπὸ τὰ πορτοκάλια καὶ προσπαθοῦσε μὲ κάθε τρόπο νἄχει ἕνα πορτοκάλι ποὺ νὰ τὸ θυσιάσει.

"Οπως φαίνεται, οὔτε ὁ γέρος καὶ οὔτε ὁ πιτσιρίκος εἶχαν τὸ θάρρος νὰ μαρτυρήσουνε τὴν ἀγάπη ποὺ ἔτρεφαν στὸ βάθος τῆς ψυχῆς τους ὁ ἕνας γιὰ τὸν ἄλλον.

Κι αὐτὸ τοὺς συνέβαινε γιὰ πρώτη φορὰ στὴ ζωή τους.

Ἀπόδοση ἀπὸ τὰ ρουμανικά:
ΜΑΡΙΑ ΜΑΡΙΝΕΣΚΟΥ - ΧΥΜΟΥ

ION LOTREANU

ΕΜΙΝΕΣΚΟΥ

Στὴ γέννα του τὰ ξέφωτα στὰ δάση
πρὸς τὸν οὐρανὸ στρογγύλεψαν στόματα
Κι' ἀχτίδα διάβηκε μέσ' ἀπ' τὰ σκοῦρα σύννεφα.

Ἀγάπησε καὶ δὲν ἀγαπήθηκε
κι' ὅταν τὸ μάτι του ψηλὰ ἀτένισε
τὰ χιόνια τῶν βουνῶν μαυρίσανε.

Τοὺς σεπτούς μας βασιληάδες ὕμνησε
καὶ γιὰ θερμοὺς πόνους μᾶς μίλησε,
καὶ στὸ μυαλό μας φύτεψε μαλαματένια λουλούδια.

Τὸ μέλλον μας εἶδε ἀνάμεσα στὰ χρόνια
κι' ὀνειρεύτηκε πὼς ἡ χώρα του, τοῦ πόθου χώρα
θ' ἀγαπάει πάντοτε μ' ἀξιοπρέπεια.

Ἀπ' τὸ χέρι μᾶς πῆρε καὶ μᾶς πῆγε στὸ δάσος
ὅπου τὸν χειμώνα κλαῖνε τὰ κλαδιὰ
κι' ὅπου τὰ δέντρα τὰ κορμιά τους λυγίζουν.

Μὰ μιὰ μέρα κουρασμένος πιὰ ὁ ποιητὴς
ἀλαφρὰ ἐκοιμήθη κάτω ἀπ' τὴν ἀνθισμένη φλαμουριὰ
μὲ τὸ πρόσωπο πρὸς τὸν ἥλιο γυρισμένο.

Πίσω του μεῖναν πηγὲς
καὶ λάφια μὲ τὴν δρόσο π' ἄστραφταν κάτω ἀπὸ τὸ βῆμα του
καὶ μεῖς μὲ τοὺς στίχους του ποὺ τρέμουν στὴ φωνή μας.

Ἀπόδοση ἀπὸ τὰ ρουμανικά:
ΜΑΡΙΑ ΜΑΡΙΝΕΣΚΟΥ - ΧΥΜΟΥ

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΑΝΑΒΙΩΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΒΙΩΣΗ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΣΤΗΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

(Σκέψεις πάνω σὲ μιὰ ἐπιστημονικὴ συζητηση στὴ Ρουμανία)

Ἡ ἑβδομαδιαία λογοτεχνικὴ ἐπιθεώρηση τοῦ Βουκουρεστίου Luceafarul (μὲ Συντακτικὴ Ἐπιτροπὴ ἀποτελούμενη ἀπὸ γνωστοὺς ποιητὲς καὶ κριτικούς: Nicolae Dragos, Teodor Bals, Mihai Ungheanu κ.ἄ., ἡ ὁποία συχνὰ δημοσιεύει καὶ προβάλλει τὴν ἑλληνικὴ λογοτεχνία) φιλοξένησε σὲ δυὸ σειρὲς (τέλη τοῦ 1977 καὶ τοῦ 1978) μιὰ ἐνδιαφέρουσα δημιουργικὴ συζήτηση «στρογγυλῆς τραπέζης», ἕναν ἀξιοσημείωτο ἀνοικτὸ διάλογο γιὰ τὸν πρωτοχρονισμὸ (protochronisme) καὶ τὸν συγχρονισμὸ (synchronisme) στὴ ρουμανικὴ λογοτεχνία.

Φυσικά, τὸ πολύπλοκο αὐτὸ θέμα ἔχει τὶς ἀλληλουχίες του μὲ τὸ γενικὸ φιλοσοφικὸ πρόβλημα τοῦ ἐθνικοῦ στοιχείου στὴν τέχνη, τὴν δημιουργική του ἀναβίωση, ἐπιβίωση καὶ προβολή του.

Στὴν συζήτηση πῆραν μέρος διακεκριμένοι καθηγητὲς Πανεπιστημίων, ἱστορικοὶ καὶ κριτικοὶ τῆς λογοτεχνίας, ποιητὲς καὶ συγγραφεῖς, ἐπιστήμονες καὶ ἐρευνητὲς θετικῶν τομέων κ.ἄ. Ἀφορμή, γενικά, τῆς συζήτησης ἀποτέλεσαν δυὸ πρόσφατα βιβλία, τοῦ Edgar Papu, Ἀπὸ τοὺς κλασικούς μας καὶ τοῦ Solomon Marcus, Ἀπὸ τὴν ρουμάνικη μαθηματικὴ σκέψη.

Ὁ ποιητὴς N. Dragos, ὁ ὁποῖος τοῦ περιοδικοῦ, τόνισε ἐξ ἀρχῆς πώς, ἡ συζήτηση φέρνει τὸν τίτλο Πρωτοχρονισμὸς καὶ συγχρονισμὸς καὶ ὄχι Πρωτοχρονισμὸς ἢ συγχρονισμὸς καὶ οἱ προθέσεις ἦταν καὶ παραμένουν νὰ ἀποδείξουμε πὼς «ὅσο ὁ ρουμάνικος πολιτισμός, ἄλλο τόσο καὶ ἡ ρουμάνικη ἐπιστήμη, ἔχουνε τὴν δική τους διακριτικὴ συμβολή, τὴν αὐθεντική τους σημασία, τὴν γνησιότητά τους, πὼς καὶ ἐδῶ, ὅπως καὶ σὲ ἄλλα μέρη τοῦ κόσμου, γεννήθηκαν ἀξίες, οἱ ὁποῖες καμιὰ φορὰ πρόλαβαν διάφορα ρεύματα, ἄνοιξαν καινούργιους δρόμους, προβίβασαν στὸν τομέα τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐπιστήμης ἔργα τὰ ὁποῖα τιμοῦν τὴν ἀνθρωπότητα».

Ὁ δὲ M. Ungheanu, κριτικὸς καὶ συντονιστὴς τοῦ παραπάνου διαλόγου, διευκρίνισε πώς, ὁ ρουμάνικος πολιτισμὸς ἔχει τὴν τιμὴ νὰ περιλάβει μεταξὺ τῶν ἀντιπροσώπων του τοὺς προδρόμους μερικῶν μεγάλων λογοτεχνικῶν ρευμάτων τῆς ἐποχῆς μας, ὅπως: τὸν Urmuz, ἐγκαινιαστὴ τοῦ ὑπερρεαλισμοῦ, τὸν Tristan Tzara, θεμελειωτὴ τοῦ νταναϊσμοῦ, τὸν δραματουργὸ Eugen Ionescu, μαέστρο τοῦ παράλογου.

Γι' αὐτὸ καὶ πολὺ σωστὰ ὁ κριτικὸς Pompiliu Marcea εἶπε πὼς ἡ συγκριτικὴ μέθοδος σὰν καλλιτεχνικὴ καὶ λογοτεχνικὴ ἔρευνα (σημειώνουμε πὼς στὴν Ρουμανία ἔχει δημιουργηθεῖ ὁλόκληρη σχολὴ ἐρευνητῶν καὶ ἔχουνε γραφτεῖ ἀρκετὲς καὶ σοβαρὲς ἐργασίες συγκριτικῆς γραμματολογίας) εἶναι ὑποχρεωτικὴ καὶ ἀναγκαία καὶ θὰ πρέπει νὰ τὴν ἐφαρμόσουμε πολύμορφα καὶ πολυεδρικά: «Ἡ σύγκριση μόνο μὲ τὸν ἑαυτόν μας δὲν εἶναι ἀπόλυτα ἀποδεικτικὴ καὶ δὲν ἐπαρκεῖ Ἡ ἔννοια τοῦ πρωτοχρονισμοῦ, ἂν τὴν καταλάβουμε στὴν οὐσία της, μπορεῖ ν' ἀποτελέσει ἕναν δυναμικὸ παράγοντα γιὰ κάθε ἐθνικὴ κουλτούρα».

Ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ παρέμβαση τοῦ διακεκριμένου μαθηματικοῦ S. Marcus, στὴν ὁποία διαπιστώνει πὼς «ὅ,τι δημιουργεῖται σὲ κάθε χώρα, σὲ ὁποιονδήποτε τομέα τῆς ἐπιστήμης, ἀποτελεῖ μόνο τὸ 1% τῆς δημιουργίας σ' αὐτὸν τὸν τομέα σ' ὅλον τὸν κόσμο. Ὅ,τι δίδει ἕνας πολιτισμὸς εἶναι πολὺ πιὸ λίγο ἀπ' ὅ,τι μπορεῖ νὰ πά-

ρει ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους πολιτισμοὺς μαζί». Αὐτό, ἄλλωστε, ὑποστήριζε ὁ γνωστὸς ρουμάνος κριτικὸς τῆς λογοτεχνίας Eugen Lovinescu (1881—1943) στὸ βιβλίο του Ἱστορία τοῦ μοντέρνου ρουμάνικου πολιτισμοῦ (1924—1925), ὅταν μιλοῦσε γιὰ τὴν σπανιότητα τῆς ἀπόλυτης πρωτοτυπίας στὸν τομέα τῶν ἰδεῶν καὶ τῆς ἐκδήλωσής της μέσω τοῦ φαινόμενου τῆς διάθλασης σύμφωνα μὲ τὴν πνευματικὴ ἰδιομορφία τοῦ κάθε λαοῦ. Δυστυχῶς, ὅμως, ὅπως εἶναι γνωστό, ὁ E. Lovinescu μὲ τὴν γνωστή του θέση περὶ συγχρονισμοῦ, ἀπόβλεπε πολὺ ἁπλοϊκὰ καὶ μονόπλευρα τὴν ἀνάπτυξη, τὴν κίνηση τοῦ ρουμάνικου πολιτισμοῦ καὶ γενικὰ κάθε ἐθνικῆς κουλτούρας, μέσω τῆς μιμήσεως. Δηλαδή, σύμφωνα μ' αὐτὴν τὴν ἀντίληψη, θὰ πρέπει νὰ ὑπάρξει ἕνας ἐξωτερικὸς ὅρος, κάποιος ἐξωτερικὸς παράγοντας, ὁ ὁποῖος ἐκφράζει τὴν οὐσία τῆς ὕπαρξης. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο, λοιπόν, ὁ δικός σου πολιτισμός, ὁ ἐθνικός σου πολιτισμὸς γίνεται αἰχμάλωτος ἄλλων πολιτισμῶν, οἱ ὁποῖοι δίνουν πρότυπα, τὸ δὲ «ἄνοιγμα» πρὸς τοὺς ἄλλους πολιτισμοὺς καταντάει ὑποτέλεια.

Ἐδῶ θὰ ἀναθυμήσουμε τί ἔγραφε ὁ Nicolae Iorga (1871—1940), ἀξιόλογος ἱστορικὸς καὶ στοχαστής, διεθνοῦς ἀναστήματος, τὸ 1899, στὸ βιβλίο του (στὴ γαλλική), L' independence Roumaine, στὴν μελέτη La vie intelectuelle des Roumains: «Ἡ Ρουμανία σήμερα, χώρα λατινικῆς γλώσσας, ἔχει δημιουργήσει συγγραφεῖς καὶ ἐπιστήμονες, οἱ ὁποῖοι θἄβρισκαν εὔκολα τὴν θέση τους καὶ μέσα σὲ ἄλλους πολιτισμούς», ἀφοῦ κάθε πολιτισμὸς δίδει καὶ παίρνει.

Ὁ πατριωτισμός, ὅμως — ἐπέσυρε τὴν προσοχὴ ὁ Ovid Crohmalniceanu — δὲν ταυτίζεται μὲ τὸν πρωτοχρονισμό. Δηλαδή, ὅποιος δὲν συμμερίζεται τὴν ἰδέα τοῦ πρωτοχρονισμοῦ δὲν σημαίνει πὼς δὲν εἶναι πατριώτης, ἢ πὼς εἶναι πρώην ὀπαδὸς τοῦ προλετκουλτισμοῦ.

Ὁ συγχρονισμὸς δέ, μὲ τοὺς ἄλλους πολιτισμοὺς καὶ τὶς ἄλλες, ξένες πολιτισμιακὲς ἀξίες, εἶναι πραγματοποιήσιμος μόνο ὑπὸ τὸν ὅρο, πὼς ὁ πνευματικὸς καρπὸς τῶν ἐθνικῶν πολιτισμῶν νὰ ἐπιβληθεῖ μὲ τὴν πρωτοτυπία του, τὴν δημιουργική του συμβολὴ σ' ἕναν γεωγραφικὸ καὶ ἱστορικὸ χῶρο.

Κάθε πολιτισμός, ἂν εἶναι δυνατόν, πρέπει νὰ ἐπιβληθεῖ στὸν κόσμο, ὄχι μόνο ὑπὸ τὴν συγχρονική του ὑπόσταση, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὴν πρωτοχρονική του.

Στὴν οὐσία, τὸ πρόβλημα τοῦ πρωτοχρονισμοῦ καὶ συγχρονισμοῦ εἶναι ὁ συσχετισμὸς μεταξὺ πρωτοτυπίας καὶ προτεραιότητας, εἶναι πρόβλημα δημιουργίας καὶ προβολῆς τῶν ἀξιῶν.

Στὴν συζήτηση ποὺ παρουσιάζουμε, διεξοδικὴ καὶ βαθειὰ ἐπιστημονικὰ τεκμηρειωμένη ἦταν ἡ παρέμβαση τοῦ Paul Anghel, ὁ ὁποῖος ἀπερίφραστα τόνισε πώς, οἱ ἱστορικοὶ τῆς Δύσης διέπραξαν πολὺ πιὸ ἀπάνθρωπα λάθη ἀπ' τὸν ἀποκλεισμὸ τοῦ ρουμάνικου πολιτισμοῦ ἀπὸ τὸ σύνολο τοῦ εὐρωπαϊκοῦ. Αὐτοὶ διέγραψαν τὴν κολοσσαία συμβολὴ τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ στὴν δημιουργία καὶ διαμόρφωση τῆς εὐρωπαϊκῆς πνευματικῆς οἰκοδόμησης, καθὼς καὶ τὸν ἀποκλεισμὸ τοῦ ἀραβικοῦ πολιτισμοῦ, πηδώντας εὐθεία ἀπ' τοὺς ἀρχαίους ἕλληνες καὶ λατίνους, ξεχνώντας πώς, τὴν συνέχεια τὴν ἀποτέλεσαν ἄλλοι καὶ ὄχι οἱ δυτικοί. Ὅπως εἶναι γνωστό, κατὰ τὴν ἀντιεπιστημονικὴ θεωρία τῶν δυτικῶν ἱστορικῶν, ἡ ἑνότητα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει «κενά», ἀντίληψη ποὺ διαψεύδεται ἀπ' τὴν ἴδια τὴν ἐξέλιξη τῶν πολιτιστικῶν φαινομένων, ἀπ' τὴν ἴδια τὴν ἱστορικὴ πραγματικότητα. Καὶ ξεχνοῦνε αὐτοὶ οἱ «εἰδικοὶ» ἐρευνητὲς πώς, καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι οἱ δυτικοὶ πολιτισμοὶ πρέπει νὰ ἐνσυγχρονιστοῦν μὲ διάφορες παραδόσεις ποὺ ἄθελα ἢ θελημένα τὶς ἀγνοοῦνε. Εἶναι πασίγνωστο τὸ γεγονὸς πώς, δειλὰ καὶ σποραδικὰ ἀνακάλυψαν τὴν ρώσικη κουλτούρα τοῦ XIX αἰώνα καὶ ἀμυδρὰ τοὺς νοτιο-ἀνατολικοὺς πολιτισμούς.

«Ἐμεῖς δοκιμάζουμε — κατέληξε ὁ P. Anghel — τὰ νόθα δυτικὰ μοντέλα,

δίχως νὰ ἀνακαλύψουμε τὶς ἀληθινὲς καὶ καρποφόρες παρεμβάσεις, τὶς ὁποῖες προβάλλει ἡ ἴδια ἡ κουλτούρα».

Μὰ ἄραγε — ρωτοῦμε ἐμεῖς — μήπως τὸ ἴδιο δὲν συνέβηκε καὶ μὲ τὴν σύγχρονη νεοελληνικὴ κουλτούρα; Ἡ σύγκρουση — ὅπως γνωρίζουμε ὅλοι μας — αὐτῶν ποὺ τὸ «καινούργιο» τὸ ἔβλεπαν σὲ μιὰ δημιουργικὴ ἐπιστροφὴ στὴν ἑλληνικὴ παράδοση (ἀρχαία, ἑλληνιστική, βυζαντινή, λαϊκὴ) μὲ ἐκείνους ποὺ μὲ τὴ σειρά τους «πρόοδο» θεωροῦσαν τὴν εὐθυγράμμιση μὲ τὴν Δύση, εἶναι πολὺ παλιὰ καὶ γιὰ μᾶς, γιὰ τὴ δική μας, τὴν νεοελληνικὴ κουλτούρα, ἦταν καὶ παραμένει καὶ σήμερα μιὰ πολὺ σημαντικὴ ὑπόθεση.

Ἀποφασιστικὸς παράγοντας, ὅμως, ὅπως εἶναι γνωστό, γιὰ τὴν πραγμάτωση τοῦ συγχρονισμοῦ, γιὰ τὸ «ἄνοιγμα» πρὸς ἄλλους πολιτισμούς, εἶναι ἀκριβῶς ἡ ἐσωτερικὴ ἀξία τῶν ἐθνικῶν πολιτιστικῶν ἔργων. Γι' αὐτὸ καὶ χρειάζεται καὶ μιὰ πιὸ σωστὴ καὶ ἀπαιτητικὴ παρακολούθηση τῶν ἐπιτυχιῶν στὸ ἐσωτερικὸ αὐτῶν τῶν ἀξιῶν.

Πάνω σ' αὐτὸ τὸ τόσο σοβαρὸ καὶ πάντα ἐπίκαιρο θέμα, ὁ Adrian Marino, μὲ τὴν καταπληκτική του ὀξυδέρκεια καὶ τὴν κριτική του δεινότητα, τόνιζε μὲ μιὰ ἄλλη εὐκαιρία πώς, «Κανένας δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιβληθεῖ στὸ ἐξωτερικό, ἂν δὲν ἔχει ἐπιβληθεῖ πρῶτα - πρῶτα στὴν χώρα του».

Παίρνοντας σὰν ἀφορμὴ τὴν παραπάνω ἐπιστημονικὴ λογοτεχνικὴ συζήτηση τοῦ περιοδικοῦ τοῦ Βουκουρεστίου, καρποφόρα, (τουλάχιστο γιὰ τὰ Ρουμάνικα Γράμματα), ἀλλὰ προπαντός, παρακολουθώντας μὲ συγκίνηση καὶ θαυμασμὸ (ἔστω καὶ ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ) καὶ καταβάλοντας προσπάθειες γιὰ τὴν προβολή της ἐδῶ, μπαίνει, νομίζω, ἕνα καφτὸ καὶ μοναδικὸ ἐρώτημα, τὸ ὁποῖο ἀφορᾶ, θὰ λέγαμε, τὴν ἴδια τὴν ὕπαρξη τῆς λογοτεχνίας μας:

Ἄραγε οἱ σύγχρονες νεοελληνικὲς λογοτεχνικὲς ἀξίες ἔχουν καθιερωθεῖ, ἔχουν ἐπιβληθεῖ καὶ γνωρίζονται στὸν τόπο μας; Καὶ συγχρόνως, μποροῦμε νὰ μιλήσουμε γιὰ μιὰ λογοτεχνικὴ παιδεία καὶ καλλιέργεια τοῦ ἑλληνικοῦ κοινοῦ καὶ βασικὰ τῆς σπουδάζουσας νεολαίας; Καὶ πιὸ συγκεκριμένα, ὁ σημερινὸς Ἕλληνας γνωρίζει τὸ ἔργο ἑνὸς Σολωμοῦ, Παλαμᾶ, Σεφέρη, Καζαντζάκη, Καβάφη, Σικελιανοῦ, Βάρναλη, Ρίτσου, Βρεττάκου, Ἐλύτη, γιὰ νὰ ἀναφερθοῦμε μόνο στοὺς ποιητές;

Δυστυχῶς, νομίζω, ὄχι.

Σκοπὸς αὐτοῦ τοῦ σημειώματος καὶ τῆς παραπάνω πικρῆς διαπίστωσης δὲν εἶναι νὰ ἐρευνήσουμε τὶς αἰτίες τοῦ ἐν λόγῳ φαινομένου. Ἀλλὰ τοποθετοῦμε τὸ ζήτημα ὄχι ἁπλῶς γιὰ συζήτηση, ἀλλὰ γιὰ τὴν λύση του, μὲ τὴν λήψη συγκεκριμένων καὶ ἀποφασιστικῶν μέτρων καὶ ἀποφάσεων.

Γι' αὐτὸ καὶ καλοῦμε τοὺς ἁρμοδίους καὶ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τῶν Γραμμάτων τῆς σημερινῆς δημοκρατικῆς Ἑλλάδας σὲ μιὰ σταυροφορία γιὰ τὴν ἀναβίωση καὶ τὴν ἐπιβίωση τοῦ ἐθνικοῦ στὴν λογοτεχνία καὶ στὴν τέχνη — βασικὸς ὅρος καὶ γιὰ τὴν προβολή της στὸ ἐξωτερικό. Καὶ νὰ μὴν ξεχνοῦμε πὼς καὶ ἡ σύγχρονη Ἑλλάδα εἶναι ἄξια καὶ ἱκανὴ γιὰ πνευματικὰ θαύματα.

Ἰάσι, Ρουμανίας,
Ἰούνης 1979

ΑΝΔΡΕΑΣ ΡΑΔΟΣ
Ὑφηγητὴς Πανεπιστημίου

ΙΑΤΡΟΙ ΗΠΕΙΡΩΤΑΙ ΕΝ ΡΟΥΜΑΝΙΑ

Ι

Ὁ ἐν Ραιδεστῷ γεννηθεὶς τῷ 1872 Ἕκτωρ Σαραφίδης, διακεκριμένος ἰατρὸς ἐπιστήμων καὶ ἱστοριοδίφης ἐν Ρουμανίᾳ, εὐρυμαθέστατος καὶ ἀκούραστος ἐρευνητὴς τῆς ἑλλ. παρουσίας ἐν ταῖς ρουμανικαῖς ἡγεμονίαις, ἐδημοσίευσε πολύτιμον ἱστορικὴν πραγματείαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἕλληνες ἰατροὶ ἐν Ρουμανίᾳ» (ἔκδοσις Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 1940).

Ἡ πραγματεία του αὕτη εἶναι μὲν πολύτιμος διότι ἀποτελεῖ τὴν πρώτην προσπάθειαν πρὸς συγκέντρωσιν πληροφοριῶν διὰ τὰς ἑκατοντάδας ἑλλήνων ἰατρῶν ἐν Ρουμανίᾳ εἰς ἔργον ἐνιαῖον, πλὴν ὅμως περιέχει πολλὰ σημεῖα συγχύσεως ἡμερομηνιῶν, ὀνομάτων, ἀβεβαιοτήτων, ἀνακριβειῶν, τὰς ὁποίας ὁ ἴδιος ἐπιχειρεῖ, μετὰ τὴν ἐκτύπωσιν, νὰ ἀνακαλέσῃ ἢ νὰ συμπληρώσῃ εἰς τὸ περιθώριον.

Ὁ ἴδιος, τύπος ἰατροφιλοσόφου καὶ προβληματιζομένου ἀνθρωπιστοῦ, κατεῖχε θέσιν ἐξαιρετικὴν ἐν μέσῳ τοῦ ἰατρικοῦ κόσμου τῆς χώρας ἡ ὁποία τὸν υἱοθέτησε διὰ τὸ ἀριστοκρατικόν του ἦθος καὶ διὰ τὴν συγγραφικὴν δραστηριότητά του. Μεταπολεμικῶς ἠσχολήθη μὲ τὰς θεραπευτικὰς ἰδιότητας τῆς ὑπ' αὐτοῦ ὀνομασθείσης «εὐρωτίνης» (μούχλα ψωμιοῦ), περιζήτητον φάρμακον τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ χρῆσις τῆς περιφήμου τότε πενικιλλίνης — δυσεύρετος — δὲν εἶχε γενικευθῇ καὶ δὲν εἶχε ἀποβῇ ἀκόμη πρόχειρον φάρμακον δι' ὅλον τὸν κόσμον. Λί ἀρεταί του τὸν ἐπέβαλλον εἰς τὴν ἐκτίμησιν τῶν ἰατρικῶν κύκλων δι' ὃ καὶ ἐξελέγει πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας Ἱστορίας τῆς Ἰατρικῆς τῆς Ρουμανίας καὶ Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ πρώτου Παγκοσμίου Συνεδρίου Ἱστορίας Ἰατρικῆς ἐν Βουκουρεστίῳ.

Ἡ περὶ ἧς πρόκειται πραγματεία, ἀπὸ τὴν ὁποίαν παραλαμβάνω τὰ στοιχεῖα μου, ἀποτελεῖ σημαντικὴν συμβολὴν διὰ τὴν ἀξιολόγησιν τῆς ἑλλ. παρουσίας ἐν Ρουμανίᾳ ἀπὸ τὸν 17—19 αἰῶνα καὶ δικαιολογεῖ ἀκόμη μίαν φορὰν τὴν ἀντίληψιν ὅτι τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον προσέφερεν ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας εἰς τὸν ἐκπολιτιστικὸν καὶ ἐπιστημονικὸν τομέα τῆς χώρας ὅπου ἀπεδήμησε μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Κ) πόλεως καὶ περισσότερον ἀκόμη μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ θεσμοῦ τῆς ἑλληνικῆς Ἡγεμονίας ἐπὶ τῶν ρουμανικῶν χωρῶν.

Ἐὰν εἰς τὸν πνευματικὸν τομέα τοῦ ἐξερχομένου ἀπὸ τὸν λήθαργον ρουμανικοῦ ἔθνους, τὸ ἑλλ. στοιχεῖον δύναται νὰ διεκδικῇ τίτλους τιμῆς διὰ τὴν συμβολὴν τῶν πεφωτισμένων διδασκάλων τῶν προερχομένων ἀπὸ τὸ Φανάρι, ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα, ἀπὸ τὴν Σμύρνην, ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ νησιά, ἀπὸ τὰ ἰταλικὰ Πανεπιστήμια καὶ εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν τομέα καθὼς καὶ τῆς ἐπαγγελματικῆς ἰατρικῆς, τὸ ἴδιον ἑλλ. στοιχεῖον ἀναγνωρίζεται ὡς διανοῖξαν νέους ὁρίζοντας εἰς τὰς καθυστερημένας τότε ἀπὸ ἀπόψεως ἰατρικῆς ἐπιστήμης καὶ ὑγειονομικῆς ρουμανικὰς Ἡγεμονίας, ὅπως καὶ εἰς τὴν Παιδείαν καὶ πνευματικὴν καλλιέργειαν τοῦ ρουμανικοῦ ἔθνους προηγήθη ἡ διδασκαλία ἑλλήνων μεγάλου κύρους, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον οἱ ἕλληνες ἰατροὶ ἐκλήθησαν νὰ καταλάβουν ἐξεχούσας θέσεις ἐν τῇ ἱεραρχίᾳ τῶν ὑγειονομικῶν ὑπηρεσιῶν τῆς χώρας καθὼς καὶ εἰς τὴν ἑδραίωσιν στοιχειώδους καὶ κατόπιν ἀνωτάτης ἰατρικῆς ἐκπαιδεύσεως.

Οἱ ἕλληνες ἰατροὶ προσέφερον ὄχι μόνον ἐπιστημονικὰς γνώσεις, κεκτημένας εἰς

τὰ εὐρωπαϊκὰ πανεπιστήμια τῆς Βιέννης, τῶν Παρισίων, τῆς Ρώμης, τῆς Πάντοβας, τῆς Λειψίας, τοῦ Βερολίνου, τοῦ Χάλλε, τῆς Ἰένης καὶ ἀλλαχοῦ, ἀλλὰ καὶ πνεύματα καλλιεργημένα καὶ πειθαρχημένα εἰς τὰ ἱδρύματα τοῦ Γένους ὅπου ἀπελάμβανον καὶ ἐπιστημῶν καὶ ἀνθρωπιστικῆς μορφώσεως.

Μὲ τοιαῦτα προσόντα ἐρχόμενοι οἱ ἕλληνες ἰατροὶ ἐν Ρουμανίᾳ, διήνοιξαν εὐρὺν τὸν ὁρίζοντα διὰ τὴν ἀξιοποίησιν τοῦ πνευματικοῦ δυναμικοῦ τοῦ ρουμανικοῦ ἔθνους καὶ τῶν πρακτικῶν του ἱκανοτήτων.

Ὁ Παναγιώτης Νικολαΐδης ἐξ Ἰωαννίνων, ὁ Ἰωάννης Δαρτάρης ἐκ Βλαχοκλεισούρας, ὁ Γεώργιος Πολυκαλᾶς ἀπὸ τὸ Ληξούρι, ὁ Ἰάκωβος Πυλαρινὸς ἐκ Κεφαλληνίας, ὁ Κρὴς Ἱερεμίας Κακαβέλας, ὁ Γ. Πολύζος, ὁ Νικ. Καλενδέρος εἶναι μερικοὶ μόνον ἀπὸ τὰς ἑκατοντάδας προσωπικοτήτων τῶν ἰατρικῶν ἐπιστημῶν τοῦ τόπου αὐτοῦ καὶ τῆς ἐποχῆς των. Μερικὰ ἀπὸ τὰ ὡς ἄνω ὀνόματα τούτων ὑπάρχουν καὶ κυκλοφοροῦν καὶ σήμερον, ἡ δὲ νεωτέρα ἱστορία ἀναγνωρίζει εἰς αὐτοὺς τὸν πρωτεύοντα ρόλον ὃν διεδραμάτισαν εἰς τὴν ἐξόρμησιν τῆς ρουμανικῆς νεολαίας πρὸς τὰς ἰατρικὰς ἐπιστήμας.

Εἰς τοὺς ἕλληνας ἰατροὺς (εὐρωπαίους ἐν τῇ πραγματικότητι), τῶν 18—19 αἰώνων ὀφείλεται ἡ μετὰ ταῦτα ἄνθησις τῶν ἰατρικῶν ἐπιστημῶν ἐν Ρουμανίᾳ καὶ ἀργότερον ἡ καθιέρωσις τῆς ρουμανικῆς ἰατρικῆς σχολῆς ὡς μιᾶς ἀπὸ τὰ κυριώτερα καὶ πεφημισμένα ἰατρικὰ φυτώρια τῆς Εὐρώπης.

Ἐξ αὐτῶν τῶν εὐδοκιμησάντων ἑλλήνων ἰατρῶν ἐν ταῖς ρουμανικαῖς ἡγεμονίαις ἀρκετοὶ προήχθησαν — ὅπως ἐμφαίνεται ἀπὸ τὴν ἐν λόγῳ πραγματείαν τοῦ Ἕκτορος Σαραφίδου — εἰς τὰς ἀνωτέρας βαθμίδας τῆς ἰατρικῆς ἱεραρχίας, ὡς ἀρχίατροι πόλεων, νομῶν, ἐπαρχιῶν καὶ Ἡγεμονιῶν ὡς καὶ διευθυνταὶ τιμημάτων νοσοκομείων κατὰ εἰδικότητας. Οὗτοι ἦσαν οἱ πρῶτοι οἱ ὁποῖοι ἀντιμετώπιζον ἐπιστημονικὰ πλέον τὰς μεγάλας λοιμώδεις ἐπιδημίας τοῦ καροῦ ἐκείνου (χολέρα, πανώλην).

Ἀλλὰ οἱ ἕλληνες ἰατροὶ ἐχρημάτιζον καὶ ὡς μυστικοσύμβουλοι τῶν ἡγεμόνων λόγῳ τῆς εὐρυμαθείας των καὶ κατοχῆς ξένων γλωσσῶν, διευκολύνοντες τὰς συναλλαγὰς τούτων μὲ τοὺς ξένους ἡγεμόνας. Μὲ τὸν καιρὸν ἐπενέβαινον καὶ εἰς τὴν ρύθμισιν διπλωματικῶν διαφορῶν. Μεταξὺ τούτων θὰ ἀναφέρω τὸν Γεώργιον Ὑπομενᾶν, τὸν Ἱερεμίαν Κακαβέλαν, τὸν Ἰ. Πυλαρινόν, τὸν Ἀθανάσιον Γόρδιον ἀπὸ τὰ Ἄγραφα, τὸν ἀπὸ Μονεμβασίαν Ἀνδρέαν Λικίνιον, τὸν Στ. Μουλαΐμην, τὸν ἐκ Μοσχοπόλεως Δημήτριον Προκοπίου. Ἐν ὀλίγοις οἱ ἡγεμόνες Branioveanu, Racovitza, Cantemir, Καντακουζηνοί, Γκικαῖοι, Μαυροκορδάτοι, Ὑψηλάντηδες καὶ ἄλλοι εἶχον πλησίον τους ἕλληνας ὡς θεράποντας ἰατροὺς καὶ ὡς μυστικοσυμβούλους.

Ἀλλὰ ὄχι περὶ τούτων ἀσχολοῦμαι κατὰ κύριον λόγον εἰς τὸ παρὸν τοῦτο σημειώμά μου. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον θέλω νὰ ὑπογραμμίσω εἶναι τὸ ὅτι μεταξὺ τῶν ὑπερτετρακοσίων μνημονευομένων ἰατρῶν ἐν τῇ πραγματείᾳ τοῦ Ἕκτορος Σαραφίδου, ὑπάρχει καὶ ἀριθμός τις ἰατρῶν ἠπειρωτῶν· ἀναφέρομαι εἰς τοὺς διπλωματούχους ἰατροὺς καὶ ὄχι εἰς τὴν πληθώραν τῶν πρακτικῶν ἢ ἐμπειρικῶν λεγομένων ἰατρῶν. Ἐάν τις ἀναλάβῃ τὴν ἀναδημοσίευσιν τῆς ἐν λόγῳ πραγματείας μὲ ὅλας τὰς συμπληρωματικὰς σημειώσεις εἰς ἃς προέβη ὁ συγγραφεύς, θὰ πρέπει νὰ καλιλεργηθῇ κατ' ἰδιαίτερον τρόπον τὸ περὶ «ἰατρῶν ἠπειρωτῶν» κεφάλαιον, κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ἰδίου. Πρέπει νὰ γίνουν ἔρευναι διὰ νὰ διερυνθοῦν αἱ βιογραφικαὶ πληροφορίαι δι' ἕκαστον ἰατρὸν ἠπειρώτην· αὐτὴ νὰ εἶναι ἡ προσφορὰ τοῦ νεώτερου ἱστορικοῦ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ παλαιοτέρου καὶ σχεδὸν συγχρόνου ἑλληνισμοῦ τῆς Ρουμανίας.

Μεταξὺ τῶν πολλῶν ἑλλήνων ἰατρῶν ἐν Ρουμανίᾳ, θὰ παρουσιάσω σύντομον κατάλογον τῶν ἐξ Ἠπείρου καταγομένων.

1) Τὸν ἐξ Ἰωαννίνων ἰατροφιλόσοφον Νικόλαον Κεραμέα ὅστις διέμενεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Μολδαβίας Ἰάσσιον μεταξὺ 1668—1672, ὅπου καὶ ἀπέθανεν.

2) Τὸν ἐκ Ζίτσης Σιλβέστρον Φιλίτην (1759—1828) σπουδάσαντα εἰς Halle

καὶ Göttingen, ἐξέχουσαν ἰατρικὴν φυσιογνωμίαν τῆς ἐποχῆς του, παράλληλα μὲ τοὺς ἐξ ἴσου ξακουστοὺς τότε Καρακάσην καὶ Δαρβάρην.

3) Τὸν ἐκ Βλαχοκλεισούρας Ἰωάννην Δαρβάρην, ἑλληνομαθέστατον καὶ ἱκανότατον εἰς τὴν καταπολέμησιν τῶν λοιμωδῶν ἐπιδημιῶν.

4) Τὸν ἐξ Ἰωαννίνων Παναγιώτην Νικολαΐδην ἐπαγγελλόμενον τὴν ἰατρικὴν εἰς Craiova καὶ Βουκουρέστιον, διακεκριμένη ἰατρικὴ προσωπικότης.

5) Τὸν Κωνστ. Φιλίτην τὸν Ἠπειρώτην, τελειόφοιτον τῆς σχολῆς Halle, ἰατρὸν τῶν νοσοκομείων Ἁγίου Παντελεήμονος καὶ Coltea τὰ ὁποῖα ὑπάρχουν καὶ σήμερον.

6) Τὸν ἐκ Μετσόβου Ἀπόστολον Ἀρσάκην (1789—1869 ἰατρὸν τῶν ἰδίων ὡς ἄνω νοσοκομείων, ἰατρὸν τιμώμενον ὅσον ὀλίγοι καὶ μετὰ ταῦτα πολιτικὸν ἄνδρα τῆς χώρας ταύτης. Ἦτο εὐρυμαθέστατος, ἀνθρωπιστής, καὶ δωρητὴς καὶ δὲν ἐλησμόνησεν τὴν Ἑλλάδα ἂν καὶ ἡ νέα του πατρὶς τοῦ προσέφερεν τὰ πάντα, διὰ νὰ ἀναδειχθῇ ὡς προσωπικότης πρώτου μεγέθους τῆς ἀναγεννομένης Ρουμανίας.

7) Τὸν ἐξ Ἄρτης καταγόμενον Στέφανον Μανέγαν, συγγραφέα ἰατρικῶν καὶ φαρμακευτικῶν πραγματειῶν. Ἐξήσκησε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἀφροδισιολόγου, δερματολόγου καὶ φυσιο - λουτρο - θεραπευτοῦ. Ἐπίσης ἐπεχείρησε νὰ διαμορφώσῃ τὴν κοινωνικὴν ἠθικὴν ζητῶν τὴν κατάργησιν τῶν οἴκων ἀνοχῆς.

8) Τὸν ἐν Βουρβιανῇ γεννηθέντα Ν. Τούσιον, ἰατρὸν ἐπιστήμονα, διευθυντὴν τμημάτων τῶν νοσοκομείων Marcuta καὶ Coltea καὶ μετὰ ταῦτα ἀρχιάτρου μιᾶς τῶν ἡγεμονιῶν τῆς Muntenia (Βλαχίας).

9) Τὸν ἐξ Ἰωαννίνων Κωνστ. Νίκαν (ἔγγονον τοῦ Παναγιώτου Χατζῆ, ἱδρυτοῦ τοῦ ἑλλην. σχολείου τῆς πόλεως Brasov). Μετὰ ἀπὸ ἐπαγγελματικὴν δρᾶσιν εἰς Ὀδησσόν, ἔρχεται εἰς Βουκουρέστιον ὅπου διορίζεται καθηγητὴς τῆς παιδιατρικῆς.

10) Τὸν Γεώργιον Βλαχλείδην ἐκ Ζαγορίου (1872), ἄλλοτε μαθητὴν τῆς Ζωσιμαίας σχολῆς καὶ τελειόφοιτον τῆς ἰατρικῆς σχολῆς Βουκουρεστίου ὅπου ἐξήσκησεν τὸ ἐπάγγελμά του.

11) Τὸν Ἀχιλλέαν Ζήσην υἱὸν τοῦ ἠπειρώτου ἐμπόρου Ζήση, ἰατρὸν πολιτικοῦ καὶ στρατιωτικοῦ νοσοκομείου τῆς Constanta, ὅπου ἐπολιτεύθη καὶ ἀπέθανε.

12) Τὸν ἐξ Ἠπείρου Δημήτριον Ζητσαῖον (— 1897), τελειόφοιτον τῆς ἰατρικῆς σχολῆς Παρισίων, χρηματίσαντα παθολόγον στρατιωτικοῦ νοσοκομείου καὶ ἀντιπρόεδρον τῆς ἰατρικῆς ἑταιρείας Βουκουρεστίου.

13) Τὸν Δ. Ζυγούραν τὸν Ἠπειρώτην, ἰατρὸν τῶν νοσοκομείων Βουκουρεστίου (— 1917).

14) Τὸν Ὀρέστην Λύδην ἐκ Γραμμένου, ἰατρὸν τῆς παραδουναβίου πόλεως Giurgiu.

15) Τὸν ἐξ Ἰωαννίνων Ἰωάννην Μουλαΐμην, σπουδάσαντα εἰς Padova καὶ ἐλθόντα εἰς Ρουμανίαν, συγγραφέα ἰατρικῶν δοκιμίων.

16) Τὸν Χρῆστον Ντάχλαν, τὸν Ἠπειρώτην, ὅστις ἐξήσκησε τὸ ἐπάγγελμά του εἰς τὴν πόλιν τοῦ Galati.

17) Τὸν Ἰωάννην Ἀδάμην, τὸν Ἠπειρώτην, τελειόφοιτον τῆς σχολῆς τῆς Halle, ἰατρὸν εἰς τὴν πόλιν Sibiu τῆς Τρανσυλβανίας.

18) Τὸν ἐκ Πάργης Δεσύλαν, μέλος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας· διωκόμενος προσέφυγεν εἰς Ρωσσίαν ἀπὸ ὅπου ἐπέστρεψεν εἰς Ρουμανίαν τὸ 1826.

19) Τὸν Ἰωάννην Μπέκην, ἠπειρώτην, ἐπηγγέλετο τὴν ἰατρικὴν εἰς τὴν πόλιν Pitesti μεταξὺ 1897—1932.

20) Τὸν Πανταζῆν Ἔξαρχον, ἠπειρώτην (δι' ὃν δὲν ὑπάρχουν βιογραφικὰ σημειώματα).

21) Τὸν Χριστόφορον Οἰκονόμου, ἐξ Ζαγορίου, παθολόγον, διευθυντὴν νοσοκομείου ἐν Βουκουρεστίῳ (— 1966).

Ἑλληνικὴ Κοινότης TURNU - SEVERIN (1901). Γονεῖς, διδάσκαλοι καὶ μαθηταὶ τοῦ ἑλληνικοῦ Κοινοτικοῦ σχολείου μὲ περίπου 30 μαθητάς.

22) Τὸν Κωνστ. Τζαμπίραν, ἀπὸ τὴν Τότισταν, φυματιολόγον ἐν Βουκουρεστίῳ, ἐπαναπατρισθέντα εἰς Ἑλλάδα καὶ θανόντα εἰς Κοζάνην (—1975).

Ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς τῶν ἰατρῶν Ἠπειρωτῶν δὲν μοῦ φαίνεται νὰ ἀντιπροσωπεύει τὴν πραγματικότητα καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι ὅταν ἀναθεωρηθῇ ἡ πραγματεία τοῦ εὐπατρίδου ἰατροῦ Ἕκτορος Σαραφίδου καὶ μελετηθοῦν τὰ γραπτὰ τῶν ἰατρῶν ἱστορικῶν V. Gomoiu, Samarian, Bologa καὶ ἄλλων θὰ διπλασιασθῇ τὸ κεφάλαιον τῶν βιογραφιῶν καὶ σταδιοδρομιῶν ἑκάστου ἐξ αὐτῶν.

Ἡ πραγματεία τοῦ Ἕκτορος Σαραφίδου δὲν εἶναι τὸ πᾶν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἰατρῶν ἠπειρωτῶν ἐν Ρουμανίᾳ· εἶναι μᾶλλον μιὰ ὑπενθύμισις διὰ τὸ τί πρέπει νὰ πράξῃ μελλοντικὰ νεώτερός τις ἱστορικὸς καὶ εἰ δυνατὸν ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ Ἰωάννινα.

ΙΙ

ΟΔΥΣΣΕΥΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ

Οὐκ ὀλίγοι ἦσαν οἱ ἠπειρῶται οἵτινες ἀνεδείχθησαν εἰς διαφόρους τομεῖς δράσεως εἰς τὴν συγγενῆ καὶ φίλην Ρουμανίαν καὶ ἐκ τῶν πολλῶν τούτων θέλω νὰ παρουσιάσω τὸν ἐκ Παπίγγου καταγόμενον διακεκριμένον ἐπιστήμονα, ἰατρὸν Ὀδυσσέα Ἀποστόλου, τὸν γνωστὸν εἰς τὸν ἰατρικὸν ρουμανικὸν κόσμον, ὡς ὁ «Γκρέκος».

Ὁ εὐρυμαθέστατος οὗτος Παπιγγιώτης, ἐγεννήθη τὸ 1895 εἰς Τοῦρνο - Σεβερῖνον, παραδουνάβιον πόλιν, ἐξ ἀμφοτέρων τῶν γονέων ἑλλήνων, Χρῖστος Ἀποστόλου καὶ Βασιλικὴ Ἀναγνωστοπούλου, ἐλθόντων ἐκ Παππίγγου καὶ ἐγκατασταθέντων εἰς τὴν πόλιν ταύτην, γνωστὴν εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ ἀπὸ τὰ ὑπολείμματα τῆς γεφύρας τοῦ Ἀπολλοδώρου ἐκ Δαμασκοῦ, δι' ἧς διεκπεραιώθησαν οἱ λεγεῶνες τοῦ Τραϊανοῦ διὰ τὴν κατάκτησιν καὶ ὑποταγὴν τῆς Δακίας.

Ἀπεφοίτησε τοῦ ἐκεῖ ἑλληνικοῦ σχολαρείου, τὸ ὁποῖον ἱδρύθη ἀπὸ τὰ μέλη τῆς ἐκεῖ εὐδοκιμούσης τότε ἑλληνικῆς παροικίας, τῆς ὁποίας τὰ μέλη μετήρχοντο τὸ ἐμπόριον εἰς μεγάλην κλίμακα. Διευθυντὴς καὶ καθηγητὴς εἰς τὸ ἐν λόγῳ σχολαρχεῖον, ἐχρημάτισεν ὁ ἐκ Παπίγγου ἐπίσης καταγόμενος Κοσσίβας. Μετὰ τὸ σχολαρχεῖον ἀπεφοίτησεν ὡς ἀριστοῦχος τοῦ ἐκεῖ ρουμανικοῦ γυμνασίου Τραϊὰν καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐφοίτησεν εἰς τὰς ἰατρικὰς σχολὰς Ἰασίου καὶ Κλούζ, ἀνακηρυχθεὶς διδάκτωρ ἰατρικῆς τὸ 1919.

Ἐν τῷ μεταξὺ παρηκολούθησε καὶ τὰ μαθήματα τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Κλούζ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐξηγεῖται μὲ τὸν κατὰ παράδοσιν προσανατολισμὸν τῶν ἑλλήνων πρὸς τὴν ἰατρικὴν καὶ συνάμα τὴν φιλοσοφίαν. Διὰ ταύτης τῆς τελευταίας ἕνας ἀληθῶς ἐπιστήμιων διευρύνει τὸν ὁρίζοντά του καὶ ἀποκτᾶ ἀνθρωπιστικὴν συνείδησιν.

Ὡς ἰατρὸς ἐπεδόθη εἰς τὴν ἀεροναυτικὴν ἰατρικήν, δημοσιεύσας ἐπιστημονικὰς ἐργασίας εἰς τὴν Ἐφημερίδα τοῦ Κέντρου Ἀεροναυτικῆς Ἰατρικῆς. Τὸν ἀπησχόλησαν ψυχολογικὰ θέματα, τὰ ὁποῖα ἀντιμετώπιζαν ἡ ἐπιστήμη καὶ ἰδίως ἡ ἰατρική, ὅταν ἡ ἀεροπορία ἐξήρχετο ἀπὸ τὰ σπάργανά της καὶ κατέκτα τοὺς οὐρανούς, ἀναιροῦσα καὶ ἀποστάσεις καὶ χρόνον.

Διὰ τὴν δρᾶσιν του ταύτην εἰς τὸν νέον τοῦτον ἐπιστημονικὸν τομέα, ἐπαρασημοφορήθη ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖον Ἀεροπορίας καὶ ἐγένετο μέλος ἀνωτέρων ἐπιλέκτων σωματείων, ὡς ἡ Ἀκαδημία Ἰατρικῆς καὶ Ἐπιστημιῶν καὶ προήχθη εἰς τὸν βαθμὸν Ταξιάρχου, Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῆς Ὑγειονομικῆς Ὑπηρεσίας τοῦ Ρουμανικοῦ Στρατοῦ.

Ἀλλά, πνεῦμα ἑλληνικὸν ἀνήσυχον, διέβη τὰ σύνορα τῆς καθαρᾶς ἰατρικῆς καὶ ἐπεδόθη εἰς ἰδιαιτέρας μελέτας, ἀσχοληθεὶς μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς ἰατρικῆς καὶ γλωσσολογικὰς ἐρεύνας, ἀποκτήσας διὰ τοῦτο καὶ ἀξιόλογον βιβλιοθήκην, ἀπωλεσθεῖσαν ὅμως κατὰ τὴν ἐπιβληθεῖσαν εἰς τὴν Ρουμανίαν τὸ 1940 παραχώρησιν πρὸς τὴν Οὐγγαρίαν τοῦ ἡμίσεως τῆς Τρανσυλβανίας. Μεταξὺ τῶν ἐργασιῶν του ὑπάρχει καὶ μία μελέτη ἐπὶ τῶν ἰατρικῶν ὅρων τῆς Ἰλιάδας καὶ τῆς Ὀδυσσείας, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον μαρτυρεῖ τὴν πρὸς τὰ ἑλληνικὰ πράγματα ἀφοσίωσίν του καὶ εἰδικῶς πρὸς τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν.

Ὡς ἰατρὸς ἱστοριογράφος παρουσίασε μελέτας εἰς τὰ διεθνῆ Συνέδρια Ἱστορίας Ἰατρικῆς Ἀθηνῶν, Ρώμης, Λονδίνου καὶ Βουκουρεστίου. Εἰς τὸ ἔργον του τοῦτο ἐβοηθήθη ἀπὸ τὴν κατὰ βάθος γνῶσιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, μὴ ἀπειπολήσας ποτὲ τὴν πατρώαν κληρονομίαν.

Τυγχάνει δὲ ἐπὶ πλέον μέλος τῶν Ἑταιριῶν Ἱστορίας Ἰατρικῆς τῶν Παρισίων καὶ τοῦ Βουκουρεστίου καὶ μέλος τῆς Νομισματικῆς Ἑταιρίας τῆς Ρουμανίας.

Διὰ τὴν ἐξαιρετικὴν σταδιοδρομίαν τοῦ ἐπιφανοῦς τούτου Παπιγγιώτου, ἡ Ρουμανικὴ Ἑταιρία τῆς Ἱστορίας Ἰατρικῆς ἐκτιμῶσα τὴν πολύπλευρον αὐτοῦ μόρφωσιν καὶ συμβολήν του εἰς τοὺς τομεῖς τῆς ἰατρικῆς καὶ ἱστοριογραφίας, τὸν ἐτίμησεν διὰ γενικῆς συνελεύσεως τῶν μελῶν της ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ ἐξ ἴσου ἱκανοῦ ἱστοριογράφου ἰατροῦ Νικολάου Βαταμάνου, τὸ 1975.

Πρῶτος ὁμιλητὴς καὶ ἐγκωμιαστής, ὅστις ἐξῆρε τὴν προσωπικότητα καὶ δρᾶσιν τοῦ Ὀδυσσέως Ἀποστόλου, ἦτο ὁ καθηγητὴς καὶ γραμματεὺς τῆς Ἑταιρίας κ. Ἰ. Τζωρτζέσκου, ὅστις μεταξὺ ἄλλων εἶπε καὶ τὰ ἑξῆς: «Ἐὰν ὁ ἀνθρωπισμὸς εἶναι ἔμφυτον χαρακτηριστικόν, δὲν εἶναι ὀλιγώτερον ἀληθὲς ὅτι τοῦτο ὁλοκληροῦται διὰ μιᾶς εὐρείας ἀνθρωπιστικῆς μορφώσεως. Γνώστης τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς, ὁ Δρ. Ὀδυσσεὺς Ἀποστόλου, ὁλοκληροῦται διὰ τῆς μελέτης πολλῶν ἄλλων θεωρητικῶν μαθημάτων (φιλοσοφίας, ἱστορίας, λαογραφίας) καθὼς καὶ μαθημάτων ἐφηρμοσμένων ἐπιστημῶν, ὡς αἱ ἰατρικαί. Εἰς τὸν τομέα τῆς ἱστορίας τῆς ἰατρικῆς, καθιερώθη ὡς εἷς ἐκ τῶν κυριωτέρων ἐρευνητῶν τοῦ παρελθόντος τῆς ρουμανικῆς ἰατρικῆς μαζὺ μὲ τοὺς Dr. V. Gomoiu, Samarian, Bologa, Vatamanu. Ἐρευνᾶ τὸν Ἱππο-

κράτην καὶ Ὅμηρον, ὡς γνώστης τῆς ἑλληνικῆς, διὰ νὰ ἀνακαλύψῃ ὅ,τι σχετικὸν μὲ τὴν ἰατρικὴν καὶ ἀπὸ ἀγάπην πρὸς τὸν πλοῦτον τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης».

Δεύτερος ὁμιλητὴς ἐγκωμιάσας λατινιστὶ τὸν ἑορταζόμενον, ἦτο ὁ διδάκτωρ ἰατρικῆς καὶ ἱστορίας C. Sandulescu, ὁ ὁποῖος μεταξὺ ἄλλων εἶπε καὶ τὰ ἑξῆς: «Valde de ergegius medicus sumilque litterarum rerum peritus Odysseus Apostolu nobis ut imago vitae integriter per actae ut aque exemplum tenacis actionis semper fuit.

Nunc cum sedecem lustrarum ab ejus natu libenter, celebramus, auguremus ei, jucundam et longan serium annorum pro felicitati sua suomque probiuquorum velut Cicero dixit!! in otio cum diquitate vivere!!.

Sicut videtis sodales nostrae societatis Odysseus Apostolu, non ut senes arebus gerentis liberatus sed ut juvenis diligentia plenus et amore librorum imbutus semper nobis apparet.

Sit tibi carissime amice omnia prospera et fecunda».

Τελευταῖος ὁμιλητὴς ἦμην ὁ ὑποφαινόμενος, ἀπευθυνθεὶς ἑλληνιστὶ πρὸς τὸν ἑορταζόμενον, εἰπὼν τὰ ἑξῆς: «Ἐπιστημῶν τε καὶ παιδείας, ἀνδρὸς ἐπιφανοῦς, τιμῶντος πατρώαν Δωρικὴν γῆν καὶ θετὴν αὐτοῦ Πατρίδα, ἀνταναγκλῶσαν Ρώμης αἴγλην αἰωνίαν, ἐγκώμιον σεμνὸν πλέκομεν δι' ὅ,τι μέχρι τοῦδε ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ ἐπετελέσατο.

Τὰ ἐν πνεύματι ἱπποκρατείου συναδελφωσύνης ἐνταῦθα λεχθησόμενα διὰ τέκνον εὐάνδρου Ἠπείρου καὶ συνεχιστοῦ ἑλληνικῆς παραδόσεως ἐπὶ γῆς Ρουμανικῆς, δέον θεωρηθῆναι ὡς ἐλάχιστος φόρος τιμῆς δι' ἀνεκτίμητον συμβολὴν τῆς ἐγκυκλοπαιδικῆς καὶ ἀνθρωπιστικῆς αὐτοῦ μορφώσεως εἰς τὸν ἄνευ ὁρίων στίβον τῆς ἐπιστήμης τε καὶ τῶν γραμμάτων.

Θεράπων οὐχὶ κοινὸς τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ μὲ πνεῦμα ἀνήσυχον ὡς τὸ τοῦ πάλαι Ὀδυσσέως, ἐπεκτείνων ἀκαταπαύστως τὰ πεδία τῆς γνώσεως, κατέστη εὐρυμαθέστατος καὶ σοφολογιώτατος, οὐχὶ μόνον ἐν ταῖς ἰατρικαῖς ἐπιστήμαις, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ τῇ γραμματολογίᾳ.

Πιστὸς εἰς τὴν σοφίαν τῶν προγόνων ἡμῶν ὅτι γηράσκομεν ἀεὶ διδασκόμενοι, ἔκυπτεν ὑπεράνω πεπαλαιωμένων βιβλίων, ἐγγράφων, νομισμάτων καὶ μελετῶν καὶ ἐν προκεχωρημένῃ ἀκόμη ἡλικίᾳ, ἵνα προσφέρῃ τὴν συμβολήν του εἰς τὴν διεύρυνσιν ἢ καὶ ἀνακάλυψιν τῆς ἐπιστημονικῆς ἀληθείας.

Ἐρευνητὴς ἀκάματος καὶ σχολιαστὴς τοῦ ὑπερεθνικοῦ ἑλληνικοῦ τε καὶ ρουμανικοῦ πολιτιστικοῦ πλούτου καὶ μὴ λησμονῶν γῆν πατέρων καὶ θεοὺς προγόνων, ἐγένετο τέκνον τῆς θαλερᾶς καὶ ἀδελφῆς ἡμῶν Ρουμανίας, ἀφιερώνων ταύτῃ ἁπάσας τὰς ἱκανότητας τοῦ πνεύματός του καὶ παλλούσης πάντοτε νεανικῆς ψυχῆς του.

Περαίνων καὶ τιμῆς ἕνεκεν εὔχομαι ὑμῖν καὶ ἐν ὀνόματι τῶν ἐκλεκτῶν παριστα μένων ζωὴν ἀνέφελον καὶ γῆρας εὐδαίμον. ΝΑ ΖΗΣΕΤΕ!

Τὴν σειρὰν τῶν ὁμιλιῶν ἐπεσφράγισε δι' ὀλίγων ὁ προεδρεύσας τῆς συνεδριάσεως Δρ. N. Vatamanu καὶ εἰς ὅλους ἀπήντησεν ὁ ἑορταζόμενος, ὅστις ἐντυπωσίασεν ὅλους μὲ τὴν πνευματικήν του διαύγειαν καὶ εὐφράδειαν.

Ὁ διακεκριμένος Δρ. ἰατρικῆς Ὀδυσσεὺς Ἀποστόλου, ἐτίμησε καὶ τιμᾶ τὴν γενέτειραν τῶν γονέων του, τὸ Παπιγγον καθὼς καὶ τὴν θετὴν καὶ γενναιόδωρον αὐτοῦ Πατρίδα, τὴν Ρουμανίαν.

Ἰάσσιον Ρουμανίας 1979

ΔΗΜΟΣΘ. ΓΡΑΜΜΑΤΟΠΟΥΛΟΣ
(Δρ. Ἰατρικῆς)

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΧΡ. ΝΟΥΤΣΟΥ

Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΣΠ. ΚΥΡΙΑΖΟΠΟΥΛΟΥ

I

Ὁ τόπος μας, γιὰ λόγους ἱστορικούς, γνώρισε μιὰ σοβαρὴ καθυστέρηση σχετικὰ μὲ τὴ θεωρητικὴ ἐπεξεργασία τῶν προβλημάτων τῆς ζωῆς του. Ἡ ἔλλειψη τῆς αὐτοδύναμης σκέψης εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀκμὴ τῆς ex cathedra φιλοσοφίας ποὺ συνιστοῦσε τὴν κωδικοποίηση τῶν φιλοσοφικῶν κατευθύνσεων ἄλλων λαῶν ἢ τῆς θεοποιημένης κλασικῆς ἀρχαιότητας.

Στὴ γενικὴ αὐτὴ κίνηση παρουσιάστηκαν καὶ παρουσιάζονται ὁρισμένες ἐξαιρέσεις ποὺ συνυφαίνουν δημιουργικὰ τὴν ἑλληνικὴ μὲ τὴν ξένη φιλοσοφικὴ παραγωγή, τοὺς ἐπίκαιρους προβληματισμοὺς μὲ τὴν ἱστορικὴ ματιά, τὶς προσωπικὲς ἀνησυχίες μὲ τοὺς κοινωνικοπολιτικοὺς ὁραματισμούς. Σ' αὐτὲς ἀνήκει ἀναμφίβολα καὶ ὁ Σπύρος Κυριαζόπουλος ποὺ μᾶς ἔδωσε ὥριμους καρποὺς ἑνὸς δυναμικοῦ στοχασμοῦ, τὴν ἀναγκαία δηλαδὴ προϋπόθεση γιὰ τὴν κατανόηση καὶ τὴν καταξίωση τῆς πατρικῆς δραστηριότητας στὸ σημερινὸ κόσμο. Ἡ φιλοσοφική του πράξη ἐκφράστηκε μὲ πολλοὺς τρόπους: μὲ τὸ ἐπιστημονικὸ σύγγραμμα, τὴν πανεπιστημιακὴ διδασκαλία, τὰ φοιτητικὰ βραδινά, τὴν ἐκλαϊκευτικὴ διάλεξη, τὴν ἐπιφυλλίδα, τὸν ἀπέριττο στίχο καὶ τὶς προβολὲς τῶν φωτογραφικῶν του ἀποκαλύψεων.

II

Ὁ Σπύρος Κυριαζόπουλος γεννήθηκε τὸ 1932 στὸν Πειραιᾶ ἀπὸ γονεῖς ἐκπαιδευτικούς. Ἐκεῖ τελείωσε τὸ Δημοτικὸ καὶ τὸ Γυμνάσιο. Τὸ 1952 ἀποκτᾶ μὲ ἄριστα τὸ πτυχίο τῆς Μαραολείου Ἀκαδημίας καὶ τὸ 1956, ἐπίσης μὲ ἄριστα τὸ πτυχίο τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Συνέχισε τὶς σπουδές του στὴ Γερμανία (Ἀμβούργο, Χαϊλδεβέργη) καὶ τὴν Ἑλβετία (Βασιλεία), ὅπου παρακολούθησε τοὺς καθηγητὲς Ralfs, Löwith, Gadamer, Rossmann καὶ τοὺς γνωστοὺς φιλοσόφους M. Heidegger καὶ K. Jaspers. Ὁ τελευταῖος ἐπηρέασε ἀποφασιστικὰ τὴ φιλοσοφική του πορεία τῆς τεχνολογικῆς ζωῆς σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν ἀνίχνευση τῶν ἱστορικῶν της ἀφετηριῶν. Γιὰ τὸ συγγραφέα, βέβαια, τοῦ «Εἶναι καὶ Χρόνος», ἔγραφε τὸ 1968 ὁ Κυριαζόπουλος πὼς «ὁ φιλόσοφος εἶναι παρὼν εἰς ἐκείνους ἀκριβῶς, οἱ ὁποῖοι τὸν ὑπερβάλλουν»[1].

Τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1958 ἐπιστρέφει στὴν Ἑλλάδα γιὰ νὰ ἐκληρώσει τὴ στρατιωτική του θητεία. Στὶς ἀρχὲς τοῦ 1960 ἀναγορεύεται διδάκτωρ τῆς Φιλοσοφίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν μὲ τὴν ἐργασία του: «Προλεγόμενα εἰς τὴν ἐρώτησιν περὶ θεοῦ». Στὴ συνέχεια παρακολουθεῖ γιὰ δύο χρόνια περίπου, μαθήματα φιλοσοφίας στὸ Παρίσι: τὶς ὑπαρξιακὲς ἀναλύσεις τοῦ J. Wahl, τὶς φαινομενολογικὲς θεωρήσεις τοῦ M. Merleau - Ponty καὶ τὶς παραδόσεις αἰσθητικῆς τοῦ E. Souriau Ἀπὸ τὸ 1962 ὡς τὸ 1965 βρίσκεται στὸ Freiburg μὲ ὑποτροφία τοῦ ἱδρύματος A. v. Humboldt καὶ μὲ ἀνάθεση πανεπιστημιακῆς διδασκαλίας. Τὸ 1968 ἐκλέγεται ἔκτακτος (ἡ δημοσίευση τοῦ διορισμοῦ του

1. Σπ. Δ. Κυριαζοπούλου, Περὶ τῶν σπουδῶν, τοῦ ἔργου Ὑπόμνημα (Ἀθῆναι 1968), σ. 7.

γίνεται τὸ Σεπτέμβρη τοῦ 1969) καὶ τὸ 1971 τακτικὸς καθηγητὴς στὴν ἕδρα τῆς συστηματικῆς φιλοσοφίας τῆς Φιλοσοφικῆς μας Σχολῆς, ὅπου καὶ δίδαξε ὡς τὸ τέλος τῆς σύντομης ζωῆς του, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἀκαδημαϊκὸ ἔτος 1975)76 ποὺ βρέθηκε στὴ Γερμανία γιὰ μιὰ ἄμεση ἐνημέρωσ πάνω στοὺς σύγχρονους αἰσθητικοὺς καὶ κοινωνικοὺς προβληματισμούς. Ἀλλὰ τὴν ὥρα ποὺ τὸ ἔργο του ἦαν σὲ κρίσιμη καμπὴ καὶ κέρδιζε μιὰ διεθνὴ ἀναγνώριση — μὲ τὶς μεταφράσεις κειμένων του καὶ τὶς ἀλλεπάλληλες προσκλήσεις σὲ ἐπιστημονικὰ συνέδρια καὶ πανεπιστήμια ἄλλων χωρῶν — ἦρθε ὁ ἀνεπάντεχος θάνατος.

III

Ὁ Κυριαζόπουλος παρουσιάστηκε στὰ ἑλληνικὰ γράμματα πολὺ νωρὶς μὲ τὴ συμμετοχή του τὸ 1953 στὴν ἔκδοση τοῦ πειραϊκοῦ περιοδικοῦ «Πνευματικὴ Πορεία» ποὺ φιλοξένησε καὶ τὰ πρωτόλειά του: «Ὁ δυνατὸς κι' ὁ ἀδύνατος — ὁ Νίτσε καὶ ἐγὼ» (τεῦχ. 1 καὶ 2, Δεκ. 1953 καὶ Γεν. 1954) καὶ «Ἡ κορφὴ» (τεῦχ. 7, Πρωτοχρ. 1955). Ὁ πολυγραφότατος πανεπιστημιακὸς δάσκαλος εἶχε μιὰ ἀξιοθαύμαστη ψυχοσωματικὴ ἀντοχὴ καὶ ἐρευνητικὴ δύναμη ποὺ ἦταν ἡ οὐσιαστικὴ προϋπόθεση τῆς συγγραφικῆς του δημιουργίας. Ἡ θεματικὴ ἀνάπτυξη τῶν ἔργων του σημαδεύεται ἀπὸ συνάλληλου κύκλους ἐνδιαφερόντων, ἀπὸ τὸ βίωμα τῆς θρησκευτικῆς ἀπορίας ὡς τὴν ἀναζήτηση τῶν κοινωνικοπολιτικῶν προϋποθέσεων τῆς φιλοσοφικῆς θεωρίας. Διακρίνονται ξεκάθαρα οἱ δύο κεντρικοὶ ἄξονες: ἡ μελέτη τῆς ἀρχαιότητας καὶ ἡ σύλληψη τῆς προβληματικῆς τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ. Ἰδιαίτερα τὸ τελευταῖο θέμα ὑπῆρξε καὶ τὸ γόνιμο κέντρισμα γιὰ νὰ ἐγκαταλείψει ὁ Κυριαζόπουλος τὴν παραδοσιακὴ ὀντολογία καὶ νὰ στραφεῖ πρὸς τὴν ἱστορικότητα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν δημιουργημάτων του. Αὐτὸ τὸ ἱστορικὸ βλέμμα, ἄλλοτε ἔντονο κι' ἄλλοτε ὄχι, κυριάρχησε στὶς ἐργασίες του καὶ συνοδεύτηκε ἀπὸ μιὰ πλούσια ἀρχαιογνωσία καὶ ἀπὸ μιὰ αὐθεντικὴ γνώση τῶν πηγῶν. Γενικὰ τὸ συγγραφικό του ἔργο μπορεῖ νὰ διαιρεθεῖ στὶς ἀκόλουθες ἑνότητες ποὺ ἀποκαλύπτουν καὶ τὴν ἐσωτερικὴ ἀνέλιξη τῆς σκέψης του:

α) Στὴν πρώτη ἑνότητα — ποὺ ἀργότερα δὲν τὸν ἐνθουσίαζε — ἀνήκει ἡ διδακτορική του διατριβὴ καὶ ἡ «Ἐλευθερία καὶ αὐθυπέρβασις» (1962). Τὰ «Προλεγόμενα εἰς τὴν ἐρώτησιν περὶ Θεοῦ» (1960) διακρίνονται γιὰ τὴν ἱστορικὴ θεμελίωση τοῦ κρίσιμου μεταφυσικοῦ ἐρωτήματος μὲ ἰδιαίτερο τονισμὸ τῶν σχετικῶν ὑπαρξιακῶν θέσεων. Στὸ ἀρχικὸ κεφάλαιο ἀναλύονται οἱ ἀπόψεις τῆς καταφατικῆς θεολογίας ποὺ δέχεται τὴν ἀναλογία τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως τὴν καλλιέργησε ὁ Καθολικισμὸς ἀπὸ τὸν Θωμᾶ τὸν Ἀκινάτη ὡς τὸ σύγχρονο νεοθωμισμό. Στὸ δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζονται οἱ θέσεις τῆς ἀποφατικῆς θεολογίας ποὺ ὑποστηρίζει τὴν ἀντίθεση τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως τὴν υἱοθετοῦν οἱ νεοπλατωνικοί, ὁ Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης, ὁ Αὐγουστίνος καὶ οἱ μεταρρυθμιστές. Στὸ τρίτο καὶ τέταρτο κεφάλαιο διαπραγματεύεται τὶς ἀπόψεις τῆς μυστικῆς θεολογίας (ποὺ προβάλλει τὴν ἄρση τοῦ ἀνθρώπου μέσα στὸ Θεὸ) ἀπὸ τὸν ἀρχαῖο Ὀρφισμὸ ὡς τὸ γερμανικὸ ἰδεαλισμό. Στὸ πέμπτο ἀντιμετωπίζεται ἡ ἄρνηση τοῦ θεοῦ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, ὅπως τὴν ἐπιχειρεῖ ὁ ἀθεϊσμὸς τοῦ Feurbach, τοῦ Sartre καὶ τοῦ Heidegger. Στὸ ἕκτο παρουσιάζονται οἱ θέσεις τοῦ ἐξελικτισμοῦ, ὅπως τὶς διαμρφωσαν ὁ Eriugena, ὁ James καὶ ὁ Καζαντζάκης. Στὸ Ἐπίμετρο τοῦ ἔργου ὁ Κυριαζόπουλος καταλήγει στὴ διαλεκτικὴ συνάρτηση τῆς θέσης καὶ τῆς ἄρνησης, τῆς πίστης καὶ τῆς ἀπιστίας. Γενικὰ τὰ «Προλεγόμενα», ποὺ βασίζονται σὲ μιὰ ἄριστη γνώση τῶν πηγῶν καὶ τῆς σχετικῆς βιβλιογραφίας, παρουσιάζουν ἐξαιρετικὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ μελετητὴ τῶν προϋποθέσεων τῆς θρησκευτικῆς ἀπο-

ρίας. Γι' αὐτὸ καὶ ἔγιναν δεκτὰ μὲ εὐμενέσταια σχόλια ἀπὸ ἕνα κύκλο θεολόγων (Χρ. Γιανναρᾶς, Δ, Κρικώνης, Κ. Παπαπέτρου) ποὺ ἐπιχειροῦν νὰ συνδυάσουν τὸ φιλοσοφικὸ λόγο μὲ τὴ θρησκευτικὴ πίστη.

Ἡ «Ἐλευθερία καὶ αὐθυπέρβασις», δύο χρόνια ἀργότερα, βασίστηκε στὰ βιώματα τῆς παρισινῆς μαθητείας. Στὸ πρῶτο μέρος ἀναλύονται οἱ σχέσεις τοῦ «ἐγὼ» μὲ τὸ «σὺ» — ἕνα ἀπὸ τὰ κεντρικὰ θέματα τῆς ὑπαρξιακῆς φιλοσοφίας — μὲ τέσσερες προσβάσεις: τὴ μαγεία («ὅταν τὸ ἐγὼ δεσμεύει τὸ Σύ»), τὸ μυστικισμὸ («ὅταν ἐγὼ καὶ σὺ συναιροῦνται»), τὴν πίστη («ὅταν τὸ Σὺ ἐπιβάλλεται εἰς τὸ ἐγὼ») καὶ τὴν ἀγάπη (ποὺ «ἀντακακλᾶ τὸ πλήρωμα τῆς ἐλευθερίας»). Στὸ δεύτερο μέρος ἐπιχειρεῖται ἡ συστηματικὴ θεμελίωση τῆς μεταφυσικῆς ἀνθρωπολογίας. Στὴ συνέχεια συσχετίζεται ἡ ἀνθρώπινη ἐλευθερία μὲ τὸ χρόνο καὶ εἰδικότερα μὲ τὴ διάσταση τοῦ μέλλοντος. Ἀκολουθεῖ τὸ ἐρώτημα γιὰ τὴν ἀρχὴ τῆς φιλοσοφίας μὲ τὴν πρόθεση ν' ἀναπτυχθεῖ μιὰ «ὀντολογία τοῦ φιλοσοφικοῦ λόγου», ὅπως τὴν ἐκφράζει ἡ ἔκπληξη, ἡ ἀμφιβολία, ἡ ἐρώτηση, ἡ ἀμφισβήτηση, ἡ ἀντίφαση καὶ τὸ παράδοξο. Τὸ ἔργο καταλήγει μὲ τὴ διερεύνηση τῶν σχέσεων τῆς ἐλευθερίας μὲ τὴν ἀλήθεια, τὸν ἔρωτα καὶ τὸ θάνατο. Γενικὰ ἡ πρώιμη αὐτὴ ἐργασία τοῦ Κυριαζοπουλου διακρίνεται γιὰ τὸν ἀφορισματικό της χαρακτήρα, ἀποτελεῖ προέκταση τῆς διδακτορικῆς του διατριβῆς καὶ ἔχει ὁρισμένες ἀφομοιωμένες στιγμὲς ἀπὸ τὸν Μπερντιάεφ, τὸν Heidegger (ἡ θεώρηση τῆς «ἀ-λήθειας»)[2] καὶ τὸν Bloch (ἡ διαλεκτικὴ τοῦ «ὄχι - ἀκόμα - Ὄντος»)[3].

β) Ἡδεύτερη ἑνότητα σχηματίζεται μὲ τὰ ἀκόλουθα ἔργα: «Ἡ παρουσία τῆς φυσικῆς ἐπιστήμης» (1963), «Ἡ σημερινὴ γλῶσσα. Γλωσσολογία τῆς Τεχνικῆς» (1964), «Ἡ καταγωγὴ τοῦ Τεχνικοῦ πνεύματος» (1965), «Ἐνώπιον τῆς Τεχνικῆς» (1971), «Παθολογία τοῦ λόγου» (1974) καὶ «Τὰ ὅπλα τῆς Εὐρώπης. Πολεμολογία» (1974). Ὁ Κυριαζόπουλος θυμόταν πάντα μὲ εὐγνωμοσύνη τὴν προτροπὴ τοῦ Jaspers ν' ἀφιερωθεῖ στὴ μελέτη τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν θεωρητικῶν τους προεκτάσεων, ὅπως φάνηκε μὲ τὴ σύντομη ἐργασία του: «Πρὸς φιλοσοφικὴν αὐτοσυνείδησιν διὰ τῆς φυσικῆς ἐπιστήμης» ποὺ δημοσιεύτηκε στὸ περιοδικὸ «Ἀθηνᾶ» τὸ 1961. Ἡ «Παρουσία τῆς φυσικῆς ἐπιστήμης» διαπραγματεύεται τὶς σχέσεις τῆς φυσικῆς μὲ τὴ φιλοσοφία μὲ βάση τὴν ἄποψη πὼς ἡ μεταβολὴ τῶν σχέσεων τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴ φύση συνεπάγεται καὶ τὴ μεταβολὴ τῶν σχέσεων τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν ἄνθρωπο. Ὁ συγγραφέας ἐνδιαφέρεται ξεχωριστὰ γιὰ τὰ προβλήματα ποὺ θέτει ἡ σημερινὴ Μικροφυσική, διαπιστώνοντας τὴν τάση της νὰ συμφιλιώσει τὸ «μόριο» μὲ τὸ «πεδίο», τὸ «εἶναι» μὲ τὸ «γίγνεσθαι», τὴν ὀντολογικὴ ἀκινησία τοῦ Παρμενίδη μὲ τὴν ἡρακλείτεια ροή. Ἐπίσης ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἔννοια τῆς πιθανότητας καὶ τὶς φιλοσοφικές της ἐπιπτώσεις σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν ἀρχὴ τῆς αἰτιότητας ποὺ ἔχασε τὴ μηχανιστική της ὑποδομὴ καὶ ἔμεινε ὡς κατάλοιπο τοῦ ἀναιμισμοῦ, ὅπως τόνιζε ὁ Mach. Τὸ ἔργο αὐτὸ εἶναι τὸ πρῶτο στὴν ἑλληνικὴ βιβλιογραφία ποὺ ἐπιχειρεῖ νὰ ἐμβαθύνει στὰ αἴτια τῆς σύγκρουσης τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας μὲ τὸ φιλοσοφικὸ λόγο καὶ προτείνει τὸ ξεπέρασμά της. Βέβαια ὑπάρχουν ζωηρὲς μνῆμες ἀπὸ τὴν πρώτη συγγραφικὴ ἑνότητα τοῦ Κυριαζόπουλου, ὅπως ἡ ἔννοια τοῦ «κατ' ἐξοχήν», διακρίνεται μερικὲς φορὲς ἕνας ἀφοριστικὸς τόνος, ἐνῶ υἱοθετοῦνται σχεδὸν ἀνεπιφύλακτα οἱ ἀ-

2. M. Heidegger, Sein und Zeit, 1 τόμ. (Halle 1929², 1927), σ. 219, τοῦ ἴδιου, Holzwege (Frankfurt a.M. 1963⁴), σ. 31.

3. E. Bloch, Das Prinxip Hoffnung (1938/47). τ. I (Frankfurt a.M. 1970:1959), σ. 49κκ., 129 κκ.

πόψεις τῆς Σχολῆς τῆς Κοπεγχάγης καὶ δὲν ἀναφέρονται οἱ θέσεις τῶν ἐπικριτῶν τοῦ ἐμπειροκριτικισμοῦ[4].

«Ἡ σημερινὴ γλῶσσα» ἀντιμετωπίζει μὲ συστηματικὸ τρόπο τὴ σύγχρονη γλωσσικὴ πραγματικότητα ποὺ νοεῖται ὡς ἐγκατάλειψη τῆς ἐσωτερικῆς ἄποψης τοῦ Εἶναι. Ἡ Τεχνικὴ τῆς ἐποχῆς μας ἀποθεώνει τὴν ποσότητα καὶ παραβλέπει τὴν ποιότητα μὲ ἀποτέλεσμα νὰ κυριαρχεῖ τὸ ἀντικείμενο πάνω στὸ ὑποκείμενο, τὸ ἀνώνυμο πράγμα πάνω στὸν προσωπικὸ λόγο. Μ' αὐτὴ τὴν προοπτικὴ ἀναλύεται καὶ ἡ ἐπίδραση τῶν σύγχρονων ἰδεολογιῶν ποὺ ἀχρηστεύουν τὸ διάλογο καὶ ἐπιβάλλουν τὶς τεχνοκρατικὲς ἐπιλογὲς τοῦ δυτικοῦ κόσμου. Ἡ ἀσυνέχεια ἀνάμεσα στὴ μορφὴ καὶ στὸ περιεχόμενο μπορεῖ, βέβαια, νὰ ξεπεραστεῖ μὲ τὴν πνευματικὴ ἐγρήγορση τοῦ ὑπεύθυνου ἀνθρώπου, μὲ τὴν προϋπόθεση πὼς ἡ ἐνεργητική του στάση στὸ σημερινὸ τεχνικὸ πολιτισμὸ γίνεται ἡ προπαίδεια τῆς φιλοσοφίας. Γενικὰ τὸ ἔργο μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ τὸ πιὸ προσωπικὸ ἔργο τοῦ Κυριαζόπουλου, ἀφοῦ οἱ παραπομπὲς εἶναι σπάνιες καὶ διαγράφεται κιόλας τὸ πλαίσιο τῶν προβληματισμῶν του σχετικὰ μὲ τὰ κρίσιμα ἀδιέξοδα ποὺ δημιουργεῖ ὁ τεχνολογικὸς πολιτισμός. Ἐπίσης, ἀπὸ πολλὲς ἀπόψεις, ἡ θεματικὴ αὐτοῦ τοῦ βιβλίου μπορεῖ νὰ συγκριθεῖ μὲ τὸ «Μονοδιάστατο ἄνθρωπο» τοῦ H. Marcuse ποὺ κυκλοφόρησε τὴν ἴδια χρονιὰ (τὸ 1964) στὴ Βοστώνη. Πάντως ὁ Κυριαζόπουλος πλούτισε στὴ συνέχεια τὶς ἀντιλήψεις του γιὰ τὴ γλωσσική, δηλ. ἐκφραστική, δυνατότητα τοῦ τεχνοπολιτικοῦ λόγου μὲ περισσότερο συγκεκριμένες κοινωνικὲς ἀναφορές, ὅπως μαρτυροῦν οἱ μεταγενέστερες δοκιμὲς ποὺ ἀνθολογήθηκαν στοὺς τόμους: «Ἐνώπιον τῆς Τεχνικῆς» καὶ «Παθολογία τοῦ λόγου».

Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ ὁ ἀείμνηστος Δάσκαλος ἐνδιαφέρθηκε ζωηρὰ γιὰ τὸ πρόβλημα τῆς «καταγωγῆς τοῦ τεχνικοῦ πνεύματος». Τὸ ὁμότιτλο βιβλίο του ἀρχίζει μὲ τὴ διερεύνηση τῶν ἰδιαίτερων γνωρισμάτων ποὺ παρουσιάζει ἡ σημερινὴ τεχνική, ὅπως εἶναι ἡ ἀποκλειστικὴ στροφὴ πρὸς τὸν ἀόργανο κόσμο, ἡ ὑπερνίκηση τῶν αἰσθήσεων, ἡ συμμετρικὴ ἐπανάληψη, ἡ ἀπελευθέρωση καὶ ἡ μετάθεση τῆς ἐνέργειας, ἡ αἰτιολογικὴ καὶ μαθηματικὴ σκέψη, ἡ μεθοδικὴ ἀνωνυμία καὶ ἡ ἀντιστροφὴ τῶν σχέσεων τοῦ σκοποῦ πρὸς τὰ μέσα. Στὴ συνέχεια ἐξηγεῖ ὁ Κυριαζόπουλος τοὺς λόγους ποὺ ἡ ἑλληνορωμαϊκὴ ἀρχαιότητα δὲν κατόρθωσε νὰ δημιουργήσει τὴ σύγχρονη τεχνική, ἂν καὶ ἐμφανίστηκαν τότε ὁρισμένες τεχνικὲς ἐπιτεύξεις καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ θεωρία ξεχώρισε ἀπὸ τὴν μυθικὴ παράσταση τοῦ κόσμου. Ἐπίσης ἀναλύονται τὰ ἱστορικὰ δεδομένα ποὺ προετοίμασαν τὴ δυτικὴ χριστιανικὴ Εὐρώπη στὴν αὐτονόμηση τῆς ἔρευνας καὶ τῆς ἐνασχόλησης μὲ τὴ φυσικὴ πραγματικότητα καὶ ἐπισημαίνονται τὰ ἰδεολογικὰ στοιχεῖα ποὺ ἔκαναν δυνατὴ τὴν κυριαρχία τοῦ τεχνικοῦ πνεύματος. Μ' αὐτὸ τὸ πρίσμα ἐξετάζεται ἡ ἰδέα τῆς ἱστορικῆς προόδου καὶ ἡ προτεστανικὴ καταξίωση τῆς ἐργασίας καθὼς καὶ ἡ σημασία ποὺ εἶχαν οἱ τεχνικὲς ἐπιτεύξεις τῆς ὑστερομεσαιωνικῆς ἐποχῆς — ὅπως ἦταν ὁ ὑδρόμυλος, ἡ ζεύξη τοῦ ἀλόγου, τὸ κινητὸ πανὶ καὶ τὸ ναυτικὸ πηδάλιο, ἡ τυπογραφία, τὸ μπαρούτι[6] καὶ τὸ μηχανικὸ ρολόι — καὶ οἱ ἐπιστημονικὲς καὶ οἱ φιλοσοφικές της ἀπόψεις (ἀλχημεία - νομιναλισμός). Τὸ ἔργο κλείνει μὲ μιὰ αὐστηρὴ κριτικὴ τῆς σύγχρονης τεχνοτροπίας, στὴν ὁποία ἀντιπαρα-

4. Δὲς π.χ. Λένιν, Materialismus und Empiriokritizismus (1908), LW, τ. 14, σ. 9 κκ.
5. H. Marcuse, One dimensional man. Studies in the ideology of advanced industrial society (Boston 1964).
6. Τὶς σχετικὲς ἀναλύσεις προϋποθέτει καὶ ἐπεκτείνει ἡ ἐργασία: Τὰ ὅπλα τῆς Εὐρώπης. Πολεμολογία (Ἰωάννινα 1974).

τίθενται ἡ ἀνθρωπιστικὴ διάθεση[7] καὶ ὁ ὑπεύθυνος προσωπικὸς λόγος. Βέβαια ἡ κεντρικὴ θέση τοῦ βιβλίου (ἡ τεχνικὴ ζωὴ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ τεχνικοῦ πνεύματος) ἀναθεωρήθηκε ἀπὸ τὸν Κυριαζόπουλο στὸ ἀνέκδοτο ἔργο του: «Ἀπὸ τὴν πράξη στὴ θεωρία».

γ) Ἡ τρίτη ἑνότητα ἀπαρτίζεται ἀπὸ τὰ ἔργα: «Τὸ γεγονὸς τῆς φιλοσοφίας» (1969), «Ἡ πολιτικὴ θρησκεία τῆς Ἑλλάδος» (1970), «Πολιτικὰ αἴτια τῆς Ἠθικῆς τοῦ Ἀριστοτέλους» (1971), «Ἡράκλειτος» (1973) καὶ «Λόγος καὶ Ἦθος. Φιλοσοφία τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πνεύματος» (1976). Ἐδῶ εἶναι ὁλοφάνερη ἡ προσπάθεια τοῦ Κυριαζόπουλου νὰ μελετήσει τὴ γένεση καὶ τὴν πορεία τῆς ἀρχαιοελληνικῆς σκέψης ὄχι κάτω ἀπὸ τὸ πρίσμα μιᾶς ἄγονης προγονοπληξίας, ἀλλὰ μὲ βάση τὴν κοινωνικοπολιτική της ἐξέλιξη. Τὸ πρῶτο ἔργο ἐξετάζει τοὺς λόγους ποὺ ὁδήγησαν τὴν ἑλληνικὴ σκέψη ἀπὸ τὸ μύθο στὸ λόγο, ἐπιμένοντας στὰ γεγονότα ποὺ μεσολάβησαν ἀπὸ τὴν πτώση τοῦ μυκηναϊκοῦ κράτους ὡς τὴν αὐγὴ τῆς ἰωνικῆς φιλοσοφίας. Ἔτσι ἀναφέρεται στὰ κοινωνικοπολιτικὰ δεδομένα τοῦ ἑλληνικοῦ ἀποικισμοῦ καὶ στὶς ἰδεολογικές του ἐπιπτώσεις, ὅπως εἶναι ὁ περιορισμὸς τῶν ἐπεμβάσεων τῆς θεότητας στὴ δημόσια ζωὴ καὶ στὸ φυσικὸ κόσμο καθὼς καὶ ἡ συνακόλουθη καταξίωση τῆς αὐτόνομης ἀνθρώπινης δραστηριότητας, ἡ ἀνάπτυξη μιᾶς «φυσιολογίας» χωρὶς τὴ συνδρομὴ τῶν μυθολογικῶν παραστάσεων τοῦ παρελθόντος καὶ τὴν ὑποταγὴ στὴν αὐθεντία, μιᾶς φιλοσοφίας ποὺ καθιερώνει τὴ λογικὴ διάσταση τοῦ κόσμου στὴν συγκρότηση τῆς ὀντολογίας. Στὴ συνέχεια ἀναλύονται τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐμπορικῆς γραφῆς στὸ χῶρο τῆς πνευματικῆς παραγωγῆς (ἡ ἀντιποιητικὴ καὶ ἡ ἀντιμυθικὴ διάθεση τοῦ γραπτοῦ λόγου ποὺ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν ἀντικειμενικὴ παρουσίαση τῶν ὄντων καὶ τὴ λογική τους σύλληψη) καὶ τῆς πολιτικῆς ζωῆς (ὁ γραπτὸς νόμος ὁδήγησε στὴν ἔννοια τῆς φυσικῆς καὶ τῆς ἱστορικῆς νομοτέλειας). Μὲ βάση τὸ τελευταῖο σημεῖο παρουσιάζεται ἡ σύγκρουση τῶν «δημοτικῶν» μὲ τοὺς «ὀλίγους» ποὺ ὁλοκλήρωσε τὴ διάλυση τῆς φυλετικῆς συνοχῆς (ἡ νομισματικὴ οἰκονομία ἀντιστρατεύτηκε τοὺς προνομιούχους τῆς γῆς καὶ τῆς καταγωγῆς) καὶ διαμόρφωσε ἀντίστοιχα τὰ πολιτικὰ πλαίσια τῆς ἐξουσίας τῆς μεσαίας τάξης (ἡ οἰκονομικὴ μεσότητα ἔγινε ἡ προϋπόθεση γιὰ τὴν ἰδέα τοῦ ἀνθρώπου). Μέσα στὴ δημοκρατούμενη ἀρχαιοελληνικὴ πόλη τονίστηκε ἰδιαίτερα ἡ προσωπικὴ εὐθύνη τῶν μελῶν της στὴ διαμόρφωση τῶν θεωρητικῶν τους ἀντιλήψεων καὶ ὁ κριτικὸς ἔλεγχος τῆς παράδοσης.

Ἡ «Πολτικὴ Θρησκεία τῆς Ἑλλάδος» συμπληρώνει τὸ προηγούμενο ἔργο μὲ τὴ διεξοδικὴ ἀντιμετώπιση τῶν πολιτικῶν προϋποθέσεων καὶ προεκτάσεων τῆς ἀρχαιοελληνικῆς θρησκείας.

Τὰ «Πολτικὰ αἴτια τῆς Ἠθικῆς τοῦ Ἀριστοτέλους» διαπραγματεύονται τὶς ἠθικὲς θεωρήσεις τοῦ Σταγιρίτη μὲ βάση τὶς κοινωνικοπολιτικές τους ἀφετηρίες. Ὁ «Ἡράκλειτος» ὑπῆρξε ἡ πρώτη ζωντανὴ μαρτυρία γιὰ τοὺς πανεπιστημιακοὺς καρποὺς τοῦ ἀλησμόνητου Δασκάλου: ἕνα φοιτητικὸ τμῆμα, μὲ τὴν ἄμεση ἢ τὴν ἔμμεση καθοδήγηση τοῦ Κυριαζόπουλου, ἀναπτύσσει τὶς ἀπόψεις του (γραπτὰ ἢ προφορικὰ) σχετικὰ μὲ τὶς κύριες ἀντιλήψεις τοῦ Ἐφέσιου φιλόσοφου[8]. Στὸ «Λόγος καὶ ἦθος» ἀνθολογοῦνται μικρότερες ἐργα-

7. Ἐδῶ εἶναι προφανὴς ἡ ἐπίδραση τῶν θεωρήσεων τοῦ A. Gehlen, Die Seele im techniscen zeitalter (Hamburg 1957) καὶ τοῦ H. Schelsky, Der Mensch in der wissenschaftlichen Zivilisation (Köln - Opladen 1961).

8. Πρβλ. τὴν ἐκτίμηση τοῦ A. Soignac («Archives de philosophie», τ. 38, Paris 1975, σ. 134): «Τὸ πλῆθος καὶ ἡ ποιότητα τῶν συζητήσεων δείχνει πῶς οἱ ἱστορικοὶ τῆς φιλοσοφίας δὲ θὰ πρέπει ν' ἀγνοοῦν τὶς μελέτες ποὺ δημοσιεύονται στὰ νέα ἑλληνικά».

οίες ποὺ συντείνουν στὴν ὁλόπλευρη παρουσίαση τῶν θεωρητικῶν διεργασιῶν τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητας. Γενικὰ μὲ τὰ ἔργα αὐτῆς τῆς ἑνότητας ἀναλύονται τὰ αἴτια ποὺ ὁδήγησαν τοὺς πνευματικοὺς ἐκπροσώπους τῶν ἄστεων στὸ φιλοσοφεῖν, ἐπιχειρεῖται ἡ κοινωνιολογικὴ ἑρμηνεία τῆς μυθολογίας, ὅπως στὴν περίπτωση τοῦ Ἀπόλλωνα καὶ τοῦ Ἡρακλῆ, καὶ ἀνιχνεύεται ἡ προσφορὰ τῆς ἑλληνικῆς σκέψης στὴν ἐμφάνιση καὶ τὴν ἐπικράτηση τῶν ἰδεῶν τοῦ χριστιανισμοῦ. Εὔκολα διαφαίνεται ἡ πλούσια ἀρχαιογνωσία τοῦ Κυριαζόπουλου, ποὺ βασίζεται στὴ γνώση τῶν ψυχολογικῶν πηγῶν καὶ τῆς βιβλιογραφίας, στὰ πορίσματα τῆς ἀρχαιολογικῆς ἔρευνας καὶ τῆς συγκριτικῆς θρησκειολογίας, μὲ ἀποτέλεσμα ν' ἀποκτοῦν τὴν ἐγκυρότητά τους οἱ κοινωνιολογικὲς θεωρήσεις ποὺ ἀποτολμᾶ.

δ) Ἡ τέταρτη ἑνότητα περιέχει τὶς ἀκόλουθες ποιητικὲς συλλογές. «Ὡς ἐν κατόπτρῳ» (1972), «Ὅρια» (1972), «Ἡ πολιορκία» (1975), «Τροχαῖα σήματα» (1975) καὶ «Τοῦ τρίτου κόσμου» (1977). Τὰ «μυθολογήματα», ὅπως ἀποκαλοῦσε ὁ ἴδιος τὰ ὀλιγόστιχα ποιητικά του μνημύματα, ἀποτελοῦν χαρακτηριστικὲς τομὲς στὴ σημερινὴ κοινωνία καὶ τὰ προβλήματά της. Ὁ φιλοσοφικὸς μύθος ὡς ποιητικὴ ἔκρηξη — κατὰ τὸ πρότυπο κιόλας τοῦ Brecht — μπορεῖ νὰ συνδυάσει τὴν εἰρωνικὴ ἀπογύμνωση τῆς ἁπλοϊκῆς τεχνοκρατικῆς διάθεσης μὲ τὴν πρόκληση γιὰ τὴ συνειδητοποίηση τῶν μέσων ποὺ θὰ τὴν ξεπεράσουν.

ε) Ἡ πέμπτη ἑνότητα, ποὺ θὰ ἔδινε ριζικὴ τροπὴ στὴ συγγραφικὴ δραστηριότητα τοῦ Κυριαζόπουλου, ἐξαντλεῖται στὸ «Σοσιαλιστικὸ ρεαλισμὸ» (1977). Τὸ καλαίσθητο ἔργο (ποὺ συνοδεύεται ἀπὸ 30 ἔγχρωμες καὶ 50 μαυρόασπρες φωτογραφίες) ἀποτελεῖται ἀπὸ τρία μέρη. Τὸ πρῶτο ἀναφέρεται στὴν «ἱστορικὴ προετοιμασία» τῆς σοσιαλιστικῆς αἰσθητικῆς. Ἔτσι ἐπισημαίνονται τὰ γενετικὰ αἴτια τοῦ φουτουρισμοῦ καὶ οἱ πολιτικές του ἀπολήξεις (πρῶτα στὸ ἰταλικὸ φασιστικὸ κίνημα καὶ ὕστερα στὴν προεπαναστατικὴ Ρωσία, ὅπου οἱ καλλιτέχνες συνθέθηκαν μὲ τὶς κοινωνικὲς ἀπαντήσεις γιὰ μιὰ «καινούργια αἴσθηση τοῦ κομου»). Στὴ συνέχεια ἀναπτύσσονται οἱ προγραμματικοὶ στόχοι τῆς «Πρόλετκουλτ» (τοῦ ρωσικοῦ πρωτοποριακοῦ καλλιτεχνικοῦ συνδέσμου ποὺ πάλευε γιὰ τὴ συντριβὴ τῆς «ἀστικῆς αἰσθητικῆς» καὶ τὴ δημιουργία ἑνὸς νέου πολιτισμοῦ ποὺ νὰ πηγάζει ἀπὸ τὶς ἀνάγκες τῆς ἐργατικῆς τάξης) καὶ οἱ σχετικὲς ἐπιθέσεις τοῦ Λένιν καὶ τοῦ Τρότσκι. Ἀκόμη ἐρευνᾶται ἡ γερμανικὴ κίνηση τῆς «νέας ἀντικειμενικότητας» στὴν ἐποχὴ τῆς δημοκρατίας τῆς Βαϊμάρης καὶ οἱ χιτλερικὲς προτάσεις νὰ ὀργανώσει ἡ καλλιτεχνικὴ πράξη τὴν αἰσιοδοξία τοῦ ὁλοκληρωτικοῦ κράτους.

Τὸ δεύτερο μέρος τῆς ἐργασίας ἀσχολεῖται μὲ τὴ θεωρητικὴ θεμελίωση αὐτῆς τῆς τεχνοτροπίας. Ἀρχικὰ ἀναλύεται ἡ μετάβαση ἀπὸ τὸν ἀτομισμὸ στὴ συντροφικότητα, ὁ ἱστορικὸς χαρακτήρας τῆς τέχνης καὶ τὸ κοινωνικὸ νόημα τοῦ ὡραίου, ὁ ἀγώνας τῶν καλλιτεχνῶν (καὶ ὄχι ἡ φυγὴ μὲ τὸ σύνθημα «ἡ τέχνη γιὰ τὴν τέχνη») γιὰ τὴν κοινωνικὴ ἀπελευθέρωση. Στὴ συνέχεια ἐξετάζεται τὸ καλλιτέχνημα ἀπὸ τὴν ἄποψη τῶν κοινωνικῶν του προϋποθέσεων: ἡ ἀνθρώπινη ζωὴ ὡς αἰσθητικὸ ἀντικείμενο, οἱ ἰδεολογικοὶ προσανατολισμοὶ τῆς τέχνης, τὸ πρωτεῖο τοῦ περιχόμενου καὶ ὄχι τῆς μορφῆς, ἡ ἔνταξη τοῦ καλλιτέχνη καὶ ἡ κομματική του συνείδηση. Ἐπίσης ἐντοπίζονται οἱ οὐσιαστικὲς ἀνάγκες τῆς καλλιτεχνικῆς ἐργασίας ποὺ ἀντιμάχεται τὴ «μικροαστικὴ καθημερινότητα» καὶ ἐνσαρκώνει τὸν «ἐπαναστατικὸ ρομαντισμὸ» (κατὰ τὴν ἔκφραση τοῦ Γκόρκι). Τελικὰ ἀναπτύσσονται οἱ λενινιστικὲς ἀπόψεις γιὰ τὸ καλλιτεχνικὸ ἀντικαθρέφτισμα καὶ τὴ συνάφεια τῆς τέχνης, μὲ τὴν ἐπιστήμη

καθὼς καὶ ἡ μαρξικὴ διαπίστωση γιὰ τὴν «ἀρνητικὴ σχέση στὴν ἐξέλιξη τῆς ὑλικῆς καὶ τῆς καλλιτεχνικῆς παραγωγῆς» (σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν ἐξήγηση τῆς αἰσθητικῆς ἀπόλαυσης ποὺ προκαλοῦν στὸ σύγχρονο θεατὴ ἢ ἀναγνώστη τὰ ἔργα τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητας).

Στὸ τρίτο μέρος τῆς ἐργασίας ὁ ἀείμνηστος συγγραφέας ἐπιχειρεῖ νὰ ὁροθετήσει τὴν κριτική του στάση πρὸς τὸ σοσιαλιστικὸ ρεαλισμὸ μὲ βάση τὶς παρατηρήσεις τῆς «ἀδέσμευτης ἔρευνας», τὶς ἀντιρρήσεις ὁρισμένων δυτικῶν κομμουνιστῶν καὶ τὶς ἐμπειρίες τῶν καλλιτεχνῶν ἢ αἰσθητικῶν ποὺ ζοῦν τὴ σοσιαλιστικὴ πραγματικότητα.

Ὁ «Σοσιαλιστικὸς ρεαλισμὸς» συνταιριάζει τὴν ἐκφραστικὴ εὐχέρεια (γιὰ πρώτη φορά, μετὰ τὰ νεανικά του ἔργα, ὁ Κυριαζόπουλος χρησιμοποιοῦσε σὲ ἐπιστημονικὸ κείμενο τὴ Δημοτική) μὲ τὴ βαθύτητα τῆς ἀνάλυσης καὶ τὴν πληρότητα τῆς τεκμηρίωσης

Τὸ ἀνέκδοτο ἔργο τοῦ ἀξέχαστου πανεπιστημιακοῦ δασκάλου ξεπερνάει τὶς τρεῖς χιλιάδες σελίδες. Εἰδικότερα ἀναφέρουμε τὸ πολυσέλιδο «Γεωργοὶ καὶ ποιμένες. Ἱστορίας γενέθλια» ποὺ ἄρχισε νὰ γράφεται τὸ 1965, ὁλοκληρώθηκε τὸ 1968 καὶ ξαναγράφτηκε τὸ 1973. Ἐπίσης τὸ «Περὶ φύσεως» (ποὺ τελείωσε τὸ 1972), τὴν «Κοινωνιολογία τῶν Ἑβραίων», τὶς «Ἀπαρχὲς τῆς νεοελληνικῆς φιλοσοφίας», τὴν «Ἀρχὴ καὶ τέλος τῆς ἱστορίας» (γραμμένο πρὶν ἀπὸ τὸ 1968), τὸ «Παραδόσεις αἰσθητικῆς» (τῆς τελευταίας τριετίας) καὶ «Ἀπὸ τὴν πράξη στὴν θεωρία» — τὴν τελευταία του προσπάθεια νὰ διερευνήσει τοὺς κοινωνικοπολιτικοὺς παράγοντας ποὺ κάνουν ἔγκυρη καὶ ἐπίκαιρη τὴν ἱστορικὴ θεώρηση τῶν φιλοσοφικῶν θεωριῶν.

IV

Εἶναι νωρίς, βέβαια, γιὰ μιὰ ψυχρὴ καὶ ἀντικειμενικὴ ἀξιολόγηση τοῦ συγγραφικοῦ ἔργου τοῦ Σπύρου Κυριαζόπουλου. Εἶναι, ὡστόσο, θεμιτὸ νὰ περιορίζουμε τὸν ἀνθρώπινο πόνο καὶ ν' ἀντικρύζουμε στοὺς ἀνοιχτοὺς ὁρίζοντες τὰ ἴχνη τῶν βηματισμῶν τοῦ ἀξέχαστου πανεπιστημιακοῦ δασκάλου. Σ' αὐτὸ θὰ συμφωνοῦσε κι' ὁ ἴδιος, ἀφοῦ δήλωνε συχνὰ πὼς διαπαιδαγωγεῖ τοὺς μαθητές του μὲ ἀπώτερο στόχο νὰ τὸν ξεπεράσουν κριτικά. Ἀκριβῶς τὸ τελευταῖο σημεῖο ἦταν καὶ δικό του γνώρισμα, ἀφοῦ πάντα εἶχε τὴν αἴσθηση τῆς δημιουργικῆς μαθητείας ποὺ ἐμπόδιζε νὰ ἀναπτυχθεῖ ἡ ὑπεροπτικὴ διάθεση τῆς καθηγητικῆς αὐθεντίας. Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα αὐτῆς τῆς αὐτοδιόρθωσης, μὲ τὴν κριτικὴ ἀναθεώρηση τῶν ἀπόψεών του, ὑπῆρξε ἡ «ὀντολογικὴ» θεώρηση τῶν Ἀρχαίων. Ἐνῶ στὴν «Καταγωγὴ τοῦ Τεχνικοῦ Πνεύματος», τὸ 1965, γράφει: «Ὁλόκληρον τὸ ἑλληνικὸν ωσμοείδωλον εἶναι ὀντολογικόν, βασίζεται δηλαδὴ ἐπὶ τῆς ἐννοίας τῆς οὐσίας... Ὁ χρόνος εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν εἶναι οἰκοδομικὸν στοιχεῖον τῆς φύσεως, ἀλλ' ἁπλῶς ἡ τάξις τῆς κινήσεως ἐπαναλαμβανομένων φαινομένων, μία δευτερεύουσα ἐμφάνισις ἐκτὸς τῆς ὀντολογικῆς ὑποστάσεως τῶν πραγμάτων»[9] (σ. 67), ἀργότερα (τὸ 1972) στὶς συζητήσεις τοῦ Φροντιστηρίου «Ἡράκλειτος» θὰ βοηθήσει ἀποτελεσματικὰ νὰ παρουσιασθεῖ καὶ ἡ ἀντίστροφη ἄποψη ποὺ τελικὰ θὰ τὴν υἱοθετήσει[10]. Ἦταν μιὰ προσωπικὴ ἐφαρμογὴ τῶν στίχων του στὶς θεωρητικές του ἀναζητήσεις:

---

9. Ἡ καταγωγὴ τοῦ τεχνικοῦ πνεύματος (Ἀθῆναι 1965), σ. 67.

10. Ἡράκλειτος (Ἀθῆναι 1973), σ. 29, 70/71, 84 καὶ Λόγος καὶ ἦθος (Ἰωάννινα 1976), σ. 39 κκ.

«Σκύβω καὶ φιλῶ τὸ χέρι
ἐκείνου ποὺ μοῦ λέει
πὼς ἔχασα τὸ δρόμο»[11].

Ἡ μεγάλη τομὴ στὸ ἔργο τοῦ Κυριαζόπουλου θὰ πρέπει νὰ ἀναζητηθεῖ στὴν τετραετία ἀπὸ τὸ 1965 ὡς τὸ 1969 ποὺ ἐνῶ φαίνεται νεκρὸς συγγραφικὸς χρόνος, ὅμως ἀποτελεῖ τὴν οὐσιαστικὴ προϋπόθεση γιὰ τὴ μετάθεση τῶν ἐνδιαφερόντων του ἀπὸ τὴν ὀντολογία στὴν ἱστορία. Τὸ κέντρισμα ἦταν ἡ προτροπὴ τοῦ δασκάλου του K. Jaspers: «Χρειαζόμαστε ὁλόκληρη τὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας γιὰ νὰ ἀποκτήσουμε τὰ μέτρα μὲ τὰ ὁποῖα θὰ μετρήσουμε τὸ νόημα αὐτῶν ποὺ συμβαίνουν στὸν καιρό μας»[12]. Μ' ἄὐτὸ τὸ πρίσμα ὁ Κυριαζόπουλος ἐπιχειρεῖ νὰ συλλάβει τὴν ἀπαρχὴ τῆς ἱστορικῆς ζωῆς, νὰ μελετήσει τὰ ἐξελικτικά της στάδια καὶ νὰ διαγνώσει τὶς προοπτικὲς τοῦ παρόντος. Ἀπὸ τὸ «Γεγονὸς τῆς φιλοσοφίας» ὡς τὸ «Ἀπὸ τὴν πράξη στὴ θεωρία» ἐμφανίζεται τὸ συνταίριασμα τῶν ἐπίκαιρων προβλημάτων μὲ τὴν ἱστορικὴ ματιά, τῶν ἀνησυχιῶν τῆς τεχνολογικῆς κοινωνίας μὲ τὶς ἀξίες τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητας. Στὸ τελευταῖο του δημοσίευμα, ὁ «Σοσιαλισμὸς ρεαλισμός», ὅπου ἔγινε πιὸ ξεκάθαρος ὁ κοινωνικοπολιτικὸς προσανατολισμὸς τῶν ἑρμηνευτικῶν του προσπαθειῶν, θὰ χρησιμοποιήσει ὡς προμετωπίδα τὸ ἀκόλουθο ἀπόσπασμα τοῦ Engels: «Σχετικὰ μὲ τὴν ἀπόπειρα νὰ δουλέψετε τὸ θέμα ὑλιστικὰ θὰ πρέπει νὰ πῶ πρὶν ἀπ' ὅλα πὼς ἡ ὑλιστικὴ μέθοδος ἀναποδογυρίζεται, ὅταν δὲν τὴ χρησιμοποιοῦμε σὰν ὁδηγὸ στὴν ἱστορία, ἀλλὰ σὰν ἕτοιμο μοντέλο γιὰ νὰ κοποῦν στὰ μέτρα του τὰ ἱστορικὰ γεγονότα»[13].

Ὁ λόγος τοῦ Κυριαζόπουλου ξεκίνησε ἀπὸ τὸ μακροπερίοδο σχῆμα μιᾶς ἰδιόρρυθμης καθαρεύουσας — ἕνα εἶδος φιλοσοφικοῦ γερμανισμοῦ — καὶ κατέληξε στὴν ἀκριβόλογη χρήση τῆς δημοτικῆς. Μιὰ μορφὴ μεσσιανισμοῦ χαρακτήριζε τὸ ψηλὸ πέταγμα τῆς σκέψης του μὲ ἀποτέλεσμα νὰ πιστεύει πὼς συλλαμβάνει τὰ δεδομένα τῆς πρώτης μέρας τῆς δημιουργίας, ἂν θυμηθοῦμε τὴν ἀγαπημένη του εἰσαγωγικὴ φράση: «Διὰ πρώτην φοράν»[14]. Ὁ ἀείμνηστος δάσκαλος εἶχε τὸ χάρισμα τοῦ λόγου καὶ συνέπαιρνε μὲ τὴ λογικὴ πιχειρηματολογία τὸ πανεπιστημιακὸ ἀκροατήριο πού, χωρὶς νὰ τὸ κρατεῖ σὲ μιὰ παθητικὴ στάση, τὸ παρότρυνε σὲ γόνιμο διάλογο. Ἡ ὀκτάχρονη παρουσία του στὴ Φιλοσοφικὴ μας Σχολὴ δὲν σήμαινε μιὰ ex cathedra φιλοσοφικὴ διδασκαλία, ἀλλὰ ἕνα διαρκὲς πνευματικὸ ἀγώνα γιὰ τὴν ὁλόπλευρη κατανόηση τῶν προβλημάτων ποὺ ἀπασχολοῦν τὸ σημερινὸ ἄνθρωπο.

---

11. Ὡς ἐν κατόπτρῳ (Ἰωάννινα 1972), σ. 76.
12. K. Jaspers, Vom Ursprung und Ziel der Geschichte (1949, München 1963⁴), σ. 3.
13. Fr. Engels, An P. Ernst (S.G. 1890), MEW, τ. 37, σ. 411.
14. Εἶναι μιὰ ἰδιότητα ποὺ συνδέεται καὶ μὲ τὴν καλλιτεχνικὴ φύση τοῦ Κυριαζόπουλου. Μιὰ παρόμοια πρόθεση εἶδε ὁ J. - P. Sartre, Situations, III (1949, Paris 1976, σ. 289) στὸ ἔργο τοῦ Giacometti

Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΟΝ ΒΟΚΚΑΚΙΟ

Ἀπὸ μιὰ Ἑταιρία τῶν Φίλων τοῦ Πετράρχη, ποὺ ἑδρεύει στὴν Ἀβινιόν, τὴν ἀρχαία παπικὴ πόλη, παρουσιάζεται, μὲ συλλογικὴ δουλειά, ἡ Γυναίκα στὸν Βοκκάκιο.

Γιὰ μᾶς ἡ μελέτη αὐτὴ ἔχει ἐνδιαφέρον διπλό: Μᾶς ἐνδιαφέρει πρῶτα - πρῶτα γιατὶ καταπιάνεται μὲ τὸ θέμα: Γυναίκα, σὲ μιὰ ἐποχὴ κρίσιμη τοῦ ἐπικοῦ του κύκλου, ὅταν δηλαδὴ νεώτεροι καιροὶ ἀρχίζουν νὰ ἀκυρώνουν τὴν παληὰ καταδικαστικὴ ἀπόφαση τοῦ Ἀριστοτέλη: «Φύση μὲν οὖν διώρισται τὸ θῆλυ καὶ τὸ δοῦλον».

Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, ἡ συλλογικὴ προσπάθεια ποὺ ἀπαιτήθηκε γιὰ τὴν κατάρτισή της εἶναι σχεδὸν κάτι τὸ πρωτόφαντο γιὰ μᾶς ἐδῶ, καὶ μακάρι νὰ μᾶς σταθῇ ἕνα καλὸ μάθημα. Στὸν τόπο μας, στὴν μεγάλη μᾶζα τῶν περιπτώσεων, ὁ κριτικὸς ἀναλαμβάνει ὅλα τὰ βάρη τῆς κριτικῆς ἐργασίας, ὅσο πολυσύνθετο καὶ ἂν εἶναι τὸ θέμα ποὺ τὸν ἀπασχολεῖ. Μένει δηλαδὴ στὶς συνήθειες τοῦ 19ου αἰώνα. Ἐνῶ ἀλλοῦ δοκιμάζεται μὲ ἐξαιρετικὴ ἐπιτυχία ἡ ἐπιστημονικὴ κριτική, ἡ κατάτμηση δηλαδὴ τῆς δουλειᾶς σὲ χωριστοὺς τομεῖς, ποὺ τὸν καθένα τους τὸν ἀναλαμβάνει ἕνας εἰδικός. Ἔτσι δὲν χωροῦν ἀντιρρήσεις πολλὲς στὴν παρουσίαση, οὔτε προσωπικὲς ἀδυναμίες ἢ ἀντιπάθειες, οὔτε μιὰ ἐνιαία κριτικὴ μεθοδολογία κάποιου κονκλάβιου ἢ κάποιας κλίκας. Ἡ συλλογικὴ αὐτὴ προσπάθεια εἶναι ἀπαραίτητη ἰδιαίτερα στὴν ἐποχή μας μὲ τὴν εἰσβολὴ τοῦ ἐξπρεσιονισμοῦ στὴν τέχνη, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ ἔλθει σὲ ἐπαφὴ ὁ ἀναγνώστης μὲ κίνητρα ποὺ ἔχουν πενιχρὴ σχέση μὲ τὴν τυπικὴ λογικὴ τῆς ἐπιφάνειας καὶ σχέση στενώτατη μὲ κίνητρα ποὺ ζοῦν καὶ ἐνεργοῦν κάτω ἀπὸ τὴν λεπτὴ κρούστα τῆς κοινωνικῆς προσωπικότητας, ὅπου κρατεῖ καὶ βασιλεύει ἡ λογικὴ δράση. Αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς κριτικῆς εἶναι ἀνάγκη νὰ μεταφυτευθῇ καὶ σὲ μᾶς ἐδῶ, ὅπου ἔχει ἐνθρονισθεῖ ἀπὸ καιρὸ ἡ κακὴ συνήθεια νὰ ὑψώνονται μὲ φραστικὰ πυροκρότալα, σὰν φωτεινὰ σήματα στοὺς καλλιτεχνικούς μας οὐρανούς, ὀνόματα ποὺ μόνον ἡ χρυσῆ μετριότητα νόμιμα τοὺς ἀνήκει, καὶ ποὺ τοὺς κάνει δυστυχῶς ἀναίσχυντα πλάτες κάποιο εἶδος κριτικῆς.

Φυσικὰ ἡ πολύπλευρη παρουσίαση τῆς γυναίκας μέσα στὸ Ντεκαμερόνε τοῦ Βοκκάκιου, ποὺ εἶναι καὶ παρουσίαση τοῦ ἴδιου τοῦ συγγραφέα, ἔξη αἰῶνες μετὰ τὸν θάνατό του, μᾶς προσφέρει τὴν μεγάλη ὑπηρεσία νὰ στήσῃ μὲ ἐνάργεια, στὰ μάτια τῆς ψυχῆς μας μπροστά, μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ σημαντικὲς μορφὲς τῆς παγκόσμιας λογοτεχνίας. Ἀλλοίμονο ὅμως ἂν ἀρχίζαμε ἐπιχειρήσεις ὁμοειδεῖς γιὰ τὴν παρουσίαση ζωντανῶν μετριοτήτων, ὅπως θὰ εἶναι ἀσφαλῶς ὁ κρυφὸς τους πόθος, ἂν βρίσκονταν κριτικοὶ πρόθυμοι, παρακινημένοι ἀπὸ φιλίες ἢ συμφέροντα. Θὰ ἦταν ὅμως εὐχῆς ἔργον τὸ νὰ ἀναληφθῇ μιὰ προσπάθεια παρεμφερὴς μὲ κείνη τῆς συντροφιᾶς τοῦ κυρίου Μπαρτουὶλ γιὰ μερικὰ τουλάχιστο σημαντικὰ ὀνόματα νεκρῶν τώρα ἀνθρώπων τῆς νέας λογοτεχνίας μας, ποὺ δὲν πρέπει νὰ μείνουν γιὰ πάντα κτῆμα τῆς μονοπρόσωπης καὶ μονόχνωτης κριτικῆς, αὐτῆς πού, τώρα τελευταῖα, μπερδεύτηκε τόσο πολὺ μὲ τὴν ψυχανάλυση, τὸ σὲξ καὶ τὴν βαθύνοια, ὥστε μᾶς θυμίζει κάπως τό: Nouvelle critiquo on nouvelle imposture τοῦ Ραιμὸν Πικάρ. (Νέα κριτικὴ ἢ νέα ἀπάτη).

Τὸ πρῶτο λοιπὸν δίδαγμα ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὴν συλλογικὴ ἐργασία: Ἡ Γυναίκα στὸν Βοκκάκιο, ποὺ μᾶς ἀπασχολεῖ, εἶναι μιὰ κατευθυντήρια γραμμὴ γιὰ τὴν μέθοδο ποὺ πρέπει νὰ ἀκολουθήσουμε προκειμένου νὰ παρουσιάσουμε σὲ βάθος τὰ βασικὰ ἔργα τῆς δικῆς μας λογοτεχνίας. Καὶ τὸ ἴδιο ὅμως τὸ θέμα ἐπειδὴ ἀναφέρεται σ' ἕναν ἀπὸ τοὺς δύο ἀχώριστους συνεταίρους, τὴν γυναίκα δηλαδή, σὲ κάποιες ὧρες νευραλγικὲς τοῦ ἀγώνα τους γιὰ τὴν ὕφανση τοῦ ἀνθρώπινου πολιτισμοῦ, παρουσιάζει γιὰ

μᾶς ἐξαιρετικὸ ἐνδιαφέρον. Γιατὶ τὰ τετρακόσια χρόνια ποὺ πέρασαν ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ οἱ εὐγενικὲς κυρίες τοῦ συγγραφέα, δηλαδὴ οἱ μεγαλοαστὲς τῆς ἐποχῆς του, παρουσιάζονται σὲ μᾶς μὲ τὸν ὡραῖο τους ἀφηγηματικὸ ζῆλο, στάθηκαν αἰῶνες σημαντικοὶ στὸν ἀγῶνα τῆς γυναίκας γιὰ ἐλευθερία, τὴν ἐλευθερία της τὴν πνευματική, γιατὶ τὴν ἐλευθερία τοῦ κορμιοῦ της εἶχε ἀρχίσει νὰ τὴν κερδίζει, καθὼς μᾶς πείθει ἡ ὡραία συγκέντρωση ἀπὸ ἄρχοντες καὶ ἀρχόντισσες, ποὺ δὲν τοὺς ἔδενε ὁ δεσμὸς τοῦ γάμου, καὶ ποὺ ζοῦσαν ὅμως μαζί, σὲ μακρυνὴ ἐξοχή, μὲ ὅλες τὶς χαρὲς τοῦ τότε πολιτισμοῦ, τὴν ὥρα ποὺ τὸ θανατικὸ θέριζε τὸ ἕνα τρίτο τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Εὐρώπης. Φαίνεται καθαρὰ στὰ λαμπρὰ ἀφηγήματα τοῦ Βοκκάκιου, ὅτι δὲν ἀπασχολοῦν πιὰ τὴν γυναῖκα τὸ cadenasso καὶ τὸ cingulum pudicitiae στὰ μέσα τοῦ 14ου αἰῶνα. Οὔτε κἂν τὸ ἐκδικητικὸ σπαθὶ τοῦ Malatesta, ποὺ μᾶς τὸ θυμίζει στὴν Κόλαση τοῦ Δάντη τὸ ἐπεισόδιο τῆς Φραντζέσκας τοῦ Ρίμινι. Εἶχε κοπάσει ὁ φονικὸς ζῆλος συζύγων, πατέρων καὶ ἀδελφῶν ποὺ ζητοῦσαν νὰ ἀναστηλώσουν μὲ αἷμα τὴν κολοβωμένη τιμή τους. Ἡ κάθαρση βέβαια ἀρχίζει ἀπὸ ψηλά, ἀπὸ τὴν σφαῖρα τῆς ἀριστοκρατίας, ἀπὸ τὴν μερίδα τοῦ λαοῦ ποὺ εἶχε μὲ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλο τρόπο λύσει τὸ πρόβλημα τῆς αὐτοσυντήρησης καὶ μποροῦσε νὰ ἀσκεῖται πιὸ ἐλεύθερα στὴν περιοχὴ τῆς διαιώνισης τοῦ εἴδους. Ὁ καλὸς Μπραντὸμ μᾶς ἐνημερώνει ὡραῖα στὸ Les Dames galantes, σχετικὰ μὲ τὶς παράνομες ἐπαφὲς ἀρρένων καὶ θηλέων στὴν περιοχὴ τῆς Αὐλῆς τοῦ Φραγκίσκου τοῦ πρώτου. Καὶ αὐτὸ σὲ μιὰ ἐποχὴ ὅπου ἔλειπε ὁ σημερινὸς πλοῦτος τῶν προφυλακτικῶν, καὶ ἔτσι ἡ γυναίκα κινδύνευε πολὺ νὰ ἐργαστεῖ χωρὶς νὰ τὸ θέλει γιὰ τὴν διαιώνιση τοῦ εἴδους, πρὸς μεγάλη χαρὰ τοῦ Σατανᾶ. Illico post coïtum cachinus auditur diaboli. (Ἀμέσως μετὰ τὴν συνουσία ἀκούεται ὁ καγχασμὸς τοῦ Διαβόλου).

Τὴν ἴδια ἐποχή. — τόσο εἶναι βέβαιο τὸ ὅτι ὁ ἀγώνας γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς γυναίκας ἀπὸ τὸν ἀνδρικὸ ζυγὸ συμβαδίζει μὲ τὴν οἰκονομική της ἀπελευθέρωση, ποὺ μόνο στὶς μέρες μας τὴν πέτυχε ὁριστικὰ — παρουσιάζονται κρούσματα ἐπαναστατικὰ στὸν τομέα τῆς τιμῆς καὶ μέσα στὴν σάρκα τῆς πλούσιας καινούργιας τάξης, τῆς τάξης τῶν μεγαλοαστῶν, ποὺ ἄρχισε νὰ ὑψώνεται σὰν ἀπειλὴ γιὰ τὸ κατεστημένο στὴν χαραυγὴ τῶν Νέων Χρόνων.

Στὸ «Ἡμερολόγιο ἑνὸς ἀστοῦ τοῦ Παρισιοῦ», ὁ Νικολὰ Βερσορί, δικηγόρος στὸ Παρλαμέντο, ἀναφέρει τὴν περίπτωση τῆς Μαρίας Κατρλίβρ καὶ τὰ σχετικὰ μὲ τὴ δίκη της, γιατὶ αὐτὴ ἡ νέα καὶ ὁμορφότατη γυναῖκα, ἀμελῶντας τελείως τὶς ἠθικὲς ἀρχὲς τῆς κάστας της, ποὺ κινημένη ἀπὸ τὸν δαίμονα τοῦ πόθου, ἄφησε καὶ σπίτι καὶ ὑπόληψη καὶ συζυγικὴ πίστι στὸ ράφι, γιὰ νὰ ἀκολουθήσει τὸν φλογερὸ ἐραστή. Τέτοια κρούσματα εἶναι πολλά, ἰδιαίτερα στὴν Ἰταλία, ὅπου πλεονάζουν οἱ πλούσιοι μεγαλοαστοί, δημιουργήματα τῆς σκευωρίας, τοῦ ἐμπορίου καὶ τοῦ πολέμου. Ὁ Λουδοβῖκος ὁ Μαῦρος, ὁ τυχοδιώκτης κοντοτιέρος, ποὺ ἔγινε δούκας τοῦ Μιλάνου, ὅταν ἀναγκάστηκε ἀπὸ τοὺς Γάλλους νὰ ἐγκαταλείψη τὸ δουκᾶτο του, ἔδωσε στὴν ἐρωμένη του, τὴν Λουκρητία Γκριβέλι ἕνα ἐ ρ ω τ ι κ ὸ δ ί π λ ω μ α, ὅπου μεταξὺ ἄλλων ἐξαίρει σὲ ὡραία λατινικὰ τὶς κλινικὲς ἀρετές της:

«Ex jucunda illius consuetudine ingentem saepe voluptatem senserimus» (Ἀπὸ τὴν γλυκειὰ ἀναστροφὴ μαζί της αἰσθανθήκαμε συχνὰ σημαντικὴ ἡδονή).

Βλέπουμε ἔτσι, πὼς ἑκατὸν πενῆντα χρόνια μετὰ τὸν μεγάλο Βοκκάκιο, ἄνοιξαν γιὰ τὴν γυναῖκα οἱ γήινοι οὐρανοὶ καὶ γίνεται καὶ γι' αὐτὴν σκοπὸς ἡ δική της ἀτομικὴ ἡδονή, ὅταν ὁ δαίμονας τοῦ εἴδους τὴν σπρώχνει στὸ νὰ σμίξει μὲ τὸν ἄνδρα.

Στὴν ἐποχή μας τὰ πράγματα παίρνουν τὸν κατήφορο. Ὁ καγχασμὸς τοῦ διαβόλου παύει νὰ ἀκούεται καὶ ὁ ἄνθρωπος τῆς ἐποχῆς μας, μὲ σύμμαχο τὰ κάθε λογῆς ἀντισυλληπτικά, ποὺ μοῦντζες νἄχουν μπροστά τους οἱ παραγγελίες περὶ ἀποχῆς τοῦ Μάλθου, στοὺς ἔγγαμους πολίτες τοῦ 18ου αἰώνα, ὁρμάει πρὸς τὶς ἡδονές,

νόμιμες ἢ ὄχι, μὲ τὴν διατεταγμένη πρόθεση νὰ ἀγνοήση τὴν παρόρμηση τοῦ εἴδους γιὰ διαιώνιση.

Φύγαμε πολὺ μακρυὰ ἀπὸ τὴν τόσο ἐλκυστικὴ ἀφετηρία μας, καθὼς τουλάχιστο φαίνεται. Καὶ ὅμως ὄχι. Ἡ πορεία τῆς γυναίκας μέσα στὴν ἱστορία ἴσως εἶναι ἡ πορεία ἡ πιστώτερη στὴν διαλεκτικὴ ἱστορικὴ κίνηση. Τὸ γυναικεῖο εἴδωλο, ποὺ στήνει μπροστά μας ὁ μεγάλος Ἰταλὸς πεζογράφος, θὰ ἦταν κάτι τὸ τελείως ἀπαράδεκτο μισὴ χιλιετηρίδα πρίν, δηλαδὴ μέσα στὴν καρδιὰ τοῦ Μέσου Αἰώνα, ὅπως εἶναι σχεδὸν τελείως ἀπαράδεκτο στὴν ἐποχή μας. Γιὰ τὸν Μέσον Αἰῶνα θὰ ἦταν βαρειὰ ἁμαρτία καὶ ἡ σχετικὴ ἔκλυση στὸ λόγο, καὶ ἡ ζωὴ τῆς γυναίκας ἡ ἀπαλλαγμένη ἀπὸ ἀφύσικους καὶ σκληροὺς ζυγούς. Γιὰ μᾶς θὰ ἦταν βλακεία καὶ ἡ ἐπίφαση ἔστω τῆς συγκρατημένης ἀρετῆς, τῆς τυπικῆς βέβαια, ποὺ εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ βασικὰ στοιχεῖα ποὺ συγκροτοῦν τὸ ἀξιοπρεπὲς θηλυκὸ τοῦ Βουκκάκιου. Γι' αὐτὸ εἶναι πολύτιμη ἡ προσφορὰ γιὰ μᾶς τῶν ἐξαιρέτων μελετητῶν ποὺ μᾶς παρουσίασαν μὲ τόση ἐνάργεια, ὄχι σὰν εἴδωλο, ἀλλὰ σὰν πλᾶσμα ζωντανὸ τὴν γυναῖκα στὸ Βοκκάκιο: τὴν γυναῖκα ποὺ ἔπαψε νὰ τρέμη τὶς θεολογικὲς φλόγες τῆς κόλασης καὶ ἄρχισε νὰ ἀντιμάχεται τὴν προσταγὴ τοῦ εἴδους.

Χωρὶς βέβαια νὰ φτάση καὶ στὸ δικό μας κατάντημα: νὰ ἐπιβουλεύεται δηλαδὴ ἀσύστολα, ἐν ἀγαστῇ συμπνοίᾳ μὲ τὸν ἀρσενικὸ σύντροφό της, τὸν ὡραιότερο θεσμὸ ποὺ δημιούργησαν μαζὶ μέσα στὴν ροὴ τῶν αἰώνων, τὴν συμβίωση γιὰ τὴν διάρκεια ὁλόκληρης ζωῆς.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ἐλπίδας Καρᾶ Ἀμαράντου: «ΠΟΙΗΜΑΤΑ».

Γιὰ τὴν Ἐλπίδα Καρᾶ Ἀμαράντου ἡ κριτικὴ ἀπὸ τὸ πρῶτο της βιβλίο, δίχως καμιὰ ἐπιφύλαξη, δίχως καμιὰ συγκατάβαση εἶπε πὼς δὲν πρόκειται γιὰ μιὰ ἁπλῆ στιχοπλόκο, ἀλλὰ γιὰ μιὰ ὕπαρξη γνήσια ποιητικὴ καὶ ἐπεσήμανε τὸ σίγουρο, τὸ ἀναμφισβήτητο ταλέντο της.

Ἀξεπέραστος πόνος ἀπὸ τὸ θάνατο ἀγαπημένου προσώπου, τὸ βαθὺ αἴσθημα τῆς μοναξιᾶς, ὁ ἔρωτας, τὸ σκύψιμο στὴ ζωὴ τῶν συνανθρώπων της δὲν τῆς ἐμπνέουν κραυγαλέους τόνους ἢ σπαραχτικὲς φωνές, ἀλλὰ ἀναδίνουν ἤρεμους, λεπταίσθητους ἤχους, τόνους μελαγχολίας χωρὶς καθόλου ν' ἁπλουστεύουν, καθόλου ν' ἀποδυναμώνουν τὴ γνησιότητα, τὴ βαθύτητα τῶν αἰσθημάτων της.

Στέκω ἐνδεικτικὰ στὸ ποίημα «ΜΗΤΕΡΑ ΜΟΥ».

Ἀπόψε ταξιδεύω μοναχή μου.
πέρα ἀπὸ τὴ σιωπή σου.
Μετρῶ στὰ δάκρυα τὶς μέρες
καὶ μὲ τ' ἀστέρια στέλνω τὰ φιλιά μου.
Γύρω σου μόνο οἱ ψίθυροι τῆς λήθης
τοῦ μνήματός σου ἡ ἐλπίδα
γλυκειὰ γίνηκε πλάνη.
Ὢ νὰ δενόσουν μοναχὰ
τὴ χάρη τοῦ ἀνθισμένου μας κήπου
νὰ ζοῦσες!

Ὁ κάθε στίχος τοῦ τραγουδιοῦ αὐτοῦ ἔχει τὸ δικό του βάρος καὶ ὑποβάλλει μιὰ λεπτότατη συγκίνηση στὴν ψυχὴ τοῦ ἀναγνώστη. Ὁ πόνος ποὺ κατέχει τὴν ποιήτρια γίνεται καὶ δικός μας πόνος.

Σὲ πολλὰ ποιήματα τῆς συλλογῆς της ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἀνθρωπιστικά της μηνύματα ξεχωρίζουμε καὶ τὴν ὑποδειγματική τους ἀρτιότητα. Σταματῶ στὸ ποίημα: «ΕΠΙΣΤΡΕΦΩ».

Ἐπιστρέφω / μὲ γεύση στὰ χείλη /
ἀπόγνωση πικρή /.
Μὲ μνῆμες π' ἀνασταίνονται /
τὴ νύχτα λυπημένες /
Ἐπιστρέφω
ἀπὸ τὴ μυστηριακὴ καὶ λυπημένη χώρα.
Θλίψη,
μαζί σου ἀπόψε ἐπιστρέφω
μὲ τὴ φριχτὴ ἐμπειρία.
Πῶς θὰ μπορέσω νὰ σὲ λησμονήσω
Τζέντι, μικρό μου μαῦρο
πεινασμένο ἀγοράκι;
Πῶς θὰ μπορέσω πιὰ νὰ τραγουδήσω

τὰ ὄνειρα καὶ τοὺς μικροὺς καυμούς μου;
— Τζέντι! Ὅλα φανῆκαν
τόσο ἀνάξια τώρα.
Ἰνδίες 1974

Ἕνα ἀπὸ τὰ ὡραῖα ποιήματα τῆς συλλογῆς εἶναι καὶ τὸ «ΣΑΛΟΝΙ ΣΝΟΜΠ».

Νὰ κλειστῶ πρέπει στὴ σιγή μου
μελετώντας τὸ κάρδο τῆς Σκωτίας.
Μοῦ εἶπαν ἂν ἔχω ταξιδέψει
πολὺ θὰ μ' ἐκτιμήσουν.
Κατεβαίνω στὴν ἀτάραχη λίμνη
ποὺ ἔχει σχῆμα σὰν ρῶ πλαγιασμένο.
Ὁλοτρίγυρα βουνὰ ὑψωμένα
μέσ' σὲ ἥλιο, στὴ δύση.
Τὰ πίσω ξανθὰ φωτισμένα
καὶ πάνω μὲ νέφη μικρὰ ὁ οὐρανός.
Δεξιὰ μιὰ σειρὰ ἀκαθόριστα δέντρα
καὶ ἀπέναντι δύο μονάχα
εἶναι ἀλήθεια ἔχει μιὰ μονοτονία
(ἔργο καὶ ὄχι ἀντίγραφο τοῦ Λέστερ θὰ τονίσω)
μὰ πάλ ιή ἐρημιὰ τοῦ δίνει γοητεία
Λύτὸ κάπως μὲ δυσκολεύει:
πῶς θ' ἀρχίσω μὲ συγκατάβαση νὰ περιγράφω;
Θἄπρεπε βέβαια νὰ καταφύγω στὰ βιβλία.
Καλύτερα νὰ πῶ ἁπλῶς
«Τὄφερα σ' ἕνα ἀπὸ τὰ πολλὰ ταξίδια στὴ Σκωτία»
Κι εὐθὺς συζήτηση ν' ἀλλάξω κουρασμένα.

Ἐδῶ τὸ πλαστικὸ συναίσθημα βρίσκει τὴν ὁλοκλήρωσή του στὴ ρεαλιστικὴ ἀντίληψη τῆς ζωῆς καὶ ὄχι σὲ ἀποκυήματα ἀρρωστημένης φαντασίας.

Στὰ «Ποιήματα» τὴν τελευταία συλλογὴ τῆς Ἐλπίδας Καρᾶ - Ἀμαράντου τὸ κάθε τραγούδι ἔχει ἀποκτήσει τὴ δική του φυσιογνωμία καὶ τὸ καθένα τὴ δική του θερμοκρασία.

Ἔτσι εἶναι δύσκολο νὰ ἐντοπίσεις τὴν προτίμησή σου στὸ ἕνα ἢ στὸ ἄλλο τραγούδι. Ὅλα εἶναι τόσο ἀγαπητὰ εἶναι τόσο μοναδικά.

Μὲ τὸ τελευταῖο της βιβλίο ἡ Ἐλπίδα Καρᾶ σταθεροποιεῖ τὴ λαμπρὴ θέση της, ποὺ τόσο ἐπάξια ἔχει πάρει στὸ νεοελληνικὸ ποιητικὸ χῶρο.

Καὶ δὲν μποροῦμε νὰ ἐκφράζουμε παράπονα καὶ νὰ καταδικάζουμε τὴν ἐποχή μας ὡς ἀντιποιητικὴ ὅταν ἐκδίδονται βιβλία ἐξαιρετικῆς εὐαισθησίας καὶ μὲ γεύση σίγουρης καλλιτεχνικῆς ποιότητας ἀπὸ γνήσιους ποιητὲς ὅπως εἶναι ἡ Ἐλπίδα Καρᾶ - Ἀμαράντου.

Ἡ ποιήτρια αὐτὴ γράφει σὲ μιὰ γλώσσα ἁπλὴ καὶ λιτή.

Τραγουδάει πρόματα καὶ καταστάσεις ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ζωὴ ποὺ ἡ συγκινησιακή τους ἐνέργεια ἔχει ἄμεση ἀπήχηση στὴν ψυχή.

Ἡ ἁπλότητα τῆς Ἐλπίδας Καρᾶ δὲν ὁδηγεῖ σὲ ἁπλοϊκότητα. Στόχος της εἶναι νὰ περιφρουρήσει τὸ στίχο της. Νὰ περιφρονήσει τὰ περιττὰ μπιχλιμπίδια καὶ νὰ κοιτάξει νὰ δημιουργήσει μὲ τὸ κατὰ μέτωπον ἀντίκρυσμα τῆς ζωῆς ἐκείνη τὴν ἰδιαίτερη μαγεία ποὺ ξεκινάει ἀπὸ τὴν ποίηση αὐτῶν τῶν ἴδιων τῶν πραγμάτων καὶ ποὺ ἀσκεῖ στὸν ἀναγνώστη τὴν ἄμεση γοητεία.

ΛΙΛΗ ΙΑΚΩΒΙΔΗ

★

Μαρίτσας Παρασκευᾶ: «ΠΟΡΕΙΑ», Ποιήματα, Ἀθήνα 1977.

Ἐπιγραμματικὴ καὶ μεστὴ ἡ ποίηση τῆς Μ. Παρασκευᾶ. Λίγοι στίχοι καὶ λιτοί, μ' ἀναφορὲς στὴν ἱστορία, νύξεις σὲ γεγονότα, κι ὀνόματα, ποὺ σημάδεψαν ἐποχές. Τομὲς βαθειὲς μ' ἕνα στίχο, σὲ συσχετισμὸ μὲ τὰ σύγχρονα. Ἀναδρομὴ καὶ προέκταση. «Τὸν Πολυνίκη ἀγαπημένο ἀδελφὸ θρηνήσαμε / καὶ χῶμα ἀπ' τὴν Πάτρια γῆ / γιὰ τὸ γυμνὸ κορμί του. / Τί ντροπή! / Ἔξω ἀπ' τὰ τείχη τῆς πόλης μας / ἀκόμα / τῶν Ἀργίων οἱ νεκροὶ ποὺ διαφέντευε». Ἡ ποιήτρια δίνει τὴν οὐσία καὶ σ' ἀφήνει νὰ στοχαστεῖς. «ΛΑΘΗ»

«Πῶς γλιστρήσαμε ἀπὸ τὴν ἄλλη ὄχθη
δὲν προλάβαμε νὰ τὸ νοιώσουμε
καὶ λέγαμε πῶς ἀγρυπνούσαμε».

Τὸ τελευταῖο τῆς συλλογῆς «ΣΤΟ ΓΙΟ

ΜΟΥ» εἶναι ἕνα ποίημα, γεμᾶτο μητρικὴ στοργή, τρυφερότητα κι ἔγνοια γιὰ τὸ μέλλον. «Ὢ νὰ μποροῦσα... τὴν ἀγάπη στὰ στήθη σου νὰ γράψω / στὰ χείλη σου τὴν εὐτυχία ν' ἁπλώσω / καὶ στὴν ψυχή σου / ἀτέλειωτη τὴν ἐλπίδα νὰ χαράξω». Εἶναι οἱ μητρικὲς εὐχές, οἱ πόθοι κι οἱ χρυσὲς ὑποθῆκες.

★

Εὐαγγελίας Παπαχρήστου - Πάνου: «ΣΤΗ ΣΚΙΑ ΤΟΥ ΑΜΠΕΛΩΝΟΣ», Ποιήματα, Ἀθήνα.

Τὸ βιβλίο χωρίζεται σὲ τέσσερα μέρη. «ΠΡΟΣΚΛΗΤΗΡΙΟ ΤΩΝ ΩΡΩΝ», «ΣΥΜΒΟΛΑ», «ΑΝΑΣΤΑΣΙΜΑ», «ΟΤΑΝ... ΔΥΟ... ΔΥΟ». Μ' ἕνα βαθὺ θρησκευτικὸ συναίσθημα εἶναι διαποτιτσμένη ἡ ποίηση αὐτή, μὲ τὶς πλούσιες μπνεύσεις, τὴ φραστικὴ πυκνότητα, τὸ στοχαστικό, ὅσο καὶ λυρικὸ μουσικὸ στίχο. «...ἔλξη τῆς παναρμόνιας μουσικῆς...». Ἡ «ἔλξη» ποὺ ὑψώνει τὸ πνεῦμα πρὸς τὴ θεία ἀποκάλυψη, μιᾶς ἀπέραντης, χωρὶς σύνορα ἀγάπης. «Στὴν ἀγκαλιά μου λούφαξαν / πονηροὶ κι ἀθῶοι / Πῶς αὐτὴ ἡ ἀγάπη / συμβιβάζει τὰ πιὸ ἀσυμβίβαστα. «Φιλοσοφικὴ ἐνατένιση, θεία κατάνυξη.

«Ὁ λόγος Σου Κύριε ὑπερούσιο ἐντρύφημα». Ὁ Λόγος ποὺ «εἰσχωρεῖ παντοῦ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων...» ἀρκεῖ νὰ μπορεῖ καὶ νὰ θέλει κανεὶς νὰ τὸν ἀκούσει. Νἄχει τὴν ὅραση καθαρὴ νὰ διακρίνει παντοῦ «τὴ χρυσίζουσα τοῦ ὑψίστου σφραγίδα». Νὰ αἰσθανθεῖ τὴ δύναμη «τῆς πηγῆς τῆς ζωῆς καὶ τῶν ἄστρων». Τὴν ὑπέρτατη δύναμη ποὺ «Μὲ τρούλους, μιναρέδες, παγόδες / ὅλες οἱ γλῶσσες / κι ὅλες οἱ φυλὲς σὲ συμβολίζουν.». Ἡ συλλογὴ «ΣΤΗ ΣΚΙΑ ΤΟΥ ΑΜΠΕΛΩΝΟΣ» εἶναι μιὰ ποιητικὴ προσφορὰ ὑψηλῆς πνοῆς, στὴν ἀγχώδη, ἀλλοπρόσαλλη ἐποχή μας. Τὸ ποίημα «ΑΠΟΛΟΓΙΑ» μᾶς δίνει τὸ βαθύτερο νόημα καὶ τὸ ὡραῖο μήνυμα τοῦ βιβλίου.

«Κύριε / ἦρθα νὰ σοῦ πῶ πὼς μὲ σταυρώνουν.
Ποῦ εἶναι ὁ σοφὸς
τὸ πνεῦμα Σου μὲ σύνεση ν' ἀγγίξει;
Ἡ σκέψη τους ἀνίερη
τὸν κόσμο μας τὸν αἰσθητὸ σφαγιάζει.
Τὰ Γράμματά Σου βάλλονται
κι οἱ ἐντολές Σου οἱ πάνσοφες
ντυμένες τὴν ἀγάπη Σου, σωπαίνουν.
Ποῦ εἶναι ὁ συντεὸς / γιὰ νὰ κρατήσει ἀνέγγιχτο
τὸν τύπο τῶν δικῶν Σου ἤλων;
Μὰ πῶς ν' ἀκούσουμε τὸ εὐγενικὸ
τὸ θρόϊσμά Σου / στῆς ἔπαρσης τὸ βουητὸ
ποὺ ἀσύδοτη καλπάζει;

★

Μαρίας Ι. Κεσίση: «ΛΥΓΜΟΣ ΠΕΡΗΦΑΝΕΙΑΣ), Ἐλεγεῖο - Ποιήματα, Ἀθήνα 1976.

Ἕνα Ποιητικὸ Μνημεῖο, αἰώνιο κι ἀκατάλυτο «μὲ τοῦ πνεύματος τὰ μάγια» κατὰ τὸ στίχο τοῦ Παλαμᾶ, στήνει ἡ ποιήτρια, γιὰ τὸ χαμό, μιᾶς ὡραίας εἰκοσιπεντάχρονης νέας, ἀγαπημένης ἀνεψιᾶς της. Τῆς Ἀναστασίας Παπαναούμ. Ἐλεγεῖο χειρόγραφο, μὲ λόγια βγαλμένα ἀπὸ τὰ τρίσβαθα τοῦ πόνου. Ἁπλὰ καὶ δυνατά, μὲ τὸ σπαραγμὸ τῶν δημοτικῶν μας μοιρολογιῶν, ξετυλίγεται τὸ χρονικὸ τῆς σύντομης ζωῆς της. «Ἡ γῆς δὲ φτάνει ὁλάκαιρη / τὶς χάρες σου ν' ἁπλώσω...».

Ἡ χαρὰ ποὺ γέμιζε τὸ σπίτι, οἱ χρυσὲς ἐλπίδες γιὰ τὸ μέλλον ποὺ χαμογελοῦσε «Στὴν κούνια σου ἀγρυπνούσανε / οἱ εὐχὲς τῆς πλάσης ὅλης...» ὅλη ἡ κλίμακα τῆς τρυφερότητας, τῆς ἀγάπης, τῆς χαρᾶς, τῆς ὀμορφιᾶς «Κορμάκι μου ψηλόλιγνο / μυαλό μου φωτισμένο...» ὡς τὸ τραγικὸ ἀνεπανόρθωτο, «σὲ βάλαν στὸ σημάδι...» τῆς κακῆς μοίρας. Ὅλα σώπασαν καὶ μόνο ζωντανὴ μένει ἡ θύμηση κι ὁ πόνος.

Τὴν κάμαρά σου ἀρχόντισσα
ὁμορφοστολισμένη
ἀπ' τὴ δική σου ἀπέριττη
καλαίσθητην ἁπλότη
μήτε καὶ τὴν ἀγγίζουμε.
Βουβὴ σὲ καρτερεῖ.

Ἡ Μαρία Κεσίση, δόκιμη ποιήτρια, δὲν παρασύρεται ἀπὸ τὴ συγκίνηση σὲ λόγια περίσσια. Ξέρει τί θὰ δώσει, πῶς θὰ συνταιριάσει τὶς ἀντιθέσεις, ποῦ θὰ σταθεῖ. Τὸ βιβλιαράκι τελειώνει μὲ ἐκεῖνον τὸν ἀνεπανάληπτο στίχο τοῦ Πόε, ποὺ θαρρεῖς καὶ σφραγίζει — πέτρα βαρειὰ — κάθε θάνατο: «Ποτὲ πιά».

★

Βέρας Κορφιώτη: «ΘΕΜΑ: ΠΟΙΗΣΗ», Ποιήματα, Κύπρος, 1978.

Τὰ ποιήματα τῆς συλλογῆς, πρὶν τυπωθοῦν, τιμήθηκαν μὲ ἔπαινο σὲ διαγωνισμὸ τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρίεας Λογοτεχνῶν Κύπρου. Εἶναι ἡ τρίτη συλλογὴ τῆς ἐκλεκτῆς Κυπρίας ποιήτριας, ἀπὸ τὸ 1971 ὡς τώρα. Στίχος οὐσίας, λιγόλογος, μὲ ἐσωτερικὴ ἀνίχνευση, καὶ ψυχικὴ ἐμβάθυνση. «Οἱ τάσεις τῆς ψυχῆς / τὸ πρόβλημα τῆς ψυχῆς / μὲ τὶς ἀπίθανες διαστάσεις...». Ἡ κάθε λέξη ζυγισμένη, μὲ τὸ ξεχωριστό της βάρος. Ὑλοποιεῖ τὴν ἰδέα, ἐξιδανικεύει τὴν ὕλη. Ὄχι τί φαίνεται ἀλλὰ τί κρύβεται πίσω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια. «Ἡ ἐσωτερικὴ ἔννοια τῶν πραγμάτων...». Ἔτσι ἐπικοινωνεῖ μὲ ὅλα, ἔμψυχα καὶ ἄψυχα. Μὲ τὶς μυστικὲς κεραῖες πιάνει τοὺς ἤχους, καὶ τοὺς μετουσιώνει σὲ ποίηση.

«Στοὺς ρυθμικοὺς κύκλους τῆς σιωπῆς
ἀρχίζεις ν' ἀκοῦς τὴν καρδιὰ τῶν πραγμάτων.
Ἡ πέτρα, τὸ φυτό, γίνονται λόγια
ἀρχίζεις ν' ἀκοῦς τὴν ἀνάπτυξη τῆς χλόης
γλιστρᾶς μέσα σ' ὅλα τὰ πράγματα».

Κι' ἕνα κήρυγμα ἀγάπης, μὲ τὸν ποιητικὸ λόγο. Μέσα ἀπὸ τὴν ἀγάπη συντελεῖται τὸ θαῦμα τῆς ἐπικοινωνίας, τὸ ἱερὸ μυστήριο τῆς καρδιᾶς. «Ἡ ἀγάπη σοῦ διατηρεῖ / ἀνοιχτὸ τὸ δρόμο / δίχως ἀγάπη / βραχυκυκλώνεις τὸ" ἑαυτό σου / βραχυκυκλώνεις τὸ δρόμο σου ./» Ποίηση Δωρικὴ κι ὑποβλητική. Ὁ πόνος συμπυκνωμένος, γιὰ τὴν τραγωδία τῆς πατρίδας της, κι ἡ ἀγωνία γιὰ τὸ μέλλον. Χαράζεται μέσα σου καὶ σ' ἀναταράζει.

«Τὸ κύπελλο τῆς θλίψης / καὶ τῆς ἀγωνίας τοῦ σταυροῦ / σχεδὸν ἀδειάζει /. Τί ἐπιφυλάσσει τὸ μέλλον / μέσα στὴ σιγή του;»

★

Ἄννας Παπασάββα - Ντούσια: «ΟΡΘΟΙ ΣΤΗ ΘΥΕΛΛΑ», Ποιήματα, Ἀθήνα 1976.

Καὶ πραγματικὰ Ὀρθὴ στέκεται ἡ ποιήτρια στοῦ καιροῦ μας τὶς θύελλες, κι ἀπὸ τὴν ποιητική της ἔπαλξη, μὲ ὅπλο τὸν δυναμικὸ στίχο της, σημαδεύει, στόχους καὶ ἐπισημαίνει ἐπικίνδυνες καταστάσεις. Ἡ μοίρα τοῦ ἀνθρώπου ταυτίζεται μὲ τὰ σύγχρονα προβλήματα, κι ἡ ποιήτρια κρατάει ἄγρυπνη τὴ συνείδησή της. Πορεία πρὸς τοὺς θολοὺς ὁρίζοντες τῆς ἀβεβαιότητας, ὑψώνοντας τὴ φωνὴ μὲ τὸ τραγικὸ στοιχεῖο τῆς πανανθρώπινης ἀγωνίας. «Φωνάζω Εἰ ρ ν η / κι ὅμως μ' ἐγγίζει ὁ πόλεμος... / Ἔχουν γίνει ἕνα μέσα μου / ὁ πόλεμος κι ἡ Εἰρήνη / Κι ὅλο ρωτιέμαι / γιατὶ / θἄπρεπε ν' ἀκουστοῦνε πρῶτα / οἱ θρῆνοι / γιὰ νὰ προφέρουμε τ' ὄνομά σου ΕΙΡΗΝΗ». Στὴ συλλογὴ ὑπάρχουν καὶ λυρικά, φυσιολατρικὰ ποιήματα, ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸ χῶρο, καὶ σὲ μεγάλες μορφὲς τῆς λογοτεχνίας μας, ὑμνητικὰ ἀφιερώματα. Οἱ στίχοι, ἀνήκουν στὴν παράδοση, τὴν ὀρθόδοξη καὶ τὴν ἀνανεωμένη. Ἡ Α.Π.Ν. κατέχει τὴν τεχνικὴ τοῦ ὡραίου στίχου καὶ τὸ μυστικὸ τῆς ποίησης, ποὺ δὲν τὴ δημιουργεῖ ἡ μορφή, ἀλλὰ ὁ ποιητής, καὶ ποὺ ὑπάρχει κάτω ἀπὸ ὁποιοδήποτε ἔνδυμα' Ἀντιγράφω δύο τετράστιχα — τὸ πρῶτο καὶ τὸ τελευταῖο — ἀπὸ τὸ ποίημα «ΚΡΥΟΠΗΓΗ - ΖΑΛΟΓΓΟΥ».

«Κρυοπηγή, κρύα νερά, γάργαρα, κρουσταλλένια
σὲ λούζουν, σὲ δροσίζουνε, δρυάδα τοῦ Ζαλόγγου.
Βράχια κυκλώπεια ἀσήκωτα σὲ ζώνουν γρανιτένια
κι ἀχολογᾶς βελάσματα κι ἀντίλαλους τοῦ λόγγου.

... ...

Καθώς στὸν ἥλιο χαίρεσαι, στὴ συγνεφιὰ κακιώνεις,
θἄθελα νάσμιγα κι ἐγὼ μ' ἐσένα τὴ φωνή μου,
νὰ πάρει ἀπ' τὸν ἀντίλαλο τὴ θλίψη μου ὁ γκιώνης
καὶ νὰ μερώσει ἡ ἀνάσα μου τὸ νοῦ καὶ τὴν ψυχή μου».

★

Ἄννας Πλαίσα Ἀντωνοπούλου: «ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΟΥΓΟΣ ΦΩΣΚΟΛΟΣ», (Ὁ ἀδικημένος Ἑλληνοϊταλὸς ποιητής. 200 χρόνια ἀπὸ τὴ γέννησή του, 1778 - 1978).

Κόρη τῆς Ζάκυνθος ἡ Ἄννα Πλαίσα - Ἀντωνοπούλου, κλείνει πάντα στὴν ψυχή της, τὴ μυρωμένη πατρίδα της, ἐγκώλπιο ἀκριβό. «Ὡραία καὶ μόνη ἡ Ζάκυνθος μὲ κυριεύει» κατὰ τὸ στίχο τοῦ Κάλβου. Πρὶν δυὸ χρόνια μᾶς ἔδωσε ἕναν πολυσέλιδο τόμο, γραμμένον μὲ πάλλουσα λυρικὴ θέρμη καὶ τίτλο «ΖΑΚΥΝΘΟΣ Η ΠΟΛΥΑΓΑΠΗΜΕΝΗ». Τώρα κυκλοφορεῖ ἕναν ἄλλον ἐπιβλητικὸ τόμο, ἀφιερωμένον στὸν μεγαλόπνοο συμπατριώτης της Ποιητή, τὸν Νικόλαο Οὔγο Φώσκολο, μὲ τὴν ἐπέτειο τῶν 200 χρόνων ἀπὸ τὴ γέννησή του. Γεννήθηκε τὸ 1778 στὴ Ζάκυνθο, ἀπὸ Ζακυνθινὴ μητέρα καὶ πατέρα Ἰταλό. «Τόλμησα μὲ τὴ φτωχή μου πέννα...» λέει μετριόφρονα ἡ συγγραφέας τοῦ βιβλίου. Μὰ ὁ ἀναγνώστης διαπιστώνει πὼς ἔφερε σὲ πέρας, πολύμοχθο κι ἀξιόλογο ἔργο, ἀντάξιο τοῦ ὀνόματος τοῦ Ποιητῆ. Μὲ τὴν προσφορὰ αὐτὴ τοῦ θαυμασμοῦ καὶ τῆς καρδιᾶς, ὕψωσε τὸν πνευματικὸν Ἀνδριάντα του, καὶ τὸν ἔστησε στὴ μέση στὴν Ἑλλάδα. Καιρὸς ἦταν νὰ γίνει πλατύτερα γνωστός, ὄχι μόνο σὰν Ποιητής, ἀλλὰ καὶ σὰν ἕνα πνεῦμα φιλελεύθερο, δημοκρατικό, σὰν ἄνθρωπος μὲ ὑψηλὰ ἰδανικά, σὰν ἕνας νεοκλασικὸς στοχαστής. Δικαίωση καὶ χρέος. Τὴν ἐπέτειο τῆς γέννησής του, τίμησε τὸ Κράτος, θέτοντας σὲ κυκλοφορία ἕνα ἀναμνηστικὸ γραμματόσημο μὲ τὴ μορφή του. Ὅμως τώρα, μᾶς δίνεται πραγματικὰ ἀνάγλυφα κι ὁλοκληρωμένα ἡ Μεγάλη Μορφή του, μ' ὅλη τὴν πνευματική της αἴγλη, μέσα στὶς 305 σελίδες τοῦ βιβλίου. Καρπὸς μόχθου, ἐξονυχιστικῆς ἔρευνας σὲ δικά μας καὶ ξένα κείμενα, μελέτης τοῦ ἔργου του.

Ἔπειτα ἀπὸ ἕναν ὑμνητικὸ πρόλογο, ἱστορεῖ λεπτομερειακά, μὲ κατατοπιστικὴ μέθοδο, σὲ πολλὰ κεφάλαια, κι ἐνάργεια λόγου, ὅλο τὸ χρονικὸ τῆς πολυκύμαντης ζωῆς του. Ἀπὸ τὰ χρόνια στὴ Ζάκυνθο, ὡς τὴ στερνὴ μέρα του, στὸ προόστια TURNHAM GREEN τοῦ Λονδίνου τὸ 1827. Δοκιμασίες, ἀγῶνες, περιπέτειες, ἀπαγοητεύσεις, δημιουργία, προσφορά. Ἡ χειρόγραφη ἀλληλογραφία του, μὲ προσωπικότητες τῆς ἐποχῆς, ποιήματά του, μεταφρασμένα ἀπὸ τὴν ἴδια, ἀπὸ τὰ Ἰταλικά, καὶ πολλὲς χαρακτηριστικὲς εἰκόνες, συγκινοῦν κι ἐντυπωσιάζουν.

Ἀπὸ τὰ ἀριστουργηματικά του σονέτα, μεταφέρω ἐδῶ ἕνα τετράστιχο, ποὺ ἀποκαλύπτει τοὺς στοχασμούς του, γιὰ τὴν τέχνη καὶ τὴν ἐλευθερία, κι ἂς τῶγραψε ὅταν ἦταν εἰκοσάχρονος. Τιτλοφορεῖται «ΣΤΟΝ ΕΑΥΤΟ ΜΟΥ».

«...Τί διστάξεις; Ἡ ζωὴ εἶναι σύντομη καὶ χρόνια χρειάζεται
ἡ τέχνη. Σὲ ὅποιον δράσει ὑπέροχα στὸν κόσμο δὲν τοῦ τυχαίνει
τουλάχιστο ἡ φήμη θὰ τοῦ φέρει τὴ δόξα ἀπὸ τὰ ἐμπνευσμένα ἔργα του γιὰ τὴν ἐλευθερία».

Ὁ Οὔγος Φώσκολος, ποτὲ δὲν ἔπαυσε νὰ αἰσθάνεται Ἕλληνας καὶ νὰ ὑπερηφανεύεται γι' αὐτό. Πάντα ἀναπολοῦσε τὴ Ζάκυνθο. Στὰ γράμματα ποὺ ἔστελνε στὴν ἐκεῖ ἀδελφή του Ρουμπίνα, τελείωνε μὲ τοῦτα τὰ λόγια. «Φίλησε καὶ χαιρέτα μου τὴν ὄμορφη Ζάκυνθο».

ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ

★

Πέτρου Γλέζου: «ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΑ ΠΕΡΑΣΜΕΝΑ».

Πρόκειται γιὰ ταξιδιωτικὰ κείμενα, ποὺ τὰ περισσότερα ἔχουν δημοσιευτεῖ, ὅταν ἀκόμα ἦσαν νωπὲς οἱ ἐντυπώσεις τους, σὲ διάφορα περιοδικὰ καὶ κυρίως στὴν «Νέαν Ἑστία», ποὺ ὁ σ. εἶναι πολλὰ χρόνια τα-

κτικὸς συνεργάτης της, καὶ ποὺ τώρα συναγμένα σ' ἕναν τόμο μᾶς δίνουν τὴ δυνατότητά του νὰ παρατηρεῖ καθὼς ταξιδεύει καὶ νὰ περιγράφει καθὼς χαίρεται τὴν ποίηση τοῦ ταξιδιοῦ. Ἔτσι, ἀπὸ φρέσκιες καὶ ζωντανὲς ἐντυπώσεις στὸν καιρό τους, τὰ κείμενα τοῦ βιβλίου γίνονται τριάντα χρόνια ὕστερα ἀπ' τὴ βίωσή τους ἕνα «ταξίδι στὰ περασμένα» κι ἀπὸ ἀποσπασματικὲς σελίδες βίου, ποὺ καλύπτει μιὰ περίοδο 28 χρόνων (ἀπ' τὸ 1946 μέχρι τὸ 1974), μεταβάλλονται σὲ ὁλοκληρωμένη στάση τοῦ συγγραφέα ἀπέναντι σ' ἐκεῖνα, ποὺ τὸ μάτι χαίρεται μὲ τὸ φευγαλέο κοίταγμα τοῦ ταξιδευτῆ. Κι ὅσο κι ἂν ὁ συγγραφέας μιλάει στὸ προλογικό του σημείωμα «γι' ἁπλὲς ἐντυπώσεις μιᾶς στιγμῆς», κάποτε «ὅλως φευγαλέες» ἔχουμε μπροστά μας κείμενα ποὺ δὲ βγῆκαν ἀπ' τὶς ἐντυπώσεις ἑνὸς τουρίστα τῆς ἐποχῆς μας, μὰ ἀπ' τὴν ὅραση τοῦ περιηγητῆ, ποὺ ξέρει καὶ ποὺ μπορεῖ νὰ διαπερνᾶ τὴν ἐπιφάνεια τῶν πραγμάτων καὶ νὰ μπαίνει στὴν οὐσία τους. Τώρα ἂν σ' αὐτὰ προσθέσετε τὴ γνώση καὶ τὴν ἱκανότητα τῆς περιγραφῆς, τὴ ζέστα τῆς καρδιᾶς καὶ τὴν ἀγάπη τοῦ συγγραφέα γιὰ ὅλα ὅσα ἔζησε καὶ μᾶς περιγράφει μὲ τὴ νοσταλγία τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ ξεχωρίζει τί εἶναι ἐκεῖνο ποὺ ἀξίζει καὶ τί ὄχι, τί εἶναι ἐκεῖνο ποὺ ἔχει διάρκεια καὶ τί ὄχι, ἔχετε μπροστά σας σὲ ἁδρὲς γραμμὲς ὅλη τὴν ποιότητα τοῦ νέου βιβλίου αὐτοῦ τοῦ τόσο ἐγκάρδιου συγγραφέα ὅσο καὶ ἀνθρώπου καὶ γιὰ ὅλους τούτους τοὺς λόγους εἶναι ποὺ ἀξίζει νὰ διαβαστεῖ.

★

Μοναχοῦ Διονυσιάτου: «ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ Ο ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ», Β΄ ἔκδοση, Ἀθῆναι 1978.

Ἡ νεοελληνικὴ πνευματικὴ Παράδοση εἶναι, γιὰ νὰ χρησιμοποιήσω τὸ λόγο τοῦ Ἁγ. Νικοδήμου, πραγματικὰ ἕνας ἀτέλειωτος «Κῆπος Χαρίτων», μιὰ ἀστείρευτη πηγὴ γνώσης, βίωσης, ἀλήθειας καὶ χαρᾶς (σωστότερα χαρμολύπης, ποὺ βρίσκεται μέσα στὸ πνευματικὸ κλῖμα τῶν πατερικῶν καὶ νεοπατερικῶν μορφῶν τῆς Ἐκκλησίας μας).

Μέσα σ' ἕνα τέτοιο περιβάλλον ἀνασαίνομε διαβάζοντας τοῦτο τὸ βιβλίο τοῦ π. ΘεόκλητουΔιονυσιάτη, ποὺ «ἀνασταίνει» μέσα ἀπ' τὸ ἔργο του μιὰ ἀπ' τὶς σημαντικότερες νεοπατερικὲς μορφὲς τῆς Ἐκκλησίας μας: τὸν Ἅγιο Νικόδημο τὸν Ἁγιορείτη, ποὺ κοσμεῖται «σοφίας χάριτι» καὶ ποὺ φανερώθηκε «σάλπιγξ θεόφθογγος καὶ ἀρετῶν ἀφηγητής», κατὰ τὸν ἱερὸ ὑμνογράφο του.

Σ' ἕναν τόμο ἀπὸ 379 σελίδες ὁ π. Θεόκλητος Διονυσιάτης ἐπιχειρεῖ νὰ μᾶς προσφέρει τὸ βίο καὶ τὰ ἔργα τοῦ Ἁγίου καὶ κατορθώνει νὰ μᾶς ἀναπαραστήσει τὸ πρόσωπό του καὶ τὴν ἱστορική του παρουσία μέσα ἀπ' τὸ βίο του καὶ τὸ ἔργο του.

Μ' ἕνα ὕφος ἁπλὸ ἀλλὰ μεστὸ ἀπ' τὴν πεῖρα καὶ τὴ σοφία, ποὺ ἔχουν πάντα ὅσοι συνεχίζουν τὴν παράδοση τοῦ ἱεροῦ συναξαριοῦ, ὁ π. Θεόκλητος ἐπιχειρεῖ ὅπως ὁ ἴδιος λέει στὸ προοίμιο τῆς συγγραφῆς του, νὰ μᾶς δώσει «ἕνα πόνημα, διὰ τῆς χάριτος τοῦ Ἁγίου, γιὰ ν' ἀποβῇ ὠφέλιμον τοῖς ἀδελφοῖς καὶ ἀφορμὴ κρείττονος μελέτης ἐπὶ τῆς πολυσχιδοῦς προσωπικότητος τοῦ Ὀρθοδόξου τούτου θεολόγου καὶ γλυκυτάτου Πατρός», καὶ μᾶς προσφέρει μιὰ περιπέτεια ζωῆς, γιατὶ τί ἄλλο μπορεῖ νὰ εἶναι ὁ ἀγώνας τῶν «ἱερῶν κολλυβάδων» ποὺ τόσο ἔχουν παρανοηθεῖ στὸν καιρό τους, ὅσο ἔχουν λησμονηθεῖ στὶς μέρες μας, τί ἄλλο μπορεῖ νὰ εἶναι οἱ «Ἡσυχαστικοὶ Ἴμεροι», ὁ «Ἀόρατος πόλεμος», τὰ «Γυμνάσματα πνευματικά», τὸ «Νέον Μαρτυρολόγιο», ἕνας κόσμος τέλος ὁλόκερος (ἕνας «Κῆπος Χαρίτων») ἀπὸ δύναμη, ἄσκηση πνευματική, εὐγένεια, εὐσέβεια, ἱερότητα, καθαρότητα καὶ γνησιότητα;

Ὅλος αὐτὸς ὁ μεγάλος κόσμος τοῦ Θεοῦ, δοσμένος μὲ τὸν κάλαμο τοῦ συγγραφέα, ποὺ δὲν εἶναι, ὅπως ὁ ἴδιος λέει, «ἐπιστήμων μοναχὸς» (γιατὶ αὐτὸς ὁ τύπος εἶναι ἄγνωστος στὴν Ἀνατολικὴ Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία), μὰ ἕνας ἄνθρωπος ποὺ βιώνει τὴ μοναξιὰ καὶ τὴν πνευματικότητα τῆς ἄσκησης, μᾶς παραδίδεται ἁπλὰ ὅπως πρέπει νὰ διδάσκονται οἱ ἀλήθειες τῆς ζωῆς, καὶ κατανοητὰ καθὼς πρέπει νὰ μεταδίδεται ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ.

★

Παντελῆ Β. Πάσχου: «ΘΥΣΙΑ ΑΙΝΕΣΕΩΣ», Ἀθήνα 1978.

Κείμενα πνευματικῶν προσαντολισμῶν καὶ προσεγγίσεων χαρακτηρίζει ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας τὰ δοκίμια ποὺ περιέχονται στὸν νέον τοῦτο τόμο, ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ 300 καὶ πάνω σελίδες. Κι' ἀληθινὰ τὰ κείμενα τοῦ βιβλίου αὐτοῦ (ὁμιλίες καὶ διαλέξεις, ποὺ ὁρισμένες τυπώθηκαν καὶ παλαιότερα σὲ χωριστὲς ἐκδόσεις) δὲ φανερώνουν παρὰ ἕναν συνεχῆ καὶ ἀσταμάτητο ἀγώνα τοῦ συγγραφέα τους γιὰ προσέγγιση θεμάτων καὶ προσώπων, μιὰ ἀδιάκοπη προσπάθεια γιὰ τὴν κατάκτηση αὐτοῦ τοῦ «δυσκολοανέβατου Ὄρους», ποὺ εἶναι ἡ Τέχνη. Καὶ τοῦτο γίνεται εἴτε μέσα ἀπ' τοὺς προβληματισμοὺς τοῦ συγγραφέα πάνω στὴν ποίηση «καθ' ἑαυτήν», στὴ βυζαντινὴ μουσική, στὶς σχέσεις ἁγιότητας καὶ ποίησης, στὴν προσευχή, ὅπως πέρασε στὴν νεοελληνικὴ ποίηση κ.λ.π. εἴτε μέσα ἀπ' τὴν ὅραση καὶ τὸν προβληματισμὸ προσώπων τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, ποὺ ἐπιχείρησαν μιὰ παρόμοια προσέγγιση μὲ τὸ βίο, τὸ ἔργο καὶ τὶς ἀνησυχίες τους κι ἕνα παρόμοιο ἀνέβασμα στὸ ἀληθινὰ δυσκολοανέβατο αὐτὸ Ὄρος: Ὁ Παπαδιαμάντης, ὁ Κόντογλου, ὁ Μωραϊτίδης κ.λ.π.

Ἔτσι συγκεντρωμένα τοῦτα τὰ κείμενα ἀποτελοῦν μιὰ συνέχεια (τὰ κεφάλαια δηλαδὴ ἑνὸς ἔργου, ποὺ θαρρεῖς καὶ γράφτηκε εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἑνιαῖο) καὶ ἀποδείχνουν μιὰ συνέπεια, ποὺ εἶναι ὁ ἀγώνας τοῦ συγγραφέα, νὰ δώσει τὶς ἀξίες τῆς νεοελληνικῆς τέχνης καὶ τὶς ἀλήθειες τῆς Ὀρθόδοξης πίστης καὶ Παράδοσης αὐτοῦ τοῦ τόπου.

Ἀκόμα, ἀναζητώντας τὴν ποιότητα τοῦ βιβλίου αὐτοῦ, ὁ ἀναγνώστης θὰ διαπιστώσει, ἐξὸν ἀπ' τὸ προσωπικό του ὕφος, πέρα ἀπ' τὴ γνώση τῶν θεμάτων, τὸ βάθος τοῦ προβληματισμοῦ του καὶ τὴν ὡριμότητα τῆς σκέψεως, ἀλλὰ καὶ κείνη τὴ ζέστα καὶ τὴν ὁμορφιά, μὲ τὰ ὁποῖα μόνο ὁ ἀληθινὸς ποιητὴς μπορεῖ νὰ προσεγγίσει τὸν κόσμο, τὰ προβλήματα, τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα.

Στὴν κρίσιμη γιὰ τὸν Τόπο ἐτοῦτο ἐθνικὴ ὥρα παρόμοιες προσεγγίσεις δὲν εἶναι ἁπλὰ χρήσιμες. Εἶναι κάτι περισσότερο. Ἐκεῖνο ποὺ μᾶς χρειάζεται γιὰ τὴν ἀναζήτηση τοῦ ἐθνικοῦ μας προσώπου, γιὰ τὴν ἀνεύρεση τῆς χαμένης φυσιογνωμίας μας.

★

Βασ. Μουστάκη: «ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗ ΒΙΒΛΟ», Ἀθήνα 1978.

Τὸ παιδικὸ βιβλίο εἶναι στ' ἀλήθεια ἕνας δύσκολος πνευματικὸς μόχθος. Γιὰ νὰ κατορθώσει ἕνας συγγραφέας νὰ πλησιάσει μ' ἐπιτυχία τὸ δύσκολο κοινό του χρειάζεται νὰ διαλέξει σωστὰ τὸ θέμα του, νὰ πλησιάσει μὲ τὸ ἐκφραστικό του ὄργανο τὴ λογική, τὴ νόηση καὶ τὴ φαντασία τοῦ ἀναγνώστη του (καὶ τοῦτο εἶναι ἀφάνταστα πιὸ δύσκολο ὅταν ὁ ἀναγνώστης εἶναι τὸ παιδί), νὰ παραστήσει (ἢ ν' ἀναπαραστήσει, ἂν πρόκειται γιὰ ἱστορικὸ ἢ μυθολογικὸ θέμα) τὸ «μῦθο» του μ' ἕναν τρόπο ποὺ νὰ προκαλεῖ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ μικροῦ ἀναγνώστη καὶ τέλος νὰ τέρπει καὶ νὰ διδάσκει, χωρὶς νὰ φανερώνει καθόλου τοῦτες τὶς προθέσεις του. Μ' ἄλλα λόγια δὲ φτάνουν τὰ προσόντα τοῦ καλοῦ (ἢ καὶ τοῦ ἄριστου) συγγραφέα γιὰ νὰ μᾶς δώσουν τὸ χρειαζούμενο στὶς μέρες μας καλὸ παιδικὸ βιβλίο. Χρειάζεται μέσα στὸν συγγραφέα νὰ ζεῖ κι ὁ καλὸς δάσκαλος. Αὐτὸς ποὺ θὰ προκαλέσει τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ μικροῦ δύσκολου ἀναγνώστη.

Ὅλα ἐτοῦτα τὰ προσόντα τοῦ καλοῦ συγγραφέα καὶ τοῦ καλοῦ δασκάλου συγκεντρώθηκαν γιὰ νὰ γραφτεῖ ἕνα ἀκόμα ἀξιόλογο παιδικὸ βιβλίο.

Τὰ θέματα εἶναι παρμένα ἀπ' τὴ μοναδικὴ Βίβλο τῆς ζωῆς. Ὁ συγγραφέας εἶναι ἀληθινὰ ὁ κατάλληλος δάσκαλος, ποὺ μπορεῖ νὰ προσεγγίσει τὴν παιδικὴ ψυχὴ καὶ τὴν παιδικὴ νόηση καὶ ν' ἁπλάσει τὸ «μῦθο» του μ' ἕναν τρόπο ποὺ μπορεῖ νὰ προκαλέσει τὸ ἐνδιαφέρον χωρὶς νὰ καταλήγει σὲ διδακτικὰ συμπεράσματα.

Ὁ ἀναγνώστης (ἀκόμα καὶ ὁ μεγάλος) χαίρεται αὐτὸ τὸ ἁπλὸ κουβεντιαστὸ ὕφος τοῦ συγγραφέα, περιπλανιέται στὸν ἀπέραντο κόσμο του (ποὺ ὅμως γίνεται τόσο προσιτὸς) τέρπεται μὲ τὶς περιπέτειες τῶν

ἡρώων καὶ στερεώνεται μὲ τὶς ἀλήθειες τους.

★

Γ ι ά ν ν η Π. Γ κ ί κ α: «ΚΑΣΤΡΑ ΤΟΥ ΘΡΥΛΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ», Ἀθήνα 1979.

Μὲ τὸ βιβλίο του αὐτὸ ὁ Γιάννης Γκίκας βρῆκε τὸν πιὸ κατάλληλο τρόπο νὰ βοηθήσει τὸν ἀναγνώστη του, γιὰ νὰ πλησιάσει ἕναν χῶρο τῆς ἱστορίας καὶ τῆς παράδοσής μας, ποὺ ὄχι μόνο δὲν ἔχει ἐρευνηθεῖ ὅσο ἄλλοι, μὰ καὶ ποὺ θἄταν δυσκολότερο νὰ τὸν προσεγγίσομε μὲ τὸν τρόπο τῆς μελέτης ἢ τοῦ δοκιμίου. Μὲ τὸ ἀφήγημα, ποὺ προτίμησε ὁ συγγραφέας, ἡ πρόκληση γίνεται πιὸ ἔντονη. Πιὸ ζωντανή. Πιὸ ἐλκυστική. Ἕνας κόσμος ἀπὸ δέκα ἑφτὰ κάστρα τοῦ Τόπου μας, ποὺ εἶναι «τὸ καθένα κι ἕνα σύμβολο ἀγώνα καὶ λευτεριᾶς, γιατὶ τὰ τείχη του κι οἱ ντάπιες του, οἱ ψηλοί του πύργοι καὶ τὰ μπουντρούμια του καὶ οἱ σκοτεινές του γαλαρίες ἔχουν ποτιστεῖ ἀπ' τὰ αἵματα τῆς χαμένης ρωμιοσύνης...» ἀποτελεῖ τὴν πρόκληση τοῦ συγγραφέα.

Ἡ ἀξία τούτου τοῦ βιβλίου βρίσκεται σὲ δυὸ βασικὰ σημεῖα. Τὸ ἕνα εἶναι, ὅπως εἶπα, ἡ σωστὴ ἐπιλογὴ τοῦ μέσου τῆς πρόκλησης τοῦ ἀναγνώστη. Ἡ ἐπικὴ ἱστορία καὶ ὁ θρῦλος μόνο μὲ τὸ ἐπικὸ ποίημα ἢ τὸ ἀφήγημα μποροῦν ν' ἀναστηθοῦν. Ἱστοριοδίφης καὶ ποιητὴς ὁ συγγραφέας προτίμησε αὐτὸν τὸν τρόπο. Μᾶς ἔδωσε δεκαεφτὰ ἀφηγήματα, ποὺ θυμίζουν τὰ ἄσματα ἑνὸς μεγάλου ἔπους. Ἄλλωστε τί εἶναι ὁ θρῦλος καὶ ἡ ἱστορία τῶν ἑλληνικῶν κάστρων; Καὶ τοῦτο εἶναι τὸ δεύτερο βασικὸ στοιχεῖο τῆς ἀξίας τοῦ βιβλίου.

Τὰ κείμενα ρέουν ἄλλοτε ἁπλὰ καθὼς μᾶς δίνει τὶς ἱστορικὲς μαρτυρίες, ἄλλοτε γίνονται ὑποβλητικὰ καθὼς ἱστοροῦνται ἐπικοὶ ἀγῶνες, συγκρούσεις παλληκαριῶν, ἡρωϊσμοὶ καὶ ἄθλα, κι ἄλλοτε τέλος δραματικοί, καθὼς ὁ συγγραφέας μᾶς βοηθάει νὰ προσεγγίσουμε τὰ τραγικὰ περιστατικά, ποὺ ἀνάγονται στὴ σφαίρα τοῦ θρύλου ἢ στὸ χῶρο τῆς ἱστορίας. Ἡ προσφυγὴ σὲ πηγὲς ἱστορικές, (χρονικά, δημοτικὰ τραγούδια καὶ ἀφηγήσεις θρύλων καὶ παραδόσεων, ὁλοκληρώνει τὴν ἀφήγηση, μᾶς φέρνει πιὸ κοντὰ στὰ ἱστορούμενα καὶ στὸ κλῖμα τῆς ἐποχῆς, ἐνῶ οἱ διάλογοι (ἀνεξάρτητα ἂν εἶναι πραγματικοὶ ἢ φανταστικοὶ) δίνουν μιὰ ἄλλη ὄψη στὰ πρόσωπα καὶ στὰ περιστατικά, μᾶς φέρνουν πιὸ κοντὰ στὶς ἀντιλήψεις τους, τὶς ἀρχές τους, τὶς ἰδέες τους καὶ στὴ στάση τους ἀπέναντι στὰ ἱστορούμενα γεγονότα καὶ στὸ ὕφος καὶ τὸ ἦθος τόσων ἐποχῶν.

ΓΙΑΝΝΗΣ Α. ΣΑΚΕΛΛΙΩΝ

★

Κ ώ σ τ α Κ ό κ κ ι ν ο υ: «ΔΙΑΘΛΑΣΕΙΣ», Ποιήματα.

Ἕνα παιδὶ ποὺ πάει στὴν τρίτη τάξη Λυκείου τὸ 1977 (σήμερα θάνε σπουδαστὴς σὲ κάποια ἀνώτατη σχολὴ) καὶ μιλάει πέντε γλῶσσες καὶ δημοσιογραφεῖ στὸν ἑλληνικὸ καὶ ἱσπανικὸ τύπο, ὁ Κ. Δ. Κόκκινος, μᾶς προσφέρει τὸ πρῶτο λιγοσέλιδο βιβλιαράκι του, τὰ πρῶτα ἀνθολούλουδα τῆς ἐφηβικῆς του ζωῆς, τοὺς πρώτους στίχους του, τοὺς βαθιοὺς προβληματισμοὺς ποὺ παιδεύουνε τὴν ἄπλαστη ἀκόμα ψυχή του. Γιατί, τοῦτ' οἱ στίχοι αὐτοῦ τοῦ παιδιοῦ, ποὺ κανονικὰ δὲ θἄπρεπε νὰ ζεῖ ἀκόμα παρὰ μόνο μ' ὄνειρα καὶ μ' ἀμεριμνησία, δὲν ἐκφράζουν παρὰ τὶς πρῶτες πικρὲς ἐμπειρίες του ἀπ' τὴ σκληρὴ ζωή, τὴν ἀνελέητη πραγματικότητα. Μά, πότε, ἀναρωτηθήκαμε, πρόφτασε ἕνα παιδὶ νάχει τόσο ἐφιαλτικὲς ἐμπειρίες; Καὶ ξανακάμαμε τὴ σκέψη πὼς εἶν' ἀμφίβολο ἂν τοῦτος ὁ γιγάντιος τεχνικὸς πολιτισμός μας στήθηκε γιὰ τὴν εὐτυχία τῶν μελλοντικῶν γενιῶν. Πὼς ἂν τὸ ἀβάσταχτο ἄγχος ποὺ θὰ πνίξει μεθαύριο (ἂν δὲν ἔπνιξε κιόλας), τὴν ψυχὴ τῶν παιδιῶν μας, δὲν συντρίψει τὰ ἐγγόνια μας καὶ δὲ δημιουργήσει γενιὲς παρανοϊκῶν καὶ δυστυχισμένων ἀπογόνων, ποὺ θάναι ἀνίκανοι νὰ αἰστανθοῦν κάτι χαρούμενο ἂν δὲν γιομίζουν τὶς φλέβες τους μὲ παραισθησιογόνα.

Τοῦτες οἱ σκέψεις μᾶς πλημμυρίσανε καθὼς διαβάσαμε τοὺς σκληρούς, τοὺς ὀδυνηροὺς στίχους τοῦ μικροῦ ποιητῆ, ποὺ μέσα τους κορυφώνεται ἡ ἀγωνία κι ὁ

βαθὺς προβληματισμὸς ἑνὸς ἀνθρώπου ποὺ μόλις βρίσκεται στὸ κατώφλι τῆς ζωῆς. Καθὼς μάλιστα μᾶς ἔπνιξε ἡ ξεραΐλα ἀπ' τὴν ἔλλειψη καὶ τοῦ μικρότερου ἴχνους ποιητικῆς δροσιᾶς, μᾶς ἔδωσε τὴν αἴσθηση τούτ' ἡ συλλογή, ἄνυδρου, σκληρὰ βασανισμένου ἀπὸ τροπικὸ ἥλιο, μεξικάνικου τοπίου γιομάτου κάκτους. Καὶ προβληματιστήκαμε καὶ μεῖς μὲ τὴ σειρά μας: Τί ν' ἀπαντήσουμε στ' ἀμείλιχτα ἐρωτηματικὰ ποὺ ὁ νεαρός μας κατήγορος ὀρθώνει μπροστά μας, τί ν' ἀπολογηθοῦμε γιὰ τὴν εὐθύνη καὶ τὴ συμεμτοχή μας σὲ τούτη τὴν ἐποχή; Εἴμαστε οἱ μεγάλοι ἔνοχοι, ποὺ δὲ μπορέσαμε νὰ ξεμπλέξουμε μὲ τὸ παρελθὸν κι ἀντὶ νὰ χτίσουμε ἕναν καινούργιο κόσμο, μὲ καινούργια ὑλικά, προσπαθήσαμε νὰ ἐμπιστευτοῦμε τὶς τύχες μας στοὺς βρυκόλακες ποὺ ξεπηδήσανε μετὰ τὸ μακελειὸ τοῦ Β΄ μεγάλου πολέμου. Ἔτσι, τὰ παιδιά μας ἀποροῦν ἀπ' τὶς «Διαθλάσεις» ποὺ βλέπουν μέσ' ἀπ' τὸ καθάριο πρίσμα τῆς ματιᾶς τους, κι ἀναρωτιοῦνται: «Ἄραγε γνωρίζουμε ἂν εἴμαστε ἀκόμα ἄνθρωποι;» (σελ. 35). Κι ὁ νέος ποιητής, θὰ δώσει μὲ τρεῖς μόνο στίχους τὸ κύριο χαρακτηριστικὸ τοῦ καιροῦ μας: «Δίπλα τοῦ γείτονα πέθανε ἡ γυναίκα. / Τὸν λυπᾶμαι τὸν κακόμοιρο. / — Τάκη, θὰ πᾶμε ἀπόψε σινεμά;».

Μάτωσε ἡ ψυχή μας ἀπ' τὴ μικρὴ τούτη συλλογὴ τοῦ Κ. Κόκκινου. Ἂν ἔτσι βλέπουν τὸν κόσμο μας οἱ νέοι ἄνθρωποι, ἂν τόσο πολὺ τοὺς λείπει ἡ ποίηση ἀπ' τὴ ζωή τους, πῶς θὰ μπορέσουνε νὰ ζήσουν; Βέβαια, οἱ νέοι βλέπουν πάντ' ἀπαισιόδοξα τὴ ζωή. Τοὺς λείπει ἡ πείρα. Τὸ ἴδιο συνέβηκε καὶ μὲ μᾶς. Μά, εἴχαμε κάπου νὰ πιαστοῦμε, ἐμεῖς. Κάποιο ὄνειρο, κάποιο ἰδανικό, ὅπως λέγαμε. Τῆς καινούργιας γενιᾶς ποιὸ εἶναι τὸ ἰδανικό της; Ἡ συλλογὴ τοῦ μικροῦ Κ. Κόκκινου γιόμισε καὶ μᾶς προβληματισμούς, ποὺ πλημμυρίσανε τὴν ψυχή μας ἀπελπισία καὶ φρίκη.

★

Δ η μ ο σ θ έ ν η Κ ό κ κ ι ν ο υ: 1) «ΣΤΟ ΜΑΤΩΜΕΝΟ ΠΑΣΣΑΛΟ», 2) «ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ ΚΟΜΝΗΝΟΣ», Θέατρο.

Ἀνήσυχος πνευματικὸς ἄνθρωπος ὁ Δημοσθένης Κόκκινος, δοκιμάζει τὶς δυνάμεις του καὶ στὸ θέατρο. Ἡ πνευματική του προσφορὰ ἀπ' τὶς ἀξιολογότερες στὴ νεοελληνικὴ Γραμματεία (βραβευμένη κι ἀπ' τὴν Ἀκαδημία), διακρίνεται κυρίως ἀπ' τὴ βαθιὰ ἀνησυχία ποὺ συγκλονίζει τὴν ψυχή του, ἀπ' τοὺς βαθιούς του προβληματισμούς, ἀπ' τὴ συνεχὴ προσπάθεια ν' ἀποτυπώσει στὶς σελίδες του τὴ δική του, προσωπικὴ σφραγίδα, καὶ νὰ δώσει κείμενα μὲ διάρκεια, δονισμένα ἀπὸ δυὸ κυρίως στοιχεῖα: τὴν πρωτοτυπία στὴν ἔκφραση καὶ στὴν ἔμπνευση καὶ τὸ λυρισμό, ποὺ τὰ κάνουν ἀληθινὰ ποιήματα. Τούτ' ἡ προσπάθειά του θὰ μᾶς δώσει ἕνα λιγοσέλιδο θεατρικό του κομμάτι «Σ τ ὸ μ α τ ω μ έ ν ο π ά σ σ α λ ο», ποὺ κλείνει ὅλα τὰ σπέρματα τοῦ προβληματισμοῦ του καὶ τῆς σπουδῆς του γιὰ μιὰ νέα μορφὴ στὸ νεοελληνικὸ θέατρο. Ὁ προσεχτικὸς ἀναγνώστης, ὅσο αὐστηρὰ κι ἂν σταθεῖ μπροστὰ σὲ τοῦτο τὸ θεατρικό, κι ὅσες ὁμοιότητες κι ἂν βρεῖ μὲ τὰ παρόμοια ξένων κειμένων, θὰ ξεχωρίσει τὴ γόνιμη προσπάθεια τοῦ συγγραφέα νὰ ξαναφέρει τὸ θέατρο στὶς ρίζες του (στὸ λόγο) ἀπ' τὸν ὁποῖο τό 'χουνε γυμνώσει μὲ τοὺς πειραματτισμούς τους ντόπιοι καὶ ξένοι παράγοντες, ἀφήνοντας τὸ θεατὴ νὰ αἰωρεῖται ἀνάμεσα ἀσυναρτησίας καὶ ἐντυπωσιασμοῦ καὶ διάφορα σκηνικὰ ἐφφέ. Τοῦτον τὸ λόγο ποὺ γευόμαστε πλούσιο μὲ τὴν ἀνάγνωση, θὰ τόνε γευτοῦμε πιὸ ζεστὸ καὶ οὐσιαστικό, πιὸ ἀστραφτερὸ πάνου στὴ σκηνή, μὲ τὴν ὑποβολὴ τοῦ κατήλλιλου φωτισμοῦ καὶ τὴν ὑποκριτικὴ κ' ἑρμηνευτικὴ ἱκανότητα τῶν ἠθοποιῶν. Ἂν ὁ Δημοσθ. Κόκκινος δὲν πέτυχε σὲ μιὰ ἀνεωτικὴ προσπάθεια, παραδεχτὴ ἀπόλους τοὺς εἰδικούς (δὲν ξέρουμε βέβαια τὴ γνώμη τους), κατάφερε νὰ μᾶς δείξει ἕνα στενὸ μονοπάτι ποὺ θὰ μᾶς βγάλει ἀπ' τὸ ἀδιέξοδο πού 'χει σήμερα φτάσει τὸ νεοελληνικὸ θέατρο, ἀπόπου καὶ τὰ φτωχά του ἐπιτεύγματα.

Οἱ προθέσεις του θὰ φανοῦνε καλύτερα

στὴ βυζαντινὴ του τραγωδία (καὶ ποιὰ σελίδα τῆς Βυζτντινῆς Ἱστορίας δὲν προσφέρεται γιὰ τραγωδία;) «Ἀ ν δ ρ ό ν ι κ ο ς Κ ο μ ν η τ ό ». Ὁ γυμνὸς λόγος τοῦ ἔργου, ποὺ ἀπορροφᾶ τὸν θεατή, καὶ δὲν τόνε διασπᾶ τὸ σκηνικό, μπαίνει ὁλόισα στὴν ψυχή του σὰ μαχαίρι. Τὸ ποιητικὸ ὕφος τῆς τραγωδίας τοῦ ἀληθινὰ τραγικοῦ αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικου, μὰ ποὺ ἡ Βυζαντινὴ Ἱστορία μᾶς τόνε παρουσιάζει κάπως διαφορετικὰ — γιομάτον ἐλαττώματα καὶ λάθη — καὶ πῶς ἄρχισε τήν... σταδιοδρομία του μὲ τὸ φόνο τοῦ Ἀλέξιου Β΄ καὶ συνέχισε μὲ ὠμότητες τὴ δράση του, δίνεται μ' ἕνα λόγο ὄμορφον, ὑποδειγματικό. Κι ὅλα τ' ἄλλα πρόσωπα ποὺ κινοῦνται γύρω του, ὁ Ἰσαάκιος, ὁ Ἰωάννης, ὁ Χωνιάτης, εἶναι ὁλοζώντανα καὶ στέκονται στὸ τραγικὸ μεγαλεῖο τους τὸ ἴδιο πετυχημένα. Καταφέρνει ἔτσι ὁ Δ. Κόκκινος ν' ἀποσπάσει τὸ θεατὴ ἀπ' τὴ σκηνή, στὸ λόγο καὶ «νὰ φτάσει ν' ἀγγίξει τὸ ὑπερχρονικὸ μήνυμα ποὺ ἔφερε ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία» — ὅπως λέει ὁ συγγραφέας. Ἕνα μήνυμα ποὺ δὲ θὰ τὸ βροῦμε ἐνσαρκωμένο ἀπ' τὴν ἀριστοκρατία τῶν εὐγενῶν ποὺ περιστοιχίζει τὸ θρόνο, μ' ἀπ' τὴ συμβολικὴ σμίξη τοῦ ἐργάτη καὶ τοῦ αὐτοκράτορα: «Νά αὐτὸς εἶναι ὁ αὐτοκράτορας τῶν χριστιανῶν!», θὰ φωνάξει στὸ θεωρητικὸ καὶ διανούμενο Νικ. Χωνάτη. Δὲν παραδέχεται τὸν αὐτοκράτορα θεόπεμπτο, μὰ βγαλμένο ἀπ' τὸ λαό. Δὲν εἶν' ὁ αὐτοκράτορας τὰ «πέδιλα τῆς Θεοδώρας». Σ' ἄλλο σημεῖο, θὰ πεῖ ὁ, μεταρσιωμένος πιὰ ἀπ' τὴν πίστη τούτη, Ἀνδρόνικος: «Οἱ ἄνθρωποι ζητᾶν νὰ τρῶν ὅλοι τὸ ἴδιο κάτω ἀπ' τὸν ἥλιο... Γι' αὐτὸ σφάζονται ἀναμεταξύ τους.. ὄχι γιὰ σᾶς!».

Ἀλλ' ἐφαρμογὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ στὴν πράξη, τὸ «ἀγαπᾶτε ἀλλήλους» καὶ τὸ «οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος οὐδὲ Ἕλλην, οὐκ ἔνι δοῦλος οὐδ' ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ», εἶναι τὸ διαχρονικὸ μήνυμα τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Καὶ ὅπως ἀκόμα ὁ ἀχθοφόρος Πέτρος θὰ πεῖ: «ἡ ζωὴ εἶναι ἕνα ὄνειρο ποὺ τὸ ἔχουν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ἀκόμα κι' ὅταν εἶναι ἀναμεταξύ τους ἐχθροί». Μόνο ποὺ ὁ Κόκκινος πολὺ ἐξιδανικεύει τὴ μορφὴ τοῦ Αὐτοκράτορα, ποὺ ἀνέβηκε στὸ θρόνο τὸ 1183, «ἀλλὰ μετὰ διετίαν, ἀφοῦ διεξήγαγεν ἀτυχεῖς πολέμους καὶ ἐμισήθη διὰ τὴν ὠμότητά του, ἐξεθρονίσθη καὶ ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ ἐπαναστατήσαντος λαοῦ». Βέβαια. ὁ συγγραφέας (κι ὁ ποιητὴς) δὲν εἶναι ὑποχρεωμένος ν' ἀκολουθήσει τὰ χνάρια τοῦ μύθου καὶ τῆς ἱστορίας. Καὶ δὲ βαραίνει ἡ ἀπόκλισή του στὴ δημιουργία του.

★

Ἰ ω σ ὴ φ Ὀ ρ τ έ γ α υ Γ ά σ σ ε τ: 1) «ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΓΑΛΛΟΥΣ, ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΞΕΓΕΡΣΗ ΤΩΝ ΜΑΖΩΝ», 2) «ΑΝΑΖΗΤΩΝΤΑΣ ΕΝΑΝ ΓΚΑΙΤΕ ΕΚ ΤΩΝ ΕΝΔΟΝ», μετάφρ. Μάγιας - Μαρίας - Ρούσσου.

Ἀτύχημα εἶναι ποὺ δὲν πρόφτασε ἡ Μάγια - Μαρία Ρούσσου νὰ μᾶς δώσει τὴν «Ἐξέγερση τῶν μαζῶν» τοῦ Ἱσπανοῦ φιλοσόφου Ἰωσ. Ὀρτέγκα ὐ Γασσὲτ (1883—1937), γιατὶ ξέρουμε πὼς θὰ μᾶς δινόταν ἀπ' εὐθείας ἀπ' τὸ ἱσπανικὸ πρωτότυπο καὶ δὲ θὰ εἴτανε μετάφραση τῆς μετάφρασης. (Καὶ γιὰ τὴν «Ἐλεεινότητα καὶ τὸ μεγαλεῖο τῆς μετάφρασης» ἔχει γράψει ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας μιὰ ἐκτεταμένη μελέτη). Ὡστόσο σὲ τοῦτο τὸν πλατὺ πρόλογο βλέπουμε ἀτόφιο τὸ φιλόσοφο καὶ τὸ σύστημά του. Γραμμένος στὰ 1937 εἶχε πιὰ ὁ συγγραφέας ἀποκρυσταλλώσει τὶς πεποιθήσεις του γιὰ τὸ σύγχρονο κόσμο κ' εἶχε μὲ μαθηματικὴ ἀκρίβεια μαντέψει τὴν πορεία τοῦ Εὐρωπαίου ἀνθρώπου στὸ μέλλον. Γιὰ τοῦτο καὶ τὸ ἄγχος ποὺ τὸν καταπιέζει καὶ οἱ θλιβερὲς διαπιστώσεις. Θὰ μᾶς πεῖ, πώς: «Τοῦ λείπει, ἕνα «ἐσωτερικό», μιὰ προσωπικότητα δική του, ἀμείλικτη ἀναπαλλοτρίωτη ἑνὸς ἐγὼ ποὺ δὲ μπορεῖ νὰ ἀκυρωθεῖ... Γι' αὐτὸν τὸν λόγο εἶναι ἐχθρικὸς στὸν φιλελευθερισμὸ μὲ μιὰ ἐχθρότητα ποὺ μοιάζει μὲ αὐτὴν ποὺ τρέφει ὁ κουφὸς γιὰ τὴ συζήτηση».

Ὁ «Πρόλογος» τοῦτος γραμμένος ἕξη χρόνια ἀργότερα ἀπ' τὸ βιβλίο (1931) κ' εἰδικὰ γιὰ τοὺς Γάλλους ἀναγνῶστες, συμπύκνωμα τῶν καινούργιων ἐμπειριῶν καὶ τῶν παρατηρσεων τοῦ συγγραφέα μέσα στὴν ἐξαετία ποὺ εἶχε περάσει, ἀποτελεῖ ἕνα συμπλήρωμα τοῦ ἔργου του. Κ' ἡ προφητικὴ του διαπίστωση, πώς: «ἔτσι ὅπως πᾶμε, μὲ προοδευτικὴ παρακμὴ τῆς «ποικιλίας καταστάσεων»

ὁδεύουμε κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὴν ἴδια μοίρα τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας», ἐπαλήθεψε δυὸ χρόνια ἀργότερα. Ὁλόκληρο τὸ ἔργο τοῦ Ὀρτέγκα εἶν' ἐπηρεασμένο ἀπ' τὸν κριτικό, ἰδεαλισμὸ τοῦ νεοκαντιανοῦ Κοὲν καὶ δίδαξε πολλὰ χρόνια ἀπ' τὴν ἕδρα Μεταφυσικῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Μαδρίτης ἀπ' τὸ ἔτος 1911. Πιστεύει πὼς μιὰ ἀπ' τὶς κακοδαιμονίες τῆς ἐποχῆς μας εἶναι τὸ κατάντημα τοῦ ἀνθρώπου σὲ ἄνθρωπο - μᾶζα. Καὶ δίνει πάντα πρωταρχικὴ θέση στὴ «ζωὴ» κι' ὄχι στὴ «λογικὴ σκέψη».

Ὅταν ζητήθηκε ἀπ' τὸν Ὀρτέγα, ἀπὸ κάποιο φίλο του Γερμανό, νὰ γράψει κάτι γιὰ τὸν Γκαῖτε μὲ τὴν εὐκαιρία τοῦ γιορτασμοῦ τῆς 100ετηρίδας του, ὁ ὑπαρξιστὴς τοῦτος φιλόσοφος ἔγραφε αὐτὸ τὸ γράμμα «Ἀναζητώντας ἕναν Γκαῖτε ἐκ τῶν ἔνδον» ποὺ ἀπομυθοποιεῖ τὸ μεγάλο ποιητὴ καὶ προτείνει νὰ βρεῖ τὸ θάρρος κάποιος νὰ γράψει γι' αὐτὸν μιὰ βιογραφία ποὺ νὰ τό 'νε φωτίζει «ἐκ τῶν ἔνδον» καὶ νὰ σταματήσουν οἱ ἐξωτερικὲς ἔρευνές του. Μὲ μεθοδικότητα καὶ βαθύνοια ὁ Ὀρτέγα θ' ἀπογυμνώσει τὸν Ὀλύμπιο Γκαῖτε καὶ θὰ μᾶς τὸν παρουσιάσει στὸ φυσικό του μέγεθος, δίχως τὸ φωτοστέφανο τοῦ μεγαλείου. Γιατὶ κεῖνο ποὺ δὲ μπόρεσε ὁ Γκαῖτε, εἶταν νὰ ἐνστερνιστεῖ τὸ ἀξίωμα: «Νὰ ζῇς εἶναι ἀκριβῶς ἡ ἀνεξερεύνητη ὥθηση νὰ καθοριστῇς, νὰ ἐνσωματωθῇς μὲ τὸ ἀποκλειστικό σου πεπρωμένο, νὰ τὸ δεχτῇς, δηλαδὴ νὰ καταλήξῃς νὰ εἶσαι τὸ πεπρωμένο σου». Ὁ Ὀρτέγα ὑποστηρίζει πὼς «στὴ ζωὴ τοῦ Γκαῖτε ὑπάρχουν πάρα πολλὲς δραπετεύσεις» καὶ πὼς ἔζησε ἀντίθετα ἀπὸ τὴν κλίση του, πράγματα ποὺ ἂν εἶχαν ὑπ' ὄψη τους οἱ βιογράφοι του, πολὺ διαφορετικὰ θὰ τόνε βιογραφούσανε. Καὶ προσθέτει: «κάθε τι σ' αὐτὸν μοῦ εἶναι πρόβλημα», πιστεύοντας πὼς εἶνε «σχεδὸν ἀξιογέλαστη ἡ νοοτροπία μὲ τὴν ὁποία ἐρευνήθηκε ὁ Γκαῖτε ὡς σήμερα». Κάτω ἀπ' τὸ πρῖσμα τοῦτο ὁ Ὀρτέγα μὲ κριτικὴ δεινότητα γνήσιου ὑπαρξιστῆ, ἐξετάζει τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Γκαῖτε καὶ μᾶς πείθει πὼς πρέπει ν' ἀναθεωρήσουμε πιὰ τὶς πεποιθήσεις μας γύρω ἀπ' τὴν προσωπικότητά του καὶ νὰ ἐρευνηθεῖ «ἐκ τῶν ἔνδον» ἡ περίπτωσή του, μ' ὅλο τὸ σεβασμὸ ποὺ τοῦ τρέφει ὁλάκερη ἡ ἀνθρωπότητα. Γιατὶ ἡ ἀλήθεια πρέπει πάντα νὰ στέκεται ὁ καθοδηγητικὸς δαυλὸς ποὺ φωτίζει τὴν πνευματικὴ μας συνέπεια.

Οἱ ἀπόψεις τοῦ Ὀρτέγα καὶ σωστὲς καὶ δίκαιες εἶναι. Τίποτα δὲν εἶναι ταμπού. Ὅμως δὲν εἴδαμε κάποιον ἐρευνητὴ νὰ ἐφαρμόζει τὶς θεωρίες του. Ἀπὸ φόβο; Ἀπὸ δειλία; Ἂν ποτὲ ξεκινήσῃ ἕνας βιογράφος τοῦ Γκαῖτε ἀπ' αὐτὴ τὴ σκοπιά, σίγουρα θὰ μᾶς δώσει πολλὰ καινούργια στοιχεῖα σημαντικὰ καὶ θὰ καταπλήξει μὲ τὶς ἀναθεωρήσεις ποὺ θὰ μᾶς ἀναγκάσει νὰ κάμουμε γύρω ἀπ' τὸ Μεγάλο Γκαῖτε.

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΖΑΔΕΣ

★

Κώστα Χαρσούλη: «ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΟ ΔΙΑ», Ἔμμετρο δοκίμιο.

«Ἕνας διάλογος κάπου στὸ χωροχρόνο» ἢ «τὸ σήμερα στὸν καθρέφτη τοῦ χτὲς» εἶναι τὸ βιβλίο τοῦ Κώστα Χαρσούλη μὲ τὸν παραπάνω τίτλο. Ὁ ποιητής, ἀντὶ νὰ γράψει ἕνα ὀρθόδοξη δοκίμιο γιὰ νὰ ἐκφράσει τὴν ἀλήθεια πάνω στὴ σημερινὴ πραγματικότητα, γράφει ἕνα «ἔμμετρο δοκίμιο» «γιὰ νὰ σταθεῖ ὁ λόγος πιὸ ἐπιγραμματικὸς καὶ πιὸ ὑποβλητικὸς» ὅπως λέει ὁ ἴδιος. Καὶ πράγματι, τὸ πετυχαίνει.

Ὁ ποιητής, μέσ' ἀπὸ ἐννιὰ εἰκόνες, κατορθώνει νὰ μᾶς δώσει παραστατικὰ τὴν «ταραγμένη ἐποχή μας». Μᾶς μιλᾶ μὲ πρωτότυπο τρόπο γιὰ τὴν ἔλλειψη τῆς γνησιότητας τοῦ φυσικοῦ, γιὰ τὴν «κυριαρχία τοῦ χαμηλοῦ» γιὰ τὸ «φευγαλέο κάλλος», καί, γενικά, γιὰ τὸν «Ἴλιγγο» ποὺ παραμορφώνει τὰ πάντα: τὰ αἰσθήματα καὶ τὴ σκέψη τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου, ἀκόμα καὶ τὴν Τέχνη:

«Ἀλοίμονο στὶς μοῦσες μας, ἀλοίμονο στὶς τέχνες
γλυπτὸ μιὰ μάζα κοιλωτὴ γιὰ κόρη μοῦ τὴν εἶπαν.

Μᾶς δίνει ἀκόμα μὲ τοῦτες τὶς ὁμηρικὲς σὲ ὕφος εἰκόνες, τὴ νιότη καὶ τὰ γη-

ρατιὰ στὶς συγκρούσεις τους, τὰ δόγματα καὶ τὴν ἀλήθεια.

Ἡ τελευταία εἰκόνα τοῦ βιβλίου, εἶναι ἀφιερωμένη σὲ μιὰ καινούργια ἐντολή: «Σεβαστεῖτε ἀλλήλους». Ὁ Κώστας Χαρσούλης, πιστεύει πὼς θὰ φτάσουμε στὸ «ἀγαπᾶτε ἀλλήλους», πού 'ναι ἡ ὑπέρτατη ἐντολή, ἂν μάθουμε νὰ σεβόμαστε πρῶτα τὸν ἑαυτό μας, φυσικά, κ' ὕστερα, ὁ ἕνας τὸν ἄλλο. Καὶ καταλήγει:

Αὐτὰ νὰ κάνεις ἄνθρωπε ὀφείλεις στὴ ζωή σου
— κρατώντας τὴ χρυσὴ τομὴ σὰν ψυχικὴ πυξίδα —
στὸ νόημά της νὰ σταθεῖς καὶ ἄνθρωπος νὰ νιώθεις

Ἡ «ἀναφορὰ στὸ Δία» τοῦ Κώστα Χαρσούλη, εἶναι ἡ ἀναφορὰ τοῦ ἀληθινοῦ ποιητῆ, στὴν ἀνθρώπινη συνείδηση, ποὺ πιστεύει, ὅτι ἀκόμα ὑπάρχει.

★

Βάσως Ζεΐκου - Χαραλαμποπούλου: «Ο ΣΟΛΩΜΟΣ ΚΟΝΤΑ ΣΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟ», Δοκίμιο.

Ἡ ἀξιόλογη ποιήτρια Βάσω Ζέϊκου - Χαραλαμποπούλου, μᾶς δίνει μιὰ θαυμάσια ἀνάλυση τοῦ Σολωμικοῦ ἔργου πάνω σ' αὐτὸ ποὺ εἶναι περισσότερο ἀνθρώπινο σὲ σχέση μὲ τὴ σημερινὴ πραγματικότητα. Τὴ διαχρονικὴ ὑπόσταση τοῦ ἀνθρώπου σὰν ἄτομου, ἀλλὰ καὶ σὰν σύνολου, ὅπως αὐτὴ βγαίνει μέσ' ἀπ' τὸ Σολωμικὸ ἔργο, σ' ὅλες τὶς ἐκφάνσεις τῆς ζωῆς. Στιγματίζοντας κοινὰ σημεῖα ἐπαφῆς, τοῦ παρόντος μὲ τὸ παρελθόν, μὲ συνισταμένη πάντα ἕνα σύγχρονο Σολωμό, σὲ ὅ,τι ἀφορᾶ τὶς ἀνθρώπινες σχέσεις καὶ τὴ διεθνὴ διπλωματία, μᾶς λέει: Συγκρίνοντας τὸ τότε μὲ τὸ τώρα, βλέπουμε ἀναλλοίωτη τὴ στάση τῶν ἰσχυρῶν μέσα στὸ χρόνο. Κρυφίνοιες καὶ παζαρέματα καταγράφονται καὶ ποικίλες ἀντιδράσεις ἀπὸ τὸν ὑπολογισμὸ μέχρι τὴν ἀντιζηλία κι ἀπὸ τὴν ἐχθρότητα μέχρι τὴν προδοσία».

Ἡ Βάσω Ζέϊκου - Χαραλαμποπούλου μὲ τὴ μελέτη της αὐτή, γιὰ τὸ Σολωμό, μᾶς δίνει αὐτὸ ποὺ κάνει τὸ μεγάλο ποιητὴ μέσ' ἀπ' τὸ παρελθόν του, πάντα σημερινό, πάντα ζωντανὸ ἀνάμεσά μας, πάντα ἀνθρώπινο.

★

Δημοσθένη Ζαδέ: «ΑΡΙΣΤΟΣ ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΣ», Μελέτη.

Ὁ Ἄριστος Σταθόπουλος, ποιητὴς καὶ πεζογράφος, μὲ ὕφος λιτό, μὲ φράση συχνὰ ἐπιγραμματική, μὲ πυκνότητα στοχασμοῦ κι ἀνθρωπιστικὰ μηνύματα, μᾶς ἄφησε ἔργο κλασσικό.

Μέρος αὐτοῦ τοῦ ἔργου ποὺ ἔχει ἐκδοθεῖ, ἀπασχολεῖ ἐδῶ, τὸν ἀξιόλογο κριτικό, Δημοσθένη Ζαδέ. Μ' ὅλο ποὺ παραδέχεται ὁ συγγραφέας πώς, λίγα εἶναι αὐτὰ ποὺ μπόρεσε νὰ πεῖ γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Σταθόπουλου, μιὰ καὶ τὸ μεγαλύτερο μέρος του παραμένει ἀκόμα ἀνέκδοτο, μᾶς δίνει ὡστόσο, πλατιὰ καὶ σὲ βάθος, πλούσια στοιχεῖα τόσο ἀπ' τὴ ζωὴ ὅσο κι' ἀπ' τὸ ἔργο τοῦ ἐξοχου ποιητῆ καὶ πεζογράφου τῆς Τριφυλλίας. Ὁ Δημοσθένης Ζαδές, κάνοντας πετυχημένες ἀναλύσεις τῶν διηγημάτων τοῦ Σταθόπουλου, βρίσκει κοινὰ σημεῖα ἐπαφῆς ἀνάμεσα σ' αὐτὸν καὶ στὸν Ἀλέξανδρο Παπαδιαμάντη, ἀπ' τὸ γεγονὸς ὅτι καὶ οἱ δυό, διακατέχονταν ἀπὸ βαθὺ θρησκευτικὸ συναίσθημα. Τὸ συναίσθημα αὐτὸ στὸν Ἄριστο Σταθόπουλου, ἀξιοποιήθηκε μὲ τρόπο τέτοιο ποὺ βοηθᾶ τὸν ἄνθρωπο νὰ βρίσκει θετικὰ τὸ δρόμο του μέσα στὴν πολυδαίδαλη ἐποχή μας.

Ὁ Δημοσθένης Ζαδές, παρουσιάζοντας τὸ ἔργο καὶ τὴ ζωὴ ἑνὸς ἀξιόλογου ἐργάτη τῆς πνευματικῆς ἐπαρχίας, ἀποδείχνει κοντὰ σ' ὅλα τ' ἄλλα, ὅτι ἡ γνησιότητα τῆς τέχνης, ὑπάρχει περισσότερο, ἐκεῖ, ποὺ ὑπάρχει καὶ ἡ γνησιότητα τῆς ἀνθρωπιᾶς.

★

Λώρου Φαντάζη: «ΩΔΗ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ», Ἐπικολυρικὴ σύνθεση.

Ὁ Λῶρος Φαντάζης, μὲ τὴν «Ὠδὴ στὴν Κύπρο» ποὺ προλογίζει ὁ Ἀπόστολος Ζορμπᾶς, μᾶς δίνει σ' ὁλοζώντανες ποιητικὲς εἰκόνες, τὴν ἱστορία τοῦ νησιοῦ τῆς Ἀφροδί-

της, ἀπὸ πολὺ παλιὰ μέχρι σήμερα.

Ἡ «ὠδὴ στὴν Κύπρο», γράφει ὁ Ἀπόστολος Ζορμπᾶς, «σύνθεση μακρόπνοη, ἱστορία δοσμένη ποιητικὰ μὲ πηγαία ἔμπνευση, πλούσιες εἰκόνες κι ἄψογη τεχνικὴ τοῦ στίχου ξεχειλίζει ἀπὸ ἀλήθεια, ἀνθρωπιὰ κ' αἰσθαντικότητα».

Πράγματι, ὁ ποιητής, περνώντας μέσα ἀπὸ καταστάσεις συγκλονιστικὲς γιὰ τὸ νησὶ κ' ὑμνώντας τὸν ἠρωϊσμό του, καταλήγει στὴν εἰκόνα τοῦ σήμερα, γιὰ νὰ μᾶς δώσει τὸ στοιχεῖο τῆς τραγικότητας ἀλλὰ καὶ τῆς ἐλπίδας:

«Χέρσα τὰ ἐδάφη ποὺ ἔμειναν στὸν
(Τοῦρκο, σὰν λημέρια
προσμένουνε τὴ γνώριμη τὴν ὄψη νὰ
(φανεῖ
νὰ σκύψουν πάλι ἀπάνω τους πολύπει-
(ρα τὰ χέρια
ν' ἀκούσουνε στὸν ὕπνο τους τὴ σίγου-
(ρη φωνή».

Σίγουρη κ' ἡ φωνὴ τοῦ ποιητῆ, σμίγει μ' ἐκείνη τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

★

Νίκου Βαζᾶ: «ΟΙ ΓΙΟΙ ΤΟΥ ΗΛΙΟΥ», Διηγήματα.

Μὲ λεπτὴ ψυχολογικὴ παρατήρηση, μὲ παραστατικότητα ὕφους καὶ πρωτοτυπία, ὁ Νίκος Βαζᾶς, βαθαίνει τὴν τομή του στοὺς παρακολουθεῖ τὶς δυνατὲς συγκρούσεις, ὅπου ἡ τιμωρία συνυπάρχει στὸ ἔγκλημα ὄχι μὲ τὴ μορφὴ τύψεων ὅπως στὸ Δοστογιέφσκυ, ἀλλὰ μὲ τὴ μορφὴ τοῦ φόβου. Ὁ φόβος, ἐδῶ, ἀναπληρώνει τὶς ἀνύπαρκτες τύψεις κι ὁδηγεῖ στὸ ἴδιο ἀποτέλεσμα ποὺ θὰ ὁδηγοῦσαν κι αὐτές.

Ἄλλα στοιχεῖα, στὸ ἔργο αὐτὸ τοῦ Νίκου Βαζᾶ, ὁ φιλοσοφικὸς στοχασμός, τὸ πάθος γιὰ τὴν εἰρήνη τοῦ κόσμου καὶ τὸ μίσος γιὰ πόλεμο, τὸ ἀγωνιστικὸ μένος, τὰ ποικίλα μηνύματα τῆς ἀνθρωπιᾶς.

Ὁ συγγραφέας, ἐπισημαίνει τὸ κακό, στὴ μισαλλοδοξία, στὴ διαστροφή, στὸ μεγάλο

Ὁ ἀναγνώστης, μὲ ἀσίγαστο ἐνδιαφέρον, ἀνθρώπινους χαρακτῆρες ποὺ συνθέτουν τὴν ὡραία συλλογὴ διηγημάτων, μὲ τὸν τίτλο: «Οἱ γιοὶ τοῦ ἥλιου».

κίνδυνο τοῦ ἀφανισμοῦ ἀπ' τὸν ἀνθρώπινο παραλογισμό, καί, μᾶς στέλνει τὸ σῆμα του, μὲ τὰ λόγια ἐκεῖνα ποὺ ὑπάρχουν στὴν τελευταία φράση τοῦ τελευταίου διηγήματός του:

«Περιμένω νὰ μοῦ πεῖτε ἂν λάβατε τὸ σῆμα μου ποὺ μὲ ἀκρίβεια σᾶς ἔδοσα».

Ἀπαντοῦμε, ναί, γιατὶ τὸ σῆμα αὐτό, ἔχει ὅλη τὴν ἐμβέλεια τῆς ἀνθρώπινης καρδιᾶς.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΡΑΒΙΔΑΣ

ΤΕΧΝΟΚΡΙΤΙΚΑ

Η ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΚΩΣΤΑ Μ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Ἀπὸ τὶς 20 Μαρτίου ὡς τὶς 5 Ἀπριλίου ἔγινε στὴν πόλη μας (αἴθουσα τῆς Στέγης Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν, Βασιλ. Γεωργίου Β΄, 21) μιὰ ἔκθεση ζωγραφικῆς καὶ γλυπτικῆς τοῦ Κώστα Μ. Οἰκονόμου, ποὺ ἀποτέλεσε ἕνα πραγματικὸ καλλιτεχνικὸ γεγονός. Γιατί, ἀπ' τὴν ὑψηλότατη ποιοτικὴ στάθμη, τὴν γνήσια καλλιτεχνικὴ ἀξία, τὴν πνευματικὴ καὶ τὴν μουσικὴ ἐσωτερικὴ ὑπόσταση, ποὺ ἔχουν οἱ πίνακες τοῦ Κ. Οἰκονόμου, ἡ ἐπαφὴ τοῦ κοινοῦ μὲ τὰ ἔργα πραγματοποιοῦνται σ' ἕνα ποιητικὸ ἐπίπεδο, ὅπου ἀνοίγονται ἐντελῶς νέες ἀνυποψίαστες διαστάσεις. Ἔτσι, ἀκόμα καὶ γιὰ τὸν ἀμύητο, γιὰ τὸ κοινὸ ποὺ προσπαθεῖ νὰ βρεῖ ἕναν δρόμο ἐπικοινωνίας μὲ τὴν τέχνη, καθὼς καὶ γιὰ κεῖνον ποὺ ἀναζητεῖ τὴν ὁμορφιὰ καὶ τὴν ἀλήθεια πέρ' ἀπ' τὶς στατικὲς εἰκόνες, ἐκεῖ ὅπου ἡ ἀνθρώπινη αἴσθηση πιάνει ἕνα φῶς ποὺ δὲν φαίνεται, ἡ ἔκθεση τούτη πρόσφερε μιὰ σπάνια συνομιλία κι' ἔδωσε μιὰ γέφυρα γιὰ συνάντηση. Γι' αὐτό, πιστεύουμε πώς, κοντὰ στ' ἄλλα, εἶταν μαζὶ καὶ μιὰ εὐκαιρία, γιὰ ὅλους ποὺ ἀγαποῦν τὴν ἀληθινὴ τέχνη καὶ ποὺ θέλουν νὰ ἀγοράσουν ἔργα μὲ ἀναντίρρητη ἀξία, βάζοντας ἔτσι μέσα στὸ σπίτι ἢ στὸ γραφεῖο τους ἕναν ἀπ' αὐτοὺς τοὺς πίνακες. Καὶ στὰ Γιάννινα, ἂν λάβουμε ὑπ' ὄψει μας

τὶς ἀγορὲς ποὺ γίνονται, σὲ πάρα πολλὲς ἐκθέσεις, ποὺ δὲν προσφέρουν μάλιστα τέτοιες ἐγγυήσεις ἢ πού, καμμιὰ φορά, θὰ μποροῦσαν νὰ χαρακτηριστοῦν ἔργα γιὰ ἐντυπώσεις καὶ γιὰ εὔκολη ἀγορά, θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχε στηριχτεῖ, μάλιστα καὶ οἰκονομικά, ἡ ἔκθεση τούτη.

Ὁ Κώστας Ματθ. Οἰκονόμου, εἶναι ἕνας ἀσκητικὸς ποιητής, ποὺ ἔχει τὴν δύναμη νὰ κινεῖται, χωρὶς καμμιὰ παραχώρηση, πάνω στὰ ἀκραῖα ὅρια μιᾶς μουσικοχρωματικῆς λιτότητας, δίνοντας τὴν ἀθέατη ἔκταση καὶ τὴν ὁρατὴ ἀντανάκλαση ἀπ να βάθος ἀπροσδιόριστο. Ἔτσι, σ' ἕναν χῶρο ἀπαλλαγμένον ἀπ' τὶς ἐντυπώσεις καὶ τὴν λογικὴ ἀναπαράσταση, ὀργανώνει τὴν εὐαισθησία του καὶ τὴν πνευματική της μεταστοιχείωση στὴν ἐλλειπτικὴ μορφὴ μὲ τὴν νύξη τῆς γραμμῆς πάνω σὲ μιὰ κλίμακα μουσικῆς ὀπτικῆς κίνησης, γιὰ νὰ δώσει μιὰν ἄλλη αἴσθηση, πιὸ δυνατὴ καὶ πιὸ κοντινή, ἀπ' αὐτὴν ποὺ ἔχουν τὰ πράγματα στὴν κοινή τους διάσταση. Ἀντιμετωπίζει πάντα τὸν κόσμο ἀπ' τὴν ἀπόσταση τοῦ γλύπτη, μὲ τὴν κίνηση τῆς γραμμῆς καὶ τὴν πλαστικὴ ἔκφραση τοῦ σχήματος καὶ προσφέρει, μέσ' ἀπὸ μιὰν ἁρμονικὴ χάραξη πειθαρχημένης φαντασίας, τὴν ὑπαρξιακὴ κατάφαση, τὸ πραγματικὸ ὄνειρο καὶ τὴν ρευστότητα μιᾶς ἀτμόσφαιρας γόνιμης λυρικῆς περιήγησης ἑνὸς μοναχοῦ ποιητῆ καὶ φιλοσόφου. Γι' αὐτό, τὰ χρώματα τοῦ Κ. Οἰκονόμου, δὲν ἔχουν κανένα ὑλικὸ βάρος, δὲν μένουν ποτὲ σκηνικὰ καὶ δὲν χάνουν τὴν ἔντονη ὑποβολὴ ἀπόνα δραματικὸ στοιχεῖο ἢ ἀπὸ κάποια ρωγμὴ φωτεινῆς προοπτικῆς. Ἀντίθετα, εἶναι σχεδὸν σύμφυτα μὲ τὴν μουσικὴ πνοή, κρατημένα σὲ μιὰν αὐστηρὴ τάξη συστοιχίας μὲ τὴν κίνηση, πράγμα ποὺ φαίνεται ἀκόμα πιὸ καθαρὰ καὶ σ' ἐκεῖνα τὰ ἔξοχα σχέδια ἀπὸ κάρβουνο, ὅπου κυριαρχεῖ ὁ ποιητὴς καὶ γλύπτης μ' ἕναν μοναδικὸν ἴσως ἀνθρώπινον τόνο. Ἀκόμα, ὅπου οἱ ὑπομνήσεις γίνονται πιὸ οἰκεῖες καὶ κρατοῦν τὴν ἀνάμνηση ἀπ' τὴν φυσιογνωμία καὶ τὶς ἀναπολήσεις ἑνὸς τοπίου δικοῦ μας, ἡ ἀξία τοῦ Κώστα Οἰκονόμου, ὡς καλλιτέχνη, εἶναι φανερὴ γιὰ ὅλους γενικά.

ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΟΥ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ κ. ΑΓΓΕΛΟΥ ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ

πρὸς τὴ γενικὴ συνέλευση τῶν μετόχων οτὶς 25-5-79

Ἡ πιστωτικὴ πολιτικὴ καὶ δραστηριότητα τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, μὲ τὴ συντονισμένη συμβολὴ τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ τοῦ διεθνοῦς δικτύου της καὶ τὸ συμπληρωματικὰ ἔργα τῶν συγγενῶν της ὀργανισμῶν στὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ ἐξωτερικό, ἦταν καὶ τὸ 1978 ἀπόλυτα προσαρμοσμένη στὶς βραχυχρόνιες ἀνάγκες καὶ τὶς μακροπρόθεσμες ἐπιδιώξεις τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας.

Συγκεντρώνοντας πιστωτικὰ μέσα ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸ καὶ τὸ ἐξωτερικὸ καὶ μέσα στὰ πλαίσια πάντοτε τῶν πιστωτικῶν κανόνων ποὺ καθορίζουν οἱ νομισματικὲς ἀρχές, ἡ Τράπεζα μερίμνησε ἰδιαίτερα:

— γιὰ τὴν ἐνίσχυση τῶν παραγωγικῶν ἐπενδύσεων, τῆς παραγωγῆς καὶ τῶν ἐξαγωγῶν,

— γιὰ τὴν ὑποβοήθηση ἐπιχειρήσεων νὰ ἐκσυγχρονίσουν τὸ μέγεθος, τὴ συγκρότηση καὶ τὴν ἀνταγωνιστική τους ἱκανότητα,

— γιὰ τὴν κάλυψη πιστωτικῶν ἀναγκῶν μικρομεσαίων ἐπιχειρήσεων καὶ ἰδίως τῶν ἀκριτικῶν περιοχῶν.

Παράλληλα διοχέτευσε μὲ διάφορες μορφὲς σημαντικὰ ποσὰ στὸ δημόσιο τομέα γιὰ τὴν ἱκανοποίηση τῶν ἀναγκῶν του.

Εἰδικότερα, τὸ 1978 οἱ καταθέσεις ἐσωτερικοῦ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης αὐξήθηκαν κατὰ 62 δισεκατ. δραχμὲς γιὰ νὰ διαμορφωθοῦν στὸ ἐπίπεδο τῶν 200 δισεκατομμυρίων, ἐνῶ οἱ χορηγήσεις ποὺ αὐξήθηκαν κατὰ 35 δισεκ. ἔφθασαν στὸ ὕψος τῶν 200 δισεκατομμυρίων δραχμῶν. Τὰ κέρδη χρήσεως τοῦ 1978 ἦσαν 1833 ἑκατ. δραχμές.

Ἡ ἄνετη ἄσκηση τοῦ πιστοδοτικοῦ ἔργου τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης καὶ ἡ ἀποτελεσματικὴ ἐξυπηρέτηση τῆς πολυάριθμης καὶ αὐξανόμενης πελατείας της συνδέονται στενὰ μὲ τὸν ἀδιάκοπο καὶ συστηματικό, ὀργανωτικὸ καὶ λειτουργικό, ἐκσυγχρονισμό της. Ἀποφασιστικὸ ρόλο στὴν περίπτωση αὐτὴ διαδραματίζει ἡ ἐπέκταση καὶ ἡ πλήρης ἀξιοποίηση τοῦ ἠλεκτρονικοῦ της ἐξοπλισμοῦ μὲ παράλληλη καὶ συνεχὴ ἐπιμόρφωση τοῦ προσωπικοῦ της. Χωρὶς ὑπερβολὴ μπορεῖ νὰ ὑποστηριχτεῖ ὅτι ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα, στὸν τομέα αὐτὸ βρίσκεται κιόλας στὸ ἴδιο περίπου ἐπίπεδο μὲ τὰ μεγάλα εὐρωπαϊκὰ πιστωτικὰ ἱδρύματα.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς δραστηριότητες ποὺ ἀναπτύσσει ἡ Τράπεζα στὸν πιστοδοτικὸ τομέα γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση τῆς ἀνατπυξιακῆς διαδικασίας, πρέπει νὰ ἀναφερθεῖ καὶ ἡ δράση της γιὰ τὴν εὐρύτερη ἐνίσχυση τῆς παραγωγικῆς δομῆς καὶ ἀνταγωνιστικῆς ἱκανότητας τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας. Τὰ ποικίλα μέτρα ποὺ παίρνει, στὰ πλαίσια τῶν ἁρμοδιοτήτων της, γιὰ τὴν τόνωση τῆς περιφρειακῆς ἀναπτύξεως καὶ ἰδιαίτερα τῶν ἀκριτικῶν περιοχῶν καὶ κυρίως ἡ Διοικητικὴ ἀποκέντρωση καὶ ἡ δημιουργικὴ συνεργασία της μὲ ἁρμόδιους κρατικοὺς φορεῖς γιὰ τὴν ἄμεση καὶ ἱκανοποιητικὴ ἐπίλυση προβλημάτων τῆς περιφέρειας, ἀποτελοῦν ἕναν πολὺ σημαντικὸ κύκλο δράσεώς της.

Πρέπει ἐπίσης ὅμως νὰ τονιστεῖ καὶ ἡ συμμετοχή της στὰ μετοχικὰ κεφάλαια ἐπιχειρήσεων ζωτικῆς κοινωνικο - οἰκονομικῆς σημασίας γιὰ τὴ Χώρα, ποὺ προβαίνουν σὲ ἐκσυγχρονισμό, βελτίωση ἢ ἐπέκταση τοῦ παραγωγικοῦ τους δυναμικοῦ. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι κατὰ τὴν τελευταία τετραετία διέθεσε γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ πάνω ἀπὸ 2 δισεκατ. δραχμές. Ἡ σχετικὴ προσπάθεια τῆς Τραπέζης θὰ διευκολυνθεῖ καὶ ἀπὸ τὴν ἀποφασισθεῖσα αὔξηση τοῦ μετοχικοῦ της κεφαλαίου κατὰ 7 διεσεκατ. δραχμὲς ἀπὸ τὴν ὁποία θὰ προκύψει ἐπίσης βελτίωση στὴ σχέση ἰδίων κεφαλαίων καὶ ὑποχρεώσεών της, γεγονὸς ποὺ ἐνισχύει τὸ κύρος της στὸ ἐσωτερικὸ καὶ διεθνῶς, ἐνῶ συγχρόνως διευκολύνει τὴν πιὸ ἀποτελεσματικὴ συμβολή της στὴν ἀνάπτυξη τῆς οἰκονο-

μίας.

Αὐτὸ εἶναι ἰδιαίτερα σημαντικὸ τώρα ποὺ ἡ ἔνταξη τῆς Ἑλλάδος στὴν Κοινὴ Ἀγορὰ καὶ οἱ εὐρύτερες διεθνεῖς οἰκονομικές της διασυνδέσεις δημιουργοῦν νέες προοπτικὲς γιὰ περαιτέρω ταχεία οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ πρόοδο.

Γιὰ νὰ ἀξιοποιηθοῦν πιὸ σωστὰ οἱ δυνατότητες ποὺ ὑπάρχουν πρέπει νὰ ἐπιδιωχθεῖ γρήγορη καὶ εὐρεία ἐκμετάλλευση τῶν ἐγχωρίων πλουτοπαραγωγικῶν πόρων, κυρίως μάλιστα τοῦ βωξίτη καὶ τοῦ μεταλλευτικοῦ πλούτου τῆς χώρας. Πρωτίστως ὅμως ἐπιβάλλεται ἡ ἀνακοπὴ τῶν ἀνατιμητικῶν τάσεων καὶ ἡ ἐνθάρρυνση τῶν παραγωγικῶν ἐπενδύσεων, στόχοι ἄλλωστε ποὺ ἐπιδιώκονται διεθνῶς. Μεγάλη σημασία ἔχει ἡ προσπάθεια συγκρατήσεως τοῦ δημοσίου ἐλλείμαμτος. Σ' αὐτὸ μποροῦν νὰ συμβάλλουν σημαντικά, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, καὶ ἡ ἀναμόρφωση τῆς φορολογικῆς πολιτικῆς ποὺ νὰ περιλαμβάνει τὴν εἰσαγωγὴ τοῦ φόρου προστιθεμένης ἀξίας, ὅπως ἐπίσης ἡ ἐξυγίανση ἀπὸ ἄποψη ὀργανωτικὴ - λειτουργικὴ καὶ ἀπὸ ἄποψη τιμολογιακῆς πολιτικῆς τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων ποὺ παρουσιάζουν σοβαρὰ ἐλλείμματα.

Τὸ τραπεζικὸ σύστημα ἔχει ἐπωμιστεῖ ἕνα μεγάλο μέρος τῆς εὐθύνης γιὰ τὴν διόρθωση ἀδυναμιῶν καὶ τὴν προώθηση τῆς οἰκονομικῆς προόδου. Παρόλο ὅμως ποὺ ὁ τομέας θεωρεῖται γενικὰ σὰν ἕνας ἀπὸ τοὺς πιὸ προηγμένους καὶ ἀποτελεσματικοὺς τῆς οἰκονομίας, πρέπει νὰ προχωρήσει σὲ πιὸ οὐσιαστικὸ ἐκσυγχρονισμὸ τῶν θεσμῶν ποὺ τὸν διέπουν. Ἰδιαίτερη σημασία ἔχει ἡ φιλελευθεροποίηση καὶ ἀπλούστευση τοῦ συστήματος πιστωτικῶν ἐλέγχων ποὺ θὰ ὁδηγήσει τὶς τράπεζες σὲ μιὰ ἐντονότερη προσπάθεια αὐξήσεως τῆς ἀνταγωνιστικῆς τους ἱκανότητας.

Ἡ φιλελευθεροποίηση αὐτὴ εἶναι ὅμως ἀπαραίτητο νὰ συνδυαστεῖ μὲ ἀναμόρφωση τῶν θεσμῶν ἐκείνων ποὺ ἐπηρεάζουν τὴν κατανομὴ ὑποχρεώσεων καὶ πλεονεκτημάτων μεταξὺ τῶν διαφόρων πιστοδοτικῶν φορέων. Στόχος τῆς ὅλης προσπάθειας πρέπει νὰ εἶναι ἡ οὐσιαστικὴ βελτίωση τῆς ἀνταγωνιστικῆς ἱκανότητας τῶν ἑλληνικῶν ἐμπορικῶν τραπεζῶν ὥστε νὰ ἀντεπεξέλθουν στὶς συνθῆκες τῆς διευρυνόμενης τραπεζικῆς ἀγορᾶς ποὺ συνεπάγεται ἡ ἔνταξή μας στὴν ΕΟΚ. Στὸ χῶρο μάλιστα αὐτό, ὅπως εἶναι γνωστό, ἐπικρατεῖ μία τάση συγκεντρώσεως τῶν πιστωτικῶν φορέων καὶ δημιουργίας σχημάτων πολὺ στενῆς τραπεζικῆς συνεργασίας σὲ ποικίλους παραδοσιακοὺς καὶ νέους τομεῖς δράσεως.

Παράλληλα, εἶναι σκόπιμο νὰ ἀντιμετωπιστεῖ ἡ σύσταση ἀπὸ τὸ κράτος μὲ τὴ συμπαράσταση τῶν ἐμπορικῶν τραπεζῶν εἰδικοῦ φορέα γιὰ τὴν ἐνίσχυση τῶν προβληματικῶν ἐπιχειρήσεων μεγάλης κοινωνικο - οἰκονομικῆς σπουδαιότητας, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς ἐνδέχεται νὰ αὐξηθεῖ μὲ τὴν ἔνταξη.

Ἡ πορεία τῆς οἰκονομίας καὶ τοῦ Ἔθνους γενικότερα βρίσκεται στὴν ἀρχὴ μιᾶς πολὺ ἀποφασιστικῆς καμπῆς. Ἡ ὑπογραφὴ τῆς συμφωνίας τῆς ἐντάξεως εἶναι μιὰ ἐξαιρετικὴ εὐκαιρία γιὰ πρόοδο καὶ εὐημερία. Ἂν ὅλοι ἀνταποκριθοῦν μὲ συστηματικότητα, ἡ ἐπιτυχία εἶναι βέβαιη.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ
ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΣ ΤΗΣ ΕΤΒΑ Α.Ε. (1975 - 1978)
ΕΓΚΡΙΣΕΙΣ ΑΝΑ ΚΛΑΔΟ

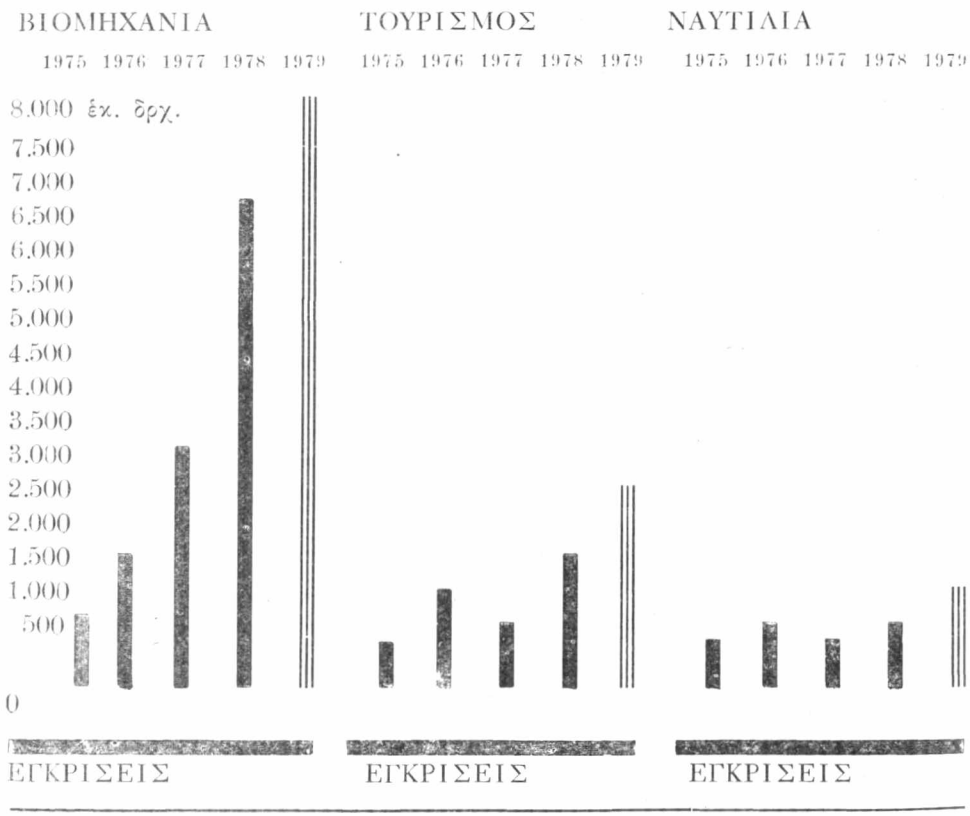

ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΕΤΒΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΟΥ κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ν. ΣΠΕΝΤΣΑ ΣΤΗ ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΤΗΣ 21.6.1979

● Ικανοποιητικὰ ὑπῆρξαν τὸ 1978 τὰ ἐπιτεύγματα τῆς ΕΤΒΑ στὸν τομέα τῶν δανειοδοτήσεων. Οἱ ἐγκρίσεις νέων δανείων ἔφθασαν τὰ 8.972 ἑκ. δρχ. ἔναντι 4.809 ἑκ. δρχ. τοῦ 1977, δηλ. σημειώθηκε αὔξηση κατὰ 87%. Οἱ συνάψεις δανείων σημείωσαν ἀκόμα μεγαλύτερη αὔξηση, ἀπὸ 2.780 ἑκατ. δρχ. τὸ

1977 σὲ 6.107 ἑκατ. δρχ. τὸ 1978, δηλ. κατὰ ποσοτοὺ 119%. Κατὰ τὸ 1978 ἡ ΕΤΒΑ μὲ τὶς δανειοδοτήσεις εὐνόησε πρωτοβουλίες ποὺ συμβάλλουν στὴν ἰσόρροπη ἀνάπτυξη ὅλων τῶν περιοχῶν τῆς χώρας καὶ στὴν ἀποκέντρωση τοῦ παραγωγικοῦ δυναμικοῦ τῆς βιομηχανίας.

● Κατὰ τὸ 1978 στὸν ἀναπτυξιακὸ τομέα οἱ προσπάθειες τῆς ΕΤΒΑ συγκεντρώθηκαν στὴν προώθηση τῆς ἐκτελέσεως τῶν μεγάλων ἀναπτυξιακῶν ἔργων ποὺ τῆς ἀνατέθηκαν ἀπὸ τὴν κυβέρνηση ἢ στηρίχθηκαν σὲ δικές της μελέτες, στὴν ἐκπόνηση σειρᾶς μελετῶν ὥστε νὰ ὑποβοηθηθεῖ ἡ ἀνάληψη ἐπενδυτικῶν πρωτοβουλιῶν ἀπὸ τοὺς ἐπιχειρηματίες καί, τέλος, σὲ συμμετοχικὴ δραστηριότητα ποὺ ἐκδηλώθηκε εἰδικότερα μὲ συμμετοχὲς σὲ Ἑταιρεῖες φορεῖς συγκεκριμένων εἰδικῶν ἀναπτυξιακῶν προγραμμάτων.

● Στὸν τομέα τῆς ὑποδομῆς, ὅπου ἡ Τράπεζα εἶναι τώρα ὁ ἀποκλειστικὸς φορέας ἱδρύσεως βιομηχανικῶν περιοχῶν σὲ 29 πόλεις, ἀντὶ τῶν ἕξη ποὺ ἀρχικὰ εἶχαν προβλεφθεῖ, τὸ ἔργο της συνεχίστηκε ἐντατικότατα. Ὁ μέσος ὅρος τῶν δαπανῶν τῆς διετίας 1977 - 78 ἔφτασε σὲ 600 ἑκατ. δρχ., ποσὸ ἑξαπλάσιο ἀπὸ τὸν μέσο ὅρο τῆς περιόδου 1968 - 76 (100 ἑκατ. δρχ.). Χαρακτηριστικὸ εἶναι ὅτι στὸ σύνολο τῶν δαπανῶν γιὰ τὴν ὀργάνωση τῶν βιομηχανικῶν περιοχῶν, ποὺ ἔφτασε στὴ δεκαετία 1968 - 78 ἀντιστοιχεῖ, 2,1 δὶς δρχ. στὴ διετία 1977 - 78 ἀντιστοιχεῖ ποσὸ 1.196 ἑκατ. δρχ. δηλαδὴ τὸ 56% τοῦ συνόλου τῆς ὅλης περιόδου.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν βιομηχανιῶν ποὺ ἔχουν ἐγκατασταθεῖ στὶς περιοχές, ἀπὸ 42 ποὺ ἦταν τὸ 1976, ἔφθασε σὲ 48 στὸ τέλος τοῦ 1978, ὁ δὲ μέσος ρυθμὸς διαθέσεως γηπέδων τετραπλασιάστηκε κατὰ τὴν περίοδο 1977 - 78 ἔναντι τῆς περιόδου 1969 - 76.

● Κατὰ τὴν τελευταία διετία τέθηκαν οἱ βάσεις τῆς συνεργασίας μὲ μεγάλα τραπεζικὰ ἱδρύματα τῆς ἀλλοδαπῆς γιὰ τὸν πορισμὸ κεφαλαίων μὲ ἱκανοποιητικοὺς διεθνῶς ὅρους.

Συγκεκριμένα, ἀπὸ διάφορες πηγὲς τοῦ ἐξωτερικοῦ τὸ 1977 εἶχαν ἐξασφαλισθεῖ κεφάλαια 12 ἑκατ. δολ. Κατὰ τὸ 1978 καὶ μέχρι σήμερα ἐξασφαλίσθηκαν δάνεια ὕψους 68 ἑκατ. δολλαρίων.

Ἐξ ἄλλου, μέσα στὸ 1978 ὁλοκληρώθηκαν οἱ διαδικασίες γιὰ τὴν χρηματοδότησή μας ἀπὸ τὴν Εὐρωπαϊκὴ Τράπεζα Ἐπενδύσεων καὶ τὴν ἐπομένη τῆς ὑπογραφῆς τῆς ἱστορικῆς συμφωνίας γιὰ τὴν ἔνταξη τῆς χώρας στὴν Ε.Ο.Κ. ὑπεγράφη ἡ συναφὴς σύμβαση χρηματοδοτήσεως γιὰ 20 ἑκατομ. δολλ. περίπου.

● Γιὰ τὸ 1979 τονίζεται ἡ σημασία τῆς αὐξήσεως τοῦ μετοχικοῦ κεφαλαίου τῆς Τραπέζης κατὰ δρχ. 5 δίς. Ἡ ἔγκριση τῆς Νομισματικῆς Ἐπιτροπῆς γι' αὐτὴ τὴν αὔξηση ἀποδεικνύει τὴν ἐμπιστοσύνη τῆς Κυβερνήσεως πρὸς τὴν ΕΤΒΑ καὶ ἀποτελεῖ σταθμὸ γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ ἱδρύματος, ἀφοῦ γιὰ πρώτη φορὰ τὸ Κράτος ἀποφασίζει νὰ ἐνισχύσει τὸ μετοχικὸ κεφάλαιο τῆς Τραπέζης μὲ χρῆμα ἀπὸ τὸν κρατικὸ προϋπολογισμὸ γιὰ νὰ διευρύνει περισσότερο τὸ ἀναπτυξιακό της ἔργο.

ΕΤΒΑ

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ 18 - ΑΘΗΝΑΙ 135 - ΤΗΛ. 32.37.981, 31.37.381
ΤΕΛΕΞ 215.203 DIBA GR. ΤΗΛΕΓΡ. ΔΙΕΥΘ. BIANABANK
ΣΤΙΣ ΝΕΕΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΠΟΥ ΑΝΟΙΓΟΝΤΑΙ
ΜΕ ΤΗΝ ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΗΝ Ε.Ο.Κ.
Η ΕΤΒΑ ΣΥΜΠΑΡΑΣΤΕΚΕΤΑΙ ΔΥΝΑΜΙΚΑ

"Η ΕΘΝΙΚΗ,,

Ἡ πρώτη καὶ μεγαλύτερη Ἑλληνικὴ Ἀσφαλιστικὴ Ἑταιρία, ἱδρυθεῖσα τὸ 1891,

μὲ καταβεβλημένον κεφάλαιον Δρχ. 345.600.000.

μὲ ἀποθεματικὰ Δρχ. 1.300.400.000

μὲ ἐπενδύσεις σὲ ἀκίνητα καὶ χρεώγραφα Δρχ. 4.515.000.000

μὲ 160.000 πελάτες σὲ ὅλους τοὺς Κλάδους Ἀσφαλίσεως,

μὲ πλῆρες δίκτυον 269 Ὑποκαταστημάτων καὶ Πρακτορείων σ' ὅλες τὶς πόλεις τῆς Ἑλλάδος,

ἀσφαλίζει κάθε κίνδυνον καὶ προσφέρει πλήρη κάλυψη.

"Η ΕΘΝΙΚΗ,,

σημαίνει σιγουριὰ

Διεύθυνσις : Καραγεώργη Σερβίας 8, Ἀθῆναι (Τ.Τ. 125)

προϊοντα ποιοτητας
με το προβαδισμα
στην υπεροχη

ΜΗΛΟ

ΣΟΚΟΛΑΤΕΣ - ΚΑΚΑΟ - ΚΑΡΑΜΕΛΛΕΣ

Εκδόσεις τοῦ Μορφωτικοῦ Ἱδρύματος τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης

Botsford & Robinson, *Αρχαία Ελληνική Ιστορία*
Μετ. Σωτήριος Ε. Τσιτσώνης
(17 × 24), σσ. xvi + 658 — Δρχ. [illegible]

Gustave Glotz, *Η ελληνική πόλις*
Μετ. Άγνη Σακελλαρίου
(14 × 21), σσ. 491 — Δρχ. 400

Βάσου Καραγιωργη, *Αρχαία Κύπρος [illegible]*
Νεολιθική εποχή ως το τέλος της Ρωμαϊκή[illegible]
(17 × 24), σσ. [illegible] εικ. εγχρ. 21 Α/Μ 250 — Δρχ. 250

Elpidio Mioni, *Εισαγωγή στην Ελληνική Παλαιογραφία*
Μετ. Νικόλαος Μ. [illegible]
(17 × 24), σσ. 204 + [illegible] — Δρχ. 350

K.J. Dover, *Η Κωμωδία του Αριστοφάνη*
Μετ. Φάνης Ι. Κακριδής
(14 × 21), σσ. 34[illegible] — Δρχ. 300

Werner Jaeger, *Δημοσθένης. Διαμόρφωση και εξέλιξη της πολιτικής του*
Μετ. Δέσποινα Καρπόζη[illegible]
(14 × 21), σσ. 306 — Δρχ. [illegible]

Ι. Θ. Κακριδη, *Οι αρχαίοι Έλληνες στην νεοελληνική λαϊκή παράδοση*
(14 × 21), σσ. 107 — Δρχ. [illegible]

Δημητρίου Σ. Λουκάτου, *Εισαγωγή στην Ελληνική Λαογραφία* (Β' έκδ.)
(14 × 21), σσ. 351 — Δρχ. 300

H.J. Rose, *Ιστορία της [illegible] Γραμματείας*
(2 τόμοι)
Μετ. Κ.Χ. Γρολλιος
(14 × 21), σσ. Α xx + 419 Β 413 — Δρχ. 600

Λίνου Πολίτη, *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*
(14 × 21), σσ. [illegible] + 442 — Δρχ. 400

"Encyclopedie de la Pleiade", *Ιστορία της Φιλοσοφίας — Η Καντιανή Επανάσταση*
Μετ. Κυριακος Σ. Κατσιμάνης
(14 × 21), σσ. 305 — Δρχ. 200

"Enclyclopedie de la Pleiade", *[illegible] Φιλοσοφίας 19ος αιώνας [illegible]*
Μετ. Τιτος Πατρικιος [illegible]
(14 × 21), σσ. 379 — Δρχ. 300

Ε.Π. Παπανουτσου [illegible]
Επιλογή από το έργο [illegible]
(14 × 21), σσ. 29[illegible] — Δρχ. 250

Πινακοθήκη [illegible]
[illegible]
3[illegible] έγχρωμοι πίν. 35 [illegible] — Δρχ. 400

Σημειωση: *Τα [illegible] με 100 δραχμ[illegible].*

Εκδόσεις τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης

Φοιβου Ανωγειανάκη. *Ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα*
(25 × 30), σσ. 400 εικ. εγχρ. 154 Α/Μ 103 — Δρχ. 1 800

Μανολη Χατζηδάκη. *Εικόνες της Πάτμου*
(25 × 30), σσ. 205 εικ. εγχρ. 84 Α/Μ 123 — Δρχ. 2 200

* *Μονή Σταυρονικήτα - Ιστορία-Εικόνες-Χρυσοκεντήματα*
(25 × 30), σσ. 241 εικ. εγχρ. 92 Α/Μ 21 — Δρχ. 1 300

* *Νεολιθική Ελλάς*
(25 × 30), σσ. 356 εικ. εγχρ. 162 Α/Μ 86 — Δρχ. 1 500

* *Ελληνική Εμπορική Ναυτιλία (1453-1850)*
(25 × 30), σσ. 510 εικ. εγχρ. 152 Α/Μ 120 — Δρχ. 1 800

* *Λεύκωμα «Ελ Γκρέκο»*
26 έγχρωμοι πίν. 40 × 50 εκ. — Δρχ. 1 000

* *Λεύκωμα «Μακρυγιάννη» (Στοχασμός Μακρυγιάννη, Χειρ. Παναγ. Ζωγράφου «Εικονογραφία του '21»)*
24 έγχρωμοι πίν. 40 × 50 εκ. — Δρχ. 1 000

* *Κύπρος 74 - Το άλλο πρόσωπο της Αφροδίτης*
(21 × 28), σσ. 277 εικ. εγχρ. 164 Α/Μ 79 — Δρχ. 500

Μνήμη Ιωάννη-Γαβριήλ Εϋνάρδου (1775-1863)
(17 × 24), σσ. 141 εικ. εγχρ. 16 Α/Μ 20 — Δρχ. 250

ΟΔΗΓΟΙ εικονογραφημένοι

* *Αττική — Από την Προϊστορική ως τη [illegible] περίοδο*
(13 × 21), σσ. 78 — Δρχ. 150

* *Αχαΐα — Ηλεία*
(13 × 21), σσ. 78 — Δρχ. 150

* *[illegible]*
(13 × 21), σσ. 78 — Δρχ. 150

* κυκλοφορούν και σε αγγλική γλώσσα

[illegible] σε όλα τά βιβλιοπωλεία

Κεντρική [illegible] Πλατεία Μητροπόλεως 3.
2ος όροφος (τηλ. 32 21 337)

Πρατήριο: Εθνική Τράπεζα, Καρ. Σερβίας 2
(Πλατεία Συντάγματος)

Τά έσοδα άπο τίς [illegible]σεις διατίθενται
γιά πολιτιστικούς σκοπούς